SCANDINAVIAN DEPARTMENT
UNIVERSITY OF CALIFORNIA
BERKELEY

J'appartiens à une génération, dans laquelle les travailleurs s'imposaient deux règles: d'abord d'étudier un sujet d'après toutes les sources observées directement et de près, ensuite de ne présenter au lecteur que le résultat de leurs recherches.

On lui épargnait l'appareil d'érudition, l'érudition étant pour l'auteur seul et non pour le lecteur.

Fustel de Coulanges.

DG261
B7
v.2
Scand. Dept.

GEORG BRANDES

CAJUS JULIUS CÆSAR

GYLDENDALSKE BOGHANDEL
KØBENHAVN OG KRISTIANIA
MDCCCCXVIII

KONGSTAD

2det Bind.

Copyright 1918 by Georg Brandes.

Oversættelsesretten for Rusland forbeholdes.

KØBENHAVN - GRÆBES BOGTRYKKERI

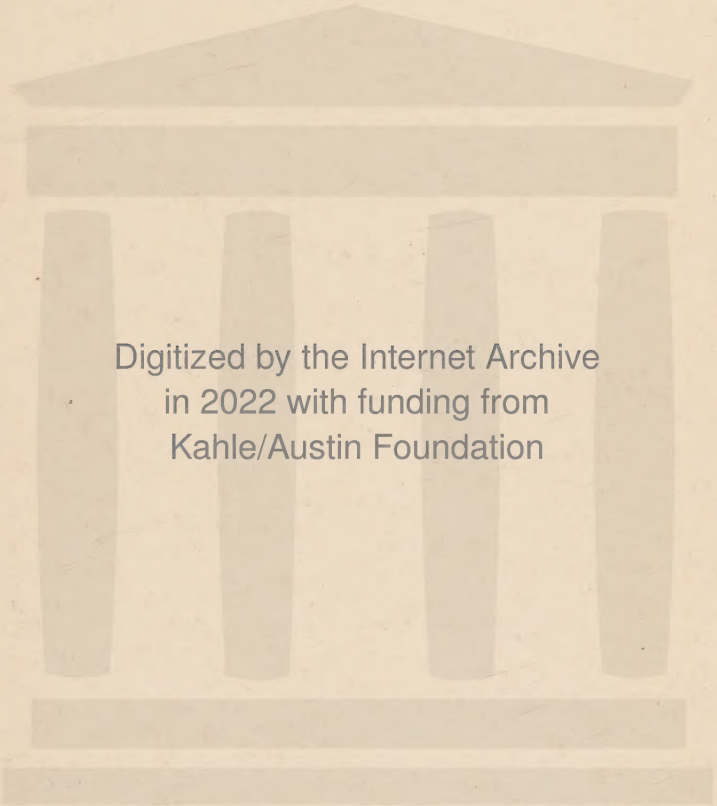
Digitized by the Internet Archive
in 2022 with funding from
Kahle/Austin Foundation

https://archive.org/details/cajusjuliuscaesa0002unse

BRITANNIA
CEANUS
OCEANUS
ANCALITES
CASSI
Londres
TRINOBANTES
Tamesis Fl.
SEGONTIACI
BIBROCI
CANTIUM
Deal
Douvres
MORINI
Itius Portus
(Boulogne)
AMBIANI
Samarobriva
(Amiens)
Bratuspantium
(Breteuil)
CALETES
Sequana Fl.
Noviodunum
(Soissons)
LEXOVII
AUL EBUROVICES
ESUVII
CARNUTES
Lutetia (Paris)
Melodunum
(Melun)
CURIOSOLITES
OSISMI
AMBIBARII
REDONES
DIABLINTES
VENETI
AUL CENONANI
Vellaunodunum
(Triguères)
Genabum
(Gien)
NAMNETES
ANDES
TURONI
Liger Fl.
AMBILIATES
LEMOVICES
ARMORICANI
Avaricum
(Bourges)
Noviodunum
(Nevers)
Gorgobina
(St Parise-le-Châtel)
PICTONES
Lemonum
(Poitiers)
BITURIGES
SANTONES
LEMOVICES
Gergovia
PETROCORII
Uxellodunum
(Puy d'Issolu)
ELEUTHERI CADURCI
COCOSATES
VASATES
SIVE VOCATES
NITIOBRIGES
CADURCI
Oppidum
(Vaux)
SOTIATES
TARUSATES
ELUSATES
SAITES
TOLOSATES
RUTENI
RUTENI PROVINCIALES
Tolosa
(Toulouse)
PTIANI
AUSCI
Carcasso
(Carcassonne)
Narbo
(Narbonne)
CANTABRI
TARBELLI
SIBUZATES
BIGERRIONES
GABUMNI
VOLCÆ TECTOSAGES
Pyrenæi Montes
ISPANIA

Det

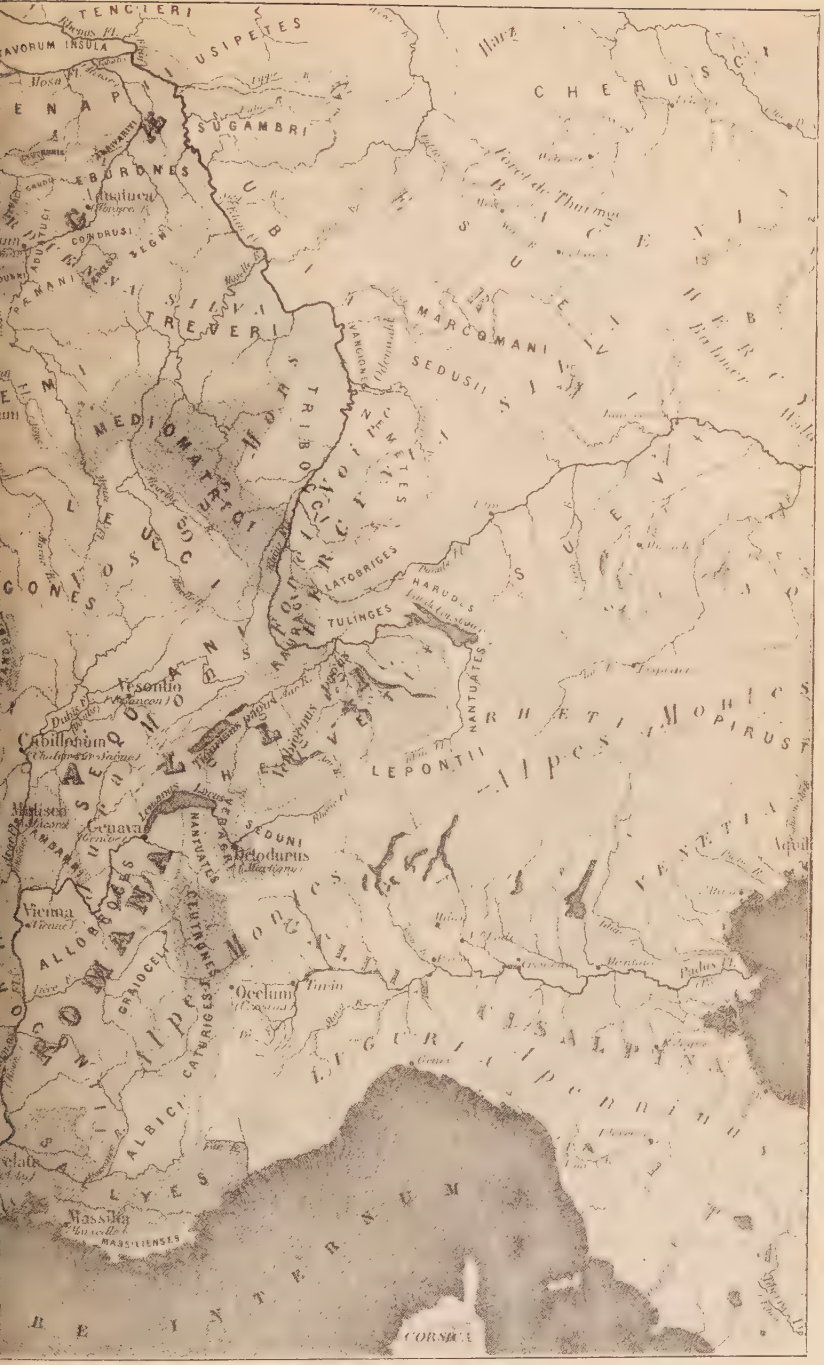
TENCIERI
USIPETES
SUGAMBRI
CHERUSCI
EBURONES
Aduatuca
CONDRUSI
TREVERI
MARCOMANI
SEDUSII
MEDIOMATRICI
TRIBOCCI
NEMETES
LATOBRIGES
HARUDES
TULINGES
NANTUATES
Vesontio
Cabillonum
LEPONTII
Alpes Montes
PIRUSTI
Genava
SEDUNI
Octodurus
Vienna
ALLOBROGES
GRAIOCELI
CEUTRONES
CATURIGES
Occlum
Turin
ALBICI
Massilia
MASSILIENSES
CORSICA

krig

CÆSARS FØRSTE SOMMER I GALLIEN

I. GALLERNE

1

Man kan ikke sige, der i de sidste tresindstyve Aar af Roms Historie just havde været nogen Kappestrid mellem Proconsulerne om at faa Gallien til Provins. Endog Tidsalderens berømteste Hærførere som Lucullus, Metellus Creticus, Pompeius, Crassus havde vel vogtet sig for den udsatte Post deroppe i Nordvest; de havde søgt Ry og Rigdom i Østen. En Kamp mod Gallerne ansaas med Rette for farefuld.

Gallerne, der var Kelter og selv kaldte sig Kelter, havde jo ikke blot det nuværende Frankrig, Belgien og Schweiz, men ogsaa hele Norditalien inde, og ud fra Norditalien havde de i den romerske Oldtid oversvømmet Italien og sat Ild paa Rom. Men da de talrige galliske Folkeslag aldrig var enedes til en Stat, saa havde Romerne allerede før den anden puniske Krigs Tid underlagt sig Norditalien *(Gallia cisalpina)*. Vel forekom der i Begyndelsen ikke sjældent Oprør der nordpaa, men de dæmpedes, og Romerne trængte videre frem.

Den græske Befolkning i Massilia (Marseille) hidkaldte dem til Bistand, naar Ligurere og andre vilde Stammer plyndrede deres Kolonier Nikæa og Antipolis (*Nizza* og *Antibes*). Efter Romernes Vane kom først Afsendinge fra Rom, der skulde tale Barbarerne til Rette. Da disse i

Stedet mishandlede de romerske Gesandter, fulgte Legionerne, som første Gang sejrede over disse Folkeslag i 154. Da Massilierne senere blev overfaldne af andre liguriske Stammer, overvandt den romerske Consul, Flavius Flaccus dem 125.

2

122 grundede Romerne Kolonien Aquæ Sextiæ, det nuværende Aix i Provence. Det var Consulen Sextius Calvinus, efter hvem Kolonien fik Navn, som begyndte dens Oprettelse paa Grund af de dèr opdagede varme Kilder.

Som Beskyttere af Massilia havde Romerne sat sig fast langs Kysten. Som Beskyttere af Hæduerne, der sluttede Forbund med dem, trængte de ind i det Indre. Allobrogerne, der boede østligt for Rhonen, faldt ind i Hæduernes Land. Den romerske Consul Cneius Domitius Ahenobarbus overvandt (122) Allobrogerne saavel som Arvernerne *(Auvergne)*. Disse forbandt sig saa med Rutenerne. Men alle disse Stammer blev besejrede af Quintus Fabius Maximus.

Arvernerne, der (ligesom Romerne) indbildte sig at nedstamme fra de gamle Trojanere, og derfor gjorde et Slægtskabsforhold til de romerske Tropper gældende, fik Lov at beholde deres Frihed, om end Romerne rejste nogle Trofæer i deres Land.

Det romerske Gallien var endnu ved det Aar 118 en usikker Landvinding, skønt Consulen, Quintus Marcius Rex, da opkastede sig til Herre over nogle Alpestammer. Han grundede imidlertid Kolonien Narbo Martius (nu *Narbonne*) efter hvilken den romerske Provins (senere *Provence*) fik Navnet Provincia Narbonensis.

Snart indfandt Cimbrerne og Teutonerne sig, og i Forening med de helvetiske Folkestammer truede de Romerriget. Aar 106 skulde Consulerne Quintus Servilius Cæpio

og Cneius Mallius Maximus forsvare den romerske Provins mod Cimbrer og Teutoner. Den første af disse Consuler plyndrede de rige Templer i Tolosa *(Toulouse)*; men begge blev de slagne af de vilde Horder. Først Marius frelste Romervælden i Slaget ved Aquæ Sextiæ 102.

Imidlertid udsugede, som vi har set, de romerske Embedsmænd tappert Allobrogernes Land. Disses Klager fandt intet villigt Øre i Rom, end ikke, da de havde indlagt sig Fortjenester af den romerske Regering ved Angiveriet af Catilinas Mænd. Derfor havde de i Aarene 62—61 gjort Oprør, bemægtiget sig Byen Vienna *(Vienne)*, havde overfaldet en romersk Legat, og var under deres Høvding Catugnat gaaede over Isarafloden *(Isère)*, bekæmpende Romerne med saa vexlende Held, at først Cæsar (tilmed efter fire Aars Kampe) kunde betragte Sindenes Uro som slukt.

3

Gallien var, som Frankrig nu, køligt i Nord, varmt i Syd. Men Midten og Norden var da bedækkede med store Skove, som gjorde Klimaet koldere end i vore Dage. Den største Skov var Ardennerne. Den strakte sig fra Rhinen et Par Hundrede Mile over Treverernes Land *(Trier)* til Remernes Grænse *(Reims)* og gennem Nerviernes Land til Scaldis *(Skeldefloden)*.

I Nord var Hovednæringsvejen Kvægavl. I Midtfrankrig var Befolkningen Agerdyrkere. Jorden frembragte en rigelig Mængde Hvede, Rug, Byg og Hirse. Belgiens Græsgange fodrede en fortræffelig Hesterace. I Mellem- og Sydfrankrig forøgede uudtømmelige Gruber Jordens Rigdom. De indeholdt Guld, Sølv, Kobber, Jern, Bly.

Befolkningens Antal har Napoleon III efter omhyggelige Undersøgelser anslaaet til omtrent syv Millioner.

Dalene, Meuse-Dalen, Rhin-Dalen, Saône-Dalen, Rhone-

Dalen var ved den bekvemme Adgang til dem og ved deres Frugtbarhed naturlige Samfærdselsveje, ligesom indrettede til Handel og Krig. Fjendtlige Indfald i Landet fandt Sted igennem disse Dale. Strabon siger, at Sequanernes Land *(Franche-Comté)* altid har været den Vej, ad hvilken Germanerne foretog deres uventede Angreb.

Landet havde Køreveje, da Gallerne havde Kærrer af forskellig Art.

Ifølge Cæsar var Gallien delt i tre store Parter, forskellige ved Sprog, Sæder og Love.

Der var først det Belgiske Land mellem Seine, Marne og Rhinen.

Dernæst var der det Keltiske Land mellem Seine og Garonne. Hertil sluttede sig Aquitania i Vest mellem Garonne og Pyrenæerne, Helvetiernes Land i Øst mellem Rhinen, Jurabjergene, Genfersøen og Rhone. Armoricanske Folkestammer var de, som boede ved Havet i det nuværende Bretagne.

Endelig var der det Romerske Gallien, den Narbonesiske Provins. Den begyndte ved Genève paa venstre Rhonebred og gik til Toulouse. Den svarede til hvad nutildags kaldes Savoyen, Dauphiné, Provence, nedre Languedoc, og Roussillon. Befolkningen dèr var af forskellig Oprindelse: Der var Aquitanere, Belgiere, Ligurer, Kelter, som alle længe havde været underkastede græsk Civilisation, og hertil kom de rent græske Kolonier, der var grundede af Fokæerne ved Middelhavets Kyster.

Enhver af disse tre Parter, hvoraf Gallien bestod, var underinddelt i en Mængde smaa Nationer (hvad Cæsar kalder *civitates*), af hvilke hver enkelt havde sin Regering og sin Organisation. Der synes at have været 27 saadanne Nationer i Belgien, 43 i Keltien, 12 i Aquitanien, i

Alt 82 i det egentlige Gallien, hvortil kom 7 i den Narbonesiske Provins.

Belgierne gjaldt for de mest krigerske. De var ganske fremmede for Romerprovinsens Kultur, derfor ikke svækkede ved nogensomhelst yppig Levemaade. De var stolte af ikke at kende noget til »gallisk Blødagtighed« og følte sig beslægtede med de op til dem grænsende Germaner, med hvilke de dog stadigt laa i Krig. De roste sig af at have holdt Cimbrerne og Teutonerne i Afstand, da disse overvældede Gallien. De nærede stor Selvtillid. De mægtigste Stammer iblandt dem var Bellovakerne, der kunde stille en Hær paa Hundredtusind Mand i Marken; dernæst Nervierne, Remerne, Trevererne.

Keltien var jo af de tre Parter langt den største og den tættest befolkede. De vigtigste Nationer var her Arvernerne, Hæduerne og Sequanerne, der ofte førte Krige med hverandre.

Helvetierne var yderst uafhængige og synes, efter Tacitus at dømme, tidligere at have boet i Germanien. Der staar nemlig i hans *Germania* (Kap. 28): »Den guddommelige Julius, den ypperste af alle Historikere, siger, at Gallerne før har været mægtigere, og man kan deraf slutte, at der ogsaa har fundet galliske Indfald Sted i Germanien. Floden [Rhinen] kunde jo ikke hindre Folkeslag, der var tagne til i Kraft, fra at skifte Land og besætte Egne, der laa aabne for Alle, og som hidtil ingen Herrer havde delt. Saaledes har Helvetierne i sin Tid nedsat sig mellem den Hercyniske Skov, Rhinen og Main.«

Hver Nation *(civitas)* var delt i Cantoner (*pagus*, Landsby, svarende til hvad hos Araberne Stammen er). Hver af disse *pagus* havde i Hæren sin særskilte Plads.

Den mindste Underafdeling var *vicus* (et Kvarter af Landsbyen). De almindelige Byer kalder Cæsar *urbs*. Ved *oppidum* forstaar han en By, der er befæstet, eller til hvilken Adgangen i ethvert Tilfælde er vanskelig. Han nævner 21 saadanne *oppida*.

Gallerne var høje, med hvid Hud, blaa Øjne, lyst eller brunt Haar, som de malede for at give det stærkere Farve. Menigmand lod Skægget staa; de Adelige barberede sig og beholdt kun et langt Overskæg. De bar i Modsætning til Romerne Benklæder, der hos Belgierne var meget vide; snevrere hos de sydligere Folk; dertil en Skjorte med Ærmer, hvilket Klædningsstykke naaede dem til midt paa Laaret. Deres Kappe var af et stærkt Stof, som de Rige lod brodere prægtigt med Guld eller Sølv; den fastholdtes om Halsen med et Spænde af Sølv eller ringere Metal. De lavere Klasser gik i Stedet med Dyreskind.

Gallerne bar Halsbaand, Ørenringe, Armringe af Guld eller Kobber, alt efter deres Rang; Halsbaand af Rav; Fingerringe paa tredie Finger.

De levede mest af Svinekød. Af Oldtidsforfattere som Strabon, Posidonius (anført af Athenæus) og Diodorus Siculus véd vi, at deres Drik var Mælk, Øl, brygget af Byg, og Mjød (Honningvin). At de var forfaldne til Drukkenskab, paastaar baade Diodorus Siculus (5 26) og den langt senere Ammianus Marcellinus (15 12).

Alle Gallere med Undtagelse af Druiderne betalte Skat. De havde Privatejendom; thi Druiderne dømte i Stridigheder om Grænseskel. Paa nogle Steder i Gallien tilvirkedes Stoffer af Uld eller Filt, paa andre bearbejdedes Metaller. Biturigerne var Jernarbejdere og kendte til Fortinning. Arbejderne i Alesia forstod at indlægge Sølvblade i Kobber til Smykke for Hestenes Seletøj og Bidsler.

Strabon kalder Gallerne frimodige og uden Ondskab, men hævder, at de var i høj Grad trættekære. Diodor kalder dem overmaade gæstfri, siger at først, naar de havde budt den Fremmede Spise og Drikke, udspurgte de ham om Navn og Fædreland. At de var umaadeligt forfængelige, paastaar Ammianus Marcellinus, men selv om han har Ret, angaar det ikke den Tidsalder, vi er sysselsatte med, da han skriver fem Hundrede Aar senere.

Cæsar kommer meget ofte tilbage til det Omskiftelige i Gallernes Naturel. De var letbevægelige, elskede Afvexling, tog pludselige Beslutninger, og ønskede næste Dag tilbage, hvad de Dagen forud havde forkastet. Cæsar taler (*De bello Gallico* 3 10) om, at næsten alle Galler attraar Forandring, let og hurtigt lader sig ophidse til Krig *(Itaque quum intellegeret omnes fere Gallos novis rebus studere et ad bellum mobiliter celeriterque excitari)* og bruger (3 8) det Udtryk at deres Beslutninger plejede at være pludselige og overilede *(ut sunt Gallorum subita et repentina consilia)*.

Diodor betegner deres Sprog som fyndigt og billedrigt, men beskylder dem, hvad der klinger sandsynligt, som tilbøjelige til stærk Overdrivelse saavel i Ros som i Dadel (5 31). De anvendte de græske Bogstaver, naar de skrev deres Sprog. Vi har endnu Indskrifter i keltisk Tungemaal, i hvilke det almindelige græske Alfabet er anvendt. Mommsen anfører i sin *Römische Geschichte* (III 225 Anm.) en, der er fundet i Vaison i Voconternes Canton (altsaa meget sydligt).

Mændene var, som i saa mange baade vilde og civiliserede Folkeslag, meget hyppigt homosexuelle (Diodor 5 32, Strabon 4, Athenæus 13). Det har undret Napoleon III, der, som han siger, har anset denne Last for indskrænket til Østerlandets Folk. (*Histoire de Jules César* II 32). Dr. Edvard Westermarck har for os længst bevist det Modsatte i sit Værk om Moralbegrebernes Oprindelse og Udvikling.

De Galliske Kvinder var skønne, stærke og modige. At fornærme dem var ikke raadeligt. De slog og sparkede Fornærmeren sønder og sammen. De var af ustadigt Sind som Mændene. Cæsar skildrer (7 47, 48) hvorledes de efter først i Dødsangst med nøgent Bryst og udbredte Arme at have bønfaldt Romerne om Skaansel af deres Liv, umiddelbart derefter, med flagrende Haar og pegende paa deres Børn, ophidsede deres egne, som kom stormende, til Kamp mod Romerne paa Liv og Død.

Kvinderne viste sig i Gallien ikke offentlig med deres Sønner, forinden disse var i Stand til at bære Vaaben. Ægtemanden var, som i det gamle Rom, Herre over sin Hustrus og sine Børns Liv. Døde han under mistænkelige Omstændigheder, blev Kvinderne i hans Hus lige saa vel som Slaverne pinte og brændte. Alt hvad den Døde havde elsket, blev ved hans Død kastet paa Ilden, endog de Slaver og Clienter, han havde havt kær.

7

I Krig bar Gallerne lange, tveæggede Sværd med Jernskeder i en Lænke, de havde om Livet. De havde Landser med bølgeformet Jernspids, lette Kastespyd, Hjelme af Metal, prydede med Dyrehorn og med Hjelmbuske, der forestillede Fugle eller vilde Dyr.

Deres Skjold var stort. De var desuden beskyttede ved et Kyrads af Jern eller Bronce. Ofte bar de ogsaa Ringbrynjen, en gallisk Opfindelse.

Gallerne havde stor Iagttagelsesgave og Efterligningsevne. Det kom dem i høj Grad til Gode i Krigen mod Cæsar. De udviklede megen Dygtighed i at efterligne deres Fjendes Lejranlæg og hans Taktik. Grubearbejdet havde desuden givet dem Færdighed i underjordiske Arbejder, der kunde være tjenlige til Forsvar og Angreb.

Iøvrigt var der endnu i dem en betydeligt større Grundsum af Barbari end i Romerne, hos hvem den dog ikke var ringe. De huggede deres Fanger ned. De skar Hovedet af den overvundne Fjende og bandt det til Halsen paa deres Hest, opbevarede disse Hoveder balsamerede som nutildags enkelte vilde Stammer.

Nærmede en Fare sig, sammenkaldtes hos dem et Raad til en fastsat Dag. Den, der indfandt sig sidst, blev ubarmhjertigt hugget ned.

Som man tusind Aar senere i Norden forholdsvis hurtigt meddelte Nyheder ved Baun eller Budstikke, saaledes havde Gallerne allerede da et overraskende hurtigt fungerende Meddelelsessystem blot ved Raab. Efterretninger bredte sig saa hurtigt i Gallien dengang, som i Frankrig først paany i 1793 ved Brødrene Chappe's optiske Telegraf.

Gallerne var uhyre overtroiske, om muligt endnu mer end moderne Europæere. De troede, at et Menneskeliv blot kunde løskøbes ved et andet Menneskeliv. Saasnart En kom i Livsfare, lovede han Guderne en Menneskeofring. I Brudstykkerne af Cicero's Tale *Pro Marco Fonteio*, som er et Repertorium af hvad ufordelagtigt der var at sige om Datidens Gallere, dvæles der længe ved deres Vane at bringe Menneskeofre. De lavede endog nu og da uhyre Skikkelser af Træ og Straa, fyldte dem med levende Mennesker, og brændte det Hele som Offer til deres Guder. Menneskeofring var dem desuden et Middel til at lære Skæbnen at kende. Offerpræsten stødte det levende Menneske et Sværd ind i Ryggen og varslede Skæbnen, efter hvorledes Offeret faldt og hvorledes det vred sig. (Strabon IV$_5$).

8

Cæsar udtaler udtrykkeligt, at hos Gallerne gjaldt kun Druiderne og Adelen for noget; det store Folk talte ikke med. Han kommer oftere tilbage hertil, modsiger sig iøvrigt deri ubevidst.

Druiderne var som herskende Kaste fritagne for Afgifter. De var desuden fritagne for Krigstjeneste. Formodentlig beroede det paa disse Forhold, at de havde saa mange Elever, hvis Noviciat kunde vare indtil tyve Aar. Undervisningen bestod i Meddelelse af en Mængde religiøse Forskrifter ved at Eleven lærte et stort Antal Vers udenad. Da disse Vers ikke turde nedskrives, forblev Læren forbeholdt de Indviede, og Elevernes Hukommelse blev desuden overordentligt styrket.

Et Hoveddogme i deres Religion var Sjælens Udødelighed, dens Overgang i et andet Legeme, naar det første afsjæledes. Denne Tro plejedes omhyggeligt, fordi den, som mange Hundrede Aar senere hos Muhamedanerne, fortrængte Dødsfrygten og derved forøgede Modet.

I Hæren var Rytterne mere værd end Fodfolket, fordi Rytterne bestod af Adelen. Rytterne eller Ridderne var ved Siden af Druiderne den anden herskende Stand. I hver nok saa lille Stamme var der Adelsmænd med deres Clientel, og de alene afgjorde Alt ved Flertalsbeslutning.

I hver *civitas* og hver *pagus* var der imidlertid efter Cæsar to rivaliserende Partier. Det synes altsaa, som om Druidernes og Adelens Tilhængere efter hans Opfattelse havde modsatte Interesser. Vi ser iøvrigt, at i stor Fare kunde en Enkeltmand blive Fører for alle Galler, som Vercingetorix *(princeps totius Galliæ)*.

Som Fustel de Coulanges i sin Bog *La Gaule Romaine* har gjort opmærksom paa, strider Cæsars Fremstilling af de to herskende Stænder som eneraadende imod hvad han mange andre Steder selv fortæller om Folkepartier hos Gallerne.

Denne Plebs, hvilken han omtaler som bestod den af Slaver, maa alligevel have havt et politisk Lod at lægge i Vægtskaalen. Thi de Ærgerrige blandt Gallernes fremtrædende Mænd bejler til dens Gunst, og flere Gange sætter Folket sin Vilje igennem paa Trods af dets Øvrighed. Undertiden er det Folket, som afgør de vigtigste Anliggender; undertiden virker det blot forstyrrende; men stundom opkaster det sig til Herre over Statssamfundet.[1])

Maaske har Druiderne under Kappestrid med Adelen støttet sig til Folkemængden. Cæsar giver ingen Oplysning. Rimeligvis har Folket, som var uden politiske Rettigheder, villet have Del i Statsstyrelsen, have sin Part af Landets Rigdomme.

9

Overgangen til Dannelsen af et demokratisk Parti synes den Institution at have været, der slog Cæsar som noget ham hidtil ubekendt, Clientelet i gallisk Forstand. De Fattige og Svage søgte og fandt Beskyttelse hos en rig og mægtig Mand, og var ham lydige imod at han tog sig af dem. Disse Clienter kaldtes i det keltiske Sprog *ambact.*

En gallisk Høvdings Magt afhang af disse Ambacters Tal. Hvor Cæsar taler om Helveteren Orgetorix (I_4) siger han: »Han samlede alle sit Huses Tjenere, 10,000 i Tal, uden at regne det uhyre Antal af hans Clienter.« Om Hædueren Dumnorix hedder det, at han i sin Sold havde en hel Ryttertrup; om Aquitaneren Adiatunnus, at han omgav sig med en Garde af 600 Mand. Om Kadurkeren

[1]) Dumnorix maxime plebi acceptus erat (Cæsar *D. b. G.* I_3). — Esse nonnullos quorum auctoritas apud plebem plurimum valeat, qui privatim plus possint quam magistratus (I_{17}). — Correus, concitator multitudinis (8,21),

Lucterius, at han havde havt alle Indbyggerne i Fæstningen Uxellodunum til Clienter: *Oppidum Uxellodunum quod in clientela fuerat ejus* (8,32).

De Folkepartier, Cæsar omtaler, tillægger han aldrig nogen bestemt politisk Lære; heller ikke viser han os dem nogensinde forenede i Folkeforsamlinger. Derimod fremstiller han altid det saakaldte Folkeparti som sluttende sig om en eller anden indflydelsesrig Høvding, hvis Raad det følger, hvis Bud det lyder, og hvem det ender med at give den højeste Magt.

Luern blev Konge over Arvernerne ved Pengegaver til Folkemasserne. Dumnorix forsøgte som Massernes Kaarne at blive Hæduernes Konge. Vercingetorix begyndte med at forjage hvad Cæsar kalder »Senatet« i Gergovia med en Hær af trængende og fortabte Mennesker *delectum egentium ac perditorum* (7,4), og det er ved deres Hjælp at han udnævnes til Konge.

Paa en Maade kan man sige, at Cæsar fandt en vis Cæsarisme allerede udviklet hos Gallerne.

10

Det var dog hverken paa Druidernes theokratiske eller Riddernes aristokratiske eller Høvdingernes cæsariske Art af Magt og Indflydelse, at den Svaghed i Organisationen beroede, som gjorde Cæsar det muligt at erobre Gallien i den forholdsvis saa korte Tid af knap et Tiaar.

Thi som Tacitus bemærker (*Annales* 11,24): »Af alle de Krige, Rom har ført, var ingen saa kort som den mod Gallerne.« Italien og Spanien kæmpede gennem flere Slægtled, før de blev Rom underdanige. Carthagos Erobring tog Tiden fra 264 til 146. Grækenlands Indlemmelse i Romerriget, der fuldbyrdedes det sidstnævnte Aar, havde det taget henved halvhundrede Aar at forberede.

Gallien alene blev erobret i fem rask paa hinanden følgende Felttog.

Dette Udfald skyldes ikke den Omstændighed alene, at Cæsar var en større Feltherre end Romernes andre. Det beroede, som vistnok den store Napoleon først har følt og udtalt, paa at der ikke fandtes nogen national Enhed i Gallien, derfor ingen Nationalaand, ja end ikke nogen Provinsaand (Napoléon: *Précis des guerres de César: A cette époque ils n'avaient aucun esprit national ni même de province; ils étaient dominés par un esprit de ville*). Particularismen bar den dybeste Skyld for Galliens hurtige Tab af sin Selvstændighed.

Da Cæsar ankom, stod f. Ex. Hæduerne og Arvernerne i Spidsen for hver sit Parti, der bekæmpede det andet. Hæduerne havde mistet deres Adel og en Del af deres Jordsmon, næsten hele deres Clientel, og havde, som ovenfor berørt, maattet give Sequanerne deres Børn til Gidsler.

II. HELVETIERNE

1

Cæsar var ilet fra Rom til Genava, den allobrogiske By ved Rhodanus. Naar Napoleon 1. bemærker, at den Rejse, Cæsar brugte otte Dage til at foretage, i hans Tid (1820) kunde gøres paa fire, synes han at overse det Ophold i Podalen, som Medtagelsen af den Legion, der stod dèr under Labienus, maatte afstedkomme. Som Enkeltmand kunde Cæsar jo ikke ankomme, naar det gjaldt om at forebygge en gallisk Folkestammes Indmarche paa romersk Omraade.

Helvetierne var ikke noget Romerne ubekendt Folk. En af deres fire Stammer, Tigurinerne, havde et halv-

hundred Aar tidligere overfaldet en romersk Hær, fældet Consulen Lucius Cassius og med ham hans Legat, Lucius Piso, Bedstefaderen til Cæsars Svigerfader af samme Navn. Under deres Anfører Divico, der nu som gammel Mand kom til Cæsar som Helvetiernes Sendebud, havde Tigurinerne ladet den romerske Hær *krybe under Aaget,* en Bedrift, af hvilken de følte ikke ringe Stolthed, og som Schweizerne den Dag idag ikke har glemt. Den er forherliget af den franske Schweizermaler, Gabriel Gleyre, i et fortræffeligt Maleri, der som Udtryk for schweizisk Fædrelandsstolthed har faaet Plads i Lausanne's Museum.

I Aaret 61 havde Helvetierne besluttet at udvandre. Deres Land var for lille til at kunne ernære Stammen, der hurtigt formerede sig. Og nord for Rhinen hindrede Germanerne dem i at udvide sig. En af deres rigeste og mest ansete Mænd, ved Navn Orgetorix, foreslog da, at de skulde erobre det vestlige Gallien og nedsætte sig der.

Forslaget modtoges med Begejstring, og Orgetorix lagde den forstandige Plan, at Udvandringen først skulde finde Sted tredie Aaret derefter, naar alle Forberedelser var trufne. I denne Mellemtid vandt han for sin Idé Sequaneren Casticus og Hædueren Dumnorix, hvem han gav sin Datter til Hustru.

Hans Forsæt, hvorpaa de to Mænd gik ind, var at de hver for sig skulde opkaste sig til Herskere over deres Folk, danne et Triumvirat og i Spidsen for deres tre Nationer bemægtige sig det hele Gallien.

Det er af Cæsars Fremstilling ikke ret klart, hvorfor denne Plan da den røbedes, af Helvetierne blev betragtet som »Mytteri« ɔ: Landsforræderi. Orgetorix blev fængslet og skulde stilles for Retten. Af al Magt søgte han at hindre dennes Sammentræden, fordi Døden paa Baalet var ham sikker, ifald han blev dømt. Da hans store Clientel viste sig ude af Stand til at hindre Retten i at blive sat, eftersom Befolkningen indigneret havde grebet til Vaaben, døde Orgetorix pludselig, formodentlig for sin egen Haand.

2

Helvetierne fastholdt imidlertid den Plan, de skyldte den Afdøde. Og som Bekræftelse af en Ed, de aflagde paa at det var Alvor med deres Forsæt og at de aldrig vilde vende tilbage, nedbrændte de Udvandrende, der med Kvinder og Børn var 263,000 i Tal, alle deres Byer og Landsbyer, alle særskilt beliggende Gaarde og Huse, ja alt det Kornforraad, de efter at have læsset Mel for tre Maaneder paa deres Kærrer, ikke var i Stand til at føre med sig.

De overtalte flere Nabofolk af gallisk Æt til at forene sig med dem, Raurakerne, 23,000, Tulingerne, 36,000, Latobrigerne, 14,000, og Boierne (hvis Navn endnu lever i *Bøhmen*) 32,000. I Alt indbefattede Folkevandringen 368,000 Mennesker.

Af Krigere stillede Helvetierne 65,750, Tulingerne 9000, Latobrigerne 3,500, Raurakerne 5,750, Boierne 8000. Den hele Hærstyrke var altsaa paa 92,000 Mand.

Det kunde synes klogest, at Hæren først drog ud og erobrede det Land, hvor den store Befolkning skulde nedsætte sig. Men i saa Fald var de værgeløse Tilbageblevne udsatte for Nabofolkenes Overlast og Overfald.

Paa den anden Side var det en betænkelig Sag at marchere afsted med en saa uhyre Skare Ukampdygtige og et umaadeligt Tros. Man kunde i saa Fald kun bevæge sig med Langsomhed, var ikke i Stand til at undgaa Sammenstød og Slag, og kunde end ikke øve Skaansel mod de Folk, gennem hvis Landemærker Toget gik, da Fornødenhederne var for store.

Aarstiden var desuden ugunstig. I April vilde man finde Markerne tomme.

Ifald Helvetiernes Hær hurtigt kunde have trængt frem til Tolosa, var det sandsynligt, at Allobroger og Hæduer tiltrods for det Forbundsfællesskab, der formelt forbandt dem med Romerne, gerne var faldne i Ryggen

paa en lille romersk Styrke som Cæsars; nu vilde disse Folkeslag nødvendigvis ophidses, dersom Folkemasser, der for at opholde Livet var henviste til Plyndring, hærjende drog igennem deres Omraader.

3

Helvetierne stod foran et vanskeligt Valg. Hvilken Vej skulde de slaa ind paa?

Den nærmeste Vej førte gennem et Jurapas og Sequanernes Land *(Franche-Comté)* til det indre Gallien. Den Vej var imidlertid ikke blot besværlig og snever, men saaledes beskaffen, at en Haandfuld bevæbnede Mænd kunde spærre den. Indgangen til Sequanernes Land var en Hulvej mellem Rhonen og Jura (nu *Pas-d'Ecluse*), ad hvilken Kærrerne kun kunde bevæge sig en for en, og da denne Hulvej paa begge Sider beherskedes af høje Bjergvægge, var den ikke til at befærde, ifald Nogen havde Interesse af at spærre Passagen.

Den anden Vej førte over Rhonen, der skilte Helvetierne fra Allobrogerne paa Strækningen fra Genfersøen til Jura, og videre igennem den romerske Provins. Ved Genf var der en Bro, ad hvilken Forbindelsen mellem Helvetiernes og Allobrogernes Land vedligeholdtes; Floden havde desuden ikke faa Vadesteder i Nærheden af Genf; og Vejen gennem Provinsen var bred og bekvem.

Helvetierne bestemte sig for den mageligste Vej, mente desuden at kunne regne paa Allobrogernes Sympati, da disse ikke havde nogen Grund til at elske Romerne, selv om de til Tider frygtede dem. Skulde Allobrogerne mod Forventning vægre sig ved at tilstede dem Gennemmarche, saa haabede de at kunne tiltvinge sig den.

Da Cæsar med den ene Legion, han forefandt i Gallia cisalpina, var ankommet til Genf og indsaa, at selv om

han hidkaldte sine tre andre Legioner, der var fordelte i Overitalien, vilde disse dog komme for sent, udskrev han i al Hast saa mange Tropper, han kunde faa fat paa, i selve *Provinsen*, og lod den Bro bryde af, der ved Genf førte over Rhone.

Saasnart Helvetierne erfor Cæsars Ankomst, sendte de, øjensynligt medens deres Folk endnu var paa Marchen, et Gesandtskab af deres bedste Mænd med de fornemme Sendebud, Nammeius og Verucloetius i Spidsen, til ham for at udbede sig hans Tilladelse til at drage gennem den romerske Provins, da der ikke for dem gaves nogen anden Vej. De lovede at afholde sig fra enhver Voldsomhed eller Ødelæggelse paa Gennemmarchen.

Cæsar, der ikke havde glemt, at Helvetierne følte sig som de Sejrherrer, der havde tilføjet en romersk Hær den største Forsmædelse, at lade den gaa under Aaget, og som højlig betvivlede, deres Mandstugt var saa streng, at den vilde hindre Udskejelser paa en Gennemmarche, tænkte kun paa Et, at vinde Tid, saa han kunde faa nogle flere Tropper samlede.

Han svarede da den helvetiske Ambassade, at han i Ro vilde overveje Sagen, og bad dem komme igen d. 13. April *(ad Idus Apriles)*.

4

De Par Uger, Cæsar saaledes fik til sin Raadighed, benyttede han først og fremmest til at befæste den venstre Rhonebred mellem Genfersøen og Jurabjerget ved Skanser. Man kan, naar man sammenlægger Tallet paa Soldaterne i den første Legion, han besad, med Tallet paa de derefter udskrevne Tropper, anslaa den Styrke, med hvilken han kunde forsvare Rhonens Bredder, til en 10—12,000 Mand.

Cæsar selv fortæller, at han sikrede Allobrogernes Land ved at lade opføre en, 19,000 romerske Skridt lang, Vold og Grav. Napoleon III, der i sin Stilling som Kejser havde Midlerne til at lade alle Terrainforhold, der omtales i Cæsars Hovedværker, undersøge, har fundet, at Afstanden fra Leman-Søen til Jura virkelig, naar man følger alle Flodens Krumninger, er 19,000 romerske Skridt, en Smule mer end 28 Kilometer; men han paaviser, at der ikke kunde være Tale om en sammenhængende Befæstning, da Jordsmonet var og er gennemskaaret af Strømme og Kløfter. Rhonens Bredder er desuden næsten overalt saa stejle, at en Mur til deres Sikring er overflødig. Dion Cassius siger ogsaa udtrykkelig (38,31): »Cæsar befæstede med Mur og Grav de vigtigste [ɔ: de svageste] Punkter.« Det var, hvor Højdedraget skraanede ned mod Floden overfor de Landsbyer, der nu hedder Russin, Cartigny, Avully, Chancy og Cologny. Der opførtes Værker, som dannede en uoverstigelig Skranke.

Deres Opførelse havde blot krævet nogle Dages haardnakket Arbejde, og da Afsendingene paa den aftalte Dag vendte tilbage, erklærede Cæsar, at han ikke kunde opfylde deres Ønske, og at han, dersom de mod hans Vilje vilde forsøge at gennemføre deres Plan, vilde sætte sig imod Forsøget af al sin Evne.

Helvetierne besluttede da at bane sig Vej med Magt. Gentagne Gange, snart ved Dag, snart ved Nat, stræbte de at komme over Rhonen, dels ad Vadestederne, dels ved Hjælp af sammenbundne Baade eller paa Tømmerflaader; men da de blev standsede ved den nyopførte Befæstning og ved Kastespydene fra de Soldater, der strømmede sammen til det hver Gang angrebne Punkt, maatte de opgive deres Foretagende.

5

Der stod altsaa kun Vejen ad Pas-de-l'Ecluse gennem Sequanernes Land tilbage. Men ad den kunde der umuligt gaas uden Beboernes Samtykke. Helvetierne bad da Hædueren Dumnorix, der var særdeles vel anskreven hos Sequanerne, om at udvirke dette Samtykke for dem. Han blev vel modtaget, og de to Folk gav hinanden Løfter. Sequanerne lovede Helvetierne fri Passage; disse lovede, ikke at volde nogen Skade eller Fortræd paa Gennemmarchen. Hensigten var at trænge frem til Santonerne (*Saintonge* ikke langt fra *Toulouse*).

Da Cæsar erfor denne Hensigt, og det var ham i højeste Grad ubekvemt at disse krigerske og ham fjendtligt sindede Stammer skulde nedsætte sig i et aabent og frugtbart Land, der grænsede lige op til Tolosa, som hørte til den romerske Provins, saa betroede han Rhonebreddernes Bevogtning til sin Legat, Titus Labienus, ilede i lange Dagsrejser til Italien, hvor han i Hast udskrev to Legioner, og lod fra Aquileia, der hørte til hans Provins Illyrien, og laa nær Istrien (ikke langt fra *Triest* i vore Dage), komme tre Legioner, som laa i Vinterkvarter dèr. Med denne Styrke vendte han tilbage, forenede sig ved Genf med Labienus, og marcherede ind i Sequanernes Land, hvor han — vel henimod Midten af Juni — slog Lejr i Omegnen af det daværende Lugdunum, nuværende *Lyon*, nær ved det Punkt, hvor Rhodanus og Arar (*Rhone* og *Saône*) flyder sammen paa Højderne ved Sathonay, hvorfra han lige godt kunde manøvrere paa begge Bredder af Saône.

6

Helvetierne var omtrent samtidigt naaede til Saône, som altsaa dengang hed Arar. En Del af dem havde sat over Floden og hærjede Hæduernes Land. Da disse ikke formaaede at værne sig selv og deres Ejendom, sendte de til Cæsar Bud om Hjælp, idet de henviste til deres gamle Venskab for Romerfolket: De havde visselig gjort sig fortjent til at deres Land ikke lige for Øjnene af en romersk Hær blev plyndret, og deres Børn førte bort i Trældom. Samtidigt anraabte Hæduernes Frænder, Ambarrerne om Bistand; Helvetierne havde allerede ødelagt deres Marker, og de formaaede neppe at holde dem borte fra deres Byer. Endelig indfandt sig Sendebud fra Allobrogerne med det Budskab, at med Undtagelse af den blotte Jordbund var alt andet blevet ranet fra dem ved Helvetiernes Plyndring.

Cæsar kunde ikke se roligt paa at Helvetierne tilføjede Roms Forbundsfæller uoprettelig Skade og snart vilde naa til Egnen ved Toulouse.

Faa Mil fra Lyon, nær Byen Trivultium, som nutildags hedder *Trévoux*, hvor Saônen næsten ikke har nogen Strøm, var Helvetierne i Færd med at sætte over Floden dels paa sammenkoblede Baade, dels paa Tømmerflaader, som tidligere over Rhonen.

Det gik saare langsomt, baade fordi de ingen Øvelse havde i Sligt, og paa Grund af deres uhyre Antal. Til at sætte de første tre Fjerdedele over, brugte de tyve Dage.

Da det blev meldt til Cæsar, at nu var kun en Fjerdedel af Helvetiernes Skarer tilbage øst for Arar, besluttede han, først at sprænge denne Afdeling løs fra Hovedstyrken og oprive den. Det var baade i sig selv formaalstjenligt og vilde indgyde de øvrige Stammer en gavnlig Skræk.

Cæsar lod da Labienus blive tilbage med den tiende Legion, efterlod desuden de to nyudskrevne og endnu

uøvede Legioner, brød selv op fra sin Lejr med omtrent 15,000 Mand, og overrumplede de 23,000 helvetiske Krigere, der endnu ikke var komne over Floden. En stor Del af dem blev huggede ned, de øvrige skjulte sig i Omegnens Skove. Den saaledes nedsablede og skræmmede Flok var netop Tigurinerne, der i sin Tid havde ladet Romerne krybe under Aaget.

For bedre at kunne overraske Helvetiernes Hovedstyrke lod Cæsar en Del af sine Tropper blive staaende paa Valpladsen, saa Fjenden troede ham dèr, gik med Resten sydpaa, lod sandsynligvis Labienus med sine tre Legioner slutte sig til ham dèr, slog Bro over Floden — hvad Helvetierne ikke havde forstaaet at gøre — og stod pludselig syd for dem, spærrende dem Vejen ind i Santonernes Land.

7

Det gjorde et mægtigt Indtryk paa dette selvtillidsfulde Folk, at Cæsar paa én Dag var gaaet over den Flod, som de havde behøvet tyve Dage til at overskride.

Helvetierne sendte da Parlamentærer og i Spidsen for disse den gamle Divico, der som ung havde kommanderet de Krigere, der havde slaaet og ydmyget en romersk Hær.

Divico bad om Fred, dog hovmodigt: Cæsar maatte anvise Helvetierne Land. Ellers kunde det let hænde, at det Sted, hvorpaa de stod, fik Navn efter et Nederlag, tilføjet hans Legioner.

Da Cæsar krævede, de skulde stille Gidsler, og give Allobroger, Hæduer, Ambarrer Erstatning for den dem tilføjede Men, svarede Divico, at Helvetierne var vante til at kræve Gidsler, ikke til at give dem; det kunde Rom selv bevidne.

Dagen efter brød Helvetierne op, og Cæsar var besluttet paa at følge dem i ringe Afstand. Foreløbig sendte han

sit hele Rytteri, 4000 Mand stærkt, hæduisk og andet gallisk Rytteri, efter Helvetierne. Dette Mandskab angreb Helvetiernes Bagtrop, som bestod af Ryttere, paa et ugunstigt Jordsmon; og Helvetiernes Selvtillid steg mægtigt, da det viste sig, at de 4000 Ryttere flygtede for 500 af deres — en Begivenhed, der gav Cæsar meget at tænke over, og som han snart skulde forstaa.

Den romerske Hær vedblev efter Feltherrens Ordre i omtrent en Mils Afstand at følge det helvetiske Folk paa dets Vandring et Par Uger i Træk.

Paa denne Marche var det Hæduernes Hverv og Pligt at forsyne Romerne med Korn og Foder. Det gik trevent og slet. Og da Helvetierne bøjede af fra Saône, ad hvilken Flod Romerne fik deres Forsyning, udeblev Provianten helt.

Hæduerne svarede, at den blev samlet, var undervejs, kom lige strax, og andet Vaas, indtil Cæsar tabte Taalmodigheden, kaldte alle Høvdingene, der opholdt sig i hans Lejr, for sig og holdt en Tordentale til dem, beskyldte dem for ond Vilje og Svig, nu da de vidste han hverken kunde købe sig Levnedsmidler eller faa dem ved Plyndring, og det efter at han netop paa deres Bønner havde begyndt denne Krig.

8

Saa tilstod endelig en fornem Hæduer, ved Navn Liscus, der var deres højeste Øvrighedsperson *(Vergobret)*, som for det Aar havde Ret over Liv og Død, at der ganske vist gaves *visse Folk*, som var yndede af Menigmand og derved havde større Indflydelse end de lovlige Myndigheder. Disse Folk havde forpurret Kornets Afsendelse og Aflevering med den Begrundelse, at det altid var bedre at adlyde andre Gallere end Romerne. Havde disse først overvundet

Helvetierne, saa kom Turen til Hæduerne og de øvrige galliske Folk.

Cæsar forstod, at den, der mentes med »visse Folk« var Dumnorix, den afdøde Orgetorix's Svigersøn, Broderen til Divitiac, han, der ved sin Toldforpagtning og Skatteforpagtning havde opnaaet svimlende Rigdom, og som af sin egen Pung underholdt en stærk Hestgarde for sin Person.

Og Cæsar erfor ved denne Lejlighed, at naar det talrige galliske Kavalleri var flygtet for de faatallige helvetiske Ryttere, saa beroede det paa, at den samme Dumnorix med sin store Hestgarde havde givet Signalet til Flugt og revet de øvrige med sig.

Det viste sig fremdeles, at det var ham, der havde ført Helvetierne gennem Sequanerlandet, ordnet den gensidige Given Gidsler mellem Helvetier og Sequaner, alt bag sine Landsmænd, Hæduernes Ryg som bag Cæsars.

Dumnorix var altsaa hjemfalden til haard Straf. Naar han dog forblev ustraffet, beroede det paa, at hans Broder Divitiac bønfaldt Cæsar om Skaansel for ham. Da Cæsar ikke vilde, at hans Samtale med Divitiac skulde erfares af Uvedkommende, bortsendte han den sædvanlig anvendte Tolk, og brugte i Stedet som Tolk en anset Mand fra den romerske Provins, paa hvem han kunde stole, ved Navn Cajus Valerius Procillus.

Divitiac skildrede Cæsar, hvorledes Dumnorix fra først af kun var steget ved Hjælp af ham og hans Indflydelse, senere havde gjort Alt for at svække denne Indflydelse og stige paa Broderens Bekostning. Dersom Cæsar nu straffede Dumnorix, vilde paa Grund af det kendte Venskab, der knyttede Divitiac til den romerske Proconsul, Gallerne tro, at det skete efter Samraad med Divitiac, og alle Hjerter i Gallien vilde vende sig fra ham.

Cæsar viste da det forstandige Maadehold, der var hans Styrke, og som ikke tillod ham som Feltherre at overspringe diplomatiske Hensyn. Han kaldte Dumnorix for sig, foreholdt ham, at alle hans Rænker var opklarede og

gennemskuede, advarede ham energisk imod i Fremtiden at handle paa samme Vis, og benaadede ham med den Vending, at for hans Broder Divitiac's Skyld skulde nu alt det Forbigangne være glemt.

Cæsar lod ham imidlertid fra da af sætte under uafbrudt Opsyn.

9

Samme Dag blev det af de Patrouiller, Cæsar havde udsendt paa Spejdertog, meldt ham, at Fjenden, mindre end tre Timers Vej fra den romerske Lejr, havde slaaet sig ned ved Foden af et Bjerg, formodentlig *Mont Tauffrin*, en halv Mil vest for Landsbyen *Issy L'Evêque*. Han lod da paany recognoscere, hvorledes Bjerget var beskaffent og erfor at dets Bagside var jævnt opadstigende.

Han befalede Labienus at bryde op ved Midnat med to Legioner, omgaa Bjerget og i al Stilhed bestige det fra Bagsiden, naa dets Top, og derefter, saasnart Cæsar indfandt sig med sine Tropper, falde Helvetierne i Ryggen.

Labienus kunde Kl. 4 om Morgenen have udført den givne Befaling. Cæsar selv brød da op allerede henimod Kl. 2, altsaa paa den Aarstid henad Daggry, og marcherede lige efter Fjenden, med sit Rytteri i Spidsen, blandt hvis Blænkere var en Mand, der gjaldt for at sidde inde med ualmindelig Krigserfaring, Paulus Considius, der i sin Tid havde kæmpet under Lucius Sulla og under Marcus Crassus.

Da Solen var ved at staa op, havde Labienus efter Ordre besat Bjerghøjden; Cæsar selv var kun en halv Times Vej fra Helvetiernes Lejr ved Bjergets Fod, da Considius kom sprængende til Cæsar, alt hvad Remmer og Tøj kunde holde, og bragte den Melding, at Fjenden havde den Bjergkam inde, som det var overdraget Labienus at besætte. Considius havde med egne Øjne set galliske

Vaaben, Vaabenmærker, Felttegn, Hornene paa Troppernes Hjelme. Der var altsaa ingen Tvivl.

Cæsar, der endnu ikke besad den rige Erfaring, den galliske Krig skulde skænke ham, troede den enkelte Mand saaledes paa hans Ord, at han, uden at indhente yderligere Oplysning, betragtede sin hele Kampplan som strandet, og besluttede, ikke at vove noget Angreb, men at opstille sine Tropper til Forsvar i Slagorden paa den nærmeste Høj.

Imidlertid havde Helvetierne, der ansaa Labienus for frygtsom, forladt Bjergets Fod og var dragne videre.

Det blev lys Dag, før Cæsar erfor, at det ikke var Helvetierne, men Labienus der, som ham befalet, stod oppe paa Bjerget, og at Considius havde set Syner, der foregøgledes ham af hans Angst for den ukendte Fjende.

Denne Begivenhed er saare lærerig. Den viser for det første, hvilken Skræk der stod af Barbarerne, siden endog en øvet Krigsmand som Considius i ren Panik kunde løbe med Limstangen. Den røber for det andet, hvor naiv og relativt uerfaren Cæsar som Hærfører ved de galliske Felttogs Begyndelse endnu var, siden han forlod sig paa et enkelt Vidnes faktisk ganske utroværdige Udsagn i en Sag, hvor saa meget stod paa Spil, og indrettede sin Handlemaade derefter.

Hans Efterretningsvæsen har da endnu staaet lavt; og han har ikke næret den Tillid til Labienus, som Legaten paa dette Tidspunkt tilfulde fortjente. Var Considius's Fejltagelse taabelig, og hans Hast med at meddele den falske Iagttagelse istedenfor at prøve den endnu dummere, saa var Cæsars blinde Tillid til den urette, og hans Mistillid til den rette, en Begynderfejl.

10

Helvetierne fortsatte deres Fremrykning i Retning af *Remilly* ved Alène-Floden. De tilbagelagde i Reglen kun en halvanden dansk Mil om Dagen. Cæsar fulgte dem som sædvanlig i ringe Afstand og slog Lejr nær ved *Ternant*. Men da han efter et Par Ugers Marche ikke havde Proviant tilovers for mer end to Dage, kunde han ikke fortsætte ad den Vej, Helvetierne tog, men bøjede af fra den for at naa Bibracte, Hæduernes største og rigeste By, for dèr at forsyne sig med Forraad.

Man har længe antaget, at Bibracte var det nuværende Autun. Tyske Skribenter som General v. Göler er gaaede ud fra denne Opfattelse. Men Napoleon III har paa overbevisende Maade godtgjort, at Bibracte laa paa det nuværende *Mont Beuvray* (13 Kilometer vest for Autun).

Da Helvetierne erfor, at Cæsar ikke længer fulgte dem, udledede de denne hans Handlemaade af Frygt, en Anskuelse, der bestyrkedes ved den Omstændighed, at Labienus tiltrods for at han havde besat Mont Tauffrin intet Angreb havde foretaget. De vendte da om, og begyndte at foretage Anfald paa Romernes Bagtrop, i hvilken Cæsar selv befandt sig.

Han førte sine Tropper op paa en Høj, der ligger mellem de to Landsbyer, som nu hedder le Grand-Marié og le Petit-Marié og sendte sit Rytteri imod Helvetierne for at opholde dem, indtil han havde faaet sin Slagorden oprettet.

I General v. Gölers Værk *Cäsars gallischer Krieg* er givet en Række Illustrationer af denne Slagorden og af Helvetiernes Stilling. Midt paa Højen anbragte Cæsar sine fire bedste Legioner (den 7., 8., 9., 10.) i tre Rækker; længer oppe paa Højen fik de to nyligt udskrevne Rekrut-Legioner (11. og 12.) Plads, bag dem Bagagen og øverst Hjælpetropperne, der var Galler, altsaa mindre paalidelige end de romerske Legioner.

Da Helvetierne tappert forsøgte at storme Højen, skete det ikke sjældent, at det romerske Kastespyd *(pilum)* der kom med stor Vægt ovenfra, gik igennem to af de Skjolde, de Stormende (med Undtagelse af den første Række) holdt over deres Hoved. De kunde da ikke faa Skjoldene fri, og blev nødsagede til at kaste dem, fik derfor en Masse Saar.

II

Cæsar havde før Slagets Begyndelse — til Beroligelse for sine øjensynligt noget ængstede Soldater — ladet sin Hest føre bort, og med den de øvrige højere Officerers, saa alle var lige stillede og Anførerne ude af Stand til at flygte — en for moderne Begreber besynderlig Forholdsregel, da den vanskeliggjorde Cæsar Oversigten over Slagets Gang.

Det maa betænkes, at Hæren var opstillet paa et Højdedrag, saa man uden Vanskelighed kunde se, hvad der foregik; dernæst, at der ved Oldtidens Træfninger ikke kendtes Krudtrøg.

Men det var overhovedet et i hine Tider oftere anvendt Middel til Soldaternes Beroligelse, at Hærføreren steg af Hesten og lod den bringe bort. Mange Aar derefter i Slaget ved Munda, lod Cæsar ligeledes for at styrke sine Troppers Mod, sin Hest føre til Side. Naar Feltherren saa sprang frem i forreste Række, skammede Soldaterne sig ved at lade ham i Stikken.

Efter Sallusts Fortælling havde ogsaa Catilina i Slaget ved Pistoria (nu Pistoia) samtidigt med at han gav Signalet til Fremrykning, ladet sin Hest og alle sine Underbefalingsmænds Heste fjerne, for at styrke sin Oprørshærs Mod.

Udmattede af deres Saar trak Helvetierne, skarpt for-

fulgte af Legionærerne, sig tilbage omtrent tusind Skridt til den Høj, der nu betegnes som *la montagne du château de la Garde*; men da Romerne ilede efter dem, faldt Helvetiernes Bagtrop, bestaaende af en 15,000 Mand Boier og Tulinger, dem i Flanken, saa Cæsar maatte lade sin første og anden Træfning fortsætte Forfølgelsen, den tredie derimod skifte Front og afværge Angrebet.

Man havde kæmpet fra Kl. 1 Middag til ud paa Aftenen. Allevegne maatte Barbarerne vige; men intetsteds vendte de Ryggen. Helvetierne trak sig tilbage til Bjerget, hvor de havde deres Vognborg; Boier og Tulinger til deres Bagage. Oppe fra Vognene blev der skudt Pile af paa Romerne; imellem Hjulene stod Mændene med lange, svære Spyd. Som Plutarch meddeler, tog selv Kvinderne og Børnene Del i Kampen. Dog tilsidst bemægtigede Romerne sig baade Lejren og Hærgodset.

Samme Aften allerede brød de Udvandrede op; de marcherede i ét Træk Nat og Dag og naaede den fjerde Dag Lingonernes Land nær *Tonnerre*. Efter hvad Cæsar meddeler, var der efter Slaget kun 130,000 tilbage af de 368,000.

12

Cæsar forblev roligt paa Valpladsen for at lade de Saarede tage i Pleje og begrave de Døde. Først paa den fjerde Dag satte han sig i Bevægelse. Men forinden havde han, ved Ilbud, under Trusler paa det Strengeste forment Lingonerne at komme de Flygtende til Hjælp med Levnedsmidler eller paa anden Maade.

Saa nødtes Helvetierne til at give tabt og underkaste sig. Sendebudene mødte ham undervejs, kastede sig paa Knæ og bad om Fred. Han opfordrede dem til at faa deres Folkevandring standset og derefter oppebie hans Komme.

Han krævede Gidsler, Udlevering af deres Vaaben og af de til dem flygtede Slaver. Medens Helvetierne foretog Capitulationen, undveg en Stamme ved Navn Verbigenerne (fra Egnen omkring Bern og Luzern) i et Antal af 6000 Mand, maaske af Angst for at blive nedhuggede naar de først havde afleveret deres Vaaben. De haabede, upaaagtede at naa Rhinen.

Dog Cæsar befalede de Folkeslag, gennem hvis Land de maatte marchere, at standse og tilbageføre dem, da de ellers vilde blive betragtede som Stammens Medskyldige. De Verbigener, man fik fat paa, blev nedsablede eller solgte som Slaver.

Helvetierne befalede Cæsar at vende tilbage til deres Land og genopføre deres nedbrændte Boliger. Han vovede nemlig ikke at lade det frugtbare Land ligge menneketomt hen, da han ellers var udsat for at krigerske Germaner nedsatte sig der, og blev farlige Naboer til den romerske Provins.

Cæsar tillod Hæduerne, der trængte til at styrke sig, at optage Boiernes særligt tapre og krigerske Stamme iblandt sig. De nyankomne fik af Hæduerne Strækningen mellem Allier og Loire og fik lige Rettigheder med de øvrige Beboere af Hæduerlandet.

110,000 talte den Styrke, der vendte tilbage.

Saaledes havde Cæsar for første Gang paa gallisk Grund gennemført sit Forsæt.

Nogen overordentlig militær Bedrift var Sejren ikke, da ved Sammenstødet hans Styrke ikke var stort ringere end den fjendtlige. Imidlertid maa det betænkes, at de to nye Legioner var lidet værd, Hjælpetropperne upaalidelige, Rytteriet som gallisk formodentlig saa lidt tilforladeligt, at det end ikke brugtes til Angreb paa Boier og Tulinger, da disse foretog deres omgaaende Bevægelse. Der er dog den Mulighed, at Terrainets Beskaffenhed gjorde Hestfolk uanvendelige. Heller ikke til Forfølgelse af den slagne Fjende blev imidlertid Rytteriet anvendt, hvad der stærkt taler imod dets Kvalitet.

13

Cæsars politiske Grundsyn, der saa lidt som hans forstandige Humanitet omtaagedes af nogen Sejersrus, viser sig i hans Befaling til Allobrogerne, at afstaa de tilbagevendende Helvetiere Korn for at de ikke skulde lide Hungersnød ved Hjemkomsten til deres af dem selv ødelagte Hjemstavn.

Viste Cæsar sig under Felttoget imod Helvetierne endnu noget famlende som Feltherre, saa stod han dog allerede her paa sit Væsens Højde som politisk Hersker.

Han førte aldrig Krig for Krigens Skyld, af blot Ærgerrighed eller for at blænde de Hjemmesiddende i Rom. Han tabte aldrig det politiske Øjemed af Sigte.

Det røber sig her i det Store i Omtanken med Hensyn til den efter den frugtesløse Udvandring tilbagevendte Stamme; det røber sig i det Mindre i hans Behandling af Dumnorix.

Selve Dumnorix' Skikkelse er fængslende ved Mandens Falskhed. Dumnorix staar overfor sin Broder Divitiac, som den rige Generalforpagter overfor den indsigtsfulde Druide, som hos Shakespeare Edmund i *Kong Lear* overfor Broderen Edgar, som hos Schiller Franz Moor overfor Broderen Karl. For Cæsars Hadere er han Fædrelandsforsvareren.

Han er misundelig, magtsyg, havesyg, intrigant, en ægte Forrædernatur. Under Skin af Vaabenbroderskab er han med Cæsar i hans Lejr, benytter hemmeligt sin Indflydelse til at hindre Tilførselen af Proviant, deltager i et Kavalleriangreb imod Helvetierne for at skaffe disse Sejr ved strax før Sammenstødet at befale sin talrige Garde at vende Hestene og flygte.

Af klog Politik tager Cæsar ingen Straf over ham, underretter ham kun om, at han er gennemskuet, og lader ham forøvrigt forblive fri og uskadt. Først fire Aar derefter, da Dumnorix før Cæsars anden Overfart til Britan-

nien istedenfor at gaa ombord tager Flugten, sender Cæsar Ryttere efter ham og lader ham nedhugge.

Hvor er det betegnende for den traditionelle Opfattelse af Cæsars Personlighed, at H. Köchly og W. Rüstow i deres ellers skarpsindige Indledning til Cæsars *Commentarer* holder med Dumnorix imod Cæsar, og at Drumann, som dog ikke mangler Blik for denne Personligheds Værd, men rigtignok altid er hildet i Doctriner, i den Anledning siger: »Dumnorix, Hædueren »den frie Borger i en fri Stat« [hvad Dumnorix kaldte sig] blev paa Cæsars Befaling slaaet ihjel, fordi han værgede sig imod Aaget«. (Drumann: *Geschichte Roms* Anden Udgave III$_{210}$).

Cæsar skilte sig af med ham, efter fire Aar igennem at have baaret over med hans Falskhed og Forræderi, da han umuligt kunde efterlade en saadan Fjende i sin Ryg.

III. GERMANERNE

I

Den, der vil genfortælle den nu følgende Episode af Cæsars Liv, kan ikke andet end mindes Cicero's oven (I S. 38) anførte Ord, at Cæsar selv ved sin Behandling af Æmnet maa skræmme fornuftige Mennesker fra at forgribe sig paa det. Thi Cæsars egen Fremstilling af Forholdene er her klassisk. Alt tager sig jo imidlertid anderledes ud for en Nulevendes Blik end for Cæsars egne Øjne.

Hvilket Indtryk Cæsars fuldstændige Sejr over Helvetierne gjorde paa Gallernes Fantasi, og med hvilken Hurtighed Efterretninger forplantede sig fra ethvert Punkt i Gallien til de øvrige Punkter, viste sig, da snart efter Sejren Afsendinge fra næsten hele Gallien, Høvdingene over de keltiske Cantoner, indfandt sig hos Cæsar for at ønske

ham til Lykke: De vidste vel, at Romerne maaske mest havde ført Krig for at gengælde den Overlast, Helvetierne i tidligere Tid havde tilføjet en romersk Hær; men Romerne havde ved samme Lejlighed befriet Gallerne for Helvetiernes Aag; man var nemlig i Gallien ikke i nogen Tvivl om, at Helvetierne kun var udvandrede for at bosætte sig i Landets frugtbareste Egne og derfra efterhaanden underkaste sig dets øvrige Omraade som skattepligtigt til dem.

Høvdingene takkede Cæsar for at have afvendt denne Fare fra dem. De havde imidlertid en vigtig Anmodning at rette til ham. Og den kunde ikke forelægges ham, med mindre almindeligt Samtykke dertil var indhentet. De bad ham derfor om Tilladelse til at lade dem afholde en Raadsforsamling for hele Gallien.

En Dag blev berammet, Mødet afholdt, og paa dette bandt alle Tilstedeværende sig edeligt til ikke at lade nogetsomhelst forlyde om hvad dèr var blevet forhandlet, alene med Undtagelse af de Enkelte, der udvalgtes til at meddele Cæsar Sagen.

De Høvdinger, der forinden havde været hos Cæsar, indfandt sig da paany hos ham og bad ham bevillige dem en Samtale uden Vidner, da de havde Ting af største Vigtighed at give ham tilkende.

De kom derefter hemmeligt til ham, kastede sig med Taarer for hans Fødder, og bønfaldt ham om at love dem ubrydelig Taushed, da det ellers gjaldt deres Liv. Ja blev deres Komme til Cæsar røbet, var en kvalfuld Død dem vis.

2

Divitiac tog saa Ordet i alles Navn og udviklede, at endnu nogle Aar før Cæsars Ankomst havde Hæduerne og Arvernerne, der stod i Spidsen for hver sit Forbund, kæmpet heftigt om Overherredømmet i Gallien. Saa havde Ar-

vernerne begyndt at tage Germaner i deres Sold. Først var disse i et Antal af 15,000 komne over Rhinen. Men snart havde disse raa og vilde Mennesker fundet Behag i Gallernes veldyrkede Agerland, deres Velstand og rige Hjælpekilder, var komne med stedse større Styrke, og stod nu allerede med 120,000 Mand i Gallien, nordvestligt i Sequanernes Land [i det nuværende Elsass]. Hæduerne og deres Forbundsfæller havde atter og atter staaet i Vaaben mod dem, men var stadigt blevne slagne, havde mistet deres Adel og deres Rytteri; de havde maattet give Sequanerne deres ypperste Mænd som Gidsler, og havde alle maattet aflægge Ed paa, aldrig at ville kræve Gidslerne tilbage, aldrig at ville bede Romerne om Hjælp, aldrig at ville nedlægge Indsigelse imod Germanernes Overhøjhed.

Da han, Divitiac, var den eneste af det hele Folk, som havde vægret sig ved at aflægge Eden og give sine Børn til Gidsler (se I S. 509) var han den eneste, som havde kunnet anraabe Romerne om Hjælp og som nu var i Stand til at tale frit.

Iøvrigt var det ikke gaaet Sequanerne som Sejrherrer bedre end Hæduerne som Overvundne. Ariovist havde nemlig tilegnet sig en Trediedel af deres Land og krævede nu en anden Trediedel. For faa Maaneder siden var 24,000 Haruder stødte til ham, og disse skulde have Opholdssteder. Blev det saadan ved, saa vilde om faa Aar alle Germaner befinde sig paa denne Side af Rhinen, og Gallerne være nødsagede til, som Helvetierne havde gjort, at forlade deres Hjemland og søge sig et nyt, saa langt fra Germanerne som muligt; thi gallisk og germansk Væsen og Levevis lod sig ikke sammensmelte.

Siden Ariovist havde vundet sin store Sejr over Gallerne ved Magetobriga (enten Broye les Pesme ved Oignon eller, som Napoleon I troer, Pontaillier ved Saône) var Germanerkongens Overmod utaaleligt og hans Grusomhed saa stor, at han greb enhver Lejlighed til at plage Gids-

lerne med Straffe og Pinsler. Dersom Ariovist fik noget at vide om denne de galliske Høvdinges Henvendelse til Cæsar, vilde han sikkert lade alle Gidslerne lide en kvalfuld Død.

3

Efter Divitiacs Redegørelse anraabte de Tilstedeværende, »under stærk Graad«, for at bruge det Udtryk, der anvendes i *Den galliske Krig*, Cæsar om hans Hjælp. Kun var det ham paafaldende, at Sequanerne ikke istemmede, men stod tause med sænket Hoved og Blikket rettet mod Jorden.

Paa Cæsars Spørgsmaal om Aarsagen til denne Holdning, svarte de intet Ord. Saa maatte Divitiac angive Grunden. Sequanerne var langt værre stillede end de andre; de turde ikke engang hemmeligt vove en Beklagelse eller en Bøn; Ariovists grusomme Aasyn stod dem altid for Øje; og de alene havde ingen Mulighed til at søge deres Frelse ved Flugt, da de selv havde indkaldt Ariovist, saa han havde alle deres Byer i sine Hænder, og kunde lade dem vederfares hvad Mishandling, han lystede.

I sin Svartale opfordrede Cæsar de galliske Høvdinger til at fatte Mod, lovede at overveje Sagen, udtalte det Haab, at Ariovist vilde lade sig bestemme af Hensynet til Cæsar og de Tjenester, han havde bevist Germaneren under hans Ophold i Rom.

For egen Regning følte han sig forpligtet til her at skride ind. At Hæduerne, der af det romerske Folk var blevne titulerede Venner og Brødre, var blevne tvungne til at underkaste sig Ariovist og give ham Gidsler, det følte han som en Forsmædelse, der var tilføjet ham selv som Repræsentant for det romerske Folk, hvis Magtstilling ikke tillod det at finde sig i en saadan Ydmygelse.

Desuden indsaa han naturligvis den Fare for Romerstaten, som laa i, at Germanerne vænnede sig til at gaa over Rhinen og massevis nedsætte sig paa gallisk Grund. Kun Rhonen vilde da skille dem fra den romerske Provins. Og Erindringen om Teutonernes Oversvømmelse af deres Nabostater var endnu ikke udslettet.

4

Imellem de germanske Folkeslag var det Folk, der havde Ariovist til Konge, Sueverne (Schwaberne) det mægtigste og mest krigerske. De var, sagde de selv, delte i hundrede Cantoner, af hvilke hver aarligt stillede 1000 Mand til Krig og 1000 til Agerdyrkning, hvilke da det følgende Aar skiftede Hverv.

De kendte ikke som Gallerne Privatejendom af Jord, men dyrkede — som Russerne helt op i vore Dage — Jorden i Fællesskab, havde desuden den ikke praktiske Regel, at Ingen turde opholde sig mer end et Aar paa samme Jordsmon.

Men deres Hovednæring fik de ikke heller direkte fra Ager og Eng. De levede kun for en ringe Del af Korn, derimod af Slagtekvæg, Vildt og Mælk. Vin avlede de ikke, og det var forbudt at indføre Vin til Sueverne, da de mente, den blødagtiggjorde og hindrede i at udholde Strabadser.

De var Jægere fra Barndommen af, uimodtagelige for Kulde og Hede, Regn og Storm, badede sig i de kolde Floder, havde ingen anden Dragt end et lille Stykke Skind, var høje af Vækst, og af ualmindelige Legemskræfter. De drev ikke Handel og bekymrede sig ikke om de fremmede Heste, paa hvilke Gallerne satte saa megen Pris, red deres egne smaa Klepperter, der var grimme, men utrættelige

og som kunde leve af Lyng. De ringeagtede Brugen af Sadler, sprang i Krig ofte under Kampen af Hesten, der da ventede dem paa Stedet, hvor de forlod den.

De var stolte af, at deres Land mod Øst grænsede op til øde Vidder, hvad efter deres Paastand beviste, at ingen Fjende havde kunnet modstaa dem. Langs Rhinen grænsede deres Land til Ubiernes, et Folk, de havde gjort skatskyldigt, og som var mere civiliseret end Sueverne, da det, som bosat ved Rhinens Bredder, var i Handelsberøring med Omverdenen, og desuden Nabo til Gallerne, efter hvem det i adskillige Henseender havde dannet sig. Ubierne synes omtrent at have beboet det senere Hertugdømme Nassau.

Germanien var dengang et anderledes skovbevoxet Land end Tyskland i vore Dage. Af hvad Cæsar (6$_{25}$) fortæller om den Hercyniske Skov, fremgaar, at den indbefattede hvad nu kaldes Schwarzwald og Odenwald. Thi han siger, den begyndte ved Helvetiernes, Nemeternes og Raurakernes Grænse, og strakte sig saa langt, at en Mand, der ikke havde nogen Byrde at bære, behøvede ni Dage for at vandre igennem den. Denne Bestemmelse svarer til Schwarzwalds og Odenwalds sammenlagte Længde.

Som Fortsættelse af denne Skov betragtede Germanerne Böhmerwald, Bjergene i Mähren, og de smaa Karpather. Den udfyldte altsaa den hele Strækning imellem Donau og Main.

Dog endnu større var den Skov, som da kaldtes Bacenis, og hvis Størrelse Cæsar (6$_{10}$) betegner som uendelig *(silva esse ibi infinita magnitudine)*. Den bestod af Thüringerwald, det frankiske Højdedrag, Fichtelgebirge, Erzgebirge, Riesengebirge, Sudeterne og de store Karpather.

Det var syd for Bacenis' vestlige Del, at Sueverne beboede en Landstrækning, der svarede til hvad nu kaldes Bayern, Württemberg, Sachsen-Coburg, Meiningen og Weimar-Eisenach.

Man kan slutte, at Ariovist paa det Tidspunkt, ved hvilket vi dvæler, opholdt sig i det nuværende Württemberg, den vestlige Del af hans Rige.

5

Cæsar afsendte nogle af sine Mænd til Ariovist, der skulde meddele ham, at Proconsulen havde Statssager af højeste Vigtighed at overveje og afgøre med ham; han anmodede derfor Ariovist om at komme ham i Møde paa Halvvejen og selv bestemme Stedet, hvor de kunde træffe hinanden, midtvejs imellem dem.

Ariovist gav Sendemændene det overmodige Svar, at dersom han havde Cæsar Behov, saa vilde han komme til hans Lejr; hvis Cæsar derimod vilde opnaa noget af ham, saa maatte Cæsar komme til ham; han kunde ikke sætte sig i Bevægelse til den Del af Gallien, som Cæsar havde inde, uden med en Hær i sit Følge; men en Hær kunde han ikke sammendrage uden store Omkostninger og Besværligheder. Han undrede sig iøvrigt over, hvad Cæsar og Romerne havde at gøre i hans Gallien, som han havde overvundet i aaben Kamp.

Efter Modtagelsen af dette Svar afsendte Cæsar paany nogle Sendebud til Ariovist for at sige ham det følgende: Dette var altsaa Ariovists Tak til Cæsar og Romerfolket for udvist Venskab. Under Cæsars Consulat var Ariovist bleven anerkendt af Senatet som Konge og Forbundsfælle. Nu vægrede han sig ved at modtage Indbydelse til en Sammenkomst for at pleje Raad om Ting, der var magtpaaliggende for begge Parter. Imperatoren lod ham da simpelthen vide, hvad han krævede:

For det Første skulde Ariovist ikke drage flere germanske Skarer til sig over Rhinen; for det Andet skulde han give Hæduernes Gidsler fri og tillade Sequanerne at

gøre det samme med de Gidsler, som de havde taget fra Hæduerne; endelig skulde han lade Hæduerne i Ro og hverken paaføre dem eller deres Forbundsfæller Krig.

Opfyldte Ariovist disse Krav, saa kunde han vedblivende staa i det bedste Forhold til Cæsar og Romerfolket; hvis han ikke gjorde det, saa' Cæsar sig nødsaget til at antage sig Hæduernes Sag, da ifølge en Senatsbeslutning fra det Aar, da Marcus Messala og Marcus Piso var Consuler (61), Enhver, der var Guvernør over den galliske Provins, var forpligtet til at beskytte Hæduerne og det romerske Folks øvrige Forbundsfæller, saavidt det stemmede med Republikens Interesser.

Om Slutningen af Meddelelsen til Ariovist netop har havt denne Ordlyd, turde være tvivlsomt. Barbarkongen var neppe saa grundigt inde i Roms nyeste Historie, at han kendte Consulnavnene, og den rent juridiske Side af Sagen var for ham sikkert ikke af Vægt.

Men tydeligt har Cæsar i sin, for et romersk Publikum skrevne, Bog om Gallerkrigen med stærkest muligt Eftertryk villet godtgøre, at han ikke handlede egenmægtigt ved at føre Krig udenfor sin Provins, indenfor hvilken det i Almindelighed var Statholderens Pligt at forblive, men adlød et af Senatet foreskrevet Bud.

Endnu stærkere kommer denne Bevæggrund frem i den Tale, som Dion Cassius (38_{41}) lægger Cæsar i Munden ved denne Lejlighed og som vel er udvidet og forøget af den græske Historiker, men i Cæsars Aand, i det Øjemed at vise den romerske Provinsguvernørs Ret til at handle efter Conduite, som Omstændighederne foreskrev det.

6

Ariovists Svar var saa brøsigt som det forrige. Det gik ud paa, at Cæsar, saa godt som han, kendte Sejrherrens Ret. Romerne selv plejede ikke at behandle de Overvundne efter Andres Tykke, men efter deres eget. Han foreskrev ikke Romerne, hvorledes de skulde behandle de Folk, de havde besejret. Lige saa lidt skulde de blande sig ind i hans Forhold.

Hæduerne havde prøvet Krigslykken imod ham, var blevne overvundne i ærlig Kamp og derfor blevne ham skattepligtige. Cæsar vilde gøre stor Uret, ifald han vilde forsøge at mindske Ariovists Indtægter. Han vilde ikke give Hæduerne deres Gidsler tilbage, iøvrigt hverken paaføre dem eller deres Forbundsfæller nogen Krig uden Aarsag, naturligvis hvis de gjorde deres Skyldighed og vedblev at betale den Afgift, hvorom man var kommet overens.

Gjorde de ikke dette, saa vilde det Brodernavn, Romerne havde givet dem, gavne dem forbandet lidt. Cæsar kundgjorde ham jo ganske vist, at han vilde tage sig af Hæduernes Sag; men hidtil havde Ingen indladt sig med Ariovist uden til sit eget Fordærv. Hvis Cæsar vilde, kunde de jo slaas; men han vilde snart erfare, hvad aldrig overvundne Germaner, der fjorten Aar igennem ikke havde været under Tag, formaaede ved deres Tapperhed og deres uafladelige Øvelse i Vaabenbrug.

Netop som Cæsar fik denne Besked, indtraf samtidigt Afsendinge fra Hæduerne og Trevererne. Hæduerne klagede over, at de nylig ankomne Haruder hærjede deres Land; altsaa ikke engang ved Gidsler kunde de sikre sig et Liv i Fred for Ariovist. Trevererne bragte den Efterretning, at hundrede af Suevernes Clan'er allerede havde lejret sig ved Rhinens Bredder og vilde forsøge at sætte over den; Brødrene Nasua og Cimber førte dem.

Denne Nyhed foruroligede Cæsar ikke lidet; han mente,

at nu var der for ham ingen Tid at spilde, da Modstand vilde blive vanskeligere, hvis den ny Skare Suever fik Lov til at forene sig med Ariovists gamle Tropper. Han sørgede derfor saa hurtigt som muligt for Legionernes Proviantering og rykkede saa i Ilmarcher mod Ariovist.

Da Forhandlingerne rimeligvis har optaget det meste af Juli, har Cæsar i Begyndelsen af August brudt op fra *Tonnerre*, hvor han synes at have havt sin Lejr, og er ad den Vej, der den Dag idag kaldes Cæsars Vej, mellem *Tanley* og *Gland* marcheret videre over *Laignes* til *Langres*.

Efter tre stærke Dagsmarcher erfor han ved *Arc-en Barrois*, at Ariovist havde sat sig i Bevægelse med sin hele Styrke for at naa til Vesontio *(Besançon)*, Sequanernes Hovedstad, og at han allerede havde fjernet sig tre Dages Marche fra sit Riges Grænser. Cæsar mente, for enhver Pris at maatte forebygge Ariovists Indrykning i Besançon, da det var let, i den By at forsyne sig med Alt, hvad der i Krig var fornødent, og da den ved sin blotte Beliggenhed var saa stærkt befæstet, at den afgav det fortræffeligste Støttepunkt for den, der ønskede at trække Krigen i Langdrag.

Den Beskrivelse, Cæsar giver af Vesontios Stedforhold, passer den Dag idag paa Besançon's Beliggenhed. Floden Dubis (nu *Le Doubs*), der danner en Kreds, omflyder næsten den hele By, som han siger. Kun er rimeligvis, hvor Cæsar angiver Bredden af den eneste Adgang til Byen, som Floden lader fri, et M. (Mille) faldet ud i Kopisternes Afskrift af Tallet, der bestemmes som 600 Fod istedetfor som 1600. Landtangen, der ikke synes at kunne have forandret sig kendeligt, er nemlig i vore Dage 480 Meter bred, hvad der svarer til 1620 romerske Fod.

Om denne Adgang til Byen siger Cæsar, at den spærres af et ret højt Bjerg, hvis Skrænter strækker sig helt ned til Flodbredden.

Forsynet med en Ringmur, der tillige forbandt dette Bjerg med Byen, dannede det paa Cæsars Tid Byens Kastel.

7

Cæsar maa have ment, at Ariovist var naaet til *Mülhausen* i Elsass eller til *Cernay*, der ligger kun 125 Kilometer fra Besançon, medens han selv, der stod i Arc-en-Barrois, var 130 Kilometer fra Byen.

Han lod da sin Hær marchere Dag og Nat i Træk, kom først til Besançon, og lagde en Garnison i Byen.

Denne Hast, der stemmede saa godt med Cæsars Væsen, var i Grunden overflødig, eftersom Ariovist kun med største Langsomhed bevægede sig fremad, og især, da han erfor, at Fjenden allerede stod i Besançon, ikke synes at have villet fjerne sig synderligt fra sine Reserver eller fra de Suever, der var i Færd med at sætte over Rhinen ved Mainz. Han har villet oppebie Romerne paa Sletterne i Elsass, hvor han kunde anvende sit store Rytteri.

Medens Feltherren i Midten af August tilbragte nogle Dage i Vesontio for at ordne Forplejning og Tilførsel, blev Tiden af Soldaterne anvendt til af Gallerne og af de romerske Købmænd at indhente Oplysninger om de ventede Germaner.

Disse kunde ikke fortælle nok om hvor kæmpehøje Germanerne var, hvilken utrolig Tapperhed og Færdighed i Vaabenbrug de udviste; tidt havde Købmændene, naar de traf sammen med dem, ikke kunnet udholde Skuet af deres Aasyn og af deres hvasse Blik.

Følgen var en Panik, der efterhaanden greb hele Hæren og som Cæsar har skildret med et stille Lune, der endnu den Dag idag har bevaret sin fulde Friskhed, fordi det er den umaadelige Aandsoverlegenheds Udtryk.

Han taler først om den Skare af unge Mænd, der af Eventyrlyst eller, som han udtrykker det, »af Venskab for Cæsar« havde fulgt med ham fra Rom uden just at forstaa stort af Krigshaandværket; nogle af dem var blevne udstyrede med Titler som Krigstribuner og Præfecter, andre var blot gaaede med som Amatører. Under forskellige Paaskud kom nu næsten alle disse for indtrængende at anmode Imperatoren om Orlov.

Kun faa holdt sig tilbage for ikke at mistænkes for Fejghed. Men disse kunde hverken beherske deres Miner eller altid holde deres Taarer tilbage. De sad i deres Telte og sørgede i deres Ensomhed over deres Skæbne, eller de jamrede med nogle Fortrolige over den fælles Fare. Rundt om i Lejren blev Testamenter oprettede. Og disse Udslag af Frygt smittede snart ogsaa de gamle veltjente Soldater og med dem deres Underofficerer og Anførerne for Rytteriet.

Adskillige af disse Veteraner, der ikke vilde gælde for bange, udtalte, at det var ikke Fjenden, de frygtede, men de vanskelige Passer og store Skove, der fandtes imellem dem og den germanske Hær: hvorledes skulde Troppernes Forplejning finde Sted under saadanne Localforhold!

Nogle meldte endog til Feltherren, at Soldaterne vilde af Frygt opsige Lydigheden og ikke marchere, naar han befalede Opbrud og Udrykning. — Hvad Cæsar selv vel vogter sig for at fortælle, men hvad vi lærer af Dion (38 36): Adskillige angav som Bevæggrund til Lydighedsnegtelse Ulovligheden af en Krig udenfor Provinsen.[1])

I Maaden, hvorpaa Cæsar tog dette Sammenbrud af alle de Virkekræfter, der stod til hans Raadighed, spejler sig Mandens Intelligens og Karakter.

Det er jo i Kraft af Karakteren, at en Mand svarer til de Forventninger, han har berettiget Andre til at stille til ham, og Karakteren viste sig hos Cæsar ved denne Lejlig-

[1]) *καὶ ἐθρύλουν ὅτι πόλεμόν οὔτε προσήκοντα οὔτε ἐψηφισμένον διὰ τὴν ἰδίαν τοῦ Καίσαρος φιλοτιμίαν ἀναιροῖντο.*

hed stærk og fast, idet han blev ganske upaavirket af Paniken omkring ham.

Det er i Kraft af Intelligensen, at en Mand i en fortvivlet Situation finder den rette Udvej ud af den og handler med den Alt overskuende Kløgt, der kaldes Visdom. Cæsars Holdning i denne uforudsete (og vel uforudselige) Stilling med en krigersk Fjende overfor sig, og en Hær, som af Frygtsomhed svigtede, omkring sig, var fast og vis.

Enhver anden Hærfører vilde rimeligvis overfor dette grove Brud paa Disciplinen og denne Selvopgiven hos Mænd, hvis Pligt og professionelle Dyd Tapperhed var, have grebet til det Middel, Krigsloven lagde i Feltherrens Hænder, at lade de Legioner decimere, som havde stillet Vægring ved at lyde Marche-Ordren i Udsigt. Cæsar bar sig anderledes ad, og opnaaede mere ved ud fra sin Menneskekundskab at tale til Troppernes sunde Sans og deres i Øjeblikket sløvede Æresfølelse end ved ud fra sin Myndighed, med ubarmhjertig Strenghed, at skræmme dem til en Lydighed, der kun som frivillig lader sig omsmelte til Mod.

8

Cæsar kaldte et almindeligt Krigsraad sammen, til hvilket Centurionerne af alle Klasser skulde indfinde sig, og holdt en Tale til dem, i hvilken han heftigt anklagede dem for at de betragtede sig som kaldede til at tænke og gruble over, i hvad Retning og i hvad Hensigt de skulde føres mod Fjenden.

Da Ariovist i Cæsars Consulatsaar ivrigt havde stræbt at opnaa Romerfolkets Venskab, var det ikke venteligt, at han letsindigt vilde sætte det Opnaaede paa Spil.

Men skulde Ariovist virkeligt i et Anfald af Galskab

eller Daarskab paaføre Romerne Krig, hvad var der saa at frygte? Hvorfor vilde de mistro deres egen Tapperhed eller Feltherrens Omsyn? Man havde jo dog allerede i Fædrenes Tid lært Faren fra denne Fjende at kende, da Cajus Marius slog Cimbrer og Teutoner og Hæren ikke indlagde sig ringere Hæder end Feltherren selv.

Man havde ogsaa nylig set denne Fare under Øjne, da Slaverne gjorde Opstand i Italien og Fjenden tilmed var i Besiddelse af den Krigskunst og Mandstugt, som han nogenledes havde lært sig i Romernes Skole. Og dog havde man tilsidst overvundet denne Fjende, da han stod i Vaaben og havde Sejre bag sig, hvem man tidligere havde frygtet for, mens han endnu var uforsøgt. Deraf saas, hvor godt det var, ikke at tabe Modet, men vise Fasthed.

Og endelig var det jo den samme Fjende, hvem Helvetierne ofte havde overvundet ikke blot indenfor deres Riges Grænser men i hans eget Land, disse Helvetier, der dog ikke havde kunnet maale sig med en romersk Hær.

Maaske gjorde Gallernes Nederlag og Flugt Indtryk paa en eller anden. Den Paagældende maatte da betænke, at Gallerne paa det Tidspunkt havde været udmattede ved Krigens Langvarighed; Ariovist havde Maaneder igennem holdt sig rolig i en befæstet Lejr, der var beskyttet ved Moradser, og havde aldeles ikke indladt sig paa noget Slag. Gallerne havde allerede opgivet enhver Tanke derpaa og spredt sig ad, da Ariovist pludselig var faldet over dem og ikke saa meget havde overvundet dem ved Tapperhed som ved en snild og godt lagt Plan. Ariovist vilde vel neppe selv indbilde sig, at han ved Krigspuds, der kunde narre ukyndige Barbarer, fik Bugt med romerske Hære.

Ifald Nogle vilde forsøge paa at skjule deres Fejghed bag Bekymring for Proviantens Udebliven og for de snevre og vanskelige Veje, saa var dette en Uforskammethed, idet de enten tvivlede om Imperatorens Pligtopfyldelse eller fordristede sig til at foreskrive ham hans Fremgangs-

maade. Alt dette var hans Sag. Sequanerne, Lenkerne [omkring *Toul*] og Lingonerne havde at levere Korn. Hveden stod desuden allerede moden paa Markerne. Angaaende Vejenes Beskaffenhed vilde de meget snart selv kunne dømme.

Naar det endelig sagdes, at Soldaterne ikke vilde lyde hans Befalinger og ikke marchere ud, saa rørte det Vrøvl ham ikke. Han vidste nemlig, at en Hær endnu aldrig havde opsagt sin Overgeneral Lydighed, med mindre han førte den slet og under stadigt Uheld, eller han gjorde sig skyldig i den Forbrydelse at vise sig havesyg. At Cæsars Hænder var rene, det viste hans hele Liv; at han havde Lykken med sig, viste hans Sejr over Helvetierne.

Han havde havt i Sinde, først om nogle Dage at rykke ud, men nu vilde han allerede i den kommende Nat bryde op ved fjerde Nattevagt [altsaa ved Daggry. Der var fire Nattevagter à tre Timer]. Han var utaalmodig efter at erfare, om hans Soldater havde Ære i Livet og Pligtfølelse, eller de bare var Kujoner. Hvis ingen anden vilde følge ham, saa vilde han rykke ud med den tiende Legion alene; paa den stolede han, og den vilde han gøre til sin Prætorianercohorte [sin Livvagt].

9

Denne Tale fremkaldte et fuldstændigt Omsving i Hærens Stemning. Først lod den tiende Legion Cæsar takke, fordi han havde udmærket den fremfor alle de andre, saa sendte de øvrige Legioner deres Krigstribuner (Oberster) og Centurioner af første Rang (Lieutenanter) for at retfærdiggøre sig hos Cæsar; de havde aldrig været vaklende og aldrig næret Frygt, de havde aldrig tilladt sig en Dom over Krigsførelsen; de vidste, at han var Imperator.

Cæsar erklærede sig tilfreds med deres Retfærdiggørelse. Han havde allerede ved Hjælp af Divitiac, til hvem han nærede den fuldeste Tillid, ladet Vejen recognoscere.

For at naa fra Besançon til Rhindalen og møde Ariovist maatte den romerske Hær bevæge sig nord for Jura-Bjergkæden. Der var to Veje. En gennem Doubs-Dalen, Oignon-Dalen og Landet imellem disse, en bjergrig, skovrig Egn, meget vanskelig at befærde, og naturligvis langt vanskeligere paa Cæsars Tid end nutildags. En anden Vej gik ud fra det Knæ, Doubs danner nær ved Montbéliard, var bølgeformet, gik i Bakkedal, og dens Bakker aftog i Højde, alt som man nærmede sig Rhinen.

Ved at vælge den gjorde Cæsar en Omvej paa 75 Kilometer, men bevægede sig ad aabent Terrain.

Efter en Uges uafbrudt Marche erfor han af sine Streifpatrouiller, at Ariovist stod med sin Hær 36 Kilometer fra det Sted, hvor Romerne havde slaaet Lejr. Cæsar var marcheret ad den Vej, der nutildags fører fra Besançon over Vesoul til Pennesières og derfra videre til Arcey. Den tog ham de fire Dage af hans Uge. Der slog han ind paa den lige Vej fra Besançon til Rhinen over Belfort og Cernay, og stod nu ved Thur. Ariovists Lejr laa noget nordligere, nær Colmar.

Saasnart Ariovist modtog Efterretningen om Proconsulens Ankomst, sendte han Mænd til den romerske Lejr med det Budskab, at da Cæsar nu var kommet til ham, var han beredt til at opfylde hans Ønske om en Forhandling; han troede at kunne gøre dette uden Fare.

Cæsar siger selv, at han ikke afviste dette Tilbud, fordi det syntes ham et Tegn paa, at Ariovist var ved at opgive sin Trods og komme til Fornuft. Han har i saa Fald ikke dannet sig nogen rigtig Forestilling om Germanerkongens Selvfølelse.

10

Sammenkomsten blev berammet til Femtedagen derefter. Imidlertid gik Sendebudene frem og tilbage for at opnaa Enighed om Betingelserne. Vi har af lignende Sammenkomster mellem Sulla og Jugurtha, Mithridates og Ariarathes (I S. 109 og 157), set, at Forsigtighedsregler fra begge Sider ikke var overflødige.

Ariovist krævede, at Cæsar ikke maatte bringe Fodfolk med til Samtalen; han frygtede, ellers at falde i et Baghold. Begge skulde indfinde sig, alene ledsagede af Hestfolk; ellers vilde han ikke komme. Ariovist har efter al Sandsynlighed vidst, at den romerske Hærfører ingen andre Ryttere havde end galliske, medens han selv blev ledsaget af sine egne paalidelige Germaner.

Cæsar vilde ikke paa Grund af dette Krav lade Forsøget paa en Overenskomst falde. Men selvfølgelig vilde han ikke betro sin Person til gallisk Rytteri, der dels havde vist sig utilforladeligt, dels fejgt. Han fandt da paa, at sætte Soldaterne af den tiende Legion, paa hvilke han mente, ubetinget at kunne stole, paa alle de Heste, der til dagligt Brug bar det galliske Kavalleri, saa han, ifald der skulde ske et forræderisk Angreb, havde en Escorte, der duede noget. Cæsar noterer en Vittighed, som en Soldat af den tiende Legion i den Anledning sagde: Imperatoren havde lovet at gøre Legionærerne til sin Garde; nu hævede han dem endogsaa op i Ridderstand.

Paa en vidtstrakt Slette [i Højde med Mülhausen, nord for Doller, mellem Vogeserne og Rhinen] løftede der sig i Midten en temmelig anselig Høj *(tumulus terrenus satis grandis)*, der laa omtrent lige langt fra begge Lejre. Ved den indfandt man sig til Stævnet. Begge Feltherrers Bedæknings-Rytteri gjorde Holdt 200 Skridt fra Højen. Ariovist forlangte, at Samtalen skulde finde Sted paa Hesteryg, og at hver af Hærførerne, som mødtes, kun maatte tage ti Mand med sig.

Saaledes stævnede da Cæsar og Ariovist til Hest imod hinanden, efter ikke at have set hinanden, siden den germanske Konge havde opsøgt Cæsar i Rom.

Paa den fra alle Sider synlige Jordhøj mødtes altsaa Roms gamle Civilisation med Germaniens unge Barbari, Italiens brune, sortøjede Søn med Tysklands lyse og snu Vildmand, den romerske Oldtids store Geni med hint Nietzsche's »blonde Bestie«, der allerede følte sig som Romeren sideordnet, men maatte vente endnu 2000 Aar før han, som Italienerne siger, »fik Skriget«, saa den romanske Stemme blev dæmpet overfor hans.

Modsætningen mellem de to mødende var større end den mellem Napoleon I som den romanske Verdens Repræsentant og Alexander I som den slaviske Verdens Beherske, da de under en lignende Iagttagelse af Forsigtighedsregler 1807 mødtes i den Pavillon midt paa Njemen, som var opført paa to Tømmerflaader.

II

Da Cæsar og Ariovist i de to Rytterskarers Paasyn holdt overfor hinanden paa deres Heste, begyndte Cæsar med at opregne de Beviser paa Velvilje, som han selv og det romerske Senat havde givet Ariovist. Denne var bleven anerkendt som Konge og Ven og havde faaet rige Gaver, hvad der kun var faldet i faa Menneskers Lod og ellers kun som Løn for vigtige Tjenester. Ariovist havde ikke med Rette kunnet gøre Krav paa en saadan Imødekommen. Den Udmærkelse, der var bleven ham til Del, skyldte han udelukkende det Højsind og den Gavmildhed, Cæsar og Senatet havde vist.

Cæsar udviklede saa fremdeles, hvor gammelt og hvor vel begrundet det inderlige Forhold mellem Romerne og Hæduerne var, hvor tidt og med hvor hædrende Ord

Senatsbeslutninger var blevne tagne med Hensyn til dem, og at Hæduerne, allerede før de søgte Romernes Venskab, havde havt Overherredømmet i hele Gallien.

Det romerske Folk havde den Vane, ikke blot at opretholde sine Forbundsfæller i Besiddelsen af hvad de forud havde, men at forøge deres Indflydelse, Værdighed og Ære. Hvorledes skulde da en Romer kunne taale, at der blev fravristet dem Goder, som var deres Eje, før de traadte i Forbindelse med Rom!

Og Cæsar gentog personligt de Krav, han gennem sine Sendemænd havde stillet: Fred sikret Hæduerne, Tilbagelevering af deres Gidsler, ingen yderligere Tilførsel til Gallien af germanske Skarer.

Ariovist svarede ikke stort paa noget af disse Krav; men fremhævede des vidtløftigere sin egen Betydning. Han gentog først og fremmest mundtligt, hvad han allerede ved Parlamentærer havde ladet Cæsar vide:

Han var ikke kommet til Gallien uden paa Opfordring af Gallerne selv. Han havde ikke forladt Hjemmet uden at have Udsigt til rig Vinding. Hans Opholdssteder i Landet havde Gallerne selv indrømmet ham, Gidslerne havde de frivilligt givet, Afgift var dem paalagt med Krigens Ret, den Krigs, som ikke han havde erklæret dem, men de ham. Alle Galliens Stammer havde staaet i Vaaben imod ham, og han havde overvundet dem alle i et eneste Slag. Vilde de prøve Lykken endnu engang, saa var han parat til et andet saadant Slag. Vilde de have Fred, kunde de ikke undslaa sig for at betale den Tribut, der var dem paalagt.

En Forbindelse med Romerne var naturligvis kun attraaværdig for ham, ifald den var ham til Gavn, ikke, naar den var ham til Skade; det var selvfølgelig kun i Forventning om, at den gav ham Glans og Beskyttelse, at han havde søgt om den. Skulde den have til Følge, at den Afgift, han regnede paa, ikke kom ind, og at hans Undersaatter blev rebelske, saa vilde han være lige saa ivrig for at komme ud af det Forbund, som han tidligere

havde været for at komme ind deri. Vistnok trak han flere og flere Germaner efter sig til Gallien, men det gjorde han til sin Sikkerhed, ikke i fjendtlig Hensigt. Han var jo overhovedet kun kommet paa Grund af Gallernes Bønner derom og havde kun ført en Krig til sit Forsvar, ingen Angrebskrig.

Han var kommet til Gallien før Romerne. Aldrig før nu havde jo en romersk Hær overskredet Galliens Grænse. Hvad vilde Cæsar egentlig her? Hvorfor stod han paa Ariovists egen Grund? Dette Gallien her var hans Provins, ligesom Gallien sydpaa var Romernes Provins. Han gjorde ikke Indfald over Romerprovinsens Grænser, hvad havde saa Romerne at gøre indenfor Grænserne af hans Provins?

Hvad den Brodertitel angik, som Romerne havde givet Hæduerne, saa var han ikke en saadan Barbar eller saa ukyndig i Politik, at han ikke skulde vide, hvor lidet den betydede. Hæduerne var hverken kommet Romerne til Hjælp i Allobrogerkrigen (Aar 62—61), eller Romerne kommet Hæduerne til Hjælp i Krigen imod ham. Venskabet med Hæduerne kunde ikke forekomme ham som andet end som et blot Paaskud til at komme ham tillivs.

Ifald Cæsar nu ikke strax forlod disse Egne, saa vilde han i Cæsar se ikke en Ven, men en Fjende.

Og Ariovist sluttede her af med en Vending, som viser, hvor indviet han var i de samtidige romerske Forhold og hvorledes disse Forhold virkelig var beskafne; men at Cæsar gengiver denne Slutningsytring af Ariovist godtgør, at da han skrev disse sine *Commentarer* og særligt da han offentliggjorde dem (Vinteren 52—51) var det ham lidet magtpaaliggende at synes yndet af det romerske Aristokrati, tvertimod tager det sig ud, som havde han med en vis Tilfredsstillelse ladet det vide, at han saare godt kendte Hadet til ham og Misundelsen imod ham, der i Rom var saa overstrømmende, at man endog havde udøst Hjerterne for en tilrejst Barbarkonge.

Ariovist siger altsaa hos Cæsar: »Forøvrigt vilde han

volde mangfoldige romerske Adelsmænd og Stormænd en hjertelig Glæde, hvis han som Sejrherre slog Cæsar ihjel. For Cæsars Død kunde han købe alles Yndest og Venskab.« Og han slutter med den Ytring, at dersom Cæsar derimod vil trække sig tilbage og overlade Ariovist den fri Besiddelse af Gallien, saa vil han vise ham enhver Gentjeneste og føre hvilkensomhelst Krig til Ende for ham uden at han behøver at røre en Finger eller udsætte sig for ringeste Fare.

12

Cæsars Gendrivelse samlede sig om to Hovedpunkter. Romerne havde været i Gallien før Ariovist. Quintus Fabius Maximus havde [63 Aar forinden] besejret Arvernerne og Rutenerne. Men det romerske Folk havde tilgivet dem og hverken gjort dem til Undersaatter eller krævet Skat af dem. Saas der altsaa hen til, hvis Sejrvindinger i Gallien der var ældst, saa havde Rom Ret til Herredømme dèr, ikke Ariovist. Og vilde man tage Senatets Vilje til Rettesnor, saa maatte Gallien forblive frit, da Senatet havde ladet det beholde sin Uafhængighed efter at det var overvundet.

Da Samtalen var naaet til dette Punkt, meldtes det til Cæsar, at Ariovists Ryttere nærmede sig Højen, red løs paa de romerske Hestfolk og kastede Sten og Kastespyd paa dem. Cæsar afbrød Samtalen, trak sig tilbage til sin Escorte og gav streng Befaling til ikke at sende et eneste Kastespyd over mod Fjenden. Thi skønt han indsaa, at hans udkaarne Legion uden ringeste Fare kunde maale sig med disse Ryttere, saa mente han dog, ikke at turde give Anledning til at man, naar han havde slaaet Fjenden, skulde kunne sige, at han midt under en Sammenkomst troløst havde angrebet.

Dog snart blev det bekendt blandt Soldaterne, med hvilket Hovmod Ariovist havde villet forbyde Romerne Adgang til Gallien, hvorledes hans Ryttere havde angrebet Cæsars, og hvordan dette havde ført til Afbrydelse af Samtalen. Hærens Mod og Kampiver voxede mægtigt derved.

To Dage derefter sendte Ariovist paany Bud til Cæsar: han ønskede Genoptagelse af Forhandlingerne; Cæsar kunde enten bestemme Dagen for et andet Møde eller sende ham en af sine Fortrolige med Fuldmagt. Cæsar saa efter de gjorte Erfaringer ingen Grund til en ny Sammenkomst; han vilde ikke udsætte Nogen, der stod ham nær, for at falde i disse Barbarers Hænder; men han fandt det efter moden Overvejelse forstandigt at sende Ariovist en og anden, der havde Tilknytningspunkter til ham.

Han udvalgte da to Afsendinge. Den første var Cajus Valerius Procillus, Søn af en gallisk Fader, Cajus Valerius Caburus, der havde faaet romersk Borgerret af Consulen Cajus Valerius Flaccus (I S. 45). Det var en dygtig og fintdannet ung Mand, Cæsar hengiven, der talte det galliske Sprog som sit eget og altsaa kunde forhandle med Ariovist uden Tolk, da denne under sit lange Ophold i Gallien havde lært at tale flydende Keltisk. Desuden kunde Germanerne ikke have noget imod en saadan Parlamentær.

Den anden var Marcus Metius, der som Gæsteven plejede at bo hos Ariovist.

Valget syntes ikke at kunne være bedre, naar det gjaldt om at finde Afsendinge, der vilde være velsete af Germanerkongen.

Ikke destomindre var de neppe traadte frem for ham i hans Lejr, før han i Hærens Nærværelse brølede dem imøde: Hvad de vilde her? Om de maaske vilde spionere?

Han lod dem ikke komme til Orde, men uhørte lægge i Lænker.

13

Samme Dag hævede Ariovist sin Lejr og overnattede ved Foden af Vogeserne mellem Sultz og Feldkirch; næste Dag gik han over Floden Thur ikke langt fra Stedet, hvor den strømmer sammen med Ill, gik i en stor Bue, der betegnes ved de moderne Navne Pulversheim, Pfastatt, Reiningen udenom Cæsars Lejr ved Cernay, og lejrede sig tre Kilometer paa den anden Side af den romerske Lejrplads for at afskære Cæsar al Tilførsel fra Sequanernes og Hæduernes Land.

Af Cæsars Fremstilling (D. b. G. I_{48}) kan man ikke se, hvorfor Romerne tillod Germanerkongen at foretage denne omgaaende Bevægelse. Dion Cassius lærer os (38,48), at den romerske Hær forsøgte at standse Ariovist, men at det germanske Rytteri tilføjede Romerne store Tab.

Imidlertid var Cæsar end ved denne Manøvre afskaaret fra Sequaner og Hæduer, saa var hans Samfærdselslinjer til Lenkernes og Lingonernes Land stadigt fri, og vi har af Cæsars Tale i Besançon set, at han til sin Forsyning med Korn særligt gjorde Regning paa Lenker og Lingoner.

Afstanden mellem de to Lejre var ringe. Fem Dage i Træk førte Cæsar sine Tropper udenfor Lejren, stillede dem i Slagorden og vilde derved udæske Ariovist. Men denne holdt sine Tropper tilbage i Lejren og nøjedes med daglige Rytterfægtninger, i hvilke han kunde stole paa sit Hestfolks Overlegenhed. Han havde 6000 Ryttere og lige saa mange udsøgt behændige Infanterister, af hvilke hver enkelt var valgt af sin Rytter til dennes Understøttelse. Efter Omstændighederne trak Rytterne sig tilbage til Fodfolket eller dette styrtede frem til Hjælp for Rytteriet. Soldaterne tilfods holdt lige Skridt med Rytterne ved at hænge sig i Hestenes Manker, og de var altid til Haande, naar en saaret Rytter gled ned ad sin Hest.

Da Cæsar indsaa, at Ariovist ikke vilde lade sig lokke ud af sin Lejr, saa lagde han en Plan for lige fuldt at be-

vare alle sine Communicationer. Han udsaa sig en gunstig Lejrplads en 900 Meter hinsides den germanske Lejr og rykkede i 3 Rækker derhen. Den første og anden Række lod han blive under Vaaben, den tredie lod han forskanse Lejren. Da Ariovist sendte en 16,000 Mand lette Tropper og sit hele Kavalleri imod de romerske Soldater, der var sysselsatte ved den lille Lejr, lod Cæsar sig ikke forstyrre, men lod de to første Rækker afvise Fjenden, den tredie roligt arbejde videre paa Lejrens Befæstning. Da denne var fuldendt, lod han to Legioner og en Del af Hjælpetropperne blive liggende i den, gik selv med fire Legioner tilbage til den store Lejr. Afstanden mellem de to romerske Lejre var 3,600 Meter.

Ved denne Deling af sin Troppestyrke havde Cæsar opnaaet, at al Tilførsel fra Hæduernes og Sequanernes Land, særligt fra den befæstede Stad Vesontio, sikredes af den lille Lejr, medens den store betryggede Tilførslen fra Lingoner og Lenker.

14

Næste Dag førte Cæsar efter sin sædvanlige Taktik *(instituto suo)* sine Tropper ud af begge Lejre og tilbød atter Fjenden Slag. Da han indtil Middag forgæves havde ventet paa Angreb, lod han sine Legioner gaa tilbage til Lejrene.

Saa først sendte Ariovist en Del af sin Styrke til Angreb paa den lille Lejr. Cæsar siger, at man fra begge Sider kæmpede med lige stor Haardnakkethed og at Tabene saavel paa romersk som paa germansk Side var betydelige.

Der gives i Commentarerne ingen Forklaring, hvorfor de fire Legioner i Hovedlejren ikke kom de to angrebne til Hjælp, ved at falde de fremstormende Germaner i

Ryggen, et Forhold, som dog i høj Grad maa undre. Herved vilde han jo desuden have tvunget Ariovist til det Hovedslag, denne bestandig hidtil havde villet undgaa.

Muligvis er den Forklaring den rette, som General v. Göler har forsøgt, at Cæsars Legioner, der fra Morgen til Middag havde staaet opstillede i Slagorden, derefter var udtrættede og, selv om de imens havde faaet Føde og deres Heste Foder, fik Meddelelsen om Angrebet for sent. Cæsar maatte altsaa frygte for at udsætte de trætte Legionærer for en Nattekamp, under hvilken den fra først af skræmmede Indbildningskraft let kunde forstørre Germanernes Frygtelighed, og den romerske Taktiks Overlegenhed gaa tilspilde. Dette synes rigtigt: Cæsar har ikke villet udsætte sine bedste Tropper for et Nederlag som det, hans galliske Rytteri lige havde lidt.

Da Cæsar spurgte Fangerne, hvorfor Ariovist ikke indlod sig paa en afgørende Kamp, fik han det Svar, at det hos Germanerne var Skik, at Familiernes Mødre ved Lodkastning og Spaadomsgave forudsagde Udfaldet af ethvert Slag; men disse havde erklæret, at Germanerne ikke kunde sejre, ifald de før Nymaane indlod sig paa en afgørende Kamp.

Plutarch udtaler i Overensstemmelse hermed (*Cæsar* 21), at de germanske Præstinder, der af Vandenes Rislen, af Bækkenes Hvirvler, forudsagde Skæbnen, forbød deres Landsmænd at levere Slag før Nymaane.

15

Den følgende Dag efterlod Cæsar først i de to Lejre tilstrækkeligt Vagtmandskab, førte saa alt hvad han havde af Hjælpetropper ud foran den mindre Lejr, og stillede dem saaledes til Skue, at Fjenden maatte tro, her at have Lejrens hele Besætning for sig. Han lod derpaa de to

Legioner stille gaa ud af Lejrens Decumanske Port (Hovedporten, hvor ti Cohorter altid var lejrede i den Fjenden fjerneste Indgang) og lod dem ubemærkede slutte sig til de fire andre Legioner. Ved Hjælp af sine galliske Soldater skjulte han saaledes for Germanerne, hvor underlegne hans Tropper var dem i Antal.

Derpaa rykkede han selv med alle sex Legioner lige ind paa Barbarernes Lejr. Overfor dette truende Angreb formaaede Germanerne ikke længer at forholde sig passive.

Plutarch tilføjer til Cæsars egen Beskrivelse, at hans Soldater ved Skærmydsler imod Germanernes Forskansninger og mod de Høje, de havde besat, opirrede dem saaledes, at de i fuld Forbitrelse gik ud paa Sletten, og dèr stillede sig op gruppevis efter deres forskellige Stammer, stadigt holdende samme Afstand mellem deres Afdelinger: Haruder, Marcomanner, Triboker, Vangioner, Nemeter, Suever.

For at umuliggøre sig selv enhver Tanke paa Flugt, opstillede de bag sig og paa Fløjene alt hvad de havde af Vogne og Kærrer. Paa Vognene stod deres Kvinder, som, vridende deres Hænder, under Taarer bønfaldt Mændene om ikke at overlade dem til Trældom under Romerne.

Undtagelsesvis stillede Cæsar i Spidsen for sine Legioner saadanne højere Officerer, der ellers ikke plejede at gaa foran dem, fem Legater og en Quæstor. Det skete ikke af taktiske Grunde, men, som han siger, for at forhøje Soldaternes Æresfølelse, for at give dem Vidner til deres Mod, vel ogsaa — hvad han ikke siger — for at forhindre Tilbagevenden af den én Gang indtraadte Panik.

Romernes Front vendte mod Øst, Germanernes mod Vest, og Valpladsen svarede nogenlunde til det Rumfang, der nutildags dækkes af Nonnenbruch-Skoven.

16

Skønt det endnu ikke var Nymaane, kunde Germanerne ikke længer undgaa Slag. Cæsar gav med sin Feltherrefane *(vexillum)* Signalet til Kamp, og førte selv sin højre Fløj imod Germanernes venstre, som han ansaa for deres svageste Punkt. Saa heftigt styrtede Legionerne ind paa Fjenden, og saa pludseligt og hurtigt kastede Germanerne sig dem i Møde, at det ikke blev Romerne muligt at udslynge det svære Kastespyd *(pilum)*, som hver Soldat førte. De lod det derfor falde, og drog deres Sværd.

Efter deres sædvanlige Kampmaade sluttede Germanerne deres Linje fast sammen. Den første Række holdt Skjoldene frem for sig, de senere Rækker holdt dem op over Krigernes Hoveder, saa at Skjoldene dækkede dem som Tagstenene i et Tag. Nogle af Romerne sprang da op paa disse Falanger (thi Germanerne havde som Makedonerne deres Falanx) rev Skjoldene til Side og saarede Germanerne ovenfra.

Venstre Fløj af den germanske Hær blev kastet og tog endogsaa Flugten; men dens højre Fløj, som Ariovist havde styrket betydeligt og selv førte, trængte Romerne haardt.

Saasnart den unge Publius Licinius Crassus, der kommanderede Rytteriet, men endnu ikke havde deltaget i Kampen og fra en Høj havde et friere Overblik, havde opdaget den Fare, hvori Hærens venstre Fløj var stedt, gav han den tredie Træfning *(Triarii)* Befaling til at komme den vaklende og delvis omringede romerske Linje til Hjælp. Ved denne tredie Træfning, som Cæsar taler om, maa sikkert forstaas ikke blot venstre Fløjs, men hele Hærens Triariere, de samlede Reserver, og ved saaledes dristigt at handle paa egen Haand fik Publius Crassus Slaget bragt paa Fode igen.

Germanerne vendte allesammen om og tog Flugten. Som de Barbarer, de var, havde de sat Alt ind paa det

første Stød; naar det mislykkedes, var Alt fortabt. De kendte ikke til at spare paa Kræfterne, forstod ikke anden Inddeling af Tropperne end den efter Folkeslag. Deres Opløsning var almindelig; de standsede ikke paa deres Flugt, før de naaede den halvtredie Mil fjerne Rhin.

De synes at have løbet ad Ill-Dalen til Rhinen, og ved Flodbredden blev de fleste af dem huggede ned, da Cæsar strax sendte sit hele Rytteri efter de flygtende Skarer.

Efter Plutarch og Appian blev 80,000 Germaner fældede i selve Slaget og paa Flugten. Adskillige forsøgte at redde sig ved at svømme over Rhinen eller ved at sætte over den i Baade. Iblandt de sidste var Ariovist, der kastede sig i en Jolle, han fandt fastbunden ved Flodbredden. Efter Dion Cassius (38 50) lykkedes det ham at undslippe, men, som Cæsar meddeler i sin Bog om den galliske Krig (5 29), han døde kort derefter, formodentlig af sine Saar.

Ariovist havde to Koner, en Sueverinde, som han havde medbragt fra sit Rige, og en Prinsesse fra Noricum (Land mellem Donau og Alperne), der var en Søster til Kong Voctio, hvem denne havde sendt ham og med hvem han havde giftet sig i Gallien. Begge omkom paa Flugten. Af Ariovists to Døtre blev den ene hugget ned, den anden taget til Fange.

17

Da Cæsar selv med sit Rytteri forfulgte Germanerne, indhentede han Cajus Valerius Procillus, hvem hans Vogtere i tre Lænker slæbte med sig paa Flugten. Med en let Overdrivelse, som ellers er ualmindelig hos Cæsar, men som i dette Tilfælde beviser, hvad Pris han satte paa Procillus, skriver han: Det gjorde Cæsar *lige saa megen Glæde som selve Sejren,* at se en saa hæderlig Mand fra den galliske Provins, hans gode Ven og Gæsteven, udrevet

af Fjendehaand og gengivet ham, saa at Glæden og Sejersjubelen ikke led noget Afbræk ved dennes Vanskæbne.

Procillus fortalte, at man i hans Nærværelse tre Gange havde trukket Lod, om man strax skulde kaste ham i Ilden eller skulde opbevare ham til sidenhen. Hver Gang var Loddet faldet saaledes, at han forblev i Live.

Paa lignende Maade blev ogsaa Marcus Metius fundet og ført til Cæsar.

I selve Cæsars Beretning om Sammenkomsten med Ariovist og om Slaget er enkelte Punkter egnede til at vække Læserens Opmærksomhed: Først Cæsars Skarpblik for Besançons strategiske Vigtighed, og den Energi, hvormed han bemægtiger sig denne Fæstning.

Dernæst den Lethed, hvormed den tiende Legion forvandles til Kavalleri. Fuldt anvendelig som saadan har den neppe været; men den kunde i det afgørende Øjeblik altid stige af Hestene og kæmpe i Række og Geled. Videre Cæsars anden Krigslist, at lade de galliske Hjælpetropper forestille de to Legioner, han førte ud af den lille Lejr og forenede med Hovedstyrken.

Endelig Cæsars aabne og mandige Tilstaaelse af, at det ikke var en Ordre fra ham selv, der reddede Situationen, da hans Tropper vaklede; men en kæk Beslutning af den unge Crassus. Fremstillingen af dette Punkt gør Cæsar stor Ære som Karakter. Den viser paa samme Tid, at han trods sit Held i sit første galliske Felttog endnu ikke havde naaet sin fulde Storhed som Hærfører.

Paa den Tid, da dette Slag blev udfægtet, stod stadigt den talrige sueviske Hær under Nasua og Cimber ved Rhinen. Da Efterretningen om Slagets Udfald naaede til dem, vendte de om og drog i Uorden hjem. Men Ubierne, der boede umiddelbart ved Rhinen, og hvis Land de havde plyndret, faldt nu over de Bortdragende, og slog et stort Antal af dem ihjel.

Det Spørgsmaal, om Gallien skulde blive romersk eller germansk, havde Slaget ved Thur, der maa være blevet

leveret den 10. September 58, afgjort for Aarhundreder. Først halvsjette Hundrede Aar derefter blev det romerske Herredømmes sidste Repræsentant i Gallien, Syagrius, overvunden af Frankerkongen Chlodowech og Frankernes germanske Kongedømme i Gallien grundet.

Cæsar, der i Rom hidtil neppe havde været nævnt som Hærfører, havde saaledes i faa Maaneder tilendebragt to store Folkekrige, frelst den romerske Provins i Gallien, frelst Italien, maaske Rom for Oversvømmelse af Barbarer. Han havde faaet Indpas i det hidtil uafhængige galliske Land og var allerede hjemmevant dèr.

Da han var tilfreds med sin Sommergerning, lod han sine Tropper, noget tidligere end Aarstiden krævede det, gaa i Vinterkvarter i Sequanernes Land. Han overdrog Overbefalingen til Labienus, og gik selv over Alperne til Gallia cisalpina under sit sædvanlige Paaskud for at holde Rettergang dèr, hvad han vel foretog, men hvad ikke var Hovedformaalet med hans Ophold. Han kunde kun paa den italienske Side af Alperne skarpt følge med Tilstandene i Rom.

IV. GALLIEN OG ROM

I

Vil man danne sig den rette Forestilling om hvad Cæsar i den ene Sommer Aar 58 havde udrettet, maa man mindes, hvilke Skarer han havde overfor sig: de 368,000 Helvetier, der drog mod Rhonen, de 120,000 Germaner, der stod i Gallien, de 24,000 Haruder, der stødte til disse, de 100,000 Suever, der stod beredte til at gaa over Rhinen. De mindede ved deres Antal og deres vilde Tapperhed om de Horder, der før Slaget ved Aquæ Sextiæ (Aix) havde brugt sex Dage til at marchere forbi Marius's Lejr.

For barbariske Høvdinge var Opgaven altid den at slaa ned paa et fremmed Land og hærje det med Ild og Sværd for derefter at gøre det skatskyldigt. For Cæsar, der ikke som de havde Hundredtusinder af Krigere til sin Raadighed, men fra først af kun én enkelt øvet Legion, senere nogle faa i Hast udskrevne, altsaa endnu ikke indøvede, var der ikke andet at gøre end at stille Civilisationens Overlegenhed imod Talstyrkens.

Men de Vanskeligheder, han havde at kæmpe med, forsvandt ikke efter en Sejr, forvandlede sig kun. Selv om han en kort Tid kom til at staa for Gallerne som deres Befrier fra Helvetier og Germaner, kunde han dog ikke forblive indenfor deres Landegrænser uden at saare deres Uafhængighedsfølelse.

Hvor forstandigt og med hvor megen Omsigt han end behandlede dem, selv om han hverken krænkede deres Religion eller deres Sæder, han kunde ikke undlade at proviantere sig, hvor han stod, og at tage deres Mænd i sin Tjeneste. Adskillige af dem sluttede sig frivilligt til ham; men de øvrige saa i ham kun den Fremmede, der var trængt ind i Landet, og som foreløbigt indtil videre blev der.

Napoleon I har i sine *Memoirer* (VII$_4$) sagt: »At ville kalde et Folk til Uafhængighedskamp, ville udvikle dets Selvstændighed og Frihed, men samtidigt ville, at det skaffer En Tropper, og samtidigt maatte berøve det en Del af dets Hjælpekilder, det er to Ting, der strider imod hinanden, og det er i Forsoningen af de to Tankegange, at Talentet bestaar.« Napoleon kunde have sagt: Geniet.

Det lykkedes Cæsar tilsidst at løse denne Opgave, der synes saa vanskelig som Cirklens Quadratur.

Cæsar gik ikke ud paa at skræmme Modstanderne, men paa at vinde dem for sig. Han tillod de tapre Boier at bosætte sig i Hæduernes Land (det senere Bourgogne). Han benyttede ikke efter Helvetiernes Capitulation den Ret, han efter Datidens Krigsbrug havde, til at kræve Løsepenge af dem eller sælge dem som Slaver.

Som Proconsul i Kilikien solgte Cicero for 12 Millioner Sestertser (2,400,000 Kroner) de Fanger, som blev gjorte i Slaget ved Pindenissus (*ad Att.* V_{20}). Cæsar lod Helvetierne frit drage hjem til deres Land, hjalp dem ved at skaffe dem Forraad, til de havde faaet deres Landsbyer genopførte og deres Marker tilsaaede, saa det med Rette siges i Kejser Julians *Cæsares*, at han behandlede Helvetierne som *Filantrop* og genopbyggede deres nedbrændte Byer.

Han forstod, at Schweiz ved sin Beliggenhed var et naturligt Bolværk for Italien og Rom. Han havde politisk Fremsyn nok til ikke at ville have dette Land beboet af en Befolkning, der var fuld af Had og Hævngerrighed mod Romervælden.

2

Medens Cæsar udvidede den romerske Indflydelses Rækkevidde mod Nordvest, havde Partikampen med usvækket Hidsighed raset i Rom. Senatet var længst ude af Stand til at styre Byen. Pompeius var den egentlige Magthaver, skønt han ikke sad inde med nogen lovlig Magt. Triumviratet var jo saa at sige en Privatsag. Cæsar havde, som vi saa, bl. a. regnet med Pompeius som Beskytter af hans Love, saavel imod Senatets som imod Almueførernes Omstyrtningsforsøg.

Imidlertid var Pompeius henvist til sin personlige Autoritet alene for at hævde sig; han havde ingen Troppestyrke til sin Raadighed. Og hans rent personlige Energi var aldrig stor, nu svagere end før, hvad Plutarch udleder af den blødagtiggørende Kærlighed, han nærede til sin unge Hustru, Cæsars Datter. Han tilbragte Dag efter Dag med hende i en Villa udenfor Byen eller i sine Haver og syntes ligegyldig for hvad der hændte i Omverdenen. (Plutarch: *Pompeius* 50).

Der hændte, som vi véd, det, at Clodius, der ringeagtede Pompeius, og hvis Selvfølelse var voxet, siden han, uden at møde Modstand, havde kunnet faa Cicero landsforvist, med sin Vagt af bevæbnede Slaver nu aabent vendte sit Had mod Triumviren. Han haanede ligefrem denne ved at bortføre og frigive en Søn af den armeniske Konge, Tigranes, hvem Pompeius havde taget til Fange i Krigen mod Mithridates og havde beholdt som et Pant paa Roligheden i Lilleasien. (Dion 38 30).

Clodius optraadte desuden som offentlig Anklager af adskillige nære Venner af Pompeius, og lod sig forlyde med, at det for ham var spændende at iagttage, hvor langt den store Herres Indflydelse vel strakte sig.

Pompeius blev da nødsaget til at tænke paa Ciceros Tilbagekaldelse for at have en Modstander af Clodius til sin Raadighed, medens han kort forinden havde villet benytte Clodius som Redskab til at befri ham og de andre Triumvirer fra Ciceros Nærhed.

Det gjaldt for Pompeius om at erfare, hvad Cæsar vilde sige til Planen om at kalde Cicero til Rom. Han skrev da i den Anledning et Brev, som han bad Publius Sestius, den for næste Aar valgte Folketribun, om at overbringe til Cæsar, der da endnu stod i Gallien. Cicero skriver (*ad Att.* 3 18): »Pompeius vil endelig tage sig af min Tilbagekaldelse; han venter kun et Brev fra Cæsar for at lade den foreslaa ved en af sine Trofaste.«

Cæsar gav et imødekommende Svar. —

Neppe to Maaneder efter Cicero's Forvisning havde allerede Folketribunen Lucius Ninnius i denne Sag appelleret til Senatet. Men en anden Tribun, Ælius Liga, lagde sig imellem. Senatet havde da afgivet den Erklæring, at det ikke vilde sysselsætte sig med nogen politisk Sag, før der var truffet Beslutning om Ciceros Tilbagekaldelse. Ved at virke for den var Pompeius altsaa i Overensstemmelse med Senatet.

Han følte sig end mere draget til det, da den 3. August en af Clodius's Slaver tabte en Dolk lige foran Pompeius'

Fødder, som han vilde træde ind i Raadhuset. Forhørt af Consulen Aulus Gabinius tilstod Slaven, at hans Herre havde paabudt ham Drabet. Denne Tilstaaelse havde den Virkning, at Pompeius længe holdt sig hjemme, ikke viste sig offentligt, og end ikke mødte i Senatet.

Den 20. Oktober 58 foreslog ikke mindre end otte Tribuner, der alle var Pompeius hengivne, i Senatet Ciceros Tilbagekaldelse. Iblandt dem var Titus Annius Milo, der skulde blive Clodius saa farlig en Fjende, tilsidst hans Drabsmand.

Dog Clodius og hans Broder Appius Claudius fik ogsaa dette Forslag til at strande. Det gik dengang til i Rom, som naar senerehen i Polen et Medlem af *Szlachta'en* paa Rigsdagen gjorde sit *Liberum veto* gældende.

Da den overmodige Clodius derefter, som vi saa (I S. 458), nu ogsaa vendte sig mod Cæsar, idet han angreb hans Love, viste han sig slaaet med Afmagt overfor det Indtryk, som Cæsars Sejre over Helvetierne og Germanerne havde gjort.

GALLIENS FØRSTE OG ANDEN UNDERTVINGELSE

I. BELGIERNE

I

CÆSARS Sejre, der havde virket befriende paa de Galler, som led under Overgreb af Helvetierne og af Ariovist, virkede højst naturligt foruroligende paa de øvrige. De havde været Vidner til, at den romerske Proconsul med kun sex Legioner havde gjort det af med de to Hære, der var faldne ind i deres Land og som hver for sig talte Hundredtusind Krigere.

Selv i Britannien antog Rygtet om disse Sejre saa urovækkende Former, at man end ikke paa den aldrig angrebne Ø følte sig betrygget overfor Romervælden. Og da der fra gammel Tid var en stadig Forbindelse mellem Britanner og Belgiere, forøgedes Belgiernes naturlige Ophidselse ved Tilskyndelser fra den anden Side af Kanalen.

Belgierne, der var stolte af, alene blandt de galliske Stammer at have dæmmet op for Cimbrers og Teutoners Oversvømmelse af Landet, følte den mest krigerske Stemning vaagne i sig ved Tanken om, at der laa en romersk Lejr i den Del af Gallien, som senere kaldtes Franche-Comté.

Selve Folkenavnene viser maaske Slægtskabet mellem Beboerne af Flandern (Nordfrankrig og Belgien) paa den ene Side, Beboerne af den britiske Ø paa den anden. Gallerne kaldte sig selv Kelter, Skovbeboere. Skotland var

delt i Albania og *Caledonia* (af det kymriske Ord Calydon, Skov, der svarer til gælisk *Ceilt* eller *Ceiltan*.) Navnet Galler, svarende til gaëlic eller gallic, genfindes i Navnet Wales. Paa moderne Fransk kaldes Prinsen af Wales endnu Prince de Galles.

Der var i ethvert Tilfælde paa Cæsars Tid et levende Sammenspil mellem det nordlige Fastlands og den store Ø's Folkestammer. Følgen var, at største Delen af de Folk, der var bosatte mellem Rhinen, Skelden, Havet og Seinen, sluttede sig sammen og dannede en Hær paa 300,000 Mand.

Belgiere var nemlig Fællesnavnet for et stort Antal Folk, hvis Bopladser tildels endnu er antydede ved Stæder, der bevarer deres Navn. Der var Remerne *(Reims)*, Suessionerne *(Soissons)*, Veromanduerne *(Vermandois)* Bellovakerne *(Beauvais)*, Caleterne *(Caux)*, Ambianerne *(Amiens)* Atrebaterne *(Arras)*, Trevererne *(Trier)*, Condruserne *(Condros)*.

Der var desuden Morinerne, Menapierne, Eburonerne, Aduatukerne, fremfor alle Nervierne, de vildeste og, naar Kystbefolkningerne undtages, de nordligste blandt alle disse Folk, hvis Landes Beliggenhed et Blik paa Kortet viser.

2

Da Cæsar i Gallia Cisalpina ved Breve fra Labienus og dernæst ved det almindelige Rygte fik Underretning om det store Forbund, Belgierne havde dannet imod ham, udskrev han strax to Legioner i Italien og sendte dem til Gallien under Kommando af sin Søstersøn, Legaten Quintus Pedius.

Denne var Søn af Cæsars ældste Søster Julia, og kæmpede i Gallien under ham til Aar 55, søgte 54 i Rom forgæves om Stillingen som Ædil, kæmpede under sin store

Morbroder, blev som Prætor Aar 48 belejret i Cosa af Milo, der var Pompeianer, stred uden Held imod Pompeius' Sønner i Spanien, fik dog bevilliget en Triumf i December 45. Som Consul og Collega af Octavian gennemførte han Aar 43 *lex Pedia*, den Lov, som krævede Strafansvar for Cæsars Mordere. Han døde af Overanstrengelse endnu samme Aar.

Paa dette Tidspunkt har han været en ung Legat endnu i Tyverne, og han viste sig Cæsars Tillid værdig. Man kan skønne, at hans Legioner, for saa hurtigt som muligt at naa til Sequanernes Land *(Franche-Comté)*, gik over store St. Bernhard, og at Salasserne, et Alpefolk gennem hvis Omraade *(Aosta-Dalen)* de maatte gaa, fra først af tilbød Cæsars Tropper at lette dem Vejen over Bjergene ved at jævne Vejene og lægge Broer over Strømmene, men derefter kastede Sten ned paa dem og plyndrede deres Tros (Strabon IV og V). Det var uden Tvivl for at hævne denne Troløshed at Galba senere blev sendt til Octodurus.

Bestræbelsen for at aabne en bekvem Samfærdsel fra Gallia Cisalpina over Simplon og St. Bernhard mislykkedes Aar 57 før vor Tidsregning for Cæsar, og det lykkedes ikke før Maj 1800 for en anden Førsteconsul, den store Mand, der var ham jævnbyrdig.

3

Saasnart Engene frembød nødvendigt Foder, stødte Cæsar selv til Legionerne, sandsynligvis i Vesontio *(Besançon)*, hvor de havde ligget i Vinterkvarter. Han gav Senonerne *(Sens)* og Belgiernes andre Nabofolk det Hverv at udforske og meddele ham, hvad der hinsides Grænsen gik for sig. De meldte enstemmigt, at man udskrev Mandskab og samlede en Hær.

Cæsar mente da ikke at kunne tøve længer. Saasnart han havde sørget for Proviant, brød han op med sine otte Legioner (Numrene 7 til 14). Man kan anslaa hans romerske Fodfolk til en 40,000 Mand, dertil en 12,000 Mand Bueskytter fra Kreta, Slyngekastere fra de Baleariske Øer, letbevæbnede Numidiere, et Rytteri paa en 5000 Mand og et Hæduisk Hjælpekorps under Divitiac.

Efter en fjorten Dages Hærgang naaede Cæsar Remernes Land *(Champagne)* hvor hans Ilmarche og uforudsete Tilsynekomst gjorde et saadant Indtryk, at dette belgiske Folk, Gallernes nærmeste Grænsenaboer, sendte deres to ypperste Høvdinge, Iccius og Andocumborius, til Cæsar for at tilbyde fuldstændig Underkastelse, Lydighed, Gidsler, Korn og andet Forraad. Remerne meddelte, at alle de øvrige Belgiere stod i Vaaben og havde forenet sig med Germanerne hinsides Rhinen. De beklagede især, det ikke var lykkedes dem under den almindelige Ophidselse at holde deres nærmeste Frænder, Suessionerne, tilbage, da disse ellers plejede at staa Last og Brast med dem. Suessionerne havde Retsvæsen og Forfatning, Regering og Forvaltning tilfælles med Remerne.

De meddelte videre Cæsar, at Bellovakerne, et særlig krigersk Folk, havde stillet 60,000 Mand Kærnetropper, Suessionerne 50,000, Nervierne 50,000, Atrebaterne 15,000, Ambianerne 15,000, Morinerne 25,000, Menapierne 7000, Aduatukerne 19,000, alle de øvrige Stammer ligeledes Tropper i Forhold til deres Folketal, saa den belgiske Hær ialt var 296,000 Mand stærk. Galba, Suessionernes Konge, havde Overbefalingen.

Med de aldrig fuldt paalidelige Hjælpetropper kan Cæsar Alt i Alt have havt en 60,000 Mand at stille imod dem; af prøvede Soldater kun en 40,000 Mand, det endda kun forudsat, at de medtagne Legioner endnu var fuldtallige. General von Göler mener, at den samlede Styrke ikke kan anslaas højere end til en 35,000 Mand.

Cæsar, der havde opmuntret Remerne og bedet dem være ved godt Mod, lod det være sin første Sorg, at faa

det uhyre Antal af Fjender delt. I det Øjemed bevægede han Divitiac til med Hæduernes Troppekorps at falde ind i Bellovakernes Land og hærje det.

Saasnart Cæsar erfor, at Belgierne med deres samtlige Stridskræfter rykkede imod ham, førte han skyndsomt sine Tropper over Floden Axona *(Aisne)* der løb gennem Remernes Land, og slog Lejr paa højre Flodbred, saa Floden beskyttede Lejrens ene Side. Hans Ryg var dækket, og fri Tilførsel fra Remerne og de øvrige Stammer sikret ham. Den Bro, der førte over Floden, befæstede han med et Brohoved, og stillede Legaten Titurius Sabinus med sex Cohorter dèr, øjensynligt for at han skulde iagttage Floden ovenfor og nedenfor Lejren, saa Fjenden ikke ubemærket kunde gaa over den og afskære Samfærdselslinjerne. Lejrens Vold var tolv Fod høj og Graven atten Fod bred.

4

Remerbyen Bibrax (sandsynligvis det nuværende *Vieux-Laon*), der laa en halvtredie Times Vej fra den romerske Lejr, blev heftigt truet og angrebet af den i Remernes Land indbrydende belgiske Hær. Belgierne kastede, dækkede af deres Skjoldtag, saa mange Sten mod Forsvarerne paa Ringmuren, at disse nødtes til at forlade den. Indbyggerne holdt ud hele Dagen, men ved Mørkets Frembrud lod Iccius ved et Sendebud Cæsar vide, at fik han ikke Undsætning, kunde han ikke holde Byen.

Cæsar benyttede da Iccius's Bud som Vejviser for hans letbevæbnede Numidier, hans baleariske Slyngekastere og kretiske Bueskytter, hvis Ankomst styrkede de Belejredes Mod og berøvede Belgierne Haabet om at bemægtige sig Byen. De satte vidt og bredt Ild paa Landsbyer og Huse i Omegnen, rykkede med deres hele Styrke imod Cæsars Lejr, og slog selv, en 5000 Fod fra den, en Lejr der, som

Imperatoren ved Hjælp af Røgen fra Vagtilden kunde maale, havde en Længde af 40,000 romerske Fod c. halvanden danske Mil, langs den højre Bred af Miette-Floden. Cæsar sikrede overfor denne Overmagt sin egen Lejrs Flanker ved brede Grave paa Tvers og opførte for Enden af dem Skanser med rigeligt Kasteskyts.

I Betragtning af Fjendens store Ry for Tapperhed vilde Cæsar ingen Overilelse begaa, havde derfor ingen Hast med at tilbyde Slag, vilde først se, hvorledes hans egne i Smaatræfninger bestod Prøven. Ved daglige Rytterfægtninger overbeviste han sig om, at hans Hestfolk ganske var Fjendens voxent.

Mellem den romerske Hær og den belgiske, der begge var gaaede ud af deres Lejre, laa Mietteflodens brede Morads. Da Cæsar ikke vilde begive sig ud deri og da han saa, at Fjenden havde samme Betænkelighed, lod han sine Soldater gaa ind i Lejren igen.

Belgierne forlod da strax deres Stilling og satte sig i Bevægelse mod Aisnefloden nedenfor det Punkt, hvor Miette falder ud i den. De vilde med en Del af deres Tropper overskride Floden ad Vadestederne, om muligt erobre Sabinus's Skanse, afbryde Broen, afskære Tilførselstogene Vejen og plyndre Remernes Land.

Saasnart Barbarerne nærmede sig Floden, underrettede Sabinus Cæsar derom. Hærføreren sendte sine lette Tropper over Broen. Det kom til en hidsig Kamp, og da Belgierne blev angrebne, mens de var sysselsatte med Overgangen over Aisne, faldt mange af dem. Uforfærdede søgte de Øvrige over de Faldnes Lig at tiltvinge sig Passage. Der mødte dem en Hagl af Sten fra Cæsars Skyts, og de faa, der virkelig kom over, blev nedsablede af Rytteriet.

5

De indsaa da, at de hverken kunde storme over Floden eller indtage Bibrax; de forstod, at Romerne ikke lod sig bevæge til at modtage Slag paa moradsig Grund, og da deres Proviant imens var ved at slippe op, besluttede de i et Krigsraad, foreløbigt at vende hjem, hver til sit. Men i Forening skulde de møde til Forsvar for hvilketsomhelst Omraade, Romerne først vilde lade et Angreb gaa ud over.

Da samtidigt Bellovakerne modtog Melding om Divitiac's Indfald i deres eget Land, havde de ingen Rast, vilde paa Stedet komme det til Hjælp. Midt om Natten brød Belgierne da op fra Lejren uden nogen Orden og med stor Larm og Støj, idet alle forsøgte at komme i Spidsen, for først at naa hjem. Det lød, som var den hele Hær paa Flugt.

Dog da Cæsar ikke indsaa nogen fornuftig Grund til et saadant pludseligt Tilbagetog, kunde han ikke være sikker paa, at dette ikke var et Krigspuds; han holdt derfor sine Tropper, endog Rytteriet, tilbage i sin Lejr.

Ved Daggry bekræftede hans Streifpatrouiller imidlertid Belgiernes Afmarche. Og nu sendte han først sit hele Rytteri under Quintus Pedius og Lucius Aurunculeius Cotta efter Belgierne, lod saa til yderligere Styrkelse tre Legioner i Ilmarche følge under Labienus.

Den fjendtlige Bagtrop blev snart indhentet, og mangfoldige af de Bortdragende huggede ned. Det nyttede end ikke, at de sidste Rækker vendte sig og bød Romerne Trods; thi da de foran gaaende opfattede Larmen af Sammenstødet bag deres Ryg, tabte de al Besindelse, hørte ikke mere paa nogen Befaling, men styrtede afsted i vild Flugt, saa de forfølgende Ryttere, uden at udsætte sig selv for nogen Fare, Dagen igennem kunde meje dem ned. Først ved Solnedgang vendte den hele romerske Styrke, som Imperatoren havde befalet den, tilbage til Lejren.

6

Da Cæsar ikke vilde give sine Fjender Tid til at komme sig af deres Skræk, brød han strax den næste Dag ind i Remernes nærmeste Naboers, Suessionernes Land, og efter en umaadeligt lang Dagsmarche (45 Kilometer) stod han for deres Hovedstad, Noviodunum *(Soissons)*. Da han havde bragt i Erfaring, at dens Besætning ikke var stærk, forsøgte han at tage Byen med Storm, men formaaede det ikke paa Grund af Gravens Bredde og Murens Højde.

Han gav da Befaling til at opføre Stormhytter, bedækkede Gallerier *(vineæ)*. Disse blev forfærdigede udenfor et Pileskuds Rækkevidde, og derefter stødte frem, den ene bag den anden, henimod Muren, der omgav den By, man vilde angribe. Snart anbragte Romerne disse dækkede Gallerier i en ret Vinkel imod Muren, snart lod de dem løbe parallelt med den. Gallerierne gjorde samme Gavn som Løbegravene under en moderne Belejring.

Medens disse *vineæ* blev skudte frem og Alt samlet, hvad der udkrævedes til en Belejring, strømmede den følgende Nat hele Massen af Suessionernes Flygtninge ind i Byen.

Cæsar lod opkaste en Dæmning eller Jordvold for at Soldaterne over den kunde passere Graven, og lod opføre Belejringstaarne. Da Gallerne aldrig havde set Værker af saadan Højde, og var overraskede over den Hurtighed, hvormed Romerne havde forstaaet at rejse Volden og bygge Taarnene, sendte de Bud til Proconsulen for at forhandle om Betingelserne for Underkastelse. Remerne gik i Forbøn for dem, og Cæsar lod dem blive Skaansel til Del, krævede kun Kong Galba's to Sønner som Gidsler og Udlevering af alle Vaaben i Byen.

7

Derpaa rykkede Imperatoren strax ind i Bellovakernes Land. Deres Hær indesluttede sig, tilligemed Alt hvad kostbart de besad, i deres By Bratuspantium *(Breteuil)*. Da den romerske Hær var naaet saa vidt som en Milsvej fra Byen, kom de gamle Mænd ud fra den for med opløftede Hænder at forstaaeliggøre Cæsar deres Villighed til Underkastelse og deres Bøn til ham om at vise Ædelmod. Medens han lod slaa Lejr, saa han desuden Kvinder og Børn paa Byens Mure med Haandbevægelser anraabe om Fred.

Divitiac, der efter Belgiernes Bortdragning havde afskediget sit Hæduiske Mandskab og var vendt tilbage til Cæsar, lagde i Hæduernes Navn et Ord ind til Fordel for Beboerne af Breteuil. Han gjorde gældende, at Bellovakerne altid havde været trofaste Forbundsfæller af Hæduerne; men deres Fyrster havde indbildt dem, at Hæduerne var blevne undertrykte af Proconsulen og mishandlede paa den forsmædeligste Maade. Derved var de blevne forledede til at sige sig løs fra disse Fæller og gribe til Vaaben mod Romerne.

Cæsar var betænkt paa at styrke de tæmmede Hæduers Indflydelse blandt Belgierne, og fandt det politisk rigtigt at betone, han tilgav Bellovakerne for Hæduernes Skyld. Paa Grund af deres store Folketal og fremragende Stilling blandt Belgierne krævede han 600 Gidsler af dem foruden deres Vaaben.

Han fik dem, men det viste sig, at de virkelige Ophavsmænd til Bellovakernes krigerske Optræden var flygtede til Britannien, med hvilken Ø Forbindelsen stadigt var derst livlig. I tidligere Tid havde en anden Divitiac, en Fyrste over Suessionerne, dengang den mægtigste Høvding i hele Gallien, udstrakt sit Herredømme ogsaa til Britannien, og et vist Forbund mellem Belgiere og Britanner bestod bestandigt.

Fra Bratuspantium marcherede Cæsar ind i Ambianernes

Land (Egnen omkring *Amiens*), der strax underkastede sig ubetinget. Mellem de nuværende Byer Péronne og Cambrai gik Grænsen, der skilte Ambianernes Land fra de dristige og hærdede Nerviers, der under ingen Betingelse vilde finde sig i romersk Overherredømme. Det var dette Folk, som forbød Forretningsmænd Adgang til deres Land og hverken tillod at der indførtes Vin eller Luxusgenstande, da disse efter deres Opfattelse svækkede Modet og gjorde Legemet blødagtigt.

8

Cæsar gik over Nerviernes Grænse og over Camaracum *(Cambrai)* i nordøstlig Retning. Efter tre Dagsmarcher, under hvilke han maatte over en Mængde større og mindre Strømme, der paa den højre Skeldebred falder ud i Floden og gør Jordsmonet sumpagtigt, kom han i Nærheden af det nuværende St. Vaast-les-Bavay, og naaede Nerviernes Hovedstad Bagacum *(Bavay)* hvor han slog Lejr.

Der erfor han af Fangerne, at han kun var 15 Kilometer fra Sabis *(Sambre-Floden)*, og at Fjenden ventede ham paa dens højre Bred. Fjenden var ikke blot Nervierne, men de to Folkeslag, som disse havde bevæget til Forbund med sig, Atrebaterne og Veromanduerne. Endnu et Folk, Aduatukerne, var undervejs til Bistand for Nerviernes Hær.

Kvinder, Børn og Oldinge havde alle disse Stammer bragt i Sikkerhed paa et fjerntliggende Punkt, der omgivet af Morads var utilgængeligt, uden Tvivl det nuværende *Mons*.

Adskillige af de nyligt undertvungne Belgiere og Galler fulgte med Romerhæren paa dens Marche, og da de havde lagt Mærke til, at der i Regelen efter hver Legion

fulgte en Kolonne med Proviant og Hærgods, løb de ved Nattetid til Nervierne og meddelte dem denne Iagttagelse med det Raad at angribe den første Legion, der naaede Lejrpladsen, endnu før den havde lagt sin Oppakning fra sig; de øvrige Legioner vilde da være altfor langt borte til at kunne komme den til Hjælp. Blev saa desuden det Tros, der fulgte den, kastet overende, kunde Legionerne overhovedet umuligt komme til Opmarche.

Dette Raad maatte synes saa meget bedre, som Nervierne ikke havde noget Rytteri og aldrig havde lagt Vægt paa at have noget; for at afværge røveriske Strejftog til Hest af Nabofolkene, havde de paa kryds og tvers i deres Land anlagt uigennemtrængelige Hække, der gjorde samme Tjeneste som Pigtraadshegn i det tyvende Aarhundredes Krige.

De kappede de unge Træer, saa Grenene bredte sig ud til Siderne og plantede Brombærbuske og Tornebuske imellem dem. Hækken blev derved uigennemsigtig. Forunderligt nok bevidner General von Göler 1858 og Napoleon III 1866, at der paa deres Tid endnu fandtes en paafaldende Mængde Hegn paa Valpladsen ved Sambre. Ogsaa Strabon har i Oldtiden omtalt disse Hække.

I denne af Verdenskrigen nedtrampede Egn existerer de naturligvis nu ikke længer.

Belgiernes Beregning holdt ikke Stik. Thi i Fjendens Nærhed var Cæsars Marche-Orden en anden end ellers. Han havde sat Rytteriet i Spidsen for sit Hærtog, fulgte selv efter med sex Legioner uden Oppakning, lod hele Trosset samlet følge, og lod de to sidst udskrevne Legioner som Bagtrop tjene til Dækning for Bagagen.

9

Imperatoren havde sendt Spejdere og Underofficerer forud for at vælge en passende Lejrplads. De valgte Højderne ved hvad der nu kaldes *Neuf Mesnil*, der jævnt skraaner ned til Sambre's Bredder. Paa den højre Flodbred laa Højdedraget, der nu hedder *Haumont*, lige overfor den romerske Lejr. Ogsaa dette Højdedrag sænkede sig jævnt ned til Kysten, der paa en Bredde af omtrent 300 Meter var aaben, og hvor nogle faa Rytterposter var opstillede.

Hele Højdedraget var iøvrigt dækket med tætte Skove, i hvilke Belgiernes Hær befandt sig, usynlig for Romernes Øjne. Den havde her opstillet sig i Slagorden, til højre Atrebaterne, i Midten Veromanduerne; paa venstre Fløj Nervierne, de egentlige Kærnetropper.

Hvor Fjenden var, vidste Cæsar ikke. Da hans Ryttere indlod sig paa nogle Skærmydsler med de faa Rytterposter, der havde taget Opstilling ved Flodbredden, trak disse sig tilbage til Skovene, og de romerske Hestfolk vovede ikke at følge dem derind.

De sex Legioner ankom imidlertid til det Sted, der var udset til Lejrplads og begyndte strax at opmaale Rummet og at forskanse det. Nogle gav sig til med Spaden at anlægge Grave, andre fjernede sig for at fælde Træer eller hente Grønsvær. Dog neppe opdagede Belgierne de sex Legioner, før de som én Mand, men i sikker Slagorden, brød frem fra Skovene, og i Stormløb kastede Romernes (galliske) Rytteri overende. Med fabelagtig Hurtighed kom de over Sambre, hvis Dybde kun var tre Fod, og næsten i samme Stund som man havde bemærket dem, faldt de allerede over de af Skansearbejdet optagne romerske Soldater.

Øjeblikket var kostbart. Cæsar havde, som han siger, paa én Gang Alt at sørge for. Først gjaldt det om at hejse Fanen *(vexillum)*, det var, som vi ser af Plutarch

Fabius Maximus (24), en Purpurkaabe, der blev svunget foran Imperatorens Telt og derved gav Tegnet: *Til Vaaben!*

Her havde Feltherren naturligvis endnu slet ikke noget Telt, og de tætte Hegn spærrede Legionerne Synet. Dernæst maatte Cæsar lade give Lursignalet *(signum tuba dandum)* for at kalde Soldaterne fra Befæstningsarbejdet. Saa maatte han lade de Legionærer hente tilbage, der var gaaede bort for at fælde Træer. Han maatte ordne Opstillingen, tale til Soldaterne, endelig give Tegnet til Angreb.

10

Tiden var for knap, og Fjenden for nær til at alt dette kunde foregaa, som det plejede. To Ting hjalp under denne Overrumpling: først de krigsvante Soldaters Evne til at finde sig selv til Rette uden at oppebie Vink fra oven; dernæst Cæsars Befaling, at ingen Legat maatte forlade Skanse-Arbejdet eller sin Legion, før Volden om Lejren var færdig. Da Fjenden var saa nær, ventede Legaterne ikke paa Ordre fra Imperatoren, men gjorde af egen Drift det fornødne.

Han selv gav da kun de nødvendigste Befalinger og holdt ingen lange Taler til Soldaterne, tiltalte dem kun efterhaanden som han stødte paa dem. Først kom han paa sit Ridt til den tiende Legion, mindede den om dens tidligere Bravur, indskærpede den Ro og Besluttethed, befalede den, øjeblikkeligt at angribe, da Fjenden allerede var paa Skudvidde. Den næste Afdeling, han naaede, fandt han i fuld Kamp.

Overraskelsen havde været saa fuldstændig, og Fjendens uforudsete Voldsomhed var saa stor, at Soldaterne ofte ikke engang havde Tid til at sætte Hjelmen paa Hovedet, endsige til at forsyne den med Hjelmsmykket;

de fik end ikke trukket Hylsteret af Skjoldene. Enhver Soldat sluttede sig til den første den bedste Cohorte, i hvis Nærhed han befandt sig, naar han forlod Skansegravningen, for ikke at spilde Tid med at søge sit eget Felttegn.

Endelig var Hæren opstillet, saa godt som det under disse kritiske Omstændigheder var muligt, 9. og 10. Legion paa venstre Fløj, 8. og 11. i Centrum, 7. og 12. paa højre Fløj. Men Legionerne var skilte fra hverandre ved de uigennemtrængelige og uigennemsigtige Hække, saa enhver Enhed i Ledelsen var umuliggjort.

Den venstre Fløj havde Atrebaterne overfor sig; de var kommet styrtende i en saadan Hast, at de var forpustede, aandeløse og udmattede. Romernes tunge Kastespyd bragte dem i Forvirring, og med Sværdet drev de to udsøgte Legioner dem ad Højdedraget ned i Floden og dræbte en stor Mængde af dem. Ja de to Legioner gik over Floden og stormede Højderne paa den anden Side, hvor Atrebaterne anden Gang blev kastede. Paa samme Maade jog 11. og 8. Legion Veromanduerne ned til Floden; dog ikke som de andre endnu længer. De nøjedes med at kæmpe videre ved Flodbredden.

Ved denne heftige Fremrykning var jo imidlertid Fronten og højre Fløj af den romerske Lejr blevne ganske blottede.

11

Paa højre Fløj stod tolvte Legion og i ringe Afstand fra den havde syvende Legion sit Stade. Mod dette Punkt rettede Nerviernes ypperlige Hær under Overfeltherren Boduognat i bedste Orden sit Angreb. Hæren delte sig i to Kolonner; den ene søgte at indtage Romerlejrens højeste Parti; den anden faldt tolvte Legion i dens aabne Flanke.

Man maa nemlig ikke glemme, at højre Fløj i Følge Datidens Bevæbning altid var den mest udsatte. Legionssoldaten bar Skjoldet med venstre Arm. Altsaa laa højre Side blot for Fjendens Angreb, hvorfor den ypperste Legion (i hele Borgerkrigen den tiende) og Feltherren selv gerne tog Stilling her.

I dette Slag havde jo imidlertid Intet forud været ordnet.

Rytteriet der, som berørt, ved det første Sammenstød var blevet kastet, vilde trække sig tilbage til Lejren, men forefandt til sin Skræk Fjenden dèr og flygtede saa paany, kun i en anden Retning. Trosknægtene, der havde set, at Legionerne sejrrigt havde overskredet Floden, var løbne efter disse i Haab om at komme til at plyndre den belgiske Lejr. Men ved at se sig om opdagede de Fjenden midt i Romerlejren og spredte sig i den vildeste Flugt.

Da Hærens svære Bagage samtidig ankom, lød fra Trainsoldaterne Skraal og Skrig. De foer i fuld Forvirring fra hverandre. Dette forfejlede ikke sin Virkning paa Treverernes Rytteri i Cæsars Lejr, der ellers nød Anseelse for ualmindelig Tapperhed. I den Tro, at Romerne nu var redningsløst fortabte, red de hjem til Trier-Egnen, og udbredte allevegne den Efterretning, at det var ude med den romerske Hær, og at dens hele Hærgods var faldet i Fjendens Hænder.

Da Cæsar naaede til sin højre Fløj, fandt han sine Mænd i den pinligste Trængsel og Fare. Den tolvte Legions Cohorter var blevne saaledes trængte sammen, at Soldaterne ikke kunde gøre Brug af deres Vaaben uden at ramme hinanden.

Samtlige Centurioner i den fjerde Cohorte tilligemed Fanebæreren var faldne; Fanen selv var gaaet tabt. I de andre Cohorter var ligeledes næsten alle Underofficerer døde eller saarede. Den tapre Primipilus (Triariernes ypperste Kaptajn), Publius Sextius Baculus, var blevet saaret flere Gange saa haardt, at han ikke mer kunde holde sig oprejst. (Han kom sig dog; thi det var ham,

der siden under Krigen ved sin Besluttethed frelste Legaten Servius Galba's Legion, da den fra alle Sider blev overfaldet i Alpeflækken Octodurus, nu *Martinach*). Allesammen var Soldaterne matte, og enkelte af de bagerste deserterede for at bringe sig udenfor Kastespydenes Rækkevidde. Det Hele saa ilde ud, og om nogen Reserve, der kunde indtræffe, var der ikke Tale.

12

Cæsar, der var kommet uden Skjold, tog da et Skjold fra en Soldat i en af de bagerste Rækker, ilede frem i første Linie, kaldte hver enkelt Centurion ved Navn, og fik Hjertet skudt op i Brystet paa de Menige. Han gav saa Befaling til Fremrykning, idet han lod Roderne aabne, saa Soldaterne fik Rum til at bruge deres Vaaben frit. Alle følte sig besjælede af nyt Mod. De haabede, endog i denne fortvivlede Stilling, at udmærke sig under Imperatorens egne Øjne. Saaledes blev det fjendtlige Overmod noget sagtnet.

Den syvende Legion kæmpede under lige saa vanskelige Forhold Side om Side med den tolvte. Cæsar gav da Krigstribunerne Befaling til at lade den foretage en Frontforandring, saa de to Legioner kom til at kæmpe Ryg mod Ryg; de behøvede da ikke mere at nære Frygt for at blive omgaaede og faldne i Ryggen. De holdt godt Stand.

Imedens var de to Legioner, der dannede Bagtroppen efter den svære Bagage, ankomne, og da de saa den Fare, hvori deres Kammerater var stedte, ilede de dem i Stormskridt til Hjælp. Samtidigt havde ogsaa Labienus, som hinsides Floden havde erobret Nerviernes Lejr, fra Højdedraget dèr opdaget, hvorledes det saa ud i den romerske

Lejr og havde sendt den tiende Legion til Undsætning. Den kom i aandeløs Hast styrtende ind i Slaget.

Dermed indtraadte et fuldstændigt Omslag. Sejersvished betog Romerne. Endog de Haardtsaarede greb til Vaaben. Trosknægtene, der før var rendte, blev nu saa modige og overmodige ved Synet af Fjendens Tilbagevigen, at de vaabenløse løb ind paa de bevæbnede Nervier. Ja Rytteriet, som to Gange var flygtet, vilde nu ved Tapperhed udslette Indtrykket af sin tidligere Fejghed, og kom Legionssoldaterne i Forkøbet ved at kaste sig over Nervierne.

13

Det var dog langt fra at disse Fjender tabte Modet. De kæmpede som Helte. Paa de Forrestes Lig fortsatte den næste Række Kampen, ja Nervierne anvendte de ophobede Lig af deres egne som en Vold, fra hvilken de udslyngede deres Kastevaaben og sendte mangen romersk Pilum, som de greb i Flugten, tilbage.

»Man maa anerkende, skriver Cæsar, at disse Tapre ikke forgæves havde været saa dumdristige at overskride en saare bred Flod, at bestige en saare høj Flodbred, at styrte opad til Angreb paa det ugunstigste Terrain — Vanskeligheder, hvilke deres Sjælsstorhed overvandt, som var de Intet.«

I denne Kamp blev Nerviernes Nation næsten fuldstændigt oprevet. Da Oldingene, Kvinderne og Børnene, som var blevne bragte i Sikkerhed i Mons, fik Efterretning om Slagets Udfald, overgav de sig gennem Sendebud til Cæsar paa Naade og Unaade; de lod ham, for at skildre Omfanget af deres Ulykke, udtrykkeligt vide, at af deres 600 Senatorer var endnu kun 3 i Live, af 60,000 Krigere nu neppe 500 tilovers.

Cæsar viste dem Barmhjertighed, skaanede dem i enhver Henseende, bevilligede dem uforstyrret Besiddelse af deres Land og Byer, forbød deres Naboer at mishandle eller fortrædige dem.

Det store Slag mod Nervierne endte altsaa med Sejr. At det ikke lykkedes de talrige og tapre Modstandere at overvælde Romerne, beroede vel mest paa Cæsars Personlighed, der i det afgørende Øjeblik greb ind, og paa Labienus's Aarvaagenhed, men ogsaa paa Legionernes prøvede Handlekraft, Mandstugt, Pligtopfyldelse, Dødsforagt. Alligevel synes Cæsar her at have været stærkt udsat, maaske mer end han, da han skrev Bogen *De bello Gallico*, fandt det klogt at meddele.

Der forekommer hos Maurus Honoratus Servius, en Grammatiker fra det fjerde Aarhundrede, som har skrevet en Exegese til samtlige Digte af Vergil, i Commentaren til et Vers i Æneiden (II 743):

dereptumqu(e) ab equo dextra complectitur hostem

en Bemærkning, som han paastaar at have fra et af Cæsars (nu tabte) Skrifter, om at han blev taget til Fange af en Galler og kun givet fri paa Grund af det misforstaaede Tilraab af en anden. Denne raabte *Cæsar, Cæsar!* idet han kendte Imperatoren, hvem Galleren havde trukket af Hesten; men da Ordet i Gallernes Sprog betydede: Slip ham! saa gav han Cæsar løs.[1])

Cæsar skal have meddelt dette Træk som Exempel paa det Held, der fulgte ham. Anekdoten er ikke let at placere; men er den sand, synes Begivenheden at maatte være indtruffet, medens Cæsar i dette Slag ilede rundt for at tiltale Tropperne. Det vilde være af Interesse, om

[1]) Quum ab hoste raptus equs ejus portaretur armatus, occurrit quidam ex hostibus, qui eum noscet, et insultans ait »cæsar, cæsar«, quod Gallorum lingua »dimitte« significat; et ita factum est, ut dimitteretur. Hoc autem ipse Cæsar in *Ephemeride* sua dicit, ubi propriam commemorat felicitatem.

Andre læser Ordet *cæsar* som *cæcos ac cæsar*.

Sprogmænd kunde godtgøre, hvorledes den nævnte Glose har lydt i det gamle keltiske Sprog.

Slaget ved Sambre i Slutningen af Juli 57 har været en Mærkedag i Cæsars Liv. Det er et Bevis blandt tusind paa Shakespeares Genialitet, selv hvor han ikke viser sig i sin Styrke, at han i sin *Julius Cæsar* har ladet Antonius fremhæve denne Dag i sin beundringsværdige Tale. Stedet rummer en lille Unøjagtighed; thi Antonius var ikke tilstede under Slaget, kom først Aar 52 til Gallien som Cæsars Legat; dog Shakespeare tog det med Rette let med den historiske Nøjagtighed. Man glemmer ikke Versene:

> You all do know this mantle. I remember
> The first time ever Cæsar put it on;
> 'Twas on a summer's evening, in his tent,
> That day he overcame the Nervii.
>
> (I kender denne Kappe; vel jeg mindes
> den første Gang, da Cæsar tog den paa.
> Det var en Sommeraften i hans Telt
> den Dag, da Nerviernes Hær han slog.)

Nerviernes Land omfattede den Strækning, der nutildags rummer Byerne Bruxelles, Tournay, Cambrai, Landrecy, Dinant, Namur, Mons. Dets Hovedpart var det Landskab, som nu kaldes Hainaut eller (flamsk) Hennegau.

14

Efter Sejren over Nervierne sendte Cæsar sin unge Ryttergenal, Publius Licinius Crassus (se I S. 404—406), der nylig havde været ham til saa stor Gavn overfor Ariovist, med den syvende Legion i sydvestlig Retning helt ind i det nuværende Bretagne for at underkaste sig de Folkeslag, der boede ved Atlanterhavets Kyster, eller

idetmindste tvinge dem til at forholde sig rolige. Alle disse — Veneterne, Venellerne, Osismerne, Curiosoliterne, Esubierne, Aulerkerne, Rhedonerne (se Kortet) — anerkendte Romernes Overhøjhed.

Med de syv Legioner, Cæsar havde tilovers, fulgte han Sambre's Løb for at gaa Aduatukerne i Møde, der, som ovennævnt, med hele deres Styrke var paa Marche for at støde til Nervierne.

De opgav imidlertid ved Efterretningen om Udfaldet af Slaget ved Sambre alle deres Byer og Fæstninger og trak sig med deres Løsøre tilbage til en eneste af Naturen stærkt befæstet Plads, der saavidt skønnes, har været det Bjerg paa hvilket *Namur's* Kastel er beliggende nu.

Dette Punkt havde de befæstet med en høj Dobbeltmur, paa hvilken de havde anbragt uhyre Klippestykker og tilspidsede Bjælker. De selv var Efterkommere af en 6000 Mand Cimbrer og Teutoner, som var forblevne i Landet til Bevogtning af det Tros, Hæren efterlod, da den drog bort for at kaste sig over Italiens Sletter.

Da Romerhæren viste sig, gjorde Aduatukerne til en Begyndelse Udfald og indlod sig paa Skærmydsler. Cæsar lod derfor Byen omgive med Volde, tolv Fod høje og 15,000 Fod lange, der blev forsynede med talrige Skanser. Aduatukerne nødtes til at forblive i Byen.

Da de derefter saa Romerne forfærdige dækkede Gallerier, opføre høje Dæmninger til Angreb og bygge et Taarn langt borte, saa begyndte de fra deres Mure at hovere. De haanede Romerne, fordi de lavede en saadan Maskine i stor Afstand fra deres Mur. De raabte spottende, hvor de smaa Romere skulde faa Kræfter fra til at bringe saa svært et Taarn hen til Muren. Alle Gallere var jo højere end Romerne, og saa ned paa dem for deres lave Vækst; men disse Efterkommere af Cimbrerne var særligt høje, og betragtede Romerne som Mandslinger.

Dog da de saa, at Taarnet satte sig i Bevægelse og rullede op mod Muren, blev de saa slagne af dette dem

ny og ufattelige Skue, at de sendte Underhandlere til Cæsar for at sige ham: Aduatukerne var overbeviste om, at Romerne førte Krig med guddommelig Hjælp, siden de kunde bevæge Maskiner af saadan Højde frem med saa ubegribelig Hurtighed; de overgav derfor sig selv og alt deres til Romerfolkets Vælde. Kun om én Ting bønfaldt de: Dersom Cæsar med sin Mildhed og sit Sagtmod, som de havde hørt saa meget om, besluttede, at Aduatukerne skulde skaanes, saa bad de om, at han ikke vilde berøve dem deres Vaaben; næsten alle deres Naboer var dem fjendske og hadede dem for deres Tapperheds Skyld. Maatte de nu strække Vaaben, saa kunde de ikke forsvare sig imod dem. Ifald den Lod skulde blive dem til Del, saa vilde de foretrække at finde sig i hvilkensomhelst Behandling af Romerne, hellere end at lade sig martre af dem, de var vante til at beherske.

Cæsar svarede dem: Mere fordi Skaansel var hans Vane, end fordi de havde fortjent den, vilde han lade deres Stat bestaa, dersom de nu overgav sig, før Murbrækkeren naaede deres Bymur. Men de kunde ikke stille Betingelser for deres Overgivelse; Vaabnene maatte udleveres. Han vilde bære sig ad, som han havde gjort med Nervierne, lade Naboerne vide, at de havde at afholde sig fra ethvert fjendtligt Skridt imod Romerfolkets Undersaatter.

De lovede da nødtvungent Lydighed, og kastede en saadan Mængde af Vaaben i Stadsgraven, at disse næsten naaede i Højde med Muren og den af Romerne opførte Angrebs-Terrasse. Dog som det senere viste sig, holdt Aduatukerne omtrent en Trediedel af Vaabnene tilbage, og gemte dem hos sig i Byen. Saa blev Portene aabnede, og den Dag fandt fredelig Samfærdsel Sted mellem dem og de romerske Tropper.

Henad Aften lod Cæsar Portene lukke og sine Soldater kalde tilbage fra Byen, for at de ikke ved Nattetid skulde afstedkomme en eller anden Uorden der. Aduatukerne, som indbildte sig, at Romerne efter Capitulationen

inddrog deres Vagtposter, eller i ethvert Tilfælde ikke passede omhyggeligt paa, bevæbnede sig nu dels med de Vaaben, de havde holdt tilbage, dels med Skjolde, de dannede af Fletværk og overtrak med Huder, og foretog saa ved Midnatstid med deres hele Styrke et pludseligt Angreb paa det Punkt, hvor den romerske Befæstning syntes lettest at bestige.

Dog hurtigt, som Cæsar forinden havde paabudt det, kaldte Ildsignaler Tropperne fra de øvrige Skanser til det truede Sted. Aduatukerne sloges med en Heftighed og et Mod, som kunde ventes af kække Mænd, hvis eneste Haab og Redning laa i deres Tapperhed; thi de stedlige Forhold var dem yderst ugunstige, ramte som de blev af Kastespyd fra Volde og Taarne.

Efter at en 4000 Mand var faldne, trak de øvrige sig tilbage til Byen. Den følgende Dag lod Cæsar Portene bryde op. Der blev ingen Modstand gjort, da de romerske Soldater trængte ind. Cæsar, der vilde straffe Troløsheden, var ubarmhjertig nok til at lade hele Byens Befolkning og dens Ejendom sælge ved Auction. Efter Købernes Meddelelse var Antallet af dem, der solgtes, 53,000.

Saaledes syntes da hele Gallien underkastet, og der gik et saadant Ry af Krigens Udfald, at Folkene hinsides Rhinen sendte Bud til Cæsar og tilbød at give Gidsler og vise Lydighed. Cæsar anmodede disse Sendemænd om at komme igen næste Sommer, da han havde foresat sig strax at rejse til Italien og til sin illyriske Provins. Han lagde Legionerne i Vinterkvarter omkring i Byer, der svarer til Orléans, Tours og Angers sur la Mayenne.

Da Efterretningen om Cæsars Sejr naaede til Rom, besluttede Senatet at afholde en Takkefest, der skulde vare fjorten Dage i Træk, en Ære, der hvad Dagenes Tal angaar, endnu ikke var bleven bevist nogen Sejrherre.

15

Felttoget Aar 57 havde et Efterspil, der saa truende ud og kunde være blevet en tragisk Slutningsakt, men som ved modig og genial Indgriben af hvad vi vilde kalde en Oberst og en Kaptain, *(tribunus militum* og *primi pili centurio)* blev til et lille Drama med heldig Opløsning.

Ved sin Afrejse til Italien havde Cæsar sendt Legaten Servius Galba med den 12. Legion og en Afdeling Rytteri til Egnen mellem Savoyen, Genfersøen, Rhonefloden og Alpepasserne, som beboedes af nogle uregerlige Stammer, Nantuater, Veragrer og Seduner. Det gjaldt, som ovenfor berørt, (I S. 335) om at aabne Alpepasserne for den romerske Handel.

Med sine fleste Cohorter overvintrede Galba i Flækken Octodurus efter at han ved nogle heldige Træfninger havde faaet disse Bjergfolk til at underkaste sig og stille Gidsler. Han vidste ikke, at de i deres stille Sind rasede over at have maattet overgive Galba deres Børn, og han kendte ikke deres Tankegang, at de ved med uhyre Overmagt fra deres Bjerge at styrte sig over den ene romerske Legion, hvis Cohorter tilmed var splittede ad, sagtens maatte kunne overvælde dem fuldstændigt. De var forøvrigt overbeviste om, at Romerne ingenlunde vilde nøjes med den dem tilsikrede Toldfrihed for Gennemfarten gennem Alpernes Passer, men vilde bemægtige sig disse helt.

Umaadelige Skarer overfaldt altsaa den ensomt beliggende romerske Lejr og overdængede den med Kastespyd og Pile. Bestandig førte Barbarerne friske Tropper frem, mens Romerne var saa faa, at ikke én turde forlade sin Plads i Forsvaret. End ikke de Saarede turde søge Hvile og Pleje. Saa var det, at Krigstribunen Cajus Volusenus, hvem Cæsar senere udsaa til flere forvovne Handlinger, men Labienus til én grim Daad, og den tapre Publius Sextius Baculus fremtvang det Udfald fra Lejren, der blev Legionens Frelse og som foraarsagede et saadant Mande-

fald af Fjenderne, at af 30,000 en Trediedel blev paa Stedet, mens Resten løb.

Denne Træfning, som Cæsar har beskrevet med sit sædvanlige rolige Overblik, har en særegen Interesse, fordi det er den første i hans Bog, til hvilken han ikke har været Øjenvidne, men som han fremstiller efter sine Officerers Rapporter. Der forekommer i det Følgende ikke faa af den Art. Men selv hvor Slag og Marcher har fundet Sted under Cæsars Ledelse, er det klart, at han ikke har kunnet være allestedsnærværende og har maattet ty til Andres Oplevelser og Indtryk. Efter al Sandsynlighed har han, da han i Vinteren 52—51 udarbejdede sit Værk om den galliske Krig, havt et stort Antal militære Rapporter liggende for sig.

Hvilket Misbrug, at man giver Cæsars *Commentarii* som Skolebog i Hænderne paa Fjortenaars Drenge, der læser nogle Stumper deraf, Glose for Glose, ikke faar nogen Anelse om, hvorledes denne Bog aabnede Oldtidens Folk en hel ny Verden, keder sig hjerteligt over denne dem uvedkommende Fortælling, der blot forekommer dem tør, og faar Indtrykket af Bogen fordærvet for hele Livet!

Dette Værk er paa én Gang et Mindesmærke om overordentlig Bedrift, udført af en stor Personlighed, der tillige var et militært Geni, en Naturskildring og Folkebeskrivelse af en Opdagelsesrejsende i største Stil, der erobrer, hvad han fremstiller, endelig, set fra dets Forfatters Synspunkt, alt andet end en Bog, skrevet til Underholdning og Belæring, eller et historisk Dokument til Brug for fremtidige Historikere, som derpaa kunde koge deres Suppe, nej det er et afgjort Tendensskrift, forfattet og udgivet paa et kritisk Tidspunkt i Autors Liv, til Forsvar imod de Angreb, der rettedes imod ham for hans Krigsførelse i Gallien, til hans Retfærdiggørelse overfor de Angreb, der vilde blive førte imod ham, naar han i Kraft af sin store Fortid og af Forsøgene paa at stille ham udenfor Loven, aabnede en Borgerkrig.

16

Commentarii (ɔ: Memoirer) var i den romerske Literatur en bestemt Kunstart, som adskillige før Cæsar havde dyrket. Aemilius Scaurus, Rutilius Rufus, Lutatius Catulus, Cornelius Sulla havde skrevet Fremstillinger af deres Levned under dette Navn for at retfærdiggøre deres Handlemaade og derved beskæmme eller afvæbne deres Fjender.

I Reglen tilegnede Memoirernes Forfatter sin Bog til en Ven:

Scaurus havde tilegnet sit Levned i tre Bøger til Lucius Fufidius og havde i den fremstillet, hvorledes han havde hævet sig til Senatspræsident *(Princeps senatus)* ud fra en ringe Begyndelse (en Arv af 6 Slaver og 7000 Kroner); han havde her dulgt sin Havesyge (se I S. 149) bag værdig Holdning og salvelsesfuld Stil.

Catulus havde tilegnet sine *Commentarer* til sin Ven, Digteren Aulus Furius og havde særligt dvælet ved sit Consulat og ved den Sejr over Cimbrerne, han vandt ved Vercellæ (se I S. 86), for hvilken Aristokratiets Feltherre med god Grund ikke vilde overlade Marius hele Æren, da hans Andel i Sejren var langt den største.

Sulla endelig havde fremstilt sin Livsførelse i ikke mindre end 22 Bøger, der alle er gaaede tabt, og hvori han skal have lagt Vægten paa Drømme og Spaadomme, der varslede hans Storhed og hans Held. Han tilegnede disse Bøger til Lucius Lucullus, der skulde gennemse og udgive dem.

Cæsar berører i sine *Commentarii* ikke med et Ord sit Privatliv, ja end ikke Forholdene i Rom. Han tilegnede dem heller ikke til nogen Ven. Hans Bog er ment som en Regnskabsaflæggelse til Romerfolket for Brugen af den Magt, der var ham betroet. Den er ikke en naiv og aaben Fortælling om det Hændte og Udrettede, som i sin Tid Xenofons *Anabasis* var.

Først og fremmest er Cæsar i denne sin Bog om Gallerkrigen betænkt paa at gendrive sine Fjenders Be-

skyldninger. De havde i Rom hævdet, at han havde overskredet de Skranker, Loven drog for en Proconsuls Virksomhed, havde ført Krig uden Mandat, udskrevet Tropper uden Senatets Bevilling, begaaet Voldshandlinger imod Forbundsfæller, plyndret Byer og Templer, gjort Brud paa Folkeretten ved de Midler, han anvendte til at opnaa Sejr, og ved Maaden, hvorpaa han efter Sejrene mishandlede de Overvundne eller lod dem hugge ned.

Man havde villet skabe en Stemning imod ham, som hvis han greb til Vaaben mod sine indenlandske Avindsmænd, vilde medføre, at han blev stemplet som Fædrelandets Fjende.

17

Det gjaldt da om, paa ethvert Punkt at vise hans Handlemaades Nødvendighed: Krigen var ham altid paatvungen. Har han overskredet Grænserne for sin Provins og sit Hverv, saa beroede det paa, at Helvetiernes Folkevandring, som snart derefter Germanernes Indvandring, var en Fare for den romerske Stat.

Han har Ret i sin Paastand; han har ved sit Geni og sin Fremsynthed øjensynligt skudt den Folkevandring, der gjorde Ende paa Romerriget og hidførte Middelalderen, 400 Aar ud i Fremtiden.

Men han er her ivrigt bestræbt for at appellere til Romerpatriotismen: Helvetierne havde sendt Romerne under Aaget; den Skændsel er nu hævnet. Det var særligt Tigurinernes Stamme, som bibragte Romerne Nederlaget; det er da ogsaa ved en mærkelig Skæbnens eller Gudernes Forføjning netop den, som først bliver sprængt fra hinanden og jaget ud i Skovene, da Cæsar angriber.

Man mærke endvidere, hvor omhyggeligt Cæsar forbereder Aabenbaringen af Dumnorix's Forræderi, og hvor stærkt han betoner den Benaadning, Dumnorix opnaaer

ved sin med Cæsar længst forbundne Broders Forbøn. Cæsar véd, at han derved parerer den Misbilligelse, hans Fjender i Rom har parat, naar det senere fortælles, at Cæsar lader Dumnorix hugge ned.

Det er paa samme Maade paafaldende, hvor stærkt Cæsar hævder, at han kun efter Gallernes Anraabelse om hans Bistand indlader sig i Krig med Ariovist. Han lægger ikke for Intet Divitiac saa lang og bevægelig en Tale i Munden. Han har ikke for Intet noteret ethvert fornærmeligt Ord, Ariovist er fremkommet med. Med ganske særlig Omhu lader han ogsaa Ariovist demaskere, hvorledes Cæsars Fjender i Rom talte om ham, og hvor glade de vilde været for hans Fald.

Udmalingen af den Panik, som Tanken om Kamp med Germanerne udbreder i den romerske Lejr, er saa kraftig, fordi derved Indtrykket af Bedriftens Betydning øges. I Cæsars kloge Tale, der fremstiller Insubordination som utænkelig, naar Hærføreren har de to Egenskaber, at være uegennyttig og at være heldig, er der et Sideblik til andre romerske Hærførere som Lucullus og Crassus.

Mod Lucullus havde Soldaterne trods hans store Fortjenester Aar 68 gjort Mytteri; de mente at for meget af Byttet forblev mellem Feltherrens Hænder. Lucullus lod det altsaa skorte paa *Ugennyttighed.*

Crassus svigtede *Heldet*, idet Pompeius formelt afsluttede Slavekrigen, hvori Crassus reelt havde sejret, ikke at tale om hans største Uheld, Nederlaget ved Karrhæ, som nylig var indtraadt, da Cæsar skrev sin Bog.

18

I Slaget ved Karrhæ var jo ogsaa den unge Publius Licinius Crassus falden, hvem Cæsar altid omtaler med Varme og i sit Værks tredie Bog (Cap. 20—27) har givet

saa skønt et Eftermæle. Publius Crassus opfyldte, ja overtraf enhver Forventning, der var stillet til ham. Cæsar, i hvis Sjæl der ikke var Rum for Misundelse paa nogen yngre eller ældre Medhjælper, end ikke paa den, der ved en enkelt Lejlighed næsten kunde kaldes hans Redningsmand som Crassus eller Labienus, fremhæver den unge Publius Licinius's som enhver anden ham underordnet Officers Fortjenester. Med lignende Varme og end mere udførligt har han skildret den unge Curio's Tapperhed, skønt han som General ikke udførte Cæsars Ordre nøjagtigt og derved led et sørgeligt Nederlag.

Curio, der havde ført et uværdigt Liv (I S. 462—467) bragte i nogen Grad sin Fortid i Glemme ved sin kække Død. De andre Legater, Cæsar fra Roms farlige Atmosfære førte ud i Kamplivets Friluft, blev alle større, friskere Skikkelser under hans Hænder. Ikke desmindre stod og faldt de alle med hans Ledelse. Selv Labienus udrettede ikke det Ringeste, da han vendte sig imod Cæsar.

Man har atter og atter sagt, at den unge Crassus og Quintus Cicero af Cæsar nærmest blev medtagne og opfattede som Gidsler for Faderens og Broderens, Triumvirens og Talerens, Troskab. Hvor smaat er dette set!

I Publius Licinius Crassus, der sad i Rom som en af Ciceros Yndlingselever og blev opdraget i Retorik, og iøvrigt som den rigeste Romers Søn havde Tid til at udmærke sig ved Idræt og Dans, til at køre op og ned ad Sacra Via og den Appiske Vej i en smukt bygget Vogn, vækker Cæsar de Evner, der gør ham til den snarraadigste og kækkeste Oberst i Kavalleriet, derefter til en klog, tapper og human General.

I Quintus Cicero, der hidtil nærmest var bekendt af en Hidsighed, der gjorde ham ilde lidt som Embedsmand, og end mere bekendt ved det Forhold til hans Slave Statius, der allevegne bragte ham i Vanry, i ham vækker Cæsar de Egenskaber, der gør ham til en paalidelig, agtpaagivende General, der endog stedt i yderste Fare handler i sin Feltherres Aand og afviser de svigefulde Tilbud fra Fjenden,

som den prøvede og erfarne General Titurius Sabinus i Nabolejren bukkede under for.

Naar Cæsar i saa varme Udtryk priser Publius Crassus, kan han ikke mistænkes for derved at have villet binde Marcus Crassus fastere til sig; thi baade Faderen og Sønnen var døde, da han skrev.

Naar han derimod saa udførligt fremhæver Quintus Cicero's Fortjenester, er det meget sandsynligt, at han derved tillige har villet sige Marcus Tullius noget forbindtligt; thi vi kan følge, hvorledes denne gennem Broderen søger at indynde sig hos Cæsar, endog med saadan Iver, at han paa Quintus's Opfordring vil skrive en Digtning for at forherlige Cæsars Tog til Britannien i udødelige Vers, ifald Broderen blot vil forsyne ham med Farver dertil, ja vi ser ham sende Vers til Cæsar for at udbede sig hans Kritik, og vi følger, hvorledes Cæsar, der giver sig Tid til Alt, bedømmer disse Vers midt under sit Felttog. Cicero skriver til Broderen: »Hvad siger Cæsar om mine Vers? Han har skrevet mig til, at han har læst den første Bog, og at han ikke kendte noget, end ikke paa Græsk, der behagede ham mere. Det Øvrige syntes ham indtil et vist Punkt noget skødesløst. Det er det Ord, han anvender. Sig mig, hvad der mishager ham, Stoffet eller Formen, og frygt ikke at tale rent ud! Jeg vil ikke holde et Haarsbred mindre af dig for det. Tal som Ven af Sandheden og af din Broder!« [1])

[1]) Texten anføres, for at Læseren kan se, i hvilken Blanding af Græsk og Latin saavel Cæsar som Cicero skrev Breve: Quomodonam, mi frater, de nostris versibus Cæsar? Nam primum librum se legisse scripsit ad me ante: at prima sic, ut neget se ne Græca quidem meliora legisse. Reliqua ad quemdam locum *ῥᾳθυμότερα*. Hoc enim utitur verbo. Dic mihi verum, num aut res eum aut *χαρακτὴρ* non delectat? Nihil est, quod vereare. Ego enim ne pilo quidem minus te amabo. Hac de re *φιλαλήθως* et, ut soles, scribe fraterne. (*ad Quintum fr.* II$_{16}$).

II. ROM i 57

I

Medens Cæsar Aar 57 fik udrettet saa store Ting i Gallien, spildtes Tiden i Rom med indrepolitisk Kævl. Ciceros Forvisning og Forsøgene paa at faa ham tilbagekaldt udfyldte det meste af Aaret, ikke under fredelig Debat, men under uophørlige, blodige Gadekampe, der nu og da blev til formelige Slag.

Aarets to Consuler var Publius Cornelius Lentulus Spinther og Quintus Cæcilius Metellus Nepos, den første Cicero's, den anden Clodius's Ven.

Lentulus foreslog den landflygtige Cicero's Genindsættelse i hans Rettigheder. Da Lucius Aurelius Cotta, en anset Consular, støttede Forslaget med den Ytring, at Cicero's Forvisning, der var fremkaldt ved uværdige Voldsomheder, efter sit Væsen var ugyldig, saa der ikke udkrævedes nogen særlig Lov til dens Ophævelse, udtalte Pompeius sig imod Cotta og hævdede, at Tilbagekaldelsen for at have fuld Retskraft ikke burde udgaa fra Senatet alene, men fremgaa af en Folkeafstemning.

Det gjaldt da om at forelægge Comitierne Sagen. Alle var derfor, da Almuetribunen Sextus Atilius krævede en Opsættelse og tvang Senatet til at udsætte Drøftelsen til den 22. i samme Maaned. Ved denne Manøvre fik Partierne Tid til at mobilisere deres Stridskræfter.

Quintus Fabricius, en Tribun, der var paa Ciceros Side, forsøgte om Morgenen tidligt paa den berammede Dag at bemægtige sig Talerstolen paa Forum. Men Clodius, der ikke længer var Tribun, havde til de Urostiftere, han selv havde i sit Sold, føjet en Trup Gladiatorer, som hans Broder, Appius, under Paaskud af en Slægtnings Baalfærd havde kaldet til Rom.

Den forenede Skare jog efter et blodigt Slagsmaal letteligt Fabricius's Mænd paa Flugt. Tribunen Marcus Cispius

blev puffet og stødt, forjaget fra Torvet af Gladiatorer med dragne Sværd og blodige Hænder. Under Blodbadet fik Pompeius sin Toga oversmurt med Blod (I S. 394) og Quintus Cicero, hvem Triumviren havde taget med sig til Forum, for at han kunde tale sin Broders Sag, blev nødt til at søge et Skjulested.

Gladiatorerne kastede sig over Tribunen Publius Sestius, saa han blev efterladt som død paa Pladsen. (Cicero: *Pro Sestio* 35, *Post reditum in senatu* III § 7). Kampen var saa heftig, siger Cicero, at Ligene fyldte Tiberen og stoppede Afløbskanalerne. Forum var saa oversvømmet med Blod, at man maatte vaske Torvet med Svampe. En Tribun blev dræbt; paa en andens Hus forsøgte Hoben at stikke Ild.

Havde man end forinden været vant til Stenkast i massevis paa Forum, saa havde man dog ikke siden Cinnas og Sullas Tid oplevet en Kamp med dragne Sværd. I Virkeligheden var det med Sværdet, at Alt i Rom blev afgjort.

2

Senatet besluttede altsaa at sætte Haardt mod Haardt for at faa Cicero tilbage. Det benyttede Publius Sestius, saasnart han var kommet sig af sine Saar, og særligt Milo, der havde en mægtig Bande til sin Raadighed. Endelig forbød det samme Senat, som faa Aar forinden til Bedste for Bibulus og imod Cæsar ustanseligt havde forpurret Alt ved »at lade Himlen iagttage«, nu paa det Strengeste at hindre Drøftelsen af Statssager ved »Iagttagelse af Himlen« under Straf af at erklæres for »Fjende af den romerske Republik«.

Cicero vendte i September 57 tilbage til Rom og fik en glimrende Modtagelse af den omskiftelige Befolkning.

Fra første Færd lagde han an paa at forøge Pompeius's Indflydelse og styrke hans Magtstilling. Den Dyrtid og den Mangel paa Levnedsmidler, hvorunder den romerske Befolkning led, gav ham Anledningen. Alt i Juli under

de apollinariske Kamplege havde der fundet en Hungeropstand Sted. Senere paa Aaret udstødte Folket (først i et Teater, hvor der opførtes Væddeløb, senere paa selve Capitolium) Forbandelser mod Senatet, truede det med Død og Ildebrand, da Menigmand ansaa Senatet for at være Skyld i Nødstilstanden.

Cicero beroligede ved sin Veltalenhed de ophidsede Skarer, og foreslog at betro Pompeius Forsyningen med Levnedsmidler for fem Aar, idet man overdrog ham en Proconsuls Magtstilling *i Italien og udenfor Italien* (Dion 39₉, Plutarch: *Pompeius* 52). De forskrækkede Senatorer gik ind paa Forslaget.

Men det var jo at handle som paa Sørøverkrigens Tid, at give én Mand overvældende Magt *over hele Jorden*, som Senatsbeslutningen sagde (Cicero: *ad Att.* IV₁, *omnis potestas rei frumentariæ toto orbe terrarum*). Man gav ham femten Medhjælpere, mellem hvilke Cicero var. Hertil føjedes efter Folketribunen Quintus Messius' Forslag endnu en Flaade, en Hær, og Ret til at raade over Rigets Finanser.

Imidlertid vedblev Hoben at være lige utaalmodig, især da Clodius vilde forklare den, at Dyrtiden var kunstig, fremkaldt af Senatet i den Hensigt at bruge den som Paaskud til at give Pompeius et Eneherredømme — en Taabelighed, der slog an.

Vi har set, at Cicero ikke var tilfreds med den Erstatningssum paa 2 Millioner Sestertser, som Senatet bevilligede ham til Genopførelse af sine Huse, at Clodius jævnligt jog Arbejderne, der var sysselsatte med disse Bygningsforetagender, fra hverandre, og at det trak op til en Kamp paa Liv og Død mellem Clodius og Milo.

3

Ved Aarets Slutning naaede Efterretningen om Cæsars Sejre over Belgierne Rom og vakte en uimodstaaelig Begejstring, som Senatet nødsagedes til at give sin Tilslutning.

Det blev ovenfor berørt, at det Antal Dage, der bevilligedes til Takkefester, ikke før var opnaaet af nogen anden. Marius havde faaet en fem Dages Takkefest, Pompeius som Overvinder af Mithridates en paa ti Dage. Senatet overbød denne Gang alt tidligere kendt ved Tallet femten.

Cicero var klog nok til at give dette Vidnesbyrd om offentlig Anerkendelse sin Stemme. Dog han vred sig derved.

Han siger det næste Aar i en Tale (*De provinciis consularibus* 10, 11):

Hvorfor undrer man sig ved denne Lejlighed over min Holdning eller dadler den endog? jeg har jo selv allerede flere Gange støttet Forslag, som var mere ærefulde for Cæsar end nødvendige for Staten. Jeg har til Ære for ham stemt for femten Dages Takkebønner. Det havde været nok for Staten, om man havde tilstaaet Cæsar lige saa mange Dage som Marius havde faaet. Guderne vilde, tænker jeg, have nøjedes med det samme Antal Taksigelser, der havde været udtalte under de vigtigste Krige. Et saa stort Antal Dage havde altsaa til Hensigt at hædre Cæsar personligt

Ti Dages Takkefester blev for første Gang tilstaaede Pompeius, da Krigen mod Mithridates var endt med Kongens Død. Jeg var Consul dengang, og efter mit Forslag blev det Antal Dage, der plejede at bevilliges Consularerne, fordoblet. I havde da hørt Pompeius' Brev og erkendt, at Krigene var førte til Ende saavel tilvands som tillands. I antog mit Forslag at tilstaa ti Dages Takkebønner.

Idag har jeg beundret Cneius Pompeius' Højsind og Sjælsstorhed. Efter at have opnaaet Udmærkelser som Ingen før ham, har han undt en anden større Ære end der var bleven ham selv til Del. Det forholder sig altsaa saadan, at de Takkebønner, jeg ved min Stemme har bevilliget Cæsar, de var tilstaaede de udødelige Guder, vore Forfædres Sæd og Skik, Statens Tarv; men de smigrende Udtryk, i hvilke Dekretet var affattet, det Ny i Udmærkelsen ved det store Antal Dage, var rettede til Cæsar personligt, og maa betragtes som en Hyldest for den Hæder, han har indlagt sig.

Man maa af disse officielle Æresbevisninger naturligvis ikke slutte, at den Uvilje, et stort Parti nærede mod Cæsar, var slukt. I December 57 foreslog Rutilius Lupus, der var udnævnt til Tribun for det følgende Aar, at berøve Galliens Proconsul hans Kommando og at afbryde Uddelingen af Jord i Campanien til Pompeius' Veteraner.

Der blev vedtaget, at i Pompeius' Fraværelse kunde Intet afgøres.

Samtidigt fornyede en anden Tribun, Racilius, Beskyldningerne mod Clodius. De udnævnte Consuler krævede for at hindre Clodius's Udnævnelse til Ædil — at i det Aar skulde Dommerne vælges før Ædilerne. Cato modsatte sig dette. Cicero tordnede efter Sædvane mod Clodius; men denne forsvarede sig udførligt, og lod imens sine Folk, der kom i Kast med Milo's, gøre et saadant Spektakel under den Nærkamp, der indlededes paa Trappen til Castortemplet, hvor Senatsmødet holdtes, at Senatorerne maatte flygte og alle politiske Planer opgives, mens Forum paany blev en blodig Valplads.

4

Under disse Forhold kunde hverken Ædiler eller Quæstorer blive valgte. Desuden hindrede Milo og Sestius af rent personligt Had Consulen Quintus Metellus i at afholde Comitierne. Saasnart disse indvarsledes, erklærede øjeblikkeligt de to Tribuner, at de »iagttog Himlen«, og af Frygt for at denne Opsættelsesgrund ikke skulde findes tilstrækkelig, indfandt Milo sig saa stadigt med sine bevæbnede Gladiatorer allerede ved Nattetid.

Metellus forsøgte en Gang at faa Comitierne afholdte ved Overraskelse, og begav sig en Nat ad Omveje til Marsmarken. Men han var godt bevogtet. Før han naaede dertil, blev han mødt og genkendt af Milo, der i Kraft af sin Myndighed som Tribun erklærede ham, at der fandtes en religiøs Hindring for Afholdelse af Folkemøder. Saaledes gik Aaret til Ende uden Valg af Embedsmænd for det næste.

Kun Aarets Consuler var blevne valgte. Den ene var Cneius Cornelius Lentulus Marcellinus, en ivrig Mod-

stander af Clodius, en ivrig Forhindrer af Pompeius' Afsendelse til Ægypten for at genindsætte Ptolemæos Auletes, en af de mange, der uden politisk Dømmekraft i Pompeius saa Triumviratets ledende Kraft og intet Skøn havde med Hensyn til Cæsar.

Den anden var Lucius Marcius Philippus, beslægtet med Cæsar, da han havde indgaaet Ægteskab med dennes Søsterdatter Atia. Ingen af dem fik dog nogen Betydning for romersk Politik.

III. SØSTATERNES OPRØR

1

For første Gang i den Aarrække, Erobringen optog, syntes hele Galliens Underkastelse sikret: Belgierne var overvundne, Germanerne drevne tilbage over Rhinen, Sedunerne i Alperne slagne.

Cæsar brød op, da Vinteren nærmede sig og rejste til Illyrien for, som han siger, at lære Landet og Folket dèr nærmere at kende. Han troede Freden befæstet og Gallien roligt.

Mange Gange endnu syntes det saa, og stadigt flammede Krigen op paany, vel dybest inde af den Grund, som Cæsar selv etsteds fremhæver, at Enhver af Naturen elsker Frihed og hader Trældom (itaque quum intellegeret omnes fere Gallos novis rebus studere et ad bellum mobiliter celeriterque excitari, *omnes autem homines natura libertati studere et condicionem servitutis odisse*).

Der var endnu langt tilbage til at den Tilstand var indtraadt, som skildres i Marcus Antonius's store Sørgetale over Cæsar (Dion 44 42): »Et vidtstrakt Landomraade, Byer uden Tal, som vi forinden end ikke kendte af Navn, er

blevne optagne i vort Rige. Alle disse Resultater har han opnaaet (uden af os at have modtaget en tilstrækkelig Hær eller tilstrækkelige Pengesummer) med en saadan Hurtighed, at Ingen af os havde hørt Tale om Krigen, før han erfor Sejren.

»Cæsar har givet sin ny Statsbygning saa stor Fasthed, at han fra den har aabnet Vejene til Germanien og Britannien. Nutildags er dette Gallien Rom underkastet, som udsendte Ambronerne og Cimbrerne imod os. Det er opdyrket i hele sin Udstrækning som Italien selv. Det er ikke længer Rhonen alene, som fures af vore Skibe, eller blot Saône; det er Meuse, Loire, det er ogsaa Rhinen, ja Oceanet. Territorier, hvis Navne for os hørte til Fabelverdenen, adlyder os idag; og det er ham, som ved sin Sjælsstorhed og sit Mod har gjort disse hidtil ubekendte Egne tilgængelige og disse hidtil uudforskede Vande sejlbare for os.«

Der var som sagt langt igen, før disse Ord, der med Sandhed kunde siges Aar 44, Aar 56 kunde svare til Virkeligheden, skønt Cæsar synes at have troet det, medmindre han saa stærkt betoner denne Tro for at kunne fremstille ny Krig som Undertvingelse af uberettiget Oprør.

Medens han besøgte Illyrien og nogle Byer i Gallia cisalpina, som Ravenna og Lucca, blev der grebet til Vaaben rundtom i Gallien.

Publius Licinius Crassus, hvem Cæsar havde ladet gaa i Vinterkvarter med den syvende Legion i Andernes Land nord for Loire, savnede Kornforraad og sendte et Antal Præfecter (Rytteroberster) og Krigstribuner (Oberster ved Fodfolket) til Nabofolkene for at skaffe Korn, saaledes Titus Terrasidius til Esubierne (Omegnen af *Alençon*), Marcus Trebius Gallus til Curiosoliterne (*Corseult*, Departementet Côtes du Nord) Quintus Velanius og Titus Silius til Veneterne (*Vannes*, ved Halvøen Quiberon).

2

Af disse Folkeslag var Veneterne ved deres Sødygtighed og dermed følgende stadige Samkvem med Britannien uden Sammenligning det mægtigste. Da de var i Besiddelse af Kystens faa Havne, var næsten alle Søfarere tvungne til at betale dem Told. De gav Signalet til Oprør, idet de fængslede de to romerske Sendebud, Velanius og Silius; de indbildte sig derved at tvinge Crassus til at give dem deres Gidsler tilbage.

Nabofolkene fulgte Exemplet. »Med Gallernes sædvanlige Letsind og Vankelmodighed«, siger Cæsar, »bemægtigede disse sig Trebius og Terrasidius, og alle disse Folk forpligtede sig edeligt til hverandre i Enighed om at afryste det romerske Aag, hvorpaa de sendte Crassus Bud, at vilde han have sine Sendebud igen, maatte han udlevere de Gidsler, de havde givet ham.«

Cæsar indsaa efter Sigende Umuligheden af Uvirksomhed, naar Barbarerne forgreb sig paa Gesandter, hvis Personer hos alle Folk gjaldt for hellige og ukrænkelige.

Det maa være tilladt at drage i Tvivl, om dette var hans virkelige Bevæggrund til at fare saa haardt frem. Man bliver noget mistænksom, naar man ser ham betegne Proviant-Commissærer som Ambassadører. De Embedsmænd, der har med Hærforplejning at gøre, kan være højst agtværdige Mænd, og en Feltherre kan ikke finde sig i at der sker dem Overlast; men for hellige og ukrænkelige er de aldrig blevne ansete.

Cæsar vilde med andre Ord ikke finde sig i uafhængige Folkestammer paa gallisk Grund, og han stempler derfor ethvert Forsøg paa at tilkæmpe sig den tabte Uafhængighed paany som strafværdigt Brud paa Folkeretten. Ret har han naturligvis, naar han siger, han forstod, at dersom han ikke kraftigt greb ind, vilde alle galliske Folkeslag gøre det samme.

Han gav Befaling til at bygge Krigsskibe ved Floden

Liger *(Loire)*, at udskrive Rorkarle fra Provence og indøve dem, overhovedet skaffe Styrmænd og Matroser til Veje.

Da man punktlig havde adlydt ham, indfandt han sig selv, og hans Ankomst indjog Veneterne Uro. Imidlertid beroligede de sig snart ved Tanken om deres Marsklands Beskaffenhed, som gjorde Indmarche i Landet og Tilførsel til fremmede Tropper saare vanskelig, og ved Tanken om deres Kysters Art, langs hvilke det vilde være Romerne, som ikke kendte Farvandet og ikke havde Adgang til de faa Havne, næsten umuligt at sejle.

Veneterne samlede da saa meget Korn som muligt, befæstede deres Byer, anskaffede sig et stort Antal Skibe, saa deres Sømagts Overlegenhed var uomtvistelig. De sluttede Forbund med sex langs Kysterne boende Folkeslag og fik endog fra Britannien Hjælpetropper.

De synes, som Strabon antyder (IV), især at have villet bekæmpe Cæsar tilsøs i den Hensigt at forhindre ham fra nogensinde at sætte over til Britannien og forstyrre den Handel paa dette Land, paa hvilken de hidtil havde havt Eneret, især at have villet hindre ham i at underkaste sig deres Forbundsfæller og Handelsvenner dèr.

Cæsar paa sin Side har maaske allerede da havt den Idé at forsøge en Overfart over Kanalen og en Landstigning paa Britanniens Kyst, og har ikke kunnet tænke paa Virkeliggørelse af Tanken, før han havde tilintetgjort Veneternes Flaade.

For at ikke endnu flere Stammer skulde slutte sig til de oprørske, sendte Cæsar Labienus med Rytteri til Treverernes Land og befalede ham at holde Øje med Remerne og andre Belgiere, endvidere med Germanerne, som efter Sigende var anmodede om Tilslutning.

Publius Licinius Crassus sendte han med tolv Cohorter og en stærk Afdeling Rytteri til Aquitanien. Da Legionen inddeltes i ti Cohorter (smaa Batailloner) paa 300 til 360 Mand, har Crassus ikke havt mer en højst 4,320 Mand Fodfolk til sin Raadighed.

Legaten Quintus Titurius Sabinus sendte Cæsar med

tre Legioner til de oprørske Kystfolk Venellerne, Curiosoliterne og Lexovierne.

Decimus Brutus, der af Cæsar her bestandig betegnes som *adolescens*, altsaa endnu ikke havde den Alder, hvori man kunde søge Quæsturen (27 Aar), men rimeligvis har været knap 25 Aar gammel, blev af Cæsar, der tidligt viste ham den største (urimeligste) Tillid, sat i Spidsen for den romerske Flaade og for de galliske Skibe, som blev forskrevne fra de Folkeslag, der var forblevne Romerne tro. Decimus Brutus fik Befaling til saa hurtigt som muligt at angribe Veneterne til Søs. Selv drog Cæsar imod dem med Landhæren.

3

Da imidlertid Veneternes Byer stadigt var byggede paa Odder eller Forbjerge, kunde de ikke angribes fra Land. Naar Flodtiden kom, overskyllede nemlig Havet det Landomraade, hvorfra Angrebet skulde ske. Lige saa lidt kunde de imidlertid angribes fra Søsiden, da de romerske Skibe, naar Ebben indfandt sig, blev siddende fast.

Lykkedes det en enkelt Gang ved mægtige Stendæmninger at holde Havet borte, ja endog at føre Dæmningerne op i Højde med Bymuren, saa indskibede blot Indbyggerne alt deres Bohave og sig selv paa de Skibe, de i Overflod havde til Raadighed, og drog til den nærmeste By. De romerske Skibe paa deres Side var uvante med Farten paa det aabne Hav med dets stærke Bølgegang — Middelhavet var i Sammenligning mildt og jævnt — og Savnet af Havne, hvori de kunde løbe ind, holdt dem, især da Vejret var stormfuldt, tilbage i Loire-Mundingen.

Veneternes Skibe, der laa samlede i Bugten ved Quiberon, var naturligvis construerede i Overensstemmelse med de Naturforhold, i hvilke det Folk, der skulde bruge dem,

var voxet op. Skibenes Køl var flad nok til ikke at løbe paa Grund i dette Farvand; Gallion og Bagstavn var meget høje for at kunne trodse Flod og Storm. Skibene var byggede af Kærnetømmer, Spanterne forbundne ved Hjælp af Bjælker, der var en hel Fod tykke, og naglede til dem med Tommesøm; Ankerne hang ikke i Tov men i Lænker, og Fartøjerne førte ikke Sejl af Sejldug men af Læder.

Den romerske Flaade var kun lettere bevægelig end disse Skibe, ellers dem underlegen, og Skibssnablerne gjorde dem paa Grund af deres faste Bygning ingen Skade.

Da Cæsar havde indtaget nogle venetiske Byer, indsaa han, at hans Arbejd var spildt, og at han havde kunnet spare sig Ulejligheden. Fjenden var forsvunden ud af Byerne.

Han oppebiede sin Flaades Ankomst og saa, at heller ikke den kunde udrette noget imod Veneternes. Det var første Gang, en romersk Flaade viste sig i Atlanterhavet. Da den fra Loire-Mundingen naaede Bugten ved Quiberon, mødte den 220 veludrustede venetiske Skibe, og aabenbarede sin Afmagt. End ikke de Taarne, Romerne plejede at opføre paa Skibene, ragede op i Højde med den fjendtlige Forstavn.

4

Cæsar og hans Mænd fandt dog en Udvej. Der blev af de romerske Soldater smeddet skarpe Segle som dem, man brugte til Nedrivelse af Murværk. Naar de befæstedes paa meget lange Stænger, viste de sig tjenlige til at sikre de romerske Skibes Sejr over Veneternes. Baadene roede til det fjendtlige Skib og greb med Krumkniven om det Tovværk, med hvilket Rærne var fæstede til Masterne.

Roede man saa tilbage, blev Tovværket gennemskaaret; Rærne styrtede ned; og da alle disse Skibe var Sejlskibe

(ikke Robaade), var de fra da af ubevægelige. Romerne kunde da entre, og da det ikke skortede dem paa Tapperhed, var de i Kampen Mand imod Mand Gallerne overlegne, saa meget mere, siger Cæsar, som Kampen foregik under hele Landhærens og Imperatorens Øjne, saa ingen enkelt tapper Daad kunde forblive uset og upaaskønnet.

Da mange Skibe paa denne Maade var tagne, og det syntes de øvrige umuligt at overvinde Romerne, vilde de fly; men et fuldkomment Vindstille gjorde Nederlaget fuldstændigt. Denne Søkamp, der varede fra Kl. 10 om Morgenen indtil Solnedgang, gjorde Ende paa Krigen med Veneterne og de andre Søstaters Beboere. De havde mistet deres hele vaabendygtige Mandskab, ja endog mange af deres ældre, indflydelsesrige Mænd.

For at skræmme Barbarerne fra i Fremtiden at tage romerske Gesandter til Fange og lade dem lægge i Jern, mente Cæsar at maatte statuere et Exempel. Han lod samtlige Medlemmer af Veneternes store Raad henrette og Befolkningen sælge som Slaver. Napoleon I har heftigt dadlet denne Cæsars Færd, der stod i saa stærk en Strid med hans sædvanlige Handlemaade, som lige uretfærdig og upolitisk (*Précis des guerres de César* S. 53). Dens Grusomhed er utvivlsom. Cæsar maa have betragtet den som politisk nødvendig, som retfærdiggjort ved Omstændighederne.

Med Sandhed kan det siges, at Cæsars Erobringstog bragte de galliske Høvdinge i en fortvivlet Stilling. Var de uvillige til at følge deres Undersaatters Ophidselser til Oprør mod Romerne, saa gik det dem som i dette Tilfælde Aulerker-Eburovikernes og Lexoviernes store Raad, hvis Medlemmer alle blev myrdede, fordi de ikke vilde godkende denne Krig. Indlod de sig derimod paa den, fordi de ikke kunde eller vilde trodse Folkestemningen, saa blev de efter Nederlaget henrettede paa Cæsars Befaling.

5

Paafaldende ved denne Lejlighed som ved flere andre Tilfælde er Romernes Teknik, der, hvor primitiv den end var i Sammenligning med vore Dages, stod højt over de indfødte Gallers.

Cæsar har øjensynligt havt et Ingeniørkorps, i hvis Spidse den Officer har staaet, der kaldes *magister fabrum* eller *præfectus fabrum*, Smeddenes og Tømmermændenes Chef, og den almindelige Legionssoldat gjorde ikke mindre dygtig Tjeneste som Sapeur end som Combattant; han tumlede Spaden og Øxen saa godt som Sværdet. Han fældede Træer og han byggede Taarne, han gravede Lejrgrave og opførte Volde, han anlagde Veje og forstod at kaste Broer og bygge Baade.

Allerede det at føre *Pilum*, det tunge Kastespyd med den korte Dobbeltrem, der var anbragt i Spydets Tyngdepunkt for at forstærke Slyngkraften, krævede en vis Teknik. Der var primitivt Skyts som det store langlige Agern *(glans)* af Bly, der blev lagt i Slyngerne, og som de svære Stenkugler der, udslyngede af Katapulter og Palintoner (Datidens Kanoner), kunde ramme Maalet i 700 til 1000 Skridts Afstand.

De sidstnævnte Krigsmaskiner brugtes aldrig af Cæsar ved Slag i aaben Mark, kun i faste Stillinger og ved Angreb paa befæstede Byer. Da han stadigt havde Skyts ved Haanden og da dette ingenlunde var let at forfærdige — som de Modeller viser, Napoleon III lod reconstruere og opstille i franske Museer — saa har Cæsar havt særligt uddannede Folk, der under Transporten havde et Øje med Skytset og som forstod at sammensætte det, opstille det, anvende og udbedre det.

I Muskelkraft stod de smaa romerske Soldater rimeligvis som Regel langt under de Goliather, imod hvem de havde at kæmpe og der ringeagtede dem som Pus-

linger. Det var ikke alene Romernes Mandstugt, der gjorde dem det muligt at sejre mod en umaadelig Overmagt; det var ogsaa deres Opfindsomhed og deres Teknik.

— — —

6

Medens Cæsars Tropper kæmpede i Veneternes Land, var Quintus Titurius Sabinus med sine tre Legioner ankommen til Venellernes Omraade (Departementet *Manche*). De stod i Vaaben under Viridovix, der tillige havde Overbefalingen over Aulerker og Lexovier (*Orne*, *Eure*, Seinemundingen, Omegn af *Evreux* og *Liseux*). Til ham havde desuden sluttet sig en Mængde røvende og plyndrende Bander fra hele Gallien, hvem Lysten til Bytte og Eventyr tiltalte mere end fredelig Agerdyrkning.

Viridovix med sine talstærke Skarer tilbød daglig Sabinus Slag. Sabinus holdt — for at gøre Fjenden tryg og uforsigtig — sine Tropper roligt i sin Lejr, indtil Venellerne kom lige ind under Lejrvolden. Han vilde dengang, i Modsætning til senerehen, i Cæsars Fraværelse kun vove Slag, naar alle Forhold var gunstige.

Sabinus anvendte den yderligere Krigslist, at tilbyde en snedig ung Galler, der var dreven i Forstillelse, stor Belønning, ifald han vilde løbe over til Fjenden og fortælle ham, at Romerne var saare bange; det gik Cæsar galt hos Veneterne; Sabinus vilde næste Nat bryde op fra sin Lejr og ile Feltherren til Hjælp.

Viridovix's Mænd lod sig narre. Alle krævede et Angreb paa den romerske Lejr. Hvad der talte derfor, var især Venellernes egen, snart indtrædende Mangel paa Levnedsmidler. Andet *syntes* at tale derfor, Sabinus' Uvirksomhed, Cæsars formentlige Nødstilstand. Som det ses den Dag idag, og som Cæsar selv ved denne Lejlighed indskærper: Menneskene troer jo gerne hvad de ønsker.

Det gik, som venteligt var: Romernes Kløgt og Fasthed triumferede over Gallernes Overmod og Letsind. Da de, lystige, som havde de allerede Sejren i Hænde, slæbte Faskiner med sig til at fylde Lejrgravene, styrtede Romerne, som ventede dem, pludseligt ud af begge Lejrens Porte, og nedsablede en Mængde paa Stedet, forfulgte de Flygtende og huggede saaledes endnu flere ned.

Efterretningen om Sabinus' afgørende Sejr tillands indtraf hos Cæsar samtidigt med at han blev Vidne til det sejrrige Søslag.

— —

7

Endnu en Medgang havde Cæsars Tropper i Sydfrankrig. Den unge General, Publius Licinius Crassus, viste sig her i Besiddelse af endnu større Snildhed og Daadkraft, end han allerede havde lagt for Dagen overfor de nordgalliske Søstater Aaret forud.

I Aquitanien gik Crassus med sine tolv Cohorter frem med stor Forsigtighed. Han mindedes vel, at under Krigen med Sertorius havde her en romersk Legat tabt et Slag og mistet Livet, en romersk Proconsul blot kunnet frelse sig ved Flugt og med Tabet af alt sit Hærgods.

Han sørgede først omhyggeligt for Forplejning, skaffede sig Hjælpetropper og Rytteri, udskrev tapre Soldater fra Tolosa og Narbo *(Toulouse* og *Narbonne)* og rykkede saa ind i Sontiaternes Land (Departement *Lot et Garonne*, Navnet bevaret i Distriktet *Sos*).

Efter lang og haardnakket Kamp med Sontiaternes Rytteri og med deres Fodfolk, der var lagt i Baghold og faldt over hans Soldater, jog Crassus de fjendtlige Tropper paa Flugt. Han belejrede dernæst Sontiaternes Hovedstad paa sædvanlig romersk Vis, udstod en haard Dyst, da Aquitanierne som Bjergværksarbejdere var meget forfarne i

Minearbejder, og jævnlig underminerede de romerske Belejringsapparater. Overfor Crassus's Aarvaagenhed maatte de dog give tabt. De sendte Gesandter og udleverede paa Forlangende deres Vaaben.

Under deres øverste Feltherre Adiatunnus gjorde alligevel endnu dennes Livgarde, hans Hengivne, ogsaa kaldede *Soldurier*, 600 i Tal, et sidste Udfald mod Romerne. Disse Soldurier var, hvad tusind Aar senere i Norden kaldtes Fostbrødre, de delte alle Livets Goder med deres Ven, og gik i Døden med ham, eller dræbte sig selv ved hans Død. Et Udfald med saa ringe Styrke kunde imidlertid ikke lykkes, og Crassus nøjedes ogsaa i dette Tilfælde med at kræve Gidsler og Vaabnenes Udlevering.

Neppe var dette Felttog endt, før Crassus maatte indlade sig paa et nyt. Han rykkede ind i Vocaternes og Tarusaternes Land *(Tartas* ved *Adour)*. Disse Stammer var skræmmede ved den saa hurtigt iværksatte Erobring af en nærliggende Fæstning, og søgte Forbundsfæller rundt om sig, ogsaa blandt Folkene hinsides Pyrenæerne.

I disse Egne levede en stærk militær Overlevering. Man valgte til Anførere Mænd, der havde kæmpet under Sertorius og derfor var særligt erfarne Krigere; man befæstede Lejre ganske som Romerne, stræbte ligesom de efter at afskære Modstanderen Tilførsel.

Fjenden var altsaa Crassus jævnbyrdig, men blev desuden dagligt mere overlegen i Antal, medens Crassus daglig saa Muligheden for Tilførsel svinde. Med sit Krigsraads Minde besluttede han derfor, ikke at opsætte Hovedslaget en eneste Dag. Han førte sine Tropper til Storm af den fjendtlige Lejr og tog den med Glans, idet han ved store Løfter om Belønninger fik sine Rytterofficerer til ad skjulte Veje at omgaa den og gøre Indfald ad dens Bagport, som var daarligt bevogtet.

Det lykkedes derved at forvirre Fjenden og jage ham paa Flugt, saa at af hans 50,000 Mand neppe en Fjerdedel reddede sig.

8

Cæsar opregner ikke mindre end elleve Folkeslag i Aquitanien som efter dette Nederlag uopfordrede underkastede sig og sendte Gidsler. Atter var da saa at sige det hele Gallien erobret. Tilbage stod endnu kun to Stammer højt i Nord, Morinerne i *Pas de Calais*, bosatte langs Havet, og Menapierne der, grænsende op til dem, beboede Flandern.

Disse Folk havde aldrig underkastet sig, eller endog blot sendt Freds-Deputationer til Cæsar. Højst betegnende er dette fra *Conquistadorens* Synspunkt noget Utilladeligt, en Art Krænkelse. Skønt Sommeren næsten var til Ende, vilde Cæsar dog rykke imod dem, da han stødte paa den Vanskelighed, at de aldrig mødte i Marken, men med alt deres Eje trak sig ind i de udstrakte og sumpige Skove, der bedækkede deres Land. Naar han vilde slaa Lejr, saa' han ingen Fjende. Begyndte hans Soldater Arbejdet, brød Fjenden pludselig ud fra Skovmørket og overfaldt dem. Det nyttede ikke, at Legionærerne rask greb til Vaaben og forfulgte Morinerne. De forsvandt paany i de uigennemtrængelige Skove.

Der var da for Cæsar efter hans Opfattelse intet andet at gøre end at lade disse Skove fælde, og først og fremmest af de fældede Træer med deres udadvendte Kroner at danne Værn paa begge Flanker af Lejren, for at Soldaterne ikke paany skulde kunne overrumples under Arbejdet.

Man kom ved saaledes at gøre lyst i Skovene hurtigt saa vidt, at man naaede til Fjendens Kvæg og Bagage. Men han trak sig blot dybere ind. Da desuden Vejret blev slet og Regnen stadigt strømmede ned, maatte Cæsar opgive Forfølgelsen, nøjes med Ødelæggelse af Fjendens Agerland og Bosteder og føre Hæren i Vinterkvarter mellem Seine og Loire hos de overvundne og foreløbigt rolige Folkeslag.

Men han havde vundet saa meget, at den eneste store

galliske Flaade var tilintetgjort og at Frankrigs hele Kyst fra det nuværende Bayonne i Syd til Skeldemundingen i Nord enten var i hans Magt eller hærjet, saa ingen Fare kunde true ham fra gallisk Side, naar han vilde gøre Forsøget paa at iværksætte en Landstigning paa Briternes af Romerne hidtil ubetraadte Ø.

IV. ROM i 56

I

Clodius's Valg til Ædil, opnaaet ved rigelig Bestikkelse, sikrede ham mod Angreb fra Milo's Side, men medførte hans i og for sig ret latterlige Anklage mod Milo for Overfald med væbnet Magt; han selv levede jo neppe nogensinde en Uge uden at begaa slige Overfald.

Processen, der endte med Milo's Frifindelse, formede sig som en Tvekamp mellem Clodius og Pompeius. Medens Milo, som tidligere fortalt, havde organiseret en Pøbelhob til at synge Smædeviser om Clodius's Forhold til sine Søstre, rettede Clodius, bleg af Raseri, paa sin Side følgende Spørgsmaal til den Stab af betalte Følgesvende, der ledsagede ham: Hvem er den Mand, der lader os Borgere dø af Sult? — Og hele hans dresserede Flok raabte i Munden paa hverandre: *Pompeius*. — Hvem vilde gerne gaa til Alexandria [for at faa Del i Auletes' Rigdom]? — Atter et tusindstemmigt Svar: *Pompeius*. — Hvem ønsker I sendt derhen? — *Crassus*, blev der raabt.

Cicero, der skildrer Scenen (*ad Quintum fr.* II$_3$) fortsætter: »Crassus var tilstede; hans Sindelag mod Milo var ikke det venligste. Omtrent Kl. 3 begyndte Clodianerne at spytte paa os. Nu gav Utaalmodigheden paa vor Side sig Luft. De andre søgte at trænge os ud af Forum. Saa

slog vore Folk løs; Clodius' Tilhængere flygtede; han selv blev kastet ned ad Talerstolen. Jeg sneg mig bort for at komme ud af Tummelen. Senatet blev kaldt sammen i Curien; men Pompeius gik hjem. Jeg selv gik ikke til Mødet, for ikke i en saa vigtig Sag at maatte tie, eller, ifald jeg forsvarede Pompeius, mod hvem Bibulus, Curio, Favonius og den yngre Servilius rettede hvasse Ord, at vække Anstød hos de Rettænkende.«

I ingen moderne Negerrepublik gaar det værre til ved offentlige Møder, end paa dette Tidspunkt i det republikanske Rom.

Overmaade komisk forekommer det, at medens naturligvis Alt, hvad Clodius foretager sig, fordømmes af Cicero, der hader ham tilblods, forsvares Clodius af Ciceros' Ideal, Marcus Cato (der da lige var hjemkommen med Ptolemæos' Skat fra Cypern), fordi han jo skyldte Clodius det ærefulde Hverv, der var blevet ham tildelt (og hvis hemmelige Mening var at faa ham fjernet fra Rom med Manér). Man sammenligne Plutarch: *Cato minor* 46 og hans *Cicero* 45.

2

Alt i Rom var i dette Øjeblik saa smaat skaaret, at neppe havde man givet en Mand en vis Autoritet, saa vaagnede Misundelsen og tog den efter Evne fra ham paany. Pompeius var bleven udrustet med hædrende Attributer og kunde tro sig en Magthaver; saa angreb man ham fra alle Sider. Cicero var bleven kaldt tilbage fra sin Forvisning og modtaget med den tilsyneladende hjerteligste Hyldest; saa blev selve de Venner, der havde tilbagekaldt ham, skinsyge paa den Indflydelse, han syntes at staa i Begreb med at opnaa, og de understøttede hemmeligt Clodius's Intriger imod ham.

Cicero bliver ubehageligt overrasket ved paa Vennernes

Aasyn at læse Fryd over at Catos Forhold til ham er blevet saare køligt, Pompeius' Forhold til ham neppe mindre køligt, og han føler, at man af alle Kræfter arbejder paa om muligt ogsaa at lægge ham ud med Cæsar (Cicero: *ad fam.* I9).

Enhver Ytring af Hovedpersonerne i Rom meddeler Indtryk af et Statsvæsen i fuld Opløsning. I det ovennævnte Brev til Broderen Quintus (II3) fortæller Cicero, hvad han har hørt af Pompeius: Pompeius er overbevist om at man staar ham efter Livet, Clodius søger at myrde ham og bliver betalt af Crassus [Collegaen i Triumviratet]. Hans Modstander Cajus Cato bliver ligeledes underholdt af Crassus, desuden ophidset af alle de andre, af Curio, Bibulus og flere. Han maa se at værge sig bedre end Scipio Africanus havde gjort, der blev myrdet af Carbo. Pøbelen, der udgør Flertallet i Folkeforsamlinger, er i Færd med at trække sig helt tilbage fra ham, Adelen er ham fjendsk, Senatet misstemt imod ham, Ungdommen ildesindet. Derfor ruster han sig og lader Folk fra Landet komme til Rom.

Højst betegnende føjer Cicero til Referatet af disse tungsindige Ytringer disse Ord: »Ogsaa Clodius forstærker sin Trup; han holder sine Stridskræfter beredte til Quirinalierne [Romulusfesten]. Men for den Sags Skyld er vi ham meget overlegne i Mandskab. Vi venter store Skarer kampdygtige Mænd fra Picenum [Bugten ved Venedig] og fra Gallien, for at vi kan være i fuld Kraft, naar Cato indgiver sit Lovforslag mod Milo og Lentulus.«

Vidste man ikke længst Besked, vilde man undres over, at Lovgivningsværket og Dommervirksomheden i Datidens Rom efter de mest ansete Mænds Tilstaaelse blev fremmet og afgjort ved Boxning, Nævekamp, og blodige Sammenstød, under hvilke Stenene fløj, Dolkene stak og Sværdene bed.

3

Det kan ikke undre, at under dette vilde Anarki alles Øjne stadigt søgte til Cæsar, der i Foraaret 56 opholdt sig i Ravenna, før Felttoget mod Veneterne begyndte. Crassus opsøgte ham dèr for at træffe Aftaler for Fremtiden om et Consulat, en Provins osv., vel ogsaa for at sætte ham grundigt ind i de romerske Forhold, om hvilke han iøvrigt neppe kunde meddele Cæsar noget, der var ham nyt; saa vel underrettet var han bestandig (Cicero: *ad Quintum fr.* III$_1$).

Cæsar satte Pompeius, der skulde til Sardinien for at skaffe Korn, Stævne i Luca (nu *Lucca*), og dèr havde i April Cæsar, Crassus og Pompeius en Sammenkomst, under hvilken Triumviratet blev fornyet, idet Cæsar allerførst stræbte at udjævne Spændingen mellem de to andre Magthavere.

Til Luca strømmede nu Alt, hvad Rom havde af indflydelsesrige, berømte, ansete Personligheder, og mange der sad inde med høje Embeder i Rigets fjernere Egne. Det blev den mest glimrende Forsamling, Italien endnu havde set. Romerfolket sendte en Deputation af Senatorer. Det vrimlede med Øvrighedspersoner i Luca. Der ankom Provinsguvernører, Proprætoren for Sardinien, Appius Claudius, Proconsulen i Hispania citerior, Quintus Metellus Nepos. Der kom alle de ærgerrige, der haabede ved Cæsars Indflydelse at faa Embeder eller Provinser, alle de Tiggernaturer, der lokkedes af hans Ry for Gavmildhed og som havde Brug for Penge enten til at kaste i Gabet paa deres Creditorer eller til at bestikke Vælgerfolket og Dommerstanden med. Endog Kvinder i stort Tal begav sig til Luca for at bejle til Imperatorens Gunst.

Efter hvad Appian fortæller, var Sammenstrømningen saa stærk, at man hos Cæsar saa indtil 200 Senatorer ad Gangen, og Plutarch beretter, at der for Indgangen til hans Hus paa én Gang stod 120 Lictorer med Fasces.

Vi kan af dette Tal skønne, hvem der opsøgte Cæsar: Proprætoren for Sicilien (6 Lictorer), Proprætoren for Sardinien (andre 6), Proconsulen for det dennesidige Spanien (12), Proconsulen for det hinsidige Spanien (12), Proconsulen for Afrika (12), Proconsulen for Asia (12), Proconsulen for Makedonien (12), Proconsulen for Bithynien (12), Proconsulen for Kreta (12), Proconsulen for Syrien (12), Proconsulen for Kilikien (12). En hel Cohorte af 120 Lictorer saas da opstillede udenfor Huset, ventende paa deres Herrer, der indenfor anraabte Cæsar om at give et Tribunat til denne, et Quæstur til hin, en halv eller hel Million til en tredie. Allerede siger Appian, var det ham, som i Virkeligheden raadede over Alt ved sin medfødte og erhvervede Overlegenhed, sine Rigdomme og den indtagende Beredvillighed, med hvilken han gjorde sig Alverden takskyldig.

4

Hvad der blev vedtaget mellem Triumvirerne, offentliggjordes naturligvis ikke. Det var en Privatsag. Men det er ikke vanskeligt nutildags at gætte det. Da Lucius Domitius Ahenobarbus, som ansøgte om Consulatet, havde ladet sig forlyde med, at hans første Handling som Consul skulde være den at berøve Cæsar hans Kommando, har Cæsars første Gerning øjesynligt været den, ikke blot i al Almindelighed at forsone de to Rivaler Crassus og Pompeius, men at overtale dem til i Forening at søge og opnaa Consulatet for det følgende Aar.

Det har været ham magtpaaliggende og har ikke været ham vanskeligt at overtyde dem om Betydningen af dette Skridt: kun saaledes kunde der raades Bod paa det om sig gribende Anarki. Ikke en Ahenobarbus med sit vilde Had

og sin snevre Egenkærlighed; ikke en Cicero med sin holdningsløse Stræben efter at være de hinanden modsatte Partier til Behag; ikke en Cato med hans affekterede Oldtids-Holdning; kun to saa sjældne Mænd og saa faste Karakter som Crassus og Pompeius, som Pompeius og Crassus, kunde genindføre Orden og Ret, gengive Statsvæsenet den tabte Værdighed.

Han selv, har han øjensynlig sagt, havde intet andet Ønske end at blive i Gallien ved sin Hær. De to andre Triumvirer maatte blot skaffe ham Penge af Statskassen til Sold for de af Nødvendighed hvervede Tropper og faa hans Kommando forlænget fem Aar paany. Thi Gallien var vel overvundet, men ikke underkastet; dertil udkrævedes Aar endnu. Saalænge Briter og Germaner ikke var skræmmede, var desuden den hele Erobring uvis.

Det kunde undre, at Cæsar ønskede at faa udredet Sold til sine Soldater; thi han har ikke trængt til Penge, da han gav ikke blot sine Gæster, men mange ham fjernere staaende, der var forblevne i Rom, rigelige Gaver (Plutarch: *Cæsar* 21, *Pompeius* 51; Appian II17). Det var imidlertid altid Vinding for ham at faa disse Penge af Statskassen, og der blev da saa meget mindre til Brug for hans Fjender. Med sine umaadelige Udgifter havde han desuden altid rigelig Brug for Penge.

5

Cicero talte i Cæsars Aand, da han i sin Tale *De provinciis consularibus* (Cap. 14) sagde: »Guderne havde en bestemt Hensigt, da de gav Italien Alperne til Grænse. Hvis Indgangen havde ligget aaben for de vilde og talstærke Galler, saa vilde aldrig Rom været bleven Sæde og Midtpunkt for et vidtstrakt Rige.

»Dog disse høje Bjerge kan nu gerne jævnes med Jor-

den. Der gives ikke længer fra Alperne til Oceanet noget, som kan indjage Italien Frygt. Endnu et eller to Felttog, og Frygt eller Haab, Tugtelse eller Belønning, Vaaben eller Love kan underlægge os hele Gallien og knytte det til os ved ubrødelige Baand.«

I den samme Tale (Cap. 12) har han paa en Maade, med hvilken Cæsar vel kunde være tjent, talt for Beretigelsen af hans Ønske at blive i sin Provins, idet han fremhæver, at Cæsar jo, ifald han søgte Vellevned, blot kunde gaa til Rom og have det bekvemt; han havde Hæder nok. Naar han dog vil blive der, hvad anden Grund kan han have end den, at han ikke vil opgive et halvvejs fuldført Storværk:

»Er det maaske Stedernes Yndighed, Byernes Skønhed, Menneskenes og Folkeslagenes Dannelse og Vid . . . . ., som holder ham tilbage der? — Hvad er vel barskere end hine Egne? hvad mere udannet end disse Byer? hvad umenneskeligere end disse Folkeslag? . . . . . hvad fjernere end Oceanet?

»Mon Tilbagevenden til Fædrelandet er Cæsar forbudt? Maaske af det Folk, som har udsendt ham, eller af det Senat, som har hædret ham? Mon hver Dag, der gaar, forøger Længselen efter ham? eller ikke snarere Glemselen af ham? Mister ikke Laurbær, der erhverves under saa store Farer, ved saa lang Tids Fraværelse deres Friskhed?

»Hvis der altsaa er nogle, der ikke lider Manden, saa har de ingen Grund til at kalde ham tilbage fra Provinsen. De kalder ham kun tilbage til Hæder, til Triumf, til Lykønskning, til Senatets højeste Æresbevisninger, Ridderstandens Tak, Folkets Kærlighed.

»Dog hvis han ikke har nogen Hast med at komme til at nyde en saa usædvanlig Lykke, fordi han heller vil gavne Staten, hellere fuldbyrde sit store Hverv, hvad bør da jeg som Senator gøre, jeg der, selv om han vilde noget helt andet, ene bør tage Hensyn til Statens Vel?«

Denne Tale af Cicero til Cæsars Understøttelse er saa meget mere betegnende for Vendekaaben, som han selv-

samme Aar 5. April i Senatet var optraadt som erklæret Fjende af Cæsar, idet han den Dag — for at bringe sin Hældning til Triumvirernes Sag i Forglemmelse hos Optimaterne — havde foreslaaet, at Cæsars Juliske Love om Ageruddelingen skulde underkastes en ny Behandling den 15. Maj. Samme Dag var der blevet bevilliget Pompeius 40 Millioner Sestertser til Kornindkøb. Dette afgav Cicero Paaskuddet: der var ikke Penge nok i Statskassen til Indkøb af Jordegods desuden.

Han mødte imidlertid paa Stedet Modstand. Cæsars Tilhængere følte, at alle Juliske Love blev angrebne i denne ene. Der hørtes et Skraal, som ellers neppe i en Folkeforsamling. (Cicero: *ad Quintum fr.* II$_5$: *eodem die vehementer actum de agro Campano clamore senatus prope contionali*).

6

Cicero blev skræmmet. Da Pompeius efter Overenskomsten i Luca havde indskibet sig til Sardinien, beklagede han sig dèr til Quintus Cicero stærkt over Broderen. Quintus var hos ham gaaet i Borgen for Ciceros Hengivenhed for Triumvirerne, dengang han bad ham gøre Ende paa Broderens Landflygtighed; nu maatte Quintus forhindre Ciceros Angreb paa Cæsars Agerlove. Jordegodset var jo bestemt til Pompeius's Veteraner.

Cicero rettede da den kostelige Anmodning til Republiken, at den, »for hvilken han havde udrettet og lidt saa meget«, nu ogsaa skulde tillade ham at opfylde Taknemmelighedens Pligter.

Han havde længst angret sin Overilelse og var allerede 8. April taget paa Landet. Der fandt ikke mer i Senatet nogen Drøftelse Sted angaaende det Campaniske Agerland.

I Rom var der stor Ophidselse over de hemmelige Aftaler i Luca, om hvilke et og andet var sivet ud som

Rygte. Man anede, at Pompeius og Crassus vilde søge Consulatet og frygtede især Pompeius. Han blev i Senatet formelig krydsforhørt af Consulen Lentulus Marcellinus, om det var hans Hensigt at søge Consulatet, gav først et undvigende Svar, saa et tvetydigt, der rummede en Tilstaaelse (Plutarch: *Crassus* 18).

Fast besluttet, som Cicero var, paa at genvinde Triumvirernes Naade, skrev han naivt til sin Ven (*ad Att.* IV 5), at nu gav han Grundsætningerne for ærlig og hæderlig Politik Afsked. Førerne for det conservative Parti havde svigtet ham; nu saa han klart. Ved et lovprisende Skrift om Cæsar (maaske den nys anførte Tale) vilde han gøre sig selv enhver Tilbagevej umulig. Han havde været saa taabelig at ofre sig for de Svage, der ikke engang elskede ham derfor. Nu vil han forsøge at indynde sig hos Magthaverne. — Alt med den naiveste Cynisme under uophørlig Selvros.

Paa Ciceros Anbefaling bevilligede Senatet Sold til de fire Legioner, Cæsar havde hvervet uden dets Minde; og ti Legater desuden. (Cicero: *ad fam.* I 7: *stipendium Cæsari decretum est et decem legati*). Efter selv at have talt og virket for Dekretet, beklager Cicero det i Breve. Men han vilde, man skulde vide, han var Forbundsfælle af Magthaverne, saa hans Fjender ikke vovede at angribe ham. Han vidste, at Cæsar havde gjort stort Bytte, saa han ikke trængte til Pengene, og at Skatkammeret daarligt kunde undvære dem; men det var Pligt at udmærke den Hærfører, man skyldte Sikkerhed ved Grænsen.

7

Aristokraterne vilde idetmindste komme Triumvirernes Clienter tillivs, for derved at ydmyge de Mægtige, hvem de ikke direkte kunde ramme. Lucius Cornelius Balbus,

Cæsars Yndling, var bleven romersk Borger, og var idetmindste nominelt knyttet til Cæsars Hær som *magister fabrum*, skønt han mest var i Rom.

En købt Gaditaner anklagede Balbus for med Urette at kalde sig romersk Borger. Cicero forsvarede ham paa Anmodning af Pompeius, gennem hvem Balbus i sin Tid havde opnaaet Borgerrettighederne, og benyttede Lejligheden til at minde om Pompeius' Triumfer, hvad der trøstede denne lidt, da han — som venteligt var, og som Dion vidner — var skrækkeligt nedslaaet over Cæsars Ry.

Efter Ciceros Frafald støttede Aristokraterne sig især til Cato, der jo var hjemvendt fra Cypern. Men han havde havt det Uheld ved et Skibbrud paa Tilbagerejsen at miste sine Regnskaber, og Clodius, der nu var gaaet over til Triumvirerne, gjorde det til Pligt for Cato at fremlægge disse Regnskaber, og blev deri kraftigt understøttet af Cæsar (Dion 39₂₃), der efter nogles Mening endog i Breve foreskrev Clodius hans Fremgangsmaade imod Cato. Clodius, der hidtil havde forfulgt Pompeius med Lidenskab, arbejdede nu for ham, da han som Consul skulde være Clodius behjælpelig med Indkrævning af dennes udestaaende Fordringer i Asien. Den politiske Demoralisation var med ét Ord grænseløs.

De fleste Candidater til Consulværdigheden trak sig tilbage, da det syntes haabløst at kappes med Crassus og Pompeius, understøttede af Cæsar.

Men Lucius Domitius Ahenobarbus vilde ikke trække sig tilbage. Han hadede Cæsar, var gift med Catos Søster Porcia, der overtalte ham til ikke at give tabt, eftersom det gjaldt Friheden, ikke Embedet.

Senatet havde lagt sig ud med Folketribunen Cajus Cato, der hadede Pompeius og vilde forhindre hans Valg. For at hindre Cato i at forhandle med Folket, forkyndte Consulen Marcellinus, at der skulde fejres en Række Festdage. Cajus Cato blev forbitret, forhindrede Consulat-Valgmøderne og forpurrede derved Valget.

Aar 55 begyndte altsaa med et Interregnum, en for

Cæsar pinlig Tid. Han behøvede, stillet som han var, den Støtte, det gav ham, at de to andre Triumvirer blev Consuler. Han sendte da ved Vintertid Publius Licinius Crassus til Rom (I S. 405) for at han og hans Soldater kunde medvirke ved Afstemningen og om nødvendigt bidrage til et godt Resultat med væbnet Haand.

Senatet var for dumt til at forstaa, det i dets Interesse gjaldt om at udløse Pompeius af Forbindelsen med Cæsar, og at Pompeius langt heller vilde bruge Senatet mod Cæsar end støtte Cæsar imod Senatet.

Paa Valgdagen gik Marcus Cato og Domitius Ahenobarbus før Solopgang med deres Tilhængere til Marsmarken for ikke at blive udelukkede. De modtoges af bevæbnede Mænd. Deres Fakkelbærere blev stødte ned, og Cato selv saaret. Dog holdt han Stand, men Domitius flygtede og han fulgte da.

Pompeius og Crassus blev valgte til Consuler for anden Gang.

8

Til Sejrens Fuldstændiggørelse krævedes det, at Cato ikke blev Prætor. Det stræbte man at hindre ved for Cæsars Penge at købe Stemmer til hans Redskab, Publius Vatinius. Modstanderne tænkte paa at sætte Vatinius under Anklage. Dog, da Comitierne syntes at ville falde ud til Fordel for Cato, erklærede Pompeius, at han havde hørt Torden, hvorfor han afbrød Valgmødet. Efter ny Udøsning af Penge fik Vatinius Præturen.

Tribunen Cajus Trebonius foreslog for Pompeius en Provins og en Hær paa fem Aar. Marcus Cato anvendte sin Favonius (I S. 397) til ved endeløs Talen at gøre Afstemningen over Trebonius's Forslag umulig. Trebonius vilde kun bevillige Vrøvlehovedet en Time at tale i. Men

da han lod haant om denne Indskrænkning, trak en af Tribunens Tjenere ham med Magt ned af Talerstolen.

Det gjaldt da nu om at faa en Tribun til at nedlægge Indsigelse. Man fik Publius Aquillius Gallus, der var for Adelspartiet, til om Natten at skjule sig i en Curie nær Forum. Næste Dag indfandt Marcus Cato, Favonius og mange flere sig paa Torvet, der var helt besat af væbnede Mænd.

Aquillius traadte frem og raabte, han havde hørt Torden. En Borger løftede ham i Vejret, for at hans Raab bedre skulde opfattes. Usandheden om den fjerne Torden gentoges af Cato, der ligeledes lod sig løfte i Vejret. Saa afbrødes Raabene af Vaabengny. Det kom til et af de paa Forum staaende Feltslag.

Blandt de Saarede var foruden en bekendt Senator ogsaa Aquillius, hellig og ukrænkelig som han var. En Del af Befolkningen, der var ophidset ved denne Mishandling af en Tribun, gav sig til at ødelægge Statuer af Pompeius.

De nyvalgte Consuler gennemførte et Lovforslag angaaende Cæsar. *Lex Pompeia-Licinia* forbød Senatet før den 1. Marts 50 at forhandle om Nybesættelse af Embedet som Statholder i Gallien.

OVER RHINEN OG KANALEN

I. USIPETERNE OG TENCTERERNE

1

I Vinteren 56—55 foraarsagede to germanske Folkestammer Uro i Gallien. Usipeterne og Tenctererne, der havde havt deres Hjemland i det nuværende Kongerige Sachsen, var blevne trængte ud af deres Landomraade af Sueverne, som beboede det nuværende Bayern og Württemberg, og efter at have flakket rundt i Germanien i fulde tre Aar under lidet tilfredsstillende Forhold, var de naaede til Rhinen, hvor Menapierne boede og paa begge Sider af Floden havde deres Byer, Landsbyer og Agerbrug.

Da de to vandrende Folkestammer nærmede sig og var i Færd med at vælte sig over dem med deres Menneskemasser, forlod Menapierne deres Gaarde paa den germanske Side af Rhinen, og satte sig paa den anden Side af Floden i Forsvarstilstand for at kunne afværge et Angreb.

Germanerne forsøgte paa enhver Maade at komme over Rhinen; men de havde ikke Skibe, ved Hjælp af hvilke de kunde tiltvinge sig Overgangen, og Forsøgene paa ubemærket at komme over strandede paa Menapiernes Aarvaagenhed. De brugte da en Krigslist, lod, som opgav de deres Plan, og marcherede tre Dage i Træk tilbage; men vendte saa om. Og da Menapierne ved Efterretningen om deres Bortgang sorgløst var vendte hjem til deres

Flækker, blev de nu overrumplede af Usipeternes og Tencterernes Rytteri, der i én Nat havde redet den Strækning tilbage, som Hæren havde brugt tre Dage til at naa frem.

Rytterne slog de Menapier, de forefandt, ihjel, bemægtigede sig deres Skibe, sejlede over Floden mellem Cleve og Xanten, overfaldt den Del af Stammen, som boede paa den galliske Side, slog sig ned dèr, og levede Vinteren over af de overvundnes Forraad.

Cæsar taler sikkert den rene Sandhed, naar han siger, at han med sit Kendskab til Gallernes Vankelmod, deres Tilbøjelighed til at fatte nye Beslutninger paa Grundlag af hvadsomhelst de hørte, endog de løseste Rygter, ikke vovede at lade Indtrykket af den germanske Overrumpling fæstne sig hos dem. Det laa altfor nær for deres Temperament (der i mangt og meget synes beslægtet med det polske, som dette udviklede sig i det 17. og 18. Aarhundrede) at slutte sig til Germanerne og prøve en ny Opstand.

2

Cæsar gik derfor det Aar, tidligere end ellers, over Bjergene og indtraf ved sin Hær, hvor den laa i Lejr mellem Seine og Loire. Han indsaa snart, at han ikke havde skyndt sig for meget. Allerede havde, som han bragte i Erfaring, enkelte galliske Fyrster sendt Bud til Germanerne og anmodet dem om at rykke videre frem. De stod ogsaa allerede i Eburonernes og Condrusernes Land (Eburonerne paa højre *Meuse-Bred* mellem *Liège* og *Aachen;* Condruserne sydøst for *Liège*).

Ved et Møde, (sandsynligvis i *Amiens*) til hvilket Cæsar sammenkaldte de galliske Høvdinge, tiltalte han dem med Venlighed, bad dem være ved godt Mod, krævede det Contingent af Rytteri, de havde forpligtet sig til at

stille, og sagde ikke et Ord om hvad han vidste angaaende deres Intriger bag hans Ryg.

Strax derefter brød han op med sin Hær i den Retning, hvor Germanerne var at finde. Da han kom i deres Nærhed, førtes der frem for ham et af dem afsendt Gesandtskab, der forsikrede, det aldeles ikke var deres Hensigt at angribe den romerske Hær. De frygtede den vel ikke, men kom som Fordrevne og Hjemløse. Vilde Romerne forlige sig med dem, var det dem kært; disse behøvede da kun at anvise dem Land. De anerkendte kun én Overlegenhed, Suevernes, med hvem selv de udødelige Guder ikke kunde maale sig. Ellers gaves der Ingen paa Jorden, som kunde modstaa dem.

Cæsar svarede, han kunde ikke slutte Venskab med dem, før de rømmede Gallien; her var ingen Landstrækning fri, som kunde anvises saadanne Masser (de var 430,000 i Tal). Men de kunde, hvis de vilde, nedsætte sig paa det Landomraade, Ubierne havde inde (omtrent Hertugdømmet *Nassau*). Disse havde klaget til ham i Anledning af den Overlast, de led af Sueverne; han vilde da give dem de nødvendige Vink.

Sendebudene sagde, at de skulde overbringe deres Folk Cæsars Svar og om tre Dage vende tilbage med Gensvar; men de bad ham da ogsaa, om ikke at rykke videre frem saa længe.

Dette afslog Cæsar at love. Han forklarer i sit Værk sit Afslag ved, at han vidste, Germanerne nogle Dage forinden havde sendt næsten alt deres Hestfolk ind i Ambivariternes Land (vest for *Crefeld*) for at inddrive Bytte og Korn; han følte sig derfor overbevist om, at de kun vilde trække Tiden ud, til Rytteriet kom tilbage.

Cæsars Marcheroute synes at have gaaet fra Amiens over Cambrai, Bavay, Charleroi til Maestricht, hvor han satte over Meusefloden. Han var kun faa Dagsmarcher fra Germanerne, da Gesandterne kom tilbage til ham med den Melding, at deres Folk gik ind paa Cæsars Forslag. Kun maatte han unde dem Tid til at sende et Gesandt-

skab til Ubierne, for at disses Fyrster og Ældste ved højtidelig Ed kunde yde dem Sikkerhed. Dertil krævedes paany tre Dage.

De bad ham atter indtrængende, om ikke at drage videre frem. Da han afslog det, anmodede de ham om, idetmindste at give sit Kavalleri, der udgjorde Fortroppen, Befaling til ikke at begynde Fjendtligheder.

Cæsar hævder atter her som sin Overbevisning, at alt dette kun var Paaskud for at vinde Tid, indtil de fraværende Ryttere vendte tilbage. Han lovede imidlertid den Dag, kun at rykke en Fjerdingvej (4000 *passus*) frem til et Sted, hvor han vilde finde Vand. (*la Niers* mellem Rhinen og Meuse).

3

Imidlertid skete, hvad Gesandterne synes at have frygtet og hvad Cæsar synes ikke med tilstrækkelig Omhu at have forhindret, et Sammenstød mellem hans eget galliske Rytteri, der talte 5000 Mand, og det germanske, der (i Hovedstyrkens Fraværelse) kun bestod af 800 Mand.

Disse 800 faldt over de 5000, hvad ikke kan undre, fordi disse Barbarer vel altid drog blank, naar de saa en fremmed Styrke. Deres Angreb var uforudset, da Romernes Kavalleri vidste af, at Germanernes Sendebud lige havde forladt Cæsar, og at der efter disses Ønske den Dag skulde være Vaabenstilstand.

Det gallisk-romerske Hestfolk satte sig nu naturligvis til Modværge, men har øjensynlig ikke duet stort, siden det ikke kunde staa sig, da det kæmpede 6 til 7 imod 1. Germanerne sprang efter deres Vane af Hestene, stak de galliske Heste ihjel, saa en god Del af Rytterne faldt af. Derpaa tog hele Cæsars Kavalleri Flugten i saa vild For-

virring, at det ikke standsede, før det naaede Spidsen af de marcherende Legioners Kolonner. 74 Ryttere blev fældede, blandt hvilke Cæsar i bevægede Ord især har beklaget Tabet af to udmærkede Brødre fra Aquitanien af den højt ansete Familie Piso. Disse Brødre faldt under tapre og opofrende Bestræbelser for at frelse hinandens Liv.

Cæsar skriver, at han efter denne Fægtning ansaa det for ganske urimeligt, fremdeles at tage imod Gesandter og fortsætte Underhandlinger med Folk, der først bad om Fred, saa svigagtigt og lumskeligt paaførte Krig. Han fandt, det vilde være det rene Vanvid *(summæ dementiæ esse)* nu ovenikøbet at vente, til Fjenden fik draget Forstærkninger til sig og havde faaet sit hele Rytteri til sin Raadighed.

Disse Ord om *det rene Vanvid* er Svar til Cato, der i Senatet havde krævet, Cæsar skulde handlet netop saadan. Som man ser, udelukker Cæsar aldeles den Mulighed, at Sammenstødet skete uden Befaling fra Germanernes Overordnede, ved en af de Tilfældigheder, der indtræffer, naar væbnede Styrker fra forskellige Lejre træffer paa hinanden. Havde Sammenstødet været overlagt, synes det dog, som om Germanerne vilde have sikret sig et andet Talforhold end 800 mod 5000.

4

Alligevel er det ganske naturligt, at Cæsar, der hos Galler og Germaner bestandig mødte skjult Fjendskab, naar han ikke mødte aabent Fjendskab, og altid Svig, naar han stolede paa en Aftale eller et Løfte, har troet sig forsætlig sveget og lokket i Baghold. Hans Fremstilling gør Indtryk af Ærlighed.

Han gør gældende, at han desuden indsaa, hvor meget Germanerne havde vundet i de letbevægelige Gallers Sind ved denne ene Træfning (skønt de romerske Ryttere jo ikke var af romersk Blod). Han mente ikke, nu at turde opsætte det afgørende Slag en eneste Dag, og gav sine Officerer i dette Øjemed Befalinger.

Da hændte Noget, der af Cæsar betegnes som et nyt Udslag af germansk Troløshed og Hykleri, men som uden Spidsfindighed lader sig fortolke anderledes.

Det traf sig saa heldigt, siger han, at næste Morgen kom Germanerne, med alle deres Fyrster og Ældste i Spidsen, i stort Antal til den romerske Lejr, efter deres Udsagn dels i det Øjemed at retfærdiggøre sig for, trods Aftalen og trods deres egen Bøn om Fred Dagen forud, at have leveret Slag, dels for om muligt, »ved ny Svig«, føjer Cæsar til, at opnaa Vaabenstilstand.

Saare glad over at de saaledes løb i Nettet, befalede Cæsar at holde dem fast; rykkede saa ud med sin hele Hær, lod det svage og skræmte Rytteri danne Bagtroppen, og efter en Ilmarche paa et Par Mil faldt han over Germanernes Lejr, før disse havde en Anelse om hans Komme.

Berøvede alle deres Førere og Befalingsmænd, overrumplede og overvældede af en stormende Fjende, vidste de raadvilde Barbarer ikke, om det var bedst at forsvare Lejren eller at søge Redning ved Flugt. De romerske Soldater, der var opbragte over den Troløshed, Germanerne den foregaaende Dag havde udvist, var lidet oplagte til Skaansel.

En Del af de overraskede Krigere forsøgte et Forsvar fra Vognborgen og mellem Trosset. Men den hele Masse, af hvilken vel Halvdelen var Kvinder og Børn, adspredte sig snart i forvirret Flugt, forfulgt af Rytteriet, der naturligvis nu var des ubarmhjertigere, jo ynkeligere det Dagen forinden havde vist sig.

Største Delen af Usipeternes og Tencterernes Skarer

blev hugget ned. De øvrige styrtede sig i Floden, paa det Sted hvor *Waal* falder i *Meuse* (dengang Vacalus og Mosa) og fandt i Bølgerne deres Død.

5

Cæsar paastaar med en Vending, der snarere minder om Sulla's Bulletin'er end om hans egne, at Rytteri og Legioner efter denne Udryddelse af 430,000 Mennesker vendte tilbage uden at have mistet en eneste Mand, og med ganske faa Saarede.

Det var Sulla's Ærgerrighed, at han som Lykkens udkaarne Yndling sejrede uden at lide Tab. Han angav regelret de Dødes Tal paa Romersiden til Nul, selv naar Fjendens Døde taltes i Titusinder.

Det klinger ikke sandsynligt, at en Hundredtusind germanske Krigere (og en Fjerdedel af de vandrende Folkeslag var altid kampdygtig) selv om de overrumpledes, ikke skulde have fældet mindst nogle Hundrede af den romerske Hær.

Cæsar tilstedte dem, han havde tilbageholdt i sin Lejr, fri Bortgang. De frygtede imidlertid at blive martrede tildøde af de Galler, hvis Lande de havde plyndret, og erklærede derfor, at de hellere vilde blive hos ham. Cæsar lod dem have deres Frihed.

Sejren var stor, om den end ikke kan kaldes glorværdig.

Cæsars Tilbageholden af de germanske Fyrster i sin Lejr blev strax lidenskabeligt angrebet og hadefuldt stemplet af Cato i det romerske Senat (I S. 7). Denne ublodige Fangst, der dog ikke gik ud over hvad i hine og senere Tider er blevet betragtet som ganske tilladeligt, ja rosværdigt i Krig, er ogsaa i det 19. Aarhundrede bleven dadlet.

6

Det er for en upartisk Forsker lærerigt, at se moderne Historikeres Standpunkt betinget af deres Nationalitet.

Franskmændene, der føler sig som Efterkommere af de Galler, Cæsar undertvang, og som til en vis Grad aandeligt beslægtede med dem, har i Regelen deres Sympati paa gallisk Side.

De føler med Atrebaten Comm, der kun af Politik sluttede sig til Cæsar, men blev en Fører i Kampen for gallisk Uafhængighed, og de harmes over Labienus' Anslag imod Comm.

De ser med patriotisk Begejstring hen til en Høvding som Vercingetorix, finder i ham Nationalhelten, som han i hin fjerne Tid var, og tager gerne hans Parti imod Cæsar, til trods for at de selv stræber at bringe deres keltiske Afstamning i Glemme, og ved enhver Lejlighed betegner sig som *latinsk* Nation. Naar de priser Vercingetorix inderligere end Cæsar, er det som naar Oldtidens Romere trods deres græske Kultur elskede Hektor varmere end Grækeren Achilles.

Tyskerne, der er saa heldige, i Tacitus's *Germania* at besidde en Forherligelse af deres Forfædre i den graa Oldtid, og som finder de første Vidnesbyrd om Germanernes Væsen og Væremaade i Cæsars *Commentarer*, reagerer uvilkaarligt, hver Gang Cæsar betegner en Germaners Handlemaade som troløs eller lumsk. De véd det inderst inde bedre: Oldtidens Tyskere var som Nutidens ærlige og djærve; deres Tapperhed var uden Lige; de kunde lade sig overliste; men de anvendte ikke selv nogen lavtliggende List.

Naar dette paastaas af Cæsar, saa véd Nutidstyskeren paa Forhaand, at det er ham, som dækker sin snu Beregning ved at tillægge Modstanderen en Plan, der retfærdiggør Krigspuds. Der gaas altid ud fra, at det er Cæsar, som paa sin Ærgerrigheds Vegne for enhver Pris har villet yppe Strid og føre Krig. Da han ikke vil være

dette bekendt, tillægger han Germanerne det Forsæt at angribe ham. Men man tro ham blot ikke!

Den fjendtlige Dom, som Suetonius tilskriver Asinius Pollio, at Cæsars *Commentarer* hverken er omhyggeligt affattede eller fuldt paalidelige, da han viser sig lettroende, naar han fortæller, hvad der er udrettet af andre, og da han forvansker Kendsgerninger, naar han fortæller, hvad han selv har gjort, enten fordi han husker fejl eller med Vilje, denne Dom, der hos Suetonius (*Divus Julius* 56) ikke er oplyst med et eneste Exempel, beviser for den Upartiske kun, at Asinius Pollio som de fleste andre af Cæsars Følgesvende hadede ham i Smug. Den opfriskes altid paany, naar den moderne Nationalfølelse kommer med i Spillet. Den er længst gendrevet af den ny Tids ærlige Forskning.

Langt grimmere end Cæsars kortvarige Fængsling af de fjendtlige Fyrster er for en moderne Læser hans Soldaters ubarmhjertige Nedslagtning ikke blot af de flygtende Krigere, men af den umaadelige Horde Kvinder og Børn.

Ridderlighed i Krigsførelse var i Oldtiden endnu ikke opfundet; den var ikke engang, som en Tidlang i Middelalderen, et Ideal, man priste, uden at virkeliggøre det. I det attende og nittende Aarhundrede foresvævede der dog ubestemt Modstanderne ogsaa under Krig en Forestilling om, at Ikke-Combattanter burde skaanes og fredes. I det tyvende Aarhundrede er Menneskeheden vendt tilbage til den Opfattelse, som i Oldtiden raadede, før Begrebet Ridderlighed blev undfanget som Ideal.

II. OVERGANG OVER RHINEN

Enhver, der som Dreng har gaaet i Latinskole og har modtaget sin første Undervisning i Sproget gennem Cæsars *Commentarer*, husker de Genvordigheder, som beredtes

den Trettenaarige af syttende Kapitel i fjerde Bog. Dette IV17 gik ham aldrig af Minde. I det skildredes Broslagningen over Rhinen med en Fylde af de vanskeligst forstaaelige Ord.

Overgangen over Rhinen er i Virkeligheden en af Cæsars Bedrifter.

Den Tanke laa nær for ham at vænne Germanerne af med, saasnart det passede dem, at sætte over Rhinen og gøre Indfald paa gallisk Grund, ved til Afvexling at vise dem, Romerne kunde, naar det passede *dem*, uden Vanskelighed falde ind paa germansk Omraade. Dette vilde lære Befolkningen hinsides Rhinen at vise ringere Dumdristighed.

Og Cæsar kunde ikke forfølge sin Sejr bedre end ved at berøve Germanerne Troen paa at de var sikre mod Gengældelsen hinsides deres Flod.

Paa den anden Side af Rhinen var Ubierne, der fra deres egentlige Hjemland ved Nassau paa Cæsars Tid strakte deres Omraade nordligt langs Floden (se Kortet), det eneste Folk, der havde sluttet Venskab med ham og Romerriget.

Til Sigambrerne, der boede nord for Ubierne, havde Usipeternes og Tencterernes Ryttere, der var gaaede over Meusefloden for at plyndre og opdrive Levnedsmidler, tyet efter deres Landsmænds store Nederlag. Cæsar krævede disse Hestfolk, der havde paaført Gallien Krig, udleverede af Sigambrerne (hvis Navn endnu lever i Floden *Sieg*). De svarede stoltelig, at Rhinen var Grænsen for det romerske Herredømme. Hinsides den havde Cæsar intet at sige eller skaffe.

Da nu samtidigt Ubierne, som trængtes haardt af Sueverne, anraabte om hans Bistand, besluttede Cæsar at gaa over Rhinen. Han marcherede ad Rhindalen langs de Steder, der nu kaldes *Geldern, Crefeld, Kölln,* afslog Ubiernes Tilbud om at forsyne ham med Baade, da han fandt det uværdigt for en romersk Hærfører at modtage Hjælp af Barbarer, men udsaa sig det nuværende *Bonn*

som et Sted, der var egnet til Rhinovergangen, da han der paa den modsatte Side havde Ubiernes venligtsindede Clan.

Den Bro, Cæsar lod sine Soldater slaa over Rhinen, var en udmærket bygget Pælebro, den første Bro overhovedet, paa hvilken en Hær har overskredet denne Flod.

Cæsar har, som berørt, omhyggeligt og udførligt fremstilt, hvorledes de Pæle, der bar Broen, blev nedrammede i Flodens Bund, ikke lodret men skraat imod hinanden, hvorledes de, parvis forbundne, atter blev forbundne med andre Par, forenede ved Bjælker, og saaledes stillede, at Strømmens Gang istedenfor at splitte Broen kun gjorde den fastere. Endelig hvorledes den ved Pæleværn blev sikret imod Overlast af Træstammer eller Baade, som Fjenden kunde falde paa at sende ned imod den.

Iberegnet den Tid, der krævedes til at skaffe Bygningsmaterialet tilveje, tog Broens Opførelse kun ti Dage. Cæsar efterlod ved begge dens Endepunkter stærke Afdelinger til dens Bevogtning, og marcherede over den ind i Sigambrernes Land.

Rhinen er ved Bonn omtrent 430 Meter bred; Broen har sandsynligvis bestaaet af 56 Bjælkefag à 5 Pæle hver.

Napoleon I har undret sig over Plutarchs Begejstring for dette Værk, og har hævdet, at Grev Bertrand i 1809 paa hans egen Befaling udførte en Pælebro, som var mere hensigtsvarende bygget, over Donau overfor Øen Lobau, da dog Donau er næsten dobbelt saa dyb som Rhinen og langt bredere end den. Der er ingen Tvivl om, at Grev Bertrands Bro har været solidere bygget end Cæsars; men Napoleon tager intet Hensyn til de mægtige Fremskridt, Ingeniørvidenskaben havde gjort i 1864 Aar.

Maaske har den endda gjort lige saa store i de ikke meget mere end 100 Aar, der ligger mellem Napoleons Tid og vor.

Der kom Sendebud fra forskellige Stammer til Cæsar. De bad om Fred og Venskab. De fik hvad de ønskede imod at stille Gidsler. Men Sigambrerne havde strax, da

de erfor Broens Bygning, med alt deres Bohave og Kvæg bragt sig i Sikkerhed i uigennemtrængelige Skove. Cæsar blev kun saa længe indenfor deres Landemærker, til han efter Datidens og senere Tiders grumme Skik fik deres Korn mejet af og deres Bopladser brændte. Saa trak han sig ind i Ubiernes Land.

Her blev det ham fortalt, at Sueverne, da Rygtet om hans Ankomst naaede dem, havde stævnet deres Mænd til Thinge og dèr vedtaget, at Byerne skulde opgives, Kvinder, Børn og Gods skjules i Skovene, alle kampdygtige Mænd paa et fastsat Mødested oppebi Romerne og levere dem et afgørende Slag.

Cæsar havde øjensynligt ikke forberedt sig paa en saa alvorlig Dyst, der heller ingen ret Hensigt kunde have. Han havde naaet sit Maal, at tugte Sigambrerne, skærme Ubierne, skræmme de øvrige Claner. Efter atten Dages Ophold hinsides Rhinen gik han med sin Hær tilbage over Broen og brød den af.

III. OVERFART TIL BRITANNIEN

I

Vi har set, at Britannerne ikke havde været uvirksomme Tilskuere til Cæsars Felttog i Gallien. De havde, hvor Lejlighed tilbød sig, grebet ind paa en mod ham fjendtlig Maade. Det er altsaa ganske unøjagtigt, naar enkelte nyere Skribenter har paastaaet, at Cæsar paaførte Briterne Krig uden Grund, blot i Kraft af et løgnagtigt Paaskud.

Britannien var for Romerfolket et *terra incognita*. Enkelte Lærde vidste rimeligvis, at Pytheas fra Marseille omkring Aar 330 før vor Tidsregning var naaet op i Nordsøen og havde set Landet; men det var Alt. End

ikke, at Fønikierne i Aarhundreder havde hentet Tin fra de britiske Kyster, vidste man noget om.

Man kendte i Romerriget ikke mere til Britannien, end man i Europa kendte til Mejico, før det blev erobret af Cortez, eller til Peru, før Pizarro bemægtigede sig det. Man vidste ikke, om det var en Ø eller et Fastland, om det hørte til Europa eller ikke.

Der har dog øjensynligt i Rom gaaet taabelige Sagn om Landet som om et Guldland; man troede, Cæsar søgte Guld og især Perler dèr.

Gallerne, der sejlede over til Britannien for at drive Handel, kendte kun Syd- og Sydøst-Kysten. Alligevel havde det belgiske Folkefærd Suessionerne kort før Cæsars Ankomst til Gallien behersket en stor Del af England (Cæsar: *De bello G.* II$_4$).

Cæsar har efter sine to Besøg i Britannien kun tilnærmelsesvis en rigtig Forestilling om Øens Form. Han kalder den en Trekant, hvis Basis ligger overfor Gallien og hvis østlige Vinkel udgøres af Cantium *(Kent)*, hvor alle Skibe, der kommer fra Fastlandet, plejer at lande. Han betegner rigtigt Irlands (Hiberniens) Beliggenhed, og kalder Øen omtrent halvt saa stor som Britannien. Men han mener at Øens Vestside ligger i Retning af Spanien, og han troer, at det Farvand, der skiller England og Irland, ikke er bredere end Kanalen mellem England og Frankrig. Han kender Øen Mona *(Man)*, og angiver rigtigt, at den ligger midtvejs mellem Britannien og Hibernien; men han siger, at den ene af den britiske Trekants tre Sider er vendt imod Nord og er 800 romerske Mile lang.

Saavidt Cæsars Erfaring rakte, fandt han Britanniens Klima mere tempereret end Galliens. Af andre maa han have hørt, at Kulden dèr var mindre stærk, da han ikke selv opholdt sig paa britisk Grund ved Vintertid.

Men kun et halvhundred Aar efter Cæsar udtaler Strabon sig paa lignende Maade. Han siger (IV$_5$), at Vejrliget er mere regnfuldt end snerigt, og at selv ved klar Luft staar Taagen undertiden saa længe, at man den hele Dag

blot i tre eller fire Middagstimer ser Solen. Strabon allerede har da i Taagen erkendt det særtegnende Træk for britiske Vejrforhold; han har dog ikke kunnet gøre sig nogen Forestilling om Tætheden af *a London fog*.

2

Der trivedes i Britannien de samme Træsorter som i Gallien, alene med Undtagelse af Bøg og Fyr. Man dyrkede Jorden, og havde Hornkvæg i Mængde. Tacitus siger noget senere (i *Agricola* 12), at om end Jordbunden ikke egnede sig til Frembringelse af Olie og Vin som de varme Landes, frembragte den dog Korn og Frugt i Overflødighed. Saavel Agrenes Afgrøde som Havernes Frugttræer voxede rask; men Kornet og Frugten modnedes langsomt.

Cæsar kalder Britannien tætbefolket. Indbyggerne i det Indre ansaa sig for Urindvaanere og var vildest. De kendte i Regelen ikke Agerdyrkning, men levede af Kød og Mælk og klædte sig i Huder. Alle Britanner ansaa det for Synd at spise Harer, Høns og Gæs; dog holdt man Fjerkræet som Husdyr.

Ved Kysterne boede belgiske Stammer, som Kamplyst og Lyst til Bytte havde ført derover fra Gallien. I Britannien kendtes endnu ikke Mønt. Som Betalingsmiddel anvendte man Stykker af Kobber eller Jern af en vis Vægt.

I det Indre var der Tin, ved Havet Jern; Kobber blev indført.

Ved Kysten, især i Cantium *(Kent)*, var Befolkningen mest civiliseret og havde omtrent samme Levevis som Gallerne; et Bevis paa, at de dog var mindre dannede, ser Strabon i, at de vel havde Mælk nok, men ikke forstod at lave Ost.

Alle Britannere malte deres Hud med Vajd, en Plante, der giver en blaa Farve. Hensigten var, i Kamp at se

mere skrækindjagende ud. De lod Hovedhaaret voxe langt, men ragede sig iøvrigt paa hele Legemet, lod kun Overskægget staa.

Ogsaa Kvinderne malte sig paa lignende Maade til visse religiøse Ceremonier, ved hvilke de viste sig nøgne (Plinius: *Naturhistorie* 22 1).

Angaaende Forholdet mellem Kønnene meddeler Cæsar, at ti eller tolv Britanner havde Kvinder tilfælles, særligt Brødre med Brødre og Fædre med Sønner. Den betragtedes som Barnets Fader, til hvem den unge Kvinde først var bleven ført som Jomfru.

Da Romerne selv paa dette Tidspunkt var ved at naa ud over det Stade af Ægteskabets Udviklingshistorie, hvorpaa de stod, det, der videnskabeligt betegnes som *den patriarkalske Familie,* Indlemmelsen af Hustru, Børn og Slaver under Familie-Overhovedets faderlige Myndighed, saa' de naturligvis med Forundring og Overlegenhed ned paa det tidligere Stade, paa hvilket Britanniens Befolkning endnu befandt sig, *Punaluafamilien,* i hvilken en Række kødelige eller fjernere beslægtede Brødre lever i Fællesskab med et Antal Koner, af hvilke ingen er deres Søster.

3

Mændene var højere end Gallerne, som deres Efterkommere den Dag idag er højere end Franskmænd. De var, siger Strabon, slankere end Gallerne. »Til Bevis paa deres Højde, tilføjer han, »kan tjene, at jeg selv i Rom har set Britanniske Ynglinge, der ragede en halv Fod op over de højeste Mænd dèr; men de var skævbenede og overhovedet daarligt byggede« — hvilken sidste Bemærkning i høj Grad har Tilfældighedens Præg.

Om Briternes Religion taler Cæsar ikke; den synes dog ikke at kunne have været synderlig forskellig fra Gallernes,

da Druidernes Lære gjaldt for indført til Gallien fra Britannien (Cæsar *D. b. G.* VI13). Ogsaa Tacitus siger *(Agricola* 11), at der i Britannien fandtes samme Gudsdyrkelse og samme Overtro som i Gallien. Formodentlig har Briter som Galler troet at nedstamme fra Underverdenens højeste Gud.

Strabon taler om Øer langs Britanniens Nordside (øjensynligt Orkney Øerne maaske ogsaa Hebriderne) hvor Beboerne paa hans Tid endnu var Menneskeædere, ja hvor de Vilde ansaa det for prisværdigt at spise deres gamle Forældre, og andet mere i samme Stil; men han siger udtrykkeligt at dette er noget, han kun har hørt, uden at have troværdig Hjemmel for det.

Det for os mest Paafaldende ved Datidens Beboere af England er, at de øjensynligt da endnu ikke var Sømænd. De havde ikke selv Skibe; det var fremmede Skibe, der kom til dem for at hente det Tin, som de bragte for Lyset og selv forstod at udnytte. Først hundred Aar senere taler Plinius om, at Britanniens Beboere havde Fartøjer, hvis Køl af Piletræ var overtrukket med Læder.

Havde den store Ø's Beboere endnu ingen Marine, saa var de til Gengæld saare dygtige i Krigen tillands. De havde smaa Skjolde og lange Sværd, som de tumlede med Behændighed. Disse sidste blev rigtignok unyttige i Nærkamp. Deres Ryttere havde ypperligt dresserede Heste. Briternes Hovedvaaben var dog et stort Antal med Leer eller Krumknive udrustede Stridsvogne, som de sendte gennem Fjendens Rækker og hvorfra der udslyngedes Kastespyd.

Vognkæmpernes Fremgangsmaade var denne: Først jog de rundt om de fjendtlige Afdelinger fra alle Sider, beskydende dem med deres lette Skyts, og skræmmede dem for det meste blot ved Hjulenes Raslen og den Frygt, som Hestene og Leerne forvoldte; saa trak de sig tilbage i Mellemrummene mellem deres Rytterflokke, der nærmede sig i spredt Fægtning, og kæmpede imellem Rytterne til Fods. Blev Vognkæmperen træt eller medtaget, holdt Vognen, dækket af Rytteriet, beredt til at optage ham paany.

Saaledes forenede Briterne Rytteriets Bevægelighed med Fodfolkets Soliditet, og de var i den Grad Herrer over deres Heste, at de kunde standse dem paa Minuttet selv i fuld Fart ned ad stejle Bakker, ja endmere, de kunde vende dem, naar de var saaledes stillede, og køre opad paany.

De kunde ogsaa løbe ud paa Vognstangen, stille sig paa Aaget, og derfra springe tilbage i Vognen under Kampen.

4

Enthusiasme paa urette Sted er visselig af det Onde, og den blotte Foretagsomhed, som intet Udbytte giver, fortjener ingen Begejstring. Imidlertid er det umuligt at bedømme en Bedrift som Cæsars gentagne Overfarter til Britannien ud fra det Synspunkt, hvad materiel Nytte de gjorde hans Stilling eller Roms.

Der er ingen Aandsoverlegenhed i Köchly's og Rüstows nedsættende Kritik. De siger: »Ved Hærtoget til Britannien træder temmelig tydeligt den Hensigt i Forgrunden *ved nogen Svindel* at gøre Indtryk paa den offentlige Mening.« (*Einleitung zu C. Julius Cäsars Commentarien* S. 68).

Disse Cæsars dristige Farter aabnede Romerne et Omraade, hvis Erobring i Aarenes Løb blev en umaadelig Berigelse af det romerske Imperium, og de skænkede vilde Stammer en Civilisation, der befrugtede deres Sind. De har endelig givet Eftertiden et Indblik i, hvorledes der for ikke mindre end 2000 Aar siden saa ud i England, som de Nulevende ikke vilde undvære, og som de skylder den ene Mand, der paa hundrede Maader har været Efterslægtens Velgører, har oplyst den, som han oplyste sin Samtid.

Cæsar selv siger, at skønt Aarstiden allerede var noget fremrykket, besluttede han dog at gøre et Togt til Britan-

nien, der havde understøttet hans Fjender; han ansaa det for yderst hensigtstjenligt, idetmindste at betræde Øen, lære Indvaanerne, Havnene og Landingspladserne at kende. Kun galliske Handelsmænd vidste noget om Britannien, men skønt Imperatoren stævnede dem til sig i stort Antal allevegne fra, kunde han ikke af dem erfare noget, der var ham nyttigt, hverken om Øens Størrelse eller om dens Beboere eller om deres Krigsdygtighed. Købmændene havde aldrig været i det Indre.

For at erhverve sig nødvendig Forkundskab til et Togt sendte Cæsar først den djærve og paalidelige Krigstribun, til hvis Snarraadighed han ved saa mange Lejligheder tyede, Cajus Volusenus, forud med et Langskib, medens han selv med hele Hæren marcherede ind i Morinernes Land, hvorfra Overfarten var kortest. Han samlede Skibe fra Naboegnene og desuden dem, han Aaret forud havde ladet bygge til Krigen mod Veneterne.

Da hans Hensigt rygtedes til Britannien, indfandt der sig hos ham Sendebud fra forskellige britiske Stammer. der erklærede sig villige til at anerkende romersk Overherredømme og stille Gidsler.

5

Cæsar gav dem gode Ord, og gav dem ved Afskeden til Ledsager Comm, hvem han havde indsat til Konge over Atrebaterne, og for hvis Liv Romernes Erobring af Gallien skulde blive af saa afgørende og mangesidig Betydning.

Det fortjener Opmærksomhed, at Cæsar, som jo ikke var nogen stor Beundrer af Senatet i Rom, øjensynligt ikke har havt noget tilovers for Senaterne i de forskellige galliske Folkefærd, men i Reglen har givet disse en Konge efter eget Valg eller har genindsat en Konge af fordrevet

Fyrsteslægt. Hos Carnuterne, hvor Cæsar havde overvintret Aar 57—56, havde han skænket Tasget, den vigtigste Repræsentant for Kongefamilien, hvem Adelen havde berøvet Magten, Kongetitel og Kongemagt. Tasget fulgte Cæsar paa alle hans galliske Felttog og støttede ham ærligt og tappert.

Senonerne, der ligesom Carnuterne var en af Galliens indflydelsesrigeste Claner, havde kort efter Cæsars Ankomst skilt sig af med deres Konge Moritasg, der nedstammede fra deres gamle Herskerhus. Nogle Aar derefter gav den romerske Proconsul dem til Konge Moritasg's Broder, Cavarin.

Comm, der var smidig, virksom, forstandig, besluttet, indgød Cæsar stor Tillid, fordi han mente, han kunde anvende ham som villigt Redskab, hvad der, som Fremtiden viste, kun havde kortvarig Gyldighed. Comm, hvem Cæsar havde gjort til Atrebaternes Konge, blev efter Imperatorens Vilje nu ogsaa Konge over Morinerne.

Cæsar gav Comm til Hverv at besøge saa mange britiske Folkestammer som muligt, tilraade dem at slutte sig til Rom og forkynde dem Proconsulens snarlige Komme. Imidlertid vendte Volusenus tilbage og afgav Beretning om hvad Iagttagelser han havde kunnet gøre fra sit Skib, det han ikke havde vovet at forlade.

Det vilde have været Cæsar pinligt at efterlade bag sig en Stamme som Morinernes i fjendtlig Stemning mod ham og hans Hær. Des mere beroligende var det for ham, at der nu kom Udsendinge fra flere Distrikter, der bad om Tilgivelse for deres Færd det forrige Aar. Barbarerne gav den naive, neppe oprigtige Undskyldning, at de jo var et vildt og udannet Folk, ubekendt med romerske Vaner og Skikke. Cæsar var tilfreds med at faa denne Strid, han dog ikke nu kunde udfægte, ud af Verden, lod Morinerne stille et stort Antal Gidsler, og gik op i Tanken paa sit planlagte Togt.

6

80 Transportskibe var samlede. De syntes ham tilstrækkelige til Overførelsen af to Legioner. De Krigsskibe, han desuden kunde raade over, stillede han under Quæstorens, Legaternes og Præfecternes Befaling. Dertil kom endnu 18 Transportskibe, der ved Modvind var hindrede i at naa Havnen og som var blevne liggende otte romerske Mil derfra. Disse bestemte han for Rytteriet.

Da det ved Tilbagesejlingen udtrykkelig siges, at hvert Transportskib førte 150 Mand, kunde altsaa 80 Transportskibe have overført 12,000. Dog da der paa Tilbagevejen kun var 68 af Skibene tilovers, har de ikke medført mer end 10,200 Mand, hvad der svarer til Styrken af de to Legioner, Cæsar udsaa til Expeditionen, den 7de og den 10de. Dertil hørte 450 Hestfolk.

De to Legioner stod sandsynligvis under Kommando af Galba og Labienus. Den i Gallien tilbageblivende Hær blev stillet under Overbefaling af Legaterne Quintus Titurius Sabinus og Lucius Aurunculeius Cotta, der skulde føre den ind i Menapiernes Land og i de Moriners, der ikke havde givet sig ind under Romervælden.

Da Cæsar ikke nævner den Havn, fra hvilken han første Gang tog over til Britannien og da han som den Havn, fra hvilken han foretog sit andet Togt, angiver *Portus Itius*, da han heller ikke navngiver Stedet, paa hvilket han to Gange landede, findes der en hel Literatur angaaende det Spørgsmaal, om Cæsar begge Gange afsejlede fra samme Havn, om hvilket Punkt paa den franske Kyst der svarer til Itius, og om hvor Landingsstedet i Britannien laa.

Napoleon III og de mange Lærde, han havde til Medhjælpere, var i sin Tid (1866) ud fra de talrige Anvisninger, der gives af Cæsar og andre, komne til det Resultat, at Cæsars Legioner startede fra Boulogne, hans Rytteri

fra den lille Havn Ambleteuse, og at Landingsstedet var Deal.

Siden da har engelske Forskere i meget stort Tal undersøgt alle Forholdene og ivrigt drøftet de Problemer, som rejser sig, og skønt det ikke er muligt at naa til en ubetinget Sikkerhed, synes det dog, som om det er lykkedes William Ridgeway i sine to Afhandlinger *Cæsar's Invasions of Britain* (*Journal of Philology* vol. 19 Nr. 37 og 38) at fastslaa hvad Strabon kalder τὸ Ἴτιον og Ptolemæos Ἴτιον ἄκρον som svarende til det nuværende *Cap Gris-Nez*. *Portus Itius* bliver følgelig det nuværende *Wissant* (egentlig White Sand), og Cæsars Landingssted paa den engelske Kyst har været det samme, hvor William Erobreren landede Aar 1066, Pevensey Bay nær Hastings. (Der er dog en svag Mulighed for, at Landgangen fandt Sted ved Romney March).

Napoleon III's Gisning angaaende Boulogne maa i ethvert Tilfælde opgives; ligeledes General von Gölers angaaende Landingsstedet.

7

Efter at have oppebiet gunstig Vind lettede Cæsar ved den tredie Nattevagt Ankerne. Rytteriet skulde marchere til den anden Havneplads (der maa have været *Ambleteuse*) og saa følge.

Cæsar naaede med de første Skibe over til Britanniens Kyst, og saa alle høje Skrænter dèr besatte af fjendtlige Skarer. Da Havet her dannede en smal Bugt omgivet af Bakker, hvorfra man kunde ramme de kommende med Kastespyd, blev Proconsulen roligt liggende, ventende paa de øvrige Skibe, og benyttede Tiden til at indskærpe sine Officerer fra de højeste til de underordnede, at de paa det Punktligste maatte lyde hvert Vink, han gav.

Thi var Disciplin altid nødvendig i Krig, saa ganske særligt til Søs, hvor man stadigt befandt sig i Bevægelse.

Strax derefter fulgtes Ebben af Flod, og da Cæsar fik Medvind, gav han et Tegn, sejlede omtrent syv romerske Mil videre, og lod Skibene lægge bi ved en aaben og fri Strandbred.

Briterne havde imidlertid forudset Romernes Hensigt og havde sendt Ryttere og Vognkæmpere forud, saa Landgangen blev yderst vanskelig. Skibene var nødsagede til at gøre Holdt paa dybt Vand; Soldaterne maatte samtidigt sørge for Fodfæste, naar de sprang overbord, passe at faa deres svære Vaaben med sig, og værge sig mod den stedkyndige og hurtige Fjendes Angreb.

Nogen Lindring skaffedes først, da enkelte Krigsskibe, hvis Form var Barbarerne ny, roede lidt til Side og faldt dem i Flanken med lettere og sværere Skyts. Og noget bedredes Stillingen, da som ovenfor fortalt (I S. 499) tiende Legions Fanebærer ved sin Dristighed forøgede Troppernes Mod.

Dog først da Legionerne fik fast Fod paa det tørre Land, kunde de foretage et ordnet Angreb og slaa Barbarerne paa Flugt. Disse havde nu gjort Bekendtskab med Romernes Kampdygtighed, og dette havde til Følge, at de efter Datidens Skik sendte Talsmænd, tilbød Gidsler og lovede Lydighed. Med Gesandterne fulgte Comm, hvem man paa Trods af den primitive Folkeret, som i hine Tider ellers mer end nu af og til blev agtet, havde grebet og holdt fængslet.

Sendebudene kastede Skylden for Hærens fjendtlige Modtagelse paa den store Hob, Skylden for den slette Behandling af Comm paa Ubetænksomhed hos de Herskende. Cæsar foreholdt dem med Rette, at de, endnu mens han stod i Gallien, havde indgaaet Forbindelse med ham og anmodet ham om Fred; derefter havde de brudt deres eget Ord, og angrebet ham uden Grund. Han forlangte Gidsler, fik nogle og Løfte om flere, der skulde komme om

nogle Dage, men naturligvis aldrig kom. Deres Fyrster indfandt sig imidlertid i stort Antal og anbefalede deres Clan'er til Cæsars Velvilje.

8

Fire Dage efter Legionernes Ankomst viste de 18 Skibe sig, der skulde overføre Rytteriet, og som havde sejlet fra *Ambleteuse* med god Vind. Nær Britanniens Kyst blev de imidlertid overfaldne af en vældig Storm, der splittede dem ad, saa de maatte søge tilbage til Fastlandet.

Samme Nat blev det Fuldmaane, (30. til 31. August 55). Romerne vidste ikke, at der paa det Tidspunkt regelret indtræder Springflod i Oceanet, og saaledes blev paa én Gang de Skibe, hvori Cæsar havde overført sine Tropper, og de Fartøjer, der var blevne trukne op paa Landjorden, fyldte af Vandfloden. Transportskibene, der laa for Anker, blev kastede frem og tilbage af Stormen, saa en Del af dem blev sønderslagne; andre mistede deres Takkelage og blev udygtige til Seilads.

Hæren tabte Modet; der var ingen andre Skibe til Hjemfarten; man havde her intet Raastof til at udbedre Skaden; og man havde ikke medtaget synderlig Proviant, da Opholdets Forlængelse ikke var taget i Betragtning.

Hertil kom, at saasnart Uheldet rygtedes, sammensvor Britanniens Fyrster sig naturligvis paany, holdt sig beredte til at afskære Romerne al Tilførsel og til at overvælde Hæren. De saa, hvor lille Lejren var, og den var saa meget mindre, som Legionerne var overførte uden Bagage. De regnede med, at naar blot denne første romerske Expedition blev tilintetgjort, vilde Lysten forgaa Romerne til at sende flere.

Følgen var, at den syvende Legion, der havde nedlagt

sine Vaaben for at meje Korn, blev overfaldet af Fjendens Ryttere og Stridsvogne, som derefter med saare overlegne Masser omringede og angreb Lejren. Cæsar gjorde Udfald og slog Britannerne sønder og sammen. De flygtede, og han havde til Forfølgelse kun 30 Ryttere, som Comm havde bragt ham, men de gjorde Gavn, som (efter Napoleons Diktat paa St. Helena) i 1796 i Slaget ved Arcole 25 Ryttere paa Bonapartes Side havde en stor Indflydelse paa Slagets Udfald.

Strax samme Dag gentog sig den sædvanlige Farce: de overvundne Barbarer sendte en Deputation for at bede om Fred. Cæsar krævede et Antal Gidsler, der var det dobbelte af det, han før havde forlangt. De skulde sendes efter ham til Fastlandet. Kun fra to Claner af alle Britanniens ankom der imidlertid Gidsler til Gallien.

Men Jævndøgn var nær, og Cæsar, der med sædvanlig Energi havde anvendt Træ og Metal fra de tolv værst medtagne Skibe til de øvriges Reparation, turde ikke udsætte sin skrøbelige Flaade for Jævndøgnstidens Storme.

Han lod strax efter Midnat hejse Anker og kom næste Morgen velbeholden med alle sine Skibe tilbage til Wissant, hvorfra han var løbet ud.

9

Kun to Transportskibe blev drevne noget længere bort, og da de 300 Mand, som disse satte over, begav sig paa Marche til Cæsars Lejr, blev de i Morinernes Land overfaldne af en 6000 Mand stærk gallisk Trup. Den lille Skare dannede Carré og værgede sig tappert.

Paa Budskabet derom sendte Cæsar den sit hele Rytteri til Hjælp, sprængte Morinerne fra hverandre, og lod nu Labienus med de tilbagevendte Legioner rykke ind i deres Land for at straffe dem for den troløse Overrumpling.

Deres Sumpe var i Sommertiden blevne udtørrede, saa de ydede dem ingen Beskyttelse. Samtidigt var Legaterne Lucius Cotta og Quintus Titurius rykkede ind i Menapiernes Canton for at hærje der. Det var jo Tidens, nutildags ikke meget ændrede Opfattelse, at Brand og Plyndring var Krigens Ret.

Hæren blev lagt i Vinterkvarter i Belgiernes Land. Senatet vedtog ved Modtagelse af Efterretningen om Sommerens Bedrifter en tyve Dages Takkefest, Vidnesbyrd nok om, hvilket Indtryk Usipeternes og Tencterernes umaadelige Nederlag havde gjort, dog især om i hvilken Grad Overfarten til Britannien havde bemægtiget sig Romernes Indbildningskraft. En ny Verden var opdaget.

Naturligvis var Beundringen for Cæsar ikke enstemmig. Cato krævede ham jo (I S. 7) i Lænker udleveret til Germanerne for fra Rom at afværge Gudernes Vrede over at han havde angrebet dem paa et Tidspunkt, da en fyrstelig Sendefærd kom for at gøre ham en Undskyldning — et Angreb, der satte Cæsars Sind i saadant Kog, at han sendte Senatet et Brev fuldt af de heftigste Anklager mod Cato.

Heller ikke Togtet over Kanalen formaaede at bringe de Hadefulde til at forstumme. Man ser det maaske bedst af nogle Vers hos Lucanus (II$_{566}$ ff) hvor der er lagt Pompeius enkelte af de nedsættende Ytringer i Munden, som i hine Dage var i Omløb i Rom: »Hvad har Cæsar udrettet? Han har flyet fra Rhinens kolde Vande. Han har kaldt en flad og sumpet Dam for Oceanet. Han søgte Briterne for, skræmmet, at vende dem Ryggen.«

Men Oppositionen faldt til Jorden. Det nyttede ikke noget, at Cato i Senatet udviklede: Ikke Galler og ikke Germaner var Fjender, Romerne havde at frygte; Cæsar alene var Faren for Rom.

Cato vandt, som Plutarch siger (*Cato minor* 58), Ingen udenfor Senatet; Folket vilde, at Cæsar skulde naa den højeste Magt, og Senatet, der tænkte som Cato, vovede af

Frygt for Folket ikke at indtage en fjendtlig Holdning. Det var den smigrede og beruste Nationalstolthed, der aftvang Senatet den tyve Dages Takkefest.

10

Cæsar rejste Aar 54 som sædvanlig fra Gallien efter at have lagt Tropperne i Vinterkvarter, og han tog ikke blot til *cisalpina*, hvor han holdt Rettergang, men derfra videre til sin illyriske Provins, da det var blevet ham meldt, at Pirusterne var strømmede ind over Illyriens Grænser og havde røvet og plyndret dèr. Hurtig som altid havde han udstedt Befalinger til at Illyriens Landskaber skulde stille Soldater til hans Raadighed, og opgivet Samlingsstedet, saa ved hans Ankomst faldt Pirusterne uden Kamp til Føje, lovede Gidsler, og sendte dem paa den berammede Dag, hvorefter Proconsulen nedsatte en Voldgiftsret, som skulde fastslaa den Skadeserstatning, der var at erlægge for Plyndringstoget.

Før Cæsar forlod Gallien, havde han allerede givet Befaling til Forberedelse af et alvorligt Togt til Britannien, hvortil det første kun var at betragte som en Recognoscering. Han havde af Legionernes Legater krævet, at de hurtigst muligt lod bygge saa mange Skibe, de formaaede, og at de udbedrede de gamle. Han angav tillige deres Construction, lod dem gøre fladere end Skibene i Middelhavet var, da han selv havde erfaret, at Bølgerne her paa Grund af det stadige Skifte af Ebbe og Flod var mindre høje, og da de af denne Form hurtigere vilde kunne lades og lettere trækkes paa Land. De skulde alle være til at ro. Hvad der krævedes til deres Udstyr, lod han komme fra Spanien.

Det er interessant, at de selvsamme Betragtninger som i Cæsars geniale Hoved afstedkom en dengang ny Bygge-

maade af Transportfartøjer, Aar 1804 foraarsagede Napoleons Fremgangsmaade ved Bygningen af de Skibe, det var hans Hensigt at anvende ved Overførelsen af hans Tropper fra Havnen ved Boulogne til England:

Skibene skulde ikke gaa dybere end 7 eller 8 Fod, skulde kunne roes for i stille Vejr eller i Taage at føres over Kanalen og skulde uden at lide noget Afbræk kunne sættes op paa Stranden ved Englands Kyster. Det var store Chalupper, der hver manøvreredes af fire og tyve Matroser.

Det viste sig imidlertid, at disse Skibe frembød en stor Ubekvemmelighed, den, at de paa Grund af deres Tyngde af Strømmen dreves ud af deres Kurs, idet den havde stærkere Tag i deres Skrog end Vinden i deres Sejl.

Skønt ogsaa Cæsars Skibe af Strømmen blev fjernede fra deres Bestemmelsessted, kom den romerske Imperator ved begge sine Togt til Britannien over Kanalen, medens den franske maatte opgive Forsøget.

II

Da Cæsar fra Illyrien var vendt tilbage til Gallia cisalpina og derfra til Hæren, fandt han ved Soldaternes overordentlige Tjenstivrighed Bygningen af omtrent 600 fladbundede Skibe og 28 Krigsskibe saa vidt fremmet, at disse om faa Dage kunde løbe af Stabelen. Alle skulde ogsaa denne Gang samles i Havnen Itius.

Saa førte Feltherren selv fire Legioner ind i Treverernes Canton, da de hverken indfandt sig, naar han stævnede dem til sig, eller adlød hans Bud, og desuden ophidsede Germanerne imod ham.

Hos Trevererne var to Mænd Medbejlere til den højeste Magt, Cingetorix og Indutiomarus, den første af samme Type som hos Hæduerne Divitiac, villig til Underkastelse

under Romerne, gennemtrængt af Respekt for deres overlegne Civilisation, og Indutiomarus af samme Type som Dumnorix, ildesindet overfor Romerne, trodsig og falsk. Han rustede sig af al Magt, samlede baade Fodfolk og Rytteri.

Da imidlertid ikke blot Cingetorix, men mange andre Fyrster i Stammen nærmede sig den romerske Imperator, frygtede Indutiomarus at blive isoleret og lod Cæsar vide gennem Sendebud, at han kun for bedre at kunne holde Styr paa sine Folk ikke havde indfundet sig hos ham. Naar Imperatoren tillod det, vilde han komme og betro sig og sine Tilhængeres Skæbne i hans Hænder.

Da Cæsar havde truffet alle Forberedelser til sit Sø-togt og ikke vilde spilde sin Sommer hos Trevererne, lod han, som troede han Indutiomarus, talte venligt med ham, og formanede ham til at forblive sindet, som han nu var. Ikke desmindre opfordrede han alle Treverernes Adelsmænd til at støtte Cingetorix, hvad højligt forbitrede Indutiomarus, da han fik det at vide.

12

Forholdene i Treverernes Land var foreløbigt ordnede, og med Legionerne ankom Cæsar nu til Havnen Itius (Wissant), hvor Skibene var samlede. Der fattedes kun 60, som var blevne forsinkede ved Modvind.

Her havde Cæsar ogsaa sat alle Galliens Fyrster Stævne, da det var hans bestemte Agt at føre dem med sig paa sit Togt, med Undtagelse af ganske faa, paa hvem han sikkert kunde stole. Blandt dem, han især vilde have i sin Nærhed, for at de ikke skulde volde Ulykker, naar han var borte, var Dumnorix, som da ogsaa bestormede Cæsar om at lade ham blive i Gallien: han var bange for

Søen; han havde religiøse Betænkeligheder ved at tage afsted osv.

Da Cæsar viste sig fast i sin Beslutning, udspredte Dumnorix blandt de galliske Høvdinge, at det var Romerens Hensigt at lade dem alle myrde i Britannien. Hæduerен forsøgte at forene Fyrster og Adel i et Edsforbund, og da Intet af alt dette frugtede, forlod han med sin Hestgarde hemmeligt Lejren og red bort.

Saa var det, at Cæsar, der indsaa Umuligheden af at give en saadan Agitator Tid og Raaderum til at ophidse Befolkningen bag hans Ryg, lod ham indhente af sit Rytteri og hugge ned, da han afslog at vende tilbage (se ovenfor II 30).

13

Til Havnenes Beskyttelse efterlod Cæsar i Gallien Labienus med tre Legioner og et Par Tusind Ryttere, gik, som det synes, d. 20. Juli selv ombord med fem Legioner og andre to Tusind Hestfolk. Da det ved Midnat blev Vindstille, kunde Skibene ikke holde Kursen og drev østpaa; men da Strømmen slog om, lod Cæsar sine Fartøjer ro til den Strand, hvor han Aaret forud var gaaet i Land.

Det Aar gik Landgangen uforstyrret for sig. Britannerne, som havde været samlede i stort Antal, var blevne forskrækkede, da 800 Skibe paa én Gang kom i Sigte, thi saa mange indbefattede Flaaden, da de fra ifjor var komne til de nybyggede, og enkelte af Private udrustede havde sluttet sig til.

Imperatoren udskibede sin Hær og slog Lejr nær Havet, hvad der fremgaar af at han senerehen indesluttede ogsaa Skibene i denne Lejr. Flaaden blev liggende for Anker nær Stranden; den kommanderedes af Quintus Atrius.

Cæsar efterlod 10 Cohorter og 400 Ryttere til dens Beskyttelse, brød ved Midnat op mod Fjenden, hvis Opholdssted han havde erfaret af Fanger. Efter at have marcheret tre danske Mil om Natten, saa han ved Daggry de fjendtlige Tropper for sig. De rykkede frem med Hestfolk og Stridsvogne og søgte fra en højtliggende, ved Natur og Kunst ypperligt befæstet Stilling at hindre Romerne fra at faa Indpas i deres Forskansninger.

De blev slagne af 7. Legion og næste Dag forfulgte. Men da Fjendens Bagtrop allerede kunde skelnes, indtraf fra Quintus Atrius den nedslaaende Melding, at der afvigte Nat havde raset en frygtelig Storm, og at næsten alle Skibene var stærkt havarerede.

Det blev da nødvendigt at lade Legionerne vende om. Cæsar selv ilede forud og fandt Skaden saa stor som beskrevet. 40 Skibe var gaaede tabt. De øvrige kunde, rigtignok kun med Møje, udbedres. Skibene blev dragne paa Land, omgivne af Lejrens Volde, og ved ti Døgns haarde Arbejd, Dag og Nat, blev der raadet Bod paa den skete Ødelæggelse.

Saa drog Hæren ad samme Vej, som for et Par Uger siden, imod Britannerne. Disse havde imens samlet sig i stort Antal og givet uindskrænket Overbefaling til Cassivellaun, hvis Land var skilt fra Kyststaterne ved Floden Tamesis (*Thames*, Themsen). Han havde vel tidligere ligget i Strid med de andre Claner; men praktiske Hensyn gjorde ham til Overgeneral.

Marchen gennem det nuværende Maidstone og Westerham fandt Sted under stadige Overfald, efter hvilke Fjenden forsvandt. De romerske Soldaters svære Bevæbning egnede sig daarligt til en Kamp med hurtige og smidige Vognkæmpere og Hestfolk. Endelig lykkedes det romersk Rytteri, fulgt af Fodfolk, at tilføje Britannerne et stort Nederlag, efter hvilket de ikke mere vovede et Hovedslag.

14

Cæsar lod sin Hær gaar over Themsen enten ved Kingston eller ved Sunbury, hvor der kunde vades over Floden. Soldaterne ragede kun med Hovedet op over Vandet, men angreb saa ildfuldt, at Fjenden trods de Palisader, hvormed han havde befæstet Flodbredden, og trods sit store Overtal flygtede over Hals og Hoved.

Cassivellaun afskedigede derefter største Delen af sin Styrke og beholdt kun omtrent 4000 Stridsvogne; men langtfra at opgive Kampen førte han nu en Guerilla, der voldte Cæsar stort Afbræk. Han bortførte Mennesker og Kvæg fra de Egne, hvorigennem Hæren maatte gaa, og gjorde det den umuligt at brede sig, saa den blev nødt til at nøjes med den uskønne Triumf, som det er at ødelægge og nedbrænde.

Dog Trinobanternes mægtige Stamme, bosat i det nuværende *Essex* og *Suffolk*, lovede Underkastelse, naar blot Cæsar vilde skærme deres Kongsæmne Mandubracius, der alt i Gallien havde søgt Tilflugt hos ham, imod Cassivellaun, som havde dræbt hans Fader og stod ham efter Livet. Da Cæsar saa lovede Trinobanterne sin Beskyttelse, underkastede endnu en halv Snes andre Stammer sig. Cæsar stormede Cassivellaunus' By *(Saint-Albans)*, der da kun var en utilgængelig Skovstrækning, omgivet af Volde og Grave, fandt dèr en stor Mængde Kvæg, og drev Fjenden paa Flugt.

Forgæves havde Cassivellaun ophidset de fire Konger, der delte Landskabet Kent (Cingetorix, Carvil, Taximagul og Segovax), til at angribe Skibslejren. Angrebet blev afslaaet med Glans. Der var ikke andet tilovers for den britiske Feltherre end gennem Atrebaten Comm som Mægler at anraabe om Naade.

Der blev som sædvanlig krævet Gidsler af ham og fastsat en Tribut, Britannien aarligt skulde betale Rom,

desuden blev det indskærpet ham at lade Mandubracius og Trinobanterne i Fred.

Saa lod Cæsar sin Hær marchere tilbage til Kysten. Han fandt Skibene reparerede. Paa Grund af den store Mængde Fanger og Gidsler var han nødsaget til at føre Hæren over Kanalen i to Transporter. Kun med de Skibe, der vendte tomme tilbage fra Fastlandet, havde han nogle Uheld: ikke et eneste derimod med de overfyldte Skibe, hvori han, paa Grund af enkelte Fartøjers Tab, maatte sammenstuve Mandskabet og sætte det over. Alt gik godt.

Den 28. August, ved Ankomsten til Skibslejren, havde Cæsar skrevet til Cicero, som vi ser af dennes Breve til Broderen Quintus (III_1). Den 10. September synes hele Hæren at være ankommet til Kysten, og den 21. September fandt den sidste Troppeafdelings Overfart Sted.

Det Indtryk, Overgangen over Rhinen og Overfarten til Britannien gjorde i Rom, er bevaret i Catullus' Strofe om at gaa over Alperne for at se den store Cæsars Magtmindesmærker, den galliske Rhin og de skrækindjagende, yderligt fjerne Britanner:

> Sive trans altas gradietur Alpes,
> Cæsaris visens monimenta magni,
> Gallicum Rhen[um] horribilesque ultimosque Britannos.

IV. OVERFALD AF VINTERKVARTERERNE

I

De Begivenheder, som nu følger paa gallisk Grund, har til Udgangspunkt den Tørke, som det Aar havde voldt en daarlig Høst. Denne tvang Cæsar til at sprede sine Legioner for Vinteren mere end det ellers var hans Vane.

Efter at han havde afholdt et almindeligt gallisk Thing i Samobriva (rimeligvis *Amiens*), fordelte han sine Legioner i de forskellige Cantoner. Det er unødigt at opregne, hvor hver enkelt blev lagt og under hvilke Legater.

Af Vægt er det kun, at en Legion, som nyligt var udskrevet hinsides Padus (Pofloden), og fem Cohorter desuden, sendte han under Legaterne Titurius Sabinus og Aurunculeius Cotta til Eburonernes Land, der, liggende mellem la Meuse og Rhinen, blev regeret af to Fyrster Ambiorix og Catuvolcus.

Lejren blev lagt i et Fort, som dengang hed Aduatuca, og som man længe vistnok rigtigt har identificeret med Tongres, (nær Maastricht), men som af flere militære og civile Skribenter nu menes at have ligget i Limburg.

En anden Legion under Quintus Cicero sendte Cæsar til Nerviernes Land, hvor den laa i Lejr enten i Charleroi eller i Namur.

En tredie under Labienus blev anbragt hos Remerne, nær Treverernes Grænse enten ved Lavacherie sur Ourthe eller ved Chiny sur Semoy, det gamle Meduantum.

Der er jævnlig mere end ét Sted, som nogenledes passer til de Beskrivelser, Cæsar giver.

Ovenfor er fortalt, at Proconsulen havde genindsat en vis Tasget paa Carnuternes Trone, en dygtig, Cæsar særligt hengiven, Mand, der havde vist ham væsenlige Tjenester, hvad der naturligvis var Nationalpartiet en Torn i Øjet. At Tasget i sin Regerings tredie Aar pludseligt blev myrdet, var for Cæsar det første Tegn paa den almindelige Gæring i Gallernes Sind, der antog mange Former fra besnærende List til aabent Oprør.

Lucius Plancus blev med en Legion sendt til Carnuterne for at faa Tasgets Mordere paagrebne og udleverede.

2

Blot en fjorten Dage efter at alle Legionerne var ankomne i deres Vinterkvarter, gav Ambiorix og Catuvolcus de øvrige Galler Exemplet med Hensyn til Rejsning mod Rom.

Af disse er Ambiorix en os endnu relativt ny Type paa den ved Snuhed og Lumskhed mange Romere langt overlegne Barbar, lige dygtig i Forstillelse og Løgn. I Kraft af sin Menneskekundskab og sin rigtige Beregning af alle foreliggende Omstændigheder var han i Stand til at gøre sine Forklaringer plausible, sine Løgne troværdige; med næsten djævelsk Kløgt indrømmede han at have begaaet visse fjendtlige Handlinger uden derfor at opgive Hævdelsen af sit Standpunkt som Ven, saa han havde Evnen at forvirre og lokke paa Vildveje, til det Øjeblik kom, da han kunde kaste Masken og i aaben Cynisme slaa til.

Ambiorix og hans Medregent havde modtaget Sabinus og Cotta ved Landegrænsen og leveret dem Proviant til deres Lejr.

Dog neppe havde de faaet Bud fra Trevereren Indutiomarus, før de kaldte deres Folk til Vaaben, overfaldt de Romere, som fældede Træer, og med talrigt Mandskab angreb Lejren. Det kom til Kamp, under hvilken Barbarerne ikke stod sig; særligt gjorde en Eskadron spanske Ryttere et vellykket Udfald, hvorefter Gallerne, som de plejede, sendte Bud med det Formaal, at Underhandlere skulde mødes.

Fra romersk Side sendtes en Fortrolig af Sabinus, den romerske Ridder Cajus Arpineius, og desuden en Spanier, Quintus Junius, der allerede flere Gange i Cæsars Ærind havde forhandlet med den eburoniske Høvding.

Til dem sagde Ambiorix: han tilstod aabent at skylde Cæsar meget: Befrielse fra den Afgift, han tidligere havde maattet betale Aduatukerne, Tilbagegivelsen af hans Søn

og Brodersøn, der havde været holdte i Lænker som Gidsler hos disse hans Fjender.

Han havde da ikke heller af egen Drift angrebet Lejren, kun tvunget af sit Folk. Masserne havde større Magt over ham end han over dem. Det havde været ham umuligt at holde sig udenfor den nationale Oprørsrejsning, der havde grebet alle Galliens Folk. Det var vedtaget imellem dem, at Cæsars Vinterkvarterer paa én Gang skulde overfaldes. Han havde ikke aabent kunnet stille sig i Opposition til sine Landsmænd, naar Maalet var: Generobring af den nationale Selvstændighed.

Men han glemte ikke derfor de Tjenester, Cæsar havde gjort ham. Og det vilde han nu vise i Gerning. Han bad Sabinus være alvorligt betænkt paa sine Soldaters Redning. Der var allerede Masser af Germaner gaaede over Rhinen, som om to Dage vilde være her. Sabinus maatte selv overveje, om det ikke var det eneste rette, at han forlod sit Vinterkvarter for at marchere til Cicero's eller til Labienus's Lejr, af hvilke den første var omtrent 50 Mile (en tolv danske Mil), den anden noget længere borte. I Forening var Romerhæren jo dog langt stærkere end splittet.

Da Udsendingene overbragte Legaterne denne Besked, tog man den alvorligt, fordi det syntes utroligt, at et lille ubetydeligt Folk som Eburonerne skulde vove at erklære Romerfolket Krig. Imidlertid sagde strax Legaten Lucius Aurunculeius og Flertallet af de højere Underofficerer (Centurioner af første Grad), at man ikke saaledes kunde handle over Hals og Hoved, og umuligt turde forlade Vinterkvarteret uden Befaling fra Cæsar. Lejren var godt befæstet; Proviant havde man nok af. Det vilde dog være den største Skændsel at lade sine Beslutninger diktere af Fjenden.

3

Herimod ivrede ifølge *Commentarerne* Titurius Sabinus. Maaske viser Cæsars psykologiske Kunst sig intetsteds større og klarere end her, hvor han lader Sabinus begynde med den Vending, at naar først fjendtlige Masser havde samlet sig og havde faaet germansk Forstærkning, eller naar der var hændt den nærmeste Vinterlejr en Ulykke, saa vilde det visselig være for sent at bryde op; man havde da ikke lang Betænkningstid; Cæsar var formodentlig længst afrejst til Italien, ellers havde Carnuterne ikke vovet at myrde Tasget osv. osv. med andre Ord: Sabinus gør sig til ivrig Forfægter af Ambiorix's Argumenter, appellerer derpaa i stigende Forblændelse til Soldaterne, da Flertallet i Krigsraadet gaar ham imod, fremtvinger saaledes den skæbnesvangre Beslutning, at man skal marchere ud af Lejren, træffer end ikke de nødvendigste Forholdsregler, som Forsigtighed paabyder, er ude af Stand til at genoprette den Mandstugt, hans egen taabelige Appel til de Underordnede har nedbrudt. Endog en i overhængende Fare ellers saa fornuftig Foranstaltning som Carré-Dannelse fremskynder derved kun Ødelæggelsen. Ja tilsidst mister Titurius i den Grad Omdømmet, at han troer den Fjende, hvis Troløshed er til Overmaal godtgjort, paa hans Ord, og indbilder sig at opnaa Frelse, blot han nedlægger Vaabnene.

Overfor dette Maleri af Daarskaben i Menneskeskikkelse har Cæsar stillet Aurunculeius Cotta's djærve og pligttro Soldatervæsen, der ikke kan trænge igennem det Væv af Taabelighed, som i mange andres Øjne tager sig ud som Kløgt, men selv i Dødens Stund bliver sig tro. Opfordret af Sabinus til at tale med Ambiorix for at opnaa Skaansel for sig og sine, afslaar Cotta, skønt haardt saaret, paa det Bestemteste »at træde frem foran en bevæbnet Fjende«.

Mesterligt har Cæsar, som dog kun har kendt Begiven-

heden af en Rapport, Træk for Træk udmalt, hvorledes der af en enkelt Legats utilladelige Ulydighed og selvraadige Handlemaade uden Indhentning af Imperatorens Befaling, udviklede sig et Nederlag, der blev det haardeste Slag, som ramte Feltherren under hans ni Aars Krig i Gallien.

4

Man forfølge den Omhu, med hvilken Cæsar har gennemført sit psykologiske Detailmaleri. Titurius Sabinus fremsøger enhver Bevisgrund, der kan tale for Ambiorix's Troværdighed: Rhinens Nærhed, Germanernes Harme over Ariovists Nederlag og Død, Gallernes flammende Raseri over den tabte Uafhængighed, Nødvendigheden af at slaa ind paa den eneste Vej til Redning. Ellers langvarig Indeslutning og Hungersnød.

Derpaa raaber han højt, saa de Menige udenfor Teltet hører det, at det er Soldaterne, hvis Frelse ligger ham paa Hjerte; alt iovermorgen kan de, forenede med deres Kammerater i den nærmeste Vinterlejr, være udenfor Fare; nu skal de altsaa paa Grund af deres Officerers Stædighed gaa til Grunde her, skilte fra de andre.

Saa beder og besværger Krigsraadets Medlemmer de to Legater om dog at enes. Man strides indtil Midnat. Da giver Cotta, den forstandigere, efter, hvad den forstandigere aldrig bør gøre. Efter ikke at have lukket et Øje om Natten, bryder Legionen ved Daggry op i langstrakt Kolonne med et uhyre Train.

Ambiorix deler sine Tropper i to Hærskarer, og da Romerne omtrent tre Kilometer fra deres Lejr er naaede ind i en af Højdedrag omgivet Dal, angribes samtidigt Fortrop og Bagtrop.

Nu søger Sabinus for sent at faa Cohorterne ordnede

til Kamp; men da han selv har tabt Hovedet, forøger han kun Forvirringen. Cotta, der havde forudset Muligheden af et Overfald, lægger baade en dygtig Generals og en tapper Soldats Egenskaber for Dagen, befaler at opgive Trosset og slutte Carré. Men mange Soldater løber ud og ind af Firkanten for ikke at gaa glip af deres Bagage; de hugges da ned under Jamren og Hylen.

De øvriges Tapperhed er frugtesløs. Eburonerne følger Ambiorix's Anvisning, aldrig at indlade sig i Nærkamp med de af Firkanten frembrydende Cohorter, men nedskyde dem i Afstand. Kampen varer fra tidlig Morgen til Kl. 2 om Middagen. Fortræffelige Officerer saares af Kastespyd; Cotta selv rammes i Ansigtet af en Slyngesten, mens han gaar fra Rode til Rode for at opmuntre Soldaterne.

Saa er det, Titurius gennem en Tolk sender Bud til Ambiorix for at udbede Pardon for sig og sine Folk. Ambiorix svarer, at der ikke skal vederfares Titurius noget Ondt; han haaber at kunne udvirke Skaansel ogsaa for de Menige. Derefter gaar den elendigt forblindede Mand, efter at have befalet sine Krigstribuner og Centurioner af første Grad at følge ham, til Underhandling med Ambiorix, nedlægger paa Opfordring Vaabnene, og bliver stødt ned.

Under Raabet Sejr! Sejr! angriber Eburonerne. Lucius Cotta og største Delen af Soldaterne falder med Vaaben i Haand. De øvrige slaar sig igennem, til de naaer Lejren.

Cæsar forsømmer ikke at forherlige de Enkelte, hvis Bravur tager sig dobbelt pragtfuldt ud paa Baggrund af Nederlaget. Ørnebæreren Lucius Petrosidius, der er omringet, kaster Ørnen over Lejrens Vold og falder kæmpende. Alle de, der har naaet Lejren og dèr har holdt sig Dagen igennem, dræber ved Nattens Frembrud sig selv, da det er umuligt for dem at undkomme.

Denne Rædsel vilde ikke have fundet sin Historie-

skriver, om ikke nogle faa, der undslap fra Slaget, efter langvarig Omflakken i Skovene var naaede til Labienus's Lejr og havde meddelt det Skete.

5

Sejrsberust gav Ambiorix sig nu med hele sit Rytteri, i Ilmarche paa Vej til Aduatukerne, hans Nabofolk, og ophidsede dem, derpaa til Nervierne, hvem han ligeledes meddelte en romersk Hærs Udryddelse og to Legaters Drab. Han forestillede dem, det var en ringe Sag nu at tilintetgøre Quintus Cicero's ene Legion.

Nervierne sendte Bud til alle de Stammer, der var afhængige af dem, Ceutroner, Grudier, Levaker, Pleumoxier, Geidunner, Folkeslag med barbariske Navne, der ikke ellers forekommer i Historien, og saaledes samledes uformodet en 60,000 Mand om Cicero's Vinterlejr, huggede de Soldater ned, der fældede Træer til Lejrens Befæstning, og angreb fra alle Sider dette Vinterkvarter.

Saa overraskende Overfaldet kom, saa stor var den Fasthed og Forstand, hvormed Forsvaret blev ledet. Ikke mindre end 120 Taarne blev paa en eneste Nat med utrolig Hurtighed opførte paa Lejrens Vold. Alle Kræfter toges i Beslag; end ikke Syge og Saarede kunde der undes Ro. Heller ikke Cicero undte sig nogen trods sit vaklende Helbred; Soldaterne anmodede ham forgæves om at skaane sig.

Nerviske Fyrster, der kendte Legaten, sendte Underhandlere til ham for at aflire ganske den samme Lektie, der i Ambiorix's Mund havde gjort saa stærkt et Indtryk paa Titurius, og tilføjede endda med Sandhed Beretningen om dennes og Cottas Undergang.

Dog Cicero havde kun ét Svar: det var ikke Romernes Vane at lade sig foreskrive Betingelser af en Fjende i Vaaben. — Vilde derimod Gallerne nedlægge Vaabnene,

skulde han prøve paa af Cæsar at opnaa hvad de ønskede, Fritagelse for Vinterkvarterer i deres Land.

Bud paa Bud afgik fra Cicero med Breve til Cæsar; men da alle Veje og Stier var besatte, blev Budene opsnappede og henrettede under Pinsler udenfor Lejren, saa Romerne maatte være Vidner til deres Død.

Nervierne, der tvang romerske Fanger til at undervise dem, omgav imens paa romersk Vis Lejren med en Vold af ni Fods Højde og med en Grav paa 15 Fods Bredde. Da de ikke havde Spader, gravede de Jorden op med deres Sværd. Da de ikke havde Skubkarrer, bar de Jorden til Volden i deres Kapper.

De sendte gloende Kugler af smeltet Ler og slyngede glødende Kastespyd ned over Straatagene paa Lejrens Barakker, saa Ilden fængede og bredte sig. Dog de romerske Soldater paa Lejrvolden vendte sig end ikke, da deres Ejendele brændte bag dem. Ikke én fjernede sig fra sin Post, skøndt alle overøstes med udslyngede Stene.

Da Ilden af sig selv var noget dæmpet, og Fjenden rullede et Taarn hen til Volden, hvor den tredie Cohorte stod, gik denne i sit stolte Overmod lidt tilbage, og opfordrede Gallerne til at komme indenfor. Ingen vovede at gøre et Skridt. Saa blev Fjenderne fordrevne og deres Taarn stukket i Brand.

6

Cæsar giver sig paa dette Punkt imod sin Vane Tid til udførligt at berette en lille gribende Episode, som bør genfortælles, især fordi den har givet Anledning til et Digt i den berømteste nordiske Samling af Romancer om Krig, Runebergs *Fänrik Ståls Sägner*.

Der stod ved Cicero's Legion to tapre Centurioner,

hvem Forfremmelse til første Rangklasse var stillet i Udsigt, Titus Pulio og Lucius Vorenus. De laa som lidenskabelige Medbejlere i stadig og skinsyg Kappestrid. Da nu Volden blev stormet, raabte Pulio: Hvad nøler du for, Vorenus, venter du paa en anden Lejlighed til at vise dit Mod? og i det Samme sprang han ned ad Volden og styrtede ind paa Fjenderne.

Vorenus vilde ikke staa tilbage og fulgte. Pulio kastede sit Pilum og gennemborede en Galler; men de andre sendte Spyd paa Spyd imod Romeren, afskar ham Tilbagevejen, gjorde hans Skjold ubrugeligt, og da et Kastespyd havde sat sig fast i hans Sværdrem, var Skeden bleven drejet saaledes, at han ikke kunde faa Sværdet draget.

I den yderste Nød kom hans Medbejler ham til Hjælp. Hele Hoben vendte sig nu fra Pulio, der ansaas for uskadeliggjort ved Kastespydet, og imod Vorenus, der værgede sig glimrende med sit Sværd, men kom til at træde paa slibrigt Jordsmon og styrtede om.

I samme Nu var Fjenderne over ham. Men imens havde Pulio faaet Luft, var ilet sin Rival til Hjælp, og efter at have nedlagt adskillige Galler vendte de i Fællesskab med Ære tilbage til Lejren.

Det er denne Begivenhed, af hvilken Runeberg har gjort *De två Dragonerna*, idet han har omplantet Fortællingen til Finland og hensat den til Aar 1809.

Pulio og Vorenus har i Digtet faaet Navnene Stål og Lod. To afgørende Strofer i Slutningen lyder:

Stum och bister hotar döden,
En sekund blott öfrig är;
Finns ej mera hjelp i nöden?
Vänta, Lod är der.
Han har kommit, sprängd är ringen
Sluten kring hans vän,
På den fallne aktar ingen,
Allt är strid igen.

En har stupat af de fyra,
Se, då såras Lod,
Ögonblicken äro dyra,
Strömvis spills hans blod,
Styrkan rén hans arm förlåter,
Segerns hopp har flytt;
Då är Stål pa fötter åter
Och i kamp på nytt.

7

Indeslutningen af Lejren blev daglig mere truende, og Antallet af de Saarede steg betænkeligt. Da intet af de mange afsendte Breve var naaede til Cæsar, fandt den eneste Nervier, der var i Cicero's Lejr som hans Ven, en vis Vertico, paa at bevæge en af sine Slaver, der som gallisk jo ikke vilde være mistænkt (imod Løfte om Frigivelse og om en stor Belønning desuden) til at overbringe Cæsar et Brev fra Cicero.

Cæsar fik dette Brev omtrent Kl. 5 om Eftermiddagen. Øjeblikkeligt sendte han Publius Crassus, der nu var forfremmet til Quæstor, Befaling til at bryde op med sin Legion og ufortøvet begive sig til ham. Crassus laa i Bellovakernes Land, noget over 6 danske Mil derfra. Crassus satte sig paa Stedet i Bevægelse, og Cæsar efterlod ham med én Legion i Samobriva for at passe paa Hærgodset, Gidslerne, Arkivet og Vinterforraadet.

Et andet Bud meddelte Cajus Fabius, at han skulde føre sin Legion ind i Atrebaternes Land, som Cæsar paa sin Marche maatte passere.

Et tredie Bud rettede en lignende Opfordring til Labienus; men da Efterretningen om Sabinus's og Cotta's Vanskæbne allerede var naaet til ham, og da han havde Treverernes hele Hærstyrke udenfor sin Lejr, udsatte han sig

for at blive angrebet af den sejersdrukne Fjende, saasnart han iværksatte et flugtlignende Opbrud fra sin Vinterlejr. Han meddelte Cæsar dette i et Brev, og underrettede ham samtidigt om den i Eburonerlandet indtrufne Ulykke.

Til Roscius's og Plancus's Legioner, hvis Lejre laa for langt borte, blev der ikke sendt noget Bud.

I Stedet for de tre Legioner, Cæsar havde haabet paa, fik han saaledes kun to; men han saa' ligefuldt kun én Udvej, den, hurtigt at gribe ind.

Han kom med Trebonius's Legion og 400 Ryttere i Ilmarcher til Nerviernes Land. Der lykkedes det ham ved Løfte om en stor Belønning at bevæge en gallisk Rytter til at besørge et Brev til Cicero. Han skrev det paa Græsk for at Gallerne ikke skulde kunne forstaa det, hvis det blev opsnappet, og tillod Rytteren at binde Brevet til sit Spyds Kaste-Rem, ifald det viste sig umuligt for ham at snige sig ind i Lejren.

Rytteren valgte naturligvis den mageligste Fremgangsmaade og slyngede Spydet ind over Volden. Ved et Uheld blev det hængende ved et Taarn, og først den tredie Dag iagttaget af en Soldat, der bragte det til Cicero. Brevet, der efter Polyaenos (2. Aarhundrede) i Cæsars lakoniske Stil blot indeholdt de fire Ord: *θαῤῥεῖν, βοήθειαν προσδέχου! Καίσαρ* (Fat Mod! Vent paa Hjælp! Cæsar) blev læst højt for de forsamlede Soldater og modtaget med Jubel. Det havde hængt uopdaget saa længe, at man fra Lejren næsten paa samme Tid, som man hørte det læse, saa Røgen fra de antændte Gaarde, der varslede Romerhærens Komme.

8

Saasnart Gallerne af deres Spejdere erfor, at Cæsar nærmede sig, hævede de Belejringen og rykkede imod ham med deres 60,000 Mand. Fra Vertico fik Cicero anden Gang en Galler, der kunde overlevere Cæsar et Brev med Meddelelse om det Hændte.

Imperatoren fik Brevet ved Midnat og ordnede sin Hær til Kamp, brød op ved Morgengry og havde marcheret en Milsvej, da han i en Dal, gennem hvilken der strømmede en Bæk, stødte paa Fjenden, der indtog en gunstig, højtliggende Plads. Cæsar standsede da sin Marche og slog Lejr paa det fordelagtigste Terrain, Egnen frembød.

Han anvendte her et af sine Yndlings-Krigspuds, gjorde Lejren, der jo overhovedet kun indeholdt 7000 Mand uden Bagage, saa lille som mulig, lod Tropperne simulere Angst, og paabød dem at udføre hans Befalinger under Tumult, som var de modløse.

Derved fik han Fjenden lokket bort fra hans overlegne Hærstilling, ned i Dalen, ja lige op til Lejren, hvis Vold Gallerne begyndte at rive ned med deres Hænder.

Saa Udfald fra alle Lejrens Udgange, og Fjenden splittet for alle Vinde. Mange blev nedsablede under Flugten, Cæsar havde ikke et eneste Tab at optegne. Men da han naaede Cicero's Lejr, forefandt han til Gengæld en Legion, hvor ikke én Mand af ti var usaaret.

Med Agtelse besaa han Gallernes Jordarbejder og Taarne; med Beundring modtog han det fulde Indtryk af Cicero's og hans Troppers uforlignelige Holdning. Han priste først Cicero og Legionen i Almindelighed, dernæst de Krigstribuner og Centurioner, som efter Ciceros Udsagn særligt havde indlagt sig Hæder.

Næste Dag holdt Imperatoren Tale til Tropperne, trøstede og opmuntrede dem, sagde dem, at i den mistede Legions Vanskæbne var alene den enkelte Legats Ubetænksomhed Skyld. Man maatte bære denne Skæbne med

Ligevægt i Sindet, da ved de udødelige Guders Naade og Soldaternes egen Tapperhed Nederlaget var oprettet, saa Fjenden ikke havde nogen Grund til at glæde sig ved sin Sejr eller de selv nogen Aarsag til længere Sorg.

Sammenholdt med disse authentiske Udtryk i Cæsars Tale tager en Notits hos Suetonius sig utroværdig ud. Han fortæller (*Divus Julius* 67) som Bevis paa i hvor høj Grad Cæsar nærede Ømhed for sine Soldater: »Han elskede dem saaledes, at han ved Efterretningen om Titurius's Nederlag lod sit Skæg og sit Haar gro og ikke lod sig rage eller klippe før han havde hævnet det. Derved indgød han sine Tropper Mod og vandt deres Hengivenhed.«

Hævntoget imod Eburonerne fandt jo først Sted i Slutningen af den følgende Sommer. Det ligner i ingen Henseende Cæsar at have baaret langt Haar og Skægstubber, som ingen Romer taalte i sit Ansigt, i henved et Aar for paa denne primitive Maade at udtrykke sin Hensigt at tage Hævn.

Selv har han jo udtrykkelig bedet Soldaterne ikke gruble og sørge mere over Nederlaget, men betragte Fjendens Forjagelse strax derefter som Oprejsning.

9

Efterretningen om Cæsars Sejr naaede med største Hurtighed til Labienus, der laa i Vinterkvarter femten danske Mil derfra. Kl. 3 om Eftermiddagen var Cæsar rykket ind i Ciceros Lejr, og alt ved Midnat raabte Remerne deres Lykønskninger til Labienus udenfor dennes Kvarter. Ligesaa hurtigt kom Budskabet til Trevererne, og Indutiomarus, der agtede at angribe Labienus næste Dag, drog efter Modtagelsen deraf ilsomt med hele sin Styrke samme Nat tilbage til sit Land.

Forkyndelsen af den fjortende Legions Tilintetgørelse havde sat Gallien i en saadan Ophidselse med Sendebud fra Canton til Canton og natlige Sammenkomster, at Cæsar besluttede, den hele Vinter at blive ved Hæren.

Indutiomarus og Trevererne sendte atter og atter betroede Mænd over Rhinen for at bevæge Stammerne dèr til Krig under Henpegen paa Romerhærens Formindskelse; men det lykkedes dem ikke at faa nogen germansk Clan til at gaa over Floden; Germanerne svarede, at de to Gange havde betalt Lærepenge, og ikke havde nogensomhelst Lyst til at udsætte sig tredie Gang.

Imidlertid havde Indutiomarus et uhyre Tilløb fra Gallien, samlede Tropper, optog Flygtninge og Forbrydere, fandt Sympati hos Senoner og Carnuter, Nerviere og Aduatuker, og sammenkaldte et væbnet Thing fra hele Gallien, hvad dèr i Landet altid var Indledningen til Krig.

Paa dette Thing fik han sin Medbejler, Cæsars Mand, Cingetorix erklæret for Statens Fjende, hvis Godser skulde inddrages.

Saa lagde han sig med sine Tropper for Labienus's Lejr, der imidlertid var ypperligt befæstet. Labienus anvendte Generalernes sædvanlige Fif at lade forknyt, lade de fjendtlige Ryttere nærme sig og slynge deres Kastespyd ind i Lejren under vældige Skældsord mod Romerne. Disse holdt sig stille som Mus, indtil det rette Øjeblik var der.

Saa gav Labienus Ordren til Udfald dog saaledes formuleret, at hele hans Kavalleri skulde forfølge det ene Maal at hugge Indutiomarus ned og ikke lade sig opholde af Bytte eller Bedrift, før Maalet var naaet. Da der var sat en høj Pris paa Indutiomarus' Hoved, blev det hurtigt indbragt til Lejren.

Hans Mænd spredtes ad, og Cæsar fik nogen Tid Ro i Gallien.

V. ROM I 55 OG 54

I

Der findes i Samlingen af Cicero's Breve et, som giver et levende Billede af, hvor dybt det romerske Statsliv paa dette Tidspunkt var sunket. Cicero fortæller (*ad. Att.* IV$_{18}$):

»Consulerne stikker saaledes i Skændsel, at den som Ild slaar sammen over Hovederne paa dem. Cajus Memmius [Gemellus] en af Candidaterne til Consulatet, har nemlig i Senatet forelæst en Overenskomst, som han og hans Medansøger, Domitius [Calvinus] har indgaaet med de nuværende Consuler [Lucius Domitius Ahenobarbus og Appius Claudius Pulcher, hvis Støtte de vilde sikre sig], i Kraft af hvilken de i Fællesskab forpligtede sig (for det Tilfælde, at de opnaaede Consulatet) til at udrede til hver af Consulerne fire Millioner Sestertser, ifald de da ikke opfyldte deres Løfte at finde tre Augurer, der vilde erklære, de havde været tilstede ved den lovlige Bevilling af Provinser i Folkeforsamlingen — hvilken Bevilling aldrig er bleven givet — og at finde tre Consularer, der vilde bevidne, de havde været tilstede, da Protokollen angaaende Overdragelsen af Provinserne blev affattet i Senatet derom.

»Da det hed sig, at denne Overenskomst ikke var blot mundtlig, men endog forsynet med Navneunderskrifter og vedføjede Forskrivninger, saa blev den efter Pompeius' Opfordring forelagt af Memmius med alle Navnetræk. Appius udviste ved den Lejlighed ganske sin sædvanlige Ufølsomhed; han har jo Intet at tabe. Men hans Collega faldt sammen og var, kan man sige, tilintetgjort.

»Naturligvis er Memmius's Iver, efter at han saaledes uden Calvinus's Vidende har brudt Overenskomsten, kølnet meget stærkt; og han tænker nu kun paa [Pompeius's] Diktatur og paa Opløsning af al Orden.«

Dette vil sige, at Statens to højeste Embedsmænd for at sikre sig Ret til Udplyndring af netop de Provinser, de

attraaede, havde sluttet en Pagt med deres sandsynlige Efterfølgere i Embedet, i Kraft af hvilken de lovede at gøre Alt, hvad de formaaede, for at lade Embedet gaa i Arv til netop disse Candidater, mod at disse til Gengæld forpligtede sig til et dobbelt Falskneri, et angaaende Folkeforsamlingens, et andet angaaende Senatets Dekreter.

For at tvinge Candidaterne til at holde deres Løfte angaaende Falsknerierne krævede Consulerne 4 Millioner Sestertser som Pant. Da den ene af de to Banditter blev uens med den anden, røbede han Komplottet.

Det er Republiken, som den var et Aarti før en enkelt Mand blev Imperator paa Livstid.

Memmius, der havde været Cæsars Fjende, havde senere sluttet sig til hans Parti; men Cæsar, der lededes ved hans ublu Væsen, overlod ham til sin Skæbne. Han blev landsforvist, og vi ser af et langt senere Brev fra Cicero (*ad fam.* XIII$_{19}$) at han bosatte sig i Patras (i Grækenland mellem dets nordlige Fastland og Peloponnes) og lod sig naturalisere dèr. Ogsaa Domitius blev udelukket fra Consulatet.

2

I Slutningen af August 54 mistede Cajus Julius Cæsar sin Moder Aurelia. Kort derefter i Begyndelsen af September døde hans eneste Datter Julia, efter at have født Pompeius en Søn. Barnet døde kort efter hende.

Efterretningen om begge disse Dødsfald blev af Cæsars Kurerere overbragt ham endnu i Britannien, altsaa under Kampene med Cassivellaun.

Cicero skriver i August til Trebatius (*ad fam.* VII$_9$): »Jeg vilde gerne erfare, hvad du har for, og hvor du har i Sinde at tilbringe Vinteren. Jeg vilde ønske, du rejste til Cæsar; *men paa Grund af hans Sorg over jeg*

ikke at skrive derom til ham. Jeg har skrevet til Balbus.« og Cicero sender i September Broderen Quintus disse Linjer: »Jeg kan ikke have to Maader at tænke paa, naar det gælder Cæsar *(nullas δευτέρας φροντίδας habere possum in Cæsaris rebus).*

»Han er mig næst dig og mine Børn den nærmeste, ja i Grunden mig lige saa nær som I . . . Cæsar skrev 1. September til mig fra Britannien; jeg fik Brevet den 28.; det indeholder ikke daarlige Efterretninger om, hvorledes det dér staar til. Han skriver dèr, jeg skal ikke undre mig over, at der ikke er vedføjet noget Brev fra dig; thi han har slet ikke havt dig med sig, da han rykkede Havet nærmere. Paa dette Brev har jeg ikke svaret ham, *da jeg af Hensyn til hans Sorg end ikke vil lykønske ham* [til hans Sejre].« Frasen i dette Brev, om at Cicero elsker Cæsar saa højt som Broder og Søn, er næsten for plumpt beregnet paa at blive ham forevist.

Vi saa, at det romerske Folk vilde hædre Cæsar og hans Datter ved ikke at tilstede, hun blev begravet paa Pompeius's Landsted, men foranstalte hendes Baalfærd paa Marsmarken.

Ved hendes Død brast det stærkeste Baand, der forenede Cæsar og Pompeius. Hvor vigtigt det imidlertid var for Cæsar at forblive i Familieforbindelse med denne, viser den Omstændighed, at han til Erstatning for Julia (efter Suetonius i *Divus Julius* 27) tilbød Pompeius sin Søsters Nièce, Octavia, der iøvrigt allerede var gift med Cajus Marcellus, hvad jo i hine Tider ikke betragtedes som en alvorlig Hindring.

Suetonius fortæller endog — uvist med hvad Hjemmel — at Cæsar selv, som jo var gift med Calpurnia, tilbød at ægte Pompeius's Datter, der var trolovet med Faustus Sulla.

Der blev intet af disse Projecter, men at Rygterne opstod og holdt sig lige til Hadrians Tid, er et Vidnesbyrd om, at Cæsar langt fra — som det saa tidt er paastaaet — stadigt at have en Borgerkrig mod Pompeius for

Øje som Middel til Opnaaelse af sine Formaal, omvendt af yderste Evne stræbte at naa sine Maal under Bevarelse af det bedste Forhold til Den, der i ham snart kun saa Rivalen.

3

Det er paa dette Tidspunkt, at Cæsar for det rige Bytte, Felttogene indbragte ham, begyndte Opførelsen paa Forum af den ny Basilica og lod Sæpta Julia bygge paa Marsmarken. Dertil brugte han jo Cicero som Tillidsmand i Forening med Oppius (I S. 371). Men overhovedet satte Cicero i dette Tidsrum Alt ind paa den hjerteligste Forstaaelse med Cæsar. Vi saa, han ikke betænkte sig paa at plage ham midt under Felttoget i Britannien med en Anmodning om at gennemlæse og bedømme [ganske sikkert middelmaadige] Vers, som Cæsar er høflig nok til delvis at rose. Vi kender Talerens Plan at besynge selve dette Togt i et særskilt Poem.

Cicero formelig bombarderer Cæsar med Anbefalinger snart for denne, snart for hin. Man agte blot paa, hvor stort Rum Anbefalingen af Trebatius til »vor Cæsar« optager i Correspondancen. Vi kan, hvor Ord af Cæsar selv anføres (som i Brevet *til Julius Cæsar, Imperator* fra Marts 54) spore, med hvilket Lune Feltherren har svaret paa alt dette Overhæng. Der er saaledes denne Vending: »Marcus Orfius, hvem du anbefaler mig, skal jeg enten gøre til Konge over Gallien, eller du kan sende ham til Lepta, hvis du foretrækker det. Send du mig saa en anden, som jeg kan hjælpe i Vejret.« Ogsaa Penge laante Cicero under disse Omstændigheder af Cæsar (I S. 373).

Intet Under, at han ikke bliver træt af at prise ham. Man læse det udførlige Brev *til Publius Lentulus, Imperator*, fra September 54, i hvilket Cicero undskylder og forklarer sin Tilslutning til Cæsar efter at han saa nylig som

Bibulus's Hjælper har bekæmpet ham: »Hertil kom endnu, at Cæsar paa en beundringsværdig, ja guddommelig Maade har vist sig ædelmodig imod mig og min Broder.« (*Huc accessit commemoranda quædam et divina Cæsaris in me fratremque meum liberalitas).*

4

I Overensstemmelse hermed staar den Lovprisning, hvormed Cicero nu overøser Cæsar i sine offenlige Retstaler. Man agte f. Ex. paa Tonen, hvori han taler om Cæsar i sin Forsvarstale for Rabirius (*Pro C. Rabirio Posthumo* 15 16), denne tvivlsomme Personlighed (I S. 403 og 411) om hvem Cicero paastod, at han havde mistet sin uredeligt erhvervede Rigdom og var henvist til Cæsars gavmildt tilstaaede Understøttelse.

Saa meget har vel været sandt, at Cæsar har anmodet Cicero om at føre den Anklagedes Sag.

Cicero siger:

»Dersom I vil vide Sandheden, I Dommere, saa er det den, at hvis ikke Cajus Cæsars Højhjertethed paa næsten utrolig Maade havde gjort sig gældende ogsaa mod denne Mand, saa vilde vi alt for længe siden ikke mer have set Posthumus paa Forum . . . . . I har her kun en Skygge af en romersk Ridder for Øje, der er opretholdt ene og alene ved Hjælp fra en enkelt Ven.

»Intet kan længer ranes fra ham undtagen det Skyggebillede af hans tidligere Anseelse, som Ingen uden Cæsar vedligeholder og værner, og dog fortjener han under saa ulykkelige Forhold denne Anseelse i højeste Grad.

Eller skulde det være en middelmaadig Fortjeneste, at hin store Mand har agtet den Ulykkelige og ovenikøbet Fraværende saa højt? Han, som i den Grad er en Lykkens Yndling, at det allerede er af Vægt, naar han bekymrer sig om en andens Anliggender, medens han selv er sysselsat med at fuldføre Stordaad! Det vilde da ikke været noget Under, om han glemte andre. Hans Retfærdiggørelse vilde være saare let, ifald han forsømte dem.

»Jeg har hos Cajus Cæsar lært store og utrolige Dyder at kende;

men hans andre Dyder er ligesom bestemte for en større Skueplads og kan næsten vurderes af det hele Folk, nemlig Evnerne til at udse det rette Sted til en Lejr, til at uddanne en Hær, til at erobre Byer, til at gennembryde den fjendtlige Front, til at udstaa Frostens og Vinterens Strenghed, som vi andre neppe udholder i denne Bys Huse; til at forfølge Fjenden just i disse Dage, hvor endog de vilde Dyr søger Læ i deres Smuthuller og hvor efter Sæd og Skik alle Krige kommer til Stilstand. Dette er visselig noget Stort. Hvem negter det?

»Dog Sligt fremkaldes ved den prægtigste Løn, Udsigten til evigt at leve i Menneskehedens Erindring. Derfor undres man ikke over saadan en Bedrift, naar den udføres af Den, der attraar Udødelighed.

»Men der er en anden underfuld Fortjeneste, som ikke lovsynges i Digterens Sange, ikke prises paa Historiens Mindesmærker, kun vejes paa de Indsigtsfuldes Vægtskaal: En romersk Ridder, hans gamle Ven og ivrige Tilhænger, der elskede og højagtede ham, var nær ved at gaa til Grunde, ikke ifølge Udsvævelser, eller taabelige Udgifter, eller de Pengetab, Lidenskaber foraarsager, men ifølge Speculation, der havde til Hensigt at forøge hans nedarvede Formue.

»Cæsar har rakt ham Haanden, har ikke ladet ham falde, har støttet og opretholdt ham i Gerning ved sine Penge og sin Kredit, og han holder ham endnu den Dag idag oppe. Han lader ikke sin vaklende Ven glide ud. Og hans Sindsro forstyrres ikke mer ved den Glorie, der staar om hans eget Navn, end hans indre Øje blændes ved Glansen af hans Ry og høje Stilling . . . . . .

Jeg for min Del sætter Gavmildhed, udvist under saa stor Magt og saa umaadelig Medgang, Erindring om gammelt Venskab, fastholdt under saadanne Forhold, over alle hans andre store Egenskaber.«

5

De Romere, som hørte Cicero's Lovtaler over Cæsars Bedrifter i Gallien, har rimeligvis troet, at Landets Erobring i det Væsenlige var foretaget, og saa' allerede i Aanden den af mange beundrede, af mange frygtede Feltherre vende som Triumfator tilbage til Rom.

De anede ikke, hvor langt det var fra, at Maalet var naaet. Helveteren Orgetorix, Germaneren Ariovist, Hædueren Dumnorix, Eburoneren Ambiorix var bukkede under.

Men der var endnu et Navn tilbage, der skulde dukke op med en ganske anden krigersk Trompetklang. Vi har mødt Navnet Cingetorix, baaret af en Romerne ufarlig Personlighed. Med endnu en Forstavelse skulde dette Navn, *Vercingetorix*, snart langt og stolt rulle over Gallien som en Torden.

Arvernerne, der var bosatte lidt sydligt i Galliens Midte, havde før Cæsars Komme til Landet, været det egentlige Herskerfolk. De holdt sig rolige i den romerske Occupations fem-sex første Aar.

Gennem Poseidonios fra Apamea, der paa Rhodos tallte baade Cicero og Pompeius blandt sine Tilhørere, og som havde rejst i Gallien, kender vi endnu noget til Arvernernes Hofliv.

Poseidonios har før Cæsars Tid set Arvernernes Høvding i Spidsen for hans to Hundredtusind Mand staa med Halskæde og Guldarmbaand paa sin Vogn, der var beslaaet med Sølvplader, mens Vognstangen skinnede »som var selve Lynet her smeddet til Metal«. Efter Høvdingen kom det uhyre Kobbel af hans Jagthunde, der fik ham til at minde lige saa meget om en Jagtgud som om en Chef for Mennesker. Nær ham stod Sangeren, som med sit Strenge-Instrument i Haanden besang Kongens Bedrifter.

Det var et Syn af Guld og Glans; der lød en Larm af Raab og Sang, naar Kong Biduit drog forbi.

Biduit var bleven overvundet af en romersk Hær. Han gjorde Effekt i Consulen Quintus Fabius Maximus' Triumftog med sin sølvbeslaaede Vogn og sine broget malte Vaaben; blev saa sendt som Fange til Alba.

Hans Efterfølger Keltil antog Kongenavnet. Han var vel kun en Høvding som andre, men havde flere Venner, flere Slaver, flere Skyldnere og Vasaller end de andre Adelsmænd. Han bares nogen Tid oppe af et stærkt Parti; saa vendte Adelen sig imod ham under det Paaskud at han stræbte efter Tyranniet. Han blev dømt til Døden og, efter Datidens galliske Skik, til Døden paa Baalet, idet han indviedes til Guderne.

Guderne nøjedes imidlertid med et enkelt Offer. Ingen Vanære eller Udelukkelse ramte Keltil's Søn, Vercingetorix. Han blev Høvding for Arvernernes mægtige Clan, og da Cæsar kom til hans Land, gav han ham Titelen af Cæsars og Romerfolkets Ven. Cæsar har øjensynlig, som i mange lignende Tilfælde, ment at forsone Vercingetorix med sig og Romervælden ved Tildelelsen af denne Titel, der af Romerne gaves til Clienter og Forbundsfæller.

6

Vercingetorix afbildes paa de Statuer, man har udført af ham i det moderne Frankrig, som Nationalhelten med tilbagekastet Hoved, med mægtig Moustache og himmelvendt Blik, støttet til sin lange Lanse. En gallisk Chef var imidlertid i hine Dage paa én Gang en tapper Vildmand og en overdaadig Verdensmand, der som en af Middelalderens Fyrster gerne gik klædt i Brokade og gerne bar skinnende Vaaben, men lige saa gerne bredte sig i Højsædet i sin Borgs store Hal og hørte paa Bardernes Sang. Han var vel tilpas, naar han sad til Hest, med sit Jagtfølge og hundrede Jagthunde halsende efter sig og omkring sig, dog vel ikke mindre vel tilpas, naar han, omgivet af sin Hird hørte Historier fortælle eller selv fortalte sine egne Bedrifter og Forfædrenes.

Naturligvis var Vercingetorix's væsenlige Opdragelse den, som bestod i at lære Ridning, Vaabenbrug, Vildsvinejagt; men han er tidlig bleven sendt i Lære hos Druiderne, og Forstanden, vel ogsaa Følelsen, blev hos dem udviklet, som andensteds legemlig Kraft og Smidighed. Dog hvad der i disse Skoler især fik Øvelse, det var Hukommelsen og hvad der især fik Næring, det var Fantasien.

Undervisningen foregik paa Vers; lange Digtninge lærtes udenad, der i det keltiske Sprog svarede til hvad *Iliaden*

og Hesiodos's *Theogoni* var i det græske. Det fortællende Epos lærte Ynglingene Fortidens Bedrifter at kende; det religiøse Epos meddelte dem den Lære, at Sjælen fra ét Legeme gik over i et andet, saa Døden ikke burde frygtes; at Verden var umaadeligt stor, strakte sig langt udenfor deres Fædrenejord og deres Jagtmarker; at endelig alle Kelter havde samme Oprindelse, nedstammede fra en fælles Forfader af guddommeligt Udspring.

Det slog ned i den unge Vercingetorix, at Gallien var noget stort, frit og fornemt, og at deraf kunde gøres et eneste uovervindeligt Fædreland. Hans Fader før ham havde jo allerede været en ledende Mand for hele Gallien, om end Faderens Ærgerrighed havde modtaget en barbarisk Straf; han selv følte større Evner i sig, end hans Fader havde besiddet.

Efterhaanden udviklede der sig hos ham en hærdet Selvfølelse og en for os overraskende almengallisk Nationalfølelse, der ikke har staaet tilbage for nogen, der i det tyvende Aarhundrede har givet sig Udtryk hos Folkeslagene under Verdenskrigen.

Efter det store Nederlag, han og hans Sag Aaret derefter led ved Avaricum, sagde han uforsagt til de paa Thinge forsamlede Krigere: Han vilde bringe det til, at ogsaa de Cantoner sluttede sig til ham, der hidtil havde holdt sig tilbage fra de øvrige Galler; han vilde naa sit Maal, hele Galliens Enhed, og var det enigt, saa kunde det modstaa en Verden i Vaaben; ja han havde allerede næsten naaet dette Maal *(Nam quæ ab reliquis Gallis civitates dissentirent, has sua diligentia adjuncturum atque unum consilium totius Galliæ effecturum, cujus consensui ne orbis quidem terrarum possit obsistere; idque se prope jam effectum habere).*

7

Der skulde gaa et Aar endnu før Vercingetorix traadte frem som Gallernes Enhedsmærke og Cæsars eneste jævnbyrdige Modstander blandt Barbarer; men det ulmede overalt i Gallien, og da Cæsar var indsigtsfuld nok til at forudse en større Opstand i Landet, selv om han ikke kunde bestemme Tidspunktet, naar den vilde bryde ud, lod han Legaterne Marcus Silanus, Cajus Antistius Reginus og Titus Sextius foretage en ny Udskrivning. Samtidigt anmodede han Pompeius, der som Proconsul og militær Befalingsmand holdt sig udenfor Rom, om at indkalde det Mandskab, han som Consul havde udskrevet i Gallia cisalpina, og lade det støde til Cæsar.

Det gjaldt om at lade Gallerne føle, at Italiens Hjælpekilder var uudtømmelige og at vise dem, hvor let og fuldstændigt den med Sabinus mistede Legion kunde erstattes.

Endnu før Foraarets Frembrud bragte da Cæsars Legater ham tre fuldt rustede Legioner, det dobbelte Antal Cohorter af det, som ved Nederlaget var blevet tilintetgjort.

GALLIENS ALMINDELIGE OPRØR OG UNDERKASTELSE

I. FORSPILLET AAR 53

1

Fra alle Sider i Gallien var Proconsulen truet med Krig. Nervierne, Aduatukerne og Menapierne stod under Vaaben. Senonerne, hos hvem Cæsar havde indsat Cavarin som Konge efter Broderen Moritasg, havde fattet den Beslutning at lade denne deres Konge henrette. Da han i Tide blev varet, flygtede han.

Senonerne havde sendt Gesandter for at undskylde sig, men da Proconsulen stævnede deres store Raad til sig, var de udeblevne, og nu stod de i Forhandlinger med Carnuterne og deres øvrige Naboer om i Fællesskab at foretage en Opstand. Trevererne, der efter Indutiomarus' Død havde givet hans Slægtninge Ledelsen, stræbte stadigt at ophidse Germanerne, og da deres Nabostater afviste dem, søgte de Forbundsfæller blandt de fjernere boende.

Cæsar indsaa, det for ham gjaldt om at slaa løs saa hurtigt, han formaaede. Han overrumplede endnu før Vinterens Udgang Nervierne, gjorde stort Bytte af Kvæg og Mennesker, som han overlod Soldaterne, tvang Regeringen til Underkastelse, og sammenkaldte en almindelig gallisk Landdag i Amiens.

Med Undtagelse af Senoner, Carnuter og Treverer mødte Repræsentanter for alle Stammer. For at være de fjendtlige Senoners Land nærmere forlagde Imperatoren Land-

dagen til Parisernes Hovedstad, Lutetia. Pariserne havde tidligere staaet i Forbund med Senonerne, men havde nu ikke noget at skaffe med dem. Cæsar udtalte sig her offentligt om de politiske Forhold og brød endnu samme Dag op med Legionerne for i Ilmarcher at rykke ind i Senonernes Land.

Det er første Gang, Historien nævner Paris, der dengang var indskrænket til Seine-Øen, og hvis Indbyggere, som det ses af de Altre, der endnu opbevares i Constantin Chlorus' Thermer i Hôtel de Cluny, ernærede sig ved Flodfart og Fiskeri. Det keltiske Navn for Lutetia var *Lutuhezi*, der betyder Vandbolig.

Da Pariserne Aaret efter deltog i Galliens almindelige Oprør, blev de efter haardnakket Kamp overvundne af Labienus. Cæsar lod Byen, der før Erobringen var bleven brændt, opbygge paany og befæste. Den blev Station for en lille Ferskvandsflaade; deraf Skibet i Stadens Vaaben.

Senonernes Høvding Acco havde givet Befaling til, at Landbefolkningen skulde ty til Byerne.

Men da Senonerne (Departement *Yonne*) blev overraskede, før de var færdige med deres Rustninger, erklærede de, at de underkastede sig Cæsars Vilje; det samme gjorde Carnuterne (Departement *Loiret*). Cæsar lod Hæduerne passe paa de talrige Gidsler, de overvundne maatte give.

Da Proconsulen imidlertid saa sin farligste Fjende i Ambiorix, hvis Indflydelse var voxet ved det Nederlag, han havde tilføjet den fjortende Legions Legater, og som stadigt ophidsede Trevererne, Menapierne og Germanerne paa højre Rhinbred imod Rom, besluttede Cæsar for at gøre Ende paa Ambiorix's Agitation først at isolere ham.

2

Ifølge denne Plan fik Labienus i sin faste Lejr ved det nuværende *Sedan* til sin ene Legion endnu to andre, og skulde foruden at bevogte det svære Hærgods tillige holde et Øje med Trevererne. Med fem Legioner rykkede Cæsar selv frem langs den venstre Meuse-Bred, overskred Floden i tre Kolonner og hærjede Menapiernes Land saa længe til disse sendte Talsmænd, der bad om Fred. Han lod dem stille Gidsler og meddelte dem, han vilde opfatte det som Krigserklæring, om de tog imod Ambiorix selv eller Udsendige fra ham.

Cæsar lod Atrebaten Comm med Rytteri blive tilbage i Menapiernes Land som Opsyn, og drog selv med sine Tropper sydpaa mellem Mosa *(Meuse)* og Rhinen indtil Mosella *(Mosel)*, hvor han traf sammen med Labienus, der imedens havde tilføjet Trevererne et afgørende Nederlag.

Denne havde opnaaet sin Sejr ved en Krigslist, havde med høj Røst i sit Krigsraad offentlig udtalt, at han, da Trevererne havde bragt Masser af Fodfolk og Ryttere sammen og Germanerne desuden var undervejs, ikke turde udsætte sine Tropper for Vaabenlykkens Omskiftelser og derfor ved Daggry vilde trække sig tilbage.

De galliske Ryttere, der kun af Navn udgjorde romersk Kavalleri, meddelte øjeblikkelig dette til dem, for hvis Øren det kun tilsyneladende ikke var bestemt.

Labienus fik derved Trevererne indbildt, at han var modløs, saa de ikke oppebiede Germanernes Ankomst, men overskred Floden Semoy og angreb ham paa ugunstigt Jordsmon. Han opfordrede i en Tale sine Mænd til at kæmpe som de plejede, naar Imperatoren selv var tilstede, og bad dem forestille sig, han var Vidne til Dagens Udfald.

Legionerne svarte med at udstøde Krigsraabet, udslynge deres Spyd og jage Fjenden paa Flugt ind i hans Skove under stort Mandefald. Faa Dage derefter bad Trevererne

om Fred; Germanerne vendte om ved Budskabet om det lidte Nederlag. Cingetorix, paa hvem Cæsar kunde stole, blev indsat til Treverernes baade civile og militære Fyrste.

3

Cæsar havde besluttet for anden Gang at gaa over Rhinen, dels fordi Folkene hinsides Floden havde sendt Trevererne Hjælpetropper imod ham, dels fordi han vilde hindre, at Ambiorix, hvem han fremfor Alt vilde ramme, tog sin Tilflugt til dem.

Han lod slaa Bro noget ovenfor det Sted, hvor han forrige Gang havde overskredet Rhinen, og med den Færdighed, Soldaterne den Gang havde erhvervet sig, bragte de paa et Par Dage Broen i Stand. Saa stærk var deres Iver og Arbejdslyst. De Egenskaber, der havde gjort Rom stort og beundringsværdigt, og som var gaaede tabt hos de politiske Ledere i Byen selv, fandtes og trivedes endnu i Hæren, saasnart den blot havde Tillid til den, der førte den, og saa op til ham med Beundring.

Cæsar efterlod en stærk Besætning paa Treverernes Side af Rhinen, gik saa med sine Legioner og sit Hestfolk over Floden, paa hvis anden Side Ubierne forklarede og beviste ham, at de var forblevne ham tro: ikke de, men Sueverne havde sendt Trevererne Undsætning.

Da Cæsar samtidigt erfor, at Sueverne forenede alle deres Stridskræfter og Hjælpetropper paa et bestemt Mødested, befalede han Ubierne at samle deres Kvæg og Ejendele i Byerne, i det Haab at de vilde Barbarer, naar de manglede Proviant, lettere vilde kunne bringes til at levere Slag.

Dog Sueverne trak sig med alt deres ind i Bacenis-Skoven (II S. 36). Da Cæsar fik dette at vide gennem Ubiernes Spejdere, besluttede han, ikke at rykke længere

frem. Han frygtede Proviantmangel, da Germanerne næsten ikke drev Agerbrug. Dog som en Trusel mod Sueverne lod han, efter at have ført sin Hær tilbage, ikke Rhinbroen afbryde helt; kun i en Strækning af 200 Fod fra den germanske Bred at regne. Paa Broens Ende lod han opføre et Taarn, fire Stokværk højt, og Brohovedet paa den galliske Side gav han en Besætning af tolv Cohorter.

Dette Hærtog over Rhinen medførte da saa lidet som det foregaaende nogen Kamp, endsige noget Slag. Og dog var Virkningen af dette Tog utvivlsom; thi fra da af ophørte Germanerne at understøtte Rejsninger i Gallien mod Rom; ja de blev endog Hjælpetropper for Cæsar.

4

Øjensynligt for at bøde paa den ringe Interesse, Fremstillingen af Expeditionen som saadan i Cæsars *Commentarer* bød hans Læsere, og for at udslette Indtrykket af det ringe Udbytte, Togtet umiddelbart gav, har Cæsar, hvor man ventede en Skildring af det Oplevede, indflettet en fængslende men ganske almindelig Sammenligning mellem galliske og germanske Tilstande og Sæder.

Europa har lært meget af denne, hvad det rent Saglige angaar, saaledes at Rensdyret, Elsdyret, Uroxen i hine Tider levede og trivedes i Tyskland, at Germanerne fangede Uroxerne i Gruber og gjorde sig sølvbeslagne Drikkehorn af disse Kæmpedyrs Horn.

Senere Tider har ogsaa her for første Gang læst Beskrivelsen af, hvor meget mere haardføre og vilde Datidens Germaner var end Tidsalderens Galler, og hvor megen Pris Germanerne satte paa at Kønsmodenheden indtraadte sent, skønt (til Cæsars Forundring) Mænd og Kvinder samtidigt badede sig i Floderne, og begge Køn var saa

sparsomt bedækkede med Huder og Skind, at Legemet var ganske anderledes blottet end i det romerske Rige.

Det er for Cæsars Opfattelsesmaade, at det, han fortæller om Gallers og Germaners Religion, er mest betegnende. Det beriger vel kun i ringe Grad vor religionshistoriske Kundskab; men det viser os den højtudviklede Romers Mangel paa Evne til ret at sætte sig ind i en primitiv Følemaade.

Cæsar henfører alle Gallernes Gudsforestillinger til romerske Gudenavne. Han siger, at den Gud, de mest dyrker, er Mercurius; af ham gives der flest Billedstøtter. Mercur bliver fejret som Opfinder af alle Kunster, som Vejleder og Fører paa Rejser; Gallerne mener ogsaa, at Penge-Erhverv og Held i Handel afhænger af ham.

Næst ham paastaar Cæsar, at de mest hylder Apollo, Mars, Jupiter og Minerva. Apollo fordriver Sygdomme; Minerva er Ophav til Kunst og Haandværk. Jupiter er Himlens Herre; Mars er Krigsherren. Derfor lover Gallerne før et afgørende Slag gerne Mars det hele Bytte.

Hvilke Forskelle og Afskygninger, der har raadet i Gallernes Opfattelse af disse Magter i Modsætning til den romerske Synsmaade, agter Cæsar slet ikke paa. Heller ikke meddeler han os, hvad disse Guder hed. Kun gennem Lucanus kender vi Navnet paa Gallernes Dødsgud »den vilde Teutatés«, paa Hesus, der maaske svarede til Mars, og paa Taranis, der skal have været den galliske Jupiter (*Pharsalia* I 437-438).

Om Germanerne fortæller Cæsar os at de var langt mindre bigotte *(religiosi)* end Gallerne. De havde ingen Druider til at lede deres Gudstjeneste, brød sig heller ikke stort om Ofringer. De troede kun paa saadanne Guder, som de kunde se med deres Øjne og hvis Virksomhed øjensynligt var dem gavnlig, Solen, Maanen og Vulcan (Ildgud og Smeddegud). Om andre Guder havde de aldrig hørt tale. Deres hele Liv gik hen med Jagt og Krig.

5

Da Kornet begyndte at modnes, brød Cæsar op til Krig imod Ambiorix. Han sendte Lucius Minucius Basilus gennem den vældige Arduenner-Skov med hele Rytteriet, paabød ham, aldrig at antænde Lejr-Ild, overhovedet ikke foretage noget, der kunde røbe hans Nærhed, for at han kunde komme bag paa Ambiorix og om muligt fange ham ved en Overrumpling.

Atter her, som saa tidt, tumler Cæsar med Begrebet om Lykke og Lykketræf som med en Magt, af hvilken i Krig som i andet uberegnelig meget afhænger. Hvor en moderne Feltherre vilde tale om Forsynets uransagelige Veje, nøjes Romeren med at tale om Lykken *(fortuna)*. Han har troet paa sin.

Her var det *Held,* at Basilus uforudset og uformodet kom Ambiorix saa nær paa det Sted, hvor han opholdt sig med sine Ryttere, at han maatte fly over Hals og Hoved, efterladende den hele krigerske Udrustning, han havde med sig, sine Vogne og sine Heste.

Det var *Uheld,* at han selv undslap, hvad der beroede paa, at hans Hus laa midt i en Skov, saa hans Ledsagere let kunde opholde Basilus's Ryttere paa den snevre Skovsti.

Ambiorix tiltroede sig ikke at kunne levere et Feltslag. Han lod ved Sendebud alle Eburonerne vide, Enhver skulde sørge for sig selv, bringe sig og sit i Sikkerhed enten i Ardennerne, eller paa Steder, der var omgivne af Sumpe, eller paa Øer ved Havets Kyst. Mange forlod endog helt deres Land og søgte Tilflugt hos Fremmede. Catuvolcus, Ambiorix's Medregent, som var en gammel Mand, kunde ikke taale Flugtens Strabadser og tog sig af Dage med Gift.

De germanske Stammer, der var bosatte mellem Eburonerne og Trevererne og kaldte sig Segner og Condruser, retfærdiggjorde deres Sindelag for Cæsar. De modtog blot

den Ordre at udlevere ham eburoniske Flygtninge. Saa foretog han i tre Kolonner sit Hævntog.

Alt det svære Tros lod han samle i Aduatuca (sandsynligst *Tongres*), hvor Forskansningerne fra Sabinus' og Cotta's Tid Aaret forud endnu lod sig bruge. Han efterlod til Bagagens Beskyttelse den 14. Legion under Quintus Cicero, hvem han ogsaa afstod et Par Hundrede Ryttere.

Cæsar lovede Cicero, om otte Dage at være tilbage til Aduatuca, da til den Tid Besætningens Rationer omtrent vilde være spiste op.

Labienus sendte han saa med en Kolonne paa tre Legioner mod Kystbeboerne, Cajus Trebonius med andre tre Legioner til de Egne, der grænsede op til Aduatukerne. Selv drog han med sine tre Legioner langs Scaldis *(Skelden)* til Arduenner-Skovens yderste Rand.

Alle tre Kolonner havde kun det Hverv at ødelægge Landet og udrydde de krigerske Bander, som overfaldt de enkelte Soldater, saasnart disse af Lyst til Bytte spredte sig i ringeste Maade, men som ellers gjorde sig usynlige.

Da Erfaringen imidlertid hurtigt viste Cæsar, at han paa denne Vis udsatte sine Troppers Liv altfor stærkt, fattede han den diabolisk kloge Plan at bevare sin Hær uskadt og dog opnaa sit Formaal, ved at lade Opfordring udgaa til alle Nabocantoner, at hvem der attraaede Bytte nu kunde plyndre Eburonerne saa fuldstændigt, som Lyst og Lune indgav dem det.

Den galliske Nationalfølelse var paa dette Tidspunkt endnu ikke mere udviklet end at store Masser af Galler snart begyndte at hærje. Og ikke blot Galler indfandt sig, men Germaner; thi hurtigt var Rygtet, om at Eburonerlandet gaves til Pris for Lysthavende, trængt over Rhinen og 2000 Sigambriske Ryttere var i Baade og paa Tømmerflaader gaaede over Floden; indfangede derefter Flygtninge og gjorde Masser af Kvæg til Bytte.

De udspurgte deres Fanger om Cæsar, og erfor, han var langt borte, men blev samtidigt gjorte opmærksomme paa, at de havde paataget sig stor Ulejlighed for en forholdsvis

ringe Vinding, medens uhyre Rigdomme, Romerhærens hele Bagage, var dem ganske nær, i tre Timers Afstand i Aduatuca, kun bevogtet af en enkelt Legion.

Denne Nyhed gjorde dem naturligvis vilde af Begær og Kamplyst. De skjulte omhyggeligt det allerede gjorte Bytte og sprængte afsted til Aduatuca.

6

Der manglede ikke meget i, at den Tragedie, som Aaret forud var bleven spillet paa selvsamme Sted, nu kom til at gentage sig. Det havde ogsaa paa et hængende Haar kunnet gaa saadan, at Quintus Cicero, der det ene Aar i Sammenligning med Sabinus stod som Mønsteret paa streng Lydighed imod Imperatorens Befaling, nu var blevet et Offer for sin egen Ulydighed.

Cæsar havde ved sin Afmarche givet Quintus Cicero streng Befaling til, saa længe Hæren var fraværende paa Hævntoget, at holde sine Tropper i Lejren og ikke engang tillade en Trosknægt at gaa ud. Det var jo hans Agt at være i Aduatuca igen om en Uge.

I de første sex Dage adlød Cicero uden Vaklen den Ordre, der var bleven ham givet. Den syvende Dag tvivlede han paa, at Cæsar vilde holde sit Ord, da det blev ham sagt, at han endnu var temmelig langt borte. Det gjorde ogsaa et vist Indtryk paa ham, at Officererne beklagede sig: man var som i en belejret By, kunde ikke røre sig ud af Lejren osv.

Da han tilmed ansaa det for umuligt, at noget ondt kunde vederfares hans Soldater, naar fulde ni Legioner og et stærkt Rytteri paa romersk Side stod overfor en overvældet Fjendes adspredte Tropper, saa sendte han fem Cohorter ud at skaffe Korn fra de nærmeste Marker, der kun ved et Højdedrag var skilte fra Lejren. 300 som syge

efterladte Reconvalescenter samlede sig under en fælles Fane og drog ligeledes ud, desuden en Mængde Trosknægte med Pakheste.

Neppe var de borte, før de Sigambriske Ryttere kom sprængende og foer lige løs paa Lejrens Bagport for at bryde ind. Med Møje modstod Portvagten det første Anfald. End ikke de Kræmmere, der havde opslaaet deres Boder udenfor Volden, fik Tid at bjerge sig.

Hele Lejren tabte Modet. Mindet om Sabinus' og Cotta's Vanskæbne paa samme Sted var altfor levende. Da udmærkede den Primipilus, som flere Gange alt er nævnt, Publius Sextius Baculus, sig paany. Det var ham, der blev haardt saaret i Nervierslaget, og som senere ved sin Besluttethed frelste Galba's Legion. Han var paa Grund af Sygdom bleven efterladt i Lejren, havde i fem Dage ingen Næring taget til sig; men i den Tro, at Alt nu var ude, traadte han vaabenløs ud af sit Telt og saa ud over Stillingen.

Hurtigt lod han sig række Vaaben af de nærmeststaaende, stillede sig op i Porten, hvor Centurionerne af Vagtcohorten sluttede sig til ham. Kun med Møje afslog de Angrebet, og alvorligt saaret maatte Baculus bringes indenfor.

Det er let at forestille sig Forvirringen mellem dem, der var udsendte for at fouragere. Alene Veteranerne, der var Reconvalescenter, slog sig tappert igennem og naaede Lejren. Trosknegte og nyligt udskrevne Soldater uden al Krigserfaring tabte Hovedet.

Deres Centurioner kæmpede vel koldblodigt og tappert som stridsvante Officerer og skaffede derved deres Soldater Luft. Men de ofrede sig uden at kunne frelse deres Underordnede og en stor Del af Soldaterne blev huggede ned af de germanske Ryttere.

7

Disse indsaa iøvrigt nu, at Forsøgene paa at storme Lejren var frugtesløse, medtog hvad Bytte de havde gemt i Skovene, og red tilbage til Rhinen. Men saadan Skræk havde de indjaget, at da næste Aften Cajus Volusenus vendte tilbage med Rytteriet, vilde Ingen tro ham, da han sagde, Cæsar var uskadt og hans Hær med ham. Som forrykte vedblev Soldaterne at paastaa, Hæren maatte være tilintetgjort; ellers havde Germanerne umuligt vovet sig saa langt frem. Først Cæsars Ankomst gjorde Ende paa Tvivl og Vrøvl.

Han dadlede med god Grund, at man havde været hans Befaling overhørig. Han anfører iøvrigt i sit Værk her, som saa ofte, at over Held og Uheld, over de Tilfældigheder, Livet og Krigen frembyder, er Ingen Herre.

Hærjningen af Eburonernes Land optoges paany; den vilde Jagt paa Ambiorix blev fortsat uden at han dog blev indfanget.

Cæsar førte sin Hær tilbage til Durocortorum *(Reims)* berammede dèr et almindeligt gallisk Thing, lod Senonernes og Carnuternes Sammensværgelse retsligt undersøge, og dens Ophavsmand Acco henrette (I S. 91).

Han lagde derefter to Legioner i Vinterkvarter ved Treverernes Grænse, to i Lingonernes Land, og de sex øvrige i Agedincum *(Sens)* i Senonernes Land, hvorpaa han selv rejste til Italen.

II. ROM i 53 og 52

1

Aaret gik til Ende uden at Consul-Comitierne havde kunnet holdes. Snart var det Almuetribunerne, der modsatte sig deres Afholdelse. Snart var det Interregnets

Mænd, der skulde lede Consulvalget, men som paastod, at Auspicierne var ugunstige.

Den offentlige Mening var træt af al denne anarkistiske Agitation. Ifølge Plutarch (*Cæsar* 31) sagde mange rent ud, at det eneste Hjælpemiddel mod Statens Onder var nu en Enkelts Magt, og at man til dette Hjælpemiddels Opnaaelse maatte vælge den blideste Læge, hvorved man vilde betegne Pompeius. Denne lod i sine offenlige Udtalelser, som han afslog Enevælden; men i alle sine Handlinger gik han ud paa at faa sig udnævnt til Dictator.

Tribunen Lucceius indgav da ogsaa direkte et Forslag om at tildele Pompeius denne Stilling og Titel. Cato nedlagde heftigt Indsigelse derimod. For at berolige Oppositionen tillod Pompeius da Consulatvalgmøder; han havde jo aldrig Mod til at følge sin Ærgerrigheds Tilskyndelser fuldtud.

Valgte blev Pompeius' Protégé, Cneius Domitius Calvinus, der før havde været sat under Anklage, og Marcus Valerius Messala, anbefalet af Cicero, beskyttet af Cæsar.

Crassus havde nu allerede i atten Maaneder været fraværende. Han var taget til Syrien, lokket af Drømme om nye Rigdomme og ny Hæder. Han, der i sexten Aar ikke havde været i Felten og havde de tresindstyve Aar bag sig, attraaede ikke blot det Bytte, han kunde vente sig af et Krigstogt i Asien, men vilde indlægge sig Ære for ikke som Triumvir at overstraales af Collegerne, Pompeius, der havde overvundet Mithridates, og Cæsar, der for Tiden sejrede over Galler, Germaner og Britanner.

Han besluttede da at føre sin Hær mod Partherne, hvis Farlighed som krigsførende Magt han ikke kendte, og efter deres Overvindelse at føre den lige til Indus, som Alexander før ham havde gjort (og som Cæsar ti Aar senere agtede at gøre).

Det kom ganske anderledes.

I Rom gjorde Crassus's politiske Modstandere gældende, at Krigen var uretfærdig, da Partherne allerede Aar 92 havde indgaaet Venskabsforbund med Sulla, senere med

Pompeius. Aulus Gabinius havde, da han kort forinden forvaltede Syrien, forsøgt at støtte den fordrevne parthiske Konge Mithridates mod Broderen Orodes, der nu var Hersker, men havde opgivet det for Toget til Ægypten, og Mithridates var bleven overvunden og dræbt. Nogen Grund til at beklage sig over Orodes forelaa der ikke for Rom.

2

Des mer nødvendigt var det for Crassus at sikre sig indflydelsesrige Talsmænd, som kunde virke for ham, naar man i Fremtiden vilde angribe hans Ret til Krigsførelsen og til den Triumf, paa hvilken han gjorde Regning, og han fulgte derfor med Tilfredsstillelse sin Søns Bestræbelser for at bringe et godt Forhold til Veje mellem ham og Cicero.

Det opbevarede Brev fra Cicero til Crassus af Januar 54 (*ad fam.* V8) viser at Forsoningsforsøgene havde ført til det Resultat, at Cicero kaldte sig Crassus's paalidelige Ven, betegnede hvad der tidligere havde skilt dem som grundløse Indbildninger, og tilbød, for Fremtiden at staa helt til hans Tjeneste.

Et andet Brev fra Cicero til Imperatoren Publius Lentulus fra Oktober 54 (*ad fam.* I9) indeholder i Overensstemmelse hermed disse Linjer: »Da Pompeius mer end nogensinde trængte ind paa mig for at udsone mig med Crassus, og da ogsaa Cæsar i Breve lod mig vide, at den tidligere Strid havde berørt ham højst ubehageligt, saa gik jeg paa Raad med mig selv om hvad jeg skyldte ikke blot Forholdene men mit Hjerte — Følgen var, at Crassus ligesom for at tage Romerfolket til Vidne paa vor Forsoning saa at sige rejste fra min Arne til sin Provins. Han havde nemlig bedet sig til Gæst hos mig, og spiste hos mig i min Svigersøn Crasippes' Have.«

Marcus Crassus' Afmarche fra Rom foregik under en hel Række daarlige Forvarsler og deraf følgende Indsigelser fra Almuetribunernes Side, som vel ikke skræmmede ham selv, men hans Soldater, der fra første Færd var uden Frejdighed og Krigslyst.

Iblandt Crassus' Generaler var der foruden Sønnen andre dygtige Officerer som den trofaste Octavius og den ansete Quæstor Caius Cassius Longinus, der bestandig forgæves advarede Crassus mod de Mænd og de Løfter, af hvilke han lod sig narre. Maaske har Cassius's uelskværdige Væsen forøget Proconsulens Stædighed. Cassius har jo i Historien et sørgeligt Ry som Ophavsmand til Mordet paa Cæsar.

Paa Vejen fra Brundusium til Dyrrachium mistede Proconsulen flere Skibe. Han fulgte derfra Militærvejen til Bosporus, rykkede ind i Galatien og plyndrede Mesopotamien. Flere Byer, der var Kolonier fra Alexander den Stores Tid, aabnede sig for ham. Byen Zenodotum (mellem Karrhæ og Ichnæ), der gjorde Modstand, blev indtaget, og Indbyggerne solgte som Slaver. Crassus havde den kortvarige Glæde, at Soldaterne derefter hyldede ham som *Imperator*.

3

Kong Artavasdes af Armenien stødte til Hæren med en 6000 Mand Ryttere og lovede desuden 40,000, naar Romerne vilde mødes med disse i Armenien og derfra angribe Partherne; i Bjergegnene vilde de være sikrede mod Parthernes uimodstaaelige Rytteri.

Crassus vilde ikke følge Raadet, men gik over Eufrat ved Zeugma. Cassius anbefalede at følge Floden for ikke at komme til at savne Vand og for fra Skibene paa Eufrat stadigt at kunne faa Tilførsler. Men Crassus lod sig af en troløs Araberfyrste, hvis Navn angives forskelligt, Abgar

eller Ariamnes, der hyklede de varmeste Følelser for Rom, men var underkøbt af Partherne, lokke ud paa en uhyre Sandslette uden Vand og uden en Busk. Da Araberen saa Romerne redningsløst fortabte, greb han et Paaskud til at forsvinde.

Parthernes Feltherre, Surenas, var en høj, smuk Mand, ikke tredive Aar gammel, saa rig, at der behøvedes tusind Kameler til at bære hans Bagage, og to Hundrede Vogne til at føre hans Kvinder efter ham. Hans Livvagt bestod af 10,000 harniskklædte Ryttere og 10,000 andre, der var hans Livegne.

Paa Grund af Jordsmonets bølgeformige Beskaffenhed fik den romerske Hær ikke strax noget Indtryk af Modstandernes overvældende Tal.

Da dette endelig opfattedes, foreslog Cassius Opstilling paa en lang Linie for vanskeligere at omgaas. Crassus foretrak at danne Carré. Men det var umuligt at gøre denne Fjende noget Afbræk ud fra Carréen.

Det er fortalt, hvorledes Crassus' unge Søn med sine Ryttere her faldt som Helt (I S. 406). Faderen erfor Sønnens Død og fortvivlede. Han gik dog langs Rækkerne og opfordrede Soldaterne til Kamp for Æren og Romervælden. Men deres Mod var borte.

Forgæves anmodede Cassius og Octavius Imperatoren, om at benytte Natten til Flugt. Han var viljeløs. Paa egen Haand vilde de udføre Tilbagetoget. Men de mange Saarede, hvem det var umuligt at medføre, opdagede, at de skulde lades i Stikken, og opløftede et saadant Klageskrig, at Partherne blev opmærksomme og Undvigelsen umulig.

4

Befalingsmanden i Karrhæ (en makedonisk Koloni, der laa i Nærheden), som af Flygtninge blev underrettet om Nederlaget, rykkede ud med en Troppestyrke og førte Crassus ind i sin By. Han syntes da frelst. Men Partherne, der om Morgenen havde indtaget Romernes Lejr og ihjelslaaet mange Soldater, viste sig snart for Karrhæ.

Cassius undkom med 500 Ryttere. Men Surenas begyndte nu Underhandlinger med Crassus, lovede ham fri Afmarche.

Crassus, som med Rette ikke stolede paa Partheren, vilde slaa sig igennem til Bjergene. Soldaternes Modstand tvang ham til at gaa ind paa Surenas' Tilbud.

En Sammenkomst blev aftalt. Surenas indfandt sig med sit Følge, rakte Crassus Haanden, men bemærkede høfligt, at dette var ikke lige Spil: Crassus var tilfods, han selv tilhest. Der blev da fremført en Hest med pragtfuldt Skaberak. Dog neppe sad Crassus i Sadlen, før Partherne drev Hesten afsted med Piskeslag, skilte Imperatoren fra hans Ledsagere og gav ham Dødshugget. Hvad der var tilbage af den romerske Hær blev bragt som Slaver til Antiochia og maatte gøre Krigstjeneste under Orodes.

Surenas lod i Seleucia romerske Soldater, blandt hvilke Caius Paccianus maatte overtage den faldne Crassus' Rolle, udføre en Parodi paa romersk Triumf. Crassus's Hoved og højre Haand sendte han som blodige Trofæer til Orodes i Armenien. Denne sluttede Fred med Artavasdes og giftede sin Søster med dennes Søn.

Crassus' Lidenskab var Rigdom; han vilde være rig, som Cæsar mægtig. Men han var desuden ærgerrig. Og Ærgerrigheden voldte hans Undergang. Hans Livs Ulykke var den, at han i Forbund med de Største ikke selv var stort anlagt. Han var tvungen til altid at slutte sig til en Stærkere. Paa Pompeius var han skinsyg; til Cæsar maatte han støtte sig. Men hverken den første Plads, som tilkom

Cæsar, eller den anden, der tilkom Pompeius, var den, Naturen havde bestemt for ham. Han var i Triumvirernes Forbund uhjælpeligt den Tredie.

5

Crassus' Død havde den vigtige politiske Følge, at Ligevægten mellem de tre Statsstyrere blev brudt.

Den havde den underordnede Virkning, at Cæsars Fortjenester som Hærfører blev mere indlysende end før, da det viste sig, hvad der blev af ypperlige og hærdede Tropper under en Feltherre, som ikke var de indtræffende Situationer voxen.

Men Drabet havde den Hovedvirkning, at da det politiske Bindeled mellem de to vigtigste Triumvirer forsvandt med Crassus, efter at det menneskelige Bindeled imellem dem var forsvundet med Julia, stod nu pludselig Romerfolkets to mest udpegede og udprægede ledende Mænd overfor hinanden som Medbejlere, næsten som Modstandere.

Pompeius søgte sig da uvilkaarligt en ny Tilhængerkreds. Forbundet med Cæsar havde givet ham Støtte i Folkepartiet. Han nærmede sig nu Aristokratiet, smigrede dets Fordomme og beredte sig til at tjene dets Nag og indgroede Had.

Atter trak Pompeius da Valgmøderne til Consulatet ud i det Uendelige. Der var tre Ansøgere: Titus Annius Milo, hvem Pompeius siden sin Forsoning med Clodius behandlede som Fjende, Publius Plautius Hypsæus og Quintus Cæcilius Metellus Scipio, hvem han lunkent begunstigede.

Saa hændte det, at Milo slog Clodius ihjel (I S. 460), og denne Begivenhed bragte den romerske Befolkning i Kog. Alle Slags taabelige Uordener fulgte. Det Hosti-

liske Raadhus gik op i Luer, da Clodius's Lig blev brændt; Pøbelen vilde en Uges Tid derefter brænde Milo's Hus og Interrex'en Lepidus' Bolig. Hoben blev kun fordrevet ved Pileskud.

Milo, der ikke vilde opgive sine ærgerrige Planer, begyndte at opkøbe Stemmer til sit Valg. Væbnede Mænd i stort Antal styrtede sig da paa Forum over ham og hans Talsmand, Tribunen Cælius, saa de maatte flygte i Slavekapper.

Milo blev anklaget for Mord, og det lod sig forudse, at hans Domfældelse ikke vilde gaa af uden nye Optøjer.

6

Under disse Omstændigheder maatte alle Betænkeligheder ved at meddele Enevælde, endog Bibulus's og Cato's Uvilje derimod, forstumme, og Pompeius blev udnævnt til Ene-Consul, et uhørt Skridt.

Dion Cassius siger derom (40$_{50}$): »Denne ualmindelige Foranstaltning, der aldrig før havde været vedtaget, forekom forstandig. Da imidlertid Pompeius mindre end Cæsar søgte Folkets Yndest, haabede Senatet, derved at faa ham helt skilt fra Menigmand og faa ham til at tjene dets Interesser. Hvad der ogsaa hændte. Stolt af denne ny og ganske uvante Ære indgav Pompeius ikke mere noget Forslag i det Øjemed at behage Masserne, men gjorde samvittighedsfuldt Alt, hvad der kunde være Senatet behageligt.«

Milo's Proces i April blev et nyt Vidnesbyrd om den almindelige Opløsning i Rom. Hans Forsvar tilfaldt naturligvis Cicero. Men Alt blev gjort for at forknytte Forsvareren. Tribunerne ophidsede Folket imod ham og stræbte at mistænkeliggøre ham for Pompeius.

Afhørelsen af Vidner maatte foretages under Beskyttelse af en betydelig væbnet Styrke. De fleste Vidnesbyrd var,

hvad ikke kan undre, overvældende for Milo og godtgjorde, at han koldblodigt havde ladet Clodius slaa ihjel. Da Fulvia traadte frem i sin Enkedragt, forøgedes Sindsbevægelsen. Hendes Taarer og Synet af hendes Sorg rørte Forsamlingen. Folketribunen Lucius Munatius Plancus tiltalte Hoben og opfordrede den til næste Dag at møde i stort Antal for at modsætte sig Milo's Frikendelse; *det gjaldt om at lade Dommerne faa et Indtryk af Folkets Mening og Sorg, naar der skulde stemmes* (Asconius' Indledning til Cicero's Tale for Milo).

Næste Dag var Butikerne lukkede; Vagtposter holdt alle Adgange til Forum besatte; Pompeius selv residerede med en betydelig væbnet Skare ved Skatkammerbygningen. Da tre Anklagere havde talt, skulde Cicero alene føre Forsvaret. Man havde opfordret ham til at fremstille Clodius's Drab som en Tjeneste, der var vist Staten; han afslog at bruge dette Argument, som Cato var fremkommet med i Senatet. Han foretrak at betegne Milo's Handlemaade som berettiget Selvforsvar.

Men neppe havde han taget Ordet, før Clodianernes Skraal og Afbrydelser gjorde ham usikker. Stormen imod ham var saa stærk, at Soldaterne maatte gøre Brug af deres Vaaben. De Saaredes Skrig, Synet af det Blod, der flød, bragte Cicero ud af Fatning. Han skælvede og standsede undertiden i sin Tale.

Den var efter Datidens Vidnesbyrd saare svag, og lignede i ingen Henseende den ypperlige, senere skrevne Tale *Pro Tito Annio Milone*, en af Cicero's bedste.

Milo blev dømt og gik i Landsforvisning til Massilia, hvorfra han svarede Cicero paa Tilsendelsen af den bagefter udarbejdede Tale: »Ifald du havde sagt det, du har skrevet, saa behøvede jeg ikke nu at spise Karper i Marseille.« (Dion 40$_{55}$).

7

Da Pompeius havde naaet Magtens Tinde, mente han i sin Indbildskhed, at nu var Alt i Staten, som det burde være. I Stedet for at anvende sin hele Tid paa Statssager, var hans første Tanke nyt Giftermaal. Han ægtede Publius Licinius Crassus' unge Enke.

Plutarch siger derom (*Pompeius* 58):

Denne Kvinde havde foruden sin Skønhed mange Midler til at behage. Hun var inde i Literaturen, spillede meget smukt paa Lyra, kunde Geometri og læste med Udbytte Filosofernes Værker. Med alle disse Fortrin var hun dog ganske fri for den Indbildskhed og de hovmodige Manerer, som den Art Kundskaber i Regelen meddeler unge Kvinder. Hun havde desuden en Fader af god Familie og med godt Navn. Imidlertid blev dette Giftermaal næsten ikke billiget af Nogen. Adskillige dadlede Misforholdet i Alder. Cornelia passede bedre til Hustru for Pompeius's Søn.

De ypperste Borgere bebrejdede ham, at han ved den Lejlighed havde ofret Republikens Interesse for sin egen. Den havde i den angrebne Tilstand, hvori den var, valgt ham til Læge, og betroet sig til ham for at blive helbredet. I Stedet for at vise sig denne Tillid værdig, saas han, kranset med Blomster, foretage Ofringer og fejre Giftermaal, medens han burde have betragtet som en offentlig Ulykke dette Consulat, han aldrig vilde have faaet paa lovlig Maade, ene og uden Collega, dersom Rom havde været i sund Forfatning.

Pompeius gjorde nogen Gavn ved at befri Rom for Clodius's og Milo's Bander og faa Domstolenes Kendelser respekterede.

I disse Tilfælde var han Hævder af Orden.

Forøvrigt handlede han som Senatspartiets Redskab.

Han gennemførte en Senatsbeslutning, der godkendte retslig Forfølgelse af dem, der havde udøvet offentlige Hverv siden hans første Consulat. Denne Lov, der havde tilbagevirkende Kraft for de sidste tyve Aar, altsaa ogsaa for Cæsars Consulat, opirrede dennes Tilhængere.

Man gjorde gældende imod Pompeius, at han hellere skulde sysselsætte sig med Nutiden end med hadefulde Lovbestemmelser angaaende Fortiden. Han gav det tamme

Svar, at da Loven jo eventuelt vilde ramme ogsaa hans egne Handlinger, indsaa han ikke, hvorfor Cæsars skulde være undtagne.

Tilsyneladende for at hindre Begærligheden efter Provinser fra at give sig uklædelige Udslag ved Bestikkelser, blev det bestemt, at Consuler og Prætorer ikke mere kunde blive Provinsguvernører før fem Aar efter deres Consulat eller Prætur.

Og dog sad Pompeius selv skønt Consul ikke alene inde med Proconsulatet for Spanien, men lod sit Statholderskab forlænge for fem Aar, beholdt en Del af sin Hær i Italien, og modtog tusind Talenter aarligt til Underholdning af sine Tropper.

Han overtraadte saaledes sine egne Love og ikke blot i dette Tilfælde. I et andet, mindre vigtigt Tilfælde brugte Cato det Udtryk om ham: »Jeg troer ikke paa denne Lovtaler, der taler imod sine egne Love.« (Plutarch: *Pompeius* 59). Om selve dette Tilfælde skriver Tacitus (*Annales* III$_{28}$): »Han var sine Loves Ophavsmand og Omstyrter.«

8

Endnu en Tendenslov blev givet, øjensynligt for at hindre Cæsar i paany at opnaa Consulatet. Den gamle Lov, som forbød en Fraværende at søge det, blev opfrisket af Senatet og Pompeius i Forening. Og dette umiddelbart efter at Pompeius, der var fraværende fra Rom, var bleven udnævnt til Ene-Consul.

Denne Lov fremkaldte imidlertid en saa heftig Uvilje blandt Cæsars Tilhængere, at Pompeius, som ikke helt vilde bryde med ham, lod tilføje til Loven, der alt var indridset paa en Bronceplade (Maaden, hvorpaa Dekreter offentliggjordes) den Indskrænkning, der gjorde Loven

meningsløs, at den ikke gjaldt dem, som fik Autorisation til fraværende at optræde som Candidater.

Et Brev fra Cicero til Atticus (*ad Att.* VIII3) viser den Højde, til hvilken Pompeius drev Selvmodsigelsen: han lod alle ti Folketribuner foreslaa, Cæsar kunde ansøge uden personligt at være tilstede. (Se ogsaa Dion 4056, der i stærke Udtryk gør opmærksom paa det Holdningsløse i Pompeius' Færd, og Suetonius: *Divus Julius* 28, der gaar ud paa det Samme).

Den 1. August tog Pompeius sin Svigerfader Cæcilius Metellus Pius Scipio til Collega i Consulatet for Aarets fem sidste Maaneder. Han delte formelt Magten med en anden for tilsyneladende at overholde den republikanske Forfatning. Scipio ophævede Clodius's Lov, som ikke tillod Censorerne at udstøde nogen af Senatet, med mindre han forud var bleven dømt. Han gengav Censorerne en næsten ubegrænset Magt.

Men denne Tilbageførelse af tidligere Tilstande blev ikke modtaget med den Velvilje, Scipio havde ventet. De gamle Consularer, mellem hvem sædvanligt Censorerne udtoges, veg tilbage for Ansvaret ved at udøve saadan Myndighed i stormfulde Tider som disse. Posten som Censor blev ikke mere betragtet som en Hæderspost, men som en farlig og udsat Stilling. (Dion 4057).

Det var, som om de republikanske Institutioner havde overlevet sig selv. Senatet kunde ikke mere holde Møder, Comitierne ikke længer vælge Embedsmænd, Domstolene ikke længer afsige Kendelser, uden Beskyttelse af Militærmagt.

III. VERCINGETORIX

I

Clodius's Mord og hvad derpaa fulgte havde ikke blot sat hele Italien i Bevægelse; men Uroen i Italien og Opløsningen af alle lovbundne Forhold i Rom havde virket langt ind i Gallien, givet Indtrykket af, at Romerstaten var svækket, og derfor genoplivet den trods alle Nederlag ikke udryddede Attraa efter at afryste det romerske Aag.

Højst betegnende siger Cæsar i de første Linjer af *Commentarernes* syvende Bog, skønt han ellers aldrig berører politiske Tilstande udenfor Gallien: »*I Italien erfor Cæsar Clodius's Mord*, og fik samtidigt Underretning om den Senatsbeslutning, efter hvilken Italiens hele unge Mandskab skulde aflægge Faneeden. Han lod derfor foranstalte en almindelig Udskrivning i sin Provins. I det transalpinske Gallien fik man snart Besked om disse Begivenheder. Gallerne overdrev Rygtet derom og tildigtede endnu mere, som at Cæsar blev holdt tilbage ved Uroligheder i Rom og under saadan indre Kiv og Strid ikke kunde begive sig til Hæren.«

I Skove og paa afsides Punkter samledes de galliske Fyrster. Acco's Henrettelse havde oprørt dem. Ordet gik dem imellem, at der kunde vederfares dem alle det samme. De blev da enige om en almindelig Frihedskamp, og den havde tilsyneladende Udsigt til at lykkes, da man kunde afskære Cæsar fra hans Hær, mens han var i Italien, Legionerne i Vinterkvarter.

Carnuterne lovede at føre det første Slag, naar de øvrige Stammers Høvdinge ved Ed forpligtede sig til ikke at lade dem i Stikken. Under Ledelse af to Desperado'er, Gutruatus og Conconnetodumnus strømmede da Carnuterne paa en fastsat Dag til Cenabum (Orléans) og slog alle derboende romerske Købmænd ihjel (I S. 125 og 339);

blandt dem en romersk Ridder, altsaa en Publicaner, Cajus Fufius Cita, hvem Cæsar havde sendt derhen som Proviantcommissær. Carnuterne tilranede sig alt Købmændenes Gods. Rygtet om dette Massemord forplantede sig med flyvende Hast 160 romerske Mil (40 danske) til Arvernerne (*Auvergne*, Departementerne *Cantal* og *Puy de Dôme*) fra Solopgang, da det hændte, til Kl. 8 om Aftenen samme Dag.

2

Nu var Øjeblikket kommet, da Vercingetorix følte sig udset til Oprørschef. Han kaldte strax sine Vasaller sammen og satte dem i Fyr og Flamme. Hans egen Farbroder, Gobannitius og de øvrige Fyrster, der ingenlunde vilde sætte Alt paa Spil, fordrev ham fra Hovedstaden Gergovia (en Mil syd for *Clermont*). Han lod sig dog ikke derved skræmme fra sit Forsæt. omgav sig med en stor Skare Fattigfolk og løse Existenser, udstedte Opraab til alle Sider med Løsenet: Til Vaaben!, og havde snart samlet saa betydelige Stridskræfter, at han kunde vende tilbage og fordrive sine Modstandere fra Gergovia.

Man udraabte ham til Konge; han sluttede Forbund med Senonerne, Pariserne, Pictonerne, Cadurkerne, Turonerne, Aulerkerne, Lemovikerne, Anderne og alle Stammer ved Atlanterhavets Kyst, hvem han mindede om deres Ed, og som enstemmigt overdrog ham Overbefalingen.

Vercingetorix fastsatte, hvor mange Soldater og Heste hver Stamme indenfor den kortest mulige Frist skulde stille, hvor mange Vaaben der skulde forfærdiges i hver enkelt Canton, og han sikrede sig, som ovenfor berørt (I S. 92) ved Straffe, der ikke skyede nogen Form af Tortur, at hans Befalinger punktligt blev adlydt. Baalene flammede; Pinebænkenes Skruer og Ofre hvinede.

Da Cadurkeren Lucterius, en dumdristig Chef, efter

Vercingetorix's Ordre faldt ind i Rutenernes Omraade, medens Vercingetorix selv marcherede ind i Biturigernes Land, sendte disse sidste Bud til deres Beskyttere, Hæduerne, og bad om Hjælp for at kunne gøre kraftig Modstand. Efter at have raadført sig med Cæsars Legater dèr sendte Hæduerne Biturigerne Rytteri og Fodfolk; dog disse marcherede kun til Loire og vendte saa under et Paaskud hjem. Biturigerne sluttede sig derefter strax til Arvernerne, altsaa til Opstanden.

Vercingetorix forhandlede med de Tøvende og de Neutrale; han valgte til sine Sendebud smidige og veltalende Mænd, der ikke skulde spare paa Løfter, ikke heller paa Gaver. Hans Afsendinge tog afsted, rigt forsynede med ædelt Metal. De lovede de Ærgerrige Kongens Bistand overfor disses politiske Modstandere. De købte enten Høvdingens eller hans Vasallers Samvittighed, saa han glemte de Forpligtelser, han havde indgaaet imod Rom. Saaledes købte de senerehen endog Hæduernes Vergobret og de fornemste hæduiske Familie-Overhoveder, der ganske utvivlsomt lod sig dyrt betale. I Regelen vandt de lettere de ganske Unge, som gerne vilde indlægge sig Ry og gerne kommandere, end de Ældre, som allerede var komne til Ro og havde fundet sig til Rette i Forholdene som de var.

Vercingetorix's Kløgt viste sig altsaa ikke ringere end hans Strenghed. Han havde et Øje med Alt, var en duelig Organisator, handlede sikkert og rask, viste Fasthed og Haardhed. I Cæsars Sprog: *Summæ diligentiæ summam imperii severitatem addit.*

Det er sandsynligt, at Vercingetorix til de Løftestænger, han satte i Bevægelse og som Cæsar iagttog, Kommando og Diplomati, har føjet endnu en anden, der unddrog sig Cæsars Iagttagelse, en religiøs. Det laa endnu nærmere for Gallerne at se en Gud i deres Konger end for Romerne at forgude Cæsar og hans Efterfølgere med Titelen *divus*.

Vercingetorix's Mønter, saa ufuldkomment tegnede og

prægede de er, udviser samme Hoved i to tydeligt adskilte Typer, den menneskelige med tykke Læber og Hjelmen trykket fast ned om det ungdommelige Mandshoved, og den guddommelige med en ung Apollons skægløse Fysiognomi, et idealiseret Billede af Nationalhelten, der skulde minde om en Nationalgud.

Møntens Bagside viser en frit galopperende Hest, som den da foer hen over Auvergnes Sletter.

3

Der synes at have været noget af en patriotisk Drømmer og Seer i Vercingetorix. Den Sammensværgelse, han havde stiftet, gjaldt ikke blot de af Romerne vundne eller beherskede Folkestammers Befrielse, men alle Galleres Enighed og Enhed. Han har havt sin Kongstanke: at sammensmede henved tresindstyve, hinanden mest fjendtlige og med hinanden rivaliserende Cantoner til ét Folk, og han har havt sin Tro: at de alle, Gallerne ved Rhinen som Gallerne ved Pyrenæerne, Arverner og Allobroger, Remer og Bituriger, var Brødre. Alle nedstammede de, som Druiderne havde lært ham, fra én og samme Gud. De var ikke Venner og Forbundsfæller, som Romerne plejede at kalde de Folk, de vandt for sig, og hvis Uafhængighed de ranede, men de var Brødre, havde før været fjendtlige Brødre, skulde for Fremtiden være Fostbrødre, forenede ved Kampfællers Ed som ved Blodets Baand i det Land, de selv kaldte Keltika og som var deres fælles Arne.

Vercingetorix har endelig som Seer havt sine Fremtidssyner.

Druiderne lærte baade da og endnu hundrede Aar derefter, at Herredømmet over Jorden var lovet Kelterne, og det var i Overensstemmelse dermed, at han, som nævnt,

efter sit første store Nederlag uberørt deraf, sagde det overmodigt fantastiske Ord, at han vilde forene hele Gallien til én Vilje, og at hele Verden ikke vilde kunne modstaa den galliske Nation, naar den var enig. Han viste sig her som ægte Stamfader til et Folk, der altid har været tilbøjeligt til at lade Indbildningskraften forme store utopiske Fremtidssyner og vugge sig paa dem.

4

Dog Vercingetorix glemte over Fremtidsdrømmerierne ingenlunde de nærmeste Opgaver, det gjaldt om at løse. Han var praktisk og klar. Han vidste nøje, hvad han overfor den romerske Hær i Gallien ikke formaaede at udrette. Deraf fulgte, hvad der af ham lod sig gøre for at naa det forønskede Maal.

Der laa i det østlige Gallien indenfor den Kreds, der nu beskrives af Byerne Dijon, Sens, Reims, Toul, en romersk Hær paa omtrent 50,000 Mand, ti Legioner, af hvilke de sex (Legionerne Nr. 7—12) havde gjort hele det galliske Felttog med siden Aar 58, og af hvilke de første fire, 7de, 8de, 9de, 10de, allerede var øvede og krigsvante, da Krigen brød ud.

Det var Tropper, der var ligesaa kloge som tapre, lige saa behændige som legemligt stærke, utrættelige, ufortrødne, sikre paa Haand og Fod, færdige til enhver Idræt og til ethvertsomhelst Haandværk, uovervindelige i deres Lejre, umulige at slaa paa Flugt i aaben Mark.

De førtes af en Generalstab, Cæsar selv havde uddannet, en Elite af prøvede Talenter, under den et Officerskorps af Krigstribuner og Præfecter af ualmindelig Dygtighed, om end øjensynligt ikke saa yndede af Feltherren som den store Skare Underofficerer, Centurionerne, de hærdede og koldblodige, jævne og begejstrede Mænd

af Folket, hvis gode Egenskaber hver Træfning lagde for Dagen.

I det øvrige Gallien laa der ingen Garnison.

Men at kaste sig over disse 50,000 Mand, selv med en firfoldigt større Styrke, var en Dumdristighed, der ikke et Øjeblik faldt Vercingetorix ind.

Det gjaldt for ham først og fremmest om at danne sig en Hær i Lighed med den romerske, indøvet i Mandstugt som den. Til det galliske Fodfolk kunde han ikke knytte store Forhaabninger, det var løse Masser.

Men han havde én sikker Overlegenhed over Romerne i sit talrige Kavalleri, imod hvilket de intet vilde have at stille, da hidtil det romerske Hestfolk mest havde været gallisk. Han kunde desuden til sit Forsvar regne paa mangen af Naturen vel befæstet og utilgængelig Plads. Hans Kavalleri kunde recognoscere, forurolige, beskytte, overrumple, forfølge. Det var et helt Folkefærd til Hest. Han vidste, hvor meget Afbræk de britiske flyvende Korps til Vogns og paa Hesteryg havde voldet Romerne under Togtet til Britannien. Han tænkte at umuliggøre deres Bevægelser her ved en lignende Krigsførelse.

5

Labienus laa med Hovedstyrken, 6 Legioner, i Agedincum *(Sens)*. Det blev Vercingetorix's Opgave at isolere ham der. Da Biturigernes Land spærrede Arvernerne Vejen til Loire, blev det nødvendigt at gøre Indfald i dette. Derved hindredes Biturigernes Beskyttere, Hæduerne, ogsaa i at komme Legionerne til Hjælp.

Endelig gjaldt det om at hindre Cæsar i fra Italien at naa tilbage til sin Hær. Til det Øjemed var det hensigtstjenligt at sende nogle Afdelinger sydpaa til Garonne og i Retning af Toulouse, saa man foruroligede den romerske

Provins, der var vant til at leve i dybeste Fred. I saa Fald blev Proconsulen tvungen til først at berolige Provinsen.

Senoneren Drappes fik det Hverv at opsnappe Tilførsler til Legionerne i Sens, og han blokerede dem ogsaa af al Magt. Cadurkeren Lucterius blev sendt til Garonne. Selv brød Vercingetorix ind i Biturigernes Land, og vi saa, hvor hurtigt disse sluttede sig til ham og fraterniserede med hans Folk.

Om Hæduerne frygtede, at Biturigerne, der havde paakaldt deres Hjælp, vilde overfalde dem, eller de ligefrem var købte af Arvernerne, maa staa hen. Vist er det, at som Forbundsfæller kunde Cæsar ikke længer stole paa dem.

Biturigernes Overgang til Oprørshæren var en Sejr for Vercingetorix. Deres Land var rigt og havde talrige Flækker. Deres Hovedstad Avaricum *(Bourges)* gjaldt for Galliens ypperste og smukkeste By.

Sydpaa havde Lucterius i Begyndelsen stormende Held med sig. Han gik ad ufarbare Veje i Ilmarche ved Vintertid, og blev vel modtaget overalt. Gabalerne og Rutenerne var gamle Forbundsfæller af Arvernerne; de gav Lucterius hvad Gidsler, han ønskede, og forøgede hans Hærstyrke. Rutenerne var de bedste Bueskytter i Gallien.

Ogsaa Nitiobrogernes Konge Teutomat tog, skønt han havde Titel af Romerfolkets Ven, godt mod Lucterius og gav ham Mandskab.

Cadurkeren havde da faaet samlet sig en hel lille Hær, og vilde lige til at overskride Provences Grænse for at naa Toulouse og Narbonne, da han stansede brat.

Han erfor, at han havde Cæsar overfor sig.

6

I de første Dage af Aaret 52 havde Cæsar i Ravenna erfaret Oprørsbevægelsen i Gallien, og han ilte øjeblikkeligt i flyvende Fart til det transalpinske Gallien, udstedte Befaling paa Befaling, udskrev overalt Soldater og Heste, bestemte de fjerne Mødesteder, hvor de havde at indfinde sig.

I Rhonedalen fik Imperatoren nøjere Underretning om de Farer, der truede dels hans Legioner, dels den romerske Provins. Det gjaldt for ham om saa hurtigt som muligt at sætte sig i Spidsen for sin Hær. Han kunde kalde den til sig. Men den vilde paa Vejen være udsat for frygtelige Overfald, og skulde da udfægte alle Dyster uden ham som Hærfører. Han kunde stræbe at naa til dens Vinterkvarterer. Men han maatte da igennem Hæduernes Land, og han udsatte sig for dèr at blive grebet og fastholdt.

Han foretrak at true og derved standse alle sine Fjender paa én Gang. Han vilde fordrive Lucterius, tvinge Vercingetorix til at vige tilbage, lade Legionernes Legater foreløbigt klare sig selv ved at holde de Streifcorps, der afskar dem Tilførsel, i Afstand.

Cæsar slog da ikke ind paa sin sædvanlige Reiserute, men ilede til Narbo og ordnede Forsvaret af den romerske Provins.

Der blev sat Vagtposter allevegne, i Tolosa, hos Rutenerne, og langs de Stier, der førte ned fra Cevennerne. Største Delen af de Tropper, han lige havde udskrevet i Provinsen og i Italien, anbragte han ved Hovedruten, der gik ud fra Auvergnes Bjerge. Alle faste Punkter, der var Fjenden nærmest, besatte han, og i Narbo selv opflammede han de romerske Borgeres Mod. Lucterius var derved uskadeliggjort; det var gjort ham umuligt at manøvrere imellem alle disse Garnisoner.

Det blev nu Cæsars næste Opgave at standse Vercinge-

torix. Ham kunde den romerske Feltherre med sin Haandfuld Mænd ikke angribe i Fronten. Cæsar maatte for at have nogen Udsigt til Medgang, komme bag paa denne sin Hovedmodstander.

Det kunde kun ske, ifald han gik over Cevennerne.

Han sendte en Troppestyrke forud til det nuværende Departement *Ardèche*. Men den Tanke at gaa over Cevennerne midt i Februar syntes Vanvid. Kun en Feltherre, der havde en klippefast Tro paa sin Lykke, turde vove derpaa.

7

Gallerne var sikre nok paa ikke at blive anfaldne fra Cevennerne. Ingen Hærfører, der havde sund Forstand, vilde udsætte sit og sine Folks Liv ved et saa halsbrækkende Foretagende.

Den mindst umulige Vej kunde kun befærdes ved Sommertid af de enkelte Købmænd, der fra Rhonen begav sig til Auvergne. Om Vinteren fandtes der end ikke en Sti for en Fodgænger. Thi paa hver af Bjergstierne laa Sneen sex Fod høj. Cevennerne stod der som en uoverstigelig Mur, bag hvilken Arvernerne følte sig trygge.

Cæsar havde en lille Trup Fodfolk og Ryttere med sig, da han begyndte den første Opstigning 700 Meter i Vejret, hvor Soldaterne under uhyre Strabadser Skridt for Skridt maatte grave Vej i Sneen, saa Stien lignede en lang tynd Rende mellem to hvide Vægge. I 1300 Meters Højde kom man ud paa det øde Højdedrag, hvorfra Bjerget skraanede ned til begge Sider, og her fik Soldaterne i det Fjerne Øje paa den tilfrosne Loire.

Var Vejen stejl og vanskelig, saa var den til Gengæld kort, og da man naaede Loire, var man paa frugbart

Jordsmon, hvor der var Kornforraad og Høforraad nok at tilegne sig.

Cæsar udsendte sit Rytteri med Ordre til at plyndre og hærje af bedste Evne. Egnen var Vellavernes Land, der stødte op til Arvernernes Marker, og Gallerne var altfor overraskede ved de romerske Troppers Komme til at sætte sig alvorligt til Modværge. Der fandtes desuden i Egnen næsten kun Kvinder og Børn, eftersom Mændene var gaaede nordpaa for at kæmpe under Vercingetorix.

Denne havde kun behøvet, roligt at blive, hvor han var, for at Cæsar med sine Par tusind Mand vilde være bleven oprevet paa sin Marche. Men Imperatoren havde forudset den pludselige Skræk, der vilde gribe Vercingetorix's Omgivelser, naar de erfor, at deres Gaarde stod i Luer og at deres Kvæg førtes bort.

Det gik, som Cæsar havde tænkt sig. Saasnart Arvernerne hørte, at Imperatoren var gaaet over Cevennerne, anraabte de deres Konge om ikke at overlade deres Jord til Plyndring, men give dem Orlov til Forsvar for deres Ejendom. Vercingetorix's nye Magt var sagtens ikke endnu saa befæstet, at han vovede et Afslag. Han lod da sine Tropper gøre Front mod Cevennerne.

Det var, hvad Cæsar vilde opnaa. Nu behøvede han ikke at udsætte sig til ingen Nytte ved Marche imod Nord. Han havde jo ikke Mænd nok til at kunne modtage Slag. Han vilde blot naa til sine Legioner.

8

For at skjule sin Bortgang for Gallerne lod han Decimus Brutus med den lille Styrke, der var bleven medført, forblive i det Landskab, der nu hedder *le Velay* og befalede Rytterne at fortsætte med deres Streiftog og Plyndringer. Han lovede dem, om blot tre Dage at komme

igen med Forstærkninger. Saa red han gennem Loiredalen østpaa, og naaede Vienne til stor Overraskelse for det Rytteri, han nogen Tid forinden havde sendt derhen. Han var kun bleven to Dage i Arvernernes Land.

I Vienne satte Cæsar sig øjeblikkelig i Spidsen for sit Hestfolk og nu galopperede Galliens Proconsul Dag og Nat langs Rhonen og Saônen. Han frygtede ikke noget Baghold i Hæduernes Land. Han var forbi, før man vidste, at han var der.

Snart naaede han i Egnen om det nuværende *Langres* de ham tro Lingoner, og her ankom han sidst i Februar til sine to nærmeste Legioner, der havde deres Vinterkvarter der.

Cæsar var ikke mere en fra sin Hær forsprængt Feltherre. Han og hans to Legioner var forenede, og derved i Behold. Han sendte de øvrige Legioner sine Befalinger og havde hele sin Hær samlet i Agedincum *(Sens)*.

I mindre end fjorten Dage havde han tilbagelagt en stor Halvcirkel uden om det oprørske Galliens Flanke; han havde faaet én Gruppe af sine Fjender til at vige for sig, en anden til at komme sig i Møde, saa den i den Tid lod hans Legioner i Ro. Han havde overvundet disse sine Fjender, idet han først overvandt Naturen: Vinter og Bjerge. Og denne Sejr var vundet næsten uden Udgydelse af Blod.

Derfor er Ridtet over Cevennerne midtvinters en Stordaad blandt Cæsars mange Bedrifter, en Geniets og Viljens Triumf.

9

Før Arvernerne vidste, at Cæsar var naaet til sine Legioner, havde han allerede forenet alle disse, og havde sin hele Styrke i sin Haand.

Dog det nyttede ham ikke stort; det var ham vanske-

ligt, blot at tage en Beslutning. Vercingetorix var, da han indsaa, hans første Greb var forfejlet, og kostbar Tid gaaet tilspilde ved Frem- og Tilbagemarche, med sin Hær paany rykket ind i Biturigernes Land, og havde derefter lagt sig for Gergobina, den By, der var bleven Bojernes Hovedstad, da Cæsar efter Helvetiernes Nederlag havde tilladt dem at nedsætte sig indenfor Hæduernes Omraade.

Denne Handling af Vercingetorix bragte Cæsar i Forlegenhed. Lod han sin Modstander roligt indtage denne By, vilde det hedde sig, han var ude af Stand til at beskytte sine Venner. Brød han for tidligt op fra Vinterkvarteret, vilde han yderst vanskeligt kunne proviantere sine Tropper.

Men han turde ikke udsætte sig for, at de Tilhængere, han endnu kunde regne paa, ved hans Uvirksomhed faldt fra, krævede derfor Tilførsel af Hæduerne og brød med otte Legioner op til Hjælp for Bojerne.

Paa den anden Marchedag naaede han Senonernes By, Vellaunodunum. For ikke at have nogen Fjende i sin Ryg belejrede han Byen (sandsynligst *Triguères*). Den kapitulerede paa Belejringens tredie Dag, maatte udlevere Vaaben, Lastdyr, Gidsler og fik en lille Besætning under Legaten Cajus Trebonius, hvorefter Cæsar hurtigst muligt fortsatte sin Marche.

Medens Carnuterne ansaa ham for endnu bunden til Vellaunodunum, naaede han deres By Cenabum *(Orléans)*, hvor Masse-Overfaldet paa de romerske Købmænd havde fundet Sted.

Det var Aften og Angrebet maatte opsættes til om Morgenen; men da en Bro fra Byen førte over Loire, frygtede Cæsar, Indbyggerne vilde forsøge at undslippe om Natten, og lod to Legioner bivuakere for at passe paa. Saasnart en Udvandring i al Stilhed begyndte, blev den standset, Cenabum erobret, plyndret, brændt, alle Indvaanerne tagne til Fange og givne Soldaterne som Slaver.

10

Ved Budskabet om Cæsars Fremrykning hævede Vercingetorix Belejringen af Gorgobina og drog imod ham.

Cæsar havde da begyndt Kringsætningen af den næste By paa hans Vej, Noviodunum (sandsynligst *Sancerre*). Den bad om Naade, og Overgivelsen af Vaaben og Gidsler var alt begyndt under Opsyn af nogle romerske Centurioner med deres Soldater, da Vercingetorix's Rytteri blev synligt langt borte, og Noviodunerne slog om.

De greb paany til Vaaben, opløftede et Krigsskrig, og kun med Møje lykkedes det de romerske Centurioner at føre deres Soldater uskadte ud af Byen.

Hidtil havde Cæsars Rytteri mest været gallisk. Det havde ved adskillige Lejligheder vel kun daarligt gjort Fyldest; men det havde fortræffelige Heste og var ypperligt skikket til Forfølgelse af en slagen Fjende. Nu, Aar 52, havde næsten alt gallisk Rytteri stillet sig til Vercingetorix's Tjeneste.

I Mangel af Galler var Cæsar da tyet til Germanerne. Aaret forud havde han paa sine Troppers Bekostning lært det germanske Kavalleris Dristighed at kende. 2000 sigambriske Ryttere havde nær indtaget Quintus Cicero's Lejr og gjort det af med en hel romersk Legion.

Gallerne frygtede det germanske Hestfolk, saa uanselige dets smaa Klepperter var i Sammenligning med Gallernes statelige Stridshingste. Men disse smaa grimme Norbagger var omhyggelig dresserede og af en utrolig Udholdenhed, og vi har set, at Rytterne, naar de sprang af disse usadlede Heste, var dueligt Infanteri.

Klepperterne veg desuden saa lidt som Rytterne tilbage for sumpigt Jordsmon eller sammenfiltret Skov eller en Sværm af Pile. Og der kunde komme sex Gange saa mange galliske Ryttere imod dem med skinnende Kyradser paa pragtfuldt smykkede høje Heste uden at det

gjorde andet Indtryk paa dem end det at de foer ind paa dem og slog dem paa Flugt. Cæsar havde dog hellere set dem paa anseligere Heste.

Han havde foreløbigt faaet forskrevet og udrustet 400 af dem, og han havde saadan Tillid til dem at han brugte dem som Livgarde. Dem sendte han nu mod det galliske Rytteri. Det udholdt ikke Sammenstødet og trak sig med betydelige Tab tilbage til Hovedhæren.

Medens Proconsulen før havde forsvaret Gallerne imod de indtrængende Germaner, benyttede han under disse Omstændigheder Germanerne desuden politisk til at holde Gallerne i Tømme. Han havde jo trukket de to Legioner tilbage, der var lejrede i Belgiernes Land ved Treverernes Grænser. Neppe var Legionerne borte, før Germanerne trængte frem og begyndte at forurolige Trevererne, saa Frygt for Opstand af Belgierne viste sig unødig. Trevererne holdt sig rolige det hele Aar.

Det galliske Rytteris Nederlag havde til Følge at Noviodunum anden Gang og for Alvor overgav sig til Cæsar, ja overbragte ham de Mænd, hvem Øvrigheden betegnede som Ophav til Revolten imod den indgaaede Capitulation.

II

Der flammede i Vercingetorix's Sjæl den samme Lidenskab, som 1864 Aar derefter brændte i Rastoptsjin's, da han lod sætte Ild paa Moskvá.

Han forsamlede sine Landsmænd og udviklede dem, at Krigen maatte føres med en ganske anden Energi end før. Det galliske Rytteri, der var saa langt talrigere end det romerske, maatte afskære Legionerne hvilkensomhelst Tilførsel. Enhver Afdeling, der sendtes ud for at fouragere, maatte overfaldes. Flækker og Gaarde maatte allevegne gaa op i Luer. Man kunde spare sig at slaa Romerne

ihjel, naar de døde af Sult. Alle Byer, som ikke af Natur og ved Kunst var uindtageligt befæstede, maatte ligeledes stikkes i Brand, saa de hverken kunde forskaffe Romerne Proviant eller Bytte.

Paa én Dag blev mer end tyve Byer i Biturigernes Land brændte ned til Grunden. Dog da Turen kom til Avaricum *(Bourges)*, bønfaldt Biturigerne om Skaansel for deres og Galliens skønneste By: Dens Forsvar var let, da den paa alle Sider var omgivet af Morads, som kun levnede en enkelt snever Adgang.

Vercingetorix kæmpede derimod; gav dog tilsidst efter for Biturigernes Bønner og den almindelige Medlidenhed.

Belejringen begyndte. Paa at lægge Skanser om Byen kunde der ikke tænkes. Cæsar opslog sin Lejr overfor hint snevre Indpas til Bourges, sydøstligt for Byen mellem Floderne *Auron* og *Yévre*. Det skortede paa Levnedsmidler: de faa trofaste Bojer havde Ingenting, de mange upaalidelige Hæduer sendte Ingenting. Der var Dage, hvor Soldaterne ikke havde Brød, og Cæsar, som overværede deres Arbejder, spurgte dem, om de hellere vilde opgive Belejringen? De negtede det ildfuldt, vilde ikke lade de i Cenabum Myrdede uden Hævn.

Dog Vercingetorix selv nærmede sig Avaricum, da Foderet i Egnen omkring hans egen Lejr var spist op. Han tog med sin Styrke Stilling paa en aaben, jævnt opad skraanende Høj. Den var omgivet af en Sump, der vel ikke var særligt bred, men som umuligt kunde passeres uden store Ofre.

Da Cæsar rask førte sine Tropper ud imod Gallerne og Soldaterne kun attraaede Signalet til Angreb, rede til ethvert Offer for hans Hæder *(pro sua laude)*, fandt han selv Foretagendet uforstandigt, opgav Kamp paa disse Vilkaar og fortsatte Belejringen.

12

Det synes, som om Vercingetorix derefter har havt en Storm at bestaa af sine Egne, der beskyldte ham for Forræderi, fordi han havde ladet Romerne fortrække uden Kamp. Han viste dem til deres Beroligelse Fanger — Cæsar paastaar Slaver, han udgav for romerske Soldater — der efter Ordre forsikrede, hele den romerske Hær led af Mangel og Sult, saa den var aldeles ude af Stand til længer at udstaa Strabadser: Imperatoren vilde om tre Dage fortrække, dersom Belejringen ikke til da gjorde Fremskridt; disse Resultater skyldtes alene ham, Vercingetorix.

Gallerne hilste denne Tale ved med Gny at slaa deres Sværd imod deres Skjolde, den Maade hvorpaa de som senere Nordboerne gav Bifald til Kende, og besluttede at kaste endnu 10,000 Mand udsøgte Tropper ind i Avaricum.

Belejringen aabenbarede Gallernes Snildhed og Efterligningstalent; de formaaede Alt, hvad de havde set Romerne gøre, ja mer endnu.

Med Slynger fangede de de store Krumknive, der skulde nedbryde Murene, og trak dem ved Hjælp af Hejseapparater ind i deres By. Vante, som de var, til at arbejde i Bjergværker, lagde de Miner under de opførte Belejringsterrasser. Langs Muren havde de rejst Taarne osv.

Deres egne Mure var opførte paa en sindrig Maade af Bjælker og store Sten. Stenbygningen var uangribelig af Ild, Bjælkebygningen uangribelig af Stormvædderen, da hver Bjælke var 40 Fod lang og godt omklamret, saa den hverken kunde gennembores eller stødes ind.

Gallerne anvendte kort sagt alle Midler, som kunde hindre Belejringsværket, Ild i Minegangene, brændende Beg i Klumper og som Fakler, saa Kampen trods Romernes Kunst en Maanedstid var staaende. Men da Le-

gionernes Fremskridt var utvivlsomt, og Alt i det lange Løb mislykkedes for Avaricum's Mænd, fattede Vercingetorix den Beslutning, hemmeligt ved Nattetid at lade Beboerne drage ud, og mente, de saa meget sandsynligere kunde slippe upaaagtede bort, som hans egen Lejr ikke laa langt derfra.

Planen strandede paa Kvindernes Forfærdelse. De kastede sig for Mændenes Fødder, og besvor dem, ikke at prisgive dem og deres fælles Børn. Da Mændene ikke lod sig rokke, thi — som Cæsar med skarp Psychologi bemærker — i den højeste Fare fortrænger Frygten al Medlidenhed, saa skreg Kvinderne fortvivlet, og gav ved Tegn Romerne at forstaa, deres Mænd vilde flygte.

Ad de dækkede Gallerier, som var Romernes Løbegrave, trængte Legionerne ind i Avaricum, og i deres Forbitrelse over Blodbadet i Orléans skaanede de hverken Kvinder, Børn eller gamle Mænd. Af 40,000 Mennesker blev neppe 800 tilovers.

Var Massemordet i Cenabum uhyggeligt, værre end dette Massemord, som ramte ganske andre end de dengang skyldige, kan det ikke have været.

Dette er jo imidlertid den Form, i hvilken Retfærdigheden i hine Tider som i vore Dage plejer at aabenbare sig.

13

Langt fra at Vercingetorix's Folkeyndest og Blændkraft skulde have lidt under dette gruelige Udfald af Kampen om Bourges, styrkede det omvendt i høj Grad hans Stilling. Thi havde han ikke forudset det som ved overmenneskelig Visdom? Var det ikke ham, der havde villet lægge Avaricum i Aske, da det endnu var Tid?

Og var det ikke Biturigernes Uforstand og de Øvriges ukloge Eftergivenhed, som var Ulykkens eneste Aarsag?

Han forlangte nu, at de skulde befæste deres Lejr paa Romersk, hvad de aldrig før havde gjort; men de lød blindt hans Befaling.

Der kom Bueskytter til ham fra hele Gallien, og Nitiobrigernes førnævnte Konge, Teutomat, stødte til hans Hær med et stort Antal Ryttere, dels fra dennes eget Land, dels hvervede i Aquitanien.

Cæsar lod sine Tropper udhvile sig i Avaricum, hvor de fandt rigeligt ophobede Forraad. Vinteren var snart forbi, og han var netop i Færd med at aabne Felttoget, da et Gesandtskab fra Hæduerne anraabte ham om at skille en i deres Land opstaaet Trætte. Hvert Aar valgtes en Embedsmand med kongelig Myndighed; men det Aar var der to Prætendenter til Pladsen, begge af fornem Byrd og ivrige Rivaler; kun Cæsars Voldgift kunde hindre Borgerkrig.

For at ikke den ene af Parterne skulde slutte sig til Vercingetorix, og for om muligt at fastholde de vaklende Hæduer, tog Cæsar til Decetia *(Décize* i *le Nivernais)*, saa', at Cotus var ulovligt valgt af et Mindretal, og gav Magten til Convictolitavis, der var regelret udnævnt af Øvrighed og Præsteskab.

Proconsulen bad derefter Hæduerne glemme al indre Kiv; de kunde være sikre paa Belønning i Fremtiden, naar de nu ærligt hjalp ham. Han krævede hurtigst muligt deres hele Rytteri og 10,000 Mand Fodfolk.

14

Han delte saa sin Hær, gav Labienus fire Legioner til Indrykning i Senonernes og Parisernes Cantoner. Selv drog han med sex Legioner imod Gergovia, Arvernernes Hovedfæstning. For at naa den maatte han over Floden Elaver *(Allier)*. Han naaede denne Flod ved det nuværende *Moulins*, og fulgte dens højre Bred.

Vercingetorix marcherede langs den venstre Flodbred, saa hans Hær stadigt kunde iagttage den romerske. Lejrene laa gerne lige overfor hinanden. Arvernerne havde afbrudt alle de Broer, som førte over Floden, og denne sank først til Efteraaret saa meget, at man kunde vade over den.

Cæsar fandt paa følgende Krigslist. Han skjulte sig med to Legioner i en Skovegn ud for en daarligt afbrudt Bro, der uden Vanskelighed lod sig reparere, og lod de øvrige fire Legioner ved anden Inddeling end den sædvanlige skuffe Øjet og tage sig ud som sex.

Da Broen var udbedret, gik han over den, befæstede sin Lejr og kaldte sin øvrige Styrke tilbage til Stedet, hvor han befandt sig, og som synes at have været *Varennes*.

Saa begav Vercingetorix med sine Tropper sig i Ilmarche til Gergovia for ikke at blive tvunget til Slag, før det passede ham.

Arvernernes Fæstning laa sex Kilometer syd for *Clermont-Ferrand* paa det Bjerg, der den Dag idag har bevaret Navnet *Gergovia*. Dets Top ligger omtrent 740 Meter over Havfladen; i vore Dage 340 Meter over Slettelandet. To Aaer, *Auzon* og *Artières*, der begge løber ud i Allier-Floden, strømmer den ene syd, den anden nord for Gergovia.

Efter at have marcheret fem Dage naaede Cæsar til Fæstningen, og endnu samme Dag kom det til en lille Ryttertræfning.

Vercingetorix havde lagt sin Lejr nær Byen, og da

denne fra alle Sider var vanskeligt tilgængelig, vilde Cæsar ordne Forplejningen, før han indlod sig paa Belejring. Skuet af Vercingetorix's Tropper var respektindgydende, da Skarerne fra de forskellige Cantoner hver for sig var anbragte i Lejre i ringe Afstand fra hverandre, saa alle Højdedragets Skraaninger var besatte, saa langt Øjet rakte.

Hver Morgen tidligt samledes Clanfyrsterne i Vercingetorix's Telt for at afgive Meldinger og modtage Befalinger. Daglig fandt Skærmydsler Sted.

Cæsar havde anlagt sin Lejr nær ved Vand, i passende Afstand fra Gergovia, og saaledes at han bevarede sin Forbindelseslinje med det andet Noviodunum *(Nevers)* hvor hans Forraad var ophobede. (General Stoffel har genfundet denne Cæsars Lejr.) Underligt nok bar to Byer samme Navn.

Lige overfor Gergovia ved Bjergets Fod hævede der sig en Høj, som til alle Sider faldt stejlt ned og afgav et i strategisk Henseende meget vigtigt Punkt. Det er den Høj, som nu hedder *la Roche-Blanche*. Lykkedes det Romerne at bemægtige sig den, vilde dette overvættes vanskeliggøre Gallerne at hente Vand og Proviant. Da den ikke var stærkt besat, stormede Cæsar den ved Nattetid, kastede Besætningen ud, anbragte to Legioner paa den, og forbandt denne mindre Lejr med Hovedlejren ved en Vej, som beskyttedes af to parallele, halvtredie Meter brede, Grave.

15

Medens Cæsar laa for Gergovia, indtraadte en Begivenhed, der nogen Tid fjernede ham fra Staden. Convictolitavis, den Hæduer, der skyldte Cæsar sin Magtstilling, var bleven underkøbt af Vercingetorix's Udsendinge og havde stillet sig i Forbindelse med nogle andre fornemme unge Hæduere, særligt en vis Litaviccus og hans Brødre, havde

givet dem Part i de modtagne Summer, og havde ophidset dem til Frafald ved en Fremstilling af de galliske Forhold, som gik ud paa, at Hæduerne alene nu stod i Vejen for Gallernes sikre Sejr. Den fælles Frihed var et Maal, for hvilket alle andre Hensyn maatte vige.

Man blev enig om, at Litaviccus burde udnævnes til Anfører for de 10,000 Mand, Hæduerne skulde stille som Contingent til Cæsars Hær, og føre dem paa Vej til ham.

Da han var undervejs en 44 Kilometer fra Gergovia, standsede han, holdt Tale til sine Tropper, og tilraabte dem, at Hæduernes hele Rytteri og hele Adel var tilintetgjort af Cæsar; Fyrsterne Eporedorix og Viridomarus var, paastod han, blevne beskyldte for Forræderi og henrettede uden Lov og Dom.

Han fremførte Vidner, hvem han havde indstuderet, og de fortalte, som de var blevne instruerede til, at Hæduernes Rytteri var blevet hugget ned, fordi det havde havt Samkvem med Arvernerne; de Talende alene var undkomne fra Blodbadet.

Litaviccus opfordrede derpaa sine Soldater til at tage Hævn, og de gav sig derfor til at martre og myrde de romerske Borgere, der i god Tro havde givet sig i Følge med Hæduerhæren og stillet sig under dens Beskyttelse. De ranede naturligvis desuden alt Korn- og Mundforraad, som Romerne havde medført.

Litaviccus sendte dernæst Mænd rundt i hele Landet, som ved Gentagelse af denne Løgn skulde ophidse Befolkningen.

Begge de to nævnte unge Fyrster befandt sig virkelig paa Cæsars Opfordring i Spidsen for det Kavalleri, der var stødt til ham. Blandt dem var særligt Eporedorix af højt anset Slægt og stor Indflydelse. Saasnart han erfor hvad der i hans Hjemland fortaltes om hans Skæbne, kom han endnu samme Nat til Cæsar og, meddelte ham det og bad ham skride ind.

Cæsar indsaa paa Stedet Nødvendigheden, og nu fandt de Ilmarcher Sted, der allerede er udførligt fortalte som

Bevis paa den Hurtighed, hvormed Cæsar i en vanskelig Situation kunde føre sine Tropper milevidt frem og tilbage. (I S. 24, 25).

Da Cæsar havde truffet Hæduerne paa deres Marche og ladet de to Fyrster, han skulde have myrdet, Eporedorix og Viridomarus, ride op og ned foran deres Front, modtog han Efterretningen om, i hvor stor Fare hans Lejr, der uophørligt blev bestormet af Arvernerne, nu var stedt, og stod endnu før Solopgang selv indenfor dens Volde.

16

Imens havde Hæduerne, ledede af den lidenskabelige Ubetænksomhed, der altid fik Gallerne til at tro ethvert flygtigt Rygte, rundtomkring myrdet romerske Borgere eller gjort dem til Slaver, og havde allevegne udplyndret dem.

Troløse og falske som de var, havde de bevæget en romersk Krigstribun, Marcus Aristius, der var paa Rejse til sin Legion, til, med alle de i Cabillonum *(Chalons sur Saône)* bosatte romerske Købmænd, under Tilsagn af frit Lejde at forlade Byen — for undervejs at overfalde ham og berøve ham og dem deres Rejsegods. Da de værgede sig, blev de et helt Døgn holdt omringede under Tab paa begge Sider.

Dog da Hæduerne strax derefter erfor, at deres Tropper nu var i Cæsars Vold, bestormede de Aristius om Tilgivelse: Alt var sket uden deres Regerings Vidende og Vilje; og de inddrog (paa Skrømt) Litaviccus' og hans Brødres Ejendomme for at retfærdiggøre sig.

Dette gjorde de blot for at faa deres Tropper tilbage. Hemmeligt pønsede de paa almindeligt Oprør. Cæsar, der vidste, hvilke Budskaber de sendte de øvrige Stammer, ansaa det for klogt at give deres Sendebud saa mildt et Svar som muligt: han vilde ikke gøre Regeringen ansvarlig

for Pøbeludskejelser. Men han havde et Øje paa hver Finger.

Han var imidlertid naturligvis udviklet nok til nu at vente en almindelig Opstand i Gallien, og han fattede derfor den Plan, saa hurtigt som muligt at forlade Gergovia og forene hele sin Hær.

Han vilde for enhver Pris undgaa Skinnet af en Flugt, vilde selvfølgelig ikke mindre ugerne overfor sin egen Hær gøre den Indrømmelse at have begaaet en Fejl ved overhovedet at begynde denne Belejring. Han maatte frygte den Virkning, Tilstaaelsen af et begaaet Misgreb har for en Feltherres Autoritet.

En Udvej syntes at frembyde sig. Der viste sig for hans skarpe Blik en Mulighed til uden langvarig Kringsætning at bemægtige sig Gergovia med en Overrumpling.

Dog er det tydeligt nok, at Maaden, hvorpaa Cæsar i *Commentarerne* meddeler det Skete, er dikteret af netop den berørte Uvilje mod at tilstaa noget, som kunde mindske hans Anseelse. Thi, som han fremstiller Sagens Udviklingshistorie, er den øjensynligt ikke gaaet til.

At en Plan paa Grund af uovervindelige Naturforhold og Talforhold engang er slaaet fejl for Cæsar, taler dog i Virkeligheden i ingen Henseende imod hans Geni. Og hertil kommer, at Uheldet slet ingen Følger fik for Fremtiden.

17

En Dag da Cæsar begav sig over i den lille Lejr for at have Øje med Arbejdet dèr, opdagede han, at et vist Højdedrag indenfor den fjendtlige Forsvarslinje var blottet for Mandskab. Han spurgte Overløbere om Grunden, og erfor, at alle Vercingetorix's bedste Kræfter var opbudte til Befæstelse af et bestemt svagt Punkt, der, hvis det kom i Romernes Magt, vilde kunne hindre Byens Proviantering.

Imperatoren fik da den Idé at gøre et forstilt Angreb netop dèr, hvor Fæstningen var mest udsat og hvor alle Mand var aarvaagne til dens Forsvar, og samtidigt forsøge et virkeligt Angreb, naar Fjendens Opmærksomhed derved var bortledt. Paa et hængende Haar var den dristige Plan lykkedes for ham.

Cæsar sendte ved Midnatstid nogle Kavalleri-Eskadroner i Retning af hint Sted og befalede dem at gøre saa megen Larm, de kunde. Samtidigt lod han Trosknægte med Hjelm paa Hovedet sætte paa Pakæsler og Muldyr for at de kunde forestille endnu mere Rytteri. Alle disse Grupper skulde ad Omveje bevæge sig til samme Punkt.

Derpaa befalede Feltherren Legionssoldaterne, at de i smaa Afdelinger, saa de ikke kunde ses fra Byen, med tildækkede Felttegn og skjulte Ørne skulde marchere fra den store Lejr over til den lille.

Det er troværdigt, hvad han meddeler, at han lod Legaterne sige deres Soldater, det drejede sig her om et Overfald, ikke om noget Slag; men dette udelukker jo ikke Ønsket om, at Overfaldet vilde gøre et Slag overflødigt.

I Cæsars Fremstilling skifter en Overrumpling, som blot skulde vise Fjenden, at naar Romerne hævede Belejringen, skete det ikke af Frygt, sin hele Karakter ved Soldaternes fremfusende Tapperhed, der ikke lod sig standse ved Feltherrens Ordre. Det kom til en Blodsudgydelse, for hvilken Cæsar sikkert nok ganske som ved Avaricum vilde have skaanet sine Legioner, ifald de punktligt havde adlydt.

Det gjaldt om at storme op ad Bjerget ad krumme Stier, der var spærrede med Klippeblokke. Legionærerne styrtede paa givet Signal saa ildfuldt afsted, at de overskred den første Befæstning, indtog tre Lejre og overraskede Nitiobrigernes Konge Teutomat, mens han tog sin Middagslur, før Fjenden vidste, de foretog en Storm.

De naaede i deres Haab om en let Sejr og et rigeligt Bytte Stadens Mur, og en kæk Centurion ved Navn Lucius Fabius, der ubetinget vilde være den første paa Muren,

lod sig løfte i Vejret af de tre Menige og trak derefter dem ved Haanden op til sig, en for en.

Kvinderne havde allerede bøjet sig ud over Muren med blottet Bryst og udbredte Arme for at bønfalde Romerne om Skaansel. Men da deres Skrig hørtes af de Galler, der langt borte anlagde Skandser, strømmede disse massevis til, hvorpaa Kvinderne slog om og anraabte dem om Bistand.

Kampen var ulige, Terrainforholdene altfor ufordelagtige for den angribende Part.

18

Cæsar, der i Afstand var Vidne til den uheldige Vending, Striden tog, sendte Legaten Titus Sextius til Undsætning i Fjendens højre Flanke, da en uforudset Omstændighed yderligere forvirrede de romerske Kamplinjer. Paa deres egen højre Fløj saa Romerne pludselig Hæduernes Rytteri, som Cæsar havde sendt dem til Bistand ad en anden Vej. De agtede ikke paa, at disse Ryttere bar højre Skulder blottet som Tegn paa romersk Forbundsfællesskab, de iagttog kun deres Vaabens Lighed med Fjendens, og saa nye Fjender i dem.

Enkelte Centurioner ofrede sig med Heltemod for deres Soldater, men de, der havde besteget Muren, blev styrtede ned; de, der vilde slaa Byporten ind, blev overmandede. Ikke mindre end 46 Centurioner faldt, et stort Tab for Cæsar, der ved enhver Lejlighed forherliger og priser disse sine tapre Underofficerer. I Alt mistede Romerne 700 Mand.

Dagen derefter dadlede Cæsar i en Tale med al Anerkendelse af Troppernes atter og atter beviste Mod den altfor blinde Lidenskabelighed, der havde faaet dem til at overhøre Tilbagegangs-Signaler og handle imod Imperatorens Ordre.

For ikke nu, naar han forlod Gergovia, at kunne betragtes som modløs, lod han derpaa sine Legioner rykke ud af Lejren og tilbyde Slag. Da Vercingetorix ikke lod sig bevæge til Nedstigning paa Slettelandet, mente Cæsar at have gjort nok for at redde Æren, brød op til Hæduernes Land, gik den tredie Dag over Elaver *(Allier)* og traf her kun Oprør og Troløshed.

19

Hans to Forbundne, Viridomarus og Eporedorix, anklagede Litaviccus for overalt at have hidset til Opstand; de selv vilde imidlertid strax fjerne sig under Paaskud af at hindre denne Opstands Udbredelse.

Cæsar var for stolt til at holde dem tilbage. Han forstod imidlertid godt, at deres Afrejse var Indledningen til et Forræderi, mindede dem derfor blot ved Afskeden om, i hvilken ydmygende Stilling de havde befundet sig, da han traf dem, berøvede deres Grundejendom, uden Hjælpekilder, skattepligtige, underdanige under Ariovist. Han havde befriet dem og givet dem større Anseelse og Indflydelse, end de nogensinde før havde nydt.

Han kunde have sparet sig sin Formaningstale. Intet gør efter alle Erfaringer en troløs Person mere indædt end en Paamindelse om modtagne Velgerninger.

Hovedstaden Bibracte *(Mont-Beuvray)* var allerede falden fra. Noviodunum *(Nevers)*, hvor Cæsar havde opbevaret alle galliske Gidsler, sit hele Kornforraad, sin egen og Hærens lettere Bagage, desuden Masser af Heste, han havde ladet opkøbe i Italien og Spanien, blev overfaldet af dette hæduiske Vennepar, der minder en Smule om Venneparret i *Hamlet*, Rosenkrans og Gyldenstern.

Alle romerske Borgere i Byen blev nedsablede, Byttet

fordelt eller, hvis det ikke kunde bortslæbes, tilintetgjort. Vagtposter blev stillede langs Liger's *(Loire's)* Bredder for at afskære Romerhæren enhver Tilførsel.

Man ventede, at Cæsar nu maatte trække sig tilbage til Provence. Men hverken vilde han give tabt eller lade Labienus i Stikken. Han marcherede da med sine Tropper Dag og Nat, lod Rytterne søge og finde et Vadested ved Loire, stillede Hestene saaledes op, at de brød Strømmens Kraft, og førte hele Hæren over Floden, idet Soldaterne med Vand til Halsen holdt deres Arme og Vaaben i Vejret. Paa den anden Bred fandt han Korn og Kvæg i Overflod.

20

Medens disse Begivenheder fandt Sted i Auvergne, var Labienus med sine fire Legioner marcheret imod Pariserne og deres By Lutetia paa Seine-Øen. Sit Tros efterlod han under Bevogtning af nyindtrufne Erstatningstropper i Agedincum *(Sens)*.

Pariserne og deres Nabostammer forenede sig under Anførsel af en meget gammel, men overmaade krigskyndig Feltherre, Aulerkeren Camulogenus, der tog Stilling paa et Sted, som den langstrakte Sump, der svarer til *Essonne*-Dalen nu, gjorde utilgængeligt.

Labienus forsøgte først en regelret Belejring af Lutetia ved Hjælp af dækkede Gallerier og en Dæmning; men da Indeslutningen viste sig for vanskelig, brød han op ved Midnat og marcherede til Melodunum *(Melun)*, der ligeledes laa paa en Ø i Seinen. Dèr fik han et Halvthundrede Skibe i sin Magt, som han sammenkoblede og paa hvilke han med sin Hær gik over Floden. Han tog saa meget lettere Melun ved Overrumpling, som en stor Del af dens Mænd var med i Krigen. Han genopførte den af Fjenden afbrudte Bro, der forbandt Øen med højre Seine-

bred, førte sine Tropper mod Lutetia, og kom Camulogenus i Forkøbet.

Denne opgav sin Stilling ved Essonne, lod Lutetia opbrænde, Broerne afbryde, og lejrede sig paa venstre Seinebred, omtrent hvor Hôtel de Cluny i vore Dage ligger.

Da Rygter om at Cæsar havde hævet Belejringen af Gergovia, om at han nødsagedes til at søge Tilflugt i Provence, om Hæduernes Frafald og om den stigende Udbredelse af det galliske Oprør, idet ogsaa Bellovakerne truede med Krig, naaede til Labienus, maatte han være betænkt paa at opgive Angrebet og blot bringe sine Tropper uskadte tilbage til Sens.

Paa højre Seinebred, hvor han stod, var han paa den ene Side truet af Bellovakerne, paa den anden af Camulogenus. Han gav da sit Krigsraad følgende Befalinger: Ethvert af de Skibe, han havde medført fra Melodunum skulde Kl. 10 Aften, ført af en romersk Ridder, roes ned ad Floden og vente paa ham sex Kilometer derfra.

Han lod fem dygtige Cohorter marchere opad langs Seinen paa saa støjende Maade som muligt, lod ogsaa Baade med lydeligt Aareslag roes i samme Retning opad Floden. Selv marcherede han med tre Legioner nedad efter Skibene og, beskyttet af et Uvejr, blev hele hans Hær paa disse Skibe sat over Floden, medens de galliske Vagtposter blev grebne.

Ved Daggry stod Legionerne da paa den anden Side og fik den fjendtlige Hær i Syne. Labienus bad i sin Tale Soldaterne forestille sig, at det var den sejrrige Cæsar selv, som de havde i Spidsen for sig.

Ved Sammenstødet kastede den 7. Legion strax de galliske Tropper. Imod den 12. holdt Fjenden derimod Stand. Saa lod den 7. Legions Krigstribuner deres Soldater foretage en omgaaende Bevægelse og falde Camulogenus i Ryggen. Hverken han eller hans Folk veg et Fodsbred. Men de blev næsten alle huggede ned.

Labienus førte derefter sine Tropper til Sens, hvor

Hærens sværeste Tros var efterladt, og hvor man har fundet en Slyngekugle af Bly, mærket *T. Labienus*, der den Dag idag opbevares i Museet i Saint-Germain.

21

Det viste sig at være et udmærket Kup, Hæduerne havde gjort, da de bemægtigede sig de Gidsler, Cæsar havde samlet i Noviodunum. De var jo stillede af alle de forskellige, med Romerne forsonede Stammer, og under Trusel om at dræbe disse Gidsler fremtvang Hæduerne nu Stammernes Deltagelse i det almindelige Oprør.

De indbød Vercingetorix, men krævede Overledelsen for sig; en almindelig gallisk Landdag i Bibracte *(Mont Beuvray)* bekræftede imidlertid til Hæduernes Utilfredshed, at den øverste Ledelse tilkom Arvernerkongen. Han viste sig Stillingen voxen, energisk og foretagsom, krævede ufortøvet Hæduernes hele Rytteri, befalede Gallerne at nedbrænde deres Huse og stikke deres Kornforraad i Brand: Ved disse Ofre vilde de ikke for dyrt tilkøbe sig Frihed for evige Tider. Man kunde ikke slaa Romerne i aabent Slag; men Intet vilde være lettere end ved Hjælp af det overlegne Rytteri at hungre dem ud.

Afskaaret fra alle sine Forbindelser i Provence og Italien saa Cæsar sig nødsaget til atter at henvende sig til Germanerne. De sendte ham paa hans Opfordring — sikkert nok mod rigelig Sold — Rytteri og det til deres Ryttere hørende lette Fodfolk. Da deres Heste denne Gang ikke forekom ham gode nok, tog han Heste fra Krigstribunerne, fra andre romerske Riddere, og fra de udtjente Soldater, og fordelte dem blandt Germanerne.

Romerhæren drog gennem Lingonernes Land i Retning mod Sequanerne for om muligt at kunne beskytte den romerske Provins.

Vercingetorix kaldte da sine Rytterofficerer sammen, forklarede dem, at Fjenden alt var paa Veje til at rømme Gallien; dette betydede vel i Øjeblikket Frihed, men gav ingen Sikkerhed for Fremtiden; Romerne vilde blot komme tilbage med større Hærstyrke. Det gjaldt da om ved Hjælp af det overlegne galliske Rytteri at overfalde Romerne paa Marchen. De galliske Ryttere raabte, at hver Enkelt skulde binde sig ved en hellig Ed til ikke mere at træde under Tag eller gense Forældre, Hustru og Børn, før han to Gange var brudt igennem Romernes Marchekolonne. Eden blev aflagt.

Næste Dag angreb gallisk Rytteri i tre Afdelinger Romernes Fortrop og begge Hærens Flanker. Men Cæsar lod Kampen optage paa alle tre Punkter, og hvor hans Rytteri var i Fare, sendte han det stadigt Legionssoldater til Hjælp. Endelig afgjorde det germanske Hestfolk Slaget, drev galliske Ryttere og gallisk Fodfolk paa Flugt og nedsablede et stort Antal. Blandt de fornemme Hæduere, der indbragtes til Cæsar som Fanger, var de vigtigste Anførere til Fods og til Hest, imellem dem Eporedorix, der havde vist sig holdningsløs og troløs.

Det var et haardt Slag for Gallerne, at Nederlaget netop ramte deres Rytteri, hvoraf de havde været saa stolte. Rigtignok skyldtes det lige saa meget Kavalleriet fra hinsides Rhinen som det romerske Fodfolk.

Vercingetorix tiltraadte sit Tilbagetog i Retning af Mandubiernes By, Alesia, hvorhen han ogsaa lod Trosset føre.

Cæsar lod sit Train bringe til de nærmest liggende Højder, efterlod to Legioner til dets Bedækning; og forfulgte Fjenden med de øvrige ni, hvorved Vercingetorix's Bagtrop led et Tab af 3000 Mand. Næste Dag slog han Lejr for Alesia *(Alise-Sainte Reine)* i det nuværende Departement *Côte-d'Or*.

22

Det gamle Alesia laa paa Toppen af et Bjerg, der nu kaldes *Mont Auxois*, paa hvis Skraaning den nærmeste Landsby Alise-Sainte-Reine er bygget. Bjerget er ganske isoleret og hæver sig 160 til 170 Meter over de Dale, som omgiver det. Den øverste Flade, hvorpaa Byen har ligget, omfatter 973,000 Kvadratmeter, de nærmeste Skraaninger 400,000 Kvadratmeter. Stejle Klipper har beskyttet Alesia imod ethvert direkte Angreb. Byen syntes ikke at kunne indtages uden ved fuldstændig Indeslutning.

Cæsar anbragte sine Lejre i fordelagtige Stillinger, Infanteriet øverst, Kavalleriet nær Vandløbene. Disse Lejre og 23 Skandser dannede en Kringsætning af 16 Kilometers Omfang. Skandserne var om Dagen besatte af smaa Vagtposter. Om Natten bivuakerede stærke Troppeafdelinger dèr.

Kampen om Alesia er den mest storladne Begivenhed i Vercingetorix's Liv, det afgørende Træk i Galliens Modstand mod Cæsars Erobring af Landet. I de gamle Folkesagn gjaldt denne Fæstning for uindtagelig. Stedet blev betragtet som Kelterfolkets Arnested. Selve den rummelige Slette, som Alesia behersker, var som skabt til en umaadelig Skueplads for vældige Kampe. Og Øjeblikket var højtideligt: Nærværelsen af alle de uafhængige Claners Høvdinger paa et enkelt højtliggende Punkt, og af alle den romerske Imperators Legioner rundt om det, varslede, at den Stund, som sætter Tidsskel, var nær.

23

Mer end hundredtusind Mand kunde faa Plads indenfor den Million Kvadratmetre, Fæstningen frembød. Og Vercingetorix, som her stod paa sit Livs Højde og sin Magts

Tinde, havde i Kraft af sine store Evner i faa Dage forberedt Alt til at afvise en romersk Belejring.

Fra Østsiden var Stillingen svagest. Dèr faldt ikke Bjerget stejlt ned mod Sletten; en ikke lav Tærskel forbandt det med Nabohøjene. Dèr var det muligt for Romerne at oprette en af disse høje Terrasser, paa hvilke de gerne nærmede sig en indesluttet By.

Derfor havde Vercingetorix paa den Skrænt, der var jævnest, opført fremspringende Forsvarsværker, uddybet Grave og bygget sex Fod høje Mure, og ladet næsten hele sin Styrke lejre sig bag dette Bolværk.

I selve Alesia havde han nok af Datidens Artilleri, af Korn og Kød, desuden alt det levende Kvæg, som Mandubiernes Clan havde ført derind, Proviant nok for mer end en Maaned. Og saa rask havde Vercingetorix arbejdet, at Cæsar ved sin Ankomst fandt Alt i Orden til sin Modtagelse.

Rigtignok var Alesia's Beliggenhed ikke af det Værd, som Gergovia's havde været. Det store Amfiteater, Jordsmonet omkring Byen dannede, frembød ikke samme Fordele som Klipperne og Bjergkløfterne ved Gergovia.

De omliggende Høje var ikke lavere end den, paa hvilken Alesia laa, og Højsletterne dèr frembød ypperlige Lejrpladser for Romerne, som ved Gergovia havde maattet nøjes med at plante deres Telte ved Bjergets Fod.

Endelig angav de Aaer, der snoede sig omkring Alesia-Bjerget, og hvis Bredder udgjorde en rummelig Dal, Stederne hvor en Indkresning bekvemt kunde anlægges, medens ved Gergovia vidtstrakte Sumpe gjorde en saadan umulig. Alesia laa endelig kun halvt saa højt som Gergovia (418 Meter imod 744).

Imperatoren maatte da nodvendigvis her forsøge en Afspærring.

24

Ifald Cæsar havde været af dem, der midt under Aktionen giver sig Tid til at se tilbage, saa havde han med en vis Tilfredshed kunnet overskue de Opgaver, han allerede havde løst i den første Halvdel af Aar 52.

Hele det nuværende Frankrigs Omraade, der nogle Maaneder forinden havde syntes roligt, og tilsyneladende havde forsonet sig med en mild romersk Overhøjhed, stod pludseligt i Oprørsflammer, medens Proconsulen selv, adskilt fra sin Hær, sad nede i Italien og maatte forekomme udelukket fra at vende tilbage til den. Endog det romerske Provence var næsten blottet for Tropper til sit Forsvar. Legionerne var spredte rundtom i Vinterkvarterer.

Dog ingen Hindring havde skræmmet Cæsar, og hans Legem havde været rede til at udstaa enhver Anstrengelse som hans Aand til at overvinde enhver tilsyneladende uovervindelig Vanskelighed og enhver nok saa talstærk fjendtlig Magt. Han var ilet over Alperne, og hans blotte Nærværelse paa gallisk Grund havde skudt Hjerterne op i Livet paa de Nedslaaede i den romerske Provins.

Han havde improviseret en Hær af Rekrutter og af det Mandskab, der bevogtede Forraadskamrene, var gaaet med den over Cevennerne, hvis Stier var dækkede med sex Fod Sne, havde pludselig vist sig med denne ringe Styrke, hvor Oprøret var mest ildfuldt, og havde tvunget Fjenden til fra Angreb at gaa over til Forsvar. Cæsar havde forudset, at Vercingetorix, overrumplet ved hans Komme, ikke vilde give sig Tid til at knuse Decimus Brutus med hans Haandfuld Mænd i Arvernernes Land, men vilde foretage planløse Marcher. I faa Dage havde han da selv udført en Rundmarche næsten om det hele Gallien, havde samlet sine Tropper, underkastet sig Landet nord for Loire, tvunget Oprøret sammen i det nuværende Berri og Auvergne. I Betragtning af, paa hvilket Trin Samfærdsmidlerne i hine Tider stod, kunde Cæsar — hvis han

havde gidet — have sagt til sig selv, at han havde gjort et sandt Mirakel af Handlekraft og Geni.

Dog han havde andet at tænke paa end at sige sig selv Complimenter.

25

Belejringsarbejderne var neppe begyndte, før der udspandt sig en Rytterkamp paa den Slette, der nu hedder *plaine des Laumes*. Man sloges lidenskabeligt paa begge Sider. Da Romerne begyndte at give efter, sendte Cæsar til Undsætning nogle tusind germanske Kæmpekroppe paa udsøgte franske og spanske Heste, og for disse Krigeres primitive Dristighed maatte det galliske Hestfolk vige.

Samtidigt lod Cæsar Legionernes højt civiliserede Staalkraft forene sig med Naturfolkets blinde Mod for at forebygge det galliske Fodfolks Indgriben.

Germanerne slog ned for Fode hvad de mødte, og naaede til den fjendtlige Hærs Forskansninger, saa at mange galliske Ryttere lod deres Heste i Stikken og til Fods over Graven søgte Tilflugt bag Muren. Da Indgangene gennem Muren var smalle og Rytteriet talrigt, trængtes dette sammen ved Portaabningen og huggedes ned.

Men da de romerske Legioner nu ovenikøbet gik samlede frem, opstod der Forvirring ogsaa bag den galliske Forskansning. Alle blev kaldt til Vaaben, og de Frygtsomme tyede ind i selve Byen, saa Vercingetorix, for at hindre almindelig Flugt fra Lejren, maatte lade dens Porte lukke.

Den arverniske Konge tog derefter den Beslutning, endnu før de romerske Linjer lukkede sig om Byen, ved Nattetid at bortsende sit hele Rytteri, for at Mændene kunde ride bort hver til sin Stamme, og opfordre enhver vaabendygtig Mand i Gallien til at møde. Thi nu gjaldt det.

Han havde, sagde han, gjort for Gallerne, hvad han kunde; nu burde de til Gengæld huske paa ham og ikke lade ham udlevere til en kvalfuld Død for Fjendehaand. Viste de nu ingen Energi, saa var de 80,000 Mand i Alesia viede til Undergang. Der var neppe Proviant til en Maaned; ved streng og omhyggelig Rationering kunde den forslaa endnu nogle Dage længere; men det var Alt.

(Hertugen af Aumale, der med største Omhu har studeret alle Forhold vedrørende Alesia, og General v. Göler efter ham har betvivlet Rigtigheden af Tallet 80,000, og ment det burde reduceres til det halve. Det synes dog stemmende overens med Virkeligheden; Gallerne har vistnok forstaaet at lejre sig tættere ind til hinanden end en romersk Hær. *Revue des deux mondes, Mai 1858*).

Vercingetorix krævede under Dødsstraf alt Korn indleveret til ham, ligeledes alt Kvæg fordelt efter Mandtal, og lod det Hele sparsomt tilmaale Mandskabet. Derpaa drog han sine Tropper ind i Byen, og oppebiede Undsætningen.

26

Cæsar fuldførte imens sine Belejringsværker: dybe Grave med lodrette Sider, altsaa lige saa brede forneden som foroven, regelrette Volde med Brystværn og Tinder, Palisader, Taarne, desuden adskillige dengang nye Opfindelser, hvad de nye Navne, som forklares, viser:

Fem Rækker med hverandre forbundne Spidssøjler *(cippi)*. Tragtformede Ulvegrave med tilspidsede Pæle, ordnede i regelrette Figurer, otte ad Gangen, i fem bag hverandre liggende Linjer, der dannede romerske Femtaller, (*lilia*, da Formen lignede en Liljes). Lange Fodangler med Modhager, helt nedgravede i Jorden og dækkede med Løvværk (*stimuli*, Brodde).

Dernæst til Modtagelse af den ventede galliske Undsætning en lignende Forsvarslinje 20,7 Kilometer lang, med Front udadtil. Sin hele Styrke forsynede Cæsar med Proviant for tredive Dage. Hvor stor Hæren var, er ikke helt let at afgøre. Halvandet Aar tidligere, før de mange Tab, kunde den anslaas til 38,000 Mand. Mer end 30,000 har den foran Alesia neppe talt.

Det er lykkedes Napoleon III ved de Udgravninger, han foranstaltede, at genfinde alle Cæsars Lejrpladser og Anlæg, endog fem af de *stimuli*, han nævner, de fæle Fodangler, som da var ny.

Medens Cæsar traf sine Forholdsregler, mødtes Gallerne til Thinge, formodentlig i Bibracte, og blev enige om — ikke netop, som Vercingetorix krævede, at stille hver vaabenfør Mand, men om at kræve et vist Troppe-Bidrag af hver enkelt Stamme; man vidste ellers ikke, hvorledes man skulde ernære saa stor og forvirret en Masse og haandhæve Mandstugt iblandt den.

Det er unødvendigt her at anføre, hvilket Antal der stilledes af hver Clan for sig. Den samlede Styrke, der egentlig skulde have været 283,000 Mand, blev i Virkeligheden lidt mindre, 240,000, hvortil kom et Kavalleri paa 8000 Heste.

Bellovakerne, der vilde føre Krigen paa egen Haand, afslog at stille deres Contingent. Dog, paa Anmodning af Atrebaten Comm, medgav de 2000 Mand.

27

Det kunde undre at se Kongen over Atrebater og Moriner, der før hørte til Cæsars betroede Mænd, som virksom Deltager i Oprørsbevægelsen.

Cæsar giver den almindelige Forklaring, at saa stærk

var nu i Gallien Frihedsbegejstringen bleven, at alle tidligere Venskabsbaand bristede og alle tidligere Gunstbevisninger glemtes. Naar han udtrykker sig saaledes, sker det øjensynligt af Skaansel mod hans Yndlingslegat Labienus, der da endnu var ham tro, men som om ikke lang Tid skulde falde fra ham og blive hans bitreste Fjende.

Labienus havde gjort sig skyldig i en saa uædel Handlemaade imod Comm, at man vel forstaar Atrebaterens Omslag. Vi kender Historien fra Hirtius, der har meddelt os, hvad Cæsar fortav.

Hirtius har erfaret, at medens Cæsar Aar 52 var fraværende i Norditalien, mente Titus Labienus at være kommet til Kundskab om et af Comm stiftet hemmeligt Forbund imod Cæsar.

Han troede derfor, ikke at begaa nogen Troløshed, naar han kom Atrebaten i Forkøbet. Han sendte da Cajus Volusenus afsted i det Ærind at skaffe sig en Samtale med Comm og ved den Lejlighed lade ham slaa ihjel. Til det Øjemed gav han Volusenus nogle Centurioner med som Redskaber.

Man mødtes under aaben Himmel, og den paagældende Centurion skulde efter Aftalen, naar Volusenus gav Comm Haanden, hugge denne ned. Men enten fordi det uvante Hverv forvirrede Centurionen, eller fordi en af Comm's Ledsagere holdt hans Arm tilbage, han fik kun bibragt Comm et dybt, ikke dræbende Sværdhug i Hovedet.

Fra begge Sider greb man derefter til Sværdene, nærmest for at komme fri fra hverandre; Romerne indbildte sig nemlig, at Comm var dødeligt saaret, og Gallerne troede, at Romerne yderligere havde ondt i Sinde.

Fra da af havde Comm, hed det sig, taget den faste Beslutning aldrig mer at lade en Romer komme sig for Øje.

Vi hører dog om ham engang endnu. At nævne dette her, er at afbryde Fortællingen og foregribe Begivenhedernes Gang. Men det er naturligst at fremstille Atrebaterkongens Skæbne under Et.

Da i det følgende Aar Gallien omtrent var beroliget, og Cæsar laa i Vinterkvarter i Nemetocenna *(Arras)*, erfor han om en Træfning, Comm havde leveret hans Rytteri. Selv efter at Atrebaternes Canton var underkastet, vedblev nemlig Comm, oprørt over det ham troløst tilføjede dybe Saar, at føre Krig paa egen Haand. Han levede med sine Ryttere af Landevejsrøverier, overfaldt Veifarende af krænket Retsfølelse som en Oldtidens Michael Kohlhaas.

Under Marcus Antonius, der laa i Vinterkvarter i Belgien, tjente dengang hin Cajus Volusenus, der efter Befaling havde villet myrde Comm og nu blev hadet af ham, som han hadede ham.

Som Anførere for to fjendtlige Rytterskarer mødtes de til Hest. Comm greb Flugten, og Volusenus forfulgte ham, da Comm, efter at have lokket sin Fjende fra dennes Følge, pludselig gjorde Holdt, besvor sine Landsmænd, ikke at lade Overfaldet paa ham uhævnet, vendte sin Hest og i fuld Fart sporede den imod Volusenus, saa Hestene stødte sammen, mens Comm løb sin Landse ind i Volusenus' Hofte. Romeren svævede længe i Livsfare; Comm undslap ved sin Hests Hurtighed.

Saa sendte han Gesandter til Antonius og lovede, for Fremtiden at forholde sig rolig og lydig, blot han maatte være fri for nogensinde mere at se en Romer.

Antonius, der ikke fandt dette Krav urimeligt, føjede da den tidligere Atrebaterkonges Ønske, og han er hermed ude af Sagaen.

28

Den Dag var nu forbi, paa hvilken de i Gergovia indesluttede ventede at se deres Landsmænd komme dem til Hjælp. Deres Levnedsmidler var fortærede.

De holdt Raad for at tage en Beslutning, nogle var for

Overgivelse, andre for Udfald i Masse. Den ansete Arverner Critognat fremkom med et Forslag, som røber Tidens Raahed og Sindenes Ophidselse. Han foreslog at gøre, som Forfædrene i sin Tid havde gjort under Krigen mod Cimbrer og Teutoner, slagte og spise de Svage og Gamle, hellere end at overgive sig.

Man veg tilbage for en saadan Yderlighed, der maatte opsættes, til intet andet Middel var tilovers, og greb til en Udvej, der rigtignok i Virkeligheden viste sig fuldt saa grusom, nemlig den at bortsende alle, der var udygtige til Vaabenbrug. Mandubierne, som havde optaget den galliske Hær indenfor deres Mure, blev da jagede ud med samt deres Kvinder og Børn. Disse nærmede sig de romerske Linjer, bønfaldt om Brød mod at gøre Trælletjeneste. Men Cæsar, som øjensynligt selv havde det ikke mindre knapt, forbød sine Soldater at tage imod dem.

Kort derefter indfandt den store Erstatningshær sig. Dens Overbefalingsmænd standsede paa en Høj *(Mussy-la-Fosse)* neppe halvanden Kilometer fra de romerske Forskansninger. Næste Dag lod de deres hele Rytteri fylde Sletten *(la plaine des Laumes)* og lod deres Fodfolk besætte Højderne i nogen Afstand.

Ved Synet af Undsætningshæren følte de Belejrede naturligvis stor Glæde. De styrtede sig ud af Byen, fyldte den nærmeste Grav med Risknipper og Jord, og forberedte et almindeligt og afgørende Udfald.

Cæsar var nødsaget til at kæmpe med dobbelt Front, og han anviste enhver Hærafdeling dens Post. Gallerne havde ind i deres Rytteri blandet adskillige Bueskytter og letbevæbnede Soldater til Understøttelse mod det romerske Kavalleri. Disse blev ikke strax bemærkede og saarede derfor mange.

Gallerne opløftede et umaadeligt Krigsraab og troede sig paa Grund af deres store Flertal sikre paa Sejren, da efter en Kamp, der havde varet fra Middag til Solnedgang, de germanske Ryttere i Cæsars Sold kastede det

galliske Kavalleri, traadte Bueskytterne ned, og forfulgte Undsætningshæren til dens Lejr, saa de Tropper, der havde gjort Udfald fra Fæstningen, forskrækkede søgte Tilflugt i den igen.

29

Efter en Dag, der var tilbragt med Forfærdigelsen af Faskiner, Stiger, Hager i stort Antal rykkede Gallerne paany ud af deres Lejr, denne Gang ved Midnat. De angreb Skansernes Besætning med Pile og Slyngesten og al Slags Kastevaaben, mens Vercingetorix paany marcherede ud af Byen med sin dèr indesluttede Hær.

Romerne paa deres Side anvendte Datidens grove Skyts. Man kunde i Mørket daarligt vogte sig mod Stenkast, saa der tilføjedes mange Saar. Da Gallerne kom Forskansningerne nær, tilføjede Ulvegrave og Oxebrodde, i Forening med de svære Kastespyd fra Voldene, de Angribende stort Afbræk.

Gallerne var nu saaledes to Gange viste tilbage fra Romerlejren med stærkt Tab. De søgte derfor at bemægtige sig en Høj, som var for fjernt liggende, til at den havde kunnet omgives af Forskansningerne *(Mont Réa)*. Cæsar havde her anbragt Legaterne Cajus Antistius Reginus og Cajus Caninius Rebilus med to Legioner. Uden et Kort over Egnen omkring Alesia kan den haarde og langvarige Kamp, der her udspandt sig, ikke skildres forstaaeligt i det Enkelte. Men Højen blev angrebet af 60,000 Galler under Vercassivellaun, medens Vercingetorix med sin Hær selv rettede sit Angreb imod ethvert Punkt, der syntes svagt. (Kort i Atlas til Napoleon III's *Vie de Jules César*).

Paa en Skraaning nord for Bjerget *Flavigny* havde Cæsar taget Plads for at overse Slaget og kunne sende Hjælp til ethvert truet Punkt.

Da Kræfterne syntes at svigte Romerne, sendte han Labienus med sex Cohorter til Hjælp for de Vaklende, men befalede dem, kun at gøre Udfald, dersom de slet ikke kunde staa sig bag Forskansningerne. Det viste sig, at et saadant Udfald snart blev nødvendigt.

Vercingetorix og hans Mænd forjog med en Hagl af Pile de Soldater, der kæmpede fra Taarnene paa Volden, aabnede sig en Vej, og begyndte med svære Hager at rive Voldens Bindingsværk ned.

Demoraliserende virkede paa Romerne de Kampskrig, de som kæmpende med dobbelt Front stadigt hørte bag deres Ryg. Cæsar bemærker: »Især den Fare foruroliger Menneskene, som de ikke ser.«

Nu ilede han til for personligt at gribe ind i Kampen, og saa snart Legionssoldaterne genkendte deres Imperator paa hans Krigsdragt, den han plejede at bære i Slaget, den skinnende Purpurkappe *(paludamentum)*, og saa ham komme ridende fulgt af Fodfolks-Cohorter og Kavalleri, foretog de et almindeligt Udfald og Angreb under Raab, der kaldte fra Skanse til Skanse, som det i Turgenievs Syn angives: *Cæsar, Cæsar venit!*

Legionærerne lod deres Kastespyd falde og drog deres Sværd. Gallerne flygtede, men mødte Rytteri, der angreb dem bagfra. Det blev et uhyre Mandefald, og havde de romerske Tropper ikke været dødtrætte efter en hel Dags uafbrudt Overanstrengelse, var de fjendtlige Masser blevne tilintetgjorte. Først ved Midnat kunde nu Forfølgelsen begynde, og selv saaledes blev mangfoldige nedsablede, mens andre simpelthen løb hjem.

30

Dagen derpaa sammenkaldte Vercingetorix i Alesia et almindeligt Møde og sagde her: Ikke til egen Fordel men

for den fælles Friheds Skyld havde han begyndt denne Krig. Da man var nødsaget til at finde sig i sin Skæbne, saa stillede han sig til sine Medborgeres Raadighed og tilbød dem at lade sig udlevere levende eller død til Romerne for at stille dem tilfreds.

Den stolte Vercingetorix havde rigtigt bedømt sine Mænd. Ingen Tanke forekom dem mere naturlig end den at udlevere deres folkekaarne Høvding for at bjerge deres eget Liv.

Fraser som Critognats forrykte Forslag om at æde de Gamle og Svage, hellere end at overgive sig, havde kunnet ophidse Gallerne nogle Minutter. Nu var Kamplysten slukt af den stedse nagende Sult. De saa sig truede af Død og Undergang, og Døden med Vaaben i Haand havde intet Tiltrækkende for dem.

Vercingetorix's Selvofring stillede dem den Mulighed at frelse Livet for Øje. Høvdingene, der før havde følt saa stor Vanskelighed ved at blive enige, fandt endelig noget, hvorom de kunde mødes i fuld Enighed, det, at udlevere deres første Mand, deres eneste store Mand, deres af alle Claner valgte Konge, til Fangenskab og Henrettelse.

Man sendte da Underhandlere til Cæsar, der selv havde været med til Forfølgelsen af de Flygtende, blandt hvilke Lemovikernes Fyrste, Sedulius, blev dræbt, og Vercingetorix's Fætter, Vercassivellaun, en af de faa tapre galliske Høvdinge, var bleven taget til Fange. Hæduerne, der havde vist sig saa ivrige for at opnaa Førerskabet, havde være træge til at adlyde, ynkelige som Combattanter.

Vercingetorix var bleven misundt af sine egne og ladet i Stikken af sine egne. Vel en 190,000 af hans Mænd synes at have holdt sig udenfor Sammenstødet, har blot forladt deres Lejr for at vende tilbage til den, og har derefter tiltraadt et Tilbagetog for at forsvinde, saasnart de kom levende fra Nederlaget.

31

De Udgravninger, der er foretagne af Napoleon III's Officerer, særligt af General Stoffel rundt om det gamle Alesia, og de talrige Planer og Afbildninger, der i sin Tid er blevne offenliggjorte, har for Den, som har nogen Indbildningskraft, stillet Sceneriet saa livagtigt for Øje, som havde han oplevet Begivenhederne da.

Og den som kender Alise-Sainte-Reine, ser uden Vanskelighed ikke blot Alesia for sig, løftende sig fra Højsletten paa *Mont-Auxois*, og Romerlejren, der blev angrebet paa *Mont-Réa*, og Cæsar i sin Purpurkappe holdende til Hest med Følget paa Skrænten af *Mont Flavigny*, og de slanke flettede tre Etages Taarne, der hævede sig over den store Romerlejrs Volde; men han kan fordybe sig i den omgivende Natur, høre Kildernes Rislen ned ad Bjergsiderne, der lyder den Dag idag som for to tusind Aar siden, med Blikket følge de højeste Bjergtoppe, der synes at røre Himlen, se det mørke Buskads, der groer paa Skrænterne, høre Skovlærkens stadige Kvidren, følge Ravnenes tunge Flugt, der glider hen over Sletten, dvæle ved de gamle og ensomme Træer, hvis Silhuetter tegner sig mod Horizonten, og de gulnende Blade paa Misteltenskvistene, der snyltende grønnes omkring Poplers og Piles Grene — de samme Naturindtryk, som dengang afsatte sig i Menneskenes Sind og betog det.

32

Det var en Septemberdag med lys, klar Luft, Dagen efter Capitulationen.

Cæsar sad under aaben Himmel paa sit høje Dommersæde, omgivet af sine Legater og Krigstribuner, medens

Tropperne stod der omkring, da en kæmpestor Rytter, hvis Legem skinnede af Guld, Sølv og Email, rank og fuldt bevæbnet, kom ud af Byporten højt oppe og galopperede i Retning af Proconsulen.

Under almindelig Overraskelse lod han sin Hest foretage nogle Volter, bevægede sig i en Cirkel, som man dengang førte et Offerdyr rundt indenfor et helligt Hegn, steg derpaa af Hesten. Saa kastede han sine pragtfulde Vaaben, sin Hests Hals- og Brystsmykker, for Fødderne af den romerske Imperator og blev staaende, ubevægelig og stum.

Det var Vercingetorix, der var kommet, udrustet som Kriger, og nu ved en sindbilledlig Handling omformede sig til overvunden Fange. Alle de Tilstedeværende blev stærkt bevægede. Forundringen veg for Medfølelse. Kun Cæsar forblev upaavirket.

Endelig gik Vercingetorix nogle Skridt frem, knælte, og uden at sige et Ord rakte han sine to Hænder op imod Cæsar, som en Mand i hin Tid gjorde, naar han bønfaldende anraabte en Guddom.

Dog Cæsar rørtes ikke. Altfor ofte havde de Hundred, hvem han var kommet i Møde med Mildhed, hvem han havde kaldt Venner og Forbundsfæller, rejst sig imod ham, naar han havde havt Grund til at tro dem bedst, havde sat Himmel og Jord i Bevægelse for at gøre ham alt det Onde, de evnede, og havde saa, naar al deres Foretagsomhed var strandet mod hans Geni, som et Skib strander paa en Klippe, anmodet om Benaadning og Medlidenhed.

I haarde Ord lod Cæsar Vercingetorix høre, hvor mange Beviser paa Venskab han fordum havde taget imod fra Cæsars Side; han bebrejdede ham det Forræderi, han havde begaaet efter at have sluttet Venskabspagt og Forbund. Han talte med Vrede til den Afvæbnede og Ubevægelige, der ikke fremførte et Ord.

En stillere Højhed havde her været paa sin Plads.

Det var de sidste Øjeblikke, i hvilke Vercingetorix stod fri i fri Luft under sit Lands Himmel.

Cæsar gav sine Soldater Befaling til at fængsle ham, og fulde sex Aar forblev han fængslet, til han slæbtes til Rom for at fremføres for den romerske Pøbel efter Sejrherrens Triumfvogn og derefter overleveres til sine Bødler. (Dion 40[42]).

Det faldt end ikke Cæsar, endsige Samtiden, ind, at en overvunden Fjende ikke mere er nogen Fjende.

Dog naar man af sin Verdenshistorie véd, hvilken Lod der Anno 1815, altsaa 1867 Aar derefter, i en kristen Tidsalder tilfaldt Frankrigs næste Nationalhelt, da han frivilligt overgav sig til Datidens Romere, til det sejrrige Storbritanniens Højsind og Gæstfrihed, hvorledes ogsaa han sex Aar i Træk forblev fængslet, tilmed ved et Brud paa Tro og Love, indtil Døden gjorde Ende paa hans Martyrium, saa forstaar man, at der i Oldtiden ikke i Romerriget gaves nogen Medfølelse med Vercingetorix, og saa indser man, at Humanitetens Fremskridt i mer end 1800 Aar er for saare lidet at regne.

33

Trods sin Mangel paa højere Civilisation var Vercingetorix Cæsars eneste jævnbyrdige Modstander paa Galliens Grund, ja vistnok overhovedet den eneste.

Ifald han var bleven Sejrherre, dersom det var lykkedes ham at tilintetgøre den romerske Hær og tage Cæsar til Fange istedenfor omvendt, saa havde han maaske, hvad der skete et halvt Aartusind senere, gjort Ende paa det romerske Overherredømme, der trods de Strømme af Blod, det kostede at oprette det, var en Velgerning for Menneskeheden og førte den fremad i Dannelse og Indsigt.

Gallerne vilde da, som Goterne sidenhen, med Bistand af de endnu vildere Nabo- og Genbo-Folk have styrtet sig over Italien og slukket den Kulturens Arne, som holdtes vedlige dèr. Alt for tidligt vilde da den eneste Mand være bleven ryddet af Vejen, som formaaede at standse den romerske Republiks Forfald og oprette den Enevælde, der under Antoninerne blev til Gavn for den hele civiliserede Verden.

IV. GALLIEN AAR 51

I

Sejren ved Alesia var en af de Begivenheder, der sætter Skel i Rigers Historie. Da henimod Enden af Pompeius' tredie Consulat Lictorer med laurbæromvundne Fasces bragte de Breve, der meddelte Byens Overgivelse, tvang den offentlige Mening Senatet til at paabyde en tyve Dages Takkefest ja, hvad mere er, dersom Dion har Ret (4050) gennemførte Folkeforsamlingen, for at bevidne sin Glæde, at Festen strakte sig over tresindstyve Dage, en vel lang Tid at bevare en Feststemning i.

Da Cæsar i Vinteren 52—51 nedskrev sine *Commentarer* om den galliske Krig og var naaet til Vercingetorix's Overvindelse, nedlagde han sin Stilus for denne Gang, og optog den først længe efter paany, da det for ham gjaldt om at fremstille Borgerkrigen, som han ønskede den set. Det ottende galliske Krigsaar er os fortalt af hans trofaste Hirtius, maaske den ypperste af Cæsars underordnede Venner og erklærede Tilhængere, hvem han synes at have vist en lignende Tillid, som Augustus senere viste Mæcenas. Han gjaldt med Balbus og Oppius for Cæsars Tillidsmand, evede med dem i Rom, medens Cæsar udkæmpede Bor-

gerkrigen. Han blev Prætor Aar 46, fulgte Aar 45 Cæsar til Spanien, forfattede dèr efter dennes Ønske en *Anticato* imod Cicero. Kort før sin Død bestemte Cæsar Hirtius og Pansa til Consuler for Aar 43. Efter Cæsars Mord forsøgte Hirtius til Bevarelse af Freden at indlede en Forsoningspolitik mellem Cæsars Drabsmænd paa den ene Side, Antonius og Veteranerne paa den anden; Forsøget mislykkedes og han stillede sig med sin Collega Pansa i Spidsen for Senatshæren. Pansa faldt i Midten af April, Hirtius hævnede otte Dage derefter hans Død ved at tilføje Antonius et afgørende Nederlag, men købte Sejren med sit Liv.

Han har sat sig et smukt Eftermæle ved den Tilegnelse til Balbus med dens Lovord over Cæsar som Skribent, der indleder den nævnte ottende Bog, som maa være skrevet i de sidste Uger af Aar 44.

2

Alesias Fald bragte ingenlunde Gallien til Ro. Men de Begivenheder, der fulgte, er mindre spændende, og lader sig derfor af os fremstille i mere kortfattet Form.

Før Cæsar sendte sine Legioner i Vinterkvarter, gav han hver Menig 200 Sestertser (omtrent 40 Kroner) og hver Centurion 2000 Sestertser til Belønning for den Taalmodighed, med hvilken de havde fundet sig i Vinterens utaalelige Kulde.

Da han erfor, at Gallerne allevegne pønsede paa nyt Oprør, rykkede han med fire Legioner imod Bellovakerne *(Beauvais)*, hvis Modstand kunde ventes at blive stærk, da de ikke før havde deltaget i den almindelig Rejsning.

Cæsar lagde sin Lejr i *Compiégne*-Skoven paa *Mont Saint-Pierre*, mens Gallerne besatte *Mont Saint-Marc*. Da han efter nogle Ugers Forløb fandt sin Styrke for svag,

hidkaldte han endnu tre Legioner og truede med en Indeslutning, som den der var foretaget af Alesia.

Bellovakerne trak sig tilbage til *Mont Ganelon*, hvorfra de udsendte Tropper, som faldt over Romerne, naar de forsynede sig med Levnedsmidler. Det kom til et Slag paa Sletten *Choisy-au-Bac*, og Gallerne led her et Nederlag, der medførte hele Egnens Underkastelse. Dog forinden havde de lagt baade Tapperhed og Snildhed for Dagen.

Da de trods den gunstige Stilling, de havde indtaget, maatte frygte et romersk Angreb, der vilde gøre dem det umuligt at overnatte i denne Stilling, samlede de Masser af Straa og Risknipper, der var ophobede i deres Lejr, og tændte ved Nattens Frembrud et saadant uhyre langstrakt Baal, at det som en flammende Mur skjulte den galliske Stridsmagts Bevægelser for Romernes Blikke. Dulgte af den løb de bort saa hurtigt, at Romerne ikke kunde følge dem med Øjet. Flammerne skræmmede desuden de forfølgende Ryttere, der frygtede at blive Ofre for en Krigslist.

Dog dette var for Bellovakerne kun Galgenfrist. Skønt de i Correus havde en dygtig Anfører, der opstillede Kærnetropper baade af Fodfolk og Ryttere paa saa sindrig Maade, at han drev Romerne sammen som ved en Klapjagt, kappedes under Cæsars egne Øjne hans Kavalleri og hans Legioner om at udmærke sig, saa Correus' Hær blev sprængt, og han selv skudt ned.

Stærke galliske Skarer havde samlet sig i Pictonernes Land paa venstre Bred af Loire. De viste Energi og forenede sig med Dumnacus, Høvding for Anderne (Beboerne af *Anjou*) som belejrede en Romerne hengiven gallisk Fyrste, Duratius, i Lemonum *(Poitiers)*.

Da Legaten Cajus Caninius ikke alene kunde faa Dumnacus til at hæve Belejringen, rykkede en anden romersk Legat, Cajus Fabius, ham til Hjælp, og efter mange taktiske Bevægelser kom det til en afgørende Træfning, i hvilken det romerske Rytteri ikke viste sig mindre ufor-

færdet end Legionerne. Det endte med en Masse-Nedsabling af 11,000 galliske Krigere, mens det hele Tros faldt i Sejrherrernes Hænder.

Carnuterne og de Stammer, der boede ved Havet i Bretagne og i Naboskabet, underkastede sig.

3

Senoneren Drappes og Cadurkeren Lucterius, der fra Begyndelsen af den galliske Opstand havde samlet Røverpak, Slaver, de gav Frihed, Flygtninge fra alle Cantoner, for at gøre Vejene usikre, kastede sig, da de hørte, Cajus Caninius med sine Legioner var i deres Nærhed, ind i den af Naturen stærke Fæstning Uxellodunum *(le Puy d'Issolu)*, der var beskyttet ved stejle Fjeldsider, og hvori der var samlet stort Tros, der ved et muligt Flugtforsøg ikke vilde kunne bortføres upaaagtet.

Saasnart Caninius begyndte en Indkredsning af Fæstningen, mindedes de Belejrede Alesia's sørgelige Skæbne, og Lucterius, der havde medoplevet den, besluttede at afvende den truende Fare ved at skaffe endnu mere Proviant.

Man lod da kun 2000 Mand blive i Fæstningen, mens Drappes og Lucterius med de øvrige i faa Dage bragte en stor Masse Levnedsmidler sammen fra Cadurkernes Land. Lucterius, der vilde indføre Provianten ved Hjælp af en lang Kolonne Lastdyr, blev overfaldet; hans Folk blev huggede ned, og han selv undkom med Nød og neppe. Drappes blev fanget af Romerne og sultede sig ihjel for at undgaa værre Behandling.

Cæsar selv kom til Carnuterne, der jo først af alle Galler havde slaaet løs imod Romerne. Bevidstheden om deres Fortid gjorde, at Cæsar indjog særlig dem stor

Skræk. Han krævede dog kun udleveret Gutruatus, der havde været det egentlige Ophav til den galliske Oprørsbevægelse.

Denne vovede end ikke at betro sig til sine egne Landsmænd; men disse opdagede ham hurtigt og bragte ham til Cæsars Lejr. Imod sit Naturel blev Cæsar ved Soldaternes stormende Krav tvunget til at lade ham som tidligere Acco henrette paa gammelromersk Maade. Han blev pryglet til Døde og saa halshugget. (I. S. 91).

4

Her hos Carnuterne erfor Cæsar de Belejredes fortsatte Modstand i Uxellodunum, Oprørets sidste Arne.

Der var ikke direkte noget at frygte af den lille Flok som her endnu bød Romerne Trods; men Imperatoren var fast besluttet paa nu én Gang for alle at gøre Ende paa Uroligheder i Gallien, og han maatte gøre dette, fordi det vidstes, at dette var hans Proconsul-Magts sidste Aar, saa naar blot det var overstaaet, var man ham kvit for bestandig og kunde lade haant om Romervælde.

Han ansaa det da for nødvendigt, nu med ubønhørlig Strenghed at straffe til Advarsel.

Da Cæsar imod Forventning viste sig for Uxellodunum, fandt han vel Staden indesluttet, men erfor af Overløbere at den var aldeles tilstrækkeligt provianteret.

Han besluttede derfor at afskære dens Vandforsyning.

En Flod *(la Tourmente)* gennemstrømmede en Dal paa Bjergets ene Side; men det var umuligt at bortlede den, saaledes som Stedet var beskaffent. Vanskeligt var det alligevel for de Belejrede at naa til den, og Romerne gjorde det tilmed yderst farligt for dem ved Opstilling af Maskinskyts og af Bueskytter og Slyngekastere.

Der var da intet andet tilovers for Besætningen i Uxellodunum end at øse Vand af en Kilde som sprang ud fra Klippen ved Murens Fod 300 Skridt fra *La Tourmente's* Løb. Cæsar besluttede at udtørre denne Kilde, som existerer endnu og har Vand nok til at lædske en hel Befolkning. Dens Navn er *Loulié*.

Det var et saare vanskeligt Foretagende. Først maatte Romerne ved Hjælp af deres dækkede Gallerier nærme sig Bjerget og i Ly af dem opføre en Terrasse.

De maatte dernæst grave en underjordisk Minegang, der udgaaende fra de dækkede Gallerier strakte sig i Retning af Kilden.

Dette sidste Arbejde forblev ubemærket. Terrassen var 60 Fod høj og bar et Taarn paa ti Stokværk, som ganske beherskede Adgangen til hin ene Kilde.

Mennesker og Dyr i Uxellodunum begyndte at forsmægte af Tørst. Gallerne rullede da brændende Tjæretønder og andre flammende Masser ned over Romernes Værker, mens de samtidig gjorde Udfald for at hindre Ildens Slukning.

De kæmpede tappert, naaede endnu bestandig trods betydeligt Mandefald hen, hvor Kilden sprang ud fra Klippen, og havde altsaa endnu stadigt Vand, om end i mindre rigt Maal.

5

Men endelig naaede den underjordiske Gang til Kildens Udspring. Den blev opfanget og ledet bort.

Da de Belejrede pludselig saa den udtørres, troede de i deres Fortvivlelse, at det var Guderne, som havde grebet ind, veg for Nødvendigheden, og overgav sig.

Saa var det, at Cæsar besluttede at gøre al fremtidig

Modstand umulig ved at slaa Gallien med Rædsel. Han befalede, som ovenfor meddelt (I S. 91), at man skulde hugge Hænderne af alle, der i Uxellodunum havde baaret Vaaben. De henved totusind Mand blev derefter bortsendte som levende Vidnesbyrd om den Tugtelse, der i Fremtiden var Oprørere bestemt.

Formaalet gør ikke dette grimme Barbari undskyldeligt, og det har ingen moderne Forsvarer fundet. Romerne betragtede imidlertid fjendtligsindede Barbarer som Korsfarerne sidenhen de Vantro.

(Blandt alle de vellykkede Forsøg paa at reconstruere Forholdene under Cæsars Felttog i Gallien, til hvilke Napoleon III tog Initiativet, er et af de interessanteste Genfindelsen af Cæsars underjordiske Minegang, som skyldes J. B. Cessac med Bistand af et Udvalg for Departementet *Lot*).

Medens disse Hændelser foregik ved Dordognes Bredder, havde Labienus oppe i Treverernes Land leveret et heldigt Rytterslag imod Treverer og Germaner, der endnu trodsede Romerne og havde taget deres Fyrster til Fange.

Cæsar selv, der endnu aldrig havde betraadt Aquitanien, som Publius Licinius Crassus kun delvis havde overvundet, drog med to Legioner ind i dette Land for dèr at afslutte sine Felttog.

Alle aquitanske Stammer sendte ham Gesandter og Gidsler, saa Felttoget var neppe aabnet, før det heldigt var bragt til Ende.

Cæsar marcherede derfra til Narbo og lagde sine Legioner i Vinterkvarter. Han fordelte ti Legioner over hele Gallien, saa ingen Del blev ubesat. Han blev kun faa Dage i Provence for at afgøre forskellige Trætter og belønne udvist Trofasthed. Saa overvintrede han i Nemetocenna *(Arras)*.

Det Land, som engang skulde blive Frankrig, var helt underkastet. Af alle de Fyrster og Høvdinge, der havde bekæmpet Romerne, var blot Comm og Ambiorix endnu paa fri Fod; men de flakkede landflygtige om langt fra

deres Hjemstavn og blev aldrig mere nævnte, end ikke ved deres Død.

Efter otte Aars voldsomme Kampe var Gallien romersk Land, og fra nu af fandt Cæsar dèr ikke længer Fjender, kun Hjælpetropper og Venner.

Det var Frugten af den kloge Politik, den store Regent fra første Færd havde fulgt, og som han trods talløse Skuffelser og Krydsninger af hans Planer fastholdt.

Han havde styrket Beboerne af *Bourgogne* (Hæduerne) og befriet dem fra den Afhængighed, hvori de holdtes af *Franche-Comté's* Beboere (Sequanerne). Han havde tilgivet Indvaanerne i *Beauvais* (Bellovakerne), da *Bourguignon'erne* gik i Forbøn for dem.

Han havde baaret over med Beboerne af *Sens* (Senonerne) da Mændene fra Bourgogne bad ogsaa for dem. Han havde øjensynligt haabet at sikre sig trofaste Forbundsfæller i Bourgogne ved denne Fremgangsmaade. Ja han betroede jo endog Hæduerne Bevogtningen af hans Gidsler. De svigtede ham paa alle Punkter, udviste Upaalidelighed og Falskhed ud over alle Grænser; men han tog ingen Hævn over deres Folk.

Samme Mildhed lagde han for Dagen overfor Beboerne af Egnen omkring *Soissons* (Suessionerne). De havde trodset ham; han havde belejret deres By; men da Indvaanerne i *Reims* (Remerne) anmodede ham om Skaansel for dem, fik de den uden Afkortning.

Cæsars hæduiske Rytteri gjorde Oprør; Hæduerne havde nedsablet alle romerske Købmænd i deres Egn. De ventede sig højst naturligt frygtelige Gengældelsesdomme. Men da de sendte Bud for at anraabe om Naade, fik de den; Cæsar svarede blot, at han ikke gjorde Befolkningen ansvarlig for de Grusomheder, der var begaaede af en Pøbel.

Da endelig dette Folk, som havde været virksomt nok under Galliens almindelige Oprør, med alle sine Fæller led Nederlaget ved *Alice-Sainte-Reine*, tog Cæsar dem end ikke til Fange, lod dem beholde deres Frihed.

Saaledes havde han allerede én Gang tilgivet Indvaanerne i Egnen om *Orléans* (Carnuterne), da de sendte Gesandter til *Parisernes* Stad *Lutetia*, og da Indbyggerne i *Reims* gik i Forbøn for dem.

Han lod *Auvergnaterne* (Arvernerne) beholde deres Troppecontingent, som blev overvundet ved Alesia. Han havde forinden, saa længe Comm endnu var ham tro, fritaget Indvaanerne i *Artois* (Atrebaterne) fra at erlægge Tribut og givet dem deres gamle Forfatning tilbage, der var blevet dem berøvet, ja han havde for at belønne dem for en formentlig Troskab givet dem Overherredømmet over Egnen omkring *Boulogne* (Morinernes Land).

Han havde gennemgaaende givet enhver Canton og enhver Clan en Høvding af de gamle Familier, som havde regeret den før hans Tid. Disse Høvdinge lønnede ham i Regelen slet, men alle sammen (Ambiorix, Tasget, Cavarin, Comm, Cingetorix, Convictolitavis) havde dybe Rødder i den Landsdel, der blev dem underlagt. Om et vilkaarligt Valg af en Fremmed er der aldrig Tale.

Det bør ogsaa huskes, at næsten hvert Aar havde han sammenkaldt et almengallisk Thing, enten i *Paris* eller i *Reims* eller i *Mont-Beuvray* (Bibracte), og der udstedtes ikke derfra nogen Kundgørelse, som ikke var vedtaget efter almindelig Drøftelse, saa de hvis Interesser berørtes, altid havde Lejlighed til at komme til Orde og blive hørte.

Endog da han, efter at den store Oprørsbevægelse var slaaet ned, tilbragte sin sidste galliske Vinter i Belgien, bestræbte han sig for at mildne Trykket for de Overvundne, udøvede Magten paa én Gang retfærdigt og mildt.

Følgen var, som alt fremhævet (I S. 44), at da Cæsar afgørende forlod Gallien og ikke forlod Landet alene, men tog alle sine Legioner med sig, saa rørte Gallien sig ikke. Ni Aar i Træk havde det bevæget sig som i Kramper, rejst sig snart hist snart her, tilsidst saa at sige paa ethvert Punkt, imod ham; endnu et Aar forinden genlød

det af Vaabengny. Cæsar tog bort, førte sin Hær bort med sig og Gallien forblev roligt.

Det var vundet efter at have været overvundet. Det saa nu i Cæsar snarere en Beskytter end en Erobrer.

Han havde nu Beundrere og Tilhængere i den galliske Adel, han fik talrige Hjælpetropper til sine fremtidige Krige fra Galliens Folk.

BORGERKRIGEN

I. ITALIEN OG SPANIEN

1

Der var Aar 51, som ret hyppigt, to Consuler, der tilhørte modsatte Partier: Servius Sulpicius Rufus, den berømte Jurist (I S. 398—400) sluttede sig til Cæsar; hans Collega Marcus Claudius Marcellus, en kortsynet og lidenskabelig Mand, var Cæsars erklærede Fjende, og vilde for enhver Pris berøve ham hans Kommando endnu før hans Tid var udløben.

Dog da Marcellus begyndte at forhandle derom, fjernede Pompeius sig forsigtigt, begav sig til sine Tropper i Ariminium *(Rimini)*, og Senatet havde ikke Mod til uden ham at tage Bestemmelse om Gallien. Man besluttede da at afgøre Spørgsmaalet om Consularprovinserne 1. Marts næste Aar; man haabede at kunne slaa Cæsar af Marken med Ord, naar blot Sulpicius Rufus ikke mere var Consul. Saa barnlige var Ordets Mænd.

Efter Crassus' Død havde Cassius som Quæstor styret Syrien. Men Provinsen var for fin til at forvaltes af en simpel Quæstor, og man sendte Marcus Calpurnius Bibulus, Cæsar's tidligere Collega derhen, mens samtidigt Cicero, i Kraft af den ny Lov om Provinsers Tildeling længe efter Consulatet, med ikke ringe Ulyst tog til Kilikien som Proconsul.

Naar man husker, hvilke Krige der nylig havde raset

i de to Provinser og i deres Nærhed, er det et overmaade slaaende Bevis paa den romerske Regerings Forfald, at den ikke kunde finde to bedre Krigsmænd end den hadefulde Bagvasker, Bibulus, og den holdningsløse Skønaand, Marcus Tullius, til de to Stillinger, som helst skulde besættes af Førsterangs militære Talenter.

Cicero følte det godt selv, tiltrods for at han opnaaede Imperatortitlen, og heftigt om end forgæves attraaede Triumfen. Han skrev til sin Ven (*ad Att.* V 20): »Jeg blev udraabt til Imperator. Jeg slog for et Par Dage Lejr nærved Issus paa samme Sted, hvor Alexander overfor Darius lagde sin Lejr, *en Imperator, der var ikke saa lidt bedre end du og jeg.*« *(Imperatores appellati sumus. Castra paucos dies habuimus, ea ipsa, quæ contra Darium habuerat apud Issum Alexander, imperator haud paullo melior quam aut tu aut ego.)*

2

Vi har set (I S. 307) at Tribunen Vatinius paa Cæsars Opfordring havde givet 5000 Kolonister, der var bosatte i Como, romersk Borgerret. Da det var mislykket for Marcellus, at fratage Cæsar Kommandoen over hans Hær, foreslog han af pur Ondskab, at man skulde berøve Como's Beboere Borgerretten, og da dette faldt igennem som for urimeligt, fik han det oprørende Indfald at godtgøre sin Misbilligelse af Cæsars Lov ved at dømme en Beboer af *Novum Comum*, som Kolonien kaldtes, til at gennempiskes; man véd ikke for hvilken Forseelse.

Manden nedlagde Indsigelse, da der ikke kunde tildeles en romersk Borger Legemsstraffe. Marcellus lod ham piske og raabte til ham: »Gaa og vis dine Skuldre til Cæsar! Det er saadan, jeg behandler de Borgere, han

skaber.« Et saa taabeligt aristokratisk Hovmod styrkede ikke Partiets Anseelse hverken i Como eller andensteds.

Det er tidligere meddelt, at Cajus Curio paa dette Tidspunkt repræsenterede Cæsars Interesser i Rom. (I S. 465 ff) Han var grundigt betalt og grundigt instrueret. Da Marcellus i Marts foreslog at give Cæsar en Efterfølger, erklærede derfor Curio sig enig med ham. Han bifaldt den Grundsætning, at Ingen for længe maatte forvalte en Provins; kun maatte den naturligvis ogsaa anvendes paa Pompeius.

Denne var ikke tilstede, var rejst til Campanien og skrev derfra til Senatet, hvad han just ikke mente: han var beredvillig til før Tiden at overlade Spanien til en anden Proconsul. Curio tog ham foreløbig paa Ordet.

Imedens fandt man en Lejlighed til at svække Hæren i Gallien. Partherne indtog en truende Holdning, og Senatet vedtog, at saavel Cæsar som Pompeius skulde afstaa en Legion til Krig i Asien.

Pompeius valgte snedigt at afstaa den Legion, han havde laant til Cæsar; Cæsar mistede altsaa to Legioner og Pompeius ingen.

Begge disse Legioner blev i Italien, saa det viste sig at Asien var kun Paaskud. Curio vandt Terrain, de fleste i Senatet stemte med ham; mange frygtede Pompeius' Ærgerrighed og hans endnu store Popularitet.

Da han kom sig, efter at have ligget syg nogen Tid i det Neapolitanske, og vendte tilbage til Rom, kunde Pladserne neppe rumme de Skarer, der strømmede sammen for at hylde ham. Mangfoldige romerske Borgere, krandsede med Løvværk, modtog ham med Fakler og tilkastede ham Blomster (*Appian* II$_{28}$).

3

Før Cæsar skiltes fra sine to Legioner, gav han 150 Drachmer (c. 180 Kroner) til hver Soldat. Appius Claudius, der fik det Hverv at føre disse Tropper tilbage til Italien, meddelte, at de alene sukkede efter Ro, og at de, som de andre Legionærer, der laa i Vinterkvarter i Gallien, allerhelst vilde slutte sig til Pompeius. Man troer jo hvad man ønsker.

Det Modsatte var Sandheden. Paa de to Legioner, Pompeius fik overladt, og af hvilke den ene oprindeligt var hans egen, vovede han aldrig at forlade sig.

Nu skete hvad der blot kunde være Cæsar kært. Consulen Marcellus og hans Venner, der attraaede Borgerkrig for at stille deres Had, opdigtede, at Cæsar førte fire Legioner imod Placentia *(Piacenza)* og var paa Marche imod Rom. Paa Grund af dette Rygte skulde Senatet udskrive Tropper imod ham.

Curio beviste, som tidligere fortalt, at der i Italien kun stod én eneste Legion, den trettende, der var fordelt som Garnison i forskellige Byer.

Ude af sig selv over den Modsigelse, der mødte ham og der var uigendrivelig, ilede Cajus Claudius Marcellus med den anden nyvalgte Consul Lucius Cornelius Lentulus, desuden med sine Meningsfæller blandt Senatorerne til Pompeius' Have, hvor de egenmægtigt opfordrede ham til Forsvar for Republiken, og egenmægtigt stillede alle Tropper i Italien, hvis Tal han efter Ønske kunde formere, til hans Raadighed. Pompeius modtog Hvervet »dersom det ulykkelige Tilfælde skulde indtræde, at man maatte møde Vold med Vold«. (d. 4. December 50).

Nu kunde Curio med Sandhed afgive den Erklæring i Folkeforsamlingen, at Retten og Forfatningen blev traadte under Fødder; Staten blev regeret ud fra Pompeius' Lejr.

4

Cæsar var fra Arras, hvor han havde ligget i Lejr midt iblandt sine Tropper, som sædvanlig taget til Gallia cisalpina, hvor han holdt Rettergang, og han opholdt sig i Ravenna, den yderste By, der laa under hans Kommando.

Curio, hvis Tribunatsaar var udløbet denne December 50, rejste i største Hast fra Rom til Cæsar her, og anraabte ham med Iver om at lade alle sine Legioner komme fra Gallien og marchere imod Byen.

Cæsar, der var fast besluttet paa, at Uretten skulde være paa Modstandernes Side, sendte Curio til Senatet med et Brev (I_{466}), hvori han, til sit Forsvar mod Marcus Cato's og andre Fjenders vilde Trusler, blot udbad sig at maatte beholde Gallia cisalpina med to Legioner eller idetmindste Illyrien med én Legion.

Curio, der i tre Dage tilbagelagde Vejen fra Ravenna, ankom den 1. Januar 49, den Dag, de nye Consuler tiltraadte deres Embed.

Men han vogtede sig vel for efter Skik og Brug at overrække dem det Brev, han medbragte; han frygtede med Rette, at de vilde beholde det for sig selv.

I Virkeligheden modsatte de sig ogsaa først, at det blev læst højt. Men to Folketribuner, der var Cæsar hengivne, Marcus Antonius og Quintus Cassius, krævede dette saa bestemt, at det ikke lod sig afslaa.

I Brevet forekom blandt andet, at Cæsar var fuldt rede til at hjemsende sine Tropper, dersom Pompeius blot hjemsendte sine. Han talte ikke om det Ønske, han nærede om Consulatet; men han hævdede, at dersom man negtede at vise ham Retfærdighed, saa vilde han være betænkt paa sin Sikkerhed, og naar han selv tog Hævn, vilde han ogsaa hævne Fædrelandet. (*Appian* II_{32}).

Man skreg: »Han erklærer Krigen.« Consulen Lucius Lentulus opfordrede i en ilde betænkt og voldsom Tale

Senatet til, ikke som før at gøre sig lækkert for Cæsar, men hævde sin Autoritet. Andre talte i samme Tone. Da Marcus Calidius og flere med ham krævede, at Pompeius skulde trække sig tilbage til sin Provins for at enhver Bevæggrund til Krig kunde være udelukket, steg Larmen og forøgedes Modstandernes Hidsighed. Tilsidst enedes man om at hvis Cæsar ikke opløste sin Hær, blev han erklæret for Republikens Fjende.

5

De to Folketribuner, Antonius og Cassius, modsatte sig dette Dekret. Senatet haanede deres Opposition. Lentulus opfordrede dem til at forlade Curien, da deres Ukrænkelighed ellers ikke vilde skærme dem imod den Tugtelse, de havde fortjent.

Pompeius sammenkaldte Senatorerne i sin Have, roste nogle, dadlede andre, og hidkaldte samtidigt et stort Antal af sine Veteraner, hvem han lovede Belønninger og Forfremmelser. Han henvendte sig i første Øjeblik endog til de to Legioner, han havde faaet fra Cæsar.

Marcus Antonius havde med sit voldsomme Temperament ikke roligt fundet sig i Lentulus's Retsbrud: »I forhaaner os,« raabte han, »I behandler os som Mordere. I vil altsaa ty til Fredløsheds-Erklæringer, til Drab og Brand. Gid de Onder, I fremmaner, maa falde tilbage paa Jere Hoveder!«

Han forlod Curien, fulgt af Quintus Cassius, Curio og Marcus Cælius. Det var i rette Tid; thi de Tropper, som skulde omringe Raadhuset, var allerede ganske nær.

Disse Cæsars Tilhængere forlod alle Rom om Natten mellem d. 6. og 7. Januar 49, klædte som Slaver, kørende i en almindelig Lejevogn, og ankom nogle Døgn senere til Cæsars Kvarter.

I de følgende Dage kaldte Consulerne Senatet sammen udenfor Rom. Pompeius traadte nu op, roste Senatets Mod og Fasthed, erklærede sig villig til at overtage Statens Forsvar; han talte allerede nu ti Legioner, hvoraf sex stod i Spanien, fire i Italien; Cæsars Hær vilde aldrig følge denne paa et dumdristigt Foretagende imod Medborgere. Hvor kunde han desuden med en enkelt Legion trodse Senatets Stridskræfter! Længe forinden han havde faaet Tropper samlede fra Gallien, vilde Pompeius sidde inde med en frygtelig Hærstyrke. Han kunde stampe Legioner op af Jorden.

Pompeius havde alligevel vist sig saa slap og sløv, at han slet ingen Brug havde gjort af den Magt til at udskrive Tropper, der lovstridigt var betroet ham Aaret forud. Senatet erklærede imidlertid Fædrelandet for stedt i Fare, Consulerne skulde vaage over det, og nu kastede det aristokratiske Parti sig, som et Hundekobbel styrter sig over det fældede Vildt, over Værdigheder, Æresposter, Provinsforvaltninger, alle gode og indbringende Mundfulde.

6

Man inddelte Italien i Kredse, og hver Kreds fik sin Forstander, der skulde udskrive Mandskab og inddrive Skatter. De, der nød de herskende Aristokraters Tillid, turde vælge deres Kreds. Cicero valgte den campaniske Kyst, da han havde Godser der, og da Stedet laa fjernt fra den formodede, tilkommende Krigsskueplads. Publius Scribonius Libo skulde ruste sig i Etrurien; Publius Lentulus Spinther i Asculum paa Østkysten, Quintus Minucius Thermus i Iguvium, og endnu mange andre Optimater andensteds.

Saa skyndte man sig at fordele Provinser imellem sig. Consularprovinserne Syrien og det hinsidige Gallien gav

man til Metellus Scipio og til Lucius Domitius Ahenobarbus. Af Prætorianprovinserne tilfaldt Gallia cisalpina Marcus Considius Nonianus, Sicilien Marcus Cato, Sardinien Marcus Aurelius Cotta, Africa Lucius Aelius Tubero og Kilikien Publius Sestius. Ingen af disse oppebiede Folkets Bekræftelse af disse Begunstigelser. Skønt Privatmænd viste de sig i Byen og paa Capitolium med Lictorer bag efter sig.

Medens Havesygen saaledes steg det formentlig sejrrige Parti til Hovedet, udrettede man praktisk Ingenting. Legionerne i Spanien betydede Intet, naar man ikke havde faaet Cæsar kastet tilbage til Gallien; de to Legioner, man havde berøvet ham, betydede endnu mindre, naar de ikke var Led i en virkelig Hær, og da Optimaterne i deres Kredse var dovne og udygtige, udskrev de kun lidet Mandskab og ganske uøvet.

Et forstod de, at presse Penge ud af Provinsbyerne, at rane disses Tempelskatte og mæske sig saaledes, at de italiske Provinsbyer nu blot saa hen til den Mand som til den forhaabede Redningsmand, hvem de bestandig hørte stemple som den fælles Fjende.

Cicero inddeler Øjeblikkets Aristokrater i de lunkne og de rasende. De lunkne vilde sidde i Ro paa deres Villaer, nyde Livet og se, hvad der kom ud af den Strid, til hvilken det trak op. De brød sig om intetsomhelst andet end deres Agerjord, deres smaa Villa'er, og deres rede Penge (*ad Att.* VIII$_{13}$). For Alvor tog de ikke Parti.

Naturligvis var de for Pompeius, men de lod uden Betænkning deres Sønner tage til Cæsars Lejr, da han laa for Brundusium, og da han kom til Rom, løb disse Patrioter til ham, levede lystigt, gav og modtog Gæstebud, og sørgede for, at have deres Kasser fulde.

Ciceros Breve fra Maanederne Februar og Marts, ikke blot de, han skriver, men de mange, han modtager, giver formelige Øjebliksfotografier, der ikke kunde være mere livagtige. Disse Breve koger af Liv. Naar man læser dem,

troer man at opleve de vexlende Indtryk fra Dag til Dag. Man lærer det Pak at kende, der altid tyer til den i Øjeblikket Stærkeste.

7

Hvad den anden Part af Aristokratiet angaar, den, der omfattede hvad Cicero kalder de Rasende, saa var den endnu værre. Det var ikke Sværmeri for den republikanske Sag eller Begejstring for Pompeius, der fik den til at følge ham. Det var de foragteligste Lidenskaber.

Mest søgte disse Optimater i hans Lejr Beskyttelse mod deres Creditorer, saaledes især Scipio, Faustus Sulla, Scribonius Libo og Consulen Lentulus. Dog de vilde ikke blot fri sig fra at betale, men de vilde røve fra andre, hvad de selv havde bortødslet.

Man mærke det betegnende Sted hos Partifællen Cicero (*ad fam.* VII$_3$): »De øvrige var syge efter Rov og tilmed saa hævngerrige, at jeg selv maatte gyse for en mulig Sejr, især da de højest staaende Mænd trykkedes af en umaadelig Gæld« *(reliqui primum in ipso bello rapaces, deinde in oratione ita crudeles, ut ipsam victoriam horrerem: maximum autem æs alienum amplissimorum virorum).*

Derfor vilde disse store Herrer intet Forlig; de skulde have Rigdom, indbringende Embeder, fede Provinser. De vilde for enhver Pris Krig; hvem der talte for at bevare Freden, var fejg, og hvem der ikke sluttede sig til Pompeius, en Forræder mod Staten.

Disse Optimater forlod Rom under skrækkelige Trusler; de viste siden under Krigen blot lav Grusomhed, myrdede deres Fanger, endog mod givet Ord. (Labienus var til sin Skam en af dem).

Man agte paa de Udtryk, Cicero i disse skæbnesvangre Øjeblikke, hvor han gaar med dem, alligevel bruger om dem: »*Deinde bellum crudele et exitiosum suscipi a Pompeio intelligebam. Melioris medius fidius civis et viri pu-*

tabam quovis supplicio affici, quam illi crudelitati non solum præesse, verum etiam interesse. Videtur vel mori satius fuisse, quam esse cum his.« (Jeg har troet, Pompeius vilde begynde en grusom og fordærvelig Krig. Og da har jeg ment, det var bedre at udstaa en lidelsesfuld Død, end at staa i Spidsen for saadan Grusomhed, ja end at være Deltager i den.)

8

Cæsar ventede imidlertid roligt i Ravenna. Da han fik at vide, hvorledes hans Fjender satte Himmel og Jord i Bevægelse nede i Rom, sendte han Ilbud over Bjergene for at sammendrage sin Hær. Men han oppebiede den ingenlunde. Han samlede Soldaterne fra den eneste Legion, der var gaaet over Alperne, den trettende, og udviklede i en Tale til den sin Stilling:

Han opregnede de Forurettelser, hans Fjender havde ladet ham vederfares. Han beklagede sig over, at Pompeius havde brudt deres gamle Venskab, og af Misundelse og Skinsyge — fordi han ikke taalte nogen som sideordnet — havde slaaet sig sammen med hans Fjender, medens han, Cæsar, ved enhver Lejlighed havde stræbt at støtte Pompeius og styrke hans høje Stilling.

Han fremhævede i rammende Udtryk det Forfatningsbrud, man havde begaaet, ved at berøve Folketribunerne deres Rettigheder. Han viste, at naar ellers hin Formel var bleven anvendt, at Øvrigheden skulde sørge for, Fædrelandet ikke kom i Vaade, saa var det for at afbøde Voldsomheder fra Tribunernes Side eller Oprør fra Folkets Side; nu kunde der end ikke været Tale om Sligt.

Han opfordrede altsaa Soldaterne til overfor hovmodige Fjender at forsvare den Imperators Ære og Anseelse, under hvis Ledelse de ni Aar i Træk havde kæmpet heldigt for Romerstaten, havde leveret mange sejrrige Slag, og fredet hele Gallien og Germanien.

Den trettende Legions Soldater raabte op til ham, at de var beredte til at forsvare deres Imperator og Folketribunerne mod enhver Forurettelse.

De fleste moderne Historikere giver Cæsar en Hovedskyld for Borgerkrigens Udbrud.

Det er klart, at havde han været et Lam, saa havde han afskediget alle sine Soldater og udleveret sig selv til Gracchernes Skæbne, der var ham vis.

Men det er ligesaa klart, at han ikke derved vilde have frelst den romerske Republik ud af det aandløse Anarki, paa hvilket han med en umaadelig Kraftanstrengelse fik gjort Ende. At han beholdt sit Sværd ved sin Side, var naturligt og berettiget. At han drog det, var Nødværge. Og det var hverken hans Agt eller hans Vane at bruge det til Straffedomme over Modstandere.

9

Uden Forundring, snarere med en Art Tilfredsstillelse følger man de Udbrud af Raseri mod Cæsar, til hvilke Cicero nu hengiver sig, og de afsindige Gisninger om hans Hensigter, som han udmaler: Labienus er faldet fra Cæsar, hvilken Glæde! hvilken retfærdig Straf over denne Hannibal!

Hvad er han? Et afsindigt og elendigt Menneske, der aldrig i sit Liv har øjnet endog blot Skyggen af noget Skønt *(ne umbram quidem unquam τοῦ καλοῦ viderit)*. Cicero frygter »det gale Menneske kommer for at plyndre Rom«.

Cicero kalder ham en forbryderisk Røver, der bringer Skændsel over Fædrelandet *(O perditum latronem! o vix ullo otio compensandam hanc reipublicæ turpitudinem!)* Han er æreløs, drømmer kun om at afskaffe al Gæld, om at kalde alle Landsforviste tilbage og om »sex Hundrede andre

Forbrydelser.« Han har gjort Tyranniet til den største af sine Guder (*ad Att.* VII$_{11}$, VII$_{18}$ *ad fam.* XIV$_{14}$). Ja Cicero's Galskab naaer Toppunktet, da han paastaar, at Cæsar attraar selve Navnet *Tyran (postulat, ut etiam appelletur tyrannus. ad Att. X$_4$).*

Naturligvis var alle, der sluttede sig til Cæsar, ham nu Menneskehedens Udskud; det er ogsaa højst sandsynligt, at der var meget Krapyl iblandt dem; dette vrimler jo altid, hvor der synes at aabne sig en Udsigt til Vinding i et Magtmenneskes Følge.

Men haardt var det for den nu saa fanatiske Cicero, at hele Klasser, om hvilke han havde troet bedre, som Ridderne, Statsforpagterne (»der rigtignok aldrig havde vist Fasthed«) drejede sig som Solsikker efter den stigende Sol *(publicanos, qui nunquam firmi, nunc Cæsari sunt amicissimi).* Smerteligt var det ham, at hele Folkestammer som Poslettens Beboere, Transpadanerne, nu sluttede sig til deres eneste paalidelige Ven, for endelig engang ikke mer at maatte nøjes med latinske Rettigheder, men faa fuld romersk Borgerret.

Det er en Trøst for Læseren af alle disse Klageraab og Klagesange, at Cicero jo selv hurtigt og fuldstændigt trøstede sig over Cæsars Vaabenfærd, da den først var lykkedes, ja overbød ikke blot alle andre, men sig selv, i en Smiger, der rullede sig om Sejrherrens Fødder.

10

Da Cæsar havde hørt den trettende Legions Tilraab, var dette ham nok. Han trængte i Øjeblikket ikke til Stridskræfter. Han var vant til at forfærde sine Fjender med en ganske ringe Magt. Hvad han trængte til og hvad han gjorde, det var at overraske og fortumle Fjenderne ved sin Dristighed, sin Besluttethed, sin Hurtighed. Han

følte sig inderst inde sikker paa, at han blot behøvede at vise sig, som han var, minde dem om, hvem og hvorledes han var, for at de tog Flugten.

Han sendte Quintus Hortensius med nogle Cohorter afsted for at bemægtige sig Ariminum *(Rimini)*, den nærmeste italiske By. Selv havde han i Ravenna om Formiddagen været Tilskuer ved Gladiatorlege, og gav om Aftenen et større Gæstebud, under hvilket han rejste sig, bad Gæsterne blive siddende, og efter Solnedgang ubemærket forsvandt. Da han var staaet op fra Bordet, fulgte enkelte Fortrolige ham. Han satte sig i en Rejsevogn og kørte over Bækken Rubicon til Ariminium, hvortil han naaede endnu før Daggry (10. Januar 49).

Gennem den yngre Lucius Cæsar, en fjern Slægtning af Imperatoren, en Yngling, hvis Fader var Cæsars Legat, foretog Pompeius en Art Mæglingsforsøg. Den unge Mand skulde forsikre sin store Slægtning, at intet personligt Fjendskab, kun Hensynet til Statens Vel, havde foraarsaget Pompeius' Handlemaade, og han skulde opfordre Cæsar til at slukke sine Fjenders Had ved selv at mindes sine Pligter mod Staten. Prætoren Lucius Roscius Fabatus kom med lignende Forligstilbud.

Paa disse Talemaader gav Cæsar det Svar, som han bad overbragt, at ogsaa for ham gik Statens Ære over Alt; men hans personlige Fjender havde villet forkorte hans Embedstid som Galliens Guvernør med et halvt Aar, og havde saaledes villet tvinge ham til strax nu at vende tilbage til Rom, skønt Folket havde besluttet, han fraværende turde ansøge om Consulatet. Han havde af Hensyn til den almindelige Rolighed fundet sig i denne Krænkelse.

Han havde i sit Brev til Senatet kun krævet, at Pompeius samtidigt med ham skulde nedlægge Vaabnene. Men i Stedet udskrev man allevegne i Italien Tropper.

Man havde i Italien beholdt de to Legioner, som man havde frataget ham under det Paaskud at de skulde anvendes i Krig mod Partherne. Ikke desmindre var han

bestandig villig til Fred og Forsoning. Man skulde blot komme hinanden i Møde.

For at indgaa en afgørende Overenskomst behøvede Pompeius kun at komme til ham, eller han var villig til at komme til Pompeius.

II

Roscius overbragte Pompeius og Consulerne Cæsars Skrivelse i Teanum den 25. Januar (Cicero: *ad Att.* VII$_{14}$). Man indrømmede fra Modpartiets Side tilsyneladende Alt. Blot skulde Cæsar strax trække sine Besætninger tilbage fra de italiske Byer, saa vilde man i Rom »som han ønskede« overlade Senatet Afgørelsen.

Dette Krav og dette intetsigende Løfte besørgede Lucius Cæsar overbragt.

Cæsar svarede, at altsaa skulde han vende tilbage til sin Provins, mens Pompeius uhindret kunde blive i Italien; man bestemte ikke engang et Tidspunkt, paa hvilket Pompeius skulde afgaa til Spanien, som han lod forvalte af andre; ja man værdigede Cæsar jo end ikke et Svar paa hans Forslag om en Sammenkomst mellem Pompeius og ham.

Efterretningen om Cæsars Indrykning i Italien bragte, som Ciceros Breve har vist os, Romerne til fuldstændigt at tabe Hovedet. Man troede ethvert fjantet Rygte. Man indbildte sig, Cæsar kom med en hel Hær af Galler og Germaner, der vilde gøre Bøddeltjeneste imod de romerske Borgere. Det hed sig, at Cæsar vilde myrde sine Medborgere flokkevis, som hans Slægtning og Forbillede Marius havde gjort før ham.

Befolkningen strømmede snart fra Landet ind til Rom, spredte sig snart fra Rom rundt om paa Landet, uvis om, hvor Tilflugt var at søge.

Alles Øjne søgte nu den Ene, den Store, Republikens

Frelsermand, hvem man atter og atter havde tilbudt Enemagt for at han ret tilgavns skulde hjælpe.

Nu da det kom til Stykket, var det som gjorde han sig usynlig. Man kunde hverken faa Øje paa ham eller paa hans Magt. Hvor var hans Hær? Hvor var den Hær, han pralende havde erklæret at kunne stampe op af Jorden?

Senatet skreg det op imod ham: Hvor er din Hær? den Hær, med hvilken du lovede os at slaa Cæsar sønder og sammen? Saa stamp den dog op af Jorden! raabte Cato's Abe, Favonius.

12

Spagt og forknyt maatte Pompeius svare, at foruden de to Legioner, man havde faaet fra Cæsar, *haabede han* snart at kunne rejse 30,000 Mand. Alle stormede da nu ind paa ham, des mere hensynsløst, jo mer urolige og skrækslagne de var. Enhver vilde give ham Raad. Og han hørte paa dem alle, tog undertiden paa en enkelt Dag to stik modsatte Beslutninger.

Han vidste ikke Besked om Cæsars Planer, og dersom han vægrede sig ved at tro, hvad man i sin Panik fortalte ham, saa fik han heftige Bebrejdelser eller grove Skældsord at høre.

Pompeius turde ikke blive i Rom; han fik en Senatsbeslutning vedtaget, at Regeringens Sæde blev forlagt til Capua, og at enhver Senator, Ridder og Øvrighedsperson skulde følge Pompeius derhen under Straf af at gælde for en Tilhænger af Fjenden.

Den 18. Januar flygtede da Consuler og Senatorer i Pompeius' Spor fra Rom — det første Skridt til Pompeius' Flugt fra Italien — en ynkelig Tilstaaelse af, at Aristokratiets Feltherre end ikke var i Stand til at forsvare den

evige Stad, som han havde inde, den Stad, med hvilken han havde burdet staa eller falde, og at han overhovedet nu hverken vidste ud eller ind.

25. Januar 49 skriver Cicero til Atticus et langt Brev, af hvilket adskillige Sætninger har Interesse (*ad Att.* VII 13a): »Labienus er i mine Øjne en Heros«. Dagen efter det samme med denne Variant: »Labienus er efter min Opfattelse en stor Mand«. Hans Frafald fra Cæsar elektriserer Cicero.

Vidnesbyrd om Paniken i Rom er Steder som disse: »Hvad maa man ikke frygte af et Menneske, der i Roms Templer og Huse *ikke ser sin Fædreneby, men sit Bytte!* . . . For Tullia og Terentia frygter jeg Alt, *Barbarhorder vil rykke ind*«.

Vidnesbyrd om den Foragt, Pompeius' Flugt indgød, foreligger talrige rundt om i Ciceros Breve, først og fremmest i det anførte, dog ogsaa i mange andre.

I et tidligere Brev fra Januar hedder det: »Hvortil bestemmer vor Cneius sig? jeg véd det ikke. Hidtil har han siddet som indemuret i Fæstninger, stivnet af Skræk. Hvis han bliver i Italien, maa man jo slutte sig om ham; hvis han gaar sin Vej, maa vi se at hitte paa Raad. Hvis jeg imidlertid ikke selv er forrykt, saa er Alt, hvad han hidtil har gjort, *Daarskab og Fejl*« (*ad Att.* VII 10).

»Naar kan vi rejse os med en Chef som denne, der som du selv har bemærket er i den Grad uden Hærfører-Egenskaber? *(quorum dux quam ἀστρατήγητος, tu quoque animadvertis).* Han har jo ikke engang vidst, hvad der foregik i Picenum. Hvor udygtig han er, ligger klart for Dagen . . .

»Saameget er sikkert: det er umuligt at være mere frygtsom og mere fortumlet *(Nihil esse timidius eonstat, nihil perturbatius)* . . . Alt Haab hviler da nu paa de to Legioner, som han paa en grim Maade har faaet tilbage, og paa hvilke han end ikke kan stole mere end paa rent fremmede. Thi de nyudskrevne Tropper bestaar af Folk, der gør Tjeneste imod deres Vilje og ikke har nogensomhelst Lyst til at slaas.«

8. Februar skriver Cicero: »Jeg har været i Capua og set Alt. Der er Intet at vente af Consulerne; ingen ny Troppeudskrivning. De der skulde foretage den, vover det ikke.

»*Han* er altfor nær, medens vor Chef ingensteds er tilstede og Ingenting gør. Ingen melder sig til Fanen, ikke af ond Vilje, men af Mangel paa Tillid og Haab.

»Og vor Cneius! utrolige Nedværdigelse! hvor er han faldet. Han ligger. Han har hverken Mod eller Tanke eller Hjælpekilder eller Handlekraft.

»Jeg vil endda ikke tale om hans forsmædelige Flugt fra Hovedstaden, hans elendigt umandige Folketaler i Smaabyerne, hans fuldstændige Ubekendtskab med Stridskræfterne, ikke blot med Modstanderens, men med sine egne.

»Hvad siger du til følgende Genistreg? Folketribunen Cajus Cassius kom den 7de til Capua og overbragte Consulerne den Befaling fra Pompeius, ufortøvet at begive sig til Rom, tage Pengene fra det hellige [hemmelige] Skatkammer og strax vende tilbage med dem.

»Hvor vil de finde en Escorte? De skulde vende tilbage fra Rom! Vilde man da lade dem rejse? Consulen svarede Pompeius, at han først selv vilde tage til Picenum. Men Picenum er tabt for os. Ingen véd det endnu her, undtagen jeg; Dolabella har skrevet det til mig. Jeg tvivler ikke om, at *Han* allerede staar i Apulien og at vor Cneius allerede er ombord.«

13

Som man ser, var Consulerne løbet saa hastigt fra Rom, at de havde glemt Statens Sparekasse der. De havde i deres Hovedløshed sørget for, at Cæsar ikke vilde savne Pengemidler, hvis han naaede til Verdensstaden.

I den Hensigt at afvæbne en Beskyldning for Indbrud paastaar Cæsar (*Bellum civile* I14), at Consulen Lentulus ved sin Bortrejse i sin Befippelse lod Skatkammeret staa aabent efter sig. Man kan imidlertid roligt gaa ud fra, at det var lukket, og at Consulen havde om ikke Skatten med sig, saa dog Nøglen hos sig.

Sanctius ærarium eller *ærarium sanctum* var den Del af Statsformuen, der opbevaredes i Saturntemplet, dels i Skikkelse af præget, dels som upræget, Guld og Sølv til uforudsete Formaal. Efter Sagnet (hos Livius) var dette den Skat, Romerne skulde have udbetalt Gallerne for at faa dem til at forlade Byen, og som ogsaa var dem overgivet, men som Camillus atter fraranede dem, [en Opdigtelse] hvorpaa Skatten blev erklæret for hellig.

I Virkeligheden synes den at være opstaaet ved den Aar 357 før vor Tidsregning indførte Skat af 5 %, at udrede af enhver Slaves Værdi, der blev frigiven. Hertil kom efterhaanden andre sammensparede Summer.

Efter Plinius (3356) indeholdt Skatkammeret dengang 26,000 Barrer Guld og 40 Millioner Sestertser (8 Millioner Kroner). Cæsars Fjender fortalte, at der hvilte en Forbandelse paa Skatten paa Grund af dens Oprindelse fra Gallernes Pengeudpresning; Lucanus (*Pharsalia* III156) meddeler, hvorledes Dørene, da Cæsar lod den borttage, gav efter for Øxehug, og hævder, at Skatten havde været urørt i mangfoldige Aar *(multis non tactus ab annis)*, altsammen for at lade Bemægtigelsen af den synes mere brødefuld.

Sandsynligst lod Cæsar, da han naaede Rom, for at Alt kunde tage sig saa retsligt ud som muligt, Senatet udstede sig en Anvisning paa Skatkammeret, og da Tribunen Metellus med Henvisning til den legendariske Forbandelse nedlagde Protest, kan det godt have lignet Cæsar at svare, Forbandelsen havde ved Galliens Erobring mistet sin Kraft.

14

Dog vi foregriber Begivenhederne. Cæsar har endnu langt til Rom. Han havde ingenlunde heller den Hensigt at marchere imod Rom, derimod den, at tilegne sig det Land, der laa mellem Apenninerne og Adriaterhavet, vinde det for sig, og berøve Pompeius hvad Hjælpemidler han kunde faa derfra.

En fjendtlig Bevægelse i Umbrien og i Picenum (Egnen omkring *Ancona*) vilde have udsat Cæsar for at blive afskaaret fra Gallien og fra sin Hær. Han kunde jo risikere, at Pompeius samlede Tropper i Etrurien, gik over Apenninerne og faldt ham i Ryggen.

Den eneste Vej, ad hvilken dette kunde gøres, var den, som gik gennem Etrurien fra Syd til Nord og som beherskedes af Arretium *(Arezzo)*. Det var da ubetinget nødvendigt for Feltherren at bemægtige sig dette Punkt, der laa fire Dages Marche fra Ariminium *(Rimini)*.

Cæsar overlod Marcus Antonius fem Cohorter i dette Øjemed. Tre Cohorter sendte han til Pisaurum *(Pesaro)*, der overgav sig uden Modstand. Med de to Cohorter, der var Alt, hvad han havde tilovers, indtog han Fanum *(Fano)* og *Ancona*.

Tre Dage efter at Cæsar om Natten var kørt fra Ravenna, var hele Kyststrækningen fra Ariminium til Ancona i hans Magt.

Libo, der skulde forsvare Etrurien, flygtede uden Kamp til Campanien, da Antonius nærmede sig Arretium.

Ogsaa i Umbrien var der et afgørende Punkt, som beherskede Vejen gennem dette Landskab til Rom, den Flaminiske Vej, der gik forbi Iguvium *(Gubbio)*. Byen var besat af Prætoren Thermus med fem Cohorter.

Det var umuligt for Cæsar at fortsætte sin Marche gennem Picenum uden først at have sikret sig Iguvium; ellers vilde Pompeius' Hær derfra kunde have spærret Vejen mellem hans Legioner i Gallien og ham. Da han vidste,

at Iguviums Indbyggere var ham hengivne, mente han at tre Cohorter var nok til Byens Indtagelse. Han betroede dem til Curio. Saasnart denne nærmede sig, fjernede Thermus sig i al Hast; han stolede ikke paa Indbyggerne. Disse modtog da ogsaa Cæsars Cohorter med Jubel.

Saa samlede Cæsar da alle sine Cohorter i Ancona. Det kunde synes, at Erobringen af Picenum maatte frembyde store Vanskeligheder. Thi Pompeius og Labienus, som begge stammede fra denne Egn, havde megen Indflydelse der, Pompeius især. Fem og tredive Aar forinden havde han som Tilhænger af Sulla dèr rejst tre Legioner.

Nu kommanderede Lentulus Spinther, understøttet af Attius Varus, en lidenskabelig Ven af Pompeius, i denne Landsdel, den første i Asculum *(Ascoli)*, Egnens vigtigste By, den anden i Auximum *(Osimo)* hver med en Del Cohorter.

Da Cæsar nærmede sig Auximum, rømmede imidlertid Varus paa Øvrighedens Anmodning Byen. Han blev forfulgt og maatte kæmpe. Men hans Soldater vægrede sig ved at slaas med Cæsars. Nogle af dem sluttede sig til disse, andre gik hjem.

15

Det var Cæsar vigtigt, saa hurtigt som muligt at komme i Besiddelse af Asculum. Hans Vej dertil førte ham over Firmum *(Fermo)* og Truentum. Allevegne blev han modtaget som en Befrier. Befolkningen gik ham i Møde og forsynede ham med hvad hans Tropper trængte til. Det var jo ikke overvældende meget, da han i Alt havde én Legion. Denne Legion havde vel i Gallien lidt store Tab, men var dog ved Rekrutering noget styrket, imidlertid ikke bragt til et højere Mandtal end 5000 Mand.

Labienus var paa Grund af sit Frafald en Maaneds Tid allerede bleven fejret som Dagens Helt. Han, som havde været en stor Mands Næstkommanderende og formentlig paalideligste Støtte, havde havt den Svaghed at lade sig overtale til Forræderi mod sin Chef og Ven af Senatspartiets indskrænkede Matadorers Smiger og Løfter.

De fik ham til at give efter for den Misundelse, der i et Tiaar havde ulmet, men var blevet holdt nede i hans Bryst, indtil den nu slog ud i Lidenskabens Flammer, sat i Fart af den Følelsesbevægelse og den Tankegang, der i Regelen betager den, der er ypperligt egnet til at udfylde anden Plads: Hvorfor skal han og ikke jeg indtage den første?

Snart kommer da Svaret til at synge for den Paagældendes Øren: »Fordi jeg har været saa taabeligt højsindet, ikke at vise ham tilbage til den anden«. Faar den længe tilbagetrængte Misundelse først Luft, bliver den et aabenlyst glødende Had.

End ikke Cæsars overlegne Ironi, at sende alle Labienus's efterladte Ejendele og hele Bagage efter ham, bragte ham til at føle sig beskæmmet.

Men nogen Skam og megen Skuffelse maa han nødvendigvis have følt, da der fra Byen Cingulum *(Cingoli)*, han, som før fortalt (I S. 30), havde opført for de Skatte, Cæsar havde skænket ham, kom Gesandter til Cæsar, der erklærede Staden beredt til at adlyde hans Befalinger.

Nu indtraf til Imperatoren 12te Legion, der havde brugt mer end en Maaned til Marchen fra Saône's Bredder.

Firmum aabnede Cæsar sine Porte. Næste Dag erobrede han Truentum og drog nu langs Floden Truentus *(Tronto)* til Asculum. Dog Lentulus Spinther oppebiede ikke hans Komme, men rømmede Byen, tilmed uden at kunne tage Garnisonen med sig. Den største Del af den foretrak at kæmpe under Cæsar.

Vibullius Rufus, en ellers energisk Mand, som var bleven

endt til Picenum for at fordrive Cæsar derfra, maatte indskrænke sig til at ty ind i Corfinium med tretten Cohorter, han møjsomt samlede af Flygtninge og Desertører.

16

Hidtil havde Pompeius vaklet mellem forskellige Planer. Saa længe han endnu kunde tro, at hele Italiens vaabenføre Befolkning vilde rejse sig paa hans Kald, havde han tænkt sig at gaa mod Cæsar og bekæmpe ham i Picenum. Men da han oplevede Cæsars begejstrede Modtagelse allevegne, og indsaa sin egen Afmagt paa dette Terrain, fattede han den Plan at føre Krigen over til Thessalien. Han vilde da være Herre paa Havet, og Østerland kunde skaffe ham baade Skibe, Tropper og Penge i Overflod.

Det gjaldt derfor om at faa hvad Tropper, han havde, samlede i Brundusium *(Brindisi)* til Overfarten. Men da der vilde lægges ham store Vanskeligheder i Vejen for Udførelsen af denne Hensigt fra Senatspartiets Side og fra Hærens, ikke mindre end fra de Godsejeres, hvis Besiddelser maatte rømmes, fortav han, hvad han havde for, og gav samtidigt Befalinger i det Øjemeds Tjeneste, han ikke tilstod.

Foreløbigt forenede han i Brundusium Galejer og Transportskibe fra hele Østen.

I Januars Begyndelse havde han allerede forlagt sit Hovedkvarter til Luceria, ikke langt fra Brundusium; fire Cohorter lod han afgaa til Canusium *(Canossa)*, fjorten beholdt han hos sig, to sendte han til Brundusium under sin Svigerfader Metellus Scipio.

Ogsaa til Domitius Ahenobarbus, der laa i Corfinium, skrev han og opfordrede ham til at forene sin Styrke med hans, da det gjaldt om Concentration; han skulde altsaa bryde op til Apulien.

Domitius, der vel forstod, hvor dette bar hen, svarede

først Ja, men afslog derefter at rømme Byen. Omegnens Proprietærer havde gjort deres Indflydelse gældende paa ham, og hans eget Had til Cæsar talte højt nok. Han skrev derfor og anmodede indtrængende Pompeius om Undsætning.

Dog denne vovede ikke at anvende de to Legioner, han havde faaet fravristet Cæsars galliske Hær, imod Galliens mangeaarige Proconsul. Og da Pompeius's fornyede Opfordring til at forlade Corfinium naaede Domitius, laa Cæsar allerede i Lejr udenfor Byen. Han var kommen Dagen forud.

17

Corfinium var en By af stor Betydning og Anseelse. Vi har set (I S. 116) at i Forbundsfællernes Krig havde Oprørerne gjort den til deres Hovedstad, sideordnet den med Rom og givet den Navnet *Italia*.

Cæsar havde langtfra Stridskræfter nok til at gennemføre en Belejring af Pladsen, men ventede utaalmodigt Forstærkning. Den kom da ogsaa tre Dage efter hans egen Ankomst: 8. Legion fra Gallia transalpina, 22 Cohorter fra cisalpina, 300 Ryttere fra Kongen af Noricum (nord for Venetia).

Imidlertid havde Sendebud fra Domitius paany indfundet sig i Hovedkvarteret, havde meddelt Pompeius Cæsars Ankomst, og at hans Lejr kun var tilgængelig ad to smalle Hulveje; det var derfor ved Hjælp af to Smaahære let at indeslutte ham og afskære ham fra al Forsyning.

Men, som vi véd, Pompeius turde ikke møde Cæsar med Tropper fra Gallien. Han svarede da med paany at opfordre Domitius til at opgive Corfinium og støde til ham.

Da Svaret kom, var Indkredsningen omtrent færdig, og Domitius tænkte nu ikke paa andet end personligt at undfly og lade sine Tropper i Stikken. I Krigsraad meddelte han sine Officerer, at Pompeius var undervejs, for at disse ikke skulde krydse hans Plan.

Men af hans hemmelighedsfulde Samtaler med enkelte Fortrolige, sluttede Officererne hvad der var i Gære. Mistanken var levende overalt i Garnisonen. Den 23. Januar blev Domitius arresteret af sine egne, hvorefter Soldaterne sendte Parlamentærer til Cæsar for at meddele ham, Byen stod til hans Raadighed.

Cæsars Tanke var især den, saa hurtigt som muligt at indlemme Domitius's Soldater i sin Hær for at de ikke paany skulde skifte Bestemmelse. Han kunde ikke sent paa Aftenen, som det var, lade sine Legioner marchere ind i Byen, men lod den om Natten omhyggeligt bevogte, og da næste Morgen Kl. 5 Lentulus Spinther fra Muren raabte til Cæsars Skildvagter og ansøgte om Audiens hos Imperatoren, blev den strax bevilliget.

Det er allerede fortalt (I S. 27), med hvilket Højsind og hvilken politisk Kløgt Cæsar behandlede alle Førerne i Fjendehæren, hvilken Overbærenhed han viste saavel Lentulus som Domitius, hvorledes han endog tillod denne sidste at beholde Krigskassen, og med hvilken lav Utaknemmelighed alle uden Undtagelse lønnede ham.

Ikke med Urette skrev Cælius i Februar til Cicero (*ad fam.* VIII$_{15}$): »Har du nogensinde set et taabeligere Menneske end din Pompeius? Først afstedkomme en saadan Staahej for derefter kun at gøre Dumheder! Og har du nogensinde læst eller hørt om en Handlekraft som vor Cæsars? eller om et Maadehold efter vunden Sejr som hans?«

For at forestille sig hvad Indtryk Cæsars Behandling af overvundne Modstandere gjorde, maa man mindes, at Borgerkrig i firsindstyve Aar var fulgt paa Borgerkrig, at disse Kampe regelret afsluttedes med Mord af den Overvundne, og at man senest havde set Marius's, Cinna's,

Sulla's forfærdelige Blodbad drukne den sejrrige Feltherres Fjender i Tusindvis.

Nu efter Corfiniums Capitulation mistede Ingen Livet, ja Ingen blev idømt nogen Bøde. At selve den fjendtlige Krigskasse forblev uanfægtet, var vel en Galskab, og en sublim, men ingenlunde nogen Daarskab; thi denne Handling lønnede sig aandeligt.

18

Ved Efterretningen om Begivenhederne i Corfinium marcherede Pompeius fra Luceria til Brundusium og trak alle sine Tropper sammen dèr, dels dem, der havde været lejrede i Luceria, dels mange nyligt udskrevne, dels Veteraner, der tidligere havde tjent under ham og nu søgte til ham.

Det romerske Aristokrati, der fra Hovedstaden strømmede til Brundusium, følte sig ydmyget og des mere opbragt. Det kogte i disse Optimater af politisk Fanatisme. Pompeius, der selv var smittet af Fanatismen, udstedte en Erklæring at han betragtede som Fjende Enhver, der nu ikke fulgte ham til Havnebyen.

Der samledes da dèr en Emigrantlejr, saa uhyggelig som slige Lejre plejer at være. Alle disse Flygtninge talte kun om at slippe Krigsfurien løs tillands og tilvands. De hidsigste var de bundløst forgældede Partihøvdinge, Folk som Scipio, Sulla, Libo, der kun aandede i Haabet om Masse-Proscriptioner efter Sejren, den Sejr, som naturligvis var sikker. De skrev allerede Lister over dem, det skulde gaa ud over. Cicero siger i et Brev, at de udtrykte sig »som lutter Sulla'er«.

Foreløbigt festede de efter Evne og morede sig paa Emigranters Vis i den store flotte Havnestad, som de kunde bedst.

De i Rom Tilbageblevne, der var vel bekendte med Emigranternes Lidenskaber, skælvede for at Pompeius som Herre paa Havet, for at ramme Cæsar, skulde udhungre Italien, og skulde konfiskere alle deres Ejendomme, der ikke havde fulgt ham, naar han snart vendte tilbage med Sejr.

Cæsar var kommen til Brundusium med sex Legioner, tre gamle, 13., 12. og 8., dernæst tre nyudskrevne. Paa Marchen var hans Ryttere ved Arpi stødt sammen med tretten Cohorter, der fra Alba og Terracina begav sig til Pompeius. Saasnart disse i Afstand fik Øje paa Cæsars Kavalleri, forlod de deres Officerer og overgav deres Vaaben og Felttegn.

Imellem Fangerne var Overopsynsmanden med Pompeius' Arsenaler *(magister fabrum)*, Numerius Magius fra Cremona. Cæsar, der bestandig haabede at kunne undgaa Krigen ved en Overenskomst, sendte denne Mand til Pompeius med følgende Besked: Det havde hidtil været Cæsar umuligt at opnaa en Samtale med Pompeius; men det var af yderste Vigtighed, at de fik hinanden i Tale og kom til en Forstaaelse. Han, Cæsar, kom nu til Brundusium. Han anmodede Pompeius om at beramme et Møde.

Magius vendte slet ikke tilbage til Cæsar.

Han prøvede da endnu engang at naa til Fred, skønt disse gentagne Forsoningsforsøg hindrede en energisk Krigsførelse. Han sendte sin Legat Caninius Rebilus, der var en fortrolig Ven af Scribonius Libo, til denne for at formaa Libo til at mægle. Libo fik af Pompeius kun det Svar, at i Consulernes Fraværelse kunde der ikke forhandles om Fred.

19

Cæsar har maaske næret Uro for at Pompeius kunde holde sig længe nok i det stærke Brundusium til at hans gamle Legioner fra Spanien kunde blive overførte til ham dèr.

Det skete dog ikke. At indkredse Brundusium fra Landsiden var ikke vanskeligt. Anderledes fra Søsiden. Den store, udmærkede Havn, der har Halvmaaneform, indsnevres stedse mere ud imod Havet. Den Kanal der, hvor Halvmaanens Horn mødes, tilsidst forbliver aaben, er nutildags vel kun 70 Meter bred, men havde dengang en Bredde paa 350 Meter og var paa Midten ti til tolv Meter dyb.

Det gjaldt om at spærre Indgangen til Havnen. Cæsar lod ved Hjælp af store og mindre Sten, som sænkedes i Havet, bygge en Dæmning, der paa begge Sider naaede 75 Meters Længde. Hvor Vandet blev for dybt, anvendte han Tømmerflaader, to over hinanden, vel forankrede paa de fire Hjørner. De blev dækkede med Jord og skærmede ved Brystværn; der opførtes desuden paa dem til Forsvar Taarne i to Stokværk. Ud imod Havet var der imidlertid endnu en Aabning paa 175 Meter tilbage at spærre. Gennem den undslap Pompeius.

Han havde ikke havt Skibe nok til paa én Gang at overføre hele sin Styrke. Den 4. Februar lod han 30 Cohorter, Consulerne, Almuetribunerne, Senatorerne og deres Damer og Børn, gaa ombord til Dyrrachium. Skibene skulde vende tilbage og medtage de 20 Cohorter, som manglede. Han sendte samtidigt sin Svigerfader og sin ældste Søn til Syrien for at de dèr skulde udruste en Flaade.

Den 17. Februar vendte Skibene endelig tilbage, efter at Cæsars Tropper ved et ni Dages Arbejd havde faaet Halvdelen af Havnen spærret.

For at dække sin Flugt krævede Pompeius af Brundu-

siums Indbyggere alle Slags Forskansningsarbejder, som maatte sinke Indrykningen i Byen og gøre den farlig, altsaa var tjenlige til at dække Flugten. Da Byens Befolkning imidlertid følte sig saaret af Pompeius' Hoffærdighed og i sit stille Sind holdt med Cæsar, gav den ham i rette Tid Underretning om alt det Foretagne. Hans Stormstiger var saa hurtigt beredte, at han endnu kunde bemægtige sig to Transportskibe, der ikke hurtigt havde kunnet komme udenom den opførte Dæmning.

20

Saa var da Cæsar to Maaneder efter at have forladt Ravenna Herre over hele Italien, det Land, over hvilket Faamandsvælden, der Intet forudsaa, havde betroet et uindskrænket Dictatur til Pompeius, der ligesaa lidt forudsaa nogetsomhelst.

Pompeius dømte Cæsar efter sig selv, indbildte sig, at til hans egen Uvirksomhed vilde svare en lignende hos den Mand, der var Viljen i Menneskeskikkelse, Raadsnarheden i Person, og som havde nok i én eneste Legion til med den at oversvømme Italien. Cæsar havde erobret Umbrien i otte Dage og faaet Pompeius' Tropper til at gaa over til sig, efterhaanden som Modstanderne fik dem organiserede.

Hvor hurtigt han end marcherede, hans Kræfter voxede altid undervejs. Efter at have taget 70 Cohorter fra Pompeius, ankom han til Brindisi med 25,000 Mand, medens Roms Dictator lod Italien bag sig og vuggedes paa Havet undervejs til Grækenland.

Havde Cæsar kunnet indelukke Pompeius i Brundusium, saa vilde Borgerkrigen have været begyndt i Januar 49 og endt i Februar 49 uden at der var udgydt Blod. Havde Cæsar været i Besiddelse af en Flaade og kunnet følge

Pompeius til Dyrrachium, saa havde efter al Sandsynlighed den hele Borgerkrig naaet sin Afslutning en Maaned senere. Thi da havde de Hjælpekorps og Hjælpemidler, Pompeius vilde oppebie fra hele Asia, ikke faaet Tid til at indfinde sig.

Nu var Cæsar truet i de to Gallier af de sex Legioner, der, forøgede med understøttende Hjælpetropper, stod i Spanien under Anførsel af Pompeius' Legater.

Disse sex Legioner havde — som den store Napoleon har sagt — i faa Uger kunnet indhente Pompeius i Rom, hvis de var blevne indskibede i Carthagena, Valencia og Tarragona og udskibede i Neapel eller Ostia. Thi det var Rom, det for Pompeius gjaldt om at holde; det var dèr, han burde have samlet alle sine Tropper ved Borgerkrigens Udbrud.

Nu maatte Cæsar være betænkt paa at slaa Pompeius' Tropper, hvor de fandtes spredte.

21

Han tog sine Forholdsregler for at skaffe sig Skibe til Brindisi. Han sendte Cajus Scribonius Curio som Proprætor til Sicilien med tre Legioner, som han dannede af Tropperne i Corfinium (I S. 466). Han sendte sin Legat Quintus Valerius Orca til Sardinien og derefter til Corsica med én Legion.

Paa den blotte Efterretning om Valerius's Udsendelse jog Caralitanerne (Indbyggerne i *Cagliari*) Pompeius' Legat Cotta ud af Byen. Da Valerius og Curio med deres Tropper ankom til Sardinien og Sicilien, fandt de Øerne allerede rømmede af de fjendtlige Hærførere.

Saa indkvarterede Cæsar sine Tropper i Provinsbyerne for at unde dem nogen Hvile.

Undervejs fra Corfinium skrev Imperatoren et Par

Breve, om hvis vigtigste Steder der bør mindes her. Til Oppius, Cornelius's Søn, skrev han nogle allerede berørte Linjer (I S. 93).

»Det glæder mig, ved Hercules, at I (ɔ: Oppius og Balbus) i Eders Brev saa afgjort billiger, hvad der er udrettet ved Corfinium. Eders Raad vil jeg gerne følge, og saa meget des hellere, som jeg af egen Drift er besluttet paa at vise mig saa mild som muligt . . . . .

»Rædselsherredømmet har kun indbragt mine Forgængere Had, og ingen af dem har kunnet hævde sig i længere Tid derved undtagen Sulla, hvem jeg jo ikke vil efterligne. Lad os søge Sejren ad en ny Vej og søge vor Styrke i Skaansel og Højsind. Der falder mig mangt og meget ind, og adskilligt lader sig endnu udfinde, hvorved man kan naa dette Maal. Tænk ogsaa I derover, jeg beder Eder derom.«

Til Cicero skrev Cæsar efter Erobringen af Brundusium dette Svarbrev:

Cæsar, Imperator, sender Cicero, Imperator, sin Hilsen.

»Du spaar rigtigt om mig — du kender mig jo ogsaa godt — at Intet vil ligge mit Væsen fjernere end Grusomhed. Jeg tilstaar, at jeg selv føler Tilfredsstillelse ved denne min Væremaade; men dit Bifald er mig en sand Triumf. Det anfægter mig ikke, at Fanger, jeg har givet fri, benytter sig af deres Frihed til paany at paaføre mig Krig. Thi der er Intet, jeg hellere vil, end selv forblive mig lig; lad saa ogsaa de andre blive sig selv lig.

»Om dig ønsker jeg, at du vil komme mig i Møde foran Byen, for at jeg, som jeg plejer, kan benytte dine Raad og din Indflydelse i alle Sager. Vær overbevist om at din [Svigersøn] Dolabella er mig yderst kær. Endog dette [at du kommer til Rom] vil jeg have ham at takke for; han kan jo slet ikke handle anderledes, saa ædelsindet, taktfuld og mig hengiven, som han er.«

Denne Slutningsudtalelse viser, at Dolabella en Tid lang har forstaaet at gaa Cæsar under Øjne, hvilket ikke strider imod, at han helt igennem var en Bandit. Det er ogsaa

betegnende, at Intet nogensinde har indbragt Dolabella saadanne Hymner og Jubelsange fra Ciceros Side som at han Aar 44 var lav og grusom nok til at lade de romerske Cæsarianere henrette (de frie Mænd styrte ned fra den Tarpeiiske Klippe, Slaverne korsfæste), der efter Mordet havde hyldet Cæsars Minde ved det paa Forum til hans Ære rejste Alter. Dolabella lod Alteret selv bryde ned, den Mindesøjle, der stod ved dets Side styrte om, og Pladsen brolægge paany. (Cicero *ad Att.* XIV 15 og 16: Hvilken herlig Mand, min Dolabella! osv).

22

Cæsar, der hverken vilde ligne Marius eller Cinna eller Sulla, som havde fyldt Roms Gader med Lig, fandt sig ved sin Ankomst til Rom i en Situation, som ingen af disse voldsomme Partiførere havde mødt: han fandt Byen uden Regering. Der var indenfor dens Mure hverken Consuler og andre fremragende Øvrighedspersoner eller noget fuldtalligt Senat.

Dog skønt alle de vigtigste Senatorer havde lydt Kaldet fra Pompeius og havde fulgt ham til Brindisi, var Flertallet af Senatet endnu i Rom. Cæsar havde naturligvis ønsket, at man udnævnte ham til Dictator; men ifølge Forfatningen maatte Forslaget stilles af en Consul, og Consulerne var borte.

Som Proconsul og Indehaver af Imperium var Cæsar selv ude af Stand til at sammenkalde Senatet. Da han ubetinget vilde forhandle med det og helst komme overens med det, maatte han imidlertid se at faa det samlet. Folketribunerne havde Ret til at samle det, og han lod da Antonius og Cassius sammenkalde Senatorerne udenfor Rom til den 3. Marts.

De indfandt sig temmelig talrigt; den forsigtige Cicero

holdt sig trods Cæsars udtrykkelige Opfordring tilbage. Cæsar ønskede Senatets Billigelse af hvad han havde gjort, dets Bemyndigelse til hvad der stod tilbage at gøre.

Han gjorde Rede for Stillingen i velvalgte og maadeholdne Udtryk: Han havde ikke stræbt efter nogen forfatningsstridig Magt; han havde roligt oppebiet den Tid, da han kunde vælges til Consul. Ti Tribuner havde tilstaaet ham Ret til fraværende at søge Consulatet. Kun hans Fjender havde holdt lange Taler derimod.

Pompeius havde dengang været Consul. Hvorfor havde han tilstedt Tribunernes Forslag, hvis han ikke stemte overens dermed? og hvorfor havde han ikke ladet denne Udmærkelse fra Folkets Side komme Cæsar til Gode, ifald han selv ønskede ham den indrømmet?

Cæsar henviste til, hvor uretfærdigt og slet man havde behandlet ham, under hvor usselt et Paaskud man havde frataget ham to Legioner, hvor hensynsløst man havde indskrænket Folketribunernes Embedsmyndighed, hvor ofte han forgæves havde søgt en Overenskomst med Pompeius om Fred.

Han bad da Senatet i Kraft af disse Overvejelser føre Regeringen i Forening med ham; han opfordrede det til at sende Underhandlere om Fred til Pompeius.

Efter at Servius Sulpicius havde talt i forsonlig Aand for Nødvendigheden af at skænke Rom og Italien Fred, erklærede han — hvad Cæsar i sin Bog om Borgerkrigen forbigaar — at Cæsar vilde erhverve sig Ret til Statens Erkendtlighed ved at give Afkald paa Felttoget i Spanien.

Senatet enedes derefter med Cæsar om det Forstandige i at sende Gesandter til Pompeius. Men saa udartet og forskræmt var denne Rest af en i gamle Dage ærværdig Forsamling, at der ikke i den fandtes én, der vilde lade sig sende. En saadan Angst havde den Trusel af Pompeius indjaget, at han vilde betragte enhver Senator, der blev tilbage i Italien, som Fjende.

23

Under Senatsmødet havde store Skarer af Befolkningen samlet sig rundt omkring det. Cæsar holdt, da han forlod Senatet, en Tale til Folkeforsamlingen, mindede den om sin Mildhed mod de ved Corfinium Overvundne, stræbte at forjage dens Uro for Dyrtid og Hungersnød ved Løfte om at sikre Byens Forsyning, lovede desuden 75 Denarer (c. 42 Kroner) til hver romersk Borger — en Sum, der dog først blev udbetalt Aar 46, men da med Renter.

De følgende Dage gik i Senatet tabt med ørkesløs Tale, og man havde i Folketribunen Lucius Metellus en Modstander af Cæsar, der forstod at faa Alt, hvad denne foreslog, til at strande.

Det var den samme Tribun, der vilde hindre Cæsar i at bemægtige sig Statsskatten, og overfor hvem han — efter hvad der fortælles — et Øjeblik tabte Besindelsen og udstødte en Trusel.

Cæsar gjorde hvad han formaaede for at vinde den offentlige Tillid, før han begav sig paa Vej til Spanien. Han saas hyppigt i Regia (Pontifexernes Mødested), hvor han som Pontifex maximus vandt dem for sig, der søgte ham for at gøre deres Opvartning.

Han ordnede Statens Forhold, saavidt det var ham muligt uden Senatets Understøttelse. Prætoren Lepidus fik Roms Forvaltning overdraget. Marcus Antonius fik som Italiens Guvernør Overbefaling over alle Tropper dèr; hans Broder, Cajus Antonius, blev Guvernør over Illyrien, og Licinius Crassus, en Søn af den faldne Triumvir, fik Gallia cisalpina.

Saa forberedte Cæsar skyndsomt sit spanske Felttog. Dertil bestemte han de sex Veteran-Legioner, han havde efterladt i Gallien.

Tre af dem laa i Vinterkvarter mellem Saône og Rhone. Cajus Trebonius, der kommanderede dem, fik Befaling til at forene sig med Cajus Fabius, hvis tre Legioner laa i Narbo og dens Omegn. Dog for ikke at lade Gallien

være ganske blottet for Tropper, sendte han de tre Legioner, der hvilede ud i Brundusium og andre Provinsbyer, til det sydlige Gallien, ikke altfor langt fra den spanske Grænse.

I April forlod Cæsar Rom for paany at gaa i Krig. Han forlod Byen uden Sorg; dens Øvrigshedspersoner havde vist sig vaklende eller vrangvillige imod ham; kun Befolkningens brede Lag havde været for ham.

Men han havde Rom i sin Magt og foruden Rom Italien, Sardinien, Corsica, Sicilien og Gallien.

Spanien, Africa, Ægypten, Syrien, Lille-Asien, Grækenland var endnu for Pompeius.

Der skulde gaa fire Aar, før han var den da kendte Verdens eneste Herre.

24

Cæsar rejste igennem Etrurien og fulgte derefter den Vej, som nutildags kaldes *la Corniche.* Da han tolv Dage efter Afrejsen naaede til Massilia *(Marseille),* mødte han det første fjendtlige Pust.

For at lukke Cæsar Vejen til Spanien havde Pompeius i sin Tid sendt unge Mænd af Massilias bedste Familier til deres Fødeby. De skulde sikre ham, at den tog Parti for ham.

Dette var sket, Byen befæstet og sat i Forsvarsstand; Flaaden var istandsat og vilde desuden snart forøges med syv Galejer, som var i Vente under den ved Corfinium benaadede Domitius.

Da Cæsar opfordrede Byens ypperste Mænd til en Sammenkomst, under hvilken han anmodede dem om, at stemme Øvrigheden for ham, vendte de tilbage med det om græsk Snildhed vidnende Svar, at da det romerske Folk var delt i to Partier, og da det var Massilias Be-

boere umuligt at udfinde, paa hvilken Side Retten var, foretrak de at forblive neutrale — hvorpaa de lod Domitius' Galejer løbe ind i deres Havn og forsynede sig med uhyre Forraad af Levnedsmidler.

Cæsar nødtes da til at lade Trebonius, som var undervejs til Provence for dèr at støde til Fabius, føre sine tre Legioner for Marseille, og lod i Arelate *(Arles)* bygge tolv Galejer, som han stillede under Decimus Brutus's Befaling.

Imperatoren havde saaledes strax været nødsaget til at afgive tre Legioner af de sex, med hvilke han havde tænkt at gennemføre det spanske Felttog. Og da han nu for første Gang i sit Liv skulde kæmpe imod krigsvante, romerske Tropper, anvendte han den yderste Omhu paa sin Hærs Organisation.

Han befalede Antonius at marchere med 13., 12. og 8. Legion, ikke til det sydlige Gallien, som først bestemt, men til Fabius's Hær i Spanien.

I sine tidligere Krige havde han af Hjælpetropper nøjedes med 5000 Mand Fodfolk og 3000 Ryttere. Denne Gang blev disse Hjælpetroppers Tal fordoblet, og Intet ladet uforsøgt for at gøre dem til et udsøgt Korps. De valgtes blandt de mest krigerske Stammer i det sydlige Gallien, og de indbefattede disses modigste og mest ansete Mænd. Kavalleriet bestod ligeledes af Elitetropper, halvt af hærdede galliske og germanske, halvt af udsøgte romerske Ryttere.

I Alt bestod Fabius's Hær da af omtrent 20,000 Infanterister, 6000 Mand Kavalleri. Kom de Legioner til, som var paa Marche fra Italien, men som dog umuligt kunde naa Fabius før Midten af Maj (49), var Styrken en 37,000 Mand.

Selv blev Cæsar foreløbigt liggende for Marseille, i den Hensigt ved de tre sidste Legioners Ankomst at overtage Kommandoen over den hele Hær.

25

Spanien blev i Pompeius' Navn behersket af tre Legater, Lucius Afranius, hvem Dion vel (37 49) kalder en bedre Danser end Consul og Feltherre, men som ingenlunde viste sig udygtig; Marcus Petreius, der lagde stor Energi for Dagen, og endelig den berømte Lærde Marcus Terentius Varro, der havde kæmpet under Pompeius i Sørøverkrigen, og var tilsinds at gøre sin Pligt som Pompeius' Legat, men forøvrigt lod sig forlyde med, at hans egne Sympatier og hans Provinses (Landets mellem *Guadiana* og *Guadalquivir*) drog ham til Cæsar.

Da Pompeius ikke fra det Fjerne formaaede at lede sine tre Repræsentanter, sendte han sin Fortrolige Lucius Vibullius Rufus, der ligesom Domitius var blevet benaadet ved Corfinium, som Raadgiver for dem.

Forholdene stod dem en Tid lang bi. Afranius, der regerede Hispania citerior ɔ: *Ebrodalen og det østlige Spanien*, og Petreius, der styrede Hispania ulterior ɔ: *hvad der laa nord for Guadiana, og hele Portugal*, sluttede sig sammen og havde i Forening fem Legioner. Varro forblev i Egnen om det nuværende *Sevilla* med to Legioner, af hvilke den ene bestod af Spaniere. Pompeius havde siden Sertorius's Tid bevaret Popularitet i visse Egne af Halvøen.

Afranius og Petreius forskansede deres Lejr ved Ilerda (*Lerida* i Catalonien) paa højre Bred af Floden Sicoris *(Segre)*, der i Sydvest optog Cinga *(Cinca)* og strømmede ud i Iberus *(Ebro)*. Her beherskede de Bjergvejene og dermed Tilførslen. De havde udskrevet 80 spanske Cohorter og 5000 Ryttere, var altsaa i stort Flertal. En Bro over Sicoris nær Ilerda satte dem i Forbindelse med det øvrige Land.

Da det var lykkedes Fabius at rense Pyrenæernes Bjergpasser for Fjender, og da en fjerde Legion under Lucius Munatius Plancus var stødt til hans tre, begyndte

han Angrebet med at kaste to hurtigt byggede Broer over Segre for at angribe Fjenderne paa det smalle Jordsmon imellem denne Flod og Cinca.

Han manglede Foder til Heste og Lastdyr. Da de Soldater, som udsendtes for at fouragere, stadigt blev overfaldne, sendte Fabius en Dag to Legioner over for at beskytte dem. Men den ene Bro blev revet bort af Strømmen, der svulmede under et frygteligt Uvejr. Soldaterne kunde da ikke vende tilbage, og fire af Afranius' Legioner trængte dem haardt. De udholdt dog Pompeianernes Angreb, indtil Fabius ad den anden Bro kom dem til Hjælp med endnu to Legioner.

26

Kræfterne syntes omtrent lige stærke, da et Par Dage derefter, 23. Juni 49, Cæsar med 900 Ryttere ankom til Ilerda, og allerede næste Dag rykkede imod Fjenden.

Han havde sikret sig sine Troppers Troskab i denne Kamp mod Landsmænd ved et snurrigt, men sindrigt Middel. Han havde af Krigstribunerne og Centurionerne laant hvad Penge, de havde samlet sig under de galliske Krige, og fordelt alt dette til Soldaterne.

Disse blev tilfreds, og Officererne, der var visse paa at faa deres Sparepenge tilbage med Aagerrenter, kunde nu ikke tænke sig at indvinde nogen Fordel ved Overgang fra Cæsars Parti til Modstanderens.

Neppe ankommen befalede Imperatoren, at den ødelagte Bro endnu samme Nat skulde istandsættes. Næste Morgen hævede han sin Lejr, marcherede henimod Ilerda, og tilbød strax Fjenden Slag i aaben Mark; men da Afranius og Petreius indtog en uangribelig Stilling og var rigeligt forsynede med Levnedsmidler, forlod de ikke den højtliggende Plads, de havde inde.

Cæsar besluttede da at slaa Lejr lige op ad dem. Men at gøre dette nogle hundrede Skridt fra en fjendtlig Hær, kunde alene lykkes, ifald Arbejdet dermed forblev skjult, og ifald Hæren var beredt til at afslaa et pludseligt Angreb.

Cæsar lod da, sex Hundrede Meter fra Højens Fod, bag de Tropper, der dannede hans første og anden Linje, af tredje Linjes Soldater grave en femten Fod dyb Grav og tillod dem ikke at opkaste noget Brystværn, da dette vilde kunne ses.

Arbejdet blev udført, uset af Afranius's Mænd, og om Natten forblev Soldaterne staaende under Vaaben, kun dækkede af Graven. Næste Dag udførtes paa samme Maade de Grave, der omgav Lejrens andre Sider, uden Brystværn, medens tre Legioner umuliggjorde at faa Øje paa de Arbejdende og forblev rolige under enhver Udæskning fra Fjendens Side.

Først tredje Dagen efter sin Ankomst omgav Cæsar sin ny Lejr med Brystværn og lod nu hele sit tilbageblevne Tros bringe ind i den.

Han befandt sig paa den frugtbare Slette mellem Segre og Cinca, hvorfra han kunde faa Næring nok, og var i Fjendens umiddelbare Nærhed, saa han kunde føre sig enhver Fejl, Pompeianerne muligvis vilde begaa, til Nytte.

27

Med den første Manøvre, som forsøgtes, havde Fabius's Tropper ikke Held. De to Lejre var skilte ved en Afstand af 450 Meter. Men paa Sletten mellem dem hævede sig et lille Bjerg, der nutildags kaldes *Puig Bordel*, let tilgængeligt fra Lerida-Siden, vanskeligt at naa op paa fra den modsatte.

Da Pompeius' Legater havde forsømt at bemægtige sig dette Punkt, fra hvilket man kunde afbryde deres Forbindelse med Ilerda, der forsynede dem, besluttede Cæsar at besætte Bjerget. Dog eftersom Afstanden dertil var længere fra hans Lejr end fra den fjendtlige, kunde Manøvren kun lykkes, ifald Fjendens Opmærksomhed forinden blev bortledet.

Det skete da ogsaa ved en Opmarche af tre Legioner i Slagorden, mens en enkelt Legion, den 14., fik Ordre til lydløst at storme hint afgørende Punkt. Dog Bevægelsen blev iagttaget af Afranius's Vagtposter; Højen blev lynsnart besat af Pompeianere, og trods en meget haardnakket Kamp forblev den i deres Hænder.

Dette Uheld var kun et Forvarsel om uforudset Ulykke af den alvorligste Art. To Dage derefter begyndte uafbrudte Regnskyl, Skybrud, hvis Vandmasser ovenfra mødtes med de Vandmasser, som flød over Cæsars Lejr, da Snesmeltningen i Pyrenæerne fik alle Floder og Bække til at strømme over deres Bredder, og strax bortrev Fabius's to Broer over Segre.

Da Hæren stod mellem Segre og Cinca og ikke havde Baade, var den pludselig indskrænket til hvad en Landstrækning, der kun var 45 Kilometer bred, kunde forsyne den med.

De Stammer, der var Cæsar venligt sindede, var ganske ude af Stand til at proviantere ham, da de Mænd, som var blevne udsendte for at skaffe Levnedsmidler, var afskaarne ved Vandfloden, og Konvojerne fra Gallien og Italien ikke kunde naa til deres Bestemmelsessted.

Tilmed var der lidet at faa paa denne højre Side af Segre, da Afranius derfra havde bortført Korn til Proviantering af Ilerda, og da Cæsars Tropper havde fortæret Resten.

Saa var det ovenikøbet den værste Aarstid til en Hærs Forplejning, da der ikke mer gaves Korn fra ifjor i Magasinerne, og da det endnu ikke var Høsttid.

Kvæget var forlængst blevet bortført af den forskræmte

Befolkning. Og de, der vovede sig ud for at skaffe Føde, blev overfaldne af det lette nordspanske eller lusitanske *(portugisiske)* Fodfolk, der kendte Landet ud og ind og var vant til at sætte over Floderne paa oppustede Lædersække.

28

Medens Afranius' Tropper svælgede i rigelige Forraad, begyndte Hungersnøden at blive saare følelig i Cæsars Lejr.

Det var et af de mange kritiske Øjeblikke i hans Liv som Feltherre, Øjeblikke, der svarer til Frederik den Stores Situation efter Slagene ved Kolin eller ved Kunersdorf. Dog det gik ham, som 1800 Aar derefter Prøjsens militære Geni: hver Gang Alt syntes haabløst, øjnedes før eller senere en Udvej.

Cæsars Aand viste sig bestandig stærkere end de uorganiske Kræfter, der løslodes imod den, og bestandig stærkere og større end hans Skæbne, indtil denne uundgaaelig mødte ham i de 23 Dolkestød, der tilføjedes ham af de Mænd, han troede bedst og som skyldte ham Alt.

Han stræbte en Tid lang forgæves at afhjælpe Hærens Savn. Han anmodede til ingen Nytte Omegnens Folkeslag om Kvæg og Korn. Prisen steg saaledes, at en Modius (Skæppe) Korn maatte betales med 50 Denarer, det vil sige at 8,75 Liter, der ellers kostede 1 Denar, nu var 50 Gange saa dyr, altsaa kostede omtrent 30 Kroner.

Imedens var et stort Tilførselstog, bestaaende af Tropper og Levnedsmidler fra Gallien til Cæsars Hær, blevet standset ved Oversvømmelsen, og kunde ikke komme over Segre.

Det bestod af gallisk Hestfolk og rutenske Bueskytter, der havde Masser af Vogne med sig, og af en Skare paa 6000 Mennesker, unge galliske Aristokrater, fornemme

Romersønner, Børn og Slaver, der alle marcherede sorgløst imellem hverandre.

Afranius overfaldt denne Konvoj med tre Legioner. Hans spanske Rytteri var forrest. Men det blev saa kækt afvist af det galliske Kavalleri, at Tilførselstoget fik Tid til at bringe sig i Sikkerhed paa Højene. Der mistedes et Par Hundrede Bueskytter og nogen Bagage, men ikke mer.

29

Alligevel led Cæsars Soldater stadigt under Hungersnød, og Cæsar saa endnu ikke Ende paa sine Ulykker. Efterretningen om hans Forlegenhed naaede Rom. Hans Ruin gjaldt for sikker. Hans talrige Fjender frydede sig. Romerne begav sig flokkevis til Afranius's Hus for at lykønske hans Familie, og der begyndte en mægtig Udvandring af fine Folk til Pompeius i Grækenland.

Det var nødvendigt at søge et Middel til at sætte sig i Forbindelse med Tilførselstoget. Cæsars fantasirige Hjerne fandt dette: at kaste en Bro over Segre i saa stor Afstand fra Ilerda, at Fjenden ikke fik Nys derom, og altsaa ikke kunde hindre Broens Bygning.

Under sine Togter til Britannien havde Cæsar i det Indre set yderst lette og let flyttelige og forsendelige Baade. Han lod saadanne bygge. Bund og Spanter var af en let Træsort, Resten af Vidier, overtrukne med Oxehud.

Disse Baade blev i stort Antal læssede paa Kærrer og kørte 33 Kilometer bort fra Lejren til det Sted, hvor nutildags den lille By, *San Llorens* ligger.

En Afdeling Soldater gik paa Baadene over Segre og bemægtigede sig en Høj, som blev befæstet, hvorefter en hel Legion gik over.

Fra begge Bredder arbejdedes der nu paa en Bro, og

i Løbet af to Dage var den fuldendt. Tilførselstoget fra Gallien gik da over Floden og stødte til Hæren. Samme Dag red en Eskadron Kavalleri over Broen, faldt over de fjendtlige Fouragerere, bortførte baade talrige Fanger og meget Kvæg, slog desuden tililende fjendtligt Hestfolk af Marken og vendte tilbage uden Tab.

Samtidigt ankom gode Efterretninger fra Marseille, en første Søsejr, vunden af Decimus Brutus, ni fjendtlige Skibe tilintetgjorte. Cæsar lod denne Sejr udbasune og overdrive for at paavirke Stemningen i Spanien, og virkelig sendte baade Byer og Folkestammer nu Underhandlere og desuden Korn til Cæsar.

Byerne Osca *(Huesca)*, Calagurris *(Lahorra)* og Tarraco *(Tarragona)* underkastede sig. Jaccetanernes Stamme (nord for Ebros Munding) og Ausetanernes (syd for de østlige Pyrenæer), endelig Illurgavonernes Stamme (syd for Ebros Munding) sluttede Forbund med den romerske Imperator. Korn kom allevegne fra. Ja en Cohorte af Illurgavoner forlod Afranius's Hær og gik over til Cæsars.

30

Operationerne foran Ilerda havde taget omtrent en Maaned. Det gjaldt om at faa Ende paa denne Belejring. Den sidst byggede Bro laa for langt borte, til at man ad den kunde komme Fæstningen tillivs.

Cæsar fandt da paa den Udvej at udtørre Segre saaledes, at hans Tropper kunde vade over Floden. Det lykkedes ved at grave lange og dybe Grave, hvori Flodens Vand lededes ind.

Feltherren dannede Cohorter af de svageste Soldater og overlod dem at bevogte Lejren. Selv førte han om Morgenen sine stærkeste Mænd i Vand til Skuldrene over

Segre, og Klokken 3 om Eftermiddagen stod han med sine Legioner overfor Fjenden.

Afranius og Petreius havde fra det Øjeblik, da Cæsar havde bygget Bro, nok frygtet, det vilde blive ham muligt at vade over Segre, og at det talrige fjendtlige Kavalleri da vilde kunne afskære deres Hær fra al Forsyning.

De havde altsaa besluttet at forlade Ilerda og overføre Krigen til Egnen hinsides Ebro, hvor Folkeslagene, hvad enten de for 26 Aar siden havde været for Sertorius eller for Pompeius, havde Respekt for Pompeius' Navn, derimod neppe kendte Cæsars.

De haabede paa al Slags Understøttelse fra disse Folk, for hvem Pompeius var Sejrherren.

Afranius og Petreius vilde derfor føre deres Hær til Octogesa (nu *Mequinenza*), der laa, hvor Ebro og Segre mødtes, 45 Kilometer fra Ilerda.

Det gjaldt om at skuffe Cæsars Opmærksomhed og slippe for hans Forfølgelse. De vilde undgaa denne Fare ved at trække sig tilbage langs den venstre Segre-Bred, dersom de kunde gøre dette, før Cæsar kom over Floden.

Natten mellem den 24. og 25. Juni 49 gik de over den Stenbro, der ved Ilerda førte over Segre, for at begive sig gennem den bølgeformige og bjergrige Egn, der ad en Omvej, hvor der ikke fandtes en Bæk og ikke en Kilde, kun Cisterner, skulde føre dem til Octogesa.

Cæsar fik strax Underretning om Pompeianernes Afmarche. Hans 6000 Mand Ryttere indhentede snart deres Bagtrop, og det varede ikke længe, før Afranius's Hær under Kamp med dem skimtede hans Cohorter.

Med Cæsars Tropper i Hælene kunde de ikke fortsætte ad den lige Vej, der gaar omkring Bjerget *Mancu* og følger Højdedraget *Sierra de Campells*.

31

En Recognoscering overtydede begge Parter om, at det Eneste, hvorpaa det kom an for at standse Fjenden paa hans Vej og hævde sin Overlegenhed over ham, var at bemægtige sig den snevre Hulvej ved *Rivarroja*, som fører til Ebro. Det gjaldt om at komme først til dette Pas.

Cæsar besluttede, ved List at afskære Pompeianerne Vejen til Ebro. Han lod den 27. Juni ved Daggry sin Hær gaa ud af Lejren i Retningen tilbage til Ilerda; men lod den, da den var Fjenden af Syne, foretage en omgaaende Bevægelse over Klipper og Kløfter, hvor der ikke gaves nogen banet Vej, og hvor Soldaterne maatte hjælpe hinanden og række hinanden Vaabnene.

Da Afranius's Vagtposter saa' Cæsars Tropper slaa ind paa Vejen tilbage til Ilerda, troede de, at Mangel paa Levnedsmidler havde tvunget dem dertil, indtil Hæren midt under sine Glædesytringer opdagede, at Hulvejen var besat af Cæsar.

Nu var Pompeianerne ilde stedte. Og Cæsars Soldater, der saa sig i Besiddelse af alle Stillingens Fordele, skummede af Kamplyst og bestormede deres Centurioner og Krigstribuner om, at de af Cæsar skulde udvirke Kampsignalet.

Han afslog haardnakket at give det. Han indsaa Muligheden til Sejr uden Blodsudgydelse. Det vilde nu være muligt at vinde Afranius's Hær for sig uden at ty til en Afgørelse ved Vaabenmagt, og han vilde naturligvis helst sejre uden Drab af Medborgere.

Faktisk begyndte Soldaterne fra de to nær hinanden liggende Lejre, der jo var Landsmænd, undertiden endog Byesbørn, at besøge hverandre og fraternisere, medens Afranius og Petreius var fraværende for at skaffe Vand.

De pompeianske Soldater gik tilsidst saa vidt, at de lovede Cæsar Overgivelse, blot han vilde skaane deres Feltherrers Liv. Endog den unge Afranius lod Cæsar anmode om Skaansel for sin Fader.

Tydeligt nok var af de to fjendtlige Feltherrer den ene tilbøjelig til at opgive den haabløse Kamp. Petreius viste sig des mere besluttet og brutal. Han gjorde med sin spanske Prætorianercohorte snart Ende paa Troppernes Underhandlinger, og lod alle dem af Cæsars Soldater henrette, der uforsigtigt var gaaede paa Gæsteri til hans Folk og sad blandt hans egne Soldater i Lejren.

32

Endelig besluttede Pompeius' Legater at slaa ind paa Tilbagevejen til Lerida. Dog snart maatte de indse Umuligheden af et Tilbagetog. De anvendte flere Dage til at befæste sig; men de havde ikke Vand. Da Foderet var sluppet op, maatte de slagte deres Lastdyr.

Begge Hære rykkede ud af Lejrene og stillede sig i Slagorden imod hinanden, Afranius's Hær i to Træfninger, Cæsars i tre. Dog, som man var i Færd med at komme i Haandmæng, søgte Pompeianerne en mindelig Overenskomst; thi de led Mangel paa Alt. Cæsar afslog et hemmeligt Møde mellem Hærførerne, krævede fuld Offentlighed for Sammenkomsten.

I begge Hæres Nærværelse ytrede da Afranius, at man ikke maatte tage ham og hans Folk Troskab imod deres Imperator Pompeius ilde op. De havde gjort deres Bedste. Nu erklærede de sig for overvundne og bad ydmygt Cæsar, hvis han havde en Gnist af Medlidenhed i sit Hjerte, da ikke at tvinge dem til en sidste fortvivlet Kamp.

Cæsar svarede, at Ingen havde ringere Ret til en Bøn om Medlidenhed og Barmhjertighed end de.

Medens han havde skaanet dem af Afranius's og Petreius's Soldater, der fraterniserede med hans Folk, og havde ladet dem uskadte gaa ud af hans Lejr, var hans egne brave Legionærer, der ikke i Medborgere havde villet se

Fjender, blevne grusomt henrettede, en for en, i den Lejr, hvorfra man nu søgte ham med Klynken.

De sex Legioner i Spanien under disse to Legater havde aldrig været bestemte til at underkaste sig Spaniere; de var ene og alene rustede imod ham.

Imod ham oprettedes ganske nye Krigsembeder. En og samme Mand stod hjemme i Spidsen for Regeringen og lod Aar efter Aar to krigerske Provinser som Spanien paa denne og hin Side Ebro forvalte af Stedfortrædere.

Imod ham ophævede man Øvrighedspersonernes af Forfatningen sikrede Rettigheder, idet ikke Proprætorer og Proconsuler, som ellers, blev sendte til Provinserne, men Faamandsvældens Yndlinge i disses Sted.

Imod ham gjaldt ingen længst foretaget Afskedigelse; man udskrev imod ham gamle, udtjente Soldater.

Med ham alene gjorde man en Undtagelse, og vilde ikke unde ham, hvad man hidtil havde undt enhver Imperator, at han efter heldige Bedrifter enten med nogen Hæder eller dog uden at blive udskældt kunde vende hjem og opløse sin Hær.

Alligevel vilde han taalmodigt finde sig i alt dette og tænkte ikke heller paa selv at beholde de Tropper, han nu fratog dem, hvad der dog vilde været ham alt andet end vanskeligt. Han vilde kun ikke lade dem beholde en Hær, de kunde bruge imod ham.

Derimod havde de øjeblikkeligt at rømme Provinserne og afskedige deres Soldater. Skete det, vilde han ikke tilføje Nogen noget Ondt. Dette var hans sidste Ord, hans eneste Betingelse for Fred.

Ingen Tale kunde komme de pompeianske Soldater mere tilpas. De havde af gode Grunde været fattede paa adskillige Ubehageligheder, og skulde nu Intet udstaa, ja tilmed være fri for Krigstjeneste. Alle ønskede de, paa Stedet at faa Afsked.

Man blev enig om, at de, som var bosatte i Spanien, strax kunde tage bort, men at de øvrige skulde være fri

ved Ankomsten til Floden Varus (*Var* i Sydfrankrig); ja Cæsar lovede at forsyne dem med Korn saa længe.

Det kom alligevel indenfor den pompeianske Lejr til Mytteri, da Legionerne krævede deres Sold af Afranius og Petreius, skønt det endnu ikke var Betalingsdag. Begge Parter appellerede da til Cæsars Voldgift og underkastede sig hans Dom.

En Trediedel af Fjendehæren var spansk og blev strax sendt afsted. De to øvrige Trediedele marcherede som Fanger med to af Cæsars Legioner foran sig, to bag sig, ud af Spanien indtil Varus, hvor Soldaterne spredte sig, som de vilde.

33

Pompeius havde i Spanien nu kun de to Legioner tilbage, som kommanderedes af Marcus Terentius Varro, der fra først af ved Efterretningen om Pompeius' Flugt fra Italien havde udtalt sig sympatisk om Cæsar, senerehen, da Alt i Spanien syntes at gaa galt for Cæsar ved Ilerda og andensteds, slog om, udskrev 30 nye Cohorter, sendte Pompeius' Legater Masser af Korn, gav Gaditanerne (Beboerne af *Cadix*) Befaling til at udruste Krigsskibe og selv lod en god Del Fartøjer bygge i Hispalis *(Sevilla)*.

Varro lod alle Penge og alle Skatte fra det berømte Hercules-Tempel i Gades bringe ind i Byen, gav den en Garnison paa sex Cohorter, udnævnte den romerske Ridder Cajus Gallonius til Pladskommandant og krævede, at alle Vaaben skulde afgives til denne.

Varro holdt fremdeles heftige Taler imod Cæsar: Han vidste fra sikker Kilde, at Cæsar var slaaet og hans Soldater løbne over til Afranius, og Varro udskrev svære Krigsafgifter særligt i de Byer, han mistænkte for at hælde

til Cæsar: I hans Provins, det hinsidige Spanien, skulde Borgerne love at aflevere til ham 18 Millioner Sestertser (3 til 4 Millioner Kroner) 20,000 Pund Sølv, 120,000 Skæpper Hvede osv.

Efter at have tilbragt nogle Dage i Ilerda, lod Cæsar omtrent den 9. Juli to Legioner under Quintus Cassius, der tidligere havde været Pompeius's Quæstor i Sydspanien, afgaa sydpaa.

Selv udsendte han en Kundgørelse, at Myndighederne og Notablerne i de forskellige Byer paa en bestemt Dag skulde mødes med ham i Corduba *(Cordova)*, og red saa med 600 Ryttere i lange Dagsmarcher afsted forud for sine Legioner.

Overalt viste Folkestemningen sig i høj Grad gunstig for ham. Varro blev saa forskrækket derover, at han ad Betis-Flodens *(Guadalquivir's)* venstre Bred marcherede til Gades, hvor det var hans Hensigt, med sine to Legioner, at ty ud paa den Ø, der nu kaldes *Leon*.

34

I Begyndelsen af August var Cæsar i Corduba, fandt Alt efter Ønske, uddelte Ros og Belønninger, fritog de romerske Borgere fra at udrede de Skatter, Varro havde paalignet dem, gav alt Gods, som denne havde inddraget, tilbage.

Snart erfor Varro, at Øvrigheden i Gades havde forenet sig med Krigstribunerne fra Garnisonen om at jage Gallonius ud af Fæstningen og overgive Byen og Øen til Cæsar.

Herpaa forlod Varro's spanske Legion ham uden Farvel, marcherede til Hispalis *(Sevilla)* og blev ypperligt modtaget dèr. Da ogsaa Byen Italica (nær Hispalis) lukkede

sine Porte for Varro, havde han ingen anden Udvej end at tilbyde Overgivelsen af sin sidste Legion.

Imperatoren sendte Sextus Cæsar, for at han kunde overtage den, og Varro selv indfandt sig i Corduba, aflagde Regnskab for sin Forvaltning, overgav Cæsar hvad Summer, der fandtes i de offentlige Kasser, og gav ham en Fortegnelse over sine Forraad og Skibe.

Cæsar blev kun to Dage i Corduba og begav sig derfra til Gades, hvor han gengav Hercules-Templet den Skat og de Prydelser, der var blevne ranede fra det, og meddelte Indbyggerne romersk Borgerret — en Ret, som Folkeforsamlingen i Rom senere stadfæstede.

Omtrent den 21. August indhentedes Cæsar i Gades af sine to gamle Legioner, han havde overladt Quintus Cassius. Denne efterlod han derefter som Proprætor for det hinsidige Spanien, skønt han som Pompeius' tidligere Embedsmand var lidet yndet; men faa kendte Landet som han.

Imperatoren indskibede sig med sine to Legioner paa de Skibe, Varro havde samlet, kom efter et Par Dages Sejlads til Tarraco, hvor talrige Deputationer fra Nordspanien ventede ham, og hvor han dels i Statens, dels i eget Navn gav mange Byer Gunstbevisninger.

Han lod saa sine Tropper begive sig paa Marche til Italien, rejste selv ad Landvejen til Narbo, gik over Pyrenæerne, hvor Pompeius 22 Aar forinden havde ladet opføre et triumferende Mindesmærke til Erindring om sin Sejr over Sertorius og over de Romere, der havde sluttet sig til ham, men hvor Cæsar nøjedes med at rejse et simpelt Alter af Sten.

Han havde blot ved sin Krigskunst, sin overlegne Evne til at manøvrere, sin Gave til at finde paa Udveje, som Afledningen af Floden Segres Vande, endelig ved den Evne, han besad til at holde Soldaterne i Tømme, en Evne, der ikke var ringere eller mindre sjælden end hans Opfindsomhed som Taktiker og Ingeniør, i kun fem Maaneder

erobret hele Spanien uden at udgyde sine romerske Fjenders Blod.

Han havde opløst og tilintetgjort en Hær, der var fuldt saa stor og fuldt saa øvet som hans egen, uden krigerske Sammenstød.

35

Imidlertid laa Trebonius for Marseille med de tre Legioner, Cæsar havde betroet ham.

Byen var en af Datidens ældste, grundet sex Hundrede Aar før vor Tidsregning, og var naaet til den højeste Grad af Velstand. Havde den ikke stadig bevaret et saa venskabeligt Forhold til Rom, var den neppe undgaaet Carthagos Skæbne.

Vi har set, at Rom skyldte Byen ikke lidet af græsk Civilisation (I$_{51}$); Indbyggerne i det sydlige Gallien skyldte den i dette Punkt ikke mindre. Massilienserne havde lært de omboende Barbarer Dyrkningen af Vinranken og Olietræet og havde indviet dem i Videnskaber og Kunster. Deres Flaader drev Handel paa alle Middelhavslande.

Byens Grundlæggere, Fokæerne, havde til dens Anlæggelse valgt et særlig beskyttet Sted. Marseille laa dengang paa en Halvø og var ogsaa fra Landsiden utilnærmelig; den Del af Egnen, der førte op til Borgen, var skærmet ved et dybt Dalstrøg.

I Byen fandtes fra gammel Tid et Arsenal af Datidens svære Artilleri, Planker, tolv Fod lange, med Jernspidser, der, udslyngede af Balister, gik gennem fire Lag Fletværk ned i Jorden, Sager, der i hin Tid gjorde en Belejring yderst vanskelig og langvarig.

Efter Massiliernes første Nederlag til Søs havde Pompeius sendt dem Lucius Nasidius til Hjælp med en Flaade af sexten Skibe, af hvilke dog kun faa var pansrede. Mas-

silierne havde allerede udbedret en Del gamle Skibe af deres egne; men Nasidius's Komme fyldte dem med overstrømmende Haab og Begejstring.

De to pompeianske Flaader forenede sig, og det kom til et nyt Søslag mod Decimus Brutus's ogsaa i Antal stærkt forøgede Galejer.

Det Mandskab, der var blevet tilbage til Marseille's Forsvar, desuden gamle Folk, Kvinder og Børn løftede enten fra Murene deres Hænder til Himlen, eller de kastede sig i Templerne ned for de udødelige Guders Billedstøtter og anraabte de himmelske Magter om Sejr.

Decimus Brutus forstod at manøvrere. Da to fjendtlige Skibe fra hver sin Side foer løs paa hans Admiralskib, som var kendeligt paa Flaget, undgik han behændigt Sammenstødet, saa Skibene foer sammen og gennemborede hinanden med Skibssnablerne. Nasidius's Skibsmandskab viste sig fejgt, Massiliernes tappert, men underlegent.

36

Tillands blev det møjsomme Belejringsarbejde udført med stor Dygtighed og med Anvendelse af sindrige Midler, nemlig et sex Stokværk højt Taarn (med Skydeskaar for det svære Skyts), et tresindstyve Fod langt, dækket Galleri til at skyde Breche i Muren.

Da efter længere Tids Forløb Forsvaret af Muren blev stedse vanskeligere, og Massilierne, dersom Muren faldt, forudsaa deres Bys Plyndring og Ødelæggelse, ilede deres Sendemænd, med Præstebind om Hovedet, ud af Byens Porte for at anraabe Legaterne og Hæren om Naade.

De bønfaldt fremfor Alt om at oppebie Cæsars Ankomst.

Man indstillede da Belejringen og sluttede af Medliden-

hed en Art Vaabenstilstand, saa meget mere som Cæsar udtrykkeligt havde anbefalet Trebonius at vise Skaansel, for at ikke Soldaterne, hvis de tog Staden med Storm, i Forbitrelse over den langvarige Møje, skulde hugge alt Mandkøn i den ned.

Dog Massilias Grækere var saa troløse som de fleste andre Folkestammer dengang og nu.

De benyttede Vaabenhvilen til at sætte Ild paa Angribernes Værker, og saa grundigt, at Alt stod i Flammer, Taarne, Hytter, Brystværn, Maskiner. I et Øjeblik var Romerne gaaede glip af hvad der var Frugten af fire Maaneders haardnakkede Arbejd.

Dog disse beundringsværdige romerske Soldater gav sig, opildnede ved Harmen over Forræderiet, uforstyrrede til at begynde forfra. Da alt Træ i Omegnen allerede var gaaet med, hittede de paa nye Bygningsmaader, saa den voldte Skade snart var udbedret med ildfast Raastof.

Et Udfald imod disse Cæsars Soldater var et haabløst, ja umuligt Foretagende for Indbyggerne af Massilia, og da Hungeren nagede deres Indvolde (de havde Intet at leve af uden gammel Hirse og fordærvet Byg), tilbød de Underkastelse paany. Saa utilfredse Soldaterne end var med at de heller ikke nu fik Lov til at tage Massiliernes By som lovligt Bytte, Cæsars Ordre var ubetinget. Han vilde skaane Grækerne her, som han senere skaanede dem i Alexandria.

Hans fremtidige Herrevælde skulde være romersk-græsk.

Lucius Domitius, der denne Gang umuligt paany kunde træde Cæsar under Øjne efter ved Corfinium at have modtaget Benaadning, flygtede til Søs et Par Dage før Capitulationen og undkom, beskyttet af et Uvejr, fra Decimus Brutus's forfølgende Vagtskibe.

Massilierne maatte overgive deres Vaaben og Skyts, deres Skibe fra Havnene og Værfterne, udlevere deres offentlige Midler, og afstaa deres Kolonier med Undtagelse af Nizza. Ellers skete der dem intet Ondt. To Legioner

blev efterladte i Byen som Garnison. Men fra nu af genvandt den aldrig sin gamle Højde, uden Kolonier og uden Flaade som den var.

Kun ét stort Uheld ramte paa denne Tid Cæsars Vaaben; det var Curio's ved hans Ulydighed mod Cæsars Befaling forskyldte Nederlag i Afrika mod Kong Juba. Det er allerede fortalt. (I466-467).

BORGERKRIGEN

II. THESSALIEN

OVERFARTEN

I

CÆSAR var naaet til Massilia før Septembers Udgang, en halv Snes Dage efter Byens Overgivelse. Han lykønskede og takkede Trebonius's Tropper. Rygtet om hans i Datiden aldrig før sete Mildhed naaede fra Marseille til Rom.

Rom var naturligvis Cæsars Bestemmelsessted. Men han agtede ikke at tilbringe mere Tid dèr, end nødvendigt var, for at ordne de mest paatrængende Regeringsforhold, Valget af Consuler, Udnævnelser til de Øvrighedsposter, der var blevne ledige, Genoprettelsen af den offentlige Credit.

Men fast bestemt var han paa, at det ikke denne Gang skulde gaa som ved hans sidste Ophold i Rom i April, at han fik alle sine Planer omstyrtede af Senatet, og der var kun ét Middel, som kunde frigøre ham fra dette Senat, der lagde sig paatværs af Vejen, hver Gang han vilde frem. Det var Dictaturet.

Han vilde da sætte igennem at faa det overdraget af Folket, og havde ved sin Afrejse allerede lagt Prætoren Lepidus dette paa Hjerte og paa Sinde. Det var jo den Mand, han havde overdraget Forvaltningen af Rom.

Medens Cæsar endnu var i Massilia for at ordne Capitulations-Vilkaarene, modtog han allerede Meddelelsen om sin Udnævnelse til Dictator.

2

Dog samtidigt fik han en foruroligende Underretning. De fire Legioner, der fra Spanien havde ført Afranius's slagne Hær til Var, havde dèr modtaget Befaling til at marchere til Brundusium, hvor Cæsar agtede at samle alle de Tropper, han havde Brug for til sit Felttog i Grækenland mod Pompeius.

De mange Aars Anstrengelser, der naturligvis jævnlig afløstes af tøjlesløse Udskejelser og Plyndringer, havde imidlertid angrebet adskillige af Hærens Elementer. Og saasnart Imperatorens Øje ikke mere hvilede paa Legionerne, var det vanskeligt at regere dem.

Stor Misfornøjelse havde disse Tropper navnlig følt ved at mærke Cæsars Jernhaand over sig i det Øjeblik, da de haabede at belønnes ved rundelig Plyndring af Afranius's Lejr. De havde endog maattet give de overvundne Modstandere gjort Bytte tilbage.

Ordren, der lød paa Marche til Brundusium, var dem alt andet end kærkommen. De havde haabet paa magelige Dage efter de vanskelige Manøvrer og den fuldstændige Sejr i Spanien.

Og de underkastede sig kun modstræbende paa Italiens Grund den haarde Mandstugt, Cæsar krævede af sine Tropper.

Den 9. Legion havde vist ond Vilje, mere udpræget for hver Dag, der gik. Endog enkelte Officerer havde givet deres Utilfredshed Luft.

Legionen slæbte med sig et Følge af Slaver, af Lastdyr, af al Slags Bagage, ja slæbte sig selv langsomt afsted, istedenfor at marchere. I den Tilstand var den naaet til Placentia *(Piacenza)*.

Under Paaskud af Udmattelse havde den negtet at fortsætte sin Marche. Den trængte til Ro, og den trængte til Bytte. I den Tro, at Cæsar ubetinget behøvede den, slet ikke kunde undvære den, plyndrede den Egnen og mis-

handlede Indbyggerne, ret som var Italien et erobret Land og som var Cæsar saa langt borte, at hans Kommando Ingenting betydede mer.

Naturligvis havde han neppe faaet Efterretningen, før han ankom til Piacenza.

3

Cæsar gav baade den niende Legion og de øvrige Befaling til at samles om ham, og talte (*Dion* 41 27).

Han begyndte saaledes:

»Soldater! jeg sætter Pris paa Eders Hengivenhed, det er sandt; men ikke saa megen Pris, at jeg skulde gøre mig til medskyldig i Jere Forbrydelser. Jeg har altid ønsket Jer Hæder og Held. Men troer I, at mine Følelser for Jer faar mig til at taale Jere Misgreb, endog dem, der medfører Fare og Skam?

»I har Overflod paa Alt. Jer Sold bliver Jer regelret betalt til fastsat Tid. Har jeg nogensinde paalagt Jer Anstrengelser, hvorved I ikke indlagde Jer Ære? Har jeg ikke altid vist mig overbærende med Eders Fejl?

»Og dog er I misfornøjede. Ikke Alle; thi største Delen af Jer, det véd jeg, efterkommer lydigt hvad jeg befaler, og er tro mod vore Forfædres Sæder og Skikke. Det er i Kraft af disse gode Egenskaber at disse Soldater har erobret saa mange Lande, vundet saa store Rigdomme og indlagt sig et saa overvældende Ry.

»Men der er i Eders Rækker et lille Antal Mennesker, der vanærer Jer ved deres Begærlighed og paadrager Jer alle Skam og Skændsel. Jeg har længe kendt dem. Thi Ingenting, der angaar Jer, undgaar min Opmærksomhed. Jeg har hidtil vist Skaansel imod dem i det Haab, at de vilde forbedre sig, og ikke føje ny Forseelser til de tid-

ligere. Men da min Skaansel kun har tjent til at gøre dem mere uforskammede, saa de troer sig Alting tilladt, ja ophidser dem, hvis Opførsel hidtil har været udadlelig, til Mytteri, saa vil jeg standse dette Onde, tugte de Skyldige.

»I vilde med god Grund kunne anklage mig for Uretfærdighed, ifald jeg vedblev at behandle paa én og samme Maade Soldater, der lyder mig og er mig tro, og Soldater, der lader haant om deres Pligter. To Ting gør en Hær stærk: Frygt for Straf, Haab om Belønning. Jeg vil kvæle Mytteriet i dets Fødsel, idet jeg gør Ende paa nogle oprørske Soldaters Frækhed.«

4

Cæsar sluttede saadan:

Soldater! Som Jer bekendt, har ingen af Rebellerne truet mig med Døden. I vilde strax have hugget ham ned; det véd jeg vist.

»Men de beklager sig over Varigheden af denne Krig; de betragter sig som afskedigede af Tjenesten; de truer med ikke at følge os andre, og med at nedlægge Vaabnene. Deres Paaskud er, at de ikke mer har Kræfter til at bære disse deres Vaaben; de er udmattede; de er udtømte.

»De kræver Afsked. Faar de den ikke, saa vil de forlade vore Rækker, og, som nogle af dem lader sig forlyde med, de vil gaa over til Pompeius's Faner.

Men hvem i al Verden vilde ikke være saadanne Soldater kvit! Hvem af os ønsker ikke Pompeius saadanne Soldater, misfornøjede med deres Lod, ulydige imod den Befaling, der gives, saadanne Soldater, der kalder sig gamle før Trediveaarsalderen, svækkede, naar de staar i deres

fulde Kraft, og som troer sig kaldede til at kommandere deres Imperator og paalægge ham deres Aag!

Godt! I . . . . . som jeg ikke véd, hvad Navn jeg skal give, I skal blive afskedigede. Men I skal ikke blive det paa de Betingelser, I stiller, men som det kræves af Statens Velfærd og min egen.«

Efter at have sagt disse Ord befalede Cæsar at man skulde nedhugge hver tiende Mand i niende Legion. Lodtrækning skulde udpege én Mand af ti, og Henrettelserne skulde udføres paa Stedet. Resten af Legionen skulde strax derefter sendes hjem.

Der skete saa det, at niende Legions Soldater anraabte deres Officerer om at gaa i Forbøn for dem og opnaa deres Tilgivelse. De svor, at de vilde være Cæsar lydige i Et og Alt, og følge ham, hvorhen det behagede ham at føre dem.

Cæsar vilde ikke tilgive; han indsaa, at Tilgivelse her vilde blive opfattet som Svaghed, ja hvad værre var, vilde være Svaghed. Befolkningerne rundt om i Italien vilde se sig udsat for Overlast og Voldsgerninger, som Tropperne roligt vilde tillade sig, da de jo i værste Fald forblev straffri. Desuden kunde andre Legioner give sig til at efterligne den niende Legions Exempel, især mens Imperatoren nødtvungent var fraværende fra Italien for at føre en Krig, af hvilken hans Skæbne afhang.

Kun samtykkede han i Officerernes Bøn om en stærk Begrænsning af Straffen. De fik Befaling til at indgive en Liste paa 120 af dem, som havde været ivrigst for at sætte Mytteriet i Værk.

Ved Lodtrækning blev der af disse udtaget tolv, der i Troppernes Paasyn skulde bøde med Livet. Dog da det viste sig, at en af dem var uretfærdigt anklaget af sin Centurion, blev Centurionen henrettet istedetfor Soldaten.

Da Cæsar derefter vilde afskedige den 9. Legion, gjorde den Alt for at blive taget til Naade. Men Feltherren vilde ikke tage nogen Bestemmelse strax. Han erklærede,

at han om kort Tid vilde træffe en Afgørelse. Foreløbig skulde Legionen med de øvrige marchere til Brundusium.

5

I Rom havde indenfor Partierne Stemningen skiftet under Krigen i Spanien og Belejringen af Marseille. Mange troede og haabede paa Cæsar, især naar han havde Held med sig. Andre svor ved Pompeius og ventede hvert Øjeblik at høre om Cæsars afgørende Nederlag. Disse vidste i ethvert Tilfælde, at Pompeius samlede uhyre Stridskræfter i Østen. Det største Antal af rolige Borgere ønskede naturligvis kun Fred.

Alle de Mennesker, som sympatiserede med Cæsars Sag og alle de, der vilde indynde sig hos Italiens Dictator, indfandt sig hos ham i Rom, blandt dem Antonius, der havde skilt sig godt fra det ham overdragne Hverv, og hvis opsigtvækkende Forbindelse med Cytheris var Cæsar ligegyldig.

Havde Cæsar bekymret sig om at erfare, hvem der i hans Fraværelse havde taget Parti imod ham og sagt alt muligt Ondt om ham, saa havde Intet været ham lettere; thi den ene efter den anden angav dem for ham, ja stundom angav de Paagældende sig selv ved ydmyge Anraabelser om Tilgivelse.

Cæsar lod overfor alle disse, som havde han aldrig hørt tale om Rænker, smeddede imod ham.

Galliens og Spaniens Erobrer havde kun attraaet Dictaturet som et Mellemstade, paa hvilket han kunde ordne Forholdene i Rom. Han vilde blot være Dictator i en fjorten Dage. Hvad han for Alvor vilde være, var Consul, da Consultitlen kendtes af alle Østens Folk som den højeste Titel, en Romer kunde opnaa, og han behøvede den, naar han overførte Krigen til Thessalien og videre østpaa og sydpaa til de græske Folkeslag.

Consularcomitierne udnævnte til Consuler ham og Servilius Isauricus, der mange Aar forinden havde været en af hans Medbejlere til Stillingen som Yppersteprest.

Cæsar skyndte sig at træffe en Del nyttige og højsindede Foranstaltninger. Vi saa, at Pompeius havde faaet en Senatsbeslutning gennemført, der godkendte retslig Forfølgelse med tilbagevirkende Kraft for de sidste tyve Aar (II S. 198). I Kraft af den havde Cæsars Medbejler ladet en stor Del Borgere forvise, saaledes Gabinius, Hypsæus, Memmius og Scaurus, der ved Borgerkrigens Begyndelse alle havde stillet sig til Raadighed for Cæsar.

Han lod Folket ved særlig Lov kalde hver Enkelt af de Forviste tilbage.

Hans Hovedomsorg gjaldt dog den offentlige Credit. Opgaven var at finde en Ordning af det utaalelige Forhold, hvori ved Finansmændenes Aagervælde Creditorer og Debitorer var komne til hverandre.

Paa den ene Side havde Ridderstandens Løsen jo været: at blive rig uden at arbejde. Aagerkarlevirksomheden havde som en Spedalskhed bredt sig over Italien og Provinserne.

Paa den anden Side var en Mængde store Herrer og hele den begavede og letlevende Ungdom saa gældbunden, at den ingen Udvej saa uden i en voldsom Samfundsomvæltning.

Af Cæsar haabede den Ungdom, der skyldte Penge bort, simpelthen Ophævelsen af enhver Gældsforpligtelse, og af Cæsar frygtede de Velhavende denne samme revolutionære Foranstaltning.

Han nedsatte i Stedet Nævn, der skulde bestemme, hvad Værdi alt Gods, der var belagt med Hypoteker, havde havt før Krigen, og han gav en Lov om Gældsvæsenet *(lex Julia de ære alieno)* der bemyndigede Skyldnerne til at frigøre sig fra Creditorerne ved at overlade dem dette Gods eller en Del deraf efter den ny Vurdering. (I S. 349).

6

Cæsar havde i Aarets Begyndelse maattet opgive at følge efter Pompeius til Grækenland, da han ikke havde et eneste Skib. Og selv om han havde været i Besiddelse af en Flaade, havde han ikke kunnet risikere Overfarten, da Afranius og Petreius imedens med deres Legioner kunde have indtaget hele Italien bag hans Ryg.

Nu lagde han den farlige Plan, med sin Hær at gaa over Adriaterhavet, farlig, fordi Pompeius var Herre paa Havet, og Herre over alle Epirus's og Illyriens Kyster.

Den eneste Mulighed til Held var den at foretage Overfarten paa en Aarstid, hvor Pompeius vilde betragte den som usandsynlig; altsaa midtvinters. Cæsar befalede derfor sine Legioner at være i Brundusium ved Vintersolhverv, altsaa efter Datidens romerske Kalender, der jo var meget urigtig, den 22. December 49.

Hæren bestod af de ni gamle Legioner, af tre andre blandt dem, der var blevne udskrevne i Italien i Aarets Løb, og af flere tusind galliske Ryttere.

Saasnart Consulvalgene var overstaaede og Gældsforholdene ordnede, nedlagde Cæsar Dictaturet, forlod efter kun elleve Dages Ophold Rom, og tog til Brundusium.

Han modtog ugunstige Efterretninger fra sine Legater. De gamle Legioner bevægede sig trægt og misfornøjet afsted; de vilde ikke kunne være til den fastsatte Frist i Havnestaden.

De beklagede sig over, ikke at have havt nogen Hviletid. De Legioner, der havde ligget for Massilia, knurrede over, at deres Bytte var blevet dem unddraget. Alle slæbte en urimelig Mængde Slaver og et Overmaal af Bagage med sig.

Der var desuden ved Sygdomme og Saar gjort lyst i disse Rækker. Ingen Legion var paa langt nær fuldtallig. Alt i Alt forefandt Cæsar 15,000 Mand Fodfolk og 600 Ryttere.

De Forraad, der var samlede, var desuden ganske utilstrækkelige, og det skortede i høj Grad paa Vaaben til Ombytning, naar de i Øjeblikket anvendte var beskadigede eller opslidte eller, som Kastespydene, gaaede tabt.

Hertil kom den største Ulempe. Der fandtes ikke i Brindisi Skibe nok til at føre dem over. Flere af de nybyggede var strandede paa Adriaterhavets eller Etruriens Kyster; adskillige maatte afses til Bevogtning af Sardinien og Sicilien. Der var i Alt i Brindisi et Hundrede Fartøjer.

Det viste sig umuligt, med det Antal Skibe, som stod til Raadighed, at overføre Hæren paa én Gang. Men at overføre Tropperne i to Partier, var saare misligt. Selv om den første Transportflaade havde Held nok til at passere de tjendtlige Vagtskibe upaaagtet, var det lidet sandsynligt, at det andet Hold vilde være lige saa heldigt.

7

Dog Cæsars Utaalmodighed efter at handle og naa til en Afgørelse forøgedes kun ved Vanskelighederne. Han indsaa, man kunde vinde Plads paa Skibene til flere Tropper ved at lade Slaver og Bagage forblive i Land, og han indsaa ikke mindre tydeligt, at det gjaldt om at gøre det første Hold af Tropper, der overførtes, saa stort som muligt.

Han holdt da en Tale til de fire af hans gamle Legioner, han havde ved Haanden, og udviklede dem, der ikke nu kunde være Tale om Hviletid. Dristighed og Hurtighed var det, hvorpaa det kom an i et Øjeblik, hvor Fjenden endnu ikke kendte Cæsars Planer. Han vilde angribe Pompeius. Og Intet kunde faa ham til at opgive sin Beslutning, hverken den ugunstige Aarstid eller Mang-

lerne ved de trufne Forberedelser, eller de Legioners Sendrægtighed, der endnu ikke var indtrufne.

Han hævdede Nødvendigheden af nu at indskibe saa mange Combattanter som muligt. Slaverne og Bagagen maatte vente, og deri maatte Soldaterne finde sig: »I véd,« sluttede han, »at naar vi først har sejret, kan I vente Jer alt af min Godhed for Jer og den Gavmildhed, I kender.«

Tropperne svarede ham med enstemmige og begejstrede Tilraab.

Strax lod han de fire Veteran-Legioner og de 600 udsøgte Ryttere indskibe, og da de to Legioner fra Sydspanien strax derefter kom til, blev ogsaa de bragte ombord. Alt i Alt indbefattede Konvojen 20,000 Legionærer foruden de 600 Ryttere.

12 Galejer skulde tjene til Escorte for Transportskibene.

8

Vi har tabt Pompeius af Syne. Da han fredeligt var sejlet fra Brundusium til Dyrrachium, begav han sig med Consulerne, Senatorerne og de andre fine Folk, der fulgte ham og sluttede sig om ham, til Thessalonica *(Saloniki)* der blev denne store Emigrantverdens Residensstad.

Der indfandt sig de fleste Hovedpersoner, som Cæsar havde overvundet og hyppigst benaadet.

Der var Cato, som ankom, forjaget fra Sicilien; der var Domitius Ahenobarbus, som var flygtet fra Marseille; der var Afranius og Varro, hvem Cæsar begge ganske nyligt havde benaadet, og som end ikke derved ansaa sig forpligtede til ikke mere at gøre Tjeneste imod ham.

Der var Officerer og Soldater, som ustraffede havde capituleret ved Ilerda og som holdt Hadet lige frisk. Der

var Marcus Brutus, Skadedyret, som aldrig mættet af Cæsars Velgerninger, fandt Øjeblikket egnet til at følge Morbroderens Exempel og gøre Figur blandt sin Velgørers Fjender.

Der var endelig Cicero, Karakterløsheden i en Talers Skikkelse, som efter Vaklen og Vrøvlen, efter hemmelige Haansord mod Pompeius og ligesaa private Skældsord mod Cæsar, af gammel Vane og indgroet Hang til at tjene Faamandsvælden og Senatet, havde opfattet det som Pligt at indfinde sig her.

Efter Roms Forfatning var en Beslutning, tagen af Senatorer andetsteds end i Rom, intetsigende og ugyldig. Alligevel stræbte de to Hundrede Senatorer, der havde samlet sig i Saloniki, med gennemført Affektation at give deres Møder Skinnet af, at paa dem var Romerstaten repræsenteret.

9

I denne Emigrantlejr trivedes Aar 49 før vor Tidsregning, omtrent som i den franske Adels Lejr i Koblenz 1792, heftige Lidenskaber og taabelige Illusioner, umaadelig Hævnlyst og daarligt Sansebedrag: Cæsar var fortabt, ifald han vovede sig fra Italien til Grækenland; ja hans Død ved Drab eller Selvmord var Betingelsen for at disse Herrer overhovedet vilde slutte Fred.

Men paa samme Tid foraarsagede Harmen over at have maattet emigrere, at imedens man officielt ikke kunde skryde nok af de Magtkilder, der strømmede til Pompeius fra Østen, kritiserede man privat denne sin Herre og Fører med blodig Hensynsløshed. Man gjorde ham ansvarlig for, at det i Rom hed sig, Emigranterne stræbte at underlægge sig Italien ved at sulte Landet ud. Gerne havde de fine Herrer taget Kommandoen fra Pom-

peius, havde de blot havt en anden, de kunde give den til.

Han følte det vel, at den umaadelige Popularitet, han engang havde besiddet i Italien, var svundet. Men sin Blændkraft overfor Østerlandets Fyrster og Folk havde han bevaret. De havde ikke glemt hans Bedrifter. Mellem dem var hans Ry endnu frisk.

Da det var Pompeius magtpaaliggende at bevare sit Partis Tillid og at vise de Vaklende, han fortjente den, udfoldede han en livlig Virksomhed. Han havde ført fem Legioner med sig fra Italien; til dem føjede han en fra Kilikien; en anden af Veteraner fra Makedonien og Kreta; to i Asien udskrevne Legioner.

Og til disse ni Legioner af romerske Borgere føjedes endnu græske og spanske Tropper, saa Pompeius havde 45,000 Legionærer og mer end 4000 Mand let Infanteri. Kavalleriet indbefattede henved 3000 Ryttere af Roms høje Adel og et 4000 Mand stærkt Contingent, stillet af Thrakiens, Kappadokiens, Syriens og Ægyptens Fyrster.

Det Hele var et krigersk Miskmask, i hvilket de to Legioner, der havde tjent under Cæsar i Gallien, mødtes med de mange Cohorter, Cæsar havde slaaet i Spanien.

Den Hær derimod, som dette brogede Miskmask skulde besejre, var vel langt mindre, men var ensartet, sammenarbejdet, fast og tæt, udelelig ved sin glorværdige Fortid og ved sin Beundring for en uforlignelig Imperator.

10

Pompeius gjorde imidlertid hvad en dygtig General formaaede, for at holde sin saa tilfældigt forenede Hær sammen, og for at holde den i Aande. Han havde lagt

den i Vinterlejr ved Beroea *(Verria)* i Haliakmon's *(Vistritza's)* Dal. Dèr sørgede han for, at hans Tropper aldrig laa paa den lade Side. Deres Dage gik med stadige Øvelser.

Han selv deltog, trods sine 58 Aar, i alle de Anstrengelser, han krævede af sine Soldater, fægtede snart tilfods, snart tilhest, viste sig som en Mester i at udslynge Kastespydet, overtraf i enhver Idræt Lejrens unge Aristokrater.

Lejren ved Beroea afgav Vinteren igennem et festligt Skue. Fra alle Steder i Grækenland strømmede man til for at se den. Man kan sige, at der opførtes dèr et sjældent krigersk Skuespil for et Parterre af Consuler, Proconsuler, Senatorer og andre romerske Stormænd, isprængt med Fyrster, Prinser, Konger fra Østens forskellige Riger.

Daglig indfandt Pompeius selv sig i Lejren, kom ridende med et Følge af fremmede Suveræner og romerske Stabsofficerer; tilsyneladende den mægtigste af alle.

Emigrantlejrens Helt, der paa Grækenlands som paa Italiens Grund dømte Cæsar efter sig selv, indbildte sig, at naar Cæsar havde været saa ivrig efter at opnaa Consulatet, maatte det være, fordi han idetmindste en Tid lang vilde sole sig i det højeste Embeds Glans, indtage Forsædet ved Festligheder og deslige. Pompeius ventede derfor ikke Krig før til Foraaret.

At Cæsar allerede havde været i Rom, vidste man ikke i Saloniki. Men allermindst troede man, at han ved Vintertid vilde forsøge at gaa over Adriaterhavet.

Pompeius forhastede sig derfor ikke, og da han hævede sin Lejr, befalede han sine Tropper, at marchere i al Ro ad den romerske Militærvej, Via Egnatia, over Edessa *(Vodena)*, Heraklea *(Monastir)* og Lychnidos *(Okrida)* til Dyrrachium, Apollonia og andre Kystbyer ved Adriaterhavet, hvor de kunde oppebie den smukke Aarstid.

11

Med Iver havde han taget sig af sin Flaade. Han havde skaffet sig Skibe fra Korkyra *(Korfu)*, Athen, Kykladerne, Pontus, Bithynien, Asia, Kilikien, Fønikien, Syrien, Ægypten, saa Flaaden bestod af mer end 500 veludrustede Krigsskibe.

Hans Hensigt havde først været den at udnævne Cato til dens Admiral, men da han frygtede, Cato da maaske vilde forsøge at fortrænge ham, foretrak han at give Kommandoen til Bibulus.

Korn lod han komme fra alle Rigets Egne. Dyrrachium blev hans Kornkammer som hans Arsenal.

Bibulus dannede af sin Flaade sex Escadrer under hver sin Kommandør. Selv forbeholdt han sig den umiddelbare Befaling over 110 Skibe, som han samlede ved Korfu.

Cæsar kunde ikke lande ved Korfu eller i nogen af Kystens Havne, der alle laa fulde af pompeianske Krigsskibe. Han maatte stræbe at komme uset over Havet og at lande paa en eller anden øde Kyst, hvor Ingen ventede Landgang.

Han havde med sit nøje Studium af alle de Forhold, han her var nødt til at kende, dertil valgt Strandbredden ved Palæste, nær en Landsby, der nu hedder *Paliassa*, skønt denne Kyst frembød farlige Skær, saavel over som under Havet.

Men han undgik der Illyriens Havne og aabne Strand, hvor han efter al Sandsynlighed vilde støde paa fjendtlige Flaade-Afdelinger; og naar han naaede dertil, vilde han befinde sig netop, hvor den eneste Vej mundede ud, der kunde føre ham nordpaa til Orikon, Aulon, Apollonia, den lige Vej til Dyrrachium.

12

Han laa i Brundusiums Havn med sine Legioner og ventede Uge efter Uge paa Medbør. Men det stormede stadigt fra Syd. Endelig, den 28. November, slog Vinden om i Nord, og Cæsar befalede strax sin Flaade at lette. Den oppebiede blot at Nordenvindens første Voldsomhed havde lagt sig, saa hejste den Ankrene ved Nattens Frembrud.

Dog man havde kun sejlet nogle Timer, da der indtraadte Vindstille, og Flaaden laa ubevægelig, udsat for ethvert fjendtligt Overfald, ifald den saaledes prisgiven blev overrasket af Dagslyset. Soldaternes og Officerernes Ængstelse var stor; og modfaldne forberedte de sig paa alle Skibe til Kamp.

Men saa tog Nordenvinden fat paany, Flaaden fortsatte sin Fart, og ved Middagstid naaede man til Foden af de akrokerauniske Bjerge *(Chimara)* og fik Palæstes Kyst i Sigte.

Havet var roligt; Flaaden passerede uskadt Skærgaarden. De hundrede Skibe lagde sig i én lang Linje, og Udskibningen foregik i fuldstændig Orden. Ikke et eneste Fartøj var gaaet tabt.

Medens Pompeius' Legioner langsomt travede afsted dybt inde i Makedonien, havde Cæsar ubemærket af ham landsat 20,000 Legionærer i Epirus, neppe sex Dagsmarcher fra Dyrrachium.

DYRRACHIUM

1

I Orikon, den første Havn, Cæsars marcherende Legioner vilde naa, laa Lucretius Vespillo og Minucius Rufus, pompeianske Søofficerer, med atten Skibe fra Asia. Men

de havde ikke havt Mod til at løbe ud af Havnen, skønt Cæsar kun havde tolv Krigsskibe og af dem kun fire var forsynede med Dæk.

Marcus Bibulus laa med 110 Skibe i Havnen ved Korkyra *(Korfu)*; dog Skibene var ikke sejlklare, og Rorkarlene spredte rundt om. Bibulus erfor ogsaa først Togtets Ankomst, da Landingen var foretaget.

Det gjaldt naturligvis nu for Cæsar om saa hurtigt som muligt at faa de tilbageblevne Legioner, Tjenerskabet, Bagagen, Rytteriet hentet over. Han befalede Fufius Calenus ufortøvet at sejle tilbage efter dem.

Hvervet var yderst farligt, ifald Skibene ikke øjeblikkeligt begav sig paa Vej. Deres Bortfart fandt imidlertid for sildigt Sted til at de kunde benytte sig af Nattevinden, der var dem gunstig. Saa faldt da Bibulus med sine talrige Krigsskibe over dem, bemægtigede sig tredive af de hundrede Transportfartøjer og lod sit Raseri over den heldigt fuldførte Overførelse af Tropperne gaa ud over disse. Han brændte dem op og med saadan Grusomhed, at han brændte Matroserne og Skibsførerne med.

Derpaa udfoldede han en lidenskabelig Virksomhed. Han fordelte sine Flaader til Vagttjeneste fra Dalmatien helt ned til Epirus, fra Salonæ (nu *Spalato*) i Nord til Orikon *(Ericho)* i Syd, ja forblev selv ombord og skyede ingen Møje for at skade og ødelægge den Mand, hvis *Pendant* eller Sidestykke han nu engang var blevet, og som hvis Collega og Dødsfjende han i mer end et Tiaar havde følt sig.

Calenus havde allerede i Brindisi efter Imperatorens Befaling indskibet Legioner og Rytteri, ja havde allerede forladt Havnen, da han ved Brev fra Cæsar fik Underretning om, at Bibulus's Foranstaltninger gjorde Overfart umulig. Han signaliserede da til alle sine Skibe, at de maatte vende om. Ordren blev adlydt.

Kun ét af Skibene, der ikke havde Soldater, men Passagerere ombord og blev ført af en Privatmand, fortsatte sin Fart og naaede over til Orikon. Der blev det taget af

Bibulus, som styrede sin Blodtørst paa dem, der var ombord. Han lod dem alle, Frie og Slaver, endog Smaadrenge, uden Undtagelse grusomt henrette.

Cæsar bemærker hertil med sit sædvanlige Grubleri over Lykken og Tilfældet: »Saaledes afhang hele Hærens Skæbne af et lille Øjeblik og en stor Tilfældighed«. Han vil dermed sige, at var hans Brev ikke i rette Tid kommet Calenus i Hænde, saa var det gaaet Mandskabet paa alle Skibene som Passagererne paa dette.

2

Hvor Cæsar i *De bello civili* er naaet til dette Punkt, er der faldet et Stykke ud af hans Text, som dog af Sammenhængen lader sig fuldstændiggøre. Det Tabte har indeholdt Beretningen om det Uheld, der omtrent paa den Tid, da Curio faldt i Afrika, har ramt to af hans Mænd, Ciceros bekendte Svigersøn, Publius Dolabella, og Antonius's bekendte Broder, Cajus Antonius.

Den første havde med en Del Skibe forsøgt at gøre Landgang paa den dalmatiske Kyst, omtrent ved det nuværende *Fiume*, men blev slemt medtaget af Pompeius' to Vice-Admiraler, Scribonius Libo og Marcus Octavius. Cajus Antonius kom ham saa til Hjælp med et større Antal Skibe, og synes at have frigjort ham, men blev selv med sine Mænd fuldstændigt indesluttet paa Øen Curicta (nu *Veglia* i Golfen ved *Quarnero*) og maatte tilsidst, tvunget af Sult, overgive sig med ikke mindre end femten Cohorter.

Pompeius' Befalingsmand, Marcus Octavius sejlede til Salonæ *(Spalato)* paa hvis romerske Indbyggere dog hverken Løfter eller Trusler gjorde noget Indtryk. Derimod lykkedes det ham at bringe Byen Issa *(Lissa)* til at falde fra Cæsar og at ophidse nogle dalmatiske Stammer.

Octavius gav sig til at belejre Salonæ; men de tapre Borgere, saa faa de var, befæstede blot af yderste Evne deres By. Da de faa blev færre, fordi saa mange ved Saar forhindredes fra Deltagelse i Forsvaret, bevæbnede de deres Slaver, og lod deres Kvinder afskære deres lange Haar for at bruge det til Buesnore og Strenge til Kasteskyts.

Octavius havde ikke mindre end fem Krigslejre for Salonæ for at undertvinge Byen baade ved Afspærring og ved Angreb. Nogle Levnedsmidler fik Indbyggerne sendte fra Cæsar, og da Belejrerne efterhaanden, som Tiden gik, blev skødesløsere i deres Vagthold, gjorde Befolkningen et stort Udfald, faldt først over den nærmeste fjendtlige Lejr, saa over de fire andre, og tvang Octavius selv med de øvrige til at søge Redning ombord paa sine Skibe.

Han nødtes til med uforrettet Sag at begive sig til Dyrrachium til Pompeius.

3

Cæsar var den 4. Januar 49 ankommen til Palæste, hvor nu den albanesiske Landsby *Palcassa* ligger, og lod endnu samme Aften sine Tropper begive sig ind i Strada bianca's Hulveje, hvor Soldaterne ofte maatte gaa Mand efter Mand i Gaasegang, til de naaede 900 Meter op over Havet, hvorfra de gennem Rodina's Kløfter steg ned til Bugten ved Aulon. Det var endnu ikke Daggry, da Fortroppen naaede Orikon.

Byens Garnison bestod af Parthinere, en Milits, Pompeius havde udskrevet i Illyrien. Disse Soldater meddelte deres Chef, Lucius Torquatus, at de ikke vilde slaas med det romerske Riges Consul, hvorpaa Pladsen blev overgivet. Torquatus beholdt sin Frihed.

De Skibe, der laa i Havnen, var paa et hængende Haar faldne i Cæsars Hænder. Lucretius Vespillo og Minucius Rufus fik kun Tid til at sænke de Fartøjer, der førte Levnedsmidler, og flygte til Dyrrachium med deres atten Galejer.

Cæsar, der til det Yderste var besluttet paa at gøre sit til Undgaaen af Krig imod Pompeius, og som havde medtaget til Epirus Pompeius' betroede Mand, Vibullius Rufus, hvem han havde benaadet saavel ved Corfinium som i Spanien, sendte nu denne som Underhandler til Pompeius, et Skridt der, som det viste sig, var ikke blot frugtesløst men uklogt.

Vibullius skulde foreslaa følgende:

Saavel Pompeius som Cæsar gav Afkald paa at ty til Vaabenmagt. Begge havde de jo lidt store Tab, Pompeius, der var drevet ud af Italien, havde mistet Sicilien, Sardinien, Spanien og 130 Cohorter af romerske Borgere. Cæsar havde mistet Curio's i Afrika tilintetgjorte Hærstyrke og de femten Cohorter, der havde overgivet sig ved Curicta. Øjeblikket var da kommet til Forsoning og Fred. Opsatte man Freden længer, blev den vanskeligere opnaaelig ved de Fordele, en af Parterne til da vilde have vundet. Hvad Fredsbetingelserne angik, erklærede Cæsar sig villig til at underkaste sig Senatets og Folkets Beslutning. For at vise deres ærlige Fredsvilje skulde begge Parter edeligt forpligte sig til inden tre Dage at hjemsende deres Hære.

Vibullius forlod Orikon endnu samme Dag.

4

Cæsar gjorde det Samme. Trods Nattens Anstrengelser lod han sine Tropper forlade Byen den Dag, de var komne, efter Roms daværende Kalender 5. Januar 48 (efter den Julianske 29. November). Han efterlod i Byen en Legion

af sine yngste Soldater og de to Legater Manius Acilius og Statius Murcus.

Hans Hær, der marcherede langs Adriaterhavets Kyst, maatte over tre store Floder (da som nu uden Broer) Aous, Apsus og Genusus *(Voiussa, Berat, Chkumi)*. Elleve Kilometer fra Kysten stødte Cæsar paa den rige og blomstrende By, Apollonia, befæstet med høje Mure og et stærkt Kastel.

Scenen fra Orikon gentog sig. Forgæves kaldte Byens Kommandant (Lucius Staberius) Befolkningen til Kamp, ja krævede endog Gidsler af den; han nødtes til hemmelig Flugt, og Byen aabnede sine Porte for Cæsar. Allerede næste Dag fortsatte han sin Marche til Dyrrachium.

Imidlertid havde Vibullius's Sendelse til Pompeius den uheldigste Følge. Saasnart Vibullius aabnede Munden angaaende Fred, blev han afbrudt; derom vilde Pompeius ikke høre et Ord. Derimod gav Feltherren sig til at udspørge om Cæsars Landing og Orikons Overgivelse, hvorom han ingen Anelse havde havt.

Cæsar opnaaede saaledes ved sit ubetimelige Forsoningstilbud kun at underrette sin uforsonlige Fjende om sin Ankomst, saa denne i Stedet for at lade sin Hær vedblivende drysse hen ad Landevejen, befalede, at den skulde gaa i Stormmarche Dag og Nat uden Afbrydelse til Dyrrachium. Han forstod vel, at Cæsar i Ilmarcher bevægede sig til samme Maal for at bemægtige sig de umaadelige Forraad, der laa ophobede dèr (i det nuværende *Durazzo*), hvad for enhver Pris maatte forhindres.

Og Pompeius kom først.

Cæsar fortæller, at Beboerne af forskellige Nabobyer fulgte Apollonia's Mønster, og at Rygtet om hans Nærhed slog Pompeius' Tropper med saadan Bestyrtelse, at næsten alle de blandt Hærens Soldater, der var fra Epirus, deserterede med det Samme, og at den hastige Marche lignede en Flugt.

Men Pompeius kom ikke desmindre først.

Resten er højst underordnet, endog det, at for at bøde

paa Troppernes Skræk, blev efter Labienus' Forslag, der gav Exemplet, Troskabsed til Pompeius aflagt af alle Hærens Legater, Krigstribuner, Centurioner og Menige.

Der var nu for Cæsar ikke mere noget at haste efter. Han slog Lejr paa Sydsiden af Floden Apsus og lod sine Tropper indrette sig for Vinteren dèr.

Pompeius's Styrke var rigeligt dobbelt saa stor som Cæsars, og Emigranterne trængte ind paa ham for at han skulde bruge denne sin Overmagt i aaben Kamp. Men Pompeius vilde ikke sætte noget paa Spil, hellere lade Omstændighederne virke for sig, til Cæsars Samfærdsel med Italien var afbrudt. For at forsyne sig med det Nødvendigste maatte han jo i sin vanskelige Stilling blive nær Kysten og Apollonia; Pompeius selv derimod var til Overmaal forsynet med Alt og var sikker paa til Foraaret at forstærkes med to Legioner, som Svigerfaderen Scipio vilde bringe ham.

Det laa desuden i hans Naturel som forstandig, men lidet opfindsom og lidet foretagsom General, at se Tiden an og passivt nyde de Vanskeligheder, hvori Modparten befandt sig — alle Middelmaadigheders Hovedfryd i dette Liv.

5

Imidlertid blev Cæsar af med en af sine bidskeste Fjender, Bibulus.

Denne havde forladt Korfu med Hovedflaaden og lagt sig udenfor Orikon, hvor Libo stødte til ham med halvhundrede Galejer.

Men Statius Murcus, hvem Cæsar havde overdraget Kystforsvaret, havde anlagt saa mange smaa Kasteller, og udstillet saa mange Vagtposter, at Bibulus hverken kunde faa Vand eller Brænde fra det Indre af Landet. Saasnart hans Skibe led Mangel paa noget, var han nødsaget til at

lade dette komme fra Korfu, ikke blot Levnedsmidler, men endog Brænde og Vand.

Det skete da, naar Vejret var haardt, at Flaadens Mandskab var nødt til at nøjes med den Nattedug, det kunde opfange paa udspændte Huder. Bibulus og hans Folk bar alle disse Trængsler taalmodigt af Had til Cæsar, vilde blot ikke tabe Kysterne og Havnene af Syne, saa hverken Tilførsel eller Forstærkning kunde ankomme.

Ikke desmindre sendte Bibulus og Libo Bud til Cæsars to unge Legater og bad dem skaffe sig en Samtale med Consulen; de havde vigtige Ting at forhandle med ham om.

Cæsar var i Buthrotium *(Butrinto)* overfor Korfu, da Brevet fra Acilius og Murcus naaede ham. Han forlod strax sin Legion og tog til Orikon. Der indfandt imidlertid Libo sig alene; Bibulus lod sig undskylde med, at han frygtede for det Afbræk, det kunde volde Forhandlingerne, dersom han med de lidenskabelige Følelser, der besjælede ham imod Cæsar, deltog i dem.

Libo gik ene og alene ud paa at opnaa en Vaabenstilstand.

Cæsar svarede logisk, at Pompeius' Mænd gerne maatte gaa i Land, ifald de samtidigt aabnede Havet for ham. Men derfor maatte Pompeius selv staa ham inde.

Da Libo afgjort vægrede sig ved at paatage sig den nødvendige Henvendelse til Pompeius, saa' Cæsar, at den hele Underhandling var beregnet paa at opnaa meget uden at indrømme nogetsomhelst, og afbrød Forhandlingen.

Men Bibulus, der i en lang Række Dage ikke kunde komme i Land, blev saa medtaget af Kulden og Strabadserne, at han faldt i en alvorlig Sygdom og døde.

Efter hans Død blev den mægtige Flaade ikke mer stillet under nogen Enkeltmands Overbefaling; men enhver Vice-Admiral gjorde med sine Skibe hvad han lystede.

6

Først efter Krigens Slutning erfor Cæsar, hvorledes det gik med det Fredsforslag, Vibullius endelig fik overbragt, da Pompeius havde samlet sig saa meget efter den overraskende Meddelelse om Cæsars Landing, at Samtalen lod sig genoptage.

I Libo's, Lucius Lucceius' og Kammertjeneren Theofanes's Nærværelse bragte Vibullius Sagen paany paa Bane. Men Pompeius svarede, at dersom han nu sluttede Fred, efter at han havde maattet forlade Italiens Grund, saa vilde Alverden sige, at det var af Cæsars Naade han vendte tilbage, og paa den Betingelse havde Livet og Stillingen i Rom intet Værd for ham.

Skønt Cæsar ikke fik denne Besked overbragt før efter Pompeius's Død, sluttede han dog naturligvis af Vibullius's Udebliven, at dette Forsoningsforsøg var strandet. Han prøvede da et andet, det samme, der var lykkedes for ham i Spanien.

Ogsaa her laa to Hære af romerske Borgere i ringe Afstand lige overfor hinanden. Hvad var naturligere end at lade Soldaterne fraternisere! Under stadig Uvirksomhed saa de Uge efter Uge, Maaned efter Maaned paa hverandre fra hver sin Side af Apsus-Floden. Noget gensidigt Had kunde de umuligt føle.

Snart begyndte da ogsaa Soldaterne at underholde sig med hinanden fra hver sin Flodbred, og Samtalerne foregik under gensidig Overenskomst om ikke at skyde paa hverandre saalænge.

En Dag raabte endog paa Cæsars Anmodning Legaten Publius Vatinius over Floden, hvorfor dog ikke Sendebud om Fred maatte blive modtagne, hvorfor ikke Medborgere turde forhandle med andre Medborgere? Det var saa meget urimeligere, som i sin Tid Afsendinge fra Sørøverne og fra Flygtninge i Pyrenæerne uden Vanskelighed havde faaet

Adgang til Pompeius. Meningen var jo dog kun at forhindre Blodsudgydelse.

Dette sagde Legaten paa saa gribende Maade, at Soldaterne hørte paa ham under dyb Stilhed. Fra den anden Side blev der raabt, at Aulus Varro lovede, næste Dag at indfinde sig til en Forhandling, og at han vilde træffe Foranstaltninger til at man uden Risiko kunde drøfte Stillingen med hinanden.

Næste Dag kunde det spores, at den almindelige Stemning var for Fred. Men da gjorde Labienus Ende paa al Forhandling, idet han traadte frem, udskældte Vatinius og lod en Hagl af Pile følge Skældsordene, saa at mange, der i god Tro havde indfundet sig som Tilhørere, blev saarede, blandt dem Cornelius Balbus og et Par andre højere Officerer, ogsaa adskillige Centurioner og Soldater. Saa rungede Labienus' Stemme over de svirrende Pile: »Hold op at tale om Forsoning! Vi vil tale om Fred, naar I først har bragt os Cæsars Hoved!«

7

Libo var kommet paa den nærliggende Tanke, at nemmere end Dag og Nat at holde Øje med Adriaterhavets Kyst i dens hele Længde var det at sejle over til Brindisi og hindre Cæsars Skibe i at løbe ud.

Med sine halvtredsindstyve Galejer sejlede han da fra Orikon over Havet og besatte den lige udenfor Brindisi's Havn beliggende Ø, der nu hedder *San Andrea*.

Han lod derfra enkelte Transportskibe stikke i Brand og bemægtigede sig et Kornskib. Ved Nattetid satte han en Afdeling Legionærer og Bueskytter i Land, og indtog formentlig en saa uangribelig Stilling, at han tilskrev Pompeius, han kunde roligt lade sine øvrige Skibe trække paa

Land til Udbedring; Libo skulde nok med sin Flaade-Afdeling hindre Cæsars Tropper fra at foretage Overfarten.

Marcus Antonius forpurrede Libo's Plan. Han traf sine Forberedelser grundigt, lod hemmeligt en Masse Baade fra Krigsskibe udruste, saa de var beskyttede imod Angreb, og bemandede dem med udsøgte Kærnetropper, lokkede saa en Del af Libo's Skibe ind i Havnen, overfaldt dem og drev dem paa Flugt, umuliggjorde det dernæst for Libo's Mandskab at forsyne sig med Drikkevand, og tvang ham derved til at opgive Afspærringen af Brindisi's Havn, og sejle tilbage.

Imidlertid gik Maaned efter Maaned. Cæsar var fuldstændigt uden Efterretninger fra Brundusium, og sendte i sin Utaalmodighed Bud paa Bud, at han krævede sine Legioner. Han var i sit stille Sind overbevist om, at mer én gunstig Lejlighed var bleven forsømt. Hver Gang Vinden stod saadan, at der var Medbør for hans Skibe, ventede han at se dem komme, men skuffedes bestandig.

Ikke Cæsar selv, men Dion fortæller den kønne Anekdote, at Imperatoren i sin Utaalmodighed fattede den Beslutning at gaa alene over Adriaterhavet og hente den anden Halvdel af sin Styrke:

»Da Antonius, hvis Hverv det var at føre Tropperne over, tøvede med at afsejle og da alle Efterretninger blev opsnappede undervejs, mistænkte Cæsar sine egne for Uvilje mod at tage Parti, som det saa tidt ses i Borgerkrige.

»Han besluttede da, alene at indskibe sig til Italien, gik under et opdigtet Navn ombord i en Jolle, sigende, at Cæsar havde givet ham et Ærind, og tvang Styrmanden til at lette Anker trods stærk Blæst. Da de var komne noget bort fra Land, blev Vinden til Storm, og Bølgerne gik saa højt, at de vakte Rædsel. Styrmanden vovede ikke at fortsætte Farten; selv Magt kunde ikke tvinge ham dertil, og trods Cæsars Bud vilde han vende tilbage.

»Cæsar gav sig da til Kende, og sagde: *Fat Mod! Du har Cæsar ombord.* Han havde en saa høj Mening om

sig selv og saa store Forhaabninger, at han ikke tvivlede om sin Frelse, endog naar Alt syntes at gaa ham imod. Alligevel kom han ikke over Havet og vendte om efter længe forgæves at have stridt imod.«

Det gik Cæsar som efter Sagnet Knud den Store. Elementet rettede sig ikke efter Herskerens Vilje.

8

Som berørt havde de tre Legioner, der havde erobret Massilia og var blevne narrede for Byens Plyndring, trægt og uvilligt begivet sig paa Marchen til Brindisi, og travede afsted med gnaven Langsomhed, saa de først ankom, da Cæsar var gaaet over Havet med deres Kammerater.

Nu sad de Maaned efter Maaned uvirksomme, havde mer end nok af den Hvile, de havde savnet, men angrede deres Sendrægtighed, ja de var til Mode, som havde de begaaet et Forræderi mod deres Afgud, og gav sig nu i deres Ufornuft til at bebrejde Officererne, at disse ikke havde skyndt mere paa dem, da de marcherede saa langsomt.

De stod paa ethvert højt Punkt paa Kysten og spejdede ud over Vandet, om der ikke kom Skibe for at hente dem. De tænkte med Uro paa de Farer, for hvilke Kammeraterne, hvem de endnu ikke var komne til Undsætning, sandsynligvis var udsatte, og de anraabte Calenus og Antonius om at forsøge Overfarten, erklærede, at deres Liv tilhørte Cæsar, og at de var rede til at ofre det for ham.

Denne Troppernes Iver gav Cæsars gentagne Befalinger stærkere Eftertryk. Antonius besluttede at sætte over ved første Medbør.

Da Cæsar vel vidste, at Pompeius atter og atter havde indskærpet sine Vagtflaader, idetmindste ikke anden Gang at tilstede en Landing, havde han givet Antonius Ordre

til at søge Kysten ved Apollonia og i værste Tilfælde løbe Skibene op paa Land. Her var Faren nemlig ringest, da Vagtskibene ikke gerne vovede sig for langt bort fra Havn.

Saa lettede da Marcus Antonius og Rufius Calenus Anker, da en Dag Vinden blæste fra Syd, (medens Cæsar i sin Tid havde ventet paa Nordenvind) og allerede næste Dag sejlede de forbi Apollonia.

Saasnart man imidlertid fra Land fik Flaaden i Sigte, løb Coponius, der ved Dyrrachium havde Overbefalingen over Flaaden fra Rhodos, ud med sine Skibe, og var under temmeligt Vindstille kommet Transportflaaden nær, da Sydvinden atter rejste sig og reddede den. Coponius forfulgte alligevel endnu, da Flaaden sejlede Dyrrachium forbi, og Faren for at den vilde blive indhentet var overordentlig stor, dersom der paany indtraadte Vindstille.

Antonius og Calenus løb derfor ind i Havnen Nymphæum, fire Kilometer hinsides Lissus *(Alessio)*, og havde det overordentlige Held, at samtidigt Vinden slog om til Sydvest *(Africus)* og derved næsten tilintetgjorde Skibene fra Rhodos; alle de Fartøjer, som havde Dæk, sexten i Tal, led Skibbrud og gik under; en Del af Mandskabet druknede; en anden Del af Rhodierne blev af Romerne trukne i Land, og derefter benaadede af Cæsar.

9

To af Antonius's Skibe var komne noget ud af Kurs, og havde, adskilte fra de andre, lagt sig for Anker ved Lissus.

Otacilius Crassus, som førte Kommandoen for Pompeius dèr, sendte en Mængde Baade ud til dem for at bemægtige sig dem, men lod sine Folk først underhandle med Mandskabet og love det fuld Skaansel, dersom det overgav sig.

De to Skibes Besætning var højst forskelligartet. Det ene førte 220 Mand af en Rekrutlegion, der var i høj Grad angrebne af Farten og Søsygen *(salo nauseaque)*. Disse lod sig skræmme af den store, fjendtlige Overmagt og overgav sig til Otacilius mod det edelige Løfte, at der intet Ondt skulde vederfares dem.

Otacilius lod Mændene bringe i Land, og uden ringeste Hensyn til Edens Hellighed lod han dem martre og ombringe for sine Øjne. Dengang, som sidenhen, var den første Tanke, naar et edeligt Løfte var givet, at bryde det, og hvis dette vanskeliggjordes, da at omgaa det. Antallet af de Eder, der historisk er blevne holdte, er forsvindende ringe i Sammenligning med dem, der strax blev brudte, eller hvorfra man lod sig løse.

Det anden Skib førte ikke fuldt 200 Mand af en Veteranlegion. De havde ikke lidt mindre af Søsygen end Rekrutterne, men var af et andet Stof. De trak Forhandlingerne om deres Overgivelse ud, tvang om Natten Styrmanden til at løbe deres Skib op paa Stranden, valgte sig en passende Stilling, og da ved Daggry 400 Ryttere og desuden et Antal Fodfolk faldt over dem, slog de saa mandeligt fra sig, at en god Del Fjender blev paa Stedet. Uden at have tabt en eneste Mand forenede de sig derpaa med de tidligere landede.

Den romerske Commune i Lissus, hvem Cæsar tidligere havde skænket Byen og for hvem han havde ladet den befæste, optog Antonius og Calenus paa det Hjerteligste, mens Otacilius maatte undfly til Pompeius.

10

Den hele Styrke, Antonius medførte, var fire Legioner (tre af Veteraner, en af Rekrutter) og 800 Heste. Han lod strax sine Transportfartøjer sejle tilbage for at hente

Resten af Tropperne, beholdt kun en Art galliske Skibe, der kaldtes Ponton'er, for at Cæsar ikke helt skulde være ude af Stand til Skibsfart, ifald Pompeius, som mange dengang troede, nu vilde sætte Tropper over til Italien, der jo i Øjeblikket var uden Forsvar.

Saavel Cæsar som Pompeius brød ved Efterretningen om Antonius' Ankomst op fra deres Lejre, Cæsar for at forene sin Styrke med sin Legats, Pompeius for at hindre denne Forening. Skønt Cæsars Vej var en Dagsmarche længere, da han maatte sætte over en Flod, kom han dog Pompeius i Forkøbet. Hans Hær og Antonius's sluttede sig sammen.

Cæsar trak til sig hvad Garnisoner han havde i Kystbyerne, og lagde sig efter tre Dages Marche i Lejr ligeoverfor Pompeius. Da han forgæves havde tilbudt denne Slag, brød han op paany, og stræbte i Ilmarcher at naa Dyrrachium *(Durazzo)* for at komme i Besiddelse af de dèr ophobede Lagre af Proviant og Munition.

Mens han begyndte en Belejring af Byen, kom imidlertid Pompeius den til Hjælp for at frelse sine Magasiner, og slog Lejr paa en høj Klippe ved Havet, Petra, hvor der var en Landingsplads og Dækning mod visse Vinde. (Det er det stejle Højdedrag, der nutildags kaldes *Chkal Gur*).

II

Det nyttede altsaa ikke Cæsar noget at have afskaaret Pompeius fra Durazzo. Da det var tydeligt, at Dictatoren var fast besluttet paa ikke at levere Slag, og da det nu var Cæsar umuligt at omringe og indtage Durazzo, saa maatte Krigen nødvendigvis trække i Langdrag — hvad han mest maatte frygte, da det var ham yderst vanskeligt at ernære sine Tropper.

Han tog da det Parti at indeslutte Pompeius i hans Lejr, lagde en Vold omkring den med 26 Skanser, støttede sin venstre Flanke til Durazzo, sin højre til Havet. Hans Hensigt var tredobbelt: han vilde formindske Pompeius' Anseelse hos de omboende Folkestammer, af hvem det vilde blive sagt, at Pompeius var omringet af Cæsar og ikke vovede at levere denne Slag; han vilde hindre Pompeius' Hovedstyrke, hans mægtige Rytteri, i at faa Foder til sine Heste, og vilde derved gøre det ukampdygtigt; endelig haabede han at fremtvinge et Slag, da hans egen Forsyning med Korn var højst mangelfuld.

Han havde sendt to af sine betroede Mænd, Quintus Tillius og Lucius Canulejus, til Epirus for at de derfra skulde skaffe ham Proviant; men Epirus laa langt borte. Illyrien var barsk og goldt, desuden allerede plyndret for sine Forraad af Fjenden.

Pompeius lod sig roligt indeslutte, og nøjedes med at søge Dækning bag en lignende Vold som Cæsars. Han byggede 24 Skanser mod Cæsars 26, da hans Forsvarslinje var kortere. Det Jordsmon, som hans Vold omgav, var tilsaaet, saa han havde Korn nok, og han var Herre paa Havet, hvorfra han stadigt modtog Forsyning. Han havde den Fordel, at hans Stilling var mere central; han kunde i mindre end en Time komme fra dens højre til dens venstre Flanke, naar han fulgte Havet, mens Cæsar behøvede sex Timer dertil, en Fordel, der ikke opvejedes ved den overlegne Beskaffenhed af Cæsars hærdede Tropper, tagne Mand for Mand.

Selve Cæsars Grundplan her var præget af en Dumdristighed, som Omstændighederne havde fremtvunget. Man har tidt set en Hær omringe en Troppestyrke, der var underlegen i Antal, i den Hensigt at udmatte den ved Hungersnød. Her derimod var det en Hær paa kun 22,000 Mand, der fra Landsiden alene omringede en Hær paa 45,000, som ved Hjælp af Havet stod i Forbindelse med det hele Østerland.

Den største Fare for Cæsar var dog den, at han maatte

udstrække sin Afspærringslinie uforholdsmæssigt langt, splitte sine Tropper og saaledes udsætte sig for Gennembrud af sine Linier.

12

Foreløbigt led begge Hære under Mangel. Hos Pompeius var det Hestene, der sultede. Man maatte give dem Blade fra Træerne og smaahakkede Sivrødder at æde; maatte lade Foder komme fra Korfu og ad store Omveje fra Akarnanien, og da dette ikke strakte til, maatte man blande det med Byg. Hestene magrede tilsidst saaledes af, at Pompeius indskibede sit hele Rytteri og sendte det bort til Dyrrachium, hvorfra han dog blev nødsaget til at kalde det tilbage, da hans Modstander havde ladet begge de snevre Adgange til Byen spærre.

I Cæsars Lejr var det Soldaterne, der sultede. De var nødte til at bage Brød af Byg, derpaa endog af en Rod, som dengang kaldtes *chara*, og som af de albanske Bønder den Dag idag kaldes *kelkâss*. Blandet med Majs bruges den i vore Dage som Erstatning for Hvedebrød. Soldaterne fandt sig i ethvert Afsavn, sagde, de vilde hellere leve af Bark end aabne Pompeius Lejrens Porte. Suetonius meddeler, at da Prøver af dette næsten uspiselige Brød blev foreviste i den fjendtlige Lejr, sagde Pompeius: »Jeg maa da altsaa slaas med vilde Dyr«, og gav Ordre til, paa Stedet at lade dette Brød forsvinde, af Frygt for at Skuet af saadanne Beviser paa Haardførhed hos Cæsars Soldater skulde nedslaa Modet hos hans egne.

Tilstanden var paa begge Sider pinlig. I Pompeius' Lejr fattedes der Vand. Cæsar havde ladet Bække og Kilder aflede, og de Brønde, man gravede, gav kun Sumpvand. Lastdyrene faldt om af Mangel paa Æde og

Drikke, og deres Lig forpestede Luften, saa Sygdomme bredte sig.

Cæsar byggede for Enden af sin Forsvarslinje en Lejr, der kun laa et Pileskud fra Pompeius's. Daglig fandt Kampe Sted, paa en enkelt Dag tre Sammenstød, et ved Durazzo og to ved Linierne. Dag og Nat haglede det med Pile, der især gjorde Cæsarianerne stort Afbræk, saa de ved at bedække sig med Vadmel, Filtstykker og Fletværk søgte at skærme sig imod dem.

Ved en af disse daglige Skærmydsler erobrede en af Cæsars Legater sex Faner og fældede 2000 af Pompeius's Mænd. Man fandt indenfor Cæsars Linier 30,000 Pile. En enkelt Centurion, Cassius Scæva, hvem Cæsar belønnede rigeligt, opfangede 120 Pile i sit Skjold. Fire Centurioner i én Cohorte mistede Synet.

13

Alle disse Træfninger var dog uden større Betydning; blot Episoder i den Fæstningskrig, der varede nogle og firsindstyve Dage.

Saa kom den foreløbige Afgørelse, højst ugunstig for Cæsar.

Der fandtes i Cæsars Kavalleri to Allobroger, *(Savoyarder)* Brødrene Raucillus og Egus, der i mange Aar havde staaet i Spidsen for deres Clan, og som i de galliske Krige havde gjort Hærføreren væsenlige Tjenester.

Cæsar havde til Gengæld ladet dem beklæde de højeste Æresposter indenfor deres Stamme, skænket dem Grundejendom i overvundne Fjenders Land, og gjort dem fra Mænd, der slog sig igennem, til rige Folk.

Disse Gunstbevisninger gjorde dem ikke blot, som Cæsar siger, »efter Barbarers Vis« opblæste og hovmodige

mod deres egne; men de udviklede de sletteste Egenskaber hos dem: de underslog Rytternes Sold, hævede Sold for langt flere Ryttere end der var, og skaffede det fælles Bytte til Side for sig selv.

Klager indløb derover. Dog Cæsar fandt det upolitisk, midt under Krigen at skride straffende ind; han advarede kun Brødrene privat imod at bruge deres Ryttere som Indtægtskilde, bad dem iøvrigt være ved godt Mod med Hensyn til Fremtiden, da han lovede at sørge rundeligt for deres Vel.

Den Misstemning, der ligefuldt gjorde sig gældende i Hæren overfor disse Allobroger, bragte dem imidlertid til at fatte det lumske Forsæt at desertere. De besluttede at indynde sig hos Fjenden ved først at begaa Mord paa Cajus Volusenus; men da dette viste sig for vanskeligt, laante de af deres Bekendte saa store Summer som muligt under Paaskud af at de med disse Penge vilde erstatte, hvad de havde tilranet sig, købte saa i Stedet en Mængde Heste, og red med nogle Medskyldige over til Pompeius.

Denne stillede dem allevegne til Skue som levende Vidnesbyrd om, at Cæsars ypperste Mænd nu forlod ham, hvad der gjorde et vist Indtryk paa Tropperne.

Værre og betydningsfuldere var det, at de to Overløbere var aldeles nøjagtigt bekendte med alle Forhold i Cæsars Lejr, vidste, hvor der i Forskansningerne var et svagt eller aabent Sted, hvor enhver Vagtpost stod, og hvor stor enhver Vagtposts Paalidelighed var, fremdeles kunde meddele, i hvilke Afstande fra hinanden de forskellige Forskansninger laa, og hvilken Grad af Dygtighed de forskellige Befalingsmænd sad inde med.

Støttet til disse Oplysninger forsøgte Pompeius en Overrumpling. Han lod sine Tropper dække deres Hjelme med Vidiefletninger, lod dem medtage Faskiner, og lod ved Midnat 60 Cohorter i Baade overføre til den Del af Cæsars Linier, der berørte Havet, og altsaa var fjernest fra Hovedkvarteret.

Den niende Legion stod dèr paa Vagt. Men Pompeius Legionærer marcherede imod det Sted, hvor Tvervolden, der skulde forbinde Cæsars to Voldlinjer, endnu ikke var fuldendt, og tvang Forsvarerne til at kæmpe med dobbelt Front.

Baade svært Skyts og Sværme af Bueskytter blev anvendte imod den ene Legion, i hvis Spidse Cæsars Quæstor, Lentulus Marcellinus, stod, og da Pompejanerne af de Allobrogiske Overløbere var underrettede om det bestemte Punkt, hvor Befæstningen var ufærdig, blev Forsvarerne angrebne ogsaa i Ryggen.

De flyede, og de første Forstærkningstropper, der ankom, blev revne med paa Flugten af dem. Marcus Antonius, der ilede til med tolv Cohorter, og Cæsar selv, der snart efter ankom med et Par andre, holdt Forfølgerne tilbage. Men Cæsars Linie var ikke desmindre gennembrudt.

Et Øjeblik syntes det, som vilde det være muligt at udbøde den skete Skade ved at afskære en af Pompeius' Legioner, der uforsigtigt havde vovet sig frem til den niende Legions tidligere Lejr; men de Cohorter, som Cæsar i dette Øjemed tilkaldte, troede af Ubekendtskab med de stedlige Forhold, at den Linie, der forbandt Lejren med Floden Apsus, var selve Lejrens Forskansning, og spildte Tiden med dèr at søge Lejrens Port.

Imedens fik Pompeius Underretning om Situationen, sendte fulde fem Legioner og sit Rytteri til Undsætning. Cæsars Hestfolk tabte Besindelsen og flygtede; Solda-

terne paa venstre Fløj, der frygtede at blive afskaarne, trak sig ligeledes tilbage. Alt var Forvirring, Skræk og Flugt.

Forgæves rev Cæsar med egen Haand en Fane fra de Flygtende og befalede dem at holde Stand. Nogle vristede i deres Angst Fanen ud af Haanden paa ham; andre lod Fanerne falde. Alle løb. Cæsar greb en høj Soldat i Struben og vilde tvinge ham til at vende Ansigtet mod Fjenden. Soldaten var saa fortumlet, at han huggede efter Cæsar med sit Sværd. Imperatorens Skjoldbærer maatte opfange Hugget, og ramte Soldaten i Skuldren.

En af Ørnebærerne, en tapper Mand, hvis Ørn var paa Nippet til at blive taget, kastede den over Lejrens Vold og frelste den, da han ikke kunde frelse sig selv.

15

At Cæsars Nederlag, om end stort, blev begrænset og slet ikke afgørende, beroede dels paa, at Pompeius en Tidlang ikke vovede at gaa frem mod Cæsars Linier — han synes at have frygtet et Baghold — dels paa, at de Aabninger mellem Forskansningerne, gennem hvilke Pompeianerne maatte forfølge de Flygtende, var meget snevre og desuden opfyldte af Cæsars Soldater.

Tabet opgives i *De bello civili* til 930 Legionærer, en Del Notabler, der nævnes ved Navn, og 32 Krigstribuner og Centurioner. Forholdsvis faa af de Døde var saarede. De fleste var i Skanserne og Gravene blevne kastede om og søndertraadte af deres egne.

Efter denne Træfning udraabte Soldaterne Pompeius, der jo forud bar Dictator-Titlen, til Imperator. Da Sejren imidlertid ikke var stor nok, tog Pompeius vel imod Titlen, men benyttede den dog ikke i sin officielle Corre-

spondance, lod heller ikke sine Lictorers Fasces omvinde med Laurbær.

Labienus, der øjensynligt har havt noget baade lavt og grusomt i sit Naturel, som først efter hans Frafald begyndte at tumle sig frit, satte hos Pompeius igennem, at Fangerne blev udleverede til ham.

Han lod dem alle føre frem for sig, tiltalte dem: Kammerater! *(Commilitones!)*, overøste dem med Haansord, spurgte dem, om det var blevet Skik, at gamle Soldater løb deres Vej, og lod dem slaa ihjel for Alles Øjne.

16

Maaneder igennem havde Cæsar længtes efter, at det skulde komme til Slag mellem ham og Pompeius, det Slag, Modstanderen altid havde ømmet sig ved at indlade sig paa. Nu havde Slaget fundet Sted, og Udfaldet var dette: Hæren ikke blot slaaet, men nedslaaet; Italien, Gallien, Grækenland hurtigt underrettede om, at Sagnet om Cæsars Uovervindelighed havde opløst sig i Røg!

Pompeius skyndte sig, naturligvis af god Politik for at genoprette sin sunkne Anseelse, med at sende Sejrsbulletiner til alle Verdenshjørner. Han skrev, siger Plutarch (*Pompeius* 70) til Konger og til Byer, som var han allerede den endelige Sejrherre. Nogle af hans Venner sejlede til Lesbos, hvor han havde ladet sin unge Hustru, Cornelia, oppebie Udfaldet, for at melde hende, at Krigen var endt.

Andre af Vennerne sendte deres Tjenere til Rom for at skaffe sig Huse saa nær Forum som muligt; de tvivlede ikke paa, at man nu vendte tilbage til Italien, og de vilde være paa Stedet, for at komme i Betragtning ved Fordelingen af ledige Embeder, og af de Godser og Goder,

der blev herreløse, saasnart Modpartiets Mænd erklæredes for fredløse.

Appian har kaldt det en Lykke for Cæsar, at han laa under ved Dyrrachium. Han mener dermed, at denne lille Sejr forøgede Pompeius's Afhængighed af de romerske Emigranter.

Disse bestormede ham med deres Krav; de vilde strax overføres til Italien for ikke at gaa glip af det ventede Bytte, og da Pompeius var tilstrækkeligt Militær til ikke at rette sig efter dem heri, behandlede de ham med stigende Mistro, og forklarede ham overlegent, det var den første Pligt at frelse Fædrelandet, Italien, og for at gøre det maatte man nu gaa ombord. Med Møje maatte Pompeius godtgøre disse Raadgivere, at man sørgede bedst for Fædrelandet, naar man holdt Krigen borte fra dets Enemærker.

Den store Napoleon, der som Cæsar før ham, taler om Lykken som om en personlig Magt, skriver om dette Øjeblik i Pompeius' Liv: »Lykken, der den Dag havde tjent ham saa godt, svigtede ham, da han ikke forstod at drage Nytte af dens Gunst.«

I Virkeligheden forsømte Pompeius, bestormet af sine Tilhængeres taabelige Krav, og urimeligt optaget af et første Held, at forfølge sin Sejr og gøre den frugtbringende.

17

Medens Pompeius udsendte Sejrsbulletiner og holdt Krigsraad og hørte paa Vrøvl og gendrev Vrøvl, opgav Cæsar med sædvanlig Snarraadighed sin Felttogsplan og lagde en ny, inddrog alle sine Vagtposter, ophævede Dyrrachiums Belejring, samlede sin Hær og talte til sine Tropper.

Han fremhævede, at de ikke skulde tage sig det skete

Uheld, der dog var stærkt begrænset, altfor nær; de skulde mindes Italiens og Spaniens fuldstændige Erobring, der var foretaget imod krigsvante Feltherrer med øvede Hære; skulde mindes det vellykkede Vovestykke at sejle over Adriaterhavet, skønt dets Havne og Kyster var i Fjendens Magt. Det var ikke Cæsars personlige Skyld, at det denne Gang var gaaet ilde, han havde udvalgt et fordelagtigt Terrain til Kampen og havde under Kampen bemægtiget sig Fjendens Lejr. Hvad enten en Misforstaaelse eller en usalig Tilfældighed havde fravristet dem Sejren, burde de nu tænke paa at forvandle Modgang til Medgang som i sin Tid, da Uheldet ved Gergovia var indtraadt. (II S. 223—226).

Efter at have talt, afsatte Cæsar nogle Fanebærere, der havde vist sig fejge, og lod dem alene være Syndebukke.

Den hele Hær var saa forbitret over Nederlaget og saa ivrig efter at oprette det, at (efter Cæsars Paastand) Ingen ventede paa Befalinger fra Officerer og Underofficerer, men alle som for at udsone det Skete paalagde sig selv svære Arbejder, og viste sig brændende af Kamplyst. Cæsar havde ingen ret Tillid til de inderst inde endnu noget forskræmte Soldater og vilde unde dem Tid til at vinde frisk Mod.

Som man ser, frikendte Cæsar overfor Soldaterne helt sig selv, og maatte jo gøre det for ikke at sætte sin Blændkraft til. — Mon han selv frikendte sig?

Den store Napoleon, ellers hans Beundrer, har adskilligt at udsætte paa hele Felttogets Anlæg. Allerede det, at Cæsar samlede sine Tropper i Brindisi, synes ham, som Forholdene laa, et tvivlsomt Træk. Da den romerske Consul ikke var Herre paa Havet, havde det ligget nærmere, fra Piacenza, hvor han opholdt sig, at lade Tropperne marchere gennem Illyrien og Dalmatien til Makedonien. Han havde da ikke behøvet at risikere Overfarten, ikke heller at splitte sin Hær.

Napoleon er en ubarmhjertig Kritiker af Pompeius's Holdning overfor Cæsar. Han dadler skarpt, at Pompeius

med en saa talrig Hær Maaneder igennem lod sig sætte i Skak af Cæsar, før denne forenede sig med Antonius.

Men han finder Cæsars Manøvrer ved Dyrrachium dumdristige og finder det rimeligt, at han kom til at bøde for dem. Hvorledes kunde han haabe at sejre, naar han med en milelang Modforskansnings-Linie omgav en Hær, der havde den Fordel at indtage en central Stilling og at beherske Havet? og naar han desuden havde en anden Modforskansnings Linie omkring Dyrracchium foruden den, der omringede Pompeius' Lejr?

Selvfølgelig dadler Napoleon ikke desto mindre heftigt, at Pompeius ikke forstod at gøre nogetsomhelst ud af sin Seir.

18

For Cæsar gjaldt det om at forsvinde uset. Han lod da ved Nattens Frembrud i al Stilhed Saarede, Syge og det hele Tros afgaa i Retning af Apollonia, lod derpaa henad Morgen hele Hæren med Undtagelse af to Legioner, han foreløbig beholdt til sit Forsvar, samtidigt rykke ud af Lejrens forskellige Porte. Han indhentede snart sine Soldater.

Pompeius erfor saa sent hans Afmarche, at Cæsar da allerede havde et stort Forspring. Det fjendtlige Rytteri naaede først ved Floden Genusus Consulens Bagtrop, og blev fuldstændigt slaaet, da Cæsar havde adopteret den galliske og germanske Fremgangsmaade at blande let Fodfolk imellem sine Rytteres Rækker.

Cæsar besatte sin gamle Lejr ved Asparagium (nu *Tobi*) og Pompeius ligeledes sin tidligere Lejr overfor; men Cæsar brød efter en halv Dags Hvile allerede ved Middagstid op paany, og marcherede samme Dag endnu tolv Kilometer, medens Pompeius var nødt til at blive paa Stedet, da han havde ladet sine Soldater sprede sig for at skaffe Foder, fælde Træer og hente efterladt Bagage.

Saaledes marcherede Cæsar ogsaa de følgende Dage efter at have sendt sit Hærgods forud, med Soldater, der intet havde at slæbe paa, uden at indhentes og uden at lide noget Tab, skønt han maatte føre sin Hær over dybe Floder.

Han maatte til Apollonia for at udbetale Sold til sine Soldater, opmuntre sine Forbundsfæller og forsyne Byerne Apollonia, Lissus, Orikon med Garnisoner.

Pompeius, der ikke behøvede at spilde Tid paa et saadant Svinke-Ærind, havde det Øjemed at forene sine Tropper med sin Svigerfader, Metellus Scipio's.

Efter at have paalagt Fristater og Fyrster i Syrien umaadelige Krigsafgifter og ladet sin Provins grundigt udplyndre af Toldforpagterne, havde Scipio forladt Syrien, skønt Provinsen var ængstelig, da den blev stærkt truet af Partherne, og han havde ladet hele Vestasien systematisk brandskatte og udmarve. Han stod endog i Begreb med at rane alle de Summer, der opbevaredes i Artemistemplet i Efesos, da Efterretningen om Cæsars Landgang standsede ham og fik ham til at attraa Samvirken med sin Svigersøns Hær.

Cæsar paa sin Side havde det Øjemed at forene sig med sin Legat, Cneius Domitius Calvinus, hvem han med den 11. og 12. Legion og med 500 Ryttere havde sendt til Makedonien, hvor Domitius havde fundet den bedste Modtagelse, da den Efterretning kom, at Metellus Scipio med sine Legioner var paa Marche dertil.

Domitius var rykket ham i Møde, rede til at optage en Kamp med ham; men efter en Række Manøvrer havde Scipio vist sig fejg og havde, efter at forskellige Overrumplinger var mislykkede, undgaaet ethvert Sammenstød med Domitius's Tropper.

19

Cæsar var ved sin Marche til Apollonia blevet ført bort fra Hovedlandevejen til Makedonien. Men denne banede Vej gennem Kandavien, der skiller Illyrien fra Makedonien, den før nævnte Via Egnatia, stod Pompeius aaben.

Domitius var i sin Forplejnings Interesse marcheret til Heraklea, som laa ved denne Hærvej, og syntes altsaa at maatte løbe lige i Armene paa Pompeius, mens han og Cæsar ikke vidste af hinanden.

Pompeius havde nemlig ikke blot allevegne ladet udskrige, at Cæsar var fuldstændigt slagen og paa Flugt; men disse Rygter havde gjort Vejene usikre og bevæget mange Distrikter til at falde fra Cæsar. Følgen var, at ethvert Budskab fra Cæsar til Domitius og fra Domitius til Cæsar blev opsnappet undervejs.

Da imidlertid nogle Allobroger af de to Overløberes Flok tilfældigt traf sammen med nogle af Domitius's Spejdere og da begge Parter var gamle Krigskammerater fra Gallien, hvor de havde tjent sammen, saa underrettedes Domitius i rette Tid saavel om, hvor Cæsar var, som om hvor Pompeius befandt sig, og traf ved Grænsebyen Æginium sammen med Consulen og hans Hær.

Med sin samlede Styrke rykkede Cæsar nu mod Gomfi *(Palæa Episkopi)* den første Stad i Thessalien, naar man kommer fra Epirus.

Beboerne her havde faa Maaneder forinden hyldet Cæsar og stillet sig helt til hans Raadighed. Men da Rygtet om hans endelige Nederlag naaede til dem, havde de fundet det fordelagtigere at være Sejrherrens, end den Overvundnes Venner, havde lukket deres Porte for Cæsars Mænd, og sendt Bud til Pompeius og til Scipio om Undsætning, eftersom Byens Fæstningsværker ikke længe lod sig holde.

Men Buddene gik forgæves. Pompeius var endnu ikke naaet til Thessalien, og Scipio var paa Vej til Larissa.

Cæsar lod derfor strax Stormstiger og Murbrudsmaskiner

gøre rede, gjorde sine Soldater begribeligt, hvor vigtigt det var, at faa bødet paa deres Savn og indtage denne rige og velforsynede Stad, ogsaa for ved dens Skæbne at jage de øvrige Byer en Skræk i Livet og gøre Ende paa Vrøvlet om Cæsar som slagen Flygtning.

Endnu før Solnedgang havde Cæsar da stormet Byen og givet den til Pris for Soldaterne. Dens Plyndring gav Indbyggerne i Metropolis *(Palæokastro)* dèr i Nærheden, der havde ondt i Sinde mod Cæsar, meget at tænke over. De aabnede Byens Porte, og da de blev skaanede og godt behandlede, overgav ogsaa de øvrige Byer i Thessalien sig, blot med Undtagelse af Larissa, som Scipio holdt besat.

FARSALOS

I

Thessalien, i Oldtiden berømt for alle de hemmelighedsfulde Urter, som voxede dèr, og for al den Trolddom, som dèr blev øvet, endnu mere berømt af det afgørende Slag, som dèr blev udkæmpet mellem Pompeius og Cæsar, var i Grunden kun det store Flodbækken som dannedes af den Flod, der dengang kaldtes Peneios (nu *Salamvrias*) i Forening med de talrige Bifloder, der styrtede sig ud i den fra de omliggende, saa navnkundige Bjerge, Pindos, Olympos, Ossa, Pelion osv.

Endnu kaldes disse Biflod er Pamisos, Apidanos, Enipeus.

Indtil Meteora er Dalen snever, saa flyder Peneios gennem Hestiæotis's Sletteland, bryder igennem en Bjergkæde og løber gennem Pelasgiotis-Sletten for gennem den berømte Tempe-Dal at falde ud i den Thermæiske Havbugt (Golfen ved *Saloniki*).

Slettelandet var oprindeligt Bunden af en Indsø, der i Urtiden blev udtørret ved den Omvæltning, som aabnede Tempe-Dalen mellem Olympos og Ossa, saa Thessalien i Grunden den Dag idag er et uhyre Amfiteater, hvis Scene Peneios deler i to omtrent lige store Halvdele.

Floden og dens Biflod Enipeus har bevaret sit europæiske Ry til den nyeste Tid, besunget som den og Sletten ved Farsalos blev endnu af Goethe i anden Del af *Faust*. Peneios siger her de skønne Ord:

Rege dich, Du Schilfgeflüster!
Hauche leise, Rohrgeschwister,
Säuselt, leichte Weidensträuche,
Lispelt, Pappelzitterzweige,
Unterbrochnen Träumen zu!

Og paa Farsalos-Sletten optræder her den thessaliske Troldkvinde, Erichto, og minder om Verdensslaget med Ordene:

Ueberbleicht erscheint mir schon
Von grauer Zelten Woge weit das Thal dahin
Als Nachgesicht der sorg- und grauenvollsten Nacht.
Wie oft schon wiederholt sich's! Wird sich immerfort
Ins Ew'ge wiederholen . . . . keiner gönnt das Reich
Dem Andern; *Dem* gönnt's keiner, der's mit Kraft erwarb
Und kräftig herrscht.

Ord, der svarer til Goethes Vers i Xenierne:

Sie gönnten Cäsar das Reich nicht
und wussten's nicht zu regieren.

Vers, der til Overflod beviser, hvor sikkert Goethes Blik paa Historien var. Til sin Samtid har han rettet de dybe Ord:

Wer nicht von dreitausend Jahren
Sich weiss Rechenschaft zu geben,
Bleib' im Dunkel unerfahren,
Mag von Tag zu Tage leben.

2

Hvor stærkt end Pompeius af politiske og personlige Grunde roste sig af Sejren ved Dyrrachium, han var en altfor erfaren Hærfører til ikke at vide, hvor underlegne hans Tropper i deres løse Sammenknytning var i Sammenligning med Cæsars gamle Soldater, der havde Felttog mod Galler, Germaner og Briter bag sig.

Det var derfor hans bestemte Hensigt at undgaa Slag. Han vilde indtage uangribelige Stillinger og proviantere sig rigeligt, trække Krigen i Langdrag, nøjes med at opsnappe al Tilførsel til Cæsars ikke halvt saa store Styrke og isolere ham, der forud var afskaaret fra Italien, fuldstændigt fra Nabolandene. Han maatte da bukke under for Udmattelse og Savn.

Men Pompeius havde ikke regnet med Senatspartiets utaalmodige Helte omkring ham. For dem var hans kloge Forsigtighed Fejghed. De beskyldte ham for at forhale en Afgørelse, for saa meget des længere at beholde Overledelsen og kunne øve Kommando over Roms ypperste Mænd, Proconsuler og Proprætorer, og samtidigt var de østerlandske Fyrster utilfredse med ikke at kunne vende hjem til deres Riger.

Domitius Ahenobarbus spottede over Pompeius, denne Agamemnon, der vilde optræde som Kongernes Konge, men forlangte dog, at der efter Sejren skulde nedsættes en Domstol af de Senatorer, der havde grebet til Vaaben for Pompeius, for at disse kunde dømme dem, der havde undladt at gøre det. De skulde faa tre Tavler udleverede, paa hvilke de havde at optegne deres Domme. Paa den ene Tavle skulde Navnene paa de Senatorer staa, hvem de lod slippe; paa den anden Navnene paa dem, hvem de dømte til Døden; paa den tredie endelig deres Navne, der skulde udrede store Pengebøder.

Favonius udtalte sin Ærgrelse over, ikke det Aar at at kunne spise Figener i Tusculum.

Afranius, hvem Acutius Rufus beskyldte for at have ladet sig købe af Cæsar i Spanien, svarte logisk, hvorfor man da ikke angreb Cæsar, naar han dog kun forstod at sejre, ifald han underkøbte Fjenden?

Alle brændte af Utaalmodighed efter at vende hjem til Italien og længtes af den Grund alene efter at det afgørende Slag nu skulde blive leveret.

Foreningen med Metellus Scipio's Hær, der fandt Sted i Larissa, havde bragt Pompeius' Tropper til i Talstyrke langt at overgaa Cæsars. Han havde foruden talrige Hjælpekorps 50,000 Legionssoldater og 7000 Ryttere. I den Tale, han henvendte til begge Hære, viste han hen til et forestaaende Slag som til en sikker Sejr og lovede sin Svigerfaders Tropper deres Part i Byttet.

For at komme Emigrationens fine Høvdinger i Møde havde han endog den Svaghed at dele Overkommandoen mellem sig og Svigerfaderen. Skønt Lejren kun var én, fik Scipio i den sit særegne Hovedkvarter. Der skulde daglig blæses i Horn foran hans Telt som foran en Imperators (Scipio havde ladet sig give Titlen efter nogle smaa Nederlag). Han havde Ret til at samle Officererne hos sig og meddele dem Befalinger; havde Ret, ogsaa han, til at give Feltraabet. Saavidt skønnes, havde Scipio idetmindste den Forstand, at han ikke misbrugte de urimelige Rettigheder, der saaledes blev ham indrømmede.

3

Foreningen af de to Hære drev imidlertid Aristokratiets Sejrsvished til et vanvittigt Højdepunkt. De, der hidtil endnu havde næret en Smule Tvivl om Krigens Udfald, tvivlede ikke længer.

»De talte allesammen,« siger Plutarch, »som om de havde at bekæmpe en eller anden Konge over Nabatæerne,

en eller anden Tigranes fra Armenien, og ikke denne Cæsar og denne Hær, der havde indtaget tusind Byer, underkastet sig tre Hundrede Folkestammer, vundet utallige Sejre over Galler og Germaner uden en eneste Gang at være bleven overvundet af dem.«

Man gik, som Cæsar selv fortæller, saa vidt at man aabent forhandlede med hverandre om de Belønninger og Præste-Embeder, hver skulde have. Man gav Consulatet bort flere Aar i Forvejen. Man tvistedes om de Huse og de Grundejendomme, der tilhørte Mændene i Cæsars Lejr.

Saaledes stredes man en Dag i Krigsraadet heftigt, om man ved næste Prætorvalg behøvede at tage Hensyn til Lucilius Hirrus, der af Pompeius var bleven sendt til Partherne for paa Aristokratiets Vegne at underhandle med dem.

Hirrus's Venner paamindede Pompeius om at han burde holde sit Løfte til ham desangaaende; ellers vilde han staa som en Bedrager. De øvrige forfægtede, at da alle var udsatte for samme Strabadser og løb samme Fare, turde ingen Enkelt saaledes foretrækkes.

Overmaade humoristisk virker paa Nulevende de daglige Skænderier om, hvem der, naar Cæsar var ryddet af Vejen, skulde have hans Embede som *Pontifex maximus*: Lentulus Spinther gjorde sin højere Alder gældende, Metellus Scipio sit Slægtskabsforhold til Pompeius, Domitius Ahenobarbus sin store Indflydelse i Rom.

Med andre Ord alle kæmpede om Bjørneskindet, før Bjørnen endnu var nedlagt. Ja, alle glemte for Skindets Skyld overhovedet at nedlægge Bjørnen. De tænkte ikke paa, hvorledes de skulde bære sig ad med at vinde Sejr, ene og alene paa, hvorledes de skulde udnytte Sejren.

4

Pompeius, hvem Omgivelsernes Paatrængenhed forbød at forholde sig saa passiv, som han havde ønsket, lod det være sin første Sorg at vælge en gunstig Lejrplads, en højtliggende, af Naturforholdene beskyttet.

Der findes ved Floden Enipeus's Strøm et Højdedrag, i vore Dage kaldet *Karadja Ahmet*, som ligger omtrent to hundrede Meter over Flodens Vandspejl. Floden gennemstrømmer nær Farsalos en ikke synderlig bred Slette, vel syv Kilometre lang, tre Kilometre bred. I Regntiden gaar Enipeus tidt over sine Bredder; men paa denne Aarstid frembød den mangt et Vadested. Kun var Bredderne høje og stejle.

Pompeius besluttede at slaa Lejr paa Karadja Ahmet's Højdedrag, der skraanede umærkeligt ned mod Sletten ved Farsalos. Han marcherede over Skotussa, gik over Enipeus og lagde sin Lejr paa dens venstre Bred. Foran den strakte Sletten sig. Tredive Stadier ($5^1/_2$ Kilometer) derfra saa han Cæsars Lejr paa samme Flodbred. Han befæstede sig.

Det var i den Maaned, der var gaaet hen siden Uheldet ved Durazzo, lykkedes Cæsar at styrke sine Troppers Mod og give dem deres Selvtillid tilbage. De havde Bevidstheden om deres Overlegenhed trods deres saa meget ringere Antal.

Gerne havde Feltherren opsat ethvert Sammenstød, til hans Legater Calenus og Cornificius, som var undervejs, kunde støde til ham med tre og en halv Legion endnu. Men Tropperne var utaalmodige, kamplystne, og det vilde ikke være klogt at lade denne krigerske Stemning gaa af Kog.

Cæsar førte da jævnlig sine Tropper ud af Lejren, opstillede dem i Slagorden paa Enipeus' venstre Bred i temmelig stor Afstand fra de Højder, hvor Pompeius havde

slaaet Lejr, for at prøve om hans Medbejler ikke vilde komme ham imøde og indlade sig paa et Slag i aaben Mark.

Men Pompeius nøjedes hver Gang med at opstille sine Tropper til Slag paa de Skraaninger, hvorfra han beherskede Sletten, vilde øjensynligt ikke optage Kamp, uden hvis Cæsar vilde slaas paa højst ulige Vilkaar. Ja, selv da Cæsar førte sine Legioner helt hen til Højdedragets Fod, blev Pompeius staaende for ikke at tabe Stillingens Fordele.

5

Flere Dage gik saaledes hen, i hvilke der kun forekom Rytter-Skærmydsler. Som alt berørt, havde Cæsar tilegnet sig Germanernes blandede Kampmaade. Hans Rytteri var isprængt med unge Legionssoldater fra de første Rækker, som kun bar de letteste Vaaben. Ved denne Blanding fik Consulens Rytteri en saadan Fasthed, at tusind Ryttere, understøttede af denne Fodfolk-Elite, ikke frygtede for at indlade sig i Kamp med syv tusind pompeianske. Modet steg saa meget mere, som Kavalleri-fægtningerne var heldige for dette blandede Korps. I en af disse Fægtninger faldt den ene af de to Allobrogiske Overløbere, der havde voldt Cæsars Hær saa stort Afbræk.

Imidlertid maa Pompeius' Selvtillid samtidigt være voxet. I et Krigsraad erklærede han, at han i Overensstemmelse med den almindelige Attraa havde besluttet sig til at levere et afgørende Slag, ja han føjede til, at, saa underligt det lød, Cæsars Hær vilde blive kastet over Ende, endnu før Slaglinierne mødte hinanden.

Paa Spørgsmaalet Hvorledes? svarede han med at udvikle sin Slagplan. Hans ypperlige og talrige Rytteri

skulde omgaa Cæsars højre Fløj, falde den i den [af Skjolde] udækkede Flanke og samtidigt falde Hæren i Ryggen. Saaledes vilde der uden Fare for Legionerne blive gjort Ende paa den hele Krig.

Labienus tog derefter Ordet for at prise Pompeius' Plan og for at styrke Overbevisningen om den Lethed, med hvilken Sejren vilde blive vundet. Cæsars Veteraner fra Gallien var ikke mere til; de var længst enten hjemsendte eller gaaede til Grunde ved Saar, ved Epidemier, ved Dødsfald. Dyrrachium havde gjort det af med de faa Kærnetropper, der var tilbage. De Soldater, Pompeius' Hær havde overfor sig, var nyudskrevne Rekrutter fra Podalen.

Labienus sluttede sin Tale med en højtidelig Ed paa, kun som Sejrherre at ville vende tilbage til Lejren; Pompeius aflagde ligeledes Eden og efter ham alle de andre.

6

Da Cæsar, som jo ikke kendte noget til dette Krigsraad, havde opgivet Haabet om at forlede Pompeius til Modtagelse af et Slag i aaben Mark, syntes det ham hensigtstjenligst at opgive sin faste Stilling og stadig skifte Lejrplads, dels for lettere at forsyne sin Hær, dels for paa Marcherne muligvis at faa Lejlighed til Overfald paa den fjendtlige Styrke.

Teltene var allerede pakkede sammen og Signalet til Opbrud givet, da det bemærkedes, at Pompeius var opmarcheret noget længere borte fra sin Lejrforskansning end han plejede, saa der frembød sig en Mulighed for Cæsar til Kamp paa ikke altfor ufordelagtigt Terrain.

Hans Marchekolonne var allerede ude af Lejrporten, da han tilraabte sine Folk, at Marchen maatte afbrydes.

Øjeblikket var der, paa hvilket de saa længe havde ventet!

Pompeius Slagorden var den, at han paa sin venstre Fløj selv kommanderede de to Legioner, han i sin Tid havde berøvet Cæsar, at Scipio med sine syriske Legioner indtog Centrum, og at Afranius med Tropperne fra Spanien indtog den højre Fløj.

Fraset de Cohorter, der bevogtede Lejren, havde Pompeius her 47,000 Mand Fodfolk. Hans højre Fløj støttede sig til en Bæk, hvis Bredder det ikke var let at komme over. Derfor stod hans hele Rytteri med samt hans Bueskytter paa venstre Fløj.

Cæsar havde efter sin Vane stillet 10. Legion paa sin højre, 9. Legion paa sin venstre Fløj, skønt den sidste havde lidt store Tab ved Dyrrachium. Han havde derfor ladet 8. Legion støtte den saaledes, at de to Legioner næsten kun udgjorde en.

Hans Slaglinie indbefattede 22,000 Mand, altsaa ikke Halvdelen af Pompeius' Styrke. To Cohorter bevogtede hans Lejr, medens Pompeius havde efterladt syv til Bevogtning af den pompeianske.

Antonius kommanderede Cæsars venstre Fløj, Publius Sulla den højre, Cneius Domitius havde Overbefalingen i Centrum. Cæsar selv stillede sig overfor Pompeius, altsaa ved sin 10. Legion.

Det var efter den romerske Kalender den 9. August (efter den forbedrede Julianske den 7. Juni). Hver af Hærførerne gav sine Tropper et Feltraab, Pompeius: *Hercules invictus*, Cæsar: *Venus victrix*.

For at hindre, at Pompeius' Ryttermasser, som Slagplanen jo var, skulde omgaa Cæsars højre Fløj, udtog han af hver Legion en Cohorte, og dannede af alle disse foruden de tre almindelige Træfninger en fjerde, hvis eneste Hverv det var at stille sig imod Pompeius's Kavalleri. Han indprentede disse udvalgte Cohorter, at af deres Tapperhed kom Dagens Skæbne til at afhænge.

Hele Hæren gav han den Befaling, at den ikke mod hans Vilje skulde give sig til at gaa frem i Stormskridt. Han skulde i rette Tid give den Tegnet med sin Fane.

7

Cæsar holdt efter sin Vane, før Signalet blev givet, en Tale til sine Soldater. Den fremhævede hans uafladelige Omsorg for sin Hær, hans atter og atter gentagne, altid afviste Forsøg paa at opnaa Fred. Aldrig havde han letsindigt eller i Overmod villet udgyde sine Soldaters Blod.

Han kunde have tilføjet, at i intet tidligere Slag i Verdenshistorien kæmpedes der om saa stor en Indsats, Herredømmet over Europa, Asien og Afrika; i intet tidligere Slag kæmpede to saa store og øvede Hære af romerske Borgere imod hinanden, understøttede af Grækere, Østerlændere, Spaniere, Galler og Germaner. Siden Hellas leverede Perservælden Slaget ved Marathon, havde heller ikke to saa udprægede politiske Modsætninger staaet i Vaaben mod hinanden, paa den ene Side en Faamandsvælde, der havde overlevet sig selv, paa den anden Side Folkevælden i Rom og i Roms mangfoldige Provinser, personliggjort i den eneste Mand, der kunde give den Sammenhold og føre den til Sejr.

8

Der var nu ikke større Afstand mellem Hærene, end nødvendigt var for at give deres Stormløb imod hinanden Fart. Cæsars Soldater krævede ivrigt at han nu skulde give Tuba-Signalet.

Da det lød, raabte en Veteran, ved Navn Crastinus, der endnu Aaret forud havde ført den første Pilus (det første Compagni) i den 10. Legion: »Følg mig, mine gamle Kammerater, og vis Eders Imperator, hvad I duer til! Der er kun dette ene Slag tilovers. Vi vil i det erobre ham hans Stilling og os vor Frihed.«

Derpaa saa han op paa Cæsar og raabte: »Imperator! jeg skal sørge for at jeg levende eller død idag fortjener din Tak!«

Da han havde sagt det, stormede han som den første frem fra højre Fløj, og som Frivillige fulgte ham omtrent 120 udsøgte Soldater af samme Compagni. Cæsar maatte anerkende, at i dette Slag viste Crastinus sig som den tapreste af de tapre og gjorde ham en større Tjeneste end nogen. Thi han rev alle med sig og faldt kæmpende, idet en af Pompeius' Legionærer stødte ham sit Sværd ind i Munden, saa Spidsen gik ud af Nakken.

Da Kampsignalet lød, ventede Cæsars Soldater at se Pompeius's løbe ind paa dem, saa at de mødtes midtvejs. Men Pompeius havde med formentlig Snildhed befalet sine Tropper at oppebie Angrebet hvor de stod, i den Tro at de da vilde danne en uigennembrydelig Mur, medens Cæsars Legionærer vilde ankomme dels spredte, dels forpustede af det uventet lange Løb.

Dog Pompeius' Mænd gik derved glip af det pludselige ildnende Kraftstød, som er en Virkning af det første *élan*, og Cæsars erfarne Veteraner, som ikke vilde tabe Pusten, afbrød af egen Drift deres Stormløb nogle Minutter midtvejs, optog det saa igen, udslyngede deres Spyd, og angreb de stillestaaende Rækker med deres Sværd.

De Pompeianske Soldater holdt dog uforfærdet Stand.

Strax ved Slagets Begyndelse satte Labienus med hele det talrige Rytteri sig i Bevægelse mod Cæsars højre Fløj. De kun tusind Ryttere, som udgjorde det Kavalleri, Cæsar havde, kunde ikke afbøde Stødet og trak sig tilbage. Labienus stræbte da af al Magt at omgaa den 10. Legion for at falde Consulens Hær i Ryggen.

9

Det var det Øjeblik, Cæsar ventede for at give de sex Cohorter, af hvilke han havde formet sine fjerde Linie, det aftalte Signal. De 1800 udsøgte unge Mænd, der hidtil havde været unddragne Fjendens Blikke, gik i Stormskridt mod det i sin Forestilling allerede sejrrige Kavalleri og angreb det med et Liv og en Kraft uden Mage. Dette Kavalleri bestod af de unge romerske Aristokrater, om hvem Cæsar til sine Cohorter havde sagt: »Hug efter deres Ansigt!« Han vidste, de vilde ikke have det skæmmet ved Ar. Foruden disse fornemme Romere bestod Rytteriet endnu af de festligt smykkede unge østerlandske Fyrster i Pompeius' Følge med deres Kavalerer, desuden af Pompeius' ridende Hyrder og Slaver.

De blev skrækslagne ved Sammenstødet med denne haarde, besluttede Ungdom, som vidste af Imperatorens egne Ord, at idag afhang Alt af deres Uforfærdethed og Ubøjelighed. Det hele Rytteri kastede Hestene omkring og tog Flugten. Denne dets Flugt stillede de Bueskytter og Slyngekastere blot, som ledsagede Rytterne. De var ikke bevæbnede til i aaben Mark at møde vrede Legionssoldater, og blev værgeløse huggede ned.

Uopholdeligt fortsatte nu de sex Cohorter deres Sejersgang. De omgik Pompeius' venstre Fløj og faldt de to meget omtalte Legioner i Ryggen, som modstræbende havde maattet forlade Cæsars galliske Hær for under Paaskud af Anvendelse mod Partherne at holdes i Beredskab for Pompeius.

Men samtidigt kæmpedes der over hele Linjen, Mand imod Mand. Der udfægtedes, kunde man sige talløse Tvekampe, hvis det ikke snarere havde været Trekampe, da Cæsars Soldater, øvede som de var i Brug af Sværd og Skjold, i Regelen maatte kæmpe én imod to, saa det var intet Under, at Kampen trak i Langdrag. Men Cæsar

havde sine *Triarii*, sin tredie og ypperste Linie som Reserve, og disse friske Tropper meddelte de udmattede deres Energi.

10

Saa vendte da hele Pompeius' Hær, angrebet paa én Gang forfra og bagfra, sig til Flugt.

Da Pompeius selv saa sit Rytteri, paa hvilket han saa stærkt havde stolet, forlade Valpladsen i Firspring, og samtidigt saa sine Kærnetropper, de to galliske Legioner, i fuld Forvirring, opgav han paa én Gang Haabet, kastede sig paa en Hest, red over Sletten lige ind i sin Lejr, raabte til Centurionerne, der holdt Vagt ved Hovedindgangen: »Beskyt Lejren og forsvar den, hvis Noget hænder! Jeg vil se til de øvrige Porte og forstærke Vagtposterne.«

Derefter trak han sig tilbage i sit Feltherretelt, og afventede uvirksom Begivenhedernes Gang.

Men efter sin Vane spildte Cæsar intet Minut. Neppe bemærkede han, at Pompeius' Tropper veg, før han besluttede at storme hans Lejr.

Det var blevet Middag og Heden var gruelig, men Øjeblikkets Gunst maatte benyttes.

Cæsar krævede en ny Anstrengelse af sine Soldater, og skønt Lejren blev haardnakket forsvaret, især af Barbarerne, de Thrakiske Hjælpetropper, havde dog Demoralisationen fra den flygtende Romerhær bredet sig ogsaa til Lejren. Besætningen paa Voldene gav tabt overfor Spydbombardementet, og med Et løb alle Soldaterne med Underofficerer og Officerer i Spidsen op til Højderne ved *Karadja Ahmet* ad en Vej, som nutildags betegnes ved Landsbyen *Derengli*.

Lejren frembød et for Cæsars af haarde Savn med-

tagne Legioner uforglemmeligt Skue. Den vidnede paa én Gang om et udpræget Hang til Velvære og om ubetinget Tillid til Sejr. Man havde nylig ligget tilbords i smukt opførte Løvhytter. Bordene var dækkede med Sølvtøj, Teltene tækkede med frisk Grønsvær; enkelte Telte, som Lentulus's, smykkede med Vedbend.

Pompeius var blevet siddende i sit Telt, lige indtil de første af Cæsars Ryttere trængte ind i Lejren. Saa smed han sine Værdighedstegn som Imperator fra sig, kastede sig paa en Hest, sprængte ud af Lejrens Bagport og jog i Carrière til Larissa, kun fulgt af fire Venner.

II

Soldaterne vilde naturligvis plyndre Lejren; men Cæsar erklærede dem rask, at der ikke var Tid til over Byttet at forsømme Sejren. Han standsede Plyndringen og befalede at afspærre den Høj, paa hvilken Fjenden havde søgt Tilflugt, med Grav og Vold fra Floden.

Da de Flygtede ikke havde Vand og alene kunde faa Vand fra Enipeus, forlod de nødtvungent Kammen af Karadja Ahmet og vilde ad Skraaningen længere borte søge ned til Floden, hvor den træder ud af Hulvejen, for derfra at naa til Skotussa og Larissa.

Men Cæsar vilde ikke lade Pompeius' Tropper undslippe.

Han efterlod en Besætning i Pompeius' Lejr, en anden i sin egen ved Farsalos. Selv gik han paa Stedet med fire Legioner over Enipeus og marcherede ad dens højre Bred for at afskære den flygtende Hær Vejen til Larissa.

Efter at have tilbagelagt ni Kilometer over Sletten kom han da før Fjenden til det Sted, hvor Floden gør en

Bøjning, og ventede dèr i Slagorden de pompeianske Tropper.

Da disse saa, at Vejen var dem afskaaret, trak de sig op paa en Bakke, der kun var skilt fra Enipeus ved flad Mark.

Man havde sloges og marcheret hele Dagen. Cæsars Soldater var segnefærdige af Udmattelse. Men han gjorde Intet halvt. Han befalede dem, endnu før Natten faldt paa, at omringe Bakken med en Forskansning, der udespærrede Pompeius' Tropper fra Floden.

Det blev dem derved umuliggjort at naa ned til Vandet i Nattens Løb, og de forsmægtede af Tørst. Det var blevet dem ikke mindre umuligt at naa tilbage til Larissa. De sendte da Parlamentærer for at forhandle om deres Underkastelse, mens nogle enkelte Senatorer, der ikke vilde træde Cæsar under Øjne, søgte deres Redning i Flugt.

Ved Daggry befalede Imperatoren Pompeius' Soldater at strække Vaaben. De adlød under Frygt for det Værste. Cæsar skænkede dem alle Livet, ja forbød sine Soldater at berøve dem noget af deres Eje.

Cæsars Tab i Slaget ved Farsalos var kun 200 Soldater, men blandt dem 30 tapre Centurioner. Af Pompeius' Hær faldt omtrent 15,000. Mer end 24,000 overgav sig. Af Felttegn blev 180, af Ørne 9 overbragte til Cæsar.

Lucius Domitius Ahenobarbus, der saa ivrigt havde attraaet Cæsars Embed som Pontifex maximus, blev paa sin Flugt hugget ned af de forfølgende Ryttere.

12

Krigen i Epirus og Thessalien havde varet syv Maaneder, at regne fra den Dag, Cæsar landede, til den Dag, han sejrede ved Farsalos. Hvad der endnu forekom af

Sammenstød til Søs, fik paa Grund af det store Slags Udfald ingen anden Betydning end en stedlig.

Decimus Lælius havde, som tidligere Libo, lagt sig for Havnen i Brindisi og taget Øen foran den i Besiddelse. Vatinius bekæmpede ham, som forhen Libo, lokkede hans Skibe indenfor og bemægtigede sig enkelte. Han stræbte ogsaa at hindre Lælius's Forsyning med Vand, hvad der dog ikke lykkedes. Men Efterretningen om Farsalos drev den fjendtlige Flaade bort.

Cajus Cassius Longinus havde med syriske, fønikiske og kilikiske Skibe uventet overfaldet Cæsars Flaade i Strædet ved Messina, og ved Hjælp af Brandere sat Ild paa ikke mindre end 35 Skibe.

Staden havde nær af Skræk overgivet sig, tiltrods for at den holdtes besat af en hel Legion, da Efterretningen om Cæsars Sejr styrkede Sindene og drev Slapheden ud.

Cassius sejlede da til Vibo *(Bivona)* i Bruttium (det sydligste Italien), hvor Resten af Cæsars Flaade laa. Atter dèr lykkedes det ham at lade Brandere for gunstig Vind drive løs paa Skibene og faa Ild paasat paa begge Fløje, saa fem Fartøjer gik tabt; men de udtjente Soldater, der paa Grund af Sygdom var blevne efterladte som Besætning paa Flaaden, lettede Anker, angreb Cassius's Galejer, tog to treradaarede Skibe og to femradaarede. Cassius, der selv var ombord paa et af de sidste, maatte undkomme i en Baad.

Dog ogsaa fra Cassius tog Efterretningen om Udfaldet af Slaget i Thessalien al Foretagsomhed.

13

Af Frygt for at indhentes af Cæsars Kavalleri var Pompeius, da han naaede Larissa, ikke redet ind i Byen. Han tog fra den kun en Escorte af tredive Ryttere med sig, og

kom endnu før Daggry gennem Tempe-Dalen til Peneus's Munding. Der gik han ombord sammen med Favonius, de to Consularer Publius Lentulus Spinther og Lucius Lentulus, og nogle andre.

Paa Sejladsen langs Kysten bemærkede man et Handelsskib, der tilhørte en Romer, Peticius, som kendte Pompeius og tilbød at tage ham ombord med hans Følge. Til dette Følge sluttede sig Dejotarus, Konge af Galatien, en altid tvivlsom og upaalidelig Herre, dog Pompeius tro.

Ved Ankomsten til Amfipolis skaffede den faldne Dictator sig Penge fra Gæstevenner og lod (rimeligvis for at skuffe) opslaa en Kundgørelse om at Makedoniens Ungdom, saavel romerske Borgere som Grækere, skulde aflægge Fane-Eden til ham.

Da han erfor, at Cæsar nærmede sig, sejlede han, efter kun en enkelt Nat at have ligget for Anker dèr, til Mytilene paa Lesbos, hvor, som vi har set, Cornelia nogen Tid havde været bosiddende med hans yngste Søn. Dèr blev han opholdt to Dage ved ugunstig Vind; saa tog han sin Hustru og sit Barn med sig, sejlede langs Asiens Kyst, og kastede Anker ud for Attalia i Pamfylien.

Han havde endnu ikke lagt nogen Plan, og den nærmest liggende, som en Mand i større Stil og af haardere Malm vilde have betragtet som den eneste naturlige, synes han at have afvist.

Han behøvede jo nemlig ikke at forlade Romerriget for at forefinde rigt flydende Hjælpekilder. Han havde endnu en Flaade paa hundrede Krigsskibe liggende ved Korfu. Han kunde forene sig med den og rejse Tropper i stort Tal baade i Afrika og i Asien. Han kunde ogsaa dèr faa Penge og Levnedsmidler i Overflod. Hvilke Hære rejste ikke hans Tilhængere efter hans Død!

Hvad der lammede ham, var imidlertid øjensynligt — efter de Erfaringer han nys havde gjort med sine fornemme Omgivelser — Uroen for ikke at blive adlydt. Havde man efter Sejren ved Dyrrachium vovet at sætte ham Stolen

for Døren, hvilken Tone vilde man da ikke anslaa overfor ham efter Nederlaget ved Farsalos!

Men det røbede sig nu, i hvilken Grad denne Mand, der kun 26 Aar gammel havde faaet Tilnavnet *den Store*, sit Liv igennem var bleven overvurderet. Der havde aldrig i hans Væsen været den indre Suverænitet.

14

Han tænkte paa at underkaste sig en Ydmygelse for at opnaa Bistand. Under Krigen havde han allerede for nogle Maaneder siden henvendt sig til Partherkongen Orodes, havde imidlertid da ladet Sagen falde; thi Orodes havde som Løn for Hjælp krævet sig Syrien overladt. Nu vilde Pompeius paany anmode ham om et Forbund.

Den store Mands Factotum og Fortrolige og Sekretær, Theofanes fra Mytilene, fandt dette for galt.

Dog var denne altformaaende Ven og Raadgiver ikke snildere end at han foreslog Pompeius at rejse til Ægypten: Ptolemæos havde jo under den sidste Krig stillet Skibe til hans Raadighed, var altsaa venligt sindet. Pompeius havde i sin Tid genindsat Kongens Fader, Auletes paa Tronen; Sønnen skyldte ham altsaa Tak. Endelig var der kun tre Dages Sejlads til Ægypten, hvor det vilde være Dictatoren let at skaffe sig Levnedsmidler og Skibe.

Efter to Ugers Ophold forlod Pompeius Attalia, hvor 60 Senatorer havde sluttet sig til ham. Han sejlede til Cypern, gik i Land ved Pafos, samlede et betydeligt Antal Skibe, hvervede 2000 Mand, og gik under Sejl til Alexandria.

Det er allerede fortalt (I S. 313—314), med hvilken Lavhed og Lumskhed han ved Landstigningen i Alexandria blev myrdet. Mordet fandt Sted paa den sidste Dag af

hans 58. Aar (28. September 48) og netop 13 Aar efter at han havde triumferet over Mithridates.

I mer end 30 Aar havde Pompeius været verdensberømt og medvirkende ved alle Romerrigets Statshandlinger. Han havde i lange Tider været Senatspartiets anerkendte Høvding, ogsaa længe været elsket og dyrket af den store Befolkning. Da Spaltningen opstod mellem Senatet og Cæsar, saa man hen til den Mand, der var bleven anset for Triumviratets egentlige Chef, som til den naturlige Voldgiftsmand. Han var jo steget til sin Højde ved Cæsars Hjælp, der atter og atter stillede sine Evner til hans Raadighed og opfyldte hans Ønsker, skønt han i sit stille Sind naturligvis ikke betragtede ham som sin Ligemand.

I Forening med Cæsar kunde Pompeius tage sig ud som stor. Fra det Øjeblik af, da han vendte sig mod Cæsar, faldt hans Storhed sammen som et Korthus. Han opgav Rom, han forlod Italien, han tabte i Grækenland det afgørende Slag, og hvad værre var, han tabte Hovedet, og flygtede fra sin slagne Hær.

Sjældent eller aldrig er vel et Ry, der om end opblæst dog havde holdt sig en Menneskealder igennem, saa pludseligt druknet i Skam. Dog Hovedskammen var det romerske Folks, der havde mistet Evnen til at skelne tilsyneladende Storhed fra sand.

Sluktes saaledes Pompeius' Stjerne ved Farsalos, saa skinnede Cæsars efter dette Slag klarere end nogensinde. Aldrig havde hans Højsind udsendt et stærkere Lys. Som alt sagt, (I S. 27, 28) ikke i et eneste Tilfælde tog han Hævn eller øvede Gengæld. Han benaadede alle de barbariske Konger, der havde kæmpet imod ham, ikke blot Sardalus og Dejotarus, men den kilikiske Fyrste Tarcondimotus, der havde forøget og styrket den ham fjendtlige Flaade.

Da han forudsaa, at et stort Antal Senatorer, der var undslupne fra Pompeius' Lejr ved Farsalos, vilde søge Til-

flugt i Grækenland og romersk Asien, befalede han sine Legater Calenus og Domitius, ikke at forurolige dem, kun at have et Øje med dem. Vi har set, at han lod alle Pompeius' Brevskaber brænde ulæste.

For at hædre Skuepladsen for sin Sejr erklærede han Byen Farsalos for fri. For at hædre sin tapreste Mand lod han paa Valpladsen opføre et Mindesmærke for Crastinus.

15

Allerede Dagen efter Slaget var Cæsar i Larissa. Han blev to Dage dèr, og red med sit Kavalleri til Amfipolis i Haab om endnu at træffe Pompeius. Den 6. Legion havde Befaling til at følge.

Gennem Thrakien ankom Cæsar til Hellespont. Men han havde hverken Galejer eller Baade, og maatte anvende flere Dage til at bringe de nødvendige Transportfartøjer sammen, hvorefter han indskibede 6. Legion og noget Rytteri paa de smaa Barker, som var Alt, hvad han havde kunnet skaffe sig.

Konvojen gik over Hellesponten og kom ud i aabent Hav, da den mødte en Flaade paa ti Krigsskibe som Pompeius' Vice-Admiral, Lucius Cassius vilde føre ind i det Sorte Hav til Farnaces.

Havde Galejerne angrebet, var Transportflaaden naturligvis fortabt; men Cæsar befalede at lægge bi ved den fjendtlige Flaade, lod Cassius, der mindst ventede at træffe Cæsar her, kalde ombord til sig, meddelte ham Udfaldet af Slaget ved Farsalos, og paa Cæsars Befaling kapitulerede Cassius med alle sine Skibe. (I S. 29). Cæsar tæmmede her Faren, som Løvetæmmeren en Løve, og fik

til Givende en Flaade, for hvilken han havde ypperlig Brug.

Nogen Tid blev han opholdt i Asien, da Ionierne, Æolerne og andre græske Stammer sendte ham Deputationer for at undskylde deres Deltagelse i Krigen paa Pompeius's Side.

Han vilde ogsaa, da han var nær ved det Sted, hvor Troja havde ligget, se den Egn, til hvilken for ham, der var grundigt indviet i græsk Digtning og Historie, saa store Minder knyttede sig.

Calenus indfandt sig med sine Tropper. Cæsar var nu i Besiddelse af to Legioner og 800 Ryttere, men de to Legioner havde rigtignok lidt saa meget i Krigen, at den hele Styrke beløb sig til 3,200 Mand.

Han havde af de Meddelelser, Overløberen Marcus Brutus havde givet ham, sluttet sig til, at Pompeius havde taget Vejen til Ægypten. Han bestemte da at indskibe sig til Alexandria; dog sagde han end ikke sin Styrmand, hvorhen Rejsen gik, før Flaaden var i aabent Vand, og de øvrige Skibe fik kun den Ordre at følge hans.

Det var noget lidt, at foretage et Togt til Ægypten med, 3,200 Mand, af hvilke endda kun det ene Tusind var øvede og prøvede Soldater. Men Cæsar stolede overmodigt paa sin Lykke eller nøjere, som han udtrykker sig, paa Ryet for sine Bedrifter *(confisus fama rerum gestarum)* og betænkte sig ikke paa med ubetydelige Stridskræfter at begive sig paa Eventyr, da, som han selv med Stolthed siger, Cæsar allevegne ansaa sig for lige sikker *(æque omnem sibi locum tutum fore existimans)*.

Nogle Dage efter Mordet paa Pompeius — i Begyndelsen af Oktober 48 — laa den romerske Consul da for Havnen i Alexandria. Neppe havde han kastet Anker, før Theodotos, en græsk Rhetor ved det ægyptiske Hof, den Mand, der i Statsraadet havde talt for Mordet paa den slagne Feltherre som klogt, overbragte ham Pompeius' Seglring og afskaarne Hoved. (I S. 414). Cæsar vendte

sig med Afsky fra dette Skue, og viste den Døde al Pietet.

Alexandrinerne ventede, at Cæsar nu, da den Bevæggrund, der havde ført ham til Ægypten, ikke mere var til, vilde forlade deres By endog uden at udskibe sine Tropper.

Dog stærke Skæbner ventede ham her.

ÆGYPTEN

I

Den By, til hvilken Cæsar kom, hvis græske Navn lød Alexandreia, var sin store Grundlægger værdig. Dens Beliggenhed var, set med Oldtidens Øjne, ideal. Den laa, hvor Afrika og Asien mødtes, og var dog Europa ganske nær, var som skabt til Midtpunkt for tre Verdensdeles Handel og aandelige Liv. Napoleon I har med Rette sagt, at Alexander ved at grunde denne By har indlagt sig større Hæder end ved alle sine mest glimrende Sejre *(Alexandre s'est plus illustré en fondant Alexandrie et en méditant d'y transporter le siége de son empire que par ses plus éclatantes victoires).*

Alexandria var bleven anlagt af den store Konges Bygmester Deinokrates, den samme, der tænkte paa at forvandle Athosbjerget til en Statue af Kongen. Alexander selv havde bestemt Byens Beliggenhed. Han selv havde givet dens Areal Form af en makedonisk Rytterkappe *(chlamys).* Han havde paavist, hvor Digerne skulde rejses for at beskytte den nye Havn, og havde angivet Pladsen for de vigtigste Bygninger. Saa havde Deinokrates udført hans Planer.

Fra Paneion, en kunstig Høj, der laa midt i Byen, havde man Overblikket over den. I Syd strakte tusind Huse og Paladser sig helt ned til Muren, der spejlede sig i Søen Mareotis. Paa Menigmands smaa kalkede Huse,

Målestok 1:62500
Kilometer
Faros
Øen Faros
DEN STORE HAVN
Landtungen Lochias
HAVNEN EVNOSTOS
Kanobos
Gaden
Tempel
Kanobos Port
Museum
Gymnasium
NEKROPOLIS
Serapeum
Den gamle By-mur
Kanalen i Alexandria

Alexandria

hvori der regelret var boret Vinduer med Trægitre, tjente det flade Tag til Soveplads.

Ved Siden af disse simple Huse laa mellem Gaard og Have store Pragtbygninger med mægtige Haller og med Rækker af malte Smaasøjler paa Façaden.

Det store Serapeion i Sydvest med sit Bibliotek paa 200,000 Bogruller beherskede hele Kvarteret. Man besteg den kolossale, kuplede Bygning ad en Trappe, hvis hundrede Trin snoede sig i en Spiral.

Paa Kleopatras Tid betegner Strabon Alexandreia som Verdens herligste Stad.

2

Foran den smalle Kyststrækning mellem Middelhavet og Søen Mareotis, paa hvilken Byen bredte sig, laa en langlig Ø, kaldet Faros, lukkede den Bugt, ved hvilken Alexandria var bygget, og dannede en dyb Dobbelthavn. Den brede Dæmning, der forbandt Øen med Kysten, og som af sin Længde (syv Stadier, 1270 Meter) førte Navnet Heptastadion, delte Bugten i to omtrent lige store Halvdele.

Paa Øens østlige Spids laa det berømte, af Sostratos opførte, Fyrtaarn. Det var bygget af Marmorblokke paa Klippegrund og regnedes til Oldtidens syv Underværker.

Overfor Fyrtaarnet laa paa Landtangen Lochias et kongeligt Slot og længere borte en hel Række kongelige Paladser med deres Lysthaver, Teatret, Museion med det berømte Bibliotek paa 700,000 Bogruller, to skønne Obelisker, kaldte Kleopatras Naale fra det 16. Aarhundrede før vor Tidsregning, Torv, Varelagre, Skibsværfter.

Tre hundrede Aar igennem havde Ægyptens Konger anvendt, hvad de formaaede, til Byens Forskønnelse. Dens

Gader var ikke som Roms snevre og mørke, men rummelige og bekvemme. To mægtige brede Hovedgader gik paa Kryds og Tvers igennem Staden, den ene 4800, den anden 2720 Meter lang, paa begge Sider indfattede af Buegange (I S. 62). De var, som alle de mindre Gader, brolagte med store Stenblokke og forsynede med Fortov.

Byens offentlige Pladser og kongelige Paladser var efter Strabons Mening de skønneste i hans Tid, og Bygningerne, deriblandt Museion, indbyrdes forbundne ved Passager.

Museion rummede umaadelige Spisesale for de der ansatte og studerende Lærde, og Søjlegange til at spadsere og hvile sig i. For den smukkeste Bygning gjaldt Gymnasion med sine over sex Hundrede Fod lange Søjlehaller, der tillige omgav Domhuset og en stor Have. Her forsamlede Alexandrias Befolkning sig ved offentlige Møder og Fester.

Ejendommeligst for Byens Aasyn var det, at Bygninger i den reneste græske Stil vexlede med ægyptiske Monumenter, og at i andre Mindesmærker hellenske og ægyptiske Enkeltheder var sammensmeltede. For Enden af lange Alleer, som dannedes af Sfinxer, rejste sig taarnlignende Pyloner, paa hvis hvide Vægge Processioner af malte Figurer skred frem, mens den gaadefulde Skive (Diskos) med udslagne Vinger smykkede Murbrynet.

Ægyptiske Templer hvilede paa firkantede Piller af Granit, hvis Kapitæler paa deres fire Sider havde Guden Hathors Hoved. Og lige i Nærheden aabenbarede sig saa et fint, hellenisk Tempel, hvis Gavl af parisk Marmor lyste hvidt mod Himlens Blaa. Faa Skridt fra det Statuer af græske Guder; Altre for græske Halvguder.

3

Luftens Mildhed i Alexandria udleder Strabon af Beliggenheden ved Havet og ved Nilfloden i Forening. Alle andre Byer, der ligger ved Søer, siger han, har i Sommertiden tung og trykkende Luft; thi Søerne bliver da Sumpe, og ved Uddunstningerne opstaar Feber og smitsomme Sygdomme. Men ved Alexandria fylder Nilen, som svulmer om Foraaret, ogsaa Søen, og forhindrer, at der danner sig noget Morads. Desuden vifter nordfra kølige Passatvinde.

Som man ser, var Alexandrias Klima langt at foretrække for Roms.

Sicilianeren Diodoros, der i Ptolemæos Auletes' sidste Leveaar saa Alexandria, var lige saa slagen af dens Skønhed som Strabon, og kalder den desuden Jordens stærkest befolkede By. Her mødtes Ægyptere, Grækere, Jøder, Indiere med Ørkenens brune Sønner. De frie Indvaaneres Tal var over 300,000. Med Slaver, Soldater og Fremmede oversteg Indbyggertallet sandsynligvis en Million.

Paa det Tidspunkt, da Cæsar landede i Alexandria, var Byen ved Forfinelse indtil Fordærvelse, ved almindelig Dannelse, ved Kunst og Videnskab, ved Aand og Vid, ved Uro og Letsind hvad Paris i det 17—20 Aarhundrede har været, den gamle Verdens egentlige Hovedstad.

Selve den ægyptiske Befolkning var tøjlesløs; Gabinius's efterladte romerske Soldateska var forvildet; men Byen rummede de ypperste Repræsentanter for al Datidens Videnskab, og de blev gavmildt understøttede af det ægyptiske Herskerhus.

Dog hvad der mest særtegnede Byen var alle Klassers og Stænders Nydelsessyge. Strabon fandt Alexandria omgivet af enhver Art Forlystelsessteder, hvor Befolkningen beruste sig i Livsglæde.

Man dansede og drak, saa paa Væddeløb og Skuespil,

spiste i Eleusis' overdaadige Restaurant, sejlede i Gondol paa Kanalen, der forbandt Alexandria med Kanobos, og frydede sig paa alle Maader her, hvor Østerlandets Vellyst havde rejst sin Trone. Man saa paa smidige Danserinder og hørte paa indtagende Fløjtespillersker, og elskede i en stadig Karnevalsstemning til den lyse Dag.

Med sine Fortrin og Fejl var Kleopatra i mange Maader Alexandria's Frembringelse, Byens særeste og sjældneste Blomst.

4

Det er allerede fortalt (I S. 410—420), hvorledes Cæsar ved uforsigtig Optræden strax fik Befolkningen imod sig, hvorledes Pothinos intrigerede imod ham, hvorledes Kleopatra søgte ham, da man vilde forhindre hende i at gøre hans Bekendtskab, og hvorledes Achillas rykkede mod Alexandria med 20,000 Mand Fodfolk og 2000 Ryttere, mest krigsvante Soldater fra Gabinius's Hær, og desuden med en Masse fra deres Herrer bortløbne Slaver, saa hans Styrke var Cæsars fem til sex Gange overlegen.

Cæsars Stilling var den vanskeligste, hvori han endnu havde befundet sig. Dog svigtede hverken hans Mod ham eller hans Foretagelsesaand. Hans Cohorter, der skulde afværge Achillas' Indtog i Hovedstaden, blev, faa som de var, slagne tilbage. Cæsar maatte, saa længe til han fik Undsætning, nøjes med at forskanse sig.

I Byens smukkeste Kvarter, den Staddel, der laa Havnen nærmest, kaldet Brucheion (latinsk Brucchium) lod han hvert Hus befæste og de indre Mure gennembryde, saa hans Mænd, dækkede, kunde naa frem til den sumplignende Sø i Byens Midte, hvorfra det alene var muligt at faa Drikkevand, da Alexandrinerne i denne By, der

ikke havde Brønde, kun en Kanal, havde afskaaret Cæsar fra Søen.

Hvor der var Mellemrum mellem Husene, maatte Consulens Soldater under Stormtag med deres Murvæddere bryde ind i det næste Hus og der sætte sig fast.

Heftigst var Kampen ved Havnen, hvor den ægyptiske Flaade laa. Den bestod af 50 Skibe, treradaarede og femradaarede, der havde været sendte til Hjælp til Pompeius, og efter Slaget ved Farsalos var vendte tilbage, desuden af 22 andre Skibe, der plejede at bevogte Alexandrias Havn.

Ifald denne store Flaade bemægtigede sig Cæsars Skibe eller tilintetgjorde dem, var han fortabt; den kunde da afskære ham al Tilførsel og umuliggøre al Hjælp, da den beherskede Havet. Cæsar, der med sin svage Styrke umuligt kunde erobre denne Flaade, lod den stikke i Brand, og med den alle de Skibe der laa i Værfterne.

Desværre tog Branden saaledes Overhaand, at ikke blot de nærmeste Bygninger i Brucheion, men Kornmagasinerne og det største af de to berømte Biblioteker gik op i Luer.

5

Da Cæsar opdagede hemmelig Forbindelse mellem Pothinos og Achillas, lod han Eunuchen henrette. Han sendte sine Tropper til Teatret, der blev omdannet til Fæstning, og til Øen Faros, hvis Fyrtaarn han tilkæmpede sig for at være Herre over Indgangen til Havnen.

Imidlertid flygtede Kleopatras yngre Søster Arsinoë, ledsaget og vejledet af sin Opdrager, Eunuchen Ganymedes, til Achillas's Lejr. Hun blev med Jubel modtaget af Soldaterne. Men da Achillas havde taget Parti for

hendes Broder, og hun selv vilde være Herskerinde over Ægypten, lod hun Achillas myrde.

Ganymedes traadte som Overbefalingsmand i den Myrdedes Sted, og viste sig snart sin Forgænger langt overlegen. Han lod de Vandledninger tilstoppe, ad hvilke Drikkevandet kom til Cæsars Tropper, og lod ved Hjælp af Pumpeværker Havvandet stige op gennem de Vandledninger, der forsynede Husene i den højtliggende Del af Byen med Vand.

Efter kort Tids Forløb begyndte de af Cæsars Soldater, der fik Vand fra de højtliggende Huse, at finde, dette Vand havde en saltagtig Smag. De undredes saa meget des mere derover, som de Soldater, der var indkvarterede i de lavere liggende Huse, ikke fandt nogen Forandring i Smagen af deres Drikkevand. Dog snart begyndte ogsaa dette at fordærves og fik en Brakvandssmag. Drikkevandet paa de Steder, der laa i Fjendens Nærhed, blev aldeles udrikkeligt.

Tropperne saa sig fordømte til at dø af Tørst. Mange krævede at indskibes; andre frygtede den største Fare af en Indskibning, da Alexandrinerne var bekendte for Troløshed. Endog Indbyggerne i Nabolaget, der hidtil havde vist sig velsindede, vilde efter al Sandsynlighed falde over de Bortdragende.

Cæsar nødtes til at berolige sine Soldater ved en Tale: Paa Flugt var der ikke at tænke. Hvad skulde der blive af dem, dersom den hele fjendtlige Hær angreb dem i det Øjeblik, de vilde gaa ombord? Hvad det gjaldt om, var ikke at fly, men at sejre for enhver Pris. Vand vilde de ikke længe komme til at savne. Man vilde sandsynligvis strax finde Vand ved at grave Brønde ude ved Kysten; fandtes intet dèr, kunde man daglig lade fersk Vand komme enten fra Paraitonion vest for Alexandria eller fra en af Øerne østpaa. Vinden kunde jo ikke paa én Gang blæse fra Vest og Øst, og Fjenden havde ingen Flaade.

Cæsar befalede saa Centurionerne at lade deres Folk

afbryde alt andet Arbejd og grave Brønde. Tropperne borede Dag og Nat uden Ophør og fandt allerede den første Nat en Overflødighed af drikkeligt Vand.

6

Efter Modtagelsen af Befaling fra Cæsar havde Domitius Calvinus skyndt sig at lade den 37. Legion blive indskibet til Alexandria; en anden af hans tre Legioner skulde marchere til Ægypten gennem Syrien. Det faldt ham ikke let at give Afkald paa disse to Legioner; thi han havde dem haardt nødig imod Farnaces. Men han adlød.

Den Legion, der havde taget Søvejen, medførte Korn, Levnedsmidler, Vaaben, Pile, Krigsmaskiner. Den blev af Vinden drevet forbi Alexandrias store Havn til en Kystplads uden Vand. Flaadens Overbefalingsmand, som var nødsaget til at ankre dèr, sendte en Robaad til Cæsar for at underrette ham om sin Ankomst og om sin pinlige Stilling.

Cæsar gik ud med sin Flaade for at opsøge Konvojen; men han medtog ingen Soldater for ikke under sin Fraværelse at blotte Forskansningerne i Byen for deres Forsvar. Dog mens han laa ved Kastellet Chersonesos (nu *Marabut-Taarnet*), en 10,000 Meter fra Alexandria, fangede fjendtlige Ryttere nogle af hans Søfolk, der var gaaede i Land for at plyndre, og erfor, at Cæsar var i Nærheden uden Soldater.

Strax lod Ganymedes Tropper gaa ombord, og en fjendtlig Escadre mødte Cæsar paa Tilbagevejen. Et Skib fra Rhodos havde fjernet sig noget fra Transportflaaden, og Alexandrinerne betragtede det allerede som sikker Prise. Men Rhodierne, der var stolte af det Ry for Tapperhed og Sømandsdygtighed, som de længst havde

indlagt sig, gjorde deres Yderste, frelste Flaaden og afgjorde Sejren.

Man tog fra Fjenden en Galej med fire Rækker Aarer; en anden blev sænket; to andre mistede deres hele Mandskab. Cæsar førte sin sejrrige Flaade i Havn. Den havde paa Slæbetov Transportfartøjerne med den 37. Legion, med Levnedsmidler og med Vaaben.

Cæsars Styrke var nu omtrent fordoblet. Hans Flaade indbefattede foruden den nu ankomne 37. Legions Escorte og de Galejer, med hvilke han var kommet til Ægypten, Skibe, som var blevne sendte ham fra forskellige Steder i Østen.

Han havde ni Galejer fra Rhodos, otte fra Pontus og tolv fra Asien, i Alt 34 Galejer, af hvilke fem med fem Rækker Roere og ti med fire Rækker. De andre var af svagere Bygning og mest uden Dæk. Tillands var hans Styrke tre Legioner, i dette Tilfælde i Alt 6 til 7000 Mand Fodfolk, nogle Bueskytter fra Kreta, og en Smule Kavalleri fra Asien.

7

Da Alexandrinerne viste sig nedslaaede over deres Flaades Nederlag, udfoldede Ganymedes Mod og Energi. Han indsaa Vanskeligheden ved at slaa Romerne tillands, skabte derfor en ny Flaade.

Han lod de Vagtskibe komme, der indkrævede Tolden ved Nilens syv Mundinger, og han paabød Udbedringen af de gamle Skibe, der opbevaredes i det kongelige Arsenal. Man manglede Aarer. Han lod Tagene bortføre fra Buegange og Gymnasier for at der kunde gøres Aarer af deres Bjælker og Planker.

Snart havde han 22 firerads Galejer og fem med fem

Rækker, foruden et stort Antal Smaaskibe uden Dæk. Han lod denne saa ilsomt istandbragte Flaade gøre en Prøve-Manøvre i Eunostos, Byens vestlige Havn, samlede udsøgte Folk til at kæmpe paa Skibene og beredte Alt til et Søslag. Han havde jo Øen Faros inde, blot med Undtagelse af Fyrtaarnet, og var Herre over Dæmningen Heptastadion.

Cæsar, der ikke vilde taale, at han blot en Dag blev udelukket fra Havet, besluttede ufortøvet at angribe. Han havde foreholdt sine Soldater, at de her var nødsagede til i hvert Sammenstød at sejre, havde ladet Centurionerne forklare dem, at de endog som Sejrherrer gik en uvis Skæbne i Møde, men at de slagne ikke vilde have nogen Udvej hverken tillands eller tilvands, medens Fjenden med sine Hjælpemidler kunde bære mer end ét Nederlag.

Det var de ypperste af Legionssoldaterne, som Cæsar anbragte paa sine Skibe, omtrent Halvdelen af hans Fodfolk. Det øvrige blev efterladt som Vagt paa de Steder i Byen, han holdt besat. De, som blev tilbage, anraabte dem, der gik ombord, om ikke at svigte den Tillid, alle havde til dem.

Disse var ikke blot tapre, men ildfulde og fast besluttede paa at bringe ethvert Offer.

8

Cæsar sejlede da med sine 34 Skibe rundt om Øen i den Hensigt at trænge ind i Eunostos-Bugten, hvortil Adgangen var yderst smal og farlig, da den var spærret af undersøiske Skær. Han anbragte paa sin højre Fløj de ni Galejer fra Rhodos, paa sin venstre de otte fra Pontus. Mellem dem var et Mellemrum af omtrent tre Hundrede Meter, som ansaas tilstrækkeligt til Manøvrering. I anden Linje havde han de sytten øvrige Galejer og de mindre

Fartøjer. Enhver af Galejerne i Reserven skulde støtte en bestemt Galej i første Linje.

Alexandrinerne havde 22 Galejer i første Linje, de andre i anden, men desuden en Mængde Brandere, der var fulde af fængende Pile og af brændbare Stoffer.

Hele Alexandria var Tilskuer til det Slag, der forestod. Indvaanerne stod paa Tagene og paa ethvert højt Sted, hvorfra man havde Udsigt til Havet eller kunde skyde ned i Havnen.

Begge Hæres Landtropper var lige saa nysgerrige, havde forladt deres Arbejde og saa til.

Hvor de to Flaader laa, var Farvandet en sand Skærgaard. Mellem de undersøiske Sandbanker var der kun ganske snevre Indløb. Man kunde ikke komme hinanden til Livs, med mindre en af Flaaderne vovede Passagen. For Romerne var der først Vanskeligheden ved at naa igennem, saa den, at udfolde deres Styrke efter Gennemfarten, endelig den, at de, i Tilfælde af at Krigslykken gik dem imod, ikke kunde foretage noget Tilbagetog.

Saavel Cæsar som Ganymedes laa da nogen Tid og ventede paa, at Modstanderen skulde foretage den angribende Bevægelse. Men Eufranor, som førte Galejerne fra Rhodos, en lige dristig og erfaren Admiral, bad Cæsar om Tilladelse til at foretage Gennemfarten med sine Skibe og indestod for at kunne modstaa Fjendens Angreb, til de øvrige fulgte. Cæsar gav da Signalet, og fire Galejer fra Rhodos løb først igennem den snevre Rende.

Alexandrinerne angreb Eufranor med yderste Forbitrelse. Men forgæves søgte de at komme hans Skibe nær fra Siderne og knække deres Aarer. De frembød ikke et Øjeblik Flanken, men drejede og vendte sig saa behændigt, at de stadigt løb Bugsprydet i Fjendens Skibe. Imens sejlede Cæsars øvrige Skibe ind gennem Renderne.

9

Havnen var ikke større, end at dette betydelige Antal af Orlogsmænd fyldte den helt mellem Kysten og Faros' vestlige Spids.

Alexandrinerne var fler i Tal og kendte Farvandet anderledes nøje. Men Romernes krigsvante Legionssoldater, hvem Intet her skræmmede, lagde snart deres Overlegenhed for Dagen. De mistede ikke et eneste Skib, entrede og erobrede to ægyptiske Galejer, sænkede desuden tre.

Den ægyptiske Flaade tyede ind i Hjørnet mellem Heptastadion og Byen, og dèr blev den skærmet ved Pileskud fra Dæmningen og fra Husene i Land.

Cæsars Sejr var saaledes ufuldstændig. Men da han dog af al Magt vilde udnytte den, besluttede han at bruge Lejligheden til at indtage Heptastadion og Faros.

Husene paa Øen var ensartede med Alexandrias, kun mindre høje. Der gik ingen Mur omkring Øen; men der var opført Taarne til dens Forsvar, og disse var indbyrdes forbundne. Kysten var høj og stejl; Grundene gjorde det svært at nærme sig den.

Da Cæsar ikke kunde berøve sine Skibe deres Besætning, kunde han nu blot anvende de Soldater, han havde efterladt i Byen som Vagt ved de dèr opførte Forskansninger. De fleste af disse i Forening med det lette Fodfolk ordnede han i ti Cohorter, lod en Del galliske Ryttere, der egnede sig til Infanteritjeneste, forene sig med dem, anbragte dem i lette Fartøjer, og foreskrev dem at gaa i Land paa den Del af Øen, hvorfra paa den store Havns Side, den østlige, Heptastadion gik ud.

Men neppe nærmede de rummelige Skibsbaade sig Kysten, før de overøstes med Pile og Stene; tilmed var Faren stor for at løbe paa Grund. Romerne maatte uafbrudt lodde, hindrede som de blev af fjendtlige Chalupper.

Det lykkedes dem dog at sætte stedse flere Soldater i

Land, og at drive de Fjender, der stod opstillede paa Kysten, ind i Faros's Indhegning.

Men andre strømmede til, og Romerne havde hverken Stormstiger eller Krigsmaskiner, som behøvedes til Indtagelse af en Fæstning.

10

Alligevel var Ægypterne paa dette Tidspunkt blevne saa forskrækkede, at de løb deres Vej, ikke blot forlod Øen, men endog det Fort, som beherskede Broen for den nordre Ende af Dæmningen. De løb langs Heptastadion, og kastede sig ud i Havnen Eunostos for svømmende at naa ind til Alexandria. Mange blev nedsablede, 600 tagne til Fange.

Imens plyndrede og ødelagde Romerne alle Bygninger paa Øen. Cæsar overlod Soldaterne det hele Bytte og lod Faros's Huse jævne med Jorden. Han lod Øens Kastel yderligere befæste og lagde en Besætning deri. Alexandrinerne beholdt kun Kastellet paa Sydsiden og den Brobue, det beskyttede, saa de endnu var i Stand til naarsomhelst at sejle fra den store Havn ind i Eunostos og omvendt.

Cæsar besluttede at indtage dette stærke Kastel Dagen efter. Han bragte Maskiner til Veje og forsynede med store Masser af Pile de Skibe, der skulde deltage i Angrebet. Der faldt da ogsaa en saadan Regn af Pile og Stene, slyngede af Kasteskytset, at den ægyptiske Besætning ikke kunde holde Stand, men flygtede ind i Byen.

Hurtigt lod Cæsar nu Tropperne gaa i Land og drage en Forskansning tværs over Dæmningen en Smule foran den Bro, der laa over Brobuen i Byens umiddelbare Nærhed. Samtidigt lod han Buen tilspærre med Sten, saa fjendtlige Skibe ikke længer kunde gaa igennem.

Alt dette var næsten udført, da de ægyptiske Tropper pludseligt brød frem fra Alexandria og gjorde Front mod Dæmningen. Brandere nærmede sig de romerske Skibe, og Alexandrinerne sendte fra deres Fartøjer Sværme af Pile mod de paa Broens Forskansning arbejdende Legionssoldater.

II

En stor Del romerske Matroser var klatrede op paa Dæmningen og holdt med deres Buer og Slynger de ægyptiske Baade i Afstand. Men da en Flok Alexandrinere havde besteget Dæmningen bag dem og faldt dem i Ryggen, tabte de Fatningen og søgte i største Hast ned til deres Skibe. En større Flok kom til og forfulgte dem.

Derved blev paa én Gang de Soldater modløse, som var forblevne paa de romerske Fartøjer. For at Fjenden ikke skulde erobre deres Galejer, fjernede de sig lidt fra Diget og medtog de Stiger, ad hvilke man fra det kunde komme ned til dem.

Men nu blev Legionssoldaterne grebne af Panik. De ramtes stadigt fra Bysiden af Ægypternes Pile; pludselig hørte de bag sig Skrig og Skraal, saa deres Kammerater flygte, og forstod, at ethvert Tilbagetog blev dem umuliggjort, dersom Skibene gik til Søs. De forlod da den anlagte Forskansning, og gav sig til at løbe for at komme ombord.

De først ankomne kastede sig imidlertid i saa stort Antal i Baadene, at disse sank. Andre, der ingen Plads kunde finde, blev huggede ned. Nogle naaede Skibe, der laa for Anker, og undslap, atter Andre reddede sig ved Svømning ud til Skibene, idet de holdt Skjoldet over deres Hoved som Værn mod Pile.

Cæsar var saa længe som muligt blevet ved Forskansningen og havde opmuntret sine Tropper til at vise Fasthed. Tilsidst nødtes ogsaa han til at forlade Stedet og ile til den Baad, med hvilken han var kommet.

Men den Hob af Flygtninge, som han havde i sine Hæle, sprang i Baaden paa samme Tid som han. Det blev umuligt at ro, ja endog blot at sætte fra Land. Cæsar sprang da i Vandet og svømmede ud til de fjernere liggende Skibe. Han kastede sin Purpurkappe for at bevæge sig lettere og ikke blive kendt.

Efter Dion og Appian foreviste Alexandrinerne senere denne Kappe som Trofæ. Derimod er det Træk, der fortælles af Suetonius, Dion og Appian, at han svømmende holdt visse vigtige Manuskripter i Vejret med venstre Haand, efter al Sandsynlighed en Fabel, da Hirtius ikke nævner det i *Den Alexandrinske Krig* og da ifølge selve Appian Cæsar oftere dukkede under for at unddrage sig Blikke og Pile. Den Baad, han havde forladt, sank snart efter med alle dem, den havde ombord.

Omtrent 400 Legionssoldater og endnu flere romerske Søfolk mistede ved denne Lejlighed Livet. Alle de vundne Fordele gik tabt.

12

Det var Cæsars Grundsætning, at man efter et Nederlag altid strax maatte imponere Fjenden. Han lod da atter og atter Alexandrinernes Værker angribe, og virkelig syntes Ægypterne betagne af en saa ualmindelig Fasthed. Der kom Sendemænd til ham, som skulde bede ham gengive Ptolemæos Friheden og Tronen. De paastod, at Ægypterne var trætte af Arsinoë's og Ganymedes' Tyranni: ifald Cæsar vilde handle i Forstaaelse med Kongen, vilde de være ham lydige.

Skønt vel bekendt med ægyptisk Troløshed, fandt Cæsar det klogt, ikke at afvise Deputationen. Han regnede desuden med Befolkningens kendte Vægelsind.

Han lod Ptolemæos kalde og anmodede ham om at gøre, hvad han formaaede, for at stifte Fred. Den Trettenaarige, som allerede var øvet i Forstillelse, lod rørt, og bad grædende Cæsar ikke skille sig ved ham. Men neppe var han sin egen Herre, før han optraadte som Romernes mest lidenskabelige Fjende.

Cæsar var paany i en fortvivlet Situation. Endnu var ikke engang den ene Legion, Domitius skulde sende ad Landvejen, naaet til sit Bestemmelsessted, og selv naar den ankom, betydede den saare lidet mod Overmagten. Han sendte da nye Ilbud og opfordrede Domitius til i egen Person over Syrien at tilføre ham to Legioner.

Noget Haab kunde Cæsar nære til Mithridates af Pergamon. Men Mithridates havde den besværlige Marche at foretage gennem Syrien og Palæstina. Han maatte tiltvinge sig Adgang til Ægypten ved Pelusium, saa omgaa Nil-Deltaet; og endda var det jo usikkert, om ikke Ganymedes drog ham i Møde og slog ham.

Dog Mithridates viste sig Opgaven voxen. Han havde samlet en Hær af Kilikiere, Beduiner og Jøder, af Bueskytter fra Ituræa, et Landskab i Coelesyria (mellem Libanos og Antilibanos).

Mithridates var en Søn af Menodotes og Adobogianis; hans Moder nedstammede fra Asiens Fjerdingsfyrster; da den store Mithridates paa Grund af det unge Menneskes høje Stand eller snarere paa Grund af hans Skønhed havde taget ham til sig og ladet ham opdrage ved sit Hof, gav Moderen ham det kongelige Navn for at man skulde tro, hun havde faaet ham med Mithridates — hvad hun maaske ogsaa havde.

Det er i *Ouverturen* fortalt, hvorledes Idumæeren Antipater med 3000 Mand jødiske Tropper stødte til Mithridates. Da han nærmede sig Ægypten, naaede Rygtet om hans Ankomst Alexandria i Januar 47.

For at umuliggøre Cæsar Ernæringen af de talrige Soldater, som var undervejs, lod den ægyptiske Regering lette Skibe krydse udenfor Alexandria og lagde andre i Baghold, der uforudset kunde overfalde ankommende Transportfartøjer.

Da Cæsar erfor det, lod han sin Flaade under Befaling af Tiberius Nero løbe ud for at opsøge de ægyptiske Krigsskibe. Som forrige Gang var det i Søslaget Eufranor, der sejlede i Spidsen. Han sænkede en treradaaret Galej og gav sig til Forfølgelse af en anden; men da han vovede sig for langt frem, blev han omringet af fjendtlige Skibe og faldt som Helt, gik ned med sit Krigsskib. Tiberius Nero sejrede trods dette store Tab, og fra da af var Cæsars Tilførsel sikret.

13

Da Mithridates naaede Pelusium, som forsvarede Adgangen til Ægypten, mødte han kraftig Modstand; Byens Besætning var stærk. Men da han angreb den paa én Gang fra Landsiden og Søsiden, indtog han Fæstningen endnu samme Dag, og fortsatte sin Marche for at overskride Nilen ved Deltaets Delingspunkt.

Her var Fortroppen af den ægyptiske Hær draget ham i Møde. Den fandt Mithridates' Lejr befæstet paa romersk Vis. Det skræmmede ikke de kampivrige Tropper, der end ikke oppebiede Forstærkning. Men saa ildfuldt de angreb, skete deres Stormløb mod Lejren uden Orden og Plan, saa det lykkedes Mithridates ved Udfald fra Lejrens Porte at splitte dem og dræbe mange af dem.

Rygtet om dette Slag naaede snart Alexandria og havde den Virkning, at Cæsar og Ptolemæos næsten samtidigt forlod Byen. Ptolemæos indskibede sin Hær paa den kano-

biske Nilarm, hvor hans Flaade laa beredt; Cæsar, der ikke vilde kæmpe paa Nilen, foretrak en anden Rute, gik i Land ved Chersones og førte sine Tropper omkring Søen Mareotis Mithridates i Møde.

Fjerde Dagen efter sin Afmarche fra Alexandria var Cæsar naaet frem i ringe Afstand fra Undsætningshæren. Da han maatte frygte, at Ptolemæos naaede den før han selv, og tilføjede den et Nederlag før hans Ankomst, foretog han en Ilmarche og stødte endnu samme Dag til Mithridates' Tropper.

Kongen havde imens lejret sig paa venstre Bred af den kanobiske Nilarm i en af Naturen befæstet Stilling, paa en rund Høj af trekantet Form. Dens ene Side støttede sig til Nilen, dens anden var beskyttet ved saadanne Terrain-Hindringer, at man kunde have antaget dem for anbragte med Forsæt; den tredie Side var dækket ved en Sump. Ægypterne forskansede yderligere Stillingens svage Punkter.

14

For at komme i Berøring med Fjenden havde Cæsar en snever Kanal med høje Bredder at passere. Kongen sendte sit hele Rytteri for at hindre Overgangen. Først da Cæsars germanske Ryttere dels fandt Vadesteder, dels svømmede over Kanalen, gik Legionssoldaterne over paa improviserede Broer. Ægypterne flyede og Rytteriet huggede mange ned.

Hæren gik lige imod den ægyptiske Lejr. Cæsar fandt dens Beliggenhed for gunstig til at angribe samme Dag og med trætte Soldater. Han opdagede imidlertid i Lejrens Nærhed et Kastel, der var forbundet med Lejrhøjen ved en Forskansning, besluttede at anvende en overvældende Styrke til dets Indtagelse, og stormede det ved Daggry.

Derfra angreb han Lejrens Forskansninger, kun ikke

fra Sumpsiden. Men Slyngekastere og Bueskytter gjorde Hæren stort Afbræk, og ingensteds brød Romerne igennem. Dog saa opdagede Cæsar, at det højeste Parti af Lejren var blottet for Forsvarere, fordi Ægypterne havde ment dette Punkt uangribeligt.

Han befalede da Carfulenus med nogle Cohorter at gaa rundt om Lejren og klatre op til Højens Top.

Ved dette uventede Angreb tabte Ægypterne Besindelsen, blev grebne af Rædsel, og flygtede hovedkulds. Synet af denne Flugt gav de øvrige Legionærer nyt Mod, og Ægypterne flygtede nu over hele Linien, saa et stort Mandefald fandt Sted.

Det lykkedes Ptolemæos at undslippe fra Lejren og naa ud til et af sine Skibe; men Flygtningene, der svømmende søgte til de nærmeste Fartøjer, klamrede sig ogsaa til Kongens, saa det sank.

Barnekongen druknede; hans Lig blev senere fundet i Floddyndet, kendeligt paa det gyldne Harnisk.

Cæsar sendte Kyradset som Tegn paa Afgørelsen til Alexandrinerne, og i Tillid til, at Krigen nu var endt, red han, kun fulgt af sit Rytteri, ad nærmeste Vej til Hovedstaden. Alexandrias Indvaanere gik ham imøde i Optog og i Dragter som Bønfaldende og med deres Templers hellige Kar i Spidsen. Consulen red roligt ind i Byen gennem de før saa fjendtligt sindede Kvarterer. Overalt var Barrikaderne blevne jævnede. Alexandrinerne havde kastet deres Vaaben.

De Tropper, som Cæsar havde efterladt som Vagtposter, modtog ham med Jubel. Han tog efter sin Vane ingen Hævn over de Overvundne.

Kleopatra

15

Nu endelig var Kleopatras Sag den sejrrige, og der kan ingen Tvivl næres om, at hun har følt en stærk Glæde. Cæsar udnævnte hende til Ægyptens Dronning, og hun besteg da paany sin Faders Trone, denne Gang sammen med sin yngste femaarige Broder, Ptolemæos Neoteros, med hvem hun efter Landets Sæd nu maatte forlove sig.

Cæsar erklærede det officielt for Pligt at ordne Ægyptens Anliggender, som Ptolemæos Auletes' Testamente foreskrev det. Hans virkelige Grund var naturligvis ikke Pligtfølelse mod den afdøde ynkelige Konge.

Grunden var dobbelt. Han vilde, som Suetonius siger (*Cæsar* 35) ikke gøre Ægypten til romersk Provins, for at dette rige Land ikke i en eller anden selvraadig romersk Statholders Hænder skulde blive Udgangspunktet for et Oprørsforsøg. Dette Hensyn var rent politisk. Et andet var øjensynligt erotisk. Han vilde af gengældt Lidenskab for Kleopatra gøre hende hvad Godt han formaaede.

I sin Bog om Borgerkrigen angiver han paa det eneste Sted, hvor han overhovedet nævner hende, som Grund til sin Handlemaade, at hun altid var forblevet Romerne tro og var blevet i hans Hovedkvarter *(quæ manserat in fide præsidiisque ejus)*; men hun har sikkert udøvet en Trolddom over ham.

Plutarch har ikke beskrevet Kleopatras Skønhed, da hun endnu var ganske ung. Hvad han har erfaret om den, angaar den Tid, da hun lærte Antonius at kende, altsaa var syv Aar ældre.

Da beskriver han hende saaledes: »Hendes Skønhed i og for sig var ikke saa overordentlig, at den slog dem, som saa' hende; men ved nærmere Omgang udøvede hun en uimodstaaelig Tiltrækningskraft. Ved hendes fængslende Underholdning og al den Ynde, der laa i hendes Væsen, virkede hendes skønne Aasyn som om en Braad trængte ind i Sjælen.

»Det var en Nydelse at høre Klangen af hendes Stemme. Hendes Tunge var i sin Smidighed og Evnerigdom som et mangestrenget Instrument, der beherskede enhver Mundart, hun vilde anvende, saa hun uden Tolk kunde tale med næsten alle Barbarer. Hun svarede paa vistnok ethvert Spørgsmaal, der rettedes til hende af Æthioper, Troglodyter, Hebræere, Arabere, Syrere, Medere, Parthere. Man siger, at hun forstod endnu flere Sprog, medens hendes Forgængere blandt Kongerne med Møje havde lært Ægyptisk og enkelte af dem endog havde glemt Makedonisk.«

16

Af fire Mynter, der bringer Afbildninger af hendes Hoved med Dronningens Pandebind, slaaede dels i Alexandria, dels i Syrien, er de to fra Alexandria de bedste. De findes paa Reversen af Mynter, som paa Forsiden med græske Bogstaver har Indskriften *Antonios Autokrator Triton*, *Triôn Andrôn* ɔ: Antonius, for tredie Gang Imperator, Triumvir. Om Kleopatras Brystbillede staar her *ΒΑΣΣΙΛΙΣΣΑ ΚΛΕΟΠΑΤΡΑ ΘΕΑ ΝΕΩΤΕΡΑ* (Basilissa Kleopatra Thea Neotera) ɔ: Dronningen, Kleopatra den Yngre, den Guddommelige.

Disse Mønter er altsaa fra en senere Tid end den, hvor hun og Cæsar udgjorde et Par. De giver en klar Forestilling om hendes skønne, regelrette Profil med den krummede Næse og den kraftige Hage, for den enes Vedkommende ogsaa en Anelse om Blikkets Dybde og Smilets Trylleri.

Dion Cassius siger i Anledning af Kleopatra om Cæsar (42. Bog 34. Kap.): »Han var i højeste Grad tilbøjelig til at forelske sig *(erotikotatos)* og havde staaet i Forhold til de fleste, hvem Tilfældet førte ham sammen med«.

Dion vil antyde, at Cæsar ikke havde vist sig synderlig kræsen, men, som Suetonius rent ud siger, havde han under sit mangeaarige Lejrliv i Gallien og Provinserne havt Forbindelser med en god Del Kvinder, ligesom han jo endnu efter Opholdet i Ægypten beskyldes for at have staaet i Kærlighedsforhold til Kong Bogudes' af Mauritaniens Dronning Eunoe, hvem han formodentlig under det afrikanske Felttog Aar 46 lærte at kende, og hvis Mand (som hans Forbundsfælle under det spanske Felttog i det følgende Aar) i Grunden ved en tilfældig Manøvre vandt Slaget ved Munda for ham. Kongen synes da ingen Uvilje at have næret mod Cæsar. Formodentlig havde han som Konge af Mauritanien saa mange Hustruer, at det ikke kom ham an paa en mere eller mindre. Cæsar siges at have givet baade Dronning Eunoe og Kongen en overordentlig Mængde Gaver.

Dog ingen af alle disse Forbindelser hverken dem med fornemme Romerinder eller med Barbarkvinder eller med exotiske Fyrstinder har for Cæsar havt den Betydning som Forbindelsen med Ægyptens unge, dejlige og stolte Dronning.

Hun har øjensynlig ikke blot vundet ham ved Skønhed og Vid, men ved den Blanding af den højeste Anstand og Værdighed med den Appel til hans Medlidenhed som Dion udtrykker ved Ordene *σεμνοπρεπεστάτη καὶ οἰκτροτάτη* i det ovenanførte Kapitel, hvor han særtegner hende saaledes: »Henrivende at se og at høre, i Stand til at betvinge endog enhver den, der var uvilligst til Kærlighed eller stærkest afkølet af Alderen.« Og dertil kom, at hun med fuld Klarhed i sin Skønhed saa' sin mægtigste Støtte, derfor ved at smykke og klæde sig som ingen anden, forøgede den Trolddom, hendes Ydre øvede i Ungdommens Glans.

17

I de otte Maaneder, den alexandrinske Krig tog Cæsar, var han, indelukket i sit Slot, næsten ikke veget fra Kleopatras Side uden for at kæmpe paa Liv og Død. Det var otte Sværd- og Honning-Maaneder. Han kunde ikke overtale sig til at forlade hende.

I Rom, hvor den værste Uorden herskede og Blodet flød, havde man efter December 48 ikke hørt fra ham. Hans Legioner i Omegnen gjorde Mytteri. — Cæsar blev borte.

Farnaces havde slaaet Domitius' Tropper, bemægtiget sig Pontus, Kappadokien, Armenien. — Cæsar lod ikke høre fra sig.

I Afrika samlede Cato ved Utica en overlegen Hær, fjorten Legioner, 10,000 numidiske Ryttere, 120 Krigselefanter. — Cæsar syntes ikke at have hørt derom.

I Spanien æggedes der til almindeligt Oprør, Sextus Pompeius stod snart dèr i Spidsen for en talrig og tapper Styrke. — Cæsar anede det øjensynligt ikke.

I Kleopatras Arme glemte han for en Tid alle de Farer, der truede ham, alle de Opgaver, der paatvang sig ham.

Saasnart Ptolemæos var tilintetgjort, beredte han sig i al Mag til en Lystrejse med Kleopatra paa Nilen.

Sikkert nok var hendes Kærlighed det eneste Lyspunkt i Verdensherskerens Liv under den lange Tid, hvor han sunket fra Magtens Højde under fortvivlede Forhold, afskaaret fra al Forbindelse med Rom, kæmpede for sit Liv og dermed ogsaa for Kleopatras Fremtid.

Han havde lært at vurdere hendes tapre Sind, hendes Væsens Energi, der ikke gav tabt. Hendes nøje Kendskab til alle ægyptiske Personligheder og Forhold maa desuden have været ham til stor Nytte i den Mængde

Tilfælde, hvor et Raad var ham tjenligt. Hun var jo næsten den eneste, paa hvem han i Alexandria kunde stole.

18

Forbindelsen med Kleopatra kunde i det offentlige Omdømme iøvrigt kun skade Cæsar, som den da ogsaa sidenhen skadede ham i Rom, hvor hun som fremmed Dronning var upopulær og desuden udæskede ved sin Stolthed. Men Forbindelsen med Cæsar var til Gengæld for Kleopatra til ubeskrivelig Nytte, og den tilfredsstillede ikke blot det kvindelige Instinkt, der drog hende til den Største, men hendes stærkt udviklede Ærgerrighed. Sikkert har der foresvævet hende noget saadant som en Pagt med Cæsar paa lige Vilkaar. Som Cæsars kongelige Veninde vilde hun komme til at dele Verdensherredømmet med ham.

Arsinoë blev sendt til Rom for der at opspares til Sejrherrens Triumftog. Saa hengav Cæsar ved Kleopatras Side sig for eneste Gang i sine Dage roligt til det Liv i Glæde og Fest, for hvilket han i de mange barske Krigsaar under Felttogene i Nord og Syd, i Vest og Øst, var bleven fremmed.

Kleopatra hyldede Cæsar ved at gøre ham delagtig i enhver forfinet aandelig og sanselig Nydelse, til hvilken Videnskabens og Livsglædens Hovedstad indbød. Han lærte alt Videværdigt og Seværdigt, alt hvad det var værd at se og opleve i Ægypten, at kende.

Da Alexandria ikke havde mere Nyt at byde paa, lod Kleopatra sin store Elskede gaa ombord paa hendes kongelige Pragtgalej, et uhyre, flydende Palads, mer end atten Meter højt over Vandspejlet, hvor Stokværk løftede sig over Stokværk, alle omgivne af aabne Buegange og for-

synede med Udsigtstaarne, paa hvilke man stod skærmet mod Solen af Purpurbaldakiner.

Ledsaget af talrige smaa Lystfartøjer skulde denne enestaaende Pragtbygning, hvis Navn var Thalamegos (ɔ: et Skib, som rummer Værelser) roes op ad Nilen. I det Indre var der talrige Kammere, forsynede med al den græsk-ægyptiske Civilisations Luxus, og rummelige Sale, omgivne af Kolonnader.

Et Bakkostempel med Søjlehal og tretten Sofaer havde et Loft, der var hvælvet som Loftet i en kunstig Grotte, og skinnede af Jaspis, Lapis, Alabast, Amethyst, Topas, Karneol og Aquamarin.

Meningen var, at Cæsar i dette Fartøj skulde roes lige til Æthiopiens Grænse. Dog det synes, som om Soldaternes Uvilje over at han fjernede sig saa langt kom ham for Øre og bevægede ham til at vende om.

I Alexandria modtog det omstemte Folk ham med tilsyneladende Varme, og Cæsar løsrev sig endnu ikke fra Kleopatra. Det skete først, da Efterretningen endelig naaede Cæsar, at Farnaces, Mithridates' utaknemmelige Søn, der i sin Tid havde gjort Oprør mod sin Fader og været Skyld i hans Død, ikke blot havde slaaet Cæsars Legat ved Nikopolis, men herskesyg og grusom som Faderen, plyndrede hele Lilleasien, ranede Tempelgods, gildede Ynglinger, skændede Jomfruer, lod Indfødte og Romere i stort Antal myrde. Og ingensteds fandt han Modstand.

19

Da Cæsar efter ni Maaneders Ophold i Ægypten endelig indskibede sig til Syrien, bar Kleopatra under sit Hjerte Cæsars eneste Søn, der fødtes nogle Maaneder derefter, og

med Faderens Minde fik Navnet Cæsarion. Afskeden blev hverken af Cæsar eller Kleopatra betragtet som uigenkaldelig, da den Aftale blev truffet, at Kleopatra, naar Barnet var født, skulde besøge Cæsar i Rom, officielt som Romerrigets nye Forbundsfælle.

Enkelte engelske og tyske Forfattere, Merivale og Adolf Stahr, har troet at kunne paavise en Indflydelse af Samlivet med Kleopatra paa Cæsars Holdning som paa hans Planer.

Det skal have forekommet ham en fristende Fremtidsudsigt at dele Verdensherredømmet med denne Kvinde, der var sit Køns Blomst og Krone, og som samtidigt havde Evnen til at forstaa ham. Det tager sig overmaade urimeligt ud. Cæsar var ikke sentimental, og Tanken om nu at dele Verdensherredømmet med nogen anden, Kvinde eller Mand, er visselig ikke faldet ham ind.

At han, 52 Aar gammel, skulde være bleven betaget af den 21aarige Kleopatras Forstaaelse af hans Væsen og Planer, klinger besynderligt, om saa blot af den Grund, at han neppe har betroet hende nogen Plan. Der gives, som der staar hos Plautus, dem, der véd, hvad Jupiter har hvisket Juno i Øret.

Man har ligeledes udtalt den Mening, at hvorvel Alexandria ikke blev noget Capua for Cæsars Daadskraft, har det orientalsk-græske Væsens Luxus og hele Aandsretning gjort et vist Indtryk paa ham, som før hans Tid persisk-østerlandsk Aand indvirkede paa Alexander.

Saaledes antyder Lucanus hundrede Aar senere Modsætningen mellem de gamle alvorsfulde Curiers og Fabriciers fattige, tarvelige Levevis og den Overdaadighed, med hvilken Kleopatra hidsede Havesygen hos sin Gæst.

I *Pharsalia* (10. Sang) skildres en Spisesal, hvori Dronningen beværter Cæsar. Lødigt Guld beklæder Salens Bjælker; Søjlerne er ikke af Marmor, men af Agat. Man træder paa Onyx. Ibentræ er ikke anvendt som

Prydelse for Pillerne, men som almindelig Træsort. Væggene er dækkede med Elfenben og Dørene med Skildpadde, der indfatter Smaragder. Jaspis er anvendt til Husgeraad. Tæpperne er Guldbrokade eller Skarlagen.

Der findes Sværme af Tyende, mørke Tjenere med kunstigt kruset Haar, eller saa blonde, som Cæsar end ikke havde set dem ved Rhinen, smukke Mænd og ulykkelige Ynglinge, hvem Jernet har gildet.

Og Festens Dronning er Kleopatra, smykket uden Maade, med Perler fra det røde Hav om Halsen og om Haaret, medens det hvide Bryst skimtes gennem det florfine Stof, som er farvet i Purpur fra Sidon, vævet af de blonde Serer, der fjernt ved Chinas Grænse frembringer gennemsigtige Kvindedragter.

Hos Kleopatra havde Cæsar drukket en Vin, som Romerne ikke kendte, Falerner, der ved en Blanding, med den Drue, der voxede paa Niløen Meroe, paa én Gang smagte mildt og som en langt ældre Vin.

Med enhver Forfinelse af Nydelser var han her bleven fortrolig, og han havde her som ingensinde før havt den fulde Fornemmelse af sin Magt til at berøve Kroner og uddele Kroner.

Men at Afrikas Virak skulde være steget Cæsar til Hovedet, som visse moderne Skribenter har ment, er der ingen Grund til at antage. Det er blevet sagt, at hans Væsens Ligefremhed i Ægypten tabte sig, og erstattedes med Herskerens Holdning. Man har i enkelte lakoniske Udbrud af Selvfølelse hos ham villet spore Indflydelsen fra Opholdet i Ægypten. Det turde være Hjernespind til Hobe.

Det eneste Punkt, paa hvilket det forekommer sandsynligt, at ikke netop Kleopatra, men overhovedet Skuet af Ægypten har paavirket Cæsar, er den Dragning til Østerland, der i hans sidste Leveaar er saa udpræget hos ham, og som giver sig Udtryk i Planen til det Parthiske Felttog, der efter al Sandsynlighed skulde fortsættes til

Indien og virkeliggøre hvad der foresvævede den store Alexander, men som denne ved sine Troppers Vrangvilje hindredes i at gennemføre.

Et Aar efter at Cæsar havde forladt Kleopatra, saa han hende paany i Rom. Men hvor meget var ikke fuldført forinden!

VENI, VIDI, VICI

I

Cæsars Ophold i Ægypten havde politisk og militært set været et eneste stort Fejlgreb. De ved Farsalos Overvundne fik Tid til at samle deres Kræfter og organisere nye Hære. Det gav dem fremfor Alt Pusterum til at fatte Haab og Mod. Havde Cæsar strax efter at være forvisset om Pompeius' Død, begivet sig fra Ægypten til den romerske Provins Africa, var han kommet alle sine Fjender i Forkøbet og med Erobringen af denne Provins havde han endt Borgerkrigen. Da han blev der, var han nødsaget til at føre fulde tre Krige endnu, før den var forbi.

Vi har set, hvor nær det var ved, at han under sit Ophold i Alexandria havde mistet Provinsen Asia.

Han havde paa et hængende Aar ogsaa mistet Illyria. Quintus Cornificius holdt som Cæsars Quæstor Illyrien besat med to Legioner og havde bevaret sig uskadt dèr, skønt Landet manglede Hjælpekilder til at underholde Soldaterne, da det var ødelagt af indre Uroligheder og havde lidt under Krigen i Nabolandet Makedonien.

Efter Farsalos havde Pompeius' Admiral, Marcus Octavius, lagt sig i Golfen ved Jader (nu *Zara*) med et stort Antal fjendtlige Galejer, og Cæsar nærede i Ægypten stadigt Uro for, at Pompeius' Hær skulde blive nydannet i Illyrien. Han paalagde derfor Aulus Gabinius at gaa fra Italien til Illyrien med tilstrækkeligt Fodfolk og Hestfolk til at sikre Landet.

Gabinius valgte af Frygt for Marcus Octavius Landvejen. Da han i Vinterens Løb ankom med 15 Cohorter Rekrutter og et Ryttercorps, fandt han Landet øde, ganske blottet for Levnedsmidler, og Befolkningen fjendsk. Paa Grund af daarligt Vejr var det umuligt at forsyne sig fra Søsiden. Forgæves angreb han en Del befæstede Stæder og led et Tab efter det andet. Illyrerne angreb ham saa og tilføjede ham et stort Nederlag. Han maatte trække sig tilbage til Salonæ *(Spalato)*, hvor han snart derefter døde.

Frelsen kom fra Vatinius, der kommanderede i Brindisi, og hvem Cornificius anraabte om Hjælp. Han vidste, at Marcus Octavius belejrede flere Byer paa Kysten, og da han ikke kunde indhente Befalinger fra Cæsar, som var blokeret i Alexandria, handlede denne fremragende og heltemodige Mand paa eget Ansvar.

Han havde skrevet til Calenus, der havde Kommando i Achaia, og anmodet ham om at sende sig en Flaade. Da denne var altfor længe om at sætte sig i Bevægelse, lod han de smaa Galejer, han besad, forsyne med Skibssnabler, lod de Veteraner af Cæsars ni Legioner fra den galliske Krig, som var udskrevne fra Hospitalerne i Brindisi, gaa ombord, opsøgte med sin lille Escadre Marcus Octavius' Flaade ved den Ø, som da hed Tauris, nu hedder *Torcola*, entrede med sine gamle Legionærer Octavius' Admiralskib, borede det i Sænk, bevarede Illyrien og derved Adriaterhavet for Cæsar.

2

Vi saa hvorledes samtidigt Asia foreløbigt var tabt for den romerske Sag. Under det Nederlag, Domitius havde lidt ved Nikopolis, var kun den ene Legion, den 36., bestaaende af romerske Borgere, som han havde tilbage efter

at have sendt Cæsar to til Ægypten, bleven uoprevet; den mistede dog 250 Mand. Men to Galatiske Legioner, som Dejotarus havde tilført ham, var løbne deres Vej, da Farnaces begyndte Slaget.

Og Farnaces' Hovmod og Grusomhed mod Romerne i Asien var svulmet fra Dag til Dag siden Sejren.

Skønt Cæsar klart saa, at hans Nærværelse var nødvendig i Rom, hvor først Cælius, saa Dolabella som Folketribuner gebærdede sig som Herrer i hans Fraværelse, og skønt i selve Italien hans gamle Legioner havde gjort Mytteri, ansaa han det dog for nødtvungent for den romerske Blændkrafts Skyld, først og fremmest at gøre Ende paa Farnaces' Overmod og Overmagt.

Farnaces mente øjensynligt, som hans Fader Mithridates, at kunne tage Kampen op med Romervælden. Det var desuden umuligt for Cæsar at taale, det blev sagt, Rom under hans Consulat mistede Strækninger, som var blevne underlagte Riget af Pompeius.

Den 27. Juni 47 ankom Cæsar med kun én Legion, den 6., til Antiochia, hvor han forefandt Marcus Antonius' Indberetninger om hvad der i den forløbne Tid var forefaldet i Rom. Antiochia havde strax efter Slaget ved Farsalos erklæret sig for Cæsar. Til Belønning gav han Byen en Fristads Rettigheder og lovede dens Forskønnelse med nyttige offentlige Bygninger. Der skulde bygges en Basilika, kaldet Cæsarion, et Circus og et Teater og en offentlig Badeanstalt. Pantheon skulde istandsættes og der skulde rejses en Statue for Roms Fortuna. Til Tak daterede Byen derefter sin Tidsregning fra Slaget ved Farsalos.

I Antiochia havde mange romerske Aristokrater indfundet sig for at hilse paa den romerske Consul, ogsaa Deputationer fra Omegnen. Hertil kom fremdeles Idumæeren Antipater (I S. 53), der altid sluttede sig til den Mægtigste. Han blev til Løn for de Tjenester, han havde gjort Cæsar under dennes Ophold i Ægypten, udnævnt til romersk Borger. Cæsar anerkendte desuden Hyrkanus

som jødisk Yppersteprest og tillod Genopførelsen af Jerusalems Mure, som Pompeius havde ladet nedrive.

Imperatoren udnævnte Sextus Cæsar til Statholder over Syrien og overlod ham de Legioner, der fandtes dèr, indskibede sig saa til Kilikien, hvis Byer han opfordrede til at lade sig repræsentere ved Sendemænd i Tarsus, Landets Hovedstad.

Han ordnede her hurtigt Provinsens Forhold, gik med sædvanlig Hast over Taurus og Kappadokien, blev to Dage i Mazaca (hvoraf der endnu existerer Ruiner nær *Kæsari*) og brugte Tiden, mens Tropperne samlede sig paa Pontus' Grænse, til at afgøre en langvarig religiøs Stridighed, der havde fundet Sted i Comana, hvor der var et Bellonatempel, det ældste og mest ansete Tempel i Kappadokien. Han tog dertil, udnævnte en vis Lykomedes til Gudindens Præst, og skyndte sig tilbage til sin Hær.

3

Nær Pontus' Grænse kom Dejotarus ham i Møde som Bønfaldende i Sørgedragt, og undskyldte sig for at have taget Pompeius' Parti i Borgerkrigen. Undskyldningerne blev ikke tagne for gode Varer; han skyldte Cæsar mer end Pompeius. Men Dejotarus skulde skaffe ham Tropper, især Kavalleri. Anden Straf fik han ikke.

Saaledes indbefattede Cæsars Hær endelig fire Legioner. Først den 6., han havde medført, men som højst talte et Tusind Mand, de andre havde den mistet i Kampe og Strabadser. Saa den 36. og en Legion fra Pontus, der allerede engang havde maattet slaas med Farnaces, været med i Nederlaget, og havde lidt Tab. Endelig en Legion, Dejotarus dannede, med hvilken der neppe kunde regnes. Det er i den nyere Tid med Sandhed blevet be-

mærket, at Cæsar aldrig havde raadet over en mindre imponerende Styrke.

Ved sin Ankomst til Pontus erfor Feltherren, at Farnaces havde slaaet Lejr ved den lille By Zela (nu *Zileh*). Han befalede strax, at de fire Legioner og Rytteriet skulde være samlede næste Dag paa et angivet Sted, 37 Kilometer fra den fjendtlige Front.

Dog Farnaces, der kunde slutte sig til Cæsars Iver for hurtigt at komme til Rom, tænkte blot paa at vinde Tid, gjorde gennem Afsendinge Fredstilbud, roste sig af, ikke som Dejotarus at have støttet Pompeius, og tilbød en Guldkrone.

Cæsar svarte høfligt, men bestemt, at han skulde vise sig retfærdig, hvis Farnaces viste sig ordholdende. Han satte ingen Pris paa Farnaces' Tilbageholdenhed under Krigen; han vilde tilgive de begaaede Grusomheder, da de dog ikke kunde gøres uskete; men han krævede øjeblikkelig Rømning af Pontus, Tilbagegivelse af alt ranet Gods og Frigivelse af romerske Finans-Embedsmænd. Farnaces' Gaver skulde blive modtagne, naar disse Krav punktligt var opfyldte.

Farnaces lovede Alt, hvad der forlangtes, kunde blot Intet gøre strax og udbad sig Tid. Cæsar lod sig ikke anfægte af Talemaader, men rykkede alt den 1. August imod Zela.

4

Det Sted, hvor Farnaces havde slaaet Lejr, var i Pontus' Historie berømt. Dèr havde tyve Aar forinden Mithridates slaaet en af Lucullus' Legater, Triarius. Det var det højeste Punkt i Egnen omkring den Slette, hvor Zela laa. Farnaces havde dèr genopført sin Faders gamle Forskansninger.

Da Cæsar 1. August kun var lidt over syv Kilometer fra Fjenden, lod han Egnen udforske, og da det meddeltes ham, at der lige overfor den Høj, paa hvilken Farnaces var lejret, ganske nær laa en anden, der ved en meget dyb Kløft var adskilt fra den, og at denne var særligt egnet til Lejrplads, besluttede han at bemægtige sig den ved Overrumpling.

Det var kun muligt ved et Vovestykke og kun, ifald man øjeblikkeligt skred til at befæste den. Han befalede da, at man skulde holde alt Tilbehør til Forskansning parat til at føres umiddelbart efter ham, brød op Kl. 2 om Morgenen med sine fire Legioner, der maatte lade al Bagage bag sig.

Saaledes gik han i Ilmarche over Zelasletten, ind i Bjergegnen paa modsat Side, og stod ved Daggry paa det Højdedrag, som det gjaldt om at befæste og til hvilket i Morgenens Løb alt Forskansningsmateriel blev bragt. Legionssoldaterne gav sig strax i Lag med Lejrens Befæstning.

Farnaces blev højligt overrasket ved at opdage den romerske Hær i kun 1500 Meters Afstand; men da han vidste, at det i Reglen var Soldaterne selv, der besørgede Træværk, Palissader og Faskiner bragte fra Sted til Sted, mens Cæsar denne Gang, for at have flere Tropper fri, havde ladet hele Arbejdet udføre af de Slaver, der gjorde Hærtjeneste, saa indbildte Farnaces sig, at han overfor sin Lejr kun havde faa Legionssoldater og besluttede at angribe uden Hensyn til de ufordelagtige stedlige Forhold.

Ved sine Sendebud havde han ladet Cæsar vide, at han i sit Liv allerede havde leveret 22 Slag uden nogensinde at være bleven overvundet. Hans Overmod var meget stort. Desuden gav selve det historiske Sted, hvorpaa der skulde kæmpes, Stedet, hvor hans Fader før ham havde sejret, baade ham og Tropperne en forøget Selvtillid. Han lod sine Tropper stige ned i den dybe Kløft mellem Lejrene og derfra storme Dictatorens Lejr.

5

Cæsar forstod ikke strax, at det var Farnaces' Alvor at ville optage Kampen paa saa ugunstige Vilkaar. Men da Cæsar begreb det, gav Kampsignalet og tiltalte sine Tropper, blev disse, som maatte ordne sig med yderste Hast, forskrækkede over det uventede Angreb. De skræmtes især, fordi Fjenden lod Stormvogne med Leer rulle ned ad sin Skrænt og ved den opnaaede Hurtighed et Stykke op ad den, der førte til den romerske Lejr, saa disse *Tanks* bragte Rækkerne i Uorden.

Længe syntes Udfaldet usikkert, Cæsars Centrum og venstre Fløj vaklede og gjorde ringe Modstand. Det var sjette Legions Veteraner paa højre Fløj, der afgjorde Slaget, og da først Farnaces' Tropper var styrtede ned i Kløften, blev Mandefaldet imellem dem umaadeligt.

Ja den romerske Hær gjorde nu et Modangreb paa den fjendtlige Høj, erobrede den og Lejren trods Jordsmonets Vanskeligheder. Alt blev hugget ned og et umaadeligt Bytte taget, som Cæsar helt overlod sine Soldater. Farnaces undkom med nogle faa Ryttere. Hans Hær existerede ikke mere.

Hermed var Provinsen Asia befriet fra enhver Frygt for Mithridates' Søn. Cæsar havde givet Romerne Oprejsning for Domitius's som for Triarius's tidligere Nederlag. Farnaces flygtede, forfulgt af Domitius, til Sinope, indskibede sig til sit Land, Krim (det tauriske Chersonesus), hvor hans Svoger, Asander, gjorde Oprør imod ham og kort derefter dræbte ham.

Cæsar sendte en Ven i Rom, hvis Navn angives som Amantius, men der ellers er ubekendt, Efterretningen om sin Sejr med de glade og stolte Ord *Veni, vidi, vici*, hvad Plutarch meddeler, idet han paa Græsk skriver: *Ἦλθον, εἶδον, ἐνίκησα* (Jeg kom, saa, vandt).

Efter Suetonius lod Cæsar senere i Rom ved sin Triumf over Pontus de samme Ord bære til Skue som Indskrift, i

hvilken Anledning Historikeren med Rette bemærker, at disse Ord ikke efter Triumfatorers sædvanlige Skik opregnede Krigens Bedrifter, men blot angav Hurtigheden.

I Virkeligheden vilde Cæsar jo ingenlunde dermed sige at Sejren havde været let, hvad langtfra var Tilfældet, men alene betegne, at den hele Krig var bragt til Ende i kun fem Dage.

6

Sejren vandtes den 2. August 47. Sejrherren tillod ikke sine Soldater at nedrive Mithridates' Trofæ over Triarius paa Valpladsen; vi har før set, at han nærede en religiøs Sky for Mindetegn og holdt dem i Ære.

Allerede Dagen efter Slaget ved Zela tog Cæsar afsted. Kun ledsaget af en Smule let Rytteri red han gennem Galatien og Bithynien over Antiochia og Nikæa til Provinsen Asia, belønnede undervejs Mithridates for hans Bistand ved at skænke ham Farnaces's Kongerige, dog at han maatte erobre det fra Asander, gav ham desuden et af Galatiens Fjerdingsfyrstendømmer, og tog fra Dejotarus lille Armenien for at give Landet til den paalideligere Ariobarzanus, Konge af Kappadokien. Domitius beholdt Asia med to Legioner. Sjette Legion skulde vende tilbage til Italien.

Allevegne var Cæsar nødvendigvis betænkt paa at skaffe sig Penge til det Felttog der nu forestod i Afrika. Han lod sig give Alt, hvad Byer og Fyrster havde lovet Pompeius. Til Straf, fordi Tyrus havde modtaget Pompeius og hans Følge venskabeligt paa deres Flugt, lod Cæsar Hercules-Templet dèr berøve dets Guldskat.

I første Halvdel af September gik han saa under Sejl til Grækenland, hvor Athen ikke lang Tid forinden havde gjort haardnakket Modstand mod hans Legat Calenus.

Han benaadede Byen men sagde med Hentydning til Sullas Velvilje imod den 39 Aar tidligere: »Skal I da altid fortjene Jer Undergang og altid skylde Mindet om Eders Forfædre Frelsen?«

Efter et kort Ophold i Athen fortsatte Cæsar sin Rejse, gik over Landtangen ved Korinth og kom til Patræ.

I September 47 landede han i Tarent.

DEN AFRIKANSKE KRIG

I. FORSPILLET

1

Efter Slaget ved Farsalos blev Efterretningen derom bragt til Durazzo af Labienus, der paa sin Flugt kom dertil med 1600 Ryttere, alt hvad der var tilovers af de 7000, han havde havt at kommandere.

Pompeianerne besluttede at rømme Havnebyen og gjorde det med saa stor Ilfærdighed og Forvirring, at Kornkamrene blev plyndrede og Kornet kastet paa Gaderne af de ligegyldige Trosknegte. Cheferne, Mænd som Cato, Cicero, Varro, agtede sig til Korfu, hvor Flaaden laa, et Hundrede Galejer stærk; Soldaterne var saa demoraliserede, at adskillige, for ikke at indskibe sig, satte Ild paa Transportfartøjer i Havnen.

Paa Korfu holdt man Krigsraad, og næsten alle de ledende Pompeianere var for Krigens Fortsættelse; for dem var der ingen Fremtid, med mindre Cæsar led det endelige Nederlag. Den første Vanskelighed var at kaare en Fører, der kunde erstatte Pompeius, indtil han atter viste sig. Cato gav af affekteret Lovtroskab Afslag; han havde aldrig været Consul, kun Prætor; Cicero havde været Consul.

Dog Cicero afslog ikke alene Overkommandoen; men han talte for Fredsslutning, hvad der vakte et saadant

Raseri, især hos Pompeius' ældste Søn og hans Venner, at de nær havde slaaet Cicero ihjel. Cato maatte dække ham mod deres Sværd.

2

Der var kun ét Sted, som af selve Forholdene var anvist til Krigens Fortsættelse: Provinsen Africa, hvor Attius Varus, der i Ledtog med Kong Juba af Numidien havde overvældet Curio's Tropper, endnu stod med to Legioner. Metellus Scipio begav sig derned for at reorganisere en Hær imod Cæsar.

Cato, hvis Romerstolthed vaandede sig ved Forbund med en Barbarkonge, gik heller til Peloponnes for dèr at samle Resterne af Pompeius' slagne Hær og forene dem med hvad han i Grækenland kunde opdrive af Cæsar fjendtlige Skarer.

Athen havde jo altid hængt ved Pompeius' Sag og havde for den Sags Skyld udstaaet en lang Belejring. Nabobyen Megara negtede endnu efter Farsalos at aabne sine Porte for Calenus. Dog dens Modstand var paa det Yderste. Tilsidst vidste Indbyggerne ikke bedre Raad end at slippe de Løver løs, som Cassius havde staaende dèr paa deres Overfart til Rom, hvor de skulde kæmpe i Circus. Dog istedenfor at angribe Romerne kastede de vilde Dyr, da de slap ud af deres Bure, sig over Megaras egen Befolkning og udbredte Rædsel.

Calenus stormede Byen, lod største Delen af Indvaanerne nedsable og de øvrige sælge.

3

Cato og Cneius Pompeius begav sig da begge til Afrika. Nær Byen Kyrene (Landskabet *Barka* vest for Ægypten) bemærkede de nogle Skibe, der nærmede sig Kysten. Et af dem havde Cornelia og Pompeius' yngste Søn ombord. Af dem erfor Pompeianerne Mordet paa deres Høvding.

Scipio var kommet ypperligt ud af det med Juba, havde fundet sig i hans Hovmod og i den Indbildskhed, han følte over at være bleven de fordum saa stolte Romere ganske uundværlig. Mellem Cato og ham gik det mindre glat; Catos Romerstolthed gjorde ingen Indrømmelser, krævede for Romerne Forrangen i Alt.

Nu efter Chefens Død blev det ubetinget nødvendigt at kaare en ny. Labienus var uden Sammenligning den mest krigserfarne; men medens i den kristne Tidsalder Renegater, der har bevæget sig i Retning af Reaktion, i Regelen nyder en ganske distingveret Agtelse, var det i Oldtiden anderledes. Hvor energisk end Labienus optraadte og hvor stærkt han end overgik sine Fæller baade i Grusomhed og i personligt Had til Cæsar, han kunde som Renegat ikke glæde sig ved nogen Tillid. (Man sammenligne Bernadotte.)

Afranius og Petreius kunde som overvundne af Cæsar trods mulig Dygtighed ikke komme i Betragtning.

Cato, der nød en uhyre Anseelse, vilde som Proprætor ikke indtage den første Plads.

Tilbage stod da kun Scipio, der vel havde vakt Uvilje ved sin umaadelige Rovbegærlighed, og hvis Udygtighed som Hærfører var vitterlig, men som var Pompeius' Svigerfader, bar den fineste Titel og et umaadeligt Navn, hvis Klang siden Scipio Africanus' Dage især i Provinsen Africa var en Basunklang. Et gammelt Orakel havde desuden sagt, at en Scipio altid vilde sejre i denne tredie Verdensdel.

Scipio's første Omsorg var at forsyne Fæstningerne Leptis, Thapsus, Ruspina og Hadrumetum med det størst

mulige Forraad af Korn. Hans anden Tanke var at skaffe Cæsar som tilkommende Fjende en Hungersnød paa Halsen; han hærjede og ødelagde derfor alle forsvarsløse Byer i Provinsen.

Dog hans fordringsfulde Allierede, Kong Juba, var ikke tilfreds med disse Forholdsregler, der af ham betegnedes som halve. Han krævede endnu Ødelæggelse af alle Byer, hvis Indbyggere han mistænkte for at hælde til Cæsars Parti; navnlig forlangte han, at Utica, som var Genstand for hans særlige Had, skulde jævnes med Jorden, og dens hele mandlige Befolkning udryddes.

Scipio var paa den ene Side svag nok, paa den anden Side fanatisk nok, til at ville gøre Juba denne barbariske Indrømmelse. Planen strandede paa Cato's afgjorte Modstand.

4

Allerede et Par Maaneder efter Cæsars Afrejse fra Rom var Byen bleven Skueplads for et uroligt Hoveds Ophidselsesforsøg.

Marcus Cælius Rufus' Ungdomshistorie er ovenfor (I S. 440—455) udførligt fortalt. 34 Aar gammel og af Dictatoren udnævnt til *prætor peregrinus*, forsøgte denne ærgerrige og havesyge unge Mand at udnytte den Stilling, han skyldte sin ubetingede Tilslutning til Cæsar, saaledes at den paa Cæsars Bekostning indbragte ham en overstrømmende Folkeyndest.

Han havde sluttet sig til Dictatoren i Haab om at den store Feltherres Sejr vilde medføre Ophævelsen af al Gæld, hvad der vilde komme ham selv fortræffeligt tilpas, bundløst forgældet som han var bleven, siden han ikke mere levede af Clodia's Penge.

Derfor var Cæsars forstandige og maadeholdne Lov *de ære alieno* (I S. 349, II S. 315) ham en Torn i Øjet.

Han havde haabet andet og bedre. Men især følte han den mest levende Harme imod Cæsar, da denne ved sin Tilbagekomst fra Spanien ikke forfremmede ham til *prætor urbanus*. Han svor sig selv, at denne Forbigaaelse skulde komme Cæsar dyrt til at staa, og besluttede i sin Indbildskhed at styrte Statschefen, mens han var borte.

Naturligvis gav de Domme, *Prætor urbanus* fældede i de Stridigheder mellem Debitor og Creditor, som opstod af Voldgiftsrettens Afgørelser, Anledning til adskillig Misfornøjelse paa begge Sider. Ikke desmindre viste Cajus Trebonius, hvem Cæsar havde sat paa denne Post, sig saa forstandig og retfærdig i sine Domme, at der maatte anvendes stærke Midler til at mistænkeliggøre ham og faa ham fortrængt.

Cælius lod sit Dommersæde anbringe ved Siden af Trebonius's for derved at kundgøre, han ikke anerkendte den andens højere Embedsstilling. Desuden foreslog han to Love, som var vel beregnede paa at vinde Masserne for ham, og paa at undergrave hans Collegas Autoritet, ifald denne modsatte sig saa populære Foranstaltninger.

Den ene Lov gik ud paa, at Lejerne i et Aar skulde være fritagne fra at betale deres Leje, den anden gik ud paa Ophævelsen af al hidtil gjort Gæld.

5

Cælius er tilstrækkeligt særtegnet som Embedsmand ved disse sindrige Forslag. Vanskeligere er det at bestemme hans Collegas, Cajus Trebonius's Karakter.

Fra først af stod han paa Cicero's Side og søgte Aar 60 som Quæstor at forhindre Clodius's Adoption som Plebeier. Aar 55 forsonede han som Tribun Triumvirerne ved at foreslaa en Lov, der gav Pompeius Spanien, Crassus Syrien til Provins. Fra Aar 54 var han Cæsars Legat

under den galliske Krig. Ved Borgerkrigens Begyndelse medvirkede han ved Belejringen af Marseille, og fik som Belønning *prætura urbis*.

Overfor Cælius var han i sin Ret, og Cæsars Collega som Consul, Servilius Isauricus, kom ham kraftigt til Hjælp. Consulen kaldte Tropper til Rom, samlede under deres Beskyttelse Senatet, forbød Cælius Adgangen til det, og lod ham som Urostifter fratage hans Prætur.

Hævnfnysende forlod Cælius Rom og sluttede sig i Syditalien, hvor han forsøgte en Rejsning, til Milo, der hadede Cæsar, fordi denne ikke havde villet indbefatte ham i den Amnesti, han efter Krigen i Spanien havde skænket adskillige Landsforviste.

I Campanien forsøgte Milo med sine Gladiatorer et Oprør, men blev for Byen Cosa dræbt ved et Stenkast. Da Cælius i Thurii vilde underkøbe galliske og spanske Ryttere til Frafald fra Cæsar, slog disse ham ihjel.

Den Curve, Cælius's Liv danner, er saaledes forholdsvis jævn. Den Curve derimod, som dannes af Trebonius's Levned, er anderledes snoet. Han fik ved Cæsars Velvilje i Slutningen af 48 Spanien som Proprætor, formaaede vel ikke at bringe Rolighed til Veje dèr, men vedligeholdt sin Hengivenhed mod Cæsar, der vedblev at udmærke ham, og i Oktober 45 ikke blot udnævnte ham til Consul, men bestemte Provinsen Asia for ham.

Da han havde modtaget saa meget, at der neppe var noget tilbage for ham at ønske, tiltraadte han den Plan at myrde Cæsar, »fordi han foretrak Romerfolkets Frihed for en Enkelts Venskab og hellere vilde sætte Herredømmet en Grænse end selv dele det«, som Cicero saa skønt siger.

Cicero kalder ham som Cæsars Morder »en fortræffelig Borger, en Mand af det højeste Maadehold, lige saa ærværdig, som hans Drabsmand [Ciceros egen Svigerson Dolabella] forkastelig«. (Cicero: *OratioPhilippica* II$_{27}$, XI$_{1, 5, 8, 9}$.) Hvassere kalder Velejus Paterculus (II$_{69}$) ham det utaknemmeligste Menneske under Solen.

Trebonius kendte som alle andre Cæsars Planer, medens

han svælgede i hans Gunst og søgte at drage størst mulig Fordel af den. Endnu efter Mordet søgte han med ivrig Begærlighed at sikre sig Alt, hvad Cæsars Testamente skænkede ham. »En Hædersmand«, som Antonius hos Shakespeare siger.

I Virkeligheden sagde Antonius om ham (*Oratio Philippica* XIII 10), man maatte glæde sig over, at Trebonius led sin Straf som den Forbryder, han var, og han beklagede sig over, at Dolabella, som dræbte ham, blev erklæret for Fædrelandets Fjende »blot fordi han havde fældet en Morder, ret som om en almindelig Scurra's Søn i det romerske Folks Øjne havde større Værd end Cajus Cæsar, Fædrelandets Fader.«

6

Som Pompeius' Tilhængere i sin Tid havde ønsket Afranius's Slægtninge til Lykke i Anledning af Cæsars Uheld i Spanien, saaledes havde de frydet sig ved Meddelelsen af hans Vanskæbne ved Durazzo.

Da Efterretningen kom om Sejren ved Farsalos, var man først længe vantro — saa helt havde man indstillet sit Sind paa Budskabet om det afgørende Nederlag. Men da Tvivl ikke længer var mulig og Cæsars Beundrere i den første Glædesrus fjernede Pompeius's og Sulla's Statuer fra Forums Talerstol, da Pompeius's Død endelig forkyndtes ved Oversendelsen af Pompeius's Ring (i hvilken tre Trofæer var indgravede over tre besejrede Verdensdele), da var det saa langt fra, at det romerske Aristokrati hengav sig til Sorg over dette Dødsfald, at det tvertimod kun havde den ene Tanke, ved hvilkensomhelst Lavhed og Ydmyghed at vinde Sejrherren for sig og faa ham til at glemme den Modstand, han havde mødt.

Senatsbeslutninger skænkede Cæsar ikke blot de sædvanlige Udmærkelsestegn, Kranse, Statuer, Søjler, en forgyldt Stol, hvori han skulde tage Sæde. Men skønt Dictaturet ellers altid blev begrænset til et halvt Aar og kun meddelt i et angivet Øjemed, udnævntes Cæsar til Dictator paa ubestemt Tid, altsaa paa Livstid.

Han fik Lov til at ansøge om Consulatet for de fem næste Aar. Han fik overladt Magten som Folketribun paa Livstid, fik Ret til at opstille Candidater til alle Comitier, blot med Undtagelse af dem, der valgte Folketribuner og plebeiiske Ædiler, fik Tilladelse til at behandle Pompeius' Tilhængere, som han lystede.

Det blev ham tilstaaet at udnævne Guvernørerne over Prætorian-Provinserne uden at anvende Lodtrækning.

Endelig, skønt han endnu ikke havde overvundet Kong Juba, skænkedes der ham forud den Hæder at triumfere over ham.

Alle Senatorer kappedes om at afgive deres Stemme for disse Udmærkelser i Haab om at Cæsar skulde lægge Mærke til de Enkeltes Navne.

Efterretningen om disse Senatsbeslutninger naaede ham i Alexandria et Par Maaneder efter Ankomsten. Han antog ikke de mange Æresbevisninger, men tog øjeblikkeligt imod Dictaturet, og udnævnte Marcus Antonius til sin *magister equitum*, i dette Tilfælde til sin Næstkommanderende og Stedfortræder.

Man ventede ham i Rom hurtigt tilbage fra Ægypten, var forberedt paa, at han nu vilde ordne Forfatningsforholdene og give Riget en længe savnet Ro. Skæbnen, det vil sige den hemmelighedsfulde Sammenhæng mellem de Magter, der i Forening udgør det Uundgaaelige, vilde det anderledes.

7

I November 48 kom der Breve fra Cæsar, daterede Alexandria; i Decembers Midte endnu et. Men saa gik der Maaned efter Maaned indtil Midten af Aar 47 uden at man modtog ringeste Nys om Romerrigets Dictator, endsige nogen ligefrem Meddelelse fra ham.

Man forstod, at det maatte gaa ham overmaade ilde; Pompeianerne fattede Mod og satte deres Lid til de Forberedelser, der i Afrika blev trufne.

Paa dette Tidspunkt fulgte det Mytteri af Cæsars gamle Legioner, der er skildret i *Ouverturen* (I S. 29). Og under den Uro, der nu bredte sig i Rom, tillod Cælius's Laurbær ikke Ciceros Svigersøn Dolabella at sove. Ogsaa han havde sluttet sig til Cæsar i Haab om efter Sejren at profitere dels ved Proscriptioner, som formentlig ikke vilde udeblive, dels ved den forventede Tilintetgørelse af alle Gældsbeviser.

Da begge Dele udeblev, besluttede han at hjælpe sig selv, og som Almuetribun for Aar 47 (han havde, som i sin Tid Clodius, ladet sig adoptere af en Plebeier) foreslog han Udslettelse af al Gæld og delvis Eftergivelse af Huslejen. Dette skaffede ham en uhyre Tilhængerskare blandt de talrige, der som han selv havde levet langt over Evne.

Samme Publius Cornelius Dolabella, en lille tæt Fyr, der var meget indtagende for følsomme Damer, men saa' komisk ud, naar han gik med et langt Sværd ved Siden, og som mest udmærkede sig ved et tykt Hovedhaar, som han lod omhyggeligt frisere og krølle, var ligesom Clodius og Cælius en Aflægger og Variant af Catilina-Typen, Forbryder som Catilina, men i mindre Stil; som Clodius og Cælius fræk, forvoven, forgældet, raa.

Han forstod bedre end Catilina at klamre sig til den hver Gang mægtige. Han havde samme Hensynsløshed og lovstridige Egenkærlighed som de to andre, dog maaske

i sin friskeste Ungdom en noget lavere Nederdrægtighed. Rigtignok kan Ordet frisk ikke godt bruges om ham.

Han fik imidlertid udrettet en utrolig Masse Ugerninger, Misgerninger, politiske og militære Rabalder-Handlinger, mens han endnu var i Tyverne.

Cæsar, for hvem han hyklede vild Entusiasme og som flere Gange anvendte ham, vilde have ham udnævnt til sin Suppleant som Consul for Aar 44, da Fyren knap var mer end 25 Aar gammel. Da han i 43 døde, var han kun naaet til 26 Aars Alderen.

8

Atten Aar gammel blev Dolabella anklaget for Mordpæderasti, og Cicero, der forsvarede ham, nærede ingen Tvivl om, at han var skyldig og at uden en berømt Talers Forsvar vilde han være bleven dømt. (*Ad fam.* III$_{10}$, VI$_{11}$). Dette siger Cicero, i sine Breve, kun saa det underforstaas, saa længe han i Dolabella ser Svigersønnen.

Senere hen, da Dolabella gik over til Modpartiet, udtrykker Cicero sig djærvere: »Hans Fornøjelse var alt fra Barnealderen Grusomhed, han var tidligt hengiven til skændige Lyster, og selv glædede han sig over, at han gjorde Ting, som end ikke en Modstander vilde falde paa at tiltro ham.«

Cicero der som Forsvarer kendte Aktstykkerne i hans Retssag, vover for at undskylde, at han ikke desmindre gav den aristokratiske og lapsede Yngling sin Datter, denne Tilføjelse: »Alligevel var hans Laster skjulte for Den, som ikke forskede efter dem.« Han synes her at have glemt et gammelt Brev fra Cælius (*ad fam.* VIII$_{13}$), hvori denne skriver Cicero til, at Dolabella ved Giftermaalet med den sarte Tullia og ved Paavirkning fra Ciceros Side sikkert vil forbedre sig stærkt.

Ciceros Datter Tullia (født Aar 78) havde allerede været to Gange gift, da hun lærte Dolabella at kende, første Gang, da hun var 15 Aar gammel, med Cajus Calpurnius Piso Frugi, af en højt anset Slægt. Han døde tidligt. Anden Gang ægtede hun, 22 Aar gammel, Furius Crassipes, en rig og fornem ung Mand, fra hvem hun maa være bleven skilt.

Dolabella, som endnu ikke var tyve Aar gammel, forstødte Aar 50 for Tullia's Skyld sin Hustru Fabia, hvem han synes at have valgt for hendes mange Penge, da det er hende, om hvem Cicero (hos Quintilian) siger den Vittighed, at han nu i tyve Aar har hørt, hun er tredive Aar gammel.

Dolabella bedaarede, mens Cicero var i Kilikien, men forøvrigt selv var ham gunstigt sindet, Terentia og Tullia fuldstændigt ved sit indsmigrende Væsen, og Ægteskabet, i hvilket Tullia blev bundløst ulykkelig, kom da Aar 50 i Stand mellem den 28aarige Kvinde og den 19aarige Mand.

Dolabella skyede hverken Ild eller Vand, kun Creditorer. Derfor var han ved Borgerkrigens Begyndelse i Cæsars Lejr. Som vi saa, led han i Cæsars Tjeneste et Nederlag ved Adriaterhavets Kyst (II S. 325 smlgn S. 285), var tilstede ved Farsalos uden at udmærke sig, og søgte nu som Folketribun at ophidse Befolkningen socialt, saa meget mere som det i Rom hed sig, at Dictatoren var stærkt optaget af Farnaces.

9

Marcus Antonius, der ellers ikke manglede Energi, følte sig en Tid lang ved Legionernes Mytteri hindret i med Magt at gribe ind. Dolabellas Indflydelse som Tribun

svulmede derved saaledes, at Cicero trods al Svigersønnens Stiften Gæld og trods alle hans Kæresterier skrev til Terentia (*ad fam.* XIV 13), det vilde være uklogt at gennemdrive Tullias Skilsmisse, da man maatte frygte Tribunens Hævn.

Men saa blev Marcus Antonius heftigt rusket op af Uvirksomheden, idet han opdagede en hemmelig Forstaaelse mellem sin Hustru Antonia (fra hvem han strax skilte sig) og Publius Dolabella. Øjeblikkeligt lod Antonius sig af Senatet bemyndige til Forholdsregler, som Statens Sikkerhed krævede, besatte Capitolium med Soldater, og da Dolabella ved Nattetid lod sit Parti efter da brugelig Skik besætte Forum og alle Gader, som udmundede dèr, førte Antonius sine Soldater ned fra Capitolium.

Der faldt 800 Oprørere under Sammenstødet, andre blev styrtede ned fra den tarpeiiske Klippe, og de Tavler, paa hvilke Dolabella havde ladet de nye Love indridse, der afskaffede Husleje og Gæld, blev sønderbrudte af Antonius's Soldater.

Dog Rolighed blev der hverken i Rom eller i Omegnen, hvor Legionerne gjorde Mytteri, før Cæsar i September 47 løb ind i Havnen ved Tarent og ad Landvejen begav sig til Brindisi.

Alle, der havde noget at haabe eller frygte af Dictatoren, ilede til Brindisi for at modtage ham dèr.

Cicero behøvede ikke at sætte sig i Bevægelse. I mer end et Aar havde den usikre og ubesluttede Tilhænger af den slagne Pompeius siddet i Brindisi og ventet paa det Øjeblik, da Sejrherren vilde ankomme, stadigt betænkt paa at forberede sig til de Forklaringer, han agtede at give ham.

Cæsar var stolt og klog nok til at skaane Cicero for enhver Ydmygelse. Saasnart han i Afstand fik Øje paa ham, steg han af Hesten, gik hen imod ham, hilste i talrige Tilskueres Nærværelse paa ham med en Omfavnelse, spadserede saa sammen med ham forud for de øvrige. Det var Geniets taktfulde Hyldest af Talentet.

Der var heri meget Højsind og nogen Politik. Det skulde idetmindste for Omgivelserne tage sig ud, som havde Cicero nu opgivet enhver Opposition. Cæsar selv havde jo længst ladet Tanken fare paa at tage Hævn over nogen romersk Avindsmand.

II. MELLEMSPIL

CÆSAR OG CICERO

I

I de halvhundrede Aar, der ligger mellem Aar 90 og Aar 40, er Cæsar og Cicero de to største Navne, de to, som Efterverdenen ikke kan slippe. Roms Politik og Roms Literatur naaer deres Højdepunkter i disse to. Cæsar forstod tilfulde Cicero, hvad ikke faldt ham vanskeligt; Cicero forstod aldrig Cæsar, end ikke naar han overøste ham med Smiger. Men de tabte ikke paa noget Punkt af deres Historie hinanden af Syne.

Cicero var Cæsar i Grunden ligegyldig; kun stræbte Cæsar nødvendigvis jævnlig at hindre Cicero i at forstyrre hans Planer. Inderst i Taleren lurede der derimod en dyb Antipati imod Helten.

Alt i Cæsar var inderst inde Cicero imod, men navnlig det, at hans Væsen og Færd gjorde Cicero's Fortjenester af Fædrelandets Frelse overfor Catilina's Omvæltningsforsøg til en gammel Historie, paa hvilken Ingen mere tænkte undtagen han selv. Cicero nødtes da til stadigt at minde om sine Meriter, da de overfor Bedrifter i ganske anden Stil ellers helt vilde være gaaede i Glemme.

Vi har set, hvorledes Cæsar under Catilina-Sagen i sin

store Senatstale var traadt Cicero's Krav paa Dødsstraf i Møde. Vi har fulgt, hvor kejtet Cicero blandede sig ind i Cæsars huslige Anliggender under Bona-Dea Skandalen.

Cicero har ved sin Optræden her øjensynlig allerede været saa uselvstændig, som senere altfor ofte i større Ting. I et Brev til Atticus af 27. Januar 61 skriver han disse tankevækkende Linier: »Jeg, der i Begyndelsen optraadte som en Lykurg [imod Clodius], bliver hver Dag mildere stemt. Kun Cato trænger paa og driver frem.«

2

Alle Ciceros politiske Instinkter drog ham til Pompeius; men, godt Hoved som han var, kunde han, endog naar Forholdet syntes inderligst, ikke undlade at se Mandens sande Væsen. Han skriver til Atticus i samme Brev: »Din Ven — du véd, hvem jeg mener [Pompeius] — bærer den største Agtelse og Hengivenhed for mig til Skue og roser mig for Folk. Men hemmeligt er han mig paa Nakken, dog saaledes at det af mig tydeligt spores. Aldrig hos den Mand noget Indtagende eller Aabent, i hans Politik intet Hæderligt, intet Adeligt, Mandigt, Frit.«

Vi har været Vidne til Cæsars uendelige Langmodighed overfor Cicero under Triumviratet; vi har forstaaet at han en kort Tid maatte give Clodius frit Spil overfor ham; vi har bemærket, at han snarest muligt lod ham kalde tilbage fra en kort Landflygtighed.

Endelig saa vi, med hvilken Elskværdighed Cæsar under Gallerkrigen gjorde Cicero den ene Tjeneste efter den anden. Cæsar antyder vel nu og da med let Ironi, at Cicero burde tage mere Hensyn til de af ham Anbefaledes Fortjenester end til deres Trang; men Imperatoren tager sig ikke desmindre af dem alle.

Cicero skammer sig endog en Smule over at lægge

saa stærkt Beslag paa Cæsars Velvilje. Det hedder i et Brev fra September 54 til Broderen Quintus: Du skriver, Cæsar er mig i høj Grad hengiven *(Scribis de Cæsaris summo in nos amore)*. Den Kærlighed bør du stræbe at nære, ligesom ogsaa jeg vil gøre Alt for at forøge den . . . Jeg har sagt til Oppius, for at han kunde skrive det til Imperatoren, at i Fremtiden maa Cæsar gerne give mig nogle Afslag paa Anmodninger, fordi jeg ikke godt selv kan give de Folk Afslag, der ved deres Paatrængenhed er mig besværlige.«

Han har altsaa bibragt sine Omgivelser denne Forestilling: For at opnaa noget af Cæsar, maa man have en Anbefaling fra Cicero. Selv lader han jo ogsaa Broderen vise Cæsar Breve, hvori det hedder, at han elsker ham, som han elsker sine Børn *(ut sit pæne par)*. Cæsar viser sig til Gengæld ubeskriveligt opmærksom, sender ham endog under sit korte Ophold i Britannien to Breve.

3

Kaster man et Blik tilbage, er der unegtelig noget overraskende ved denne Situation.

I lang Tid har det været hver enkelt politisk Personligheds Forhold til Clodius, som har været bestemmende for Cicero's politiske Holdning. Da Cæsar og Pompeius støtter Clodius's Adoption, er hans Forhold til begge koldt.

Cicero staar sig godt med Appius Claudius, men da han er Clodius's Broder, er Forholdet kun formelt.

Cicero har haabet, at efter sin Tilbagekomst vil han finde en paalidelig Støtte i det aristokratiske Parti; men Aristokraterne forkæler Clodius, og Cicero tænker med Bitterhed paa dem.

I det udførlige Brev fra Oktober 54 *til Publius Len-*

tulus, Imperator er det egentlig Clodius, som er bestemmende for den Holdning, Cicero indtager og her forsvarer. Han minder om sine Angreb paa Cæsars Love angaaende Jordegodset i Campanien og om sit Svar paa et Vidnes Ytring, at Cajus Cæsars overordentlige Held nok gjorde ham til dennes Ven: »Jeg foretrækker Bibulus's Ulykke for alle andres Sejre og Triumfer.«

Dog Pompeius, der altid var »sine Venners Fjende«, viste sig yderst utilfreds med Cicero's Optræden imod Cæsar; denne havde allerede i Ravenna besværet sig over dette Angreb til Crassus, og var af Crassus yderligere bleven ophidset imod Angriberen. Overfor Lentulus priser Cicero i almindelige Udtryk Pompeius, hvem han fra sine unge Aar har støttet. Da imidlertid Pompeius's Sag ikke kan skilles fra Cæsars, og da Cæsar, medens Aristokraterne for Ciceros Øjne indyndede sig hos Clodius, viste sig »guddommeligt ædelmodig« mod hans Broder og ham, saa er han nu gaaet over til Cæsar. Denne har ladet et Brev fra Clodius ubesvaret; han har ogsaa forsonet Cicero med Crassus, der indtog sit sidste Maaltid i Rom sammen med Cicero i Crassipes' Have. — Saaledes er da Cicero snurret rundt, og udvikler veltalende denne Rundrejses Logik.

4

Cicero's Ophold som Proconsul i Kilikien Aar 51, som han for ingen Pris ønskede forlænget (se hans Brev til Cajus Cassius fra Oktober samme Aar) fremkaldte Kølighed i hans Forhold til Brutus.

Han traf Provinsen udsuget af Appius Claudius's og dennes Svigersøn, Marcus Brutus's Forretningsførere. Da Cicero fratog Aager-Agenterne enhver militær Kommando og kaldte Brutus's Straamand Scaptius tilbage, var Venskabet med Brutus foreløbigt forbi, skønt han aldrig

traadte energisk op imod denne egentlige Blodsuger, Stoikeren Catos stoiske Søstersøn og Svigersøn, den højtvurderede Aagerkarl selv.

En af de Aarsager, hvorfor Cicero da hurtigst muligt vilde tilbage til Rom, var den, at han naivt følte sig kaldet til Mægler mellem Pompeius og Cæsar.

Da hans Soldater 13. Oktober 51 havde slaaet nogle røveriske Bjergstammer paa Amanusbjergenes Højdedrag og derefter udraabte ham til Imperator, anmodede han Senatet om en Takkefest og opnaaede den, skønt hans beundrede Cato satte sig derimod.

Cicero haabede, som tidligere berørt, paa en Triumf, men fik den ikke bevilliget (II S. 257).

I et Brev til Atticus, skrevet i Laodikea Februar 50, har Cicero udførligt fremstillet hele Aagerskandalen i Kilikien og indflettet denne Sætning: »Behager min Adfærd ikke Brutus,' véd jeg ikke, hvorfor jeg vedblivende skulde nære Venskab for ham; i ethvert Tilfælde vil hans Morbroder godkende min Handlemaade« — hvad der sikkert var højst tvivlsomt.

Paa Tilbagevejen fra Kilikien erfor Cicero Tullia's Forlovelse med Dolabella og Hortensius's Død. 24 Nov. 50 traf han i Brindisi sammen med Terentia.

Ved sin Afrejse havde han udgivet sine Bøger *Om Staten (De republica)*, hans politiske Trosbekendelse, hvorpaa han havde arbejdet en Række Aar. Efter græske Forbilleder (Panætios, Polybios) behandlede han her i Samtaleform det Spørgsmaal, hvilken Statsforfatning der er den bedste.

Værket, der nutildags kun existerer i Brudstykker, af hvilke de fleste først blev fundne i det 19. Aarhundrede, drøfter den monarkiske, aristokratiske og demokratiske Forfatningsform. Bedst forekommer Cicero den Forfatning at være, i hvilken alle disse tre Grundformer er blandede, den, der nærmest svarer til hvad vi vilde kalde: det constitutionelle Monarki:

Den Stat er forstandigst indrettet, der har en monar-

kisk Spids, men hvor Magten forøvrigt er fordelt imellem en dygtig Adel og et Folk med Dømmekraft og Vilje.

Cicero synes at have tænkt sig, en saadan Stat kunde fremgaa af Forbindelsen mellem Pompeius og Cæsar.

Hans filosofiske Værker, der uden Tvivl fandt mangfoldige Læsere i Oldtiden, som under Renæssancen, er for Nulevende ret ulæselige.

Wilamowitz-Möllendorf har, med al Pietet forøvrigt, bebrejdet sin store Svigerfader, Mommsen, hans i deres Strenghed »uhistoriske« Domme over Cicero's Frembringelser. De bliver ikke bedre ved at betragtes historisk. De mangler i altfor høj Grad baade Friskhed og Fynd.

I hele Værket *Om Staten* har næsten kun Slutningskapitlet *Scipio's Drøm* nogen Interesse og atter i denne Drøm næsten kun den ene Sætning om et stort Rys Værdiløshed:

»Hvad Værd kan det have for dig, at der tales om dig af dem, der fødes efter dig? da dog de, der fødtes før dig, slet ikke har talt om dig, og dog var de ikke færre i Antal og efter al Sandsynlighed bedre Mænd.«

En anden Sag er det, at Cicero som Taler i Aartusinder har været Forbilledet. Endnu i Processen mod Warren Hastings i London 13. Februar 1788 blev Talerne imod Verres efterlignede, og Mirabeau efterlignede den anden Catilinariske Tale, da han 29. Oktober 1792 i Conventet inddelte Fædrelandets Fjender i Grupper og viste, at de farlige Fjenders Tal var ringe.

5

10. December 50 traf Cicero sammen med Pompeius i Neapel. Mødet gav den berømte Taler en kold Douche. Pompeius udtrykte sig, som var Krig uundgaaelig; Cæsar var bleven fremmed for ham; Hirtius, der var Cæsars Fortrolige, havde været i Rom og havde ikke opsøgt Pompeius.

Cicero fandt kun Trøst i Tanken, at den Mand [Cæsar], hvem endog hans egne Fjender havde givet Consulatet for anden Gang og en uhyre Magt i Hænderne, ikke vilde være saa vanvittig at sætte det Alt paa Spil (*ad Att.* VII$_4$).

Samme Dag (13. December 50) skriver Cicero i et følgende Brev: »Hvad vi trænger til, er Fred. En Sejr vil foruden andre Onder i ethvert Tilfælde bringe os en Enehersker *(tyrannus).*«

Ved Borgerkrigens Udbrud var Cicero, som vi har set, i en halvt vanvittig Ophidselstilstand mod Cæsar. Det regner med Forbandelser over ham i Brevene til Atticus, til Tiro, til Terentia, og Labienus' Frafald vækker Cicero's vildeste Jubel.

Dog ikke længe efter faar Piben en anden Lyd. I et Brev fra Formiæ af 1. Marts 49 (*ad Att.* VIII$_{13}$) hedder det: »Der ser du, i hvilket Menneskes Hænder Staten er kommet, hvor beregnende, hvor aarvaagen, hvor godt udrustet han er! Dersom han virkelig ikke har ladet nogen henrette, saa vil han nu blive elsket højest af dem, der har frygtet ham mest . . . . Folk fra Landet og Godsejerne er nu mest bange for den Mand, til hvem de nærede størst Tillid, og elsker den, for hvem de følte Angst. At vi selv paa vor Side ved de store Fejl og Misgreb, vi har begaaet, er Skyld i at det er gaaet saaledes, derpaa kan jeg ikke tænke uden en smertelig Følelse.«

Man agte ogsaa paa det Brev *til Imperatoren Cicero*, som Balbus efter Tilskyndelse af Cæsar skriver til Cicero i Slutningen af Februar 49 med Anmodning om at han vil genoprette det nedbrudte gode Forhold mellem Cæsar og Pompeius: Cæsar vil være dig ganske til Vilje, ja vil føle sig i højeste Grad forpligtet imod dig, ifald du lægger dig den Sag paa Sinde.« Det er et af de hundrede Forsøg, som Cæsar gør paa at undgaa Bruddet med Pompeius.

6

Cicero vakler. Han har ønsket, at Pompeius gik til sin Provins, til Spanien, under Cæsars Consulat, og at Krigen blev forhindret. Han har ikke netop kæmpet for at Cæsar skulde have Lov til fraværende at søge Consulatet; men han vil, at Beslutningen, der i sin Tid blev fattet paa Forslag af Pompeius, ogsaa bliver overholdt. Han har stadigt anset endog den ubilligste Fred for bedre end den retfærdigste Krig.

At hans Anskuelser ikke trængte igennem, siger han, beroede ikke saa meget paa Pompeius selv som paa hans Omgivelser, der til Forbedring af deres Formuesomstændigheder attraaede en Krig, der førte til Pompeius's Sejr. Hans Fredsforslag havde intet Held med sig. Strømme af Had, Ærgerrighed og Egennytte, som gik over deres Bredder, rev dem med sig. Ved Senatsbeslutningen af 7. Januar 49 fik de Overtaget, hvem Maadehold var fremmed.

Og nu fulgte Cæsars lynsnare Erobring af Italien.

Imperatoren vedblev ikke desmindre at henvende sine Tilbud om Fred til Cicero, der stadigt viste dem tilbage, fordi han paa ingen Maade vilde tro dem alvorligt mente. Vi har set, at Cæsar atter og atter fremsatte dem endnu i Grækenland.

Hos Cicero hedder det i Brev fra Formiæ af 25. Februar 49: »I Aftes kom den yngre Balbus til mig; han sagde, Cæsar ønskede Intet saa heftigt som at indhente Pompeius — det troer jeg — og at forsone sig med ham — det troer jeg ikke. Jeg frygter, alt dette Højsind er kun beregnet paa pludseligt at fare frem og give et blodigt Hug. Rigtignok siger den ældre Balbus i et Brev til mig, at Intet vilde være Cæsar kærere end at leve uden Frygt under Pompeius' Overhøjhed. Jeg tænker, du troer paa det! *(Balbus quidem major ad me scribit, nihil malle Cæsarem quam principe Pompeio sine metu vivere. Tu puto hæc credis.)*

Da Efterretningen naaede Rom om Cæsars Mildhed

mod de ved Corfinium fangne, skrev Cicero alligevel til Pompeius angaaende Fred.

Cicero besluttede at forblive neutral; Cæsar havde i det Brev, som den yngre Balbus overbragte i Formiæ, ladet ham takke for hans hidtidige Neutralitet og bedet ham fremture i den.

7

Paa et Tidspunkt, da Pompeius alt var afrejst til Grækenland, men Cicero endnu troede ham i Brindisi, skrev han til Cæsar et længere undvigende Brev (*ad Att.* IX_{1a}), i hvilket han paa én Gang hylder den store Statsmands Visdom, aabent bekender sin Troskab mod Pompeius, udtaler Haabet om deres Forsoning og endelig den Anskuelse, at han selv er den til denne Forsonings Tilvejebringelse mest egnede Personlighed. Oprigtigt takker han her Cæsar for dennes Benaadning af Lentulus Spinther, der i sin Tid havde vist sig virksom for Ciceros Tilbagekaldelse fra Landflygtigheden.

26. Marts fik Cicero overrakt et nyt Brev fra Cæsar, sendt fra Brindisi, det, hvori Cæsar erklærer, at Intet ligger hans Væsen fjernere end Grusomhed, og hvori han udbeder sig Cicero's Raad og Støtte.

28. Marts 49 stod Cicero Ansigt til Ansigt med Cæsar i Formiæ (*ad Att.* IX_{18}). Da kom det til Brud.

Vi har kun Samtalen i Ciceros Gengivelse.

Cæsar opfordrede Cicero til at tage til Rom og indfinde sig i Senatet. Cicero afslog: »Jeg har taget fejl deri, at jeg troede ham eftergivende. Jeg har fundet ham helt anderledes. Han erklærede, det var en Mistillidserklæring til ham, ifald jeg traf denne Bestemmelse; kom jeg ikke, saa vilde ogsaa de andre udeblive.

»Jeg svarede, de andres Forhold var anderledes artede. Efter lang Talen frem og tilbage sagde han: Saa kom dog

og mægl for Freden! — Ganske efter mit Tykke? spurgte jeg. — Ja, skulde jeg vel foreskrive dig hvorledes? svarede han. — Godt, sagde jeg, saa vil jeg foreslaa: Det er ikke Senatets Vilje, at man gaar til Spanien, heller ikke, at der afgaar væbnet Magt til Grækenland.

»Tillige vil jeg, sagde jeg endnu, udtrykkeligt udtale min Sorg over Cneius's Stilling. — Dertil svarede han: Sligt vil jeg ikke have sagt. — Det havde jeg tænkt mig, sagde jeg, og netop derfor vil jeg ikke vise mig i Senatet, da jeg maa have frit Valg mellem enten at sige meget, som jeg aldeles ikke kan fortie, eller slet ikke at indfinde mig.

»Enden paa det Hele var, at han for med Manér at kunne bryde Samtalen af, bemærkede, jeg skulde dog endnu engang overveje Sagen. Det lod sig ikke afslaa, og saa skiltes vi. Jeg troer nu ikke, at han er tilfreds med mig. Derimod er jeg det selv, som jeg ikke længe har været det.«

Cicero havde ved denne Lejlighed som ved saa mange andre slet ingen Grund til den Selvtilfredshed, der var en af de mest fremtrædende og frastødende Egenskaber hos ham, der ellers havde saa mange gode Sider.

Han opgav sin Neutralitet, bar sig hverken statsklogt ad eller saaledes, at det blev til Fordel for ham selv. Han fulgte kun sin gamle (uigengældte) Sympati for Pompeius. Hans Hjerte drog ham, som han i det følgende Brev forklarer, til den Mand »der vel tidligere havde styrtet ham i Ulykke, men havde gjort det godt igen og af hvem han ikke vilde anses for utaknemmelig« — en Logik, der gør hans Hjerte mere Ære end hans Hoved.

8

Der gjordes mange Forsøg fra Cæsars og Cæsarianernes Side paa at bevæge Cicero til at blive roligt i Italien og ikke lade sig drage til Pompeius' Lejr.

Cæsar sendte endnu et Brev, som Cicero modtog 7. April, hvori han højmodigt tilgav ham hans Udebliven fra Senatet (*ad Att.* X 3a). Men det forfejlede sin Virkning. Cicero fastholdt haardnakket den Vildfarelse, at Cæsar var en blodtørstig Tyran, og han bestyrkedes i denne Taabelighed ved et Besøg af Curio den 14. April, og ved et Brev fra denne, der kun viser, hvor misforstaaet og miskendt Cæsar blev af sine egne Underfeltherrer.

Der fulgte en ny Advarsel fra Cæsar, Bilaget b til Brevet *ad Att.* X 8: *Imperatoren Cæsar til Imperatoren Cicero,* saa indstændigt og indtrængende, at der udkrævedes Cicero's hele Forblindelse til at lade det prelle virkningsløst af.

Dette Brev forberedtes ligesom ved et baade forstandigt og hjerteligt *Brev fra Folketribunen og Proprætoren Antonius til Imperatoren Cicero.* Dette begynder, ligesom Cæsars hurtigt følgende, med Omtalen af det Rygte, at Cicero vil over Havet: »Jeg kan ikke tro det, da Dolabella og den udmærkede Kvinde, din Datter Tullia, gælder saa meget hos dig, ligesom du selv sættes saa højt af os Alle, saa at, ved Hercules, din Ære og Værdighed ligger os næsten mere paa Hjerte end vor egen.«

Dolabella, Ciceros Svigersøn, havde jo nemlig paa dette Tidspunkt sluttet sig nær til Cæsar.

Antonius skriver videre: »Jeg vilde gerne overbevise dig om, at Ingen er mig kærere end du undtagen min Cæsar, og at Cæsar efter min Opfattelse ikke har nogen, paa hvem han regner mere end paa Cicero. Derfor beder jeg dig, min Cicero, om at vogte dig for ethvert Skridt, der kunde binde dig, og om at drage den Mands Paalide-

lighed i Tvivl, der først krænkede dig for senere at vise dig Velgerninger [Pompeius]. Fly ikke den, der, selv om han ikke holdt af dig — en umulig Ting — altid vilde ønske at se dig lykkelig og hædret [Cæsar]«.

9

Cæsar selv skrev:

»Saa overbevist jeg er om, at du ikke vil handle uden Overlæg eller uklogt, saa føler jeg mig dog ved et udbredt Rygte bevæget til at skrive dig til, og i vort gode Forholds Navn *(pro nostra benevolentia)* bede dig, ikke at slutte dig til en Sag, der staar for Fald, da du jo dog holdt dig tilbage fra den, mens den endnu syntes i Fremgang. Du vilde derved ikke blot haardelig krænke vort Venskab, men ogsaa handle til din egen Skade, da det vilde tage sig ud, som gjorde du dette, ikke tvungen af Omstændighedernes Magt, heller ikke for Sagens Skyld (da den jo var ganske den samme paa det Tidspunkt, da du holdt dig i Afstand), men alene for derved at fordømme et eller andet, jeg har gjort, hvad der dog vilde være den alvorligste Fornærmelse, du kunde tilføje mig. Vort Venskab giver mig Ret til at anmode dig om ikke at handle saaledes.

»Endnu blot dette: Hvad kan sømme sig bedre for en brav og rolig Mand, en god Borger, end det at holde sig udenfor indre Stridigheder! Adskillige, der indser denne Grundsætnings Sandhed, har ikke kunnet følge den, fordi den udsatte dem for Fare. Men du, der baade kender det Vidnesbyrd, mit Liv indtil denne Stund aflægger for mig, og den Dom, som Venskab fælder, vil ikke kunne finde nogen sikrere eller hæderligere Udvej end den at holde dig helt udenfor Striden. Skrevet paa Marchen XX Kal. Maj (17. April).«

Som vi véd, var alle disse Anmodninger og Overtalelser frugtesløse. Cicero rejste til Epirus.

Han blev koldt modtaget i Pompeius's Lejr, behandlet som en halvvejs frafalden. Sygdom holdt ham tilbage i Dyrrachium, da de øvrige drog deres Skæbne i Møde.

Vi saa, at Krigsraadet efter Nederlaget satte Cicero i stor Forlegenhed. Da Cato tilbød ham Overbefalingen, opfordrede Cicero ham og de andre til at nedlægge Vaabnene og ikke mere kæmpe mod Medborgere — hvad der vakte Raseri.

Cicero skilte sig da fra de andre Pompeianere og tog til Patræ til sin Gæsteven Marcus Curius. Dog fra dette Tilflugtssted fordrev den pompeianske Flaade ham.

En pinlig Tvist med Broderen Quintus fulgte. Denne Cæsars tidligere Legat var bleven Forræder mod sin Velgører og havde ophidset Marcus Tullius til Rejsen til Pompeius. Efter Nederlaget var han strax slaaet om af Frygt for at Broderens Rejse skulde skade ham hos Cæsar. Af ren Broderkærlighed skrev da Cicero for at afvende Cæsars Vrede til denne, at Quintus var uden al Skyld i hans egen Afrejse fra Italien, og bad Imperatoren bevare Broderen sit Venskab. (Brevet findes i Afskrift *ad Att.* XI$_{12}$).

Til Tak lastede baade Quintus og dennes Søn efter bedste Evne Cicero hos Cæsar, der heldigvis var for stor til at lade sig paavirke af dette Familiekævl og Broderhad.

10

I Fortvivlelse besluttede Cicero at tage tilbage til Italien, og slog sig ned i Brundusium for her at opleve sit Livs vistnok kvalfuldeste Aar.

Den usunde By var fuld af Matroser og Soldater. Cicero var i den latterlige Situation, at han, midt under sin ynkværdige Forlegenhed som mistænkt og ringeagtet af

begge de kæmpende Partier, maatte trække om med al den Prunk, der var uadskillelig fra Stillingen som en *Imperator populi Romani*. Han blev her saa spottet af Cæsars Officerer og Soldater, at han ombyttede sine Lictorers laurbæromvundne Fasces med simple Stokke, ja skjulte disse sine Lictorer iblandt sit øvrige Følge.

Da i Begyndelsen af November Diochares, Cæsars Kurér, landede med Pompeius' Seglring, erfor Cicero den Mands Død, hvem han havde bragt et saa stort og uforstandigt Offer.

Marcus Antonius, der som *magister equitum* 1. December traadte i Spidsen for Italiens Regering, offentliggjorde den følgende Dag en Forordning af Cæsar, der forbød alle Pompeianere Ophold i Italien. Cicero sendte Bud til ham og beraabte sig paa et Brev fra Dolabella, der i Cæsars Navn havde opfordret sin Svigerfader til at vende tilbage. Antonius udstedte da et nyt Edict, at Cicero var undtagen fra Forbudet.

Nu følte Cicero sig nødsaget til at blive i Brundusium for ikke paany at mistænkes som Pompeianer. Alt stormede her ind paa ham. Hans Formue var svundet ind; han havde maatte laane Pompeius store Summer, og havde maattet udrede Tullias Medgift til Dolabella. Terentia havde ved Bestyrelsen af hans Hus mere havt sine Slægtninges Vel end hans eget for Øje. Misforholdet til den ham før saa dyrebare Broder forstemte ham yderligere.

II

Paa sin Fødselsdag 3. Januar 47 (han fyldte 59 Aar) skrev han til Atticus:

Ja, det er kun altfor sandt, at jeg har handlet uforsigtigt og med unødig Hast, og jeg er ganske haabløs, fordi den Undtagelsesstilling, der er anvist mig, fastholder mig her. Havde du ikke med din Tjenstvillighed

udvirket den, saa havde jeg kunnet trække mig tilbage etsteds i Ensomhed. . . . . Fra Dag til Dag bliver Balbus's Breve til mig lunknere. Mange bliver skrevne af mange Mennesker til Ham [Cæsar], maaske endog imod mig.

»Jeg gaar til Grunde ved egen Skyld. Tilfældet har ingen Del i min Ulykke; Alt er opstaaet af mine egne Misgreb. Jeg havde allerede, da jeg saa, hvilken Krig der vilde komme, og hvor slet udrustet man var overfor en saa energisk Modstander, besluttet mig til en Færd, der vel ikke var særligt modig *(non tam forte)*, men som nok kunde tilstedes mig fremfor mange andre. Saa gav jeg efter for mine Paarørende, eller rettere jeg adlød dem.

»Men hvorledes en af dem er sindet [Quintus] netop han, hvem du anbefaler mig, kan du se af hans Breve, som han har skrevet til dig og andre. Disse Breve vilde jeg aldrig have aabnet, hvis ikke det følgende var hændt: Man bragte mig en Pakke Brevskaber; jeg aabnede den for at se, om der var noget til mig deri. Der var Ingenting, derimod et Brev til Vatinius [Cæsars Legat, der befalede i Brundusium] og et til Ligurius [Aulus Ligurius havde i Gallien tjent under Cæsar]. Jeg sendte dem til dem.

»Strax derefter kom de begge i stor Ophidselse og kaldte Mennesket en Forbryder. De forelæste mig Brevene, der var fulde af Æreskænderier imod mig. Ligurius var ude af selv. Han sagde, at han vidste, Cæsar altid havde havt Antipati mod dette Menneske. Naar han tidligere ikke blot havde begunstiget ham, men endog havde skænket ham en stor Pengesum, var det sket til Ære for mig.

»Da jeg nu engang havde lidt denne Krænkelse, ønskede jeg dog ogsaa at erfare, hvad han havde skrevet til de øvrige. Thi jeg tænkte, at naar hans Slethed blev almindelig bekendt, maatte den skade ham selv allermest. Jeg fandt, at alle Brevene var af samme Slags. Jeg sender dig dem. Du kan aflevere dem, hvis du troer, det nytter ham. Mig kan det ikke skade. Seglet er rigtignok brudt. Men Pomponia [Atticus' Søster, Quintus' Hustru] har formodentlig hans Signet.

Efter disse Klager over Broderen følger i dette lange Brev endnu Udtalelser af Frygt for Konfiskation af Ciceros Formue, for at han selv vil blive erklæret fredløs, saa han anbefaler sin ulykkelige Datter, hvem han Intet kan efterlade, til Atticus' Omsorg. Endelig tumler han med Selvmordstanker. Han forudsætter, at Atticus ikke mere vil træffe ham i Live.

Til allersidst mindes han, hvad denne Dag betyder i hans Liv: »Jeg skriver dig til paa min Fødselsdag. Gid

jeg ikke var bleven undfanget, eller at samme Moder ikke havde født endnu en Søn! Jeg kan ikke skrive mere for Graad.«

12

Cæsars højsindede Ven, Cajus Matius, desuden Cajus Trebatius Testa og andre trøstede Cicero, og i Juni 47 kom til ham hans Datter Tullia, hvem han ikke havde set i to Aar.

Stor Sorg gjorde det ham nødvendigvis, da Dolabella brød med Cæsar, blev Sjælen i Omstyrtningspartiet, og blev forjaget af Antonius, mest paa Grund af hans ømme Forbindelse med dennes Hustru.

Til Sorgen over Datterens Stilling kom nye Bekymringer i Anledning af Cæsars formodede Vanskeligheder i Alexandria. Cicero maatte frygte, paany at falde i Pompeianernes Hænder, var desuden uklar over Cæsars Sindelag imod ham. Hvem vidste, hvorledes Antonius havde stemt Imperatoren ved sine Indberetninger!

Cicero gav Marcus Terentius Varro et ydmygt Brev med til Cæsar, og sendte i Foraaret 47 sin Frigivne Philotimus til Alexandria.

Der kom et første Svar fra Cæsar den 3. Juni, dateret Alexandria, 7. Februar; men Cicero frygtede, det ikke var ægte.

12. August bragte imidlertid Philotimus et den 20. Maj skrevet Svar. Det indeholdt ingen bestemt Befaling, kun en Opfordring til med Ro at imødese Fremtiden. Det gjorde ringe Indtryk paa Cicero, ubestemt som det var. Det vilde jo heller ikke været underligt, om Cæsar engang havde tabt Taalmodigheden over disse evindelige Om-For-ladelse-Breve fra Alverden, der regelret fulgte paa stadigt gentagne Frafald og Angreb.

Dog fra Syrien kom i September Cajus Vibius Pansa

og tilsikrede i Cæsars Navn Cicero Bibeholdelsen af Imperatortitlen og af hans Lictorer. Det var en stor Lettelse. Alligevel kunde Cicero først aande op, da Sejren ved Zela var vundet og Cæsars Hjemkomst sikret.

Marcus Brutus skrev da paa Cæsars Vegne et beroligende og smigrende Brev til Cicero.

Han har selv talt derom i *Brutus* (III § 11): »Jeg har, sagde Atticus, med stor Fornøjelse læst det Brev, som Brutus har skrevet dig til fra Asien; han sender dig der, synes mig, forstandige Formaninger og venskabelig Trøst. — Deri, svarte jeg, har han efter mit Skøn gjort ret; thi vid, at efter langvarig Nedbrudthed blev jeg ved hint Brev saaledes helbredet, at jeg ligesom saa Dagslyset paany.«

13

Derpaa fulgte Mødet og Omfavnelsen i Brundusium. Intet af hvad Cicero havde frygtet gik i Opfyldelse. Cæsar straffede Ingen, og Cicero rejste i Juni til sit Tusculum.

Han skrev dèr sin *Brutus* til Forherligelse af den Lygtemand, som i hans Øjne var en Fixstjerne.

Brutus var ved Borgerkrigens Udbrud taget over til Asien for at bringe sine Kapitaler og Aagerforetagender i Sikkerhed. Morbroderen Cato maatte tumle alvorligt med ham for at faa ham fra denne under disse Forhold lidet værdige Sysselsættelse og faa ham bragt til Pompeius's Lejr. Her hørte han, saa løjerligt det klinger, snart til de mod Cæsar hidsigste Aristokrater *(Brutus amicus in causa versatur acriter. Cicero ad Att. XI4).*

Til Gengæld var han efter Farsalos en af de første, som gik over til Cæsar for at ansøge om Benaadning, ligesom han var den, der røbede Cæsar, hvor Pompeius efter al Sandsynlighed agtede sig hen.

Vi saa, at for ikke lang Tid siden havde Forholdet

mellem Cicero og Brutus været koldt. Nu vandt Brutus Cicero ved at lade denne tro, han var hans Talsmand hos Cæsar, og ved den Smiger, han rigeligt lod ham tilflyde i det nys berørte Brev: Hans Daad vilde leve, ogsaa naar han selv forstummede.

Og Brutus opmuntrede ham til nye Frembringelser.

Det slog ned i Cicero. Og da han trods sine mange gode Evner var den sletteste Menneskekender, begyndte han nu at beundre Brutus, og tilegnede ham næsten Alt, hvad han i Aarene 47 og 46 nedskrev.

I sin *Brutus* gav Cicero sit bespændte Hjerte Luft. Han priste Hortensius lykkelig, at han ikke oplevede Borgerkrigen, Statens Sammenbrud, Forums forladte Tilstand. Han lagde endog sin Helt Brutus Klager over Statens nærværende Tilstand i Munden, saa Cæsars Yndling blev bragt i en latterlig Situation.

Bogen udkom under Krigen i Afrika.

14

En stor Plads i Ciceros Tanker optager paa dette Tidspunkt Marcus Terentius Varro, om hvem der hidtil næsten kun har været Tale som om Pompeius' Legat i Spanien. Han var, som tidligere berørt (I S. 41), Tidsalderens største Lærde, og det var blevet næsten en fix Ide hos Cicero, at faa Varro til at tilegne ham et af sine Værker, helst det Hovedværk, hvorpaa han i en Aarrække havde arbejdet, Om det latinske Sprog *(De lingua Latina)*.

Paa Atticus's Opfordring havde Cicero længst besluttet at lade Varro optræde i en af sine Bøger *(Varro includetur in aliquem locum)*. Da han ikke kunde give ham Plads i *De Republica*, hvor de Samtalende tilhørte den yngre Scipio Africanus's Tid, havde han i Sinde at tilegne ham denne Bog i en Fortale.

Han opgav det, da Begejstringen for Brutus betog ham, og vi ser, at Atticus maa minde ham om hans Løfte.

Varro havde ikke uden Skinsyge været Vidne til de af Cicero til Hortensius og Brutus rettede Dedicationer. Cicero lader sig imidlertid gentagne Gange paaminde. Han vil helst først selv modtage en Tilegnelse fra Varro, før han offentligt siger ham Complimenter. Men tilsidst indser han, at det sikreste Middel til at opnaa Dedicationen af *De lingua Latina* er det, at tilegne Varro en Bog, hvori han lader denne give ham Løfte om Værket.

Det skete, da han helligede Varro sin *Academica* med en Fortale, hvormed han gjorde sig den yderste Flid, og som han ansaa for et sandt lille Mesterstykke. Det har faldet ham surt at skrive den: Alt Ondt skal times ham, hvis han igen tager sig noget saadant for. *(Sed, quæso, epistola mea ad Varronem valdene tibi placuit? Male mihi sit, si unquam quidquam tam enitar, ad Att.* XIII$_{25}$).

Han har for at Udtrykkene skulde blive tilbørligt elegante og Skønskriften fuldendt, ikke dikteret Fortalen til sin sædvanlige Skriver, sin Yndling Tiro, men til Spintharus, hvem man maa diktere Alt Stavelse for Stavelse.

Desværre var Cicero allerede myrdet, da Bogen *De lingua Latina* endelig kom ud, saa han fik Intet for al sin Umag.

15

Baade Hirtius og Dolabella tog i de Dage Undervisning hos Cicero i Talekunst. Af de Optegnelser han til disse Timer gjorde, fremgik Bogen »Taleren« *(Orator)*. De to Elever synes at have honoreret Undervisningen med yppige Maaltider. Thi Cicero skriver til Papirius Pætus (Juli 46): »Hvad snakker du til mig om en Havfisk, der koster en Denar Stykket, eller om Oste- og Silde-Ragoût! Fordum

var jeg godmodig nok til at lade mig nøje med sligt; nu er det anderledes. Jeg har Hirtius og Dolabella til Disciple i Talekunst; men jeg har dem til Lærere i Spisekunsten. De deklamerer stadigt hos mig; jeg spiser stadigt hos dem. Jeg spiser flere Paafugle, end du unge Duer . . . . Jeg beder dig just ikke om at give mig et Maaltid, hvoraf der bliver Rester nok tilbage til at ernære mange Mennesker; men Alt maa være pragtfuldt og velsmagende.«

Disse Ciceros Elever rejste bort for at modtage Cæsar ved hans Tilbagekomst fra den afrikanske Krig, som det følgende Brev til Papirius Pætus fra Slutningen af samme Maaned viser: »Jeg har faaet dit elskværdige Brev, mens jeg gik ledig her i mit Tusculum, da jeg har sendt mine Disciple Ham i Møde, for at de kan stemme deres Ven saa gunstigt for mig som muligt.«

Et Brev fra den foregaaende Maaned til Varro synes at tyde paa en Ændring i den Vægelsindedes Gemyt til Fordel for Cæsar.

Han skriver her:

Ankomsten [Cæsars] er at vente; men det véd du vel. *Han* havde skrevet, han vilde komme til Alsium. Hans Venner har fraraadet ham det, da han dèr vilde træffe mange, som var ham imod og hvem han var imod; det var, mente de, bedre, han landede i Ostia.

Jeg for min Del indser ikke, hvad Forskel det skal gøre. Imidlertid har dog Hirtius sagt mig, at ikke blot han, men Balbus og Oppius har givet Ham dette Raad, lutter Mænd, der, saa vidt jeg véd, er dig hengivne. Dette vilde jeg meddele dig for at du kan vide, hvor du bør bestille dig et Logis, eller rettere for at du kan gøre det paa begge Steder. Hvad Han vil bestemme sig til, er jo nemlig uvist.

Samtidigt vil jeg gøre mig lidt vigtig for dig med at jeg staar paa saa fortrolig Fod med disse Mænd, og er indviet i deres Planer.

Hvorfor jeg ikke skulde ønske dette, indser jeg ikke. Det er jo en Sag for sig, om man bærer, hvad der maa bæres, en anden Sag, om man billiger, hvad der ikke bør billiges.

Dog jeg véd i Sandhed ikke, hvad jeg ikke her kunde billige undtagen Begyndelsen til Stridighederne. Thi den afhang af en Vilje. Jeg har personligt set — du var jo dengang fraværende — at *vore* Venner ønskede Krig; *Han* ønskede den ikke; kun frygtede han den heller ikke. Begyndelsen afhang af en Beslutning; det Følgende var Nødvendighed. Thi at en af Parterne maatte sejre, var uundgaaeligt.

Jeg véd, at du som jeg stadigt følte Sorg over den frygtelige Ulykke, som Nederlag for en af Hærene og dens Føreres Undergang vilde være, og du var enig med mig om, at Sejr i Borgerkrig er et uhyre Onde. Men jeg maatte især frygte *deres* Sejr, til hvem vi ankom. Thi de truede de Neutrale med grusom Hævn, og *dit* Sindelag var dem ikke mindre forhadt end den Maade, paa hvilken *jeg* udtalte mig.

Dersom Vore havde sejret, saa havde de intetsomhelst Maadehold kendt. De var højst forbitrede paa os, ret som om de Raad vi gav, var egennyttige. Det er dog bedre end at ty til vilde Dyr, at leve med Haab, om end ikke med det bedste Haab, saa dog med noget.

16

I højeste Grad lærerig saavel for Cæsars Situation overfor Literatkrapylet i hans tidligere Modstanderes Lejr som for Ciceros øjeblikkelige Holdning overfor Cæsar er Brevvexlingen mellem Cicero og Cæcina.

Aulus Licinius Cæcina, formodentlig en Søn af den Cæcina, Cicero som Advokat i sin Tid havde forsvaret, en romersk Ridder, en Pompeianer, havde paa Grund af et Smædeskrift imod Cæsar nogen Tid været landflygtig.

Hans Ynkelighed som Person viser sig i, at han efter Farsalos under Titelen »Klagesuk« *(Querelæ)* forfattede en Lovprisning af Den, han havde smædet, og tryglede Cicero om at udvirke Benaadning for ham.

Med sædvanlig Overlegenhed og Ringeagt benaadede Cæsar Pamfletisten senerehen efter den afrikanske Krigs Slutning.

Interessante for os er i lige Grad Fyrens klynkende Undskyldninger til Cicero og den Maade, hvorpaa denne i sine Svar omtaler baade Cæsar og Cæcina.

Cicero forsikrer i sin Egenskab af Augur, at der er Tegn, som tyder paa et heldigt Udfald af Cæcina's Sag, ikke netop store Fugles Flugt eller de hellige Høns's Ædelyst — om hvilke Varsler han dog i sin Egenskab af

Præstemand taler uden al Ironi — men der er andre Tegn, ud fra hvilke han kan spaa, og som han finder ved Iagttagelse af Cæsars Personlighed og af de politiske Forhold:

Ved Cæsar er der det at mærke: han er af Naturen mild og tilbøjelig til at tilgive, ganske som han skildres i dit fortræffelige Skrift *Klagesuk*. Dertil kommer at han har en ganske særlig Glæde af gode Hoveder af din Art . . . . .

Men, vil du sige, hvorfor har Forbønnerne for mig da hidtil frugtet saa lidet? Fordi han tænker, der er altfor mange, han ikke vil kunne afvise, naar han har taget dig til Naade, hvem han synes at have mere Grund til at være vred paa end paa de andre. — Hvad er der altsaa, vil du tilføje, at haabe af ham, naar han er forbitret? — Han véd vel, at hans Ros vil komme til at flyde af samme Kilde, af hvilken han er bleven en Smule overstænket.

Endelig er han en højst skarpsindig og vidtskuende Mand; han indser, at du i en Del af Italien, som ingenlunde er at ringeagte, tilhører en af de ypperste Familier, at en saa højtbegavet og indflydelsesrig Mand som du ikke bestandig kan leve isoleret, og han vil sikkert, at din Tilbagekaldelse skal være et Værk af ham selv, ikke hidføres af Tidsforholdene . . . . .

Jeg maa ofte beundre Cæsars værdige Holdning, Retfærdighed og Visdom. Aldrig tager han Pompeius' Navn i sin Mund uden i de ærefuldeste Udtryk. Vistnok gik han skarpt tilværks imod ham. Men det kommer paa Krigens Regning, ikke paa Cæsars. Og hvor elskværdig har han ikke vist sig imod mig! Cassius har han udnævnt til sin Legat, Brutus til Guvernør for Gallien, Sulpicius til Guvernør for Grækenland, endog Marcellus, paa hvem han maatte være mest opbragt, har han tilladt at vende tilbage uden noget Offer af Mandens Værdighed.

Kostelig er Maaden, hvorpaa Cæcina undskylder sit Smædeskrift: »Hvor underlig er den Skæbne, der forfølger mig! En Forfatter begaar en Skrivefejl; han sletter den ud, og det er endt. En anden begaar en Dumhed; han straffes kun ved det Vanry, hvori den bringer ham. Jeg derimod, hvis hele Forbrydelse er, at jeg, med Vaaben i Haand, har ønsket Ondt over min Fjende, straffes med Landsforvisning. Der er dog vel ikke, tænker jeg, en eneste af os, som ikke har aflagt Løfter for vor Sejr; der er ingen af os, som naar han ofrede til Guderne, endog i et andet Anliggende, ikke har udtalt Ønsket om, at Cæsar

snarest muligt maatte lide Nederlag. Dersom Han ikke kan forestille sig det, saa er han sandelig i alle Maader en lykkelig Mand. Men dersom han véd det og er overtydet derom, hvorfor vredes han da paa Den, der blot har skrevet noget imod ham, medens han ser bort over alle dem, der har opsendt talrige Bønner til Guderne for hans Undergang?«

Ogsaa Ciceros forsigtige Holdning indjager Cæcina Angst: »Du har forøget min Frygt derved, at du i din *Orator* skyder Brutus frem foran dig og ligefrem undskylder dig ved hans Medskyld. Naar du, som er Alverdens Patron, gør dette, hvad maa jeg ikke frygte, jeg som fra gammel Tid er din Protégé og nu ogsaa alle andres!«

Det var, som man ser, ikke Helte, der bekæmpede Cæsar literært.

17

Ciceros Omdømme om Cæsar paa dette Tidspunkt træder maaske tydeligst frem i de forskellige Breve til Lucius Papirius Pætus, en Patricier og livsglad Epikuræer, fremfor Alt en vittig og lystig Mand, hvem Brevskriveren øjensynligt anser for paalidelig og taus, og til hvem han derfor udtrykker sig frit.

Mest tiltrækker Pætus Cicero ved sin Vittighed. Han finder, at Pætus har det ægte romerske Vid, Blomsten af den nationale Kultur, en Vittighed, som Cicero sætter over den græske, og som efter hans Opfattelse er i høj Grad truet ved Fremmed-Indvandringen i Rom, navnlig ved den fra Gallien, der da i Modsætning til sidenhen betragtedes som et Land, der var ganske blottet for *esprit*.

Cicero skriver artigt til Pætus: »Blandt alle mine Be-

kendte er ingen mig kærere end du. For det første er din Hengivenhed for mig gammel og har altid været trofast. Det er ikke lidt, og i mine Øjne uhyre meget. Dog der er jo ogsaa mange andre, som holder af mig.

»Men hvad du har for dig selv, det er din elskværdige Ynde, din indtagende Godhed, din Evne til at behage. Og dertil kommer Saltet af dit Vid, ikke attisk Salt, et langt saltere Vid end Attikernes, den ægte, gamle, romerske, urbane Vittighed.

»Du kan tænke derom, hvad du vil; men jeg for min Del bliver aldeles betaget af ægte Vittighed, allermest af den hjemlandske, og især nu, da jeg ser, at den ved Indvirkning fra Latium, hvorfra fremmed Indflydelse først strømmede ind over vor By, og nu endog ved Indvandring fra de buxebærende Nationer hinsides Alperne, har faaet et andet Anstrøg. Der findes jo neppe mere Spor af vore Forfædres Evne til Spøg.«

Til den saaledes særtegnede Mand udtaler Cicero sig hyppigt om Cæsar, mest velvilligt undskyldende, som naar han etsteds (*ad fam.* IX$_{17}$) fremhæver, at hos »Ham, der staar i Spidsen«, er Viljen god nok, men han maa desværre tage Hensyn til sine Omgivelser og disse Omgivelser er vanskelige *(se cum multis colligavit)*. Dernæst er Han afhængig af Omstændigheder, over hvilke han ikke er Herre. Som Han ikke kan vide, hvad Omstændighederne vil kræve af ham, saaledes kan Cicero ikke vide, hvad Han vil foretage *(Nos enim illi servimus, ipse temporibus; ita nec ille, quid tempora postulatura sint, nec nos, quid ille cogitet, scire possumus)*.

18

I Oktober 46 er Cicero i sine Udtalelser mere misfornøjet. Han klager bittert over, at Cæsar sætter sig ud over alle Former.

»Mens jeg er i Rom og ikke viger fra Forum, bliver Senatsbeslutninger affattede i Huset hos din Beundrer og min Ven. Hvis mit Navn falder ham ind, bliver det sat under Decretet, og saa hører jeg om en Senatsbeslutning, der skal være taget efter mit Forslag, og som er naaet lige til Armenien eller Syrien, før jeg overhovedet aner, at der har været Tale om Sagen. Og tro ikke, jeg siger dette for Løjer. Jeg har faaet Breve fra Konger, der boer ved Verdens Ende, og som takker mig for, at de ved min Stemme har faaet Kongetitlen, mens jeg ikke alene er uvidende om, at de skal tituleres Konger, men om at de overhovedet er til.« (Man ser, hvad Værd Cæsar tillagde Kongetitlen).

Der turde være en Del spøgefuld Overdrivelse i disse Klager. Den begaaede Formfejl indskrænkede sig efter al Sandsynlighed til, at Cæsar af og til samlede Senatet i sit Hus istedenfor i et Tempel. Men dette Hus var saa rummeligt, at Retsmøder afholdtes dèr; Ciceros Tale *Pro Quinto Ligario* er holdt i denne Cæsars Embedsbolig.

Søger man om den sande Aarsag til Cicero's her ytrede Misfornøjelse med Dictatoren, finder man den uskrømtet udtalt paa det Sted i Brevet, hvor det hedder: »Dengang sad jeg i Statsskibets Bagstavn og havde Haanden om Roret; nu er der neppe Plads for mig nede i det smudsige Bundvand.»

En til en vis Grad berettiget Sorg følte Cicero over, at Senatet tabte sit nationalromerske Præg, idet Gallere fik Adgang; men Cicero var ude af Stand til at begribe det Storladne i den Idé, som laa til Grund.

Vi har af Cicero's Tale *Pro Marco Marcello* set (I S. 500 ff), at Cæsar var højsindet nok til overfor Marcellus's

hadefulde Trods at overlade Senatet Afgørelsen af hans Skæbne. Dictatoren optog Talen vel og gav Cicero Adgang til sig, mens denne hidtil havde maattet nøjes med at henvende sig til Cæsar gennem hans Tillidsmænd.

Det var som Følge deraf, at han i Cæsars eget Hus kunde rette ogsaa sin Tale om Benaadning for Ligarius til ham.

Talen er behændigt formet til Forsvar for en af de pompeianske Legater, der havde ført Vaaben mod Cæsar i Afrika og som dèr var taget til Fange. Paa Forbøn af Ligarius's to Brødre, der altid havde været Cæsar tro, havde Dictatoren vel skænket ham Livet, men havde hidtil vist sig aldeles utilbøjelig til at imødekomme gentagne Plagerier om at tilstede ham Tilbagevenden til Italien.

Det lykkedes Cicero ved sin Blanding af Frejdighed og Smiger, af Ironi og Følsomhed, at bevæge den hidtil Ubønhørlige. Plutarch fortæller idetmindste (*Cicero* 42), at Cæsar under Cicero's Tale et Par Gange skiftede Farve, og at han, hvor Slaget ved Farsalos blev omtalt (formodentlig hvor det siges, mod hvem ogsaa Tubero's, Anklagerens, Sværd dengang var rettet) kom til at skælve saaledes, at han tabte de Papirer, han havde i sin Haand.

Det maa vel have været af Væmmelse over at Anklageren, den Anklagede og Forsvareren alle sammen havde været lige hadske imod Cæsar, og i lige høj Grad havde ønsket hans Død. Men det er altsaa blevet udlagt som et Bevis paa, hvor hjertegreben Cæsar blev af Ciceros Veltalenhed her.

Talen strømmer forøvrigt over af Anraabelser til Cæsars kendte og berømte Mildhed og Menneskevenlighed. Den fremtræder som en Appel fra Romerfolket til det store Faderhjertes Følelser: Ellers henvender man sig til Dommeren, Cicero retter sin Tale til Faderen (*Ad judicem sic agi solet, sed ego apud parentem loquor*).

Cæsar lod sig formilde, og Ligarius kunde frit vende tilbage, hvorefter han som en af de Sammensvorne deltog i Mordet paa Cæsar.

19

Det betyder ikke stort, at Cicero samtidigt spøgende beklager sig over den Lov mod overdreven Luxus, som Dictatoren i sin Egenskab af Censor gav *(lex Julia sumptuaria)*. Den synes at være gaaet i Enkeltheder med Hensyn til det umaadelige Æderi, den urimelige Ødselhed ved Opførelsen af Gravmæler og lignende, men er vistnok aldrig bleven adlydt, saa meget mindre, som Cæsar samtidigt afrejste til Spanien.

Cicero skemter i Brev til Pætus med begges Forkærlighed for spiselige Svampe, og siger, han vil rejse til ham blot for at spise Retter, tilberedte af disse Svampe, og saaledes overtræde Luxusloven.

Da Cæsar tog bort til den spanske Krig, uden at Rigets Forvaltning var lovligt og tilstrækkeligt ordnet, var Cicero naturligvis utilfreds med den en kort Tid raadende Cabinetsregering, hvis Form Dictatoren dog meget snart lod falde.

Sin Panegyrik *(laudatio)* over Cæsars faldne Fjende, Skriftet *Cato*, sendte Cicero Cæsar til Spanien omtrent samtidigt med at han giftede sig med Publilia.

At Cæsar ikke kunde være særlig tilfredsstillet ved Lovtalen, var utvivlsomt. Imidlertid ytrede han sig kun med den største Artighed derom. Ja han lod sin Fortrolige Hirtius i sin *Anticato* udtale sig med Varme om Cicero.

Hvor ængstelig denne har været for Cæsars Dom, røber et Brevsted (*ad Att.* XII$_{40}$): »I hvilken Tone Cæsars Dadel af min Panegyrik vil blive holdt, har jeg tydeligt kunnet forudføle af den Afhandling, Hirtius har sendt mig, i hvilken han sammenstiller alle Cato's Fejl, dog under de stærkeste Lovtaler over mig.«

Direkte Udtalelser fra Cæsar selv derom faar han senere at se, de er affattede i de mest smigrende Former. Han skriver: »Jeg har læst Brevet [til Balbus]. Deri er der

megen Tale om min *Cato*, og deri siges, at ved gentagen Læsning af mit Skrift har Cæsar faaet sit Ordforraad beriget, derimod ved Læsningen af Brutus's *Cato* har han forekommet sig selv veltalende.

Man ser, med hvilken Finhed Cæsar her saa bort over Indholdet, Forherligelsen af hans Dødsfjende, og indskrænkede sig til at udtale Beundring for det rent Formelle.

20

Efter Slaget ved Munda havde Senatet med sædvanligt Kryberi besluttet, at der i Templet for den forgudede Romulus (kaldet *Quirinus*) skulde rejses en Statue af Cæsar med Indskrift *Helliget den uovervindelige Gud*. Da Atticus havde et Hus paa samme Høj, hvor dette Tempel laa, betegner Cicero ham i et Brev (*ad Att.* XII$_{45}$) skelmsk som Cæsars Nabo.

Paa den Quirinalske Høj laa ogsaa et Tempel for Gudinden *Salus* (Den offentlige Velfærd), hvorfor Cicero ondskabsfuldt tilføjer: »Jeg ser ham iøvrigt hellere i samme Tempel som Romulus [der som bekendt blev slaaet ihjel] end i samme Helligdom som Salus.«

Man skulde tro, det var med nogen Beskæmmelse, han efter sin Datters kort derefter indtraadte Død maa skrive (*ad Att.* XIII$_{20}$): »Fra Cæsar har jeg modtaget et Trøstebrev, dateret Hispalis 30. April.« Man vilde imidlertid tage fejl, om man ansaa Cicero i Stand til nogen Skamfølelse overfor Cæsar.

Derimod er det højst betegnende, at Marcus Brutus's (nu tabte) *Cato*, en Panegyrik som Ciceros egen, vakte hans Uvilje i aller højeste Grad. Ikke at han kunde have noget imod Lovprisning af Cato i al Almindelighed. Ikke

heller at han vilde være ene om at forherlige den Afdøde. Men Brutus havde fremhævet Cato's Fortjenester af Catilina's Tilintetgørelse paa Ciceros Bekostning, og var der noget, Cicero var stolt af som af sit Livs Bedrift, saa var det Undertrykkelsen af hin gamle Sammensværgelse.

Ikke nok dermed! Brutus, der vilde prise sin Morbroder uden derved at sætte Cæsars Gunst overstyr, havde betegnet Cæsars Votum i Senatet (der gik ud paa livsvarigt Fængsel) som haardere end Consulernes, det vil sige end Ciceros. Og det var den Brutus, han havde tilegnet sine Bøger!

Efter Munda var i Kraft af Senatets fornyede overdrevne Hyldest Cæsars Magt blevet Enemagt, næsten Almagt: Hvad skulde der blive af Staten! Cicero følte sig kaldet til at holde Cæsar hans Pligter mod det Offentlige for Øje. Han besluttede at rette et Brev til ham, en Art Memorandum.

Der var jo i ham en uovervindelig Trang til at parallelisere sig med Cæsar. Og paa samme Tid en Drift til at parallelisere sig med de mest fremragende Mænd fra Grækenlands gamle Storhedstid. Ligesom han et Par Aar senere kaldte sine Taler imod Antonius *Philippica* for at sammenstille dem med Demosthenes's Taler mod Kong Philipp, saaledes mindedes han nu, at Aristoteles og Theopompos havde rettet et lignende Skrift til Alexander den Store, der blev betegnet som ærefuldt for dem og kært for ham.

Vi ser af et Brev til Atticus (XIII$_{27}$), at Cicero virkelig har skrevet et saadant Brev, der formodentlig har givet det ideale Billed af en Statsmand, der foresvævede ham, stor som Hersker og dog undende de andre fuld Frihed.

Men han vilde ansé det for en Krænkelse af Oppius og Balbus, om han ikke viste dem det før Afsendelsen. Disse sagde ham imidlertid ganske aabent deres

Mening, at de fandt Brevet mislykket; og de ønskede saa meget ændret og rettet, at han tabte Lysten til at omarbejde det.

21

Saavidt skønnes har Atticus derefter opfordret Cicero til at forfatte et ganske nyt Memorandum til Cæsar. Han følte sig ude af Stand dertil (*ad Att.* XIII 28):

»Et nyt Brev til Cæsar — nej, jeg sværger dig til, jeg kan det ikke. Ikke som om det Fornedrende i Sagen holdt mig tilbage, skønt det jo i høj Grad burde gøre det. Thi hvad fornedrende er der i Smigreri, naar selve Livet er Fornedrelse! Men, som sagt, det er ikke Fornedrelsen, som afskrækker mig. Jeg vilde gerne; i saa Fald var jeg jo dog den Mand, jeg burde være. Men der falder mig Intet ind.

»Hvilket Sprog førte i sin Tid veltalende og indsigtsfulde Mænd til Alexander, hvorom drejede deres Tanker sig? De havde for sig en Yngling, begejstret i sin Stræben efter den sandeste Hæder, og som ønskede at høre Raad, der viste ham Vejen til evigt Ry. Ham opmuntrede de til at gaa ad Ærens Vej. Dem skortede det da ikke paa Ord.

»Men hvad kan jeg? Alligevel havde jeg af en Egeblok udskaaret noget, der lignede en Billedstøtte. Fordi nu nogle Træk deri er faldet noget ædlere ud end det, som sker og er sket, saa dadler man mig. Men tro mig, det græmmer mig ikke. . . . . Og hvor kan du tro, at den Mand, hvis Statue man nyligt har baaret om i højtideligt Optog [blandt Gudestøtterne ved Cæsars Festlege i Rom] og som har turdet dele Quirinus's Tempel med ham, vilde have Glæde af mit maadeholdne Brev!«

Man kunde af disse resignerede Linjer forledes til den Tro, at Cicero nu overhovedet opgav at indlede Brevvexling med den altfor mægtige. Ingenlunde. Snart derefter føler han paany den uimodstaaelige Drift til at sende ham en Skrivelse.

Han siger (*ad Att.* XIII$_{50}$): »Du har engang opmuntret mig til at sende Cæsar et noget udførligere Aktstykke. Da Balbus nylig paa mit Gods ved Lanuvium meddelte mig, at han og Oppius havde skrevet til Cæsar om, med hvor umaadeligt Bifald jeg havde læst hans *Anti-Cato*, saa udarbejdede jeg et Brev til Cæsar om dette Værk, der dog først skal vises Dolabella. Tillige sendte jeg imidlertid mit Arbejde i en Afskrift til Oppius og Balbus med den Bemærkning, at de først skulde lade Dolabella overrække det, naar de havde godkendt Indholdet.

»Som Følge deraf skrev de tilbage, de havde aldrig læst noget Bedre, og saaledes har de nu ladet Dolabella overbringe hvad jeg har skrevet.«

Dette Cicero's Brev til Cæsar er gaaet tabt. Cæsars *Anti-Cato* er vel ogsaa gaaet tabt, men vi kender af ikke faa Referater, hvilke frygtelige Beskyldninger det indeholdt, (for Drukkenskab, Incest, Overladelse af Hustruen til den rige Ven osv.), og vi har her det utvetydige Vidnesbyrd om, at Cicero, Smigreren af Profession, der nylig tog sig Cæsars Enemagt saa nær, at han følte sig ude af Stand til at give ham et forstandigt Raad, ikke betænkte sig paa at sende ham en Lovprisning af det Værk, hvori Cæsar udtalte sig nedsættende og kun nedsættende om den Mand, Cicero, saa længe Manden var i Live, betegnede som Idealet.

22

Hvor forskellig er ikke Cicero, naar han tiltaler og naar han omtaler! I et Brev fra samme Tid, Midtsommer 45, som med Vilje er holdt i dunkle Udtryk og som mest handler om den unge Quintus Ciceros Bagvaskelser af Farbroderen, faar Cicero's Had til Cæsar Luft: »Altsaa Brutus meddeler, at *Han* slutter sig til de Gode i Landet. Musik i vore Øren! Men hvor finder han dem? Med mindre han vil hænge sig først. I denne Verden er hans Magt fast grundet. Hvor er dit Yndlingsbilled, som jeg har set i Parthenon? [en Sal i Atticus' Landsted] Ahala og Brutus? [ansaas for Frihedens Stamfædre].[1])

Dette Sted er uhyggeligt, saa dunkelt det end med Vilje er affattet. Der er her som en Anelse om de Mordplaner, der svævede i Luften. Men det, hvortil der sigtes, er at Brutus, der var ilet til Cæsars Lejr i Spanien for om muligt at opnaa nye Værdigheder, 7. August var kommet tilbage, og havde bragt den Efterretning, som vakte Undren, at Cæsar vilde støtte sig til det aristokratiske Parti, til dem, der betegnede sig selv som »de gode«, det vil sige Patrioterne. Ifølge Ciceros Vittighed er ingen af dem mer i Live, saa Cæsar maa gaa til Underverdenen for at finde dem, derfor maa hænge sig først.

Meddelelsen var naturligvis Vrøvl. Sandheden var, at efter Cæsars Tilbagekomst blev trods den Magtfylde, Senatet havde lagt i hans Haand, alle de gamle Øvrighedsposter genoprettede, om end Cæsar faktisk var udnævnt til Dictator paa Livstid.

Men Brutus opnaaede at blive *prætor urbanus* og fik Løfte paa som Proprætor at blive Makedoniens Guvernør.

[1]) Itane nunciat Brutus, illum ad bonos viros? *Εὐαγγελια*. Sed ubi eos? Nisi forte se suspendit. Hic autem ut fultum est! Ubi igitur *φιλοτέχνημα* illud tuum, quod vidi in Parthenone, Ahalam et Brutum?

23

Da man fremdeles tillagde Cicero nogen Indflydelse paa Cæsar, talte han for Kong Dejotarus i Cæsars Hus i November.

Cæsar havde hverken ladet Dejotarus true paa Livet eller holde i Fængsel; han havde afkrævet ham Penge og givet Lille-Armenien til en anden; men det er utvivlsomt, at han foragtede og afskyede ham.

Dejotarus' Svigersøn Saocondarius lod efter Cæsars Tilbagekomst fra den spanske Krig Aar 45 sin Søn Castor i Rom overbringe den Anklage imod Kongen, at han havde planlagt Mord paa Cæsar, mens denne opholdt sig i hans Land Galatien. For at imødegaa Anklagen sendte Dejotarus sin Læge Phidippus til Rom; dog denne lod sig vinde eller bestikke af Castor, og han bekræftede ivrigt Anklagen.

Samme Anklage var meget omstændelig og gik ud paa følgende: Da Cæsar som Gæst i Forbifarten opholdt sig paa Dejotarus's Lystslot Pejum, havde man etsteds i Slottet samlet de for Cæsar bestemte Gæstegaver. Herhen vilde Kongen føre ham, naar han kom fra Badeværelset for at gaa tilbords. Thi her var væbnede Mænd opstillede, som skulde myrde ham.

Det paastodes videre, at Cæsars berømte Lykke reddede ham. Han afslog at tage Gaverne i Øjesyn og gik til Spisesalen.

Mordet, sagdes der, blev da opsat til den følgende Dag, hvor Cæsar skulde dræbes paa det faste Slot Blucium. Naar han efter Maaltidet — som det var romersk Skik — vilde indtage et Brækmiddel, skulde han føres ind i Badeværelset, og Mordet foregaa der. Dog anden Gang frelste Cæsars Lykke ham. Han foretrak at gaa ind i sit Sovekammer.

Saavidt Anklagen. Efter Ciceros Paastand er den Opspind og Løgn. Os nulevende er det ret ligegyldigt om

denne østerlandske Fjerdingsfyrste, der neppe hjemkommen lod baade Datter og Svigersøn henrette, har havt et forbryderisk Anslag mere eller mindre paa sin Samvittighed; men af ikke ringe Interesse for os er det umaadelige Hykleri, som Cicero ved denne Lejlighed udfolder.

Det er kun naturligt, at han fremhæver det Uskyldige i den Dragning, Dejotarus følte til Pompeius. »Han vidste, siger Cicero til Cæsar, jo blot, at Consularer og Senat flygtede fra Italien, »vidste Intet om din ivrige Stræben efter Endrægtighed og Fred, vidste Intet om den Sammensværgelse, visse Folk [ɔ: Lucius Domitius, Publius Scipio, Marcus Bibulus, Marcus Marcellus, Marcus Cato, alle Cicero's bedste Venner] indgik imod din Værdighed. Tilgiv, tilgiv, Cæsar, at Kong Dejotarus bøjede sig for Cneius Pompeius's Indflydelse, hvem vi alle sluttede os til, paa hvem Guder og Mennesker ophobede Udmærkelser, du selv de fleste og største!«

Mindre hjertevindende er det, at Cicero som rent umulig og utænkelig fremstiller en Mordplan mod Cæsar fra Dejotarus's Side: »Denne Mand, hvem du har befriet fra retslig Forfølgelse, ja hvem du har skænket den største Ære, hvem du har smykket med Kongetitlen, han beskyldes altsaa for at have villet myrde dig i sit Hus. . . . . Bortset fra, hvilken gruelig Skændselsdaad det vilde være at myrde sin Gæsteven Ansigt til Ansigt med Husguderne, hvilken Afskyelighed, at ville udslukke alle Folkeslags og alle Tiders mest straalende Lys! Hvilken Frækhed, ikke at bæve tilbage for Sejrherren over Jordens Kreds! Hvilken Umenneskelighed at ville rase mod den, af hvem man har modtaget selve Kongeværdigheden!«

Og med Lidenskab forsvarer nu Cicero Cæsar mod den Beskyldning for Tyranni, med hvilken han selv hver Dag fyldte sine Breve.

Efter Anklagen skulde en vis Blefamius have skrevet til Kongen, at Cæsar var forhadt som Tyran, fordi hans Statue var bleven opstillet blandt Kongernes.

»Du er den eneste, siger jeg, Cajus Cæsar, ved hvis

Sejr ikke én er falden uden den, som bar Vaaben imod dig. Og den Mand, i hvem vi frie Mænd, der er opvoxede under det romerske Folks største Frihed, ikke blot ikke ser nogen Tyran, men kun den mildeste Sejrherre, ham skulde en Blefamius [Dejotarus' Fortrolige], der selv lever under en Konge, anse for en Tyran!

»Hvem vil vel beklage sig over en Statue, tilmed over en enkelt, da man jo ser saa mange? Vi skulde være i Stand til at misunde ham hans Statue, vi, som ikke misunder ham hans Trofæer!«

Man huske, hvad Plads Klagerne over Opstilling og Ombæring af Cæsars Statue optager i Cicero's egne Breve!

24

Som Vidnesbyrd om, at Bevarelsen af det gode Forhold til den berømte Taler og nylige Modstander ikke var Cæsar uvigtig, kan det gælde, at Cæsar paa Tilbagevejen fra sit spanske Felttog tog imod Indbydelse til Gæstebud paa Cicero's Gods ved Puteoli, som blev givet ham 19. December 45.

Det Brev, hvori denne Festlighed beskrives, viser os, at Cicero paa Grund af det tidligere politiske Modsætningsforhold ikke har set hen til Modtagelsen af den berømte Gæst uden adskillig Uro, men tillige, at Cæsars Holdning ved dens Elskværdighed udjævnede Alt.

Dictatoren kom med et meget stort Følge, saa der var ikke lidet at iagttage, og mange Mennesker at beværte. Dagen før var Cæsar bleven modtaget og huset af Lucius Marcius Philippus, en af hans Slægtninge. Meningen med det af Cicero givne pragtfulde Middagsmaaltid har øjensynligt været den at viske Fortidens Misstemninger ud. Brevet til Atticus lyder saadan:

»O denne Gæst som det var saa vanskeligt at modtage!

jeg beklager mig sandelig ikke over ham. Hos mig var han henrivende. Da han ankom til Philippus paa Saturnaliernes anden Dag, fyldtes Huset saaledes af Soldater, at der neppe var et Triclinium [tre Spisesofaer om et Bord] tilovers, hvor Cæsar selv kunde spise til Middag; han havde 2000 Mennesker med sig. Det gjorde mig unegtelig noget bange for den følgende Dag; men Barba Cassius [en Ven af Cæsar] sørgede for Alt og gav mig Custoder (Ordensvagt).

»Der blev slaaet Telte op for hans Soldater i min Have; Villaen havde vi for os selv. Hos Philippus blev Han paa Saturnaliernes tredie Dag til Klokken 1 og tog ikke imod nogen. Jeg antager, at han gennemsaa Regnskaber med Balbus. Han spadserede derpaa ved Stranden; en Time derefter gik han i Bad. Saa hørte han [formodentlig Catullus' Smædevers] om sig selv og om Mumurra; han fortrak ikke en Mine, lod sig salve og gik tilbords. Da han forud havde taget et Vomitiv, spiste og drak han med god Appetit og i ypperligt Lune.

»Det var nu virkelig et pragtfuldt og udsøgt Maaltid og ikke blot det, men som Lucilius siger:

Underholdningen ogsaa
var som Kosten krydret og fin, saa han følte sig velstemt.

»Hans nærmere Venner blev desuden yderst rigeligt beværtede ved tre Borde i tre Sale. Intet manglede heller i Anretningen for de mindre fine Frigivne eller for Slaverne. De vigtigste Frigivne blev endnu bedre trakterede.

»Hvortil mange Ord! jeg har vist, jeg forstaar at være Vært. Gæsten, jeg modtog, er jo ikke af dem, til hvem man siger: »Paa Gensyn, kære Ven, se ind igen, naar du kommer forbi!« Een Gang er nok. Der blev ikke talt om alvorlige Anliggender. Samtalen drejede sig mest om Literatur. Kort og godt: han følte sig veltilpas og var elskværdig . . . . .«

25

Ogsaa Kleopatra lærte Cicero paa dette Tidspunkt at kende. Men hendes Stolthed krænkede hans Forfængelighed, og Indtrykket saavel af hende som af hendes Tjenestemænd var ugunstigt. Cicero synes at have plaget Kleopatra om at skaffe ham ægyptiske Kunstgenstande og Manuskripter fra Ægypten, og hun synes at have glemt et formodentlig ret skødesløst givet Løfte.

Det hedder i et Brev (*ad Att.* XIV 15):

»Dronningen hader jeg, og ikke uden Grund; det véd hun godt. Ammonius [den ægyptiske Gesandt] var gaaet i Borgen for hendes Løfter. Og hvad drejede det sig om? Ene og alene om Ting, der passede sig for en Skribent og som stemte overens med min Stilling, saa jeg endog kunde tale om dem i en Folkeforsamling.

»Saras [af Gesandtens Følge] har jeg lært at kende ikke blot som et slet Menneske, men som en uforskammet Person. Jeg har en eneste Gang set ham hos mig. Da jeg i den artigste Tone spurgte ham, hvormed jeg kunde være ham til Tjeneste, svarede han, at han søgte — Atticus.

»Om selve Dronningens Hovmod, da hun boede i Parken hinsides Tiber, kan jeg ikke tale uden den pinligste Harme. Jeg vil derfor ikke have noget med disse Folk at gøre. De troer, at en Mand som jeg ikke alene mangler Mod, men end ikke har Galde.«

Dog ogsaa i sit Forhold til Cæsar selv fandt Cicero sig hurtigt skuffet. Han synes at have tænkt sig, han kunde gaa ud og ind hos den fra Morgen til Aften af Alverden optagne Dictator, og det har ærgret ham blodigt at maatte vente paa Audiens.

Efter sin Vane tilstaar han ikke dette rent ud, men lægger atter og atter Cæsar Ord i Munden, som denne skal have brugt om, hvor pinligt det maa have været Cicero at antichambrere.

Man se især Brevene *ad Att.* XIV 1 og 2. I begge dvæles der ved dette Punkt: Cicero har hørt, at Cæsar skal have sagt, da Cicero søgte ham efter Anmodning af Publius Sestius (der paa Grund af Embedstilsnigelse var dømt til Forvisning): »Hvor kan jeg tvivle paa, at Marcus Cicero, der dog ellers ikke er smaalig, hader mig lidenskabeligt, naar han maa sidde i Forstuen og vente paa mig, til det passer mig at lade ham ind. Jeg er vis paa, at han hader mig skarpt.«

Dersom Cæsar virkelig har sagt dette sidste, saa har han kendt Cicero endnu bedre end denne kendte sig selv. Bemærkningen, at Cicero ikke var smaalig, er derimod ikke cæsarisk, men utvivlsom ciceronisk.

26

Thi Hadet var glødende, glødende under Forbindtlighedens og den underdanige Opmærksomheds Aske.

Det røbede sig flammende, da Mordet paa Cæsar, som Cicero havde ønsket, og til hvilket han indirekte havde ophidset, var fuldbyrdet. Medvirket havde han ikke. Antonius beskyldte ham for at have tilraadet Mordet *(Oratio Phil.* II 25: *Cæsarem meo consilio interfectum).* Saa vidt var han ikke gaaet; dette kunde han uden Usandfærdighed benegte.

Men neppe havde han erfaret Drabet, før han ilede op til Morderne paa Capitolium. Han opfordrede strax baade i Senatet og paa Forum til Amnesti for dem, og han priste deres Udaad som Verdens ypperste Bedrift med en Fanatisme, saa man skulde tro, Cæsar havde været en Dødsfjende af ham.

Han beklagede »ikke at have været indbudt til Festmaaltidet den 15. Marts, da der saa ikke var blevet, levnet Rester« det vil sige, at Antonius da ikke vilde være forbleven i Live. (*Quam vellem ad illas pulcherrimas epulas me Idibus Martiis invitasses! reliquiarum nihil haberemus.* Brev til Morderen Trebonius af Februar 43).

Hvor betegnede er ikke hans lille Brev, skrevet strax efter Mordet, rimeligvis allerede 16. Marts 44, til Lucius Minucius Basilus, en af Cæsars modbydeligste Mordere, i mange Aar en af hans Generaler, som Lykønskning til Bedriften og som Tak for denne Stordaad. Stilistisk er Billeten mønsterværdig, en Type paa Romersprogets Fynd; dens Indhold er oprørende:

»Dig ønsker jeg til Lykke; jeg fryder mig. Dig elsker jeg; over dine Forhold skal jeg vaage. Forvis mig om, at jeg ogsaa elskes af dig, og sig mig, hvad du har for og hvad der foregaar! (*Tibi gratulor, mihi gaudeo, te amo, tua tueor. A te amari et quid agas quidque agatur, certior fieri volo. Ad fam.* VI$_{15}$).

Denne Basilus havde været Cæsars Legat i den galliske Krig lige fra Aar 53 indtil Slutningen; han nævnes i *De bello gallico* VI$_{29, 30}$ og VII$_{90}$ som anvendt til Forfølgelse af Ambiorix, og tilsidst som liggende i Vinterkvarter i Remerlandet. Han havde fremdeles været Cæsars Legat i Borgerkrigen 49—47.

Til Belønning havde Cæsar Aar 45 udnævnt ham til Prætor. Basilus havde, da Cæsar ikke besad Provinser nok til Fordeling, efter Præturen faaet en stor Sum Penge istedenfor en Provins. Dette vakte et vildt Had hos ham til Roms Dictator. Dion (43$_{47}$) har hørt fortælle, at Basilus over denne Krænkelse forsøgte at sulte sig ihjel, hvad just ikke klinger sandsynligt. Cassius skal have forklaret ham, at Hævn var bedre end Selvmord, hvorefter han greb til Dolken.

Hvilket grusomt Monstrum han var, beviser hans videre Skæbne. Appian meddeler (III$_{98}$), at han havde ladet flere

af sine Slaver gilde til Straf for nogle Forseelser. Efter Slaget ved Mutina hævnede de sig paa ham ved at slaa ham ihjel.

27

Basilus var blandt Cæsars Mordere kun en underordnet Figur.

Men med alle Hovedmændene ved Drabet stod Cicero i inderlig Forbindelse.

Han havde Aar 46 givet Cassius Undervisning i Talekunst og havde vexlet Breve med ham, skønt han skrev flere til ham end han modtog fra ham. Cassius udtrykte sig nemlig med Forsigtighed. Udtalelsen om at »den gamle milde Herre i Spanien altid var at foretrække for Pompeius' Sønner« (I S. 13) afskar desuden Cicero fra her at modtage og vise Fortrolighed.

Saa ivrigt Cicero ogsaa stræbte at blive intim med Marcus Brutus, har vi set, hvor demonstrativt Brutus i sin *Cato* besvarede Ciceros Tilegnelser af sine Skrifter til ham med en kraftig Afvisning.

Dog Cicero var paatrængende. Vi har i hans Breve til Atticus læst, hvordan han søgte at fremkalde Mindet om Tyrandrabsmændene, om den gamle Oldtidshelt Lucius Junius Brutus og om Cajus Servilius Ahala, den ene efter Sagnet Republikens Grundlægger i Urtiden, den anden, en Rytteroberst, for hvis Haand det sagdes, at for fire Hundrede Aar siden Spurius Mælius var faldet, den rige Plebejer, der solgte Folket Korn saa billigt, at Adelen beskyldte ham for at tilstræbe Kongemagt og lod ham slaa ihjel.

Det var hos Cicero, som efterhaanden hos den Ombejlede selv, blevet en fix Ide, at Marcus Brutus nedstammede fra den gamle Sagnfigur, Brutus. Cicero havde selv ringe Kendskab til Roms ældre Historie og maatte stadigt ty til Varro og til Atticus for at faa Besked om Enkeltheder i den. Men baade Dionysios af Halikarnassos (Antiqu. V 18) og

Dion (IV_{12}, X_4), som vidste Besked, har udtalt, at Lucius Junius Brutus's gammelpatriciske Slægt længst var uddød, og at de senere Brutus'er tilhobe var af plebeiisk Æt.

Ikke desmindre hævder Cicero Vildfarelsen (*Oratio Philipp.* II_{11}): »Skulde jeg behøvet at drive Mænd som de to Brutus'er til Drabet, Mænd der daglig har havt Billedet af L. Brutus, deres Stamfader, for Øje, og den ene desuden Ahala's! *(Brutos ego impellerem, quorum uterque L. Bruti imaginem quotidie videret, alter etiam Ahalæ? Hi igitur his majoribus ab alienis potius consilium peterent quam a suis?).*

Vi har set, hvor nær Cicero blandt Morderne desuden stod Ligarius, hvem han forsvarede, Trebonius, til hvem han stadigt skrev.

28

Et ganske særlig modbydeligt Udslag giver Cicero's næsten fjantede Had til den døde Cæsar sig i de to Breve, hvor han fortaber sig i, hvad den stakkels Brutus maa lide ved at Maaneden *Quintilis* har faaet Navnet *Julius*, som den store Dræbte jo havde baaret.

Brutus gav som *Prætor urbanus*, i Kraft af dette Embed, han skyldte Cæsar, Kamplege (ikke fire Maaneder efter Mordet).

I Kraft af en Senatsbeslutning fra Aaret forud, hvori ogsaa Cicero havde taget Del, havde Maaneden *Quintilis* særligt paa Grund af Cæsars Fortjenester af Kalenderens Ordning skiftet Navn og var bleven kaldet *Julius*. Da Brutus af gode Grunde ikke var nærværende ved Kamplegene, eftersom han havde bragt sig i Sikkerhed fjernt fra Rom, havde man, uden at spørge ham, højst naturligt paa de opslaaede Bekendtgørelser brugt den ny Benævnelse.

Man høre nu Cicero:

»Igaar, den syvende Quintilis, er jeg ankommen her til mit Gods i Puteoli *[Puzzuoli]*, og jeg sender dig disse Linier, netop som jeg er ifærd med at tage til Brutus paa Nesis *(Øen Nisida)*. Dit Brev fik jeg strax ved min Ankomst overrakt af Eros, mens jeg sad tilbords.

»Er det virkelig saaledes? Staar der virkelig *den syvende Juli*. Gid Guderne skamslaa disse Herrer! Gives der noget Forsmædeligere end at en Brutus er nødsaget til at lade skrive: *Nonis Juliis?* Saa kommer jeg da tilbage til min gamle Talemaade: Brister Langmodighedens Traad endnu ikke? Nej, aldrig har jeg oplevet noget værre.«

Og Cicero fortsætter sin Jeremiade to Dage senere:

»Jeg tog virkelig den ottende til Nisida. Der var Brutus. Hvor led han under dette *Nonis Juliis!* Han er helt ude af Fatning. Han vil nu, sagde han, udtrykkelig lade den Kampleg mellem vilde Dyr, som skal gives Dagen efter de Apollinariske Lege, avertere til den tolvte *Quintilis*.«

Sagen i sig selv er jo ringe, og Maaneden har, trods Ciceros og Brutus' lige jammerlige Forbitrelse, beholdt sit Navn den Dag idag. Dog er det Læseren, som havde de to Heroer ingensteds saaledes bidt Hovedet af al Skam.

29

Vi har allerede set, at Dolabella, som det lumpne Kreatur han var, indyndede sig hos Øjeblikkets Magthavere ved paa det Grusomste at lade de Mænd og Kvinder henrette, der paa Forum ved et dèr oprejst Alter havde hyldet Mindet om Cæsar.

Cicero, hvis Datters Ulykke Dolabella havde paa sin Samvittighed, skriver i den Anledning til ham (*ad fam.* IX 14). Han fortæller først Dolabella, at han i Neapel har

besøgt Lucius Cæsar, der laa syg, men som trods sin Sygdom [og trods sit nære Slægtskabsforhold til den Myrdede, endelig trods sin Benaadning i Afrika] udtalte sig med vild Begejstring for Dolabellas Handlemaade.

»Han har sagt: Hvor er din Dolabella mig kær og hvor er jeg ham taknemmelig! Siden du var Consul er han den eneste, hvem vi kan kalde en sand Consul [indsat til Consul af Cæsar!]. Han talte derpaa udførlig om din Bedrift og det hele Anliggende og sagde: Historien kender ingen mere storladen, mere herlig og for Fædrelandet mere heldbringende Handling [end den at lade Cæsars Beundrere dels styrte ned fra den tarpeiiske Klippe, dels slaa paa Korset]. Derom gives der kun én Stemme.

»Men dig beder jeg: Tilstaa mig en lille Part, saa lidet den tilkommer mig, af al din Ære! Taal, at jeg tilegner mig en lille Arvelod af dit Ry! Dog, dette er jo Spøg. Men for Alvor siger jeg dette: Jeg vilde heller ryste al Hæder, jeg kan have vundet, ud i dit Skød end rane den mindste Del af din. Thi om jeg end altid har skattet dig i højeste Grad, som du jo selv har kunnet overtyde dig om, saa er jeg dog fremfor Alt saa begejstret over din sidste Færd, at der aldrig har kunnet gives en fyrigere Kærlighed end min til Dig.

»Altid var jeg, som du véd, Marcus Brutus hengiven paa Grund af hans sjældne Evner, hans indtagende Væsen, han særegne Redelighed og Fasthed. Alligevel har efter den 15. Marts min Kærlighed til ham faaet en saadan Tilvæxt, saa jeg selv maa undres over, at Noget kunde forøges, der længst syntes at have naaet Højdepunktet.

»Men hvem havde tænkt, at den Kærlighed, jeg nærede til Dig, endnu kunde tage til! Og dog er det sket. Den er voxet saaledes, at det forekommer mig, jeg tidligere kun har havt dig kær; nu først elsker jeg Dig.«

Der gives Vidnesbyrd i tusindvis om literært veludrustede Mænds af Sjofelisme dryppende Usselhed som Mennesker. Alligevel vil Cicero's Breve efter Mordet paa

Cæsar aldrig forsvinde i denne Bunke, til enhver Tid hævde deres Plads.

Paa Maven for Cæsar, saa længe han var i Live! Smigrerier for ham Dag ud, Dag ind, saa umaadelige at de syntes henvendte ikke til et Menneske, men til en Halvgud!

Saa Jubel uden Ende over de 23 Dolkestød, der gaves under Løsenet: Frihed og Republik! og næsten sindssyge Fryderaab over grusomme Lidelser, der af en plat Skurk tilføjedes uskyldige Mennesker, hvis hele Brøde var Andagt ved et Alter, rejst til Minde om den Myrdede.

Den mættede Misundelse aandede efter Morddaaden op og gav sig til at danse. Forfængeligheden, der havde vaandet sig under at maatte dukke sig blandt de Overvundne, de Benaadede, de fredeligt Taalte, følte sig paany, og drejede sig i Sejrherrestemning rundt lig en snurrende, hylende Dervisch.

III. THAPSUS OG UTICA

I

Det er længst fortalt (I S. 29—33), hvorledes Cæsar ved sin Tilbagekomst til Italien fandt sine gamle Legioner i fuldt Mytteri, og hvorledes han blot ved sin Menneskekundskab, sit Ry, sit Geni, fik dem til helt at underkaste sig uden at han straffede en eneste Soldat.

Cæsar sørgede saa for, at hans Embedsstilling blev ordnet. I de første fire Maaneder af Aar 46 var han Consul for tredie Gang, Dictator for anden Gang; fra 1. Maj til Aarets Slutning var hans Titel: Consul for tredie Gang, Dictator for tredie Gang (*cos.* III *dict.* III).

Cæsar tog Marcus Lepidus til Collega i Consulatet og gjorde ham til sin *magister equitum* i Antonius's Sted,

naturligvis til dennes store Misfornøjelse. Men han havde irriteret Cæsar ved sin udæskende og taabelige Optræden.

Hvor stor Cæsars Langmodighed var ogsaa nu, viste sig i, at han uden videre tilgav en Mand som Dolabella. Han havde for to Aar siden heller ikke rettet saa meget som en Bebrejdelse til Antonius for det til Skue stillede Samliv med den stærkt berygtede Danserinde Cytheris, der havde vakt saa stor Forargelse i den ærbare Borgerstand. Men dels havde Antonius nu offentlig vist sig drukken, saa han havde kastet op paa Forums Talerstol, dels havde han ved Auktionen over Pompeius's Ejendomme og Ejendele opkøbt mangt og meget over dets rette Værd i det Haab, at der af ham aldrig vilde blive krævet Betaling. Cæsar fordrede, at han skulde betale hvad han havde købt. Han maatte love det, synes iøvrigt, saavidt man kan skønne, aldrig at have holdt sit Løfte. Han havde bl. a. overtaget Pompeius's Hus i Rom, dog hurtigt sat Sølvtøjet og Vinlageret over Styr. (Aar 39 blev der bevilliget Pompeius's yngste Søn Sextus $17^1/_2$ Millioner Denarer, omtr. 10 Millioner Kroner, i Skadeserstatning).

2

Trofaste og formentlig trofaste Tilhængere af Cæsar blev lønnede, undertiden dog mere nominelt end virkeligt, saaledes naar hans Generaler Vatinius og Calenus vel fik Titel af Consuler, men fulgte ham til Afrika.

At saa mange Senatorer var gaaede over i den fjendtlige Lejr eller levede i frivillig Landflygtighed eller var døde, gav Dictatoren Lejlighed til at erstatte de manglende med Personligheder som var ham hengivne, og vi ser af forskellige Vidnesbyrd (bl. a. Dion 42 52), at han gjorde ikke blot adskillige romerske Riddere, men en Del af sine trofaste Underofficerer til Senatorer.

Dette Træk er i høj Grad mærkværdigt. Saa mangfoldige Gange Cæsar i sine Skrifter udtaler sig med ganske særegen Varme om disse Centurioner, der lader sig dog ikke anføre et eneste Exempel paa, at han har forfremmet en af disse, der var stegne fra Geleddet, til virkelig Officer (*tribunus militum* eller *præfectus sociorum*, med et fælles Navn *militia equestris*).

Som Madvig i sin Afhandling *Befalingsmændene i den romerske Hær* med stort Opbud af Lærdom har paavist: Der var i Hæren befæstet et gabende Svælg mellem Underbefalingsmændene som Plebeiere og Officererne som hørende til Patricierstand. Saa stor Cæsars Forkærlighed for Underofficererne end var, da han vel undertiden har tænkt sig at han havde politiske Modstandere blandt Officererne, han har ikke turdet eller ikke kunnet bryde med Overleveringen indenfor Militæret; han har aldrig udnævnt endog den mest fortjente Sergeant *(Centurion)* til Officer.[1])

Des mere paafaldende er det, at han nu som Dictator hæver sine Sergeanter, idetmindste formelt, til Rigets Herrer, idet han giver dem Indpas i selve Senatet.

Omtrent som senere Napoleon, brød Cæsar desuden med den Tradition, at den Sejrende udelukkende forfremmede Mænd af sit eget politiske Parti. Skønt Folkehøvding gav Cæsar rige Embeder til Aristokrater.

Ja, han gik videre end nogensinde Napoleon, og videre end rimeligt var, idet han udnævnte Marcus Brutus som endnu ved Farsalos havde baaret Vaaben imod ham, til Guvernør i Gallia cisalpina.

---

[1]) I Otto Sumpf's: *Cäsars Beurtheilnng seiner Offiziere in den Commentarien vom gallischen Kriege* er der ved kunstlet Fortolkning tillagt Cæsar Uvilje mod Offfficersstanden.

3

Cæsar gik over Reghium og Messana *(Reggio* og *Messina)* til Siciliens Vestkyst, og indtraf den 17. December 47 (i Virkeligheden 23. Oktober) i Lilybæum, hvorfra han vilde gaa under Sejl. Skønt Vinden var ugunstig og næsten hele hans Troppestyrke undervejs, markerede han sin Utaalmodighed ved at slaa Lejr saa nær Kysten, at Bølgerne vædede hans Telt.

Alt som Soldaterne ankom, fik de Befaling til at gaa ombord uden Slaver eller Bagage. Snart havde han sex Legioner, hvoraf dog kun én Veteranlegion (den 5.) og 2000 Ryttere samlede, og sendte dem som en første Transport til Øen Aponiana (nu *Favignana*), hvor han vilde indhente dem.

Efter en Uges Ophold paa Sicilien forenede han ved Aponiana sine Skibe med de allerede afsendte, og da han vidste, at Scipios hele Hær laa ved Utica, besluttede han at lande syd for Mercur-Forbjerget (nu *Cap Bona*). Dog stormende Vejr splittede Flaaden. Cæsar sejlede forbi Clupea og Neapolis *(Klibia* og *Nabel)* til Hadrumetum, hvor Scipios Legat, Considius Longus, bevogtede Kysten med to Legioner og 700 Ryttere. Langs Kysten bemærkede de Sejlende da ogsaa et talrigt Kavalleri; det var foruden Considius's Hestfolk 3000 Numidere, der holdt Øje med Flaaden.

Da Cæsar nogen Tid ved Indløbet til Hadrumetums Havn havde ventet paa de mange spredte Skibe, lod han de Soldater, han havde, gaa i Land. Det var kun 3000 Mand Fodfolk, næsten alle Rekrutter, og 150 Heste. De slog Lejr nær Hadrumetums Mure. Considius hindrede dem ikke deri, indskrænkede sig til stærkt at befæste og besætte den Port paa Fæstningen, der vendte mod Lejren.

Da Cæsar havde redet rundt om Hadrumetum, indsaa han, at hans Stridskræfter var altfor ringe til en Belejring.

Han indsaa desuden, at hans Stilling var yderst farlig: ingen Efterretninger om hans Flaade, ingen Kendskab til Fjendens Planer, en Haandfuld uøvede Soldater som eneste Styrke.

Han maatte bryde op og søge et Støttepunkt i den lille By Ruspina (nu *Monastir*) som laa nær. Forfulgt af Hadrumetums Besætning, der gjorde Udfald, og af et Par Tusind numidiske Ryttere, mod hvilke han blot kunde stille sit Kavalleri paa 150 Mand, kom han til Ruspina, hvis Indbyggere modtog ham vel, da Rygtet havde bredt sig, at Cæsar strengt havde forbudt sine Tropper Plyndring. Det vandt ham Befolkningens Velvilje, da den var vant til en ganske anden Behandling fra romersk Side, og den større By Leptis aabnede ham Dagen derefter ligeledes sine Porte.

Han sendte Sallust med en Flotille til Cercina *(Kerkena)*, hvor Fjenden havde oplagret store Kornforraad, og bemægtigede sig Øen.

4

Alligevel var den Fare, for hvilken han forblev udsat, overvældende. Da han i sin Tid var landet ved Durazzo og dèr maatte vente paa, at Resten af hans Tropper skulde ankomme fra Brindisi, havde han dog havt en tyve Tusind Mand Veteraner, og hele Egne havde erklæret sig for ham. Her stod han paa Afrikas Kyst med et Par Tusind Rekrutter.

Han besluttede da at indskibe sig med nogle faa paalidelige Cohorter for at søge sin Flaade. Han overlod Cajus Saserna Kommandoen over Leptis, vendte tilbage til Ruspina, strejfede rundt i Omegnen for at samle Levnedsmidler, efterlod en Legion dèr i Byen under Saserna's

Broder, Publius, og gik ved Aftentid hemmeligt ombord med syv Cohorter, der var vante til Søslag, eftersom de havde gjort Tjeneste under Vatinius i den illyriske Krig.

Ved Daggry, da han havde befalet at lette Anker, saa hans Soldater imidlertid en stor Transportflaade komme nordfra; det var den i fem Dage forgæves ventede. Søfarten blev da overflødig.

Med sin hele Styrke vendte Dictatoren nu tilbage til Ruspina. Denne Hær var omtrent hvad han i første Omgang paa Sicilien havde samlet, en 20,000 Mand, 2000 Ryttere, 150 Bueskytter.

Dog Styrken var forsvindende ringe i Forhold til Fjendens forenede romerske og numidiske Troppemasser, og Labienus, hvem Erfaringen fra Farsalos ikke havde gjort mindre hadsk eller mindre sejrssikker, og som havde tilegnet sig de Numidiske Rytteres Kampmaade, aldrig at lade det komme til Haandmæng, men overvælde med Pile og Kastespyd for at forsvinde, Labienus tvivlede ikke paa, at han paa Afrikas Grund vilde komme til at berede Cæsar Curio's Skæbne (I S. 466—467).

5

Endnu samme Dag, som Cæsar havde faaet Undsætning af sine Transportskibe, maatte han med stærke Kolonner gøre Strejftog for at skaffe sig Levnedsmidler. Labienus var med det numidiske Kavalleri rykket ud fra Hadrumetum, da han vidste, at slige Strejftog nødvendigt maatte forestaa.

Han havde overfor Cæsars Fouragerings-Mandskab 12,000 Numidere, der altid levende paa Hesteryg red uden Bidsel og Tømme, de 1600 germanske og galliske Ryttere, han havde taget med sig fra Farsalos, desuden

Petreius' Tropper med andre 1600 Ryttere og sex Tusind Mand Infanteri, foruden Slyngekastere til Fods og Bueskytter til Hest i meget stort Antal.

For ikke at blive omgaaet opstillede Cæsar, der fik nogen Undsætning fra sin Lejr, sine Folk paa en enkelt 2 Kilometer lang Linie, anbragte sit Kavalleri paa Flankerne, sine Bueskytter forrest. Paa begge Flanker delte imidlertid det numidiske Rytteri sig i to Hold, af hvilke det ene angreb forfra, det andet forsøgte at omgaa Linien for at angribe den i Ryggen.

Legionerne ramtes af en Mangfoldighed af Pile. Dog saa tidt de gik frem, undgik Fjenden ethvert Sammenstød. Han veg og kom derefter tilbage. Cæsars tapre Soldater blev udtrættede og tabte Modet; de vedligeholdt ikke mer deres Slagorden, saa Feltherren nødtes til at lade den Befaling gaa fra Rode til Rode, at ingen Soldat maatte fjerne sig mer end fire Fod fra den Linje, som angaves af Fanerne.

Cæsars Kavalleri, som var mat efter den lange Sejlads, og som ikke kunde staa sig overfor den uhyre Overmagt, var ved at give tabt, saa meget mere, som det mistede sine Heste, der nedskødes af Fjendens Pile. Snart var hele den lille Hær omringet af de fjendtlige Masser.

Labienus, som var til Hest og uden Hjelm, gjorde Figur i første Række. Hærene var hinanden saa nær, at han kunde henvende sig til Cæsars Legionærer. Han raabte til en, der stod fremme, og tiltrak sig hans Opmærksomhed: »Rekrut! gør dig ikke saa vigtig! har *Han* ogsaa fordrejet Hovedet paa Jer med sine Taler? Han har ellers ikke bragt Jer i ringe Fare. Jeg beklager Jer!«

Soldaten svarte: »Jeg er ikke nogen Rekrut, Labienus, jeg er en Veteran fra 10. Legion.« — »Jeg genkender ikke dens Fane,« raabte Labienus. — »Mig vil du hurtigt genkende,« svarede Soldaten, slog sin Hjelm i Vejret for at vise sit Ansigt og udraabte: »Labienus,

det er en Soldat fra 10. Legion som rammer dig.« Samtidigt slyngede han sit Kastespyd med saadan Kraft, at det gik gennem Bringen paa Labienus's Hest.

6

Men hvad nyttede Sligt! De unge Soldater var forfærdede. De forsøgte blot at parere Fjendens Pile, og saa' ufravendt mod Cæsar, mens Angsten greb dem for at blive nedskudte Mand for Mand som Curio's Hær. Her kom da en af de mange Lejligheder, hvor Den, mod hvem alles Blikke var rettede, i en tilsyneladende fortvivlet Situation ved Aandsnærværelse, Raadsnarhed, Klarsyn og Snarsyn lagde Storhed for Dagen.

Han fik den Idé, han paa Stedet udførte, at gennembryde den Kreds, som indesluttede ham, ved at udstrække sin Front, og under samtidig Bevægelse af begge Fløje at omgaa de to Dele af Fjendens Hær, hvori den ved Gennembruddet maatte skille sig, saa de blev ude af Stand til at komme hinanden til Hjælp.

Cæsar lod femten Cohorter, hver anden af de tredive, som dannede hans Linie, gøre omkring, stille sig op Ryg mod Ryg mod Nabocohorten og holde Fjenden i Afstand, medens Fløjenes Cohorter stødte Fjenden tilbage, dels paa højre Fløj, dels paa venstre, og Mellemrummene mellem de sammentrængte Cohorter stadig udvidedes.

Da den indesluttede Kreds saaledes var sprængt, gav han alle tredive Cohorter Signal til det hidsigste Angreb. Selv førte han de femten, og opnaaede det Resultat, at Numiderne i opløste Hobe foer hen over Sletten i alle Retninger.

Saa begav Cæsar sig med sin Hær i Kamporden paa Vej tilbage til sin Lejr.

Men neppe var den undervejs, før de romerske Legater

Petreius og Piso ankom paa Valpladsen med en stor Skare numidisk Elite-Kavalleri og med et talrigt letbevæbnet Infanteri. Flygtningene vendte ved Synet om, og sluttede sig til de Nyankomne. Slaget maatte da begyndes forfra og forsaavidt paa ugunstigere Vilkaar, som Cæsars Rytteri var dødeligt udmattet og derfor blev stillet under Cohorternes Beskyttelse istedenfor at det skulde dækket dem.

Manøvren maatte gentages. Men Cæsar fik hurtigt Lykken med sig, da Numiderne var yderst medtagne af Dagens Anstrengelser. Man havde kæmpet i ét Træk fra Kl. 11 om Formiddagen til et Kvarter efter 5 om Eftermiddagen, for hine Tider en vældig Kraftanstrengelse.

7

Stort var endnu ikke vundet, og slette Efterretninger indløb daglig. Det hed sig, at om tre Dage vilde Scipio slutte sig til Labienus og Petreius med sin hele Styrke tilfods og tilhest.

Ikke at Scipio's Navn indjog Cæsar nogen Skræk. For at haane Overtroen paa dette Navn og imødegaa den, havde han forsynet ogsaa sin Hær med en Scipio, nemlig et ubetydeligt Menneske, der førte dette Navn, fordi han nedstammede fra en adopteret Scipio (der havde faaet Tilnavnet Salvitto paa Grund af sin Lighed med en Skuespiller) og selv kaldtes Scipio Salvitto.

Navne skræmte ham saa lidet som Varsler. Da han ved Afrejsen vilde ofre, var Dyret løbet bort fra Alteret — et frygteligt Varsel, som han lo af — og da han gik i Land ved Hadrumetum, var han snublet — et endnu frygteligere Varsel, som han havde havt Aandsnærværelse nok til at afbøde ved at lade sig falde og med udbredte Arme raabe: »Nu, Afrika, tilhører du mig!«

Men Faren for Scipios Ankomst nødte Cæsar til vidt-

løftige og uangribelige Forskansningsarbejder. Han maatte først forbinde Lejren med Byen Ruspina, saa at én Vold spærrede Mellemrummet mellem Lejr og By, og en anden Vold, der gik ud fra Byen, naaede ned til Havnen, hvor Flaaden laa for Anker. Begge disse Volde maatte endda forsvares ved smaa Kasteller, mellem hvilke Afstanden var kort.

8

Det er allerede skildret, i hvilken Nød Cæsars Hær og i hvilken overhængende Fare han og den i Januar 46 befandt sig (I S. 33—36), hvorledes hans Soldater kun havde Hav-Alger at fodre deres Heste med, blokeret som Hæren var, tilsidst ogsaa af Jubas Tropper, paa et snevert Rumfang, under Savn og Sult.

Det er fortalt, hvorledes Stillingen reddedes, da der foruden Transportfartøjer med Levnedsmidler ogsaa ankom niende og tiende Legion. Den strenge Modtagelse, Cæsar gav sin ham dog nu højst fornødne gamle Garde, er ligeledes meddelt.

Før disse Troppers Ankomst var Cæsar trods sin Underlegenhed i Talstyrke gaaet angrebsvis tilværks, havde, for at nærme sig Scipios Hær, ved Nattetid den 25. Januar med sine Legioner forladt sin Lejr og bemægtiget sig først den Høj, som nu kaldes *Sidi Masaud*, saa alle følgende Højdepunkter langs Havet. Ved Midnat begyndte han at lade dem befæste. Ved Daggry opdagede Scipio og Labienus forbausede Cæsars Hær, sysselsat med at sætte sig fast paa Højderne overfor dem.

Scipio rykkede ud med Ryttere og Fodfolk og nærmede sig i omtrent 2000 Meters Afstand til Cæsars Forskansninger. Saa sendte imidlertid Dictatoren sit spanske Rytteri imod Numiderne og forjog dem fra den nærmeste

Høj. Da Labienus indfandt sig med sit hele Kavalleri, deriblandt sine Galler og Germaner, til Undsætning for Numiderne, foretog Cæsars romerske Rytteri paa hans Befaling i Ly af et meget stort Landsted, der skjulte Hestfolket for Labienus' Øjne, en omgaaende Bevægelse og faldt Fjenden i Ryggen, saa hans Flugt blev næsten almindelig. Kun Gallerne og Germanerne holdt Stand. Men da det spanske Rytteri afskar ogsaa dem Tilbagevejen, blev de omringede fra alle Sider og nedsablede.

Cæsar vilde udnytte sin Sejr og nærmede sig mer og mere Uzita. Det viste sig dog umuligt at overrumple Byen, og Scipio, der havde hele sin Styrke i fire Linjer liggende foran den, og tilmed besad et stærkt Kavalleri, blandet med mange taarnbærende Elefanter, vilde paa ingen Maade modtage Slag i aaben Mark, langt heller udsulte sin Modstander.

9

Cæsars Tropper havde de haardeste Lidelser at udstaa. Det var midtvinters. Under et Uvejr, der medførte Regnskyl og Hagl saa store som Stene, oversvømmede Vandstrømme Lejren, slukkede alle Blus og fyldte dens Grave, ødelagde alle Levnedsmidler.

Man ser, hvor velkommen Transportflaadens Ankomst maatte være. Cæsars Styrke hævede sig nu til ti Legioner, fem af Veteraner og fem af Rekrutter. Og neppe var Belejringen af Uzita for Alvor begyndt, før han havde det Held, at hans Soldater og Byens Forsvarere, der kun stod i ringe Afstand fra hverandre, indlod sig i venskabelige Samtaler. En Nat kom endog tusind Getuler af Juba's Rytteri, mest fornemme unge Mænd, over i Cæsars Lejr med deres Heste og Tjenere.

De stadige Desertioner af Tropperne kunde ikke andet end forurolige baade Scipio og Juba. De besluttede at udæske Cæsar til Slag paa et for dem muligst fordelagtigt Jordsmon.

10

Attius Varus laa roligt med sin Flaade i Uticas Havn, da det jo nu i Februar var en daarlig Aarstid til Søfarter.

Men da han erfor, at 8. og 9. Legion var afgaaede fra Sicilien for at slutte sig til Dictatorens Hær, gik han tilsøs for at overfalde Transportflaaden.

Cæsar havde netop da sendt to Konvojer til Støtte for de ankommende Skibe, en under Lucius Cispius til Thapsus, en anden under Quintus Aquila til Hadrumetum, for at sikre sig Levnedsmidler. Andre af hans Skibe laa for Anker udenfor Leptis og var uden Forsvar, da Søfolkene var gaaede i Land. Varus, der fik det at vide, løb ud med 55 Galejer og erobrede to store Fartøjer.

Medens Dictatoren tilsaa Skansearbejdet paa Sletten ved Uzita, kom Budskabet derom. Han steg strax til Hest og red de syv Kilometer, der skilte ham fra Leptis. Dèr befalede han alle sine Galejer at følge ham, lod sig i et let lille Fartøj ro forud til Ruspina og forenede sine Skibe med Aquila's, hvem den fjendtlige Overmagt havde forskrækket. Efter sex Kilometers Fart indhentede Cæsar Varus's Flaade, tog en af sine store Galejer tilbage og erobrede en fjendtlig. Han opbrændte i Hadrumetums Havn de fjendtlige Transportskibe.

I den erobrede Galej befandt sig Publius Vestris, en romersk Ridder, og Publius Ligarius. Denne havde i Spanien tjent i Afranius' Hær og var efter Capitulationen bleven benaadet. Derpaa havde han sluttet sig til Pompeius i

Grækenland, og da han var undsluppet fra Nederlaget ved Farsalos, havde han stillet sig til Tjeneste for Varus.

Cæsar lod ham henrette for hans Troløshed. Vestris blev benaadet.

Dengang, som endnu i vore Dage, gemte Nordafrikas Beboere deres Korn i skjulte Gange under Jorden. Efter at have indhentet Oplysninger sendte Cæsar to Legioner med Rytteri femten Kilometer bort til den frugtbare Egn omkring Moknin. De tog afsted ved Midnat og bragte en god Forsyning af Korn med tilbage.

Da Labienus nok tænkte, at en saadan Razzia vilde blive gentaget, lagde han sig daglig i Baghold med talrigt Kavalleri og en Mængde letbevæbnede Soldater. Dog Overløbere havde underrettet Cæsar derom; han ventede derfor, til Vagtholdet var slappet, og faldt da med tre af sine gamle Legioner over denne Styrke og splittede den. Juba lod de numidiske Ryttere, der havde forsømt deres Vagttjeneste, samtlige slaa paa Korset. Alle Handlinger af denne Barbarkonge vidnede om Grusomhed.

Kun faa af de Togter, som Cæsar foretog sig med det Formaal at skaffe sig Korn, gik saa glat. Vistnok lykkedes de tilsidst i Kraft af hans rent ud forbausende Anelsesevne og Fremsyn som Feltherre; saaledes den farefulde Overrumpling af Byen Zeta (nu *Buradsjin*) med dens Kornmagasiner, et Foretagende, ved hvilket han maatte forsøge paa ved en Flankemarche paa 25 Kilometer uset at passere forbi Fjendens Lejr.

Men paa Hjemmarchen til sin egen Lejr ved Aggar angrebes hans Tropper baade bagfra og fra Siderne af utallige numidiske Ryttere, isprængte med let Infanteri, saa Soldaterne var en Time om at tilbagelægge 150 Meter. Disse Angreb af blandede Tropper og af Fjendens talrige Elefanter berøvede Legionerne enhver Tryghedsfølelse.

II

For at raade Bod paa dette ugunstige Forhold lod Cæsar sine Tropper undergaa systematisk Undervisning og Opdragelse i en ny Taktik, som meddeltes dem af deres Officerer. Af hver Legion udtog han 300 Mand uden Bagage, der indøvedes til at kæmpe imellem Hestfolk.

Han lod desuden Elefanter komme fra Italien, for at Soldaterne kunde vænne sig til disse Dyr og vænne deres Heste til Synet af dem, til deres Lugt og deres Skrig.

Saaledes gjorde hans Tropper snart Fremskridt i Behændighed og dermed i Selvtillid.

Scipios Uvirksomhed afstedkom, at mer end én By, der længe havde været hans Forbundsfælle, nu faldt fra ham. Dog Jubas Grusomhed bødede derpaa. Da Indbyggerne i Byen Vaga (nu *Knaïs*) ikke langt fra Zeta sendte en Deputation til Cæsar for at tilbyde ham Levnedsmidler, imod at han paatog sig Forsvaret af deres By, lod Juba, som havde erfaret Afsendelsen, endnu medens Deputationen var i Cæsars Lejr, Vaga overrumple, alle dens Beboere nedsable og Byen jævne med Jorden.

En sidste Forstærkning modtog Cæsar fra Italien, da der ankom en Konvoj med 4000 Legionærer foruden Kavalleri og Skytter, Mænd, der var blevne helbredede efter et Hospitalsophold, eller som meldte sig paany efter en Orlov.

Han holdt i Martsmaaned Revue over sin hele Hær. Han havde aldrig havt en talrigere og bedre. Den beløb sig til en 40,000 Legionærer, og af hans tolv Legioner havde de sex mindst otte Felttog bag sig. Al hans Attraa stod til den afgørende Kamp, paa hvilken Scipio ikke vilde indlade sig.

Han opnaaede at tvinge Scipio ud af hans Lejr.

Thapsus var en Fæstning af største Vigtighed paa Tunis's Kyst; som alle af Carthaginienserne befæstede

Pladser omgivet med tre Mure hver paa fire til sex Meters Tykkelse.

Hvor betydelig Byen var, derom aflægger de umaadelige Ruiner, der dækker dens Grund den Dag idag, endnu Vidnesbyrd. Proprætoren Cajus Vergilius forsvarede den med en stærk Garnison.

Cæsar besluttede Byens Belejring, og da dens Styrke laa i, at den var beskyttet af en stor Saltvandssø (nu *Sebka de Moknin*), som i fem Kilometers Afstand strakte sig næsten til Havet, spærrede Cæsar ved Opførelsen af en lille særlig Lejr Vejen mellem Søens østlige Bred og Stranden.

12

Thapsus var af saa stor Vigtighed for Scipio, at han vilde sætte Alt paa Spil for at undsætte den. Han brød da op og ankom 6. April 46 om Morgenen til Søens Nordspids, saa nær Thapsus som muligt, hvor han begyndte at forskanse sin Lejr. Dog Cæsars Spejdere underrettede ham om Scipios Ankomst, saa hans gode Lykke skænkede ham Mulighed til at overraske Scipio endnu før Forskansningen af hans Lejr var udført.

Den længe ønskede Lejlighed til en Afgørelse var der. Cæsar ordnede ni af sine Legioner i tre Træfninger. Som sædvanlig indtog 10. og 2. Legion den højre Fløj, 8. og 9. den venstre. Dog Hovedvægten laa her paa de ti Cohorter af 5. Legion, som var særligt opøvede til at bekæmpe Elefanter, og af hvilke der opstilledes fem paa hver Fløj.

Efter sin Vane red Cæsar langs ad Rækkerne, mindede Veteranerne om deres tidligere Bedrifter og opfordrede de unge Soldater til at kappes i Tapperhed med de gamle. Hæren skummede af Kamplyst.

Til Gengæld sporedes Tegn paa Uro og Forvirring i den store fjendtlige Hær.

Naar Cæsar dog ikke gav Signalet til Angreb, forklares dette i Bogen *Den afrikanske Krig* deraf, at Synet af det talløse numidiske Kavalleri, der mange Gange før havde vist sig saa farligt, Synet af de talrige Bueskytter, hvis Færdighed ikke var ringere end deres Mod, endelig Skuet af 64 Elefanter, der med Taarne paa Ryggen beskyttede Fjendens Flanker, gjorde Imperatoren betænkelig og fik ham til at tøve.

Sandsynligvis har denne Forklaring skullet tjene til at dække, hvad et haardnakket Rygte meddeler, nemlig at Cæsar i dette Øjeblik fik et Anfald af den Sygdom, der enkelte Gange tog Magten fra ham, den faldende Syge. Han havde som senere Napoleon nogle faa Anfald af Epilepsi.

I ethvert Tilfælde han gav ikke her det af Tropperne ventede Angrebssignal.

Saa tvang med ét nogle Cohorter af den 10. Legion paa yderste højre Fløj en Trompeter til fra sit Instrument at lade Stormløbs-Signalet lyde.

Det Krigsraab *Felicitas* (Lykke!) som Cæsar den Dag havde givet sine Tropper, lød fra Tusinder af Struber paa én Gang, og det nyttede Intet, at Centurionerne nogle Minutter søgte at holde Tropperne tilbage, idet de raabte, at Feltherren endnu ikke havde givet nogen Befaling.

Intet kunde standse Troppernes Fremfærd og Kraftstød.

13

Det blev den femte Legions Cohorter, som (i Forening med Bueskytter og Slyngekastere) ved at overdænge Elefanterne med Spyd, Blykugler og Pile afgjorde Slaget. Dyrene forvirredes og opirredes under den evindelige Susen

af Pile og Kugler, gjorde helt omkring og, knusende Alt under deres mægtige Fødder, løb de gennem det numidiske Rytteri, der paa sin Side forvirredes og tog Flugten, tilbage til Portene i den ufuldendte Lejr.

Femte Legions Cohorter fulgte dem og omringede dem der, saa de spærrede disse Porte.

Da efter nogle Timers Kamp Solen gik ned, flygtede Scipios og Jubas Tropper over Hals og Hoved. Cæsars Soldater forfulgte dem med Lidenskab. De vilde, at dette Slag skulde gøre Ende paa denne Krig, i hvilken de havde lidt saa haardt af Sult under den maanedlange Kamp med ulige Vaaben.

De Flygtende vilde istandsætte Lejrens Forskansninger og forsvare sig dèr. Men alle deres Førere, Scipio, Juba, Labienus, Petreius, Afranius, der ikke frygtede Noget mere end det at falde levende i Cæsars Hænder efter alt det Onde, de havde gjort ham, og al den Tilgivelse, de havde misbrugt, var strax, da det tegnede til et Nederlag, flygtede fra Valpladsen. Scipio og Afranius var endog gaaede ombord og havde allerede forladt Afrika.

Uden Ledelse ilede de Flygtende da fra den romerske Lejr til Kong Juba's i Haab om dèr at finde deres Feltherre og hans Generaler. Men Cæsars Legioner havde allerede indtaget den.

De tyede op paa en stor Høj i Nærheden, strakte Vaaben, og nærmede sig de sejrrige Tropper med Raab om Pardon og med de Tegn, som angav Overgivelse.

De havde ikke regnet med det Raseri, Cæsars gamle Soldater fire Aar igennem havde næret imod de Landsmænd, der i Forbund med alle Slags barbariske Folk behandlede dem som Fjender, udgød deres Blod strømmevis og tvang dem til samtidigt at udstaa de haardeste Strabadser. De havde heller ikke nogen Anelse om det Raseri, der kogte i disse gamle Soldaters Hjerter over deres egen Imperators »Mildhed«, denne forhadte Mildhed, som tvang dem til atter og atter paany at møde de samme, mer end én Gang overvundne og indfangne Fjender, for

hver ny Gang frækkere end nogensinde før, og med et stedse talrigere Følge.

Pardon! Det manglede blot, at de endnu engang skulde lade sig narre eller tvinge til at give Pardon. Nu spurgte de ikke mere hverken Cæsar eller nogen anden. Nu stak de og huggede ned.

Det nyttede ikke, at Officererne vilde holde dem tilbage fra Nedsablingen af Vaabenløse som af Bevæbnede. De hørte end ikke, at Cæsar selv anraabte dem. De huggede og stak. De slog og udryddede. Det skulde have Ende. De havde døjet nok.

14

Grusomheden var lige saa udviklet hos de Overvundne som hos Sejrherrerne.

Flygtningene havde i største Uorden redet og løbet ad alle Veje, der førte bort fra Valpladsen, dog især ad den, der langs Havet gik til Utica. Skændende og brændende, plyndrende og hærjende, foer de afsted og naaede til Byen Parada, til hvilken dog Rygtet om deres Nederlag var kommet før de selv.

Da Parada lukkede sine Porte for Rytterne, der dannede de Flygtendes Fortrop, trængte disse ind i Byen med Vold, opførte et mægtigt Baal paa dens største Plads, antændte det, og kastede uden Hensyn til Alder eller Køn alle Indvaanere med sammensnørede Arme derpaa.

I Utica vakte Efterretningen om Nederlaget ved Thapsus en letforstaaelig Bestyrtelse. Et Ilbud underrettede 8. April 46 om Aftenen Cato derom. Han havde forinden tvunget alle dem af Byens Indbyggere, der ikke bar Vaaben, til at forlade den og tage Ophold i en Lejr, han lod bevogte.

9. April om Morgenen sammenkaldte Cato i Jupitertemplet de 300 romerske Borgere, der udgjorde Raadet, roste dem for deres Nidkærhed, opfordrede dem til ogsaa under den nuværende Modgang at vise Fasthed, anmodede dem om, selv at bestemme, hvad de foretrak, enten at henvende sig til Cæsars Mildhed eller at kæmpe til det Yderste. Han gjorde dem opmærksom paa de Vanskeligheder, Cæsar endnu vilde have at overvinde her i Spanien og i selve Rom.

Flertallet svarede begejstret med Vedtagelse af Kamp til sidste Mand. Dog da Raadet foreslog at give Slaverne fri og bevæbne disse, vægrede Cato som Lovens Mand sig ved at gaa ind paa en saadan illegitim Forholdsregel, og trak sig tilbage for at overlade Raadet til sig selv, saa det roligt kunde drøfte Sagen.

15

Imidlertid var Scipio og Juba paa deres Flugt ankomne til Steder ikke langt fra Utica, hvorfra de sendte Ilbud til Cato for at erfare, hvad Beslutning man der i Byeu havde taget. Scipio laa for Anker i Golfen ved Carthago, Juba havde skjult sig etsteds mellem Bjergene i Nærheden; det afhang af Catos Beslutning, om Kongen skulde støde til ham med en Hær eller ikke.

Da det kom til Stykket, viste det sig, at Raadets Anfald af Heltemod kun havde været en flygtig Opblussen. Dens Forsamling af Købmænd og Finansmænd havde ingen alvorlig Kampvilje, og fandt ved nærmere Overvejelse, at det vilde være en Taabelighed at opofre sig for Cato, der var flygtet for Cæsar, overladt ham Italien uden Kamp og Grækenland efter et Nederlag.

Deres virkelige Bekymring var den, hvorledes de efter

saa haardnakket at have trodset Cæsar, skulde kunne indynde sig hos ham, og de fandt i deres Lavhed paa den Udvej at udlevere ham de romerske Senatorer, som var tyede til deres By.

Saasnart Cato fik Underretning om Raadets Omslag, lod han Scipio og Juba vide, det var tryggest for dem at holde sig i saa stor Afstand fra Utica som muligt.

Afranius og Faustus Sulla ankom imens med en Del fra Thapsus undsluppet Rytteri. Cato ønskede, at dette fik Indpas i Byen, dels for at forsvare den mod Fjenden, dels for at forsvare Senatorerne mod Befolkningen.

Men de romerske Ryttere, som frygtede de fønikiske Indbyggeres Upaalidelighed, vilde ikke samtykke i at rykke ind, med mindre de fik Lov til at nedsable alle Byens Beboere. De angreb den Lejr, i hvilken den vaabenløse Befolkning var forvaret, og da denne holdt dem i Afstand ved Stenkast og Knippelslag, red de ind i Byen og huggede, uden at spørge nogen om Tilladelse, et stort Antal af Indvaanerne ned, mens de plyndrede deres Huse.

Under disse Omstændigheder gav Cato i sit Indre tabt. Han havde kæmpet med Skæbnen og var bukket under. Hans Hovmod havde faaet et ulægeligt Knæk, hans Stolthed var smerteligt saaret. Den stoiske Lære, han hyldede, anviste i et saadant Tilfælde kun én Udvej, Selvmord.

16

Vil man forgylde Catos Minde, saa anfører man gerne Lucanus' bekendte Vers:

Victrix causa diis placuit, sed victa Catoni.
(Den sejrrige Sag behagede Guderne, den overvundne Cato.)

Ser man Virkeligheden under Øjne, som den var, maa man sige: Cato døde af Ærgrelse. Han havde ærgret sig over Cæsar hele sit Liv. Som Sejrherre over ham personligt ærgrede Cæsar ham bogstaveligt ihjel.

Catos store Egenskaber: Hæderligheden, Romerstoltheden, Lovtroskaben havde ikke hindret ham i, uden Protest at være Vidne til sit Partis hensynsløse Lovovertrædelser. Med andre Ord: hans store moralske Egenskaber var ganske anløbne af Partifanatisme. Og til disse store moralske Egenskaber svarede ingen store intellectuelle. Cato var som Aand en pur Middelmaadighed.

Af et Væsen som Cæsar tegnede der sig for denne Puritaners Øjne kun en forvreden Karikatur. Dog overalt, hvor det gjaldt om at bekæmpe den Formastelige, kom Catos i sit Pedanteri halvt komiske Lovtroskab ham i Vejen. Ifald han f. Ex. selv havde troet sig i Stand til at slaa Cæsar ned ved paa Korfu at overtage Overbefalingen, saa var det ret latterligt, at han ikke greb den, blot fordi han kun var Proprætor. Ifald han havde kunnet frelse Utica ved at væbne alle Slaver i Byen, saa var det ikke mindre latterligt, at han undlod det blot af Ærefrygt for en Lovparagraf. Han var alt i alt den faldefærdige romerske Republiks *Don Quijote*.

17

Raadet havde gerne udleveret ham, ifald det havde anset det for klogt. Men det fandt det klogere at sende Dictatorens (troløse) Slægtning, Lucius Cæsar, til ham for at bede om Skaansel paa de tre Hundredes Vegne.

Cato sørgede for at faa Senatorerne indskibede, paa-

lagde Lucius Cæsar, ikke at anmode om nogen Art Benaadning for ham, kun for hans Søn og hans Venner.

Efter Badet og Aftensmaaltidet samtalte han med disse Venner, mest om stoiske Grundsætninger (som den, at kun den Vise er fri), gik saa til Ro og læste liggende i Platon. Han havde ikke strax lagt Mærke til, at hans Søn havde fjernet hans Sværd. Da han heftigt krævede det tilbage af sin Slave, og denne af Ømhed for sin Herre tøvede med at bringe ham det, gav Cato Slaven et saa rasende Næveslag i Ansigtet, at han forstuvede sin Haand, der blev rød af Blod — et grimt Træk.

Sønnen og de øvrige omfavnede ham med Taarer. Han svarede dem med Bebrejdelser: hvorfor man berøvede ham Vaaben, ret som var han en Vanvittig? Efterat de havde trukket sig tilbage, faldt han i dyb Søvn. Da han ved Midnatstid vaagnede, sendte han en af sine Frigivne til Kysten for at indhente Oplysning, om Optimaterne var komne lykkeligt afsted.

Denne bragte ham den Efterretning tilbage, at der ikke var flere Skibe i Havnen. Befriet for Uro paa de andres Vegne, forsøgte han at gennembore sig med sit Sværd. Men da han lige havde forstuvet Haanden, var Stødet ikke dræbende.

Et Bord, der faldt, kaldte Catos Omgivelser ind, og disse lod en Læge forbinde ham. Dog da man paany forlod ham, efterat han havde sagt, han nu for Alvor vilde sove, rev han Forbindingen af, lod sig forbløde, og fandtes om Morgenen død.

Han undte ikke Cæsar det Ry, som denne vilde have vundet ved at tilgive ham.

18

Cæsar var fra Thapsus marcheret mod Hadrumetum, havde paa Vejen erobret Uzita, hvor Besætningen kun var svag, og hvor Hæren fandt Vaaben og Næringsmidler i Overflod. Hadrumetum gjorde ingen Modstand, blev skaanet og fik en Garnison.

Paa Vejen derfra kom Lucius Cæsar Dictatoren imøde, kastede sig for hans Fødder og opnaaede strax Benaadning saavel for sig selv som for Utica.

I Midten af April holdt Cæsar da sit Indtog i Byen. Han bebrejdede Raadet strengt, at det havde forsynet Scipio og Varus med Pengemidler imod ham. Det skælvede for Livsstraf. Cæsar nøjedes med at paaligne disse Rigmænd en Bøde af 200 Millioner Sestertser (40 Millioner Kroner), som dog ikke skulde erlægges strax, men i sex Rater i Løbet af tre Aar.

Man bragte Cæsar Scipio's Papirer. Han lod dem brænde.

Da Utica havde overgivet sig, fulgte Fæstningerne Thysdrus og Thapsus Exemplet. Vergilius, som havde havt Kommandoen i Thapsus, overgav sig uden at lide nogen Overlast. Considius, der havde kommanderet i Thysdrus, forsøgte at undslippe med de Skatte, han havde samlet. Men de Getuler, der udgjorde hans Escorte, slog ham ihjel og delte hans Rigdomme imellem sig.

Juba og Petreius var naaede til Zama, hvor Kongens Harem, hans Børn og hans Skatkammer var. I Krigens Begyndelse havde han i Byen ladet opføre et uhyre Baal, paa hvilket han havde truet med, i Tilfælde af Nederlag, at kaste alle Indvaanerne, desuden sine Koner, sine Børn og sig selv. Men Følgen heraf var, at da han som Flygtning stod udenfor Byens Porte, vilde man paa ingen Maade lade ham ind.

Han nødtes til at trække sig tilbage til et af sine Lystslotte med Petreius og nogle Ryttere, medens Zama's Be-

folkning, der appellerede til Cæsars Mildhed, fik Lov at kapitulere fredeligt, uden Straf eller Bøder.

Efter at Juba og Petreius havde nydt et overdaadigt Maaltid, opfordrede Kongen Legaten til en Duel paa Liv og Død for at de ikke skulde falde i Cæsars Hænder. Petreius blev dræbt; Juba forsøgte at gennembore sig selv. Da det ikke lykkedes ham, lod han en Slave give ham Naadestødet.

19

Scipio's Skibe strandede paa Kysten ved Hippo Regius (nu *Bona*), hvor en af Cæsars Beundrere laa med sine Skibe. Det var en Samtidig af Feltherren, ved Navn Publius Sittius fra Campanien, der Aar 64, som mistænkt for Deltagelse i Catilinas Planer, var flygtet til Spanien og derfra til Mauritanien, og siden havde banet sig Vej som kæk Eventyrer.

Han borede Scipio's Skibe i Sænk, hvorefter Metellus gennemborede sig selv og sprang i Havet med Udbruddet: »Imperatoren er bjerget« *(Imperator se bene habet)*. Meningen var: »er nu sikret mod at blive taget til Fange af Cæsar.«

Selv i Døden glemte den gamle Nar ikke den Titel, der saa lidet tilkom ham.

Ogsaa Afranius og Faustus Sulla mødte den dristige Condottiere Sittius paa deres Vej. Efter at denne allerede i et første Sammenstød havde overvundet og dræbt Scipio's Legat Saburra, stødte han ved et Tilfælde paa de to andre Legater, der kom fra Utica med tusind Ryttere, og som havde til Hensigt med denne lille Trop at begive sig til Spanien. Sittius overfaldt dem, fangede Førerne og overleverede dem til Cæsar.

Men Cæsars Veteraner saa endnu bestandig rødt. De

havde egenmægtigt nedhugget Lucius Cæsar, efterat Dictatoren havde benaadet ham. Nu slog de Faustus Sulla og Afranius ned.

I Zama lod Cæsar ved Auction sælge Kong Jubas Godser og de romerske Borgeres Ejendom, der havde taget Del i Krigen. Han gjorde Størstedelen af Kongeriget Numidia til romersk Provins *(Africa nova)* og gav Sallust det at forvalte med Titlen Proconsul.

I Utica lod han ligeledes deres Ejendom sælge, der havde kommanderet under Juba og Petreius. Han paalagde Thapsus en Krigsskat af 400,000 Kroner, og de romerske Finansmænd dèr en Contribution af 600,000; Hadrumetum en Skat af 600,000 og de romerske Pengemænd i denne By en Contribution af en Million. De øvrige Byer skulde udrede store Maal af Korn, Olie osv.

Sittius fik til Løn en Del af Vestnumidien med Cirta som Hovedstad, den By (nu *Constantine*) hvor Jugurtha i sin Tid havde ladet den hele Befolkning nedsable.

20

I tre Maaneder havde Cæsar endt denne vanskelige og saa haardnakket førte Krig. De to fjendtlige Hære var tilintetgjorte. Alle de fjendtlige Førere døde, blot med Undtagelse af Labienus og Sextus Pompeius, som agtede at fortsætte Krigen paa spansk Grund.

Imperatoren behøvede mange Penge for at belønne sine Tropper. Da han 13. Juni var gaaet under Sejl fra Utica til Caralis paa Sardinien, maatte Sulci, en Kystby dèr paa Øen, som havde taget sig af Pompeianeren Lucius Nasidius og hans Flaade, bøde med to Millioner Kroner.

Cæsar ansaa den fjendtlige Styrke, som endnu kunde findes i Spanien, for saa ringe, at han ikke tænkte paa selv at forfølge den, men overlod dette til sin Legat, Cajus Didius.

27. Juni sejlede han fra Sardinien, og efter ikke mindre end 28 Dages Fart under Modvind holdt han 25. Juli 46 sit Indtog i Rom.

FIRFOLDIG TRIUMF. RIGETS ORGANISATION

I

Efterretningen om Slaget ved Thapsus fik Senatet til strax at vedtage en fyrretyve Dages Takkefest i Rom. Til Triumfen, som forud var bleven Cæsar tilstaaet, føjedes den Bestemmelse, at hans Lictorers Tal skulde hæves til 72, svarende til hans tre Dictaturer. Hans Triumfvogn skulde forspændes med hvide Heste og skulde opstilles paa Capitolium lige overfor Jupiters Statue. Der skulde rejses en Broncestatue af ham; dens Fod skulde hvile paa Jordkloden, og Indskriften skulde være *Til Halvguden*, en Indskrift, Cæsar lod slette.

For de næste tre Aar gjorde man Cæsar til Censor, afskaffede imidlertid den gamle Titel, og kaldte ham *præfectus morum*, en Værdighed, som gav ham Ret til at udstøde af Senatet og Ridderstanden, hvem han vilde, og omvendt belønne Tilhængere ved at lade dem stige i Rang. Han skulde i Senatet, ligesom Consulerne, sidde paa den curuliske Stol, og altid stemme først, hvad der gav ham en afgørende Indflydelse paa Lovgivningen. Han skulde i Circus give Tegnet til Kamplegenes Begyndelse.

Cæsar forstod at man var underdanig af Lavhed, og at man lod begejstret af Frygt. Men da det var ham umuligt at genoprette Tryghed og omforme Statsforhold uden sine Medborgeres Tillid, søgte han først og fremmest at imøde-

gaa Frygten ved at berolige med Hensyn til sine Hensigter. Lavheden stod det ikke i hans Magt at raade Bod paa. Han sammenkaldte Senatet og Folkeforsamlingen udenfor Byen og talte.

2

Er de Ord, Dion lægger ham i Munden (43 15-18), end ikke ordlydende Cæsars, saa meddeler de dog uden al Tvivl Aanden i hans Henvendelse.

Talen er for lang til her at gengives, og dens Stil er udvandet i Sammenligning med Cæsars egen fyndige Stil. Det væsentlige Indhold er dette, at han paany afviser Marius's, Cinna's og Sulla's Exempler. Han vil ikke lade sig blænde af sine Sejre, aldrig selv begaa de Handlinger, han bebrejder sine Modstandere. Han véd, at varig Medgang er betinget af Maadehold. Han vil indgyde Senat og Folk Tillid til Nuet, Haab for Fremtiden:

»Jeg sværger ved Jupiter, forsamlede Fædre! at jeg vil være ikke Eders Herre, men Eders Beskytter, ikke Eders Tyran, men Eders Fører. I Alt, hvad der angaar Jert Vel, vil jeg være Consul og Dictator; men jeg vil saa lidet tilføje nogen Ondt, som var jeg Privatmand. Hvorledes kunde jeg lade nogen af Eder slaa ihjel, som ikke har gjort mig Uret, efter at jeg har tilgivet Enhver, der én Gang har baaret Vaaben imod mig, og mangfoldige, som har gjort det to Gange! Jeg, som endog har afslaaet at læse Pompeius's og Scipio's hemmelige Brevvexling, men ladet Brevene brænde paa Stedet!

»Lad os da nu raadsnart forsone og forene os, forsamlede Fædre! glemme, hvad der er sket, og elske hverandre uden Bagtanke.

»Mine Soldater bør heller ikke indjage Eder nogen Skræk. I maa i dem kun se Vogterne af min og eders

Myndighed. De skal gøre Tjeneste ikke imod Jer, men for Jer, skal nøjes med hvad der tilstaas dem, og vise Taknemmelighed mod de Magter, som underholder dem.

»Den Rigdom, vi har indvundet, skal anvendes til Løn for Sejrherrerne og til at holde de oprørske Elementer nede. For mig selv har jeg ikke forbeholdt noget. Tvertimod, jeg har for Statens Vel øst ud, hvad jeg besad, ja hvad jeg til Aagerrenter laante. Det Had, Den høster, der udskriver Skatter, skal jeg vide at bære. I skal i Fællesskab nyde Fordelen af de Summer, jeg har skaffet, først og fremmest til Militærtjenesten. Thi uden en Hær vilde en By som vor og et saa udstrakt Rige ikke kunne leve i Sikkerhed.

»Ingen af Eder bør da heller mistænke mig for at have ondt i Sinde imod de Velhavende eller ville paalægge dem nye Byrder. Jeg vil gerne selv være rig sammen med Jer, men jeg vil ikke uretfærdigt rane Nogen hans Rigdom.«

3

Efter at have holdt denne Tale gjorde Cæsar sit Indtog i Rom for der at ordne de forskellige Triumfer, Senatet havde bevilliget ham, hvad han ikke havde villet foretage, før Krigen i Afrika var ført til Ende.

Disse Triumfer var fire i Tal; de holdtes over barbariske Lande; thi over Medborgere triumferede man ikke; altsaa over Gallien, Ægypten, Pontus og Afrika.

For at Soldaterne ikke skulde nære Tvivl om, at der ventede dem rigelig Løn, blev der i Triumftogene baaret Bytte forbi for 90,000 Talenter (c. 450 Millioner), mest vistnok i ædle Metaller, desuden 2,822 Guldkroner til en Vægt af 20,414 Pund.

Mængdens Pragtglæde blev rundeligt tilfredsstillet. Hver enkelt Triumf fulgte, blot med et Mellemrum af de Dage,

Forberedelserne krævede, den foregaaende i August 46 (eller efter den berigtigede Kalender i Juni), og hver fik sit særegne Præg.

De Bærebøre, paa hvilke Byttet, Statuer og Malerier af erobrede Byer eller af overvundne Fyrster blev baarne forbi, var hver Gang af forskelligt Raastof, ved Triumfen over Gallien var de af Citrontræ, ved den over Ægypten var de beklædte med Skildpaddeskal, ved den over Pontus af Akanthus-Træ og ved Triumfen over Afrikanerne af Elfenben.

Under den første Triumf blev der i Optoget baaret en Afbildning af Marseille, Statuer af Rhinen og Rhonen, en gylden Statue af det overvundne Ocean som Minder om Sejrene over Galler, Germaner og Briter.

Under denne Triumf gik Axen paa Cæsars Triumfvogn i Stykker udfor Fortunas Tempel, som Lucullus havde bygget, saa han maatte bestige en anden Vogn.

Da han naaede Capitolium, gik han paa sine Knæ op ad Trapperne dertil uden at se hverken til sin Triumfvogn, der var stillet overfor Jupiters Billedstøtte eller til Jordgloben under hans egen Billedstøttes Fod, eller til Indskriften, som han senere lod slette.

Dog til denne religiøse Ydmyghed svarede desværre ikke Skaansel af den overvundne Fjende. Vercingetorix, der var bleven givet til Pris for Romernes Nysgerrighed og Skuelyst, blev henrettet samme Aften.

Folkemasserne blev tilfredsstillede ved en ualmindeligt overdaadig Uddeling af Korn og af Olie, ti Skæpper Korn til hver Borger og lige saa mange Pund Olie til hver.

Cæsar overtog dernæst for det Aar Betalingen af al Husleje i Rom, forsaavidt den ikke oversteg 500 Denarer, og i det øvrige Italien, forsaavidt den ikke overgik 125. Han havde tidligere lovet enhver Borger 75 Sølvdenarer. Da man havde maattet vente noget paa Løftets Opfyldelse, afrundede han nu Summen til 100 Denarer. Enhver Legionær i hans Hær fik 5000 Denarer (omtrent 3000 Kroner) enhver Centurion det Dobbelte, enhver Krigstribun og

Rytterpræfect det Firdobbelte. Veteranerne fik Jordegods, dog ikke alt beliggende i samme Egn, for at undgaa Sammenrottelser.

4

Et Par Dage derefter triumferede Cæsar over Ægypten. Her havde Romerne Anledning til at beundre de store med Skildpadde indlagte Baarer. Der blev fremført en Statue af Nilfloden og en Efterligning af Faros med sit lysende Fyr. Der var ogsaa et Maleri, som viste, hvorledes de svigefulde Fjender Pothinos og Achillas fandt deres Død.

Stor Opsigt gjorde bag Triumfvognen i dette Optog Kleopatras Søster Arsinoë, der lænket førtes forbi. Hun blev dog skaanet, fik Lov til ustraffet at tage bort fra Rom og leve i Artemistemplet i Efesos, indtil hun efter Slaget ved Philippi blev taget af Dage (I S. 484).

Kort derefter fulgte Triumfen over Pontus. Ved den blev der paa en Tavle baaret de senere saa berømte Ord *Veni, vidi, vici,* der kunde minde om, i hvor mange Aar Pompeius havde maattet ligge i Krig med den store Mithridates, og i hvor faa Dage Cæsar havde faaet Bugt med Mithridates' Søn.

Ved denne Triumf var det desuden med Held forsøgt at faa Folkemasserne til at le. Et Maleri, der forestillede Farnaces paa Flugt, var saaledes karikeret, at det vakte Latter.

Den sidste Triumf fejredes over Kong Juba, og Jubas unge Søn (den senere Historieskriver) gik lænket bag Triumfvognen, men skaanedes som halvt Barn.

Det ignoreredes, at det ved Thapsus ikke først og fremmest var Juba, men Scipio og Cato, som blev overvundne, ligesom det aldeles ignoreredes, at Cæsar ved Farsalos

havde overvundet Pompeius. Endnu hyldede Sejrherren god gammel romersk Skik, at Sejr i Borgerkrig — som en sørgelig Nødvendighed — ikke kunde give Anledning til den Feststemning, der burde herske ved en Triumf.

Om Soldaterviserne bag Cæsars Vogn er allerede udførligt berettet (I S. 97). Deres Mening var, at Triumfatoren i sit Livs stolteste Øjeblik skulde mindes om, at han dog kun var en Dødelig, og saaledes skulde undgaa det Hovmod, som vakte Gudernes Vrede og bragte Højhed til Fald.

Soldaterne sang ikke blot deres skemtefulde Nidviser om Cæsars Forhold til Nikomedes for 35 Aar siden, men om hans langt senere Forhold til fremmede Kvinder, især til Kleopatra.

De lod ham desuden høre, at han ved Dyrrachium havde beværtet dem med Roden *chara* istedenfor med Brød, og gjorde Løjer med dem af deres Centurioner, som han havde givet Plads i Senatet (Dion 43 20).

Det var om Aftenen efter dette sidste festlige Optog, at Cæsar beværtede den romerske Befolkning ved 22,000 Borde, paa hvilke der frembares saa kostbare Retter som Muræner og saa fine Vine som Falerner og Chier.

Man ledsagede Dictatoren til hans Hus ved Skinnet af fyrretyve Lysekroner, der bares af lige saa mange Elefanter, der gik to og to (I S. 3).

5

Cæsar indviede sit Forum, om hvilket ovenfor ofte er talt, og Templet for Venus Genitrix, hans Gudinde. Dette skete September 46, da Gudindens Statue endnu ikke var fuldført af Billedhuggeren, Arcesilaus, saa Modellen foreløbig blev opstillet i dens Sted. I Templet ophængtes Malerier, forestillende Aiax og Medea, udførte af Timomachos

fra Bysanz, som fik 80 Talenter (mer end 300,000 Kroner) for disse Billeder. Der opstilledes ogsaa et Harnisk af Perler, ved en Indskrift betegnet som Bytte fra Britannien. (Plinius IX$_{116}$).

Efter Tempelindvielsen gav Cæsar Kamplege og Teaterforestillinger til Ære for sin Datter Julias Minde. Et mægtigt Indtryk gjorde det, da Tilskuerne omkring den Skueplads, Cæsar midlertidigt lod opføre paa Forum, ved et udspændt *Silkesejl* blev skærmede imod Solen. Dion moraliserer (43$_{24}$) over Blødagtigheden hos de Barbarer, der frembragte slige Stoffer, en Blødagtighed, der nu forplantedes til Rom.

Circus Maximus blev stærkt udvidet, og ved en dyb Grav blev Tilskuerne beskyttede imod de vilde Dyr, paa hvilke der fem Dage i Træk dèr gjordes Jagt. Ved den Lejlighed saa' Romerne for første Gang en Giraf, der af de Samtidige omhyggeligt beskrives som en vidunderlig Skabning.

Der blev fremført og rimeligvis nedlagt 400 Løver, og for første Gang var Romerne Vidner til et Skuespil, der senerehen i Tiden skulde blive nationalt i deres spanske Provinser, Tyrefægtning.

Paa Forum optraadte Gladiatorer, i Stadium paa Marsmarken Atleter, tre Dage i Rad. De Optrædende var ellers i Reglen Krigsfanger eller Dødsdømte; men Hanget til at optræde offenlig ved disse blodige Kamplege viste sig smitsomt. Sønner af romerske Riddere udæskede hinanden og steg ned paa Arenaen. Ja en Senator, hvis Navn angives forskelligt, men som synes at have heddet Fulvius Setinus, vilde have blandet sig imellem Gladiatorerne, hvis ikke Cæsar selv havde holdt ham tilbage.

At der fandt Væddeløb Sted til Hest, til Vogns og til Fods forstaar sig næsten af sig selv.

Men ganske ny Skuespil for Befolkningen var i Circus Efterligningen af et Slag, hvor der paa hver Side kæmpede 500 Fodfolk, 300 Ryttere og 20 Elefanter og endnu mere

overraskende var Efterligningen af et Søslag i en Sø, som var blevet gravet ved højre Tiberbred.

I ethvert af Byens Kvarterer fandt endelig sceniske Forestillinger Sted og da disse Fester havde draget Masser af Fremmede til Rom, opførtes Skuespillene i alle da kendte Sprog.

Var mange Romere henrykte over den Luxus, der ved disse Festligheder blev udfoldet, saa var der naturligvis ogsaa andre, hvem Overdaadigheden var imod, og som mente, Pengene kunde været anvendte bedre, navnlig saa de var komne dem selv til Gode.

En Del Soldater, der gav Utilfredshed Luft over at ikke de ved Triumferne bortødslede Penge var blevne uddelte til dem, havde nær afstedkommet et Mytteri, som Imperatoren med haard Haand maatte hæmme i Vækten.

6

Det gjaldt for Cæsar nu om at løse den uhyre Opgave, Rigets Organisation. Franskmænd har med Rette sammenlignet hans Stilling med Bonapartes i 1799, da han efter den tiaarige Revolution, som jo i Virkeligheden ogsaa var en Borgerkrig, skulde bygge det franske Samfund op paany. Dog var Cæsars Stilling endnu vanskeligere, da Rom var i dybt Forfald, mens nye Kræfter var i Frembrud i Frankrig, og da Bonaparte kun havde at ordne Forholdene i et enkelt Land, medens Cæsar maatte organisere Alt, hvad der i tre Verdensdele da var kendt af Romerne.

Cæsar følte det ingenlunde som sit Kald at omstyrte Republiken — den havde længst opløst sig indenfra — men at frelse af dens Institutioner Alt, hvad der endnu var livskraftigt og brugbart; det rent forældede lod sig naturligvis ikke opretholde, om end det rent forældede da

som siden, i Rom som overalt, havde de mest fanatiske Partigængere for sig.

Der skulde overhovedet bødes paa et halvt Aarhundredes tiltagende Demoralisation og indbyrdes Had, Strid, Kævl.

Men Cæsar var dette Hverv voxen. Han havde grundigt Kendskab til Roms Fortid og var Sjælen i Roms Nutid. Hvad der end forelaa af fuldført eller planlagt, i den nærmeste Historie bag ham, han kunde sige derom, som Æneas snart skulde sige hos Vergil, at han selv havde været en stor Part deraf:

quæque ipse miserrima vidi,
et quorum pars magna fui.

Han havde beklædt alle Romerstatens Embeder, forvaltet Provinser, forhandlet med fremmede Folkeslags Høvdinger og Fyrster, kommanderet Hære og ført Krige tolv Aar i Træk; han kendte Menneskene, deres Fortrin og Laster, de forskellige Klasser og Kaster i Samfundet, de forskellige Stammers og Nationers Ejendommeligheder.

Senatet, der alt i Jugurthas og Mithridates' Dage havde lagt sin hele Udygtighed til at regere for Dagen, kunde ikke beholde sin misbrugte Regeringsmagt, maatte gøres til et Raad, der forberedte Love.

Da Aristokratiet naturligvis vilde modsætte sig en saadan Indskrænkning af dets Magtfylde, blev den nu stærkt formindskede Forsamling, af hvilken adskillige Medlemmer var blevne udviste, andre var døde eller forsprængte, forøget til 900. Med Senatsværdigheden kunde Cæsar da belønne Tjenester, der var viste ham og hans Sag.

Retsvæsenet blev reformeret. Domstolene skulde fo Fremtiden kun beklædes af Senatorer og Riddere, med Udelukkelse af Bisidderne, de saakaldte *tribuni ærarii*. Cæsar søgte her at udsondre det værste Element. Vi har set, at de to andre Elementer bød faa Garantier for Ubestikkelighed eller Upartiskhed. Men han var nødsaget til at arbejde med det Materiale, der stod til hans Raadighed,

og han bødede paa Domstolenes Mangler ved Masse-Udnævnelse af nye Dommere, til hvilke han havde Tillid (I S. 350).

7

Cæsar havde ved sine pragtfulde Festlege gjort Hovedstadens Folkemasser de Indrømmelser, der krævedes af Forholdene, desuden af Skik og Brug. Men han var fast besluttet paa at sætte Grænser for den arbejdssky Pøbels, det vil sige for Gadens, Herredømme.

For det Første skaffede han sig ved ganske paa moderne Vis at lade Husejerne optage Mandtalslister, Kundskab til den mindre velhavende Befolknings, Lejernes, Navne, Fødested og Indtægter, for deraf at se, hvor mange af dem der trængte til den hidtil altfor stærkt overhaandtagende, vederlagsfri Uddeling af Korn.

320,000 Borgere var hidtil blevne ernærede af Staten. Cæsar lod 170,000 udelukke og beholdt kun 150,000 tilbage. Formindskedes dette Tal ved Død eller Bortflytning, skulde andre rykke ind i den ledige Plads.

Sulla havde i sin Tid opløst alle Roms politiske Klubber og Foreninger, der især lod Valgene udarte til Nævekampe. Clodius havde for at vinde Folkeyndest Aar 59 genoprettet dem.

Som alt berørt (I S. 54) betænkte Cæsar sig ikke paa at opløse alle disse *Collegia* paany, kun med Undtagelse af Jødernes Foreninger og Klubber, til Belønning for de Tjenester dette Folk havde vist ham under hans pinlige Stilling i Ægypten.

At Cæsar for Fremtiden indskrænkede Varigheden af Provinsernes Forvaltning til et Aar for Prætorer, to Aar for Consuler, fremlokker et Smil. Det viser, han ønskede ikke, at andre skulde følge hans Exempel. *Quod licet Jovi, non licet bovi.*

Ganske som den franske Republiks Ledere i senere Tider, stod Cæsar overfor Problemet, hvad der kunde gøres for at hindre Rigets stigende Affolkning. Han anvendte det uvirksomme Middel, som ogsaa af Augustus og andre blev forsøgt, at udsætte Præmier for dem, som havde mange Børn.

Da Dictatoren for at bekæmpe Arbejdsløsheden og Fattigdommen udførte 80,000 Emigranter til de romerske Kolonier udenfor Italien, bestemte han samtidigt, for at den indfødte Befolkning ikke skulde miste sin Marv, at ingen Borger mellem 20 og 40 Aar maatte forblive udenfor Italien mere end tre Aar i Træk, med mindre han var bunden ved sin Tjeneste under Krig.

8

En vigtig Reform var, som allerede fortalt (I S. 39, 40), den gennemgribende Ændring af Roms Kalender, Cæsar i Kraft af sit Embed som Pontifex maximus og end mere i Kraft af sine ualmindelige astronomiske Kundskaber nu gennemtvang. Den gjorde Ende paa Præsternes Intriger ved Udelukkelse af de Skuddage og Skudmaaneder, hvormed de til Bedste for Præfecters og Skatteforpagteres Kontrakter i Regelen mod contant Betaling forkortede eller forlængede en vis Frist.

Den gav desuden alle dem, hvis Livsstilling henviste dem til at regne med de atmosfæriske Forandringer, der følger med Aarstiderne, Jævndøgnsstorme f. Ex., Søfarere og Agerdyrkere, en Almanak, hvis Angivelser svarede til de virkelige Forhold.

Selvfølgelig kunde endog en saa almennyttig Foranstaltning ikke indbringe Cæsar nogen Anerkendelse fra dem, der paa Forhaand som Misundere og Hadere kritiserede ethvert Skridt, han foretog.

Cicero maatte (naturligvis privat) protestere mod den udøvede Tvang. Plutarch fortæller (*Cæsar* 65), at de som ikke kunde lide Cæsar, gjorde Nar af Kalenderreformen: Da En sagde til Cicero, at Stjernebilledet Lyren vilde staa paa Himlen næste Dag, svarte han: »Ja efter Ordre.«

I et Brev fra Cicero til Atticus fra Juli 46 (*ad Att.* XII$_{13}$) i Anledning af en Auction, der skulde afholdes over en vis Metons Ejendom, som skyldte Cicero Penge, findes ligeledes en nedsættende Hentydning til Cæsars Kalenderreform i Ordspillet med Metons Navn. Astronomen Meton fra Athen havde nemlig opstillet en Cyclus af 19 Solaar.

Hvor stærkt Indtrykket paa den store Befolkning alligevel var, kan ses af Udtalelser hos Datidens Digtere. Ovid har i *Fasti* (III$_{155}$):

Sed tamen errabant etiam nunc tempora donec
Cæsaris in multis hæc quoque cura fuit.
Non hæc ille deus tantæque propaginis auctor
credidit officiis esse minora suis.

(Men endnu var Beregningen af Tiden urigtig, indtil Cæsar til alt det Øvrige, som laa paa hans Skuldre, ogsaa overtog Omsorgen derfor. Var han end en Gud og Ophav til den ypperste Slægt, han fandt ikke dette Hverv for ringe for hans høje Kald.)

Og Lucanus har i *Pharsalia* (X$_{185}$) lagt Cæsar de Ord i Munden:

Stellarum cælique plagis superisque vacavi
nec meus Eudoxi vincetur fastibus annus.

(Selv under Slagene syslede jeg med Stjernerne i Himmelrummet og med Guderne; min Aarbog staar ikke tilbage for Eudoxus' astronomiske Tavler.)

Det er ugørligt her at opregne alle de Reformer, Cæsar i det Aar, han tilbragte i Byen, planlagde eller gennemførte. Som Exempler paa hans Omtanke kan nævnes, at han for at hindre en for Samfundet farlig Ophobning af

Slaveproletariatet, der rundt om i Italien stod i Begreb med at afløse den gamle Bondestand, krævede at af Kvægopdrætternes Hyrder skulde en Trediedel være frie Mænd.

9

Efter Thapsus og Utica havde Cæsar kunnet tro sig ved Maalet. Vel foranstaltede Pompeianeren Cæcilius Bassus nogle Uroligheder i Syrien; men de indgød Dictatoren ingen Sorger. Ligeledes gjorde Bellovakerne en Opstand i det hinsidige Gallien; men Decimus Brutus fik den hurtigt undertrykt. Og det maatte da for Cæsar tage sig ud, som var Borgerkrigen til Ende.

Saa indløb der Efterretninger fra Spanien, som gav Alt et andet Udseende.

Som man vistnok husker, havde Cæsar i Slutningen af Aar 49 indsat en tidligere pompeiansk Quæstor ved Navn Quintus Cassius til Guvernør i det sydlige Spanien paa Grund af dennes nøje Kendskab til Landet, hvorvel han var i høj Grad ilde lidt af de Indfødte (II S. 304). Men Dictatoren havde her truffet et højst uheldigt Valg.

Som Cæsars Proprætor fortsatte Quintus Cassius sit Plyndringssystem og mod Spanierne sin til det yderste drevne Strenghed og Barskhed. Da han imidlertid blot kunde hævde sig ved sine Troppers Hengivenhed, var det ham ikke muligt at vise sig barsk ogsaa imod dem, og han gik da til den modsatte Yderlighed, gav dem rigelige Gaver, og slappede samtidigt den Mandstugt, uden hvilken han lige saa lidt kunde hævde sig i en fjendtligt sindet Befolkning.

Cæsar havde efterladt Cassius de to Legioner, han havde taget fra Varro, og lovet at sende ham to endnu. Han havde holdt dette Løfte, idet han i Italien udskrev

to nye Legioner, den 21. og 30., og sendte dem til Sydspanien. Men Quintus Cassius følte sig ikke tryg med fire Legioner og hvervede paa Stedet en femte af indfødte Spaniere, fuldstændiggjorde desuden sit Rytteri, saa det blev 3000 Mand stærkt; han forøgede derved de Byrder, som paahvilede hans Provins, *Hispania ulterior*, saa Misfornøjelsen steg.

10

Nogle Sammensvorne faldt over ham og saarede ham alvorligt paa Gaden i Corduba. Kort derefter gjorde de to Legioner, som Varro havde kommanderet, Mytteri imod Cassius, og til dem sluttede sig hans femte nysudskrevne. De lejrede sig paa højre Bred af Betis-Floden og udnævnte til deres Anfører en Cæsarianer ved Navn Marcellus.

Med den 21. og 30. Legion og med sit Kavalleri lejrede Cassius sig paa den venstre Flodbred og sendte Ilbud om Bistand til Bogud af Mauritanien og til Lepidus, Proconsul i *Hispania citerior*. Cassius nærmede sig Byen Ulia (nu *Montemayor*) og slog Lejr i dens Nærhed; fik Understøttelse af Bogud, der ankom med spanske Hjælpetropper. Marcellus marcherede mod Ulia og indesluttede baade den og Cassius's Lejr.

Saa indfandt ogsaa Lepidus sig, medførte 35 Cohorter Legionssoldater og optraadte som Voldgiftsmand. Marcellus vilde underkaste sig hans Voldgift, Cassius ikke. Denne førte da sine Soldater til Carmona. Marcellus og Lepidus vendte i Fællesskab tilbage til Corduba.

Men paa dette Tidspunkt ankom Trebonius, der i sin Tid havde indtaget Marseille, sendt af Cæsar som Afløser af Cassius, over hvem altfor mange Klager var indløbne.

Cassius negtede at aflægge Trebonius Regnskab for sin Embedsførelse, tænkte kun paa at forlade Spanien med de Rigdomme, han havde sammenskrabet. Han indskibede sig trods den ugunstige Aarstid i Malaca *(Malaga)*, men led Skibbrud og gik under med sit Fartøj.

Med ham døde imidlertid ikke Virkningerne af hans Proprætur. I halvandet Aar havde han saaledes udmarvet Sydspanien, at endog de Byer, der tidligere havde holdt med Cæsar, nu afskyede hans Herredømme. Opstandsbevægelsen begyndte, mens den afrikanske Krig endnu stod paa, og Spanierne sendte Deputationer til Scipio og Cato med den Erklæring, at de var rede til at adlyde dem.

Cato satte Cneius Pompeius i Bevægelse.

Denne samlede en Flaade paa tredive Skibe med et Mandskab af 2000 Mand, forsøgte først uden Held et Angreb paa Boguds Kystby, Ascurum, bemægtigede sig dernæst de baleariske Øer, og havde til Hensigt derfra at sejle over til Spanien. Dog medens Pompeius nogen Tid blev opholdt ved Sygdom paa Øerne, sejrede Cæsar ved Thapsus, ordnede Forholdene i Afrika, og sendte Forstærkninger til sin spanske Hær.

II

Ved Efterretningen derom blev de Legioner, der havde forladt Cassius, grebne af Uro for at blive anfaldne før Cneius Pompeius' Ankomst; de satte i deres Spidse to Riddere, Titus Scapula og Quintus Aponius, jog Trebonius bort, og fik hele Sydspanien til at rejse sig i Oprør.

Cneius Pompeius landede nord for det ny Carthago *(Carthagena)*. Hans Navn havde fra Faderens Dage en mægtig Klang i Sydspanien; den ældre Pompeius var jo

Sertorius's Overvinder. Med Undtagelse af Carthago, der trofast holdt ved Cæsar, aabnede alle Byer i hans Nærhed ham deres Porte; Scapulas Tropper sluttede sig til ham og udnævnte ham til deres Feltherre. En Masse Slaver, mange Soldater, der havde tjent under Afranius, kom til; snart havde han 11 Legioner, og deres Tal steg hurtigt til 13.

Cneius Pompeius havde taget det store Navn i Arv efter sin Fader, men lignede ham lidet. Hans Væsen var en feberagtig Lidenskabelighed forenet med kold Grusomhed. Han følte sig som Hævneren. Hans Valgsprog *Pietas* skulde antyde dette Kald.

Alt hvad Pompeianerne havde haabet paa, havde jo hidtil svigtet dem. De var derfor i en Tilstand af hadefuld Forbitrelse. Deres fleste Førere var ihjelslagne, deres Formue konfiskeret; et Compromis mellem dem og deres store Fjende var umuligt. De havde ingen anden Udvej end en Sejr, der aabnede dem Vejen til Rom.

Cneius Pompeius var som Aand graa og blød som Bly; men som Karakter haardere end Staal. Han *vilde*. Og da Mænd som Titus Labienus og Attius Varus fra Afrika stødte til ham, da hans Broder Sextus ogsaa indhentede ham, og de alle medbragte Skibe og Soldater, steg Hævnbegæret til Raseri og smittede den indfødte Befolkning.

12

Af sine Legater i Spanien, Quintus Pedius og Quintus Fabius Maximus, blev Cæsar underrettet om det stedse mere om sig gribende Oprør og om Pompeius' Sønners voxende Troppestyrke, mod hvilken deres egen Magt var for svag.

Der var intet andet at gøre: han maatte selv forlade Rom og overtage Kommandoen i Spanien, ifald ikke hans

Livs omtumlede Odyssee skulde ende med, at han strandede i Havnen.

Saa var hans Lod da denne: aldrig at kunne nyde den saa haardt tilkæmpede Magt i Ro, aldrig i Fred at kunne virkeliggøre omfattende Planer. Altid at maatte begynde forfra!

Saa tidt Maalet syntes naaet og den sidste Fjende besejret, stod der en ny, ligesaa hadefuld og ligesaa mægtig, og der maatte begyndes igen.

Et helt Slægtled havde han overvundet og overlevet; han stod tilbage som den eneste store af sin Samtids Mænd: Marius og Sulla var for længe siden døde, Lucullus, Crassus, Pompeius, Cato, Scipio var forsvundne som Mithridates.

Men Alt begyndte forfra med næste Generation. Paa Mithridates var fulgt Farnaces, paa den ældre Pompeius fulgte nu de to Sønner. Overløberen Labienus, hans gamle Næstkommanderende, støttede Sønnerne, som han havde støttet Faderen.

Der var da intet andet for. Han maatte selv til Spanien.

I Begyndelsen af November 46 forlod Cæsar Rom. Med sin sædvanlige Hurtighed rejste han i 27 Dage fra Rom over Saguntum *(Murviedro)* til Obulco *(Porcuna)*, 60 Kilometer fra Corduba.

Han naaede Pedius og Fabius, før de Ryttere var stødte til ham, som efter hans Befaling skulde ride ham imøde og sørge for hans Sikkerhed.

DET SIDSTE SPANSKE FELTTOG

HÆDERSBEVISNINGER I ROM

I

Den Hær, Cneius Pompeius havde samlet, var, skønt dens Tal beløb sig til en 50,000 Mand, ved sin løse Sammenføjning i sig selv ikke stærk. Den blev det ved den Lidenskab, det rasende Had til Cæsar, som besjælede den og holdt den sammen. Cæsar opfattedes som den, der spærrede Hærens Førere og Kærnetropper Vejen til Rom, og der tvang dem til at leve i Landflygtighed.

Dog, som vi har kunnet forfølge ved de sidste Sammenstød paa Afrikas Grund, Lidenskaben og Vildskaben i Cæsars otte Legioner var ikke ringere. Soldaterne var ude af sig selv af Forbitrelse over stadigt at skulle fare fra Land til Land, fra én Verdensdel til en anden i denne bestandig paany opblussende Krig, der hver Gang den syntes forbi, begyndte forfra, som vilde den aldrig tage Ende.

Cæsars Legionærer sagde til hverandre, at nu skulde det være sidste Gang.

Pompeius havde i flere Maaneder med hele sin Styrke belejret Byen Ulia, 30 Kilometer syd for Corduba. Byens Garnison var ikke stor, og dens Kræfter udtømte. Da den erfor Cæsars Ankomst, banede Budbringere fra Indbyggerne i Staden sig Vej igennem den Ring, Belejrerne drog om Fæstningen, til Dictatoren med Bøn om Hjælp til Beløn-

ning for den Hengivenhed, de havde vist ham. Han sendte strax sex Cohorter og noget Rytteri; men han indsaa, at den bedste Maade til at faa Belejringen hævet var den, at true Corduba, saa Pompeius maatte bryde op.

Cæsar forlod da Obulco og lod Kavalleri, med udsøgte Legionssoldater, udgøre Fortroppen, dog saaledes, at hver Rytter havde en Legionær bag sig paa Hesten. Fra Murene kunde man ikke øjne andet end det ankommende Kavalleri, og Cordubas Besætning, der strømmede ud af Byen, mente, med Lethed at kunne overvælde dette. Men Legionssoldaterne sprang til Jorden, og anfaldt de Mødende med en saadan stormende Iver, at disse styrtede afsted ind i Byen, og paa Vejen blev nedsablede af Hestfolket.

2

I sin Skræk over dette første Uheld, der kunde have Indtagelsen af Corduba til Følge, sendte Sextus Pompeius Ilbud til Broderen, som laa for Ulia, og anraabte ham om Bistand. Cneius hævede strax sin Belejring og marcherede til Corduba, der laa paa Betis' *(Guadalquivir's)* højre Bred, hvor Cordova nu ligger.

Over Floden førte kun en eneste Bro, ad hvilken Indbyggerne stod i Forbindelse med venstre Flodbred. Da Guadalquivir var for dyb til at der kunde vades over den, udsaa Cæsar et passende Sted til Overgang, 1500 Meter ned ad Floden, og befalede Soldaterne, at slaa Bro dèr endnu samme Dag. Han anviste dem at fylde Skansekurve med Sten fra de omliggende stejle Skrænter, at sænke dem og paa dem anbringe de Bjælker, paa hvilke atter Broen skulde bygges.

Neppe fuldendt blev Broen beskyttet ved stærke Skanser, og tre Hærafdelinger blev lagte i tre Lejre omkring Corduba.

Cæsar stræbte saa at nærme sig Byens gamle Bro, og Pompeius' Soldater stræbte ved Forskansninger at afværge denne Tilnærmelse.

Da det viste sig umuligt for Dictatoren at faa Pompeius til at forlade det Højdedrag, paa hvilket hans Tropper holdt sig, og modtage Slag paa Slettelandet, indsaa han, at hans Forsøg paa at bemægtige sig Cordubas Bro var frugtesløse, saa længe hans Hær var lejret paa højre Flodbred.

Han skiftede da fuldstændigt Plan. Ud fra den Betragtning, at Byen blot kunde indtages ved lang Belejring, besluttede han i Stedet at erobre nogle Fæstninger syd for Guadalquivir. Han marcherede mod Attegua, som laa paa det Højdedrag, der nu kaldes *Teba la Vieja*, 28 Kilometer sydvest for Cordova og paa højre Bred af Guadajoz.

Saasnart Cneius Pompeius erfor, at Cæsar omringede Attegua, ilede han Byen til Hjælp, og sendte den en Kommandant, hvem det lykkedes at faa Indpas i den, Munatius Flaccus.

Egnen, i hvilken Hærene stod mod hinanden, afgav landskabeligt et i Spanien højst ualmindeligt Skue, lutter runde, isolerede, træløse Høje. Endnu den Dag idag tager den sig set fra Højden af den lille By *Espejo* (i Oldtiden Ucubis) ud som en uhyre By, hvis Tage har Kuppelform.

3

I Guadajoz, som her ikke er dyb og kun 20 Meter bred, falder Aaen Carchena, der i Oldtiden hed Salsum, fordi dens Vand har en underlig Saltsmag.

Pompeius gik over Salsum og slog Lejr paa en Høj mellem Attegua og Ucubis. I flere Dage gjorde han intet Forsøg paa at komme de Belejrede til Hjælp. Men da

Cæsar som Observationspost havde besat et Kastel, der dengang hed Castra Posthumiana, nu kaldes *Harinilla*, vilde Pompeius overrumple det.

Der blev imidlertid slaaet Alarm; Kastespyd og Pile regnede over Angriberne; Cæsar rykkede med tre Legioner frem til Undsætning for Kastellet, og Pompeius' Mænd tog Flugten, efterladende — hvad da var en ikke ringe Skam — 80 Skjolde paa Valpladsen.

Som Pompeius stod, befandt han sig nu i større Afstand fra Cordova end Cæsar, og for ikke at blive afskaaret fra denne sin Basis, tændte han Ild paa sin Lejr og opslog en anden mere vestligt.

Imens stræbte Cæsar af yderste Evne at indtage Attegua. Besætningen forsvarede sig ved at overdænge Belejrerne med brændende Stoffer, omtrent som man endnu i vore Dage anvender Ilden som Vaaben. Cæsars 6. Legion, der paa denne Maade angrebes haardt, udmærkede sig ved en Fasthed og et Mod, der berøvede Forsvarerne deres.

Indbyggerne i Attegua, der havde haabet, at Pompeius vilde tvinge Cæsar til at hæve Belejringen, gav af Frygt for Garnisonen hemmeligt Dictatoren deres Beslutning til Kende, at overgive sig. En Dag faldt der blandt hans Soldater en fra Fæstningen udkastet Kugle med Indskrift: »Et paa Muren oprejst Skjold vil angive Jer den Dag, da I kan indtage Byen.«

4

Næste Dag begyndte Cæsars Legionærer ved Hjælp af Minegange at undergrave Muren, og et stort Stykke af den styrtede sammen. De Soldater, der trængte ind gennem Murbruddet, blev tagne til Fange og derpaa tilbagesendte til Cæsar med Anmodning om frit Lejde baade for

Garnisonen, der hørte til Pompeius' Tropper, og for de Indvaanere, der havde gjort Militærtjeneste. Cæsar svarede, det var hans Vane at foreskrive Betingelser, ikke at gaa ind paa andres.

Paa dette Svar fulgte en yderst heftig Kamp. Men Forholdet var det, at naar Cæsar mistede tre Mand, faldt over hundrede af Pompeius' Soldater, og snart herskede der levende Fjendskab mellem Attegua's Indbyggere og Byens Garnison.

Denne begyndte at frygte Forræderi fra Befolkningens Side, og til Forebyggelse deraf faldt Munatius Flaccus ikke paa noget bedre Middel end at lade sine Soldater slaa samtlige Byens Indvaanere ihjel. De indkvarterede Tropper nedsablede deres Værter, og for at hævne sig paa dem af Befolkningen, der var udvandrede til den fjendtlige Lejr, kaldte de dem fra Murene med høje Raab ved Navn, og slagtede deres Kvinder og Børn for deres Øjne.

Cneius Pompeius foreskrev Flaccus at gøre Udfald fra Fæstningen og forene sig med hans Hær. Et Udfald blev forsøgt, men saaledes, at Soldaterne medtog Sølvtøj og en Mængde Klædningsstykker i Haab om, at Cæsars Soldater skulde kaste sig over dette Bytte og imedens lade dem undslippe.

Da Forsøget mislykkedes, sendte Garnisonen en romersk Borger, Tiberius Tullius til Cæsar for at spørge, om de vilde blive skaanede, ifald de overgav sig. Cæsar gav Løftet.

De Belejrede vedblev ikke desmindre endnu nogen Tid at udslynge brændende Stoffer over Belejrerne, og bad saa paany, da dette ikke frugtede, om Benaadning. Cæsar svarte, at han stod ved sit Ord, og efter en Maaneds Belejring holdt han sit Indtog i Attegua, mens Soldaterne tilraabte ham: *Imperator!*

5

Cneius Pompeius, som nu havde mistet sin Tillid til de Indfødte, og hvis Popularitet iblandt dem naturligvis var til Ende efter Massacren i Attegua, frygtede Frafald og Forræderi allevegne, og lod alene i Ucubis 74 Spaniere halshugge, hvem han mistænkte for Sympati med Cæsar.

Hans Næstkommanderende, Labienus og Varus, raadede ham til at udtrætte sin Modstander ved at lade ham lide Mangel og Savn, men fraraadede ham Kamp i aaben Mark.

Det kom ikke desmindre i Løbet af Marts Maaned dertil.

Først fandt mindre Sammenstød Sted; det tidligste nær Floden Salsum, som Cæsarianerne vilde nærme sig for bekvemmere at naa til Vand, og hvorfra de fordreves med Stenkast og Pileskud indtil to behjertede Centurioner af 5. Legion — to enkelte Mænd — bragte Kampen paa Fode; det andet Sammenstød indtraf ved Soricaria (nu *Castro del Rio*), hvor Cæsar angreb et af Pompeius' Kasteller, og hvor Pompeius mistede 138 Legionærer og 380 Mand af sit lette Fodfolk.

Det uheldige Udfald af disse Skærmydsler havde den Virkning, at der skete Frafald paa Frafald fra Pompeius, hvis Uvirksomhed nedbrød hans Ry. Flere romerske Riddere fra Asta (nær *Xeres de la Frontera*) kom til Dictatorens Lejr og meddelte ham, at havde ikke en Slaves Angiveri forhindret det, vilde alle romerske Riddere i Pompeius' Hær være gaaede over til Cæsar.

Disse Desertioner holdt højst naturligt Pompeius i stadig Uro. For at hævde sig overfor de Klager, som indløb fra den ene By efter den anden, var han nødsaget til at udstede usandfærdige Kundgørelser: hans Tropper havde sejret i alle Sammenstød; Cæsars Hær bestod kun af Rekrutter; den holdt sig derfor indenfor sine Forskans-

ninger; den led af Hungersnød; han skulde nok tvinge Cæsar til at møde ham paa Slagmarken, hvor nødigt denne end vilde.

Der var i disse Skryderier og Løgne den Sandhed, at Cneius higede efter en sejrrig Afgørelse. Men paa samme Tid havde Erfaringen nu belært ham om, hvor farligt det var at udæske en Modstander som den, han havde overfor sig.

Det gamle Munda's Plads optages nutildags af Byen *Montilla* paa et 385 Meter over Havet liggende Højdedrag der afgiver Egnens Vandskel. Aaerne Carchena og San Christobal løber gennem Sletten nedenunder.

Da den 16. Marts Aar 45 Pompeius laa i Lejr for Munda's Mure, kom Cæsar østfra og opslog sin Lejr ved Carchena. Pompeius kunde ikke forholde sig rent passiv. Da han offentligt havde ladet sig forlyde med, at Fjenden var for skræmt til at modtage Slag, vilde han nu ved en Demonstration berolige de med ham forbundne Byer, og lod derfor, 17. Marts om Morgenen tidligt, sin Hær stille sig op i Slagorden med Ryggen til Munda, men vendt imod Sletten.

Det var aldeles ikke Cneius Pompeius' Agt at indlade sig i Kamp paa lige Vilkaar. Han havde blot den Hensigt, ud fra den fordelagtige Stilling, han indtog, blodigt at afvise Cæsars Hær, ifald denne skulde driste sig til et Angreb. Hans Front var dækket ved det Morads, som Carchena dannede, Hæren desuden skærmet ved Byen Munda og ved dens egen Lejr.

Cæsar kendte ikke Pompeius' Plan, erfor forholdsvis sent, at han paa en Maade tilbød Slag, og forstod dette

saaledes, at Cneius nu vilde lade sine Tropper marchere ned fra det Højdedrag, paa hvilket de stod, og kæmpe paa Sletten.

Forundret over at Pompeius stadigt holdt sig lige under Fæstningens Mure, lod han sine Tropper gaa frem, stødte imidlertid paa det sumpige Jordsmon, gennem hvilket Carchena løb, og havde store Vanskeligheder ved at komme derover.

Til Cæsars endnu større Forundring angreb Pompeius ikke hans Hær, medens den havde disse Vanskeligheder at overvinde.

Da Hæren ved yderligere Fremrykning vilde være udsat for, at Pompeius' Tropper oppe fra Højdedraget faldt over den, forbød Cæsar sine Legioner at marchere videre frem. De adlød, men saare ugerne; de stolede nemlig paa deres Overlegenhed og flammede af Kamplyst.

Pompeius studsede ved at Cæsars Tropper pludselig gjorde Holdt, udledte denne Standsning af en Ængstelse, der lovede godt, vilde benytte sig af en, som han troede, begyndende Panik, og satte sin Hær i nogen Bevægelse, dog ikke i en stærkere, end at han bevarede Fordelen ved en Position, der beherskede Kampladsen.

7

Pompeius havde 13 Legioner, paa Fløjene dækkede af Rytteri og af Letbevæbnede. Cæsar havde 80 Cohorter (8 Legioner), og havde som sædvanligt anbragt 10. Legion paa højre Fløj; mens han paa venstre havde 3. og 5. Femte Legion havde Cæsars Sindbilled, Elefanten, paa sine Faner. De mindre paalidelige Tropper var opstillede i Midten. Dictatorens 8000 Ryttere og Kong Boguds numidiske Hestfolk holdt til venstre for Infanteriet.

Cæsars Feltraab var hans gamle: *Venus victrix*, Pompeius' Løsen det allerede nævnte: *Pietas*.

Pompeius' Linie udholdt Sammenstødet uden at vakle, og der kæmpedes nu fra begge Sider med et Raseri, som aldrig før var set, ikke i de store Hovedslag som Farsalos, end ikke i det lidenskabelige Slag ved Thapsus.

Begge Parter vilde, at denne Kamp skulde bringe Afgørelsen ved Udryddelse af den fjendtlige Hær.

Slagets Gang var denne: Tiende Legion paa Cæsars højre Fløj gjorde, skønt langtfra fuldtallig, et saadant Indhug, at Pompeianernes venstre Fløj blev rokket. Da Cneius vilde sende den en Legion fra sin højre Fløj til Undsætning, faldt Cæsars Rytteri saa voldsomt over denne, at den maatte opgive sit Hverv.

Ikke desmindre genvandt Pompeius' venstre Fløj blot ved egen Fasthed sin tidligere Holdning, og dermed forblev den hele pompeianske Linie ubøjelig.

Slaget trak i Langdrag. Der viste sig intet Resultat. Dog Cæsar, der havde taget Plads paa en lille Jordhøj bag sin tiende Legion, saa skarpt, at af de to Hæres Stilling var vedblivende hans egen Hærs den ufordelagtige.

I hine Tider kunde, som vi flere Gange har iagttaget, et Par tapre Mænds eller endog en Enkeltmands Optræden i kritiske Øjeblikke gøre Udslaget. Da Cæsar saa sine Legionærer tabe Fodfæste og sin første Linie vakle og bølge, sprang han af Hesten, kastede sin Hjelm for at være lettere kendelig, og styrtede sig ind, hvor Striden var hedest. Han kaldte de enkelte Soldater ved Navn, drev de vigende frem, ilede fra Cohorte til Cohorte, raabte: »Skammer I Jer ikke ved at lade Eder slaa af to Drenge!«

Da Tropperne ligefuldt ikke skønnedes at modtage noget stærkere Indtryk af hans Færd og hans Opmuntringer, greb han et Skjold og raabte til de nærmeste Officerer: »Godt saa skal denne Dag være den sidste i mit Liv og den sidste, hvor I gør Krigstjeneste!« og med

dette Raab banede han sig Vej gennem sine Troppers første Række, saa han stod mindre end fire Skridt fra Fjenden. Fra alle Sider regnede Pile ned over ham. Han sprang til Side for nogle, opfangede andre i sit Skjold, men gik ikke et Skridt tilbage.

En Skare af hans Officerer løb da frem, omringede og dækkede ham. Hans Fremspring meddelte sig som et elektrisk Stød til hele hans Linie og gav den nyt Liv.

8

Der kunde ikke længere næres Frygt for Sammenbrud og Flugt. Men Legionernes Tapperhed opvejede ikke, at de stod lavt og Fjenden højt. Det saa ud til, at Slaget skulde forblive uafgjort.

Saa skete det, at Kong Bogud i Kraft af en pludselig Indskydelse med hele sit Rytteri for afsted imod den fjendtlige Lejr, der laa under Mundas Mure. Dette Skaktræk bragte Afgørelsen.

Labienus, som var Kampsjælen i Pompeius' Hær, tog strax fem Cohorter ud af Slaglinien og sendte dem bort til Undsætning af Lejren.

De øvrige Tropper misforstod imidlertid denne Marche tilbage. De opfattede det, som Hæren gav tabt, og de mistede Selvtilliden.

Cæsars Veteraner troede ligeledes, at Pompeius' Tropper nu trak sig tilbage, og denne Tro gav dem saadanne Kræfter, at de stødte Alt ned, hvad de havde for sig.

Ikke at Pompeius' Legioner opgav Kampen. De sloges med den yderste Haardnakkethed, saa længe til Forvirring opløste deres Rækker. Saa først ilede de i fuldt Løb opad Skrænten til deres Lejr.

Men da skete Sammenbruddet. I et Øjeblik var den

Egn, der nutildags strækker sig mellem San Christobal og Montilla, bedækket med Skjolde og Hjelme, som de Flygtende kastede for at komme hurtigere afsted.

Cæsars 8000 Ryttere fik Ordre til at forfølge. De var des ivrigere, fordi de havde havt liden eller ingen Lejlighed til at vise hvad de duede til før da.

Ved Mundas og Lejrens Porte opstod der naturligvis en umaadelig Trængsel og dermed et frygteligt Mandefald. Thi nu fik alt det Had, der havde samlet sig under Borgerkrigen, Luft, og nu blev det Raseri, som er det kæmpende Vilddyrs, endelig sluppet løs.

33,000 Lig bedækkede det forholdsvis snevre Rum. Der var 3000 Riddere iblandt dem. Labienus og Attius Varus blev fundne blandt de Døde. Deres afskaarne Hoveder blev bragte til Cæsar; han befalede, at man skulde begrave dem.

Den fjendtlige Lejr blev indtaget trods et ihærdigt Forsvar. De tretten Ørne fra de tretten Legioner, talrige Faner og Cneius Pompeius' Fasces blev gjorte til Bytte.

Cæsars Tab var 1000 Døde, 500 Saarede.

9

Af Cneius Pompeius' Hær var ikke mere tilovers end nogle Bander af Flygtninge paa Vejen til Corduba og en 15,000 Mand, der havde indesluttet sig i Munda, og som man skræmmede fra at undslippe samme Nat ved foran Portene at opstable Tusinder af Lig, af Skjolde og Hjelme og Spyd.

Saaret i Skulderen undflyede Cneius Pompeius med 150 Ryttere og noget Fodfolk. Han ankom i en Bærestol til Søstaden Carteia, hvor hans Flaade laa for Anker. Da Indbyggerne raadslog, om de skulde udlevere ham til Cæ-

sar eller ej, gik han saa hastigt tilsøs, at han ved Kapningen af et Tov blev saaret i venstre Fod og end ikke fik Tid til at forsyne sine Skibe med Vand.

Derved blev han tvunget til at lande. Han opholdt sig endnu ved Kysten, da Cæsars Legat, Cajus Didius, indtraf med en Flaade fra Gades og tog eller opbrændte hans Fartøjer.

Med et lille Følge drog han mod Nordøst og kom paa Flugten til at forstuve sin anden Fod.

Cæsennius Lento, en Ven af Marcus Antonius, forfulgte ham og indhentede ham først i Egnen ved Lauron, skønt han paa Grund af sine Saar hverken kunde ride eller køre.

Cneius skjulte sig i en ensom Bjerghule. Men han blev forraadt af nogle blandt hans Soldater, som Lento havde fanget, og saaledes hugget ned.

Cæsar modtog hans Hoved og lod det den 12. April udstille i Hispalis *(Sevilla)*, for at man ikke skulde drage den fjendtlige Høvdings Død i Tvivl.

Rygtet om Cneius Pompeius' Nederlag naaede samme Dag til Cordova. Sextus Pompeius blev saa forfærdet derover, at han forlod sine Tropper og Byen før Midnat under det Paaskud, at han vilde forhandle med Cæsar om Fred. I Virkeligheden flygtede han til Nordspanien.

Hvis man undrer sig over at Cæsars Tab i dette Hovedslag var saa ringe, maa man først betænke, at det var det største, han endnu havde lidt. Ved Farsalos mistede han to Hundrede Mand, ved Thapsus et halvt Hundrede, her Tusind. I alle tre Tilfælde mistede hans Modstandere hele Hære.

Men det gik altid saaledes i Oldtidens Krige i Modsætningen til Nutidens, hvor Artilleri og Maskingeværer, der er i Virksomhed paa begge Sider, bevirker, at Forskellen i Tab ikke bliver overvældende. Men i de antike Hære kæmpedes der Mand mod Mand. Skjoldene parerede Pileskud og Sværdhug. Først naar Nederlaget var erklæret og Flugten begyndte, fandt det store Mandefald Sted. De

Overvundne blev ubarmhjertigt nedsablede, og kunde dræbes i Tusindvis.

Deraf Mangelen paa Forhold mellem Sejerherrens og de Besejredes Tab.

10

Den følgende Dag var Cæsar først og fremmest optaget af at skaffe sine Saarede Pleje.

Da han fandt, at Munda's Belejring var af underordnet Betydning, lod han den foretage af Fabius Maximus med en Del Legioner, og marcherede med Resten af sin Hær til Corduba. Han fandt Broen til Byen spærret af Flygtninge, som negtede ham Adgang. Han gik da over Guadalquivir og slog Lejr i Stadens Nærhed.

Der var Uenighed i den, om man skulde forsvare eller overgive sig. Den 13. Legion var ivrig for at Corduba skulde holdes. De Slaver, Sextus Pompeius havde frigivet, begyndte at løbe over til Cæsars Lejr. Indvaanerne sendte en Deputation for at forhandle om Overgivelse.

Men Overgivelse var, hvad Flygtningene fra Munda frygtede mest. De ventede sig ingen Pardon, og for at hindre Indbyggerne i deres Forsæt satte de Ild paa Byen. Cæsar lod da sine Tropper rykke ind, og blodtørstige som de var blevne, dræbte de 22,000 Mennesker af alle Livsstillinger. De øvrige blev solgte som Slaver.

Cæsar var betænkt paa ikke at forspilde Sejrens Resultater, vilde strax underkaste sig Sydspaniens Byer. I Hispalis laa en fjendtlig Besætning; men Indbyggerne sendte en Deputation for at udbede sig hans Beskyttelse, og han gav dem da sin Legat, Caninius Rebilus med nogle Cohorter. Dog Pompeianerne i Sevilla sendte Bud efter en Bande Lusitanere, der sneg sig ind i Byen og myrdede Rebilus's Soldater.

Indbyggerne frygtede, at denne Bande vilde sætte Ild paa Staden, ifald Cæsar nu rykkede ind. Han forholdt sig derfor rolig, forledede saaledes Lusitanerne til at gøre Udfald for at opbrænde Skibene paa Betis-Floden, og lod sit Kavalleri hugge dem ned.

Til Møde i Sevilla sammenkaldte Dictatoren alle ansete Mænd fra *Hispania ulterior* til en vis bestemt Dag, drog saa over Asta til Gades, modtog Forsikringer om de forskellige Byers Underkastelse, og paalagde dem Bøder for deres Frafald.

Fabius Maximus laa endnu for Munda. Da Garnisonen saa, at der ikke var Haab om Undsætning, vilde den tage sin Tilflugt til en Krigslist. En stor Del af Tropperne begav sig til Fabius's Lejr, erklærede sig for ham og havde til Hensigt efter Optagelse i hans Hær at falde over hans Soldater i det Indre af Lejren. Dog Snigforbundet blev opdaget og de blodtørstige Overløbere henrettede.

Forgæves stræbte Besætningen at skaffe sig Luft ved et heftigt Udfald; den blev slaaet tilbage. Fabius erobrede Fæstningen og tog 14,000 Fanger.

Endnu vanskeligere var Belejringen af Nabofæstningen Ursao *(Osuna)* to Dagsmarcher fra Munda. Thi den laa højt og var rigeligt forsynet, medens Fabius Maximus maatte skaffe sig Vand langvejsfra og Træ til Lejrbygning helt fra Munda, eftersom Pompeius havde bortskaffet alt.

Men Fabius overvandt enhver Hindring.

I Sevillas Notabelforsamling beklagede Cæsar sig bittert over Spaniernes Utaknemmelighed; han havde som Quæstor, Prætor og Consul kun gjort dem Godt. Han udnævnte Cajus Carrinas (med Titlen Proprætor) til Spaniens Guvernør, hjemsendte sin Hær, der brugte tre Maaneder til at naa Rom. Selv rejste han i anden Halvdel af Juli til Italien.

11

Saa var da denne sidste Akt af Borgerkrigens store Skuespil til Ende. Den havde nødvendigvis hos Cæsar fremkaldt blandede Følelser af Tilfredsstillelse og Bitterhed. Paa et hængende Haar havde han tabt Slaget ved Munda. Han havde her, som mer end én Gang i Afrika, som i Ægypten paa Faros, som i Gallien overfor Nervierne, selv personligt maattet sætte Livet ind, og havde vundet det, som man vinder i Spil.

Var Terningen rullet anderledes, havde han været fortabt. *Felicitas!* som ogsaa Sulla, hvem han ellers saa lidet lignede, havde sagt.

Men hvad havde han ikke atter her oplevet af Frafald og Forræderi og kogende Had og brændende Ønsker for hans Undergang! og af et evindeligt Omforladelse derefter!

En umaadelig Væmmelse, en til Hovedet stigende Menneskeforagt fyldte hans Sjæl, ikke netop, som man plejer at udtrykke det, en grænseløs, men en især til Romerfolket begrænset. Han om Nogen havde følt som Romer. Ham om Nogen havde Roms Ære og Anseelse, Roms Hæder, Indflydelse, og Blændkraft og Verdensmagt ligget paa Hjerte. Hvilke stoute Mænd var ikke i Folkesagnene disse Romere! det stolte Folk, det store Folk!

Han havde lært dem at kende som de i Virkeligheden var, griske, misundelige, grusomme, troløse, kun stærke i det Ene, at hade!

12

Rom havde været i Uro, saa længe Alt endnu stod paa Vippen, og Uvisheden havde varet fem Maaneder.

Saasnart Senatet modtog Efterretningen om Munda, be-

sluttede det paa Forslag af Lepidus at fejre denne Sejr, som var det ikke Sejr i Borgerkrig, det her erfor, men Sejr over fremmede Barbarer, med en Takkefest, der skulde vare fulde 50 Dage, og med Sejrherrens Triumf.

Da Loven forbød Cæsar at betræde Byen før Højtideligheden, og da hans Tropper endnu var undervejs, trak han sig foreløbig tilbage til sin Ejendom ved Lavicum, og opsatte her (i rette Tid) den 13. September sit Testamente.

Han triumferede i Begyndelsen af Oktober, altsaa for femte Gang, og med overordentlig Pragt. Alle Trofæer var beklædte med Sølv, fordi Sølv var det Metal, som Spanien uddrog af sine Gruber. Atter denne Gang Kamplege og Skuespil, Uddelinger af Korn og Kød.

Da det blev sagt Triumfatoren, at et første Maaltid, han havde givet Befolkningen, ikke ganske havde svaret til Forventningerne om hans Gavmildhed, foranstaltede han fem Dage senere et andet, mere overdaadigt.

Man havde maattet forsøge at give denne Triumf Skin af at holdes over besejrede Lusitanere. Men Rom, og i Rom først og fremmest Senatet, vidste tilfulde, at det var over Pompeius' Sønner, her fejredes en Triumf, og det var uhørt i Roms Historie, at en romersk Borger triumferede over en anden romersk Borger. Hverken Marius eller Sulla havde nogensinde gjort det.

Hvorfor gjorde Cæsar det? Hvorfor opfordrede Senatet dertil? Hvorfor lod Dictatoren endog sine Legater, Fabius Maximus og Quintus Pedius, der dog kun havde udført hans Befalinger, hver for sig triumfere efter ham?

Hvorfor i al Verden lod Cæsar Romerne triumfere over sig selv? Og det samtidigt med, at Senatet overbød sig i Kryberi for Sejrherren, gav ham Titelen *Fædrelandets Fader*, gav ham Consulatet paa Livstid, Censormyndigheden paa Livstid, gav ham alene Ret til at udskrive Tropper og raade over Statens Kasser, stillede én Statue af ham med Egekrans om Panden paa Capitolium, en anden paa Forums Talerstol, lod en tredie udføre i Elfenben, der ved Kamplegene skulde køres Circus rundt paa Pragtvognen med

Gudernes Billedstøtter, flettede Laurbær om hans Lictorers Fasces, bestemte, at han ved alle offentlige Lejligheder skulde være iført Triumfatorens Purpurtoga, og til Stadighed om sin Pande, hvor Haaret var begyndt at tyndes, skulde bære en Laurbærkrans!

Det sidste var en Ære, som han mentes at sætte Pris paa, fordi han endnu 54 Aar gammel havde Glæde af sit skønne Ydre og var ked af, at hans Pandehaar gik af.

Hvorfor altsaa lod Cæsar, paa hvem Senatet med den Overvundnes Nag i Hjertet og den med Beundring Slagnes Ydmyghed i Sindet hobede alle tænkelige Værdigheder og Udmærkelsestegn, hvorfor lod han Romerne triumfere over sig selv?

13

Visselig fordi han var naaet til at foragte dem uden Maal og Maade, og fordi han nu, da han var steget til Tinden, ikke længere gad undertrykke og dølge denne Foragt, i ethvert Tilfælde roligt gav den nogle Ugers Raaderum og Spillerum.

Hans kære Landsmænd bar sig altfor uværdigt ad og havde handlet altfor uværdigt imod ham. Han vidste bedst, hvor stærkt de samme, der nu smigrede og tilsyneladende forgudede ham, inderst inde hadede ham, og hvilket inderligt Ønske de stadigt havde næret om at rydde ham af Vejen. Først da alle optænkelige Anslag imod ham og hans Planer fra de forskelligste Personligheders Side, et efter det andet var blevne gjorte til Intet, først da slog Hadet om til den almene officielle Hyldest.

Vel var der en enkelt Stemme, som Tribunen Pontius Aquila's, der protesterede imod Triumf over Landsmænd. Men den tabte sig i Mængden.

Cæsars Fødselsdag blev erklæret for offentlig Festdag.

Den Maaned, i hvilken han var født, fik Navnet *Julius* efter ham. Roms Tribus skulde trække Lod om, hvilken af dem, der turde kalde sig *den Juliske*. Der blev bygget Templer for ham som for en Gud, deriblandt et, hvor Gudinden *Clementia* (Mildheden) rakte ham Haanden.

Ikke nok dermed! Det blev besluttet at Cæsar for Fremtiden skulde føre Titelen *Imperator* foran sit Navn (som en Del altsaa af selve Navnet) medens hidtil Titlen som midlertidig altid var bleven baaret efter Navnet. Til Overmaal bestemtes, at denne Titel skulde gaa i Arv til hans Søn, skønt han endnu ingen havde.

Ja hans Værdighed som Pontifex maximus skulde ligeledes tages i Arv af hans endnu ufødte Søn eller af den, han adopterede i Søns Sted.

Endvidere: han skulde saavel i Senatet som i Tribunalet trone i en gylden Stol. Alle Embedsmænd skulde ved Tiltrædelsen af deres Embed edeligt love, aldrig at modsætte sig nogen af Cæsar tagen Bestemmelse. Hans egen Person skulde, som Folketribunernes, være hellig og ukrænkelig. Han skulde have en særlig Garde af Riddere og Senatorer. Han skulde hædres endog efter sin Død ved at hans Aske begravedes paa Marsmarken.

Alle disse Senatsbeslutninger fulgte Slag i Slag paa hinanden i de sidste Maaneder af Aaret 45.

14

Man undrer sig maaske over, at Cæsar tog imod de fleste af disse Udmærkelser. Kun de Kammertjenere blandt Historikerne, for hvilke der ikke gives Helte, har kunnet tro, de smigrede hans Forfængelighed.

Han maa have ment, at denne Hæder slog Massernes Fantasi og derved politisk styrkede hans Stilling.

Men iøvrigt er det hos Cæsar og Napoleon et fælles

Træk, at de umiddelbart før Undergangen følte Drift til at udfolde en Pomp, de ellers forsmaaede. Begge lagde til dagligt Brug Vægt paa Ligefremhed i Optræden. Begge overraskede i deres sidste Regeringsaar ved en Tilskue-Stillen af ydre Prang som af rent personlig Udsmykning.

Ved den store Ceremoni, Napoleon 1. Juni 1815 umiddelbart før Opbruddet til Waterloo afholdt paa Champ de Mai, udfoldede han en Pragt, der nærmede sig til det Mascaradeagtige. Han tvang sine Brødre til at indfinde sig, helt paaklædte i hvidt Fløjl, med smaa spanske Kapper, dækkede med Guldbier, og med opslidsede Baretter. Kejseren selv, hvem man ventede, som sædvanligt at se i hans simple Uniform som Oberst ved Gardejægerne til Hest, traadte ud af sin Vogn iklædt Tunica og Kappe af en lyserød Farve, der spillede i det Orangegule, med Knæbenklæder af hvid Silke, Sko med svære Sløjfer, og en Baret af sort Fløjl med hvide Fjer. Hans Broder Lucien havde fraraadet ham dette Kostyme; men Napoleon holdt paa det. Han har øjensynligt tænkt sig, at Pragtudfoldelse styrkede hans personlige Blændkraft.

Cæsar har vistnok næret samme Anskuelse, om han end neppe har kunnet drage i Tvivl, at al Triumferen sætter ondt Blod.

15

Imperatoren vilde raade Bod derpaa ved at bruge den Magt, der blev lagt i hans Hænder, til at forsone Partierne og læge de Saar, de havde slaaet hinanden. Herved var han naturligvis nødsaget til at gaa paa tvers af de Krav, der stilledes til ham af hans eget Parti.

Han vilde hverken indlade sig paa Formuesinddragninger eller paa Afskaffelse af Gæld. Enkerne efter dem, der efter Pompeius' Død havde fortsat Krigen imod ham, fik deres personlige Formue ubeskaaren, og Børnene fik en

Part af Fædrearven. Dette var tilmed at betragte som Indledningen til en almindelig Amnesti, Cæsar havde til Hensigt at udstede.

Som Dictator gav han Afkald paa sit fjerde Consulat, og udnævnte til Consuler for de tre Maaneder af Aaret, der var tilbage, sine to Legater Fabius Maximus og Cajus Trebonius. Da Fabius Maximus døde den 31. December 45, udnævnte han i den Afdødes Sted Caninius Rebilus til Consul for de faa Timer af Aaret, der var tilbage.

Senatet havde givet ham Ret til alt dette, men da det syntes at tilsigte en Forringelse af den Hæder, der fra gammel Tid var knyttet til Consulværdigheden, foraarsagede disse Udnævnelser baade Harme og Spot.

16

Sex Aar var gaaede hen, siden Crassus og hans tapre Søn var faldne i Kamp mod Partherne, og Orodes havde siden da været de Nabolandene forvaltende, romerske Statholderes stadige Skræk. Rom havde i Mellemtiden været for optaget af Borgerkrig til at kunne skaffe sig Oprejsning. Men Roms Interesser krævede Parthernes Underkastelse, og Krig imod dem vilde være et godt Middel til at udslette ethvert Skel mellem de Tropper, der havde kæmpet paa Senatspartiets Side, og dem, der var gaaede i Kamp for Folkepartiets Sag.

Cæsar gjorde da Forberedelser til et Felttog imod Partherne, og store Forberedelser var nødvendige mod Fjender, der ved deres Tal og Kampmaade var saa frygtelige.

Sexten Legioner og ti Tusind Ryttere blev sendte forud for at indskibe sig i Brindisi. Arsenalet i Demetrias, en Havnestad i det thessaliske Landskab Magnesia, fik Befaling til ufortrødent at arbejde paa Frembringelse af enhver Slags Vaaben.

Cæsar tænkte sig at forlade Rom den 19. Marts, støde til Hæren i de første Dage af April, drive Dacer og Geter tilbage for at straffe deres gentagne Indfald i Thrakien og Makedonien, og saa gaa over til Asien. Det faldt ham altsaa ikke et Øjeblik ind at slaa sig til Ro paa sine Laurbær.

Det er allerede i *Ouverturen* anført, hvilke Planer han nærede til Forbedring af romerske Forhold. Intet havde i Alexandria slaaet ham mere end Byens Sundhed. Han tilstræbte en grundig Forbedring af Roms Sundhedstilstand, Forandring af Tiberens Leje, Udtørring af de pontinske Sumpe. Han vilde desuden forstørre Byen ved Udvidelse af dens Pomoerium, udfylde den Sø, paa hvilken han havde forevist Romerne en Kamp paa Havet, og dèr opføre et Tempel for Mars, der skulde blive prægtigere og rummeligere end noget kendt Tempel.

Altid havde Cæsar havt Omsorg for Provinsernes Skæbne. Paa hundred Maader blev disse udplyndrede af romerske Finansmænd og Aagerkarle. Al Krigstjeneste var væltet over paa Provinserne. Uden Vederlag skulde de levere Korn til Uddeling i Rom og vilde Dyr til Circus. Vi har set, hvorledes Cæsar allerede under sit første Consulat stræbte at raade Bod paa Forvaltningens Mangler.

Den strenge Gennemførelse af hans ældre Lov *De provinciis ordinandis* lod de ulykkelige Provinser fra Guadalquivirs Bredder til Eufrat skimte en ny Morgenrøde. Befriede fra Proconsulernes Undertrykkelser aandede Provinserne op. Statholdernes Magt blev indskrænket til Retspleje og Kontrol med Communerne; men Vilkaarligheden i deres Herredømme var knækket. Thi Imperatoren stod over dem i Et og Alt.

Hans Embedsmænd beskyttede de Indfødte mod Plageaanderne. En enkelt, overnaturligt stor Mand gennemførte saaledes imod Faamandsvældens hidtil enemægtige Vilje en Reform, der ikke blot forbedrede, men helt omformede Millioner Menneskers Vilkaar. Hidtil havde de romerske Myndigheder i Provinserne været en eneste stor Røver-

bande af Udsugere og Pengeafpressere. Nu vovede disse Myndigheder neppe at begaa en eneste Uretfærdighed af Skræk for den alvidende og almægtige, ubarmhjertigt haardhændede Herre, der var over dem og slog ned paa dem.

17

Det aristokratiske Parti, der ikke havde trøstet sig over sit Nederlag, dulgte ikke helt sin Forbitrelse. Denne gav sig Luft i satiriske Vers, som sattes i Omløb, i demonstrativt Bifald ved Repliker i Teatrene, der kunde udlægges som Hentydninger, især ved Rygter, der var beregnede paa at vække Folkemassernes Misstemning og gøre Dictatoren forhadt.

Fremfor Alt ophidsede disse Rygter Nationalfølelsen: Cæsar agtede at forlade Rom for at forlægge Residensen andensteds. Snart hed det sig, at han, som regnede sig i Slægt med Trojaneren Æneas, vilde overføre Regeringens Sæde til Troja. Snart fortaltes det, at han, der sagdes ømt forbunden med Kleopatra, havde givet Ægypterinden Løfte om at flytte over til Alexandria med hende og gøre denne By til Romerrigets Hovedstad.

Disse Rygter kunde tage sig forholdsvis uskyldige og ligegyldige ud; de var alt andet; det var et Net af hemmelige Ränker og virksomme Bagvaskelser, som udspændtes for paa ethvert Punkt, hvor Dictatoren satte sin Fod, at kunne trække sig sammen om ham. En stor Skribent har sagt: *Detraction is the only tribute, which mediocrity can pay to the great.*

Med det Mod, der var Grundtrækket i Cæsars Væsen, og med den Sorgløshed, som udsprang af Modet og af hans Skæbnetro paa *Fortuna*, *Felicitas*, *Venus Victrix*, alle de ubestemte Guddomme i hvilke hans Tillid til sin Stjerne legemliggjordes, afviste Cæsar sine ængstede Venners Anraabelser til ham om ikke at udsætte sit Liv til ingen Nytte.

Han havde ikke alene vægret sig ved at modtage den Escorte af Senatorer og Riddere, som Senatet havde tilstaaet ham, men han havde hjemsendt de Cohorter af Spaniere tilhest, der havde udgjort hans Livvagt.

18

Lige saa haardnakket vægrede han sig ved at gaa ind paa de Forsøg, hans Tilhængere, og oftere hans Fjender, gjorde paa at sætte hans Personlighed i Forbindelse med Kongetitlen og Kongernes Værdighedstegn.

En Dag havde En bundet et kongeligt Pandebind om Cæsars Guldstatue paa Forums Talerstol. Almuetribunerne Marullus og Cæsetius fik ikke blot Bindet revet af, men lod Ophavsmanden til Demonstrationen fængsle.

En anden Dag — det var den 26. Januar — havde, som alt berørt (I S. 5) nogle simple Folk, da Cæsar til Hest vendte tilbage til Rom fra Albanerbjergene efter at have fejret Latinerfesten, tilraabt ham Ordet *rex!* Marullus og Cæsetius havde saa ladet disse Mænd slæbe for deres Tribunal.

Cæsar samlede Senatet og anklagede Tribunerne for Senatets Domstol. De havde efter hans Paastand selv sat de Handlinger i Scene, som de derefter vilde straffe. De sigtede alene til at bagvaske ham for Folket, ret som attraaede han Kongetitel og vilde bære Diadem.

Som Dictator havde Cæsar Ret til at idømme Tribunerne Dødsstraf. Han nøjedes med at afsætte dem, og Senatet dømte dem til Landsforvisning.

Dog skønt han ingenlunde tænkte paa at tilegne sig forældede Titler og Værdigheder, kunde Senatets Underdanighed undertiden vække hans Uvilje og Lede.

En Dag, da han havde taget Plads paa det nye Forum og fordelte Arbejdet til de dèr forsamlede Arkitekter og

Kunstnere, gik alle Roms mest fremragende Mænd i højtideligt Optog ud til ham for at overrække ham Dekretet med de sidste Udmærkelser, Senatet havde tildelt ham.

Marcus Antonius skred i sin Egenskab af Consul i Spidsen med sine Lictorer foran sig. Ham fulgte Prætorerne, Folketribunerne, Quæstorerne og alle de andre Øvrighedspersoner. Saa kom Senatet *in corpore* ledsaget af en umaadelig Folkemasse.

Hele Rom talte i en Maaned ikke om andet end om, at Cæsar havde taget saa ringe Notits af denne Hyldest, at han end ikke havde rejst sig fra sit Sæde. Dette blev udlagt som en Forhaanelse af Roms Senat og Folk, *Senatus populusque Romanus*, hvortil Historien ikke kendte Mage.

Værre endnu var det, at Imperatoren, istedenfor at takke, blot havde svart, at man vilde gøre bedre i at indskrænke de Æresbevisninger, man havde skænket ham, end i yderligere at forøge dem.

Den Ringeagt, der laa i dette Svar, var ikke til at misforstaa, og blev ikke misforstaaet. Den var visselig fortjent, men det havde været klogt at fortie den. Modet var her et Øjeblik svulmet til et Overmod, der ytrede sig som Ironi.

19

Cæsar kunde glimtvis behandle Senatet ironisk, men aldrig øvede han Vold imod det. Der forekommer i hans Liv intet Statskup, ingen 18. Brumaire, som i Bonapartes. Hvad han vilde, var kun at omforme Senatet til et Rigsraad af Romerverdenens mest begavede Mænd. For Optagelse deri skulde hverken ringe Stand eller fremmed Afstamning staa som nogen Hindring.

Og løb overfor den servile Underdanighed ved en enkelt Lejlighed Selvfølelsen af med den af Senatet saa længe og saa frugtesløst bekæmpede Mand, vedblev han dog udenfor det Politiske indtil det sidste at være artig og forekommende i Samtale, simpel og ligefrem i selskabelig Omgang. Han svimlede ikke paa Magtens Tinde, fordi han var ædru. Hans Væsen var genial Ædruelighed. Han saa aldrig som Alexander for dybt i Bægeret, dræbte aldrig nogen Ven, nogen Kleitos, stak aldrig noget Persepolis i Brand.

Han var kun Hersker, forsaavidt det laa i hans Natur at han (som Mommsen smukt og træffende har sagt om ham) »ledede Menneskenes Sind som Vinden Skyerne«, og nødte de forskelligste Personligheder til at tjene hans Øjemed, idet hans Organisationsevne sammenholdt endog de indbyrdes modstræbende.

Som der indenfor Hundredaaret efter hans Død er blevet lagt en stor Personlighed de Ord i Munden, at han ikke var kommet for at opløse Loven men for at fuldkomme den, saaledes var Cæsar ikke kommen for at afskaffe Friheden men for at udvikle den.

For Datidens som for senere Tiders Doktrinære og Pedanter betydede Republiken, hvor fordærvet og fordærvende den end var, kun Frihed, Monarkiet, hvorledes det end var beskaffent, kun Trældom.

For Cæsar, der legemliggjorde Romeraanden, sammensmeltede den med Hellenismen og genoptog Alexander den Stores Værk, var det Monarki, han tilsigtede, det samme, der foresvævede Perikles, Cajus Cracchus og Cromwell, den geniale Personligheds Magtfylde støbt i republikanske Former.

Til Forskel fra de faa Mænd, med hvem han til et vist Punkt lader sig parallelisere, var Cæsar i sit Væsens Ædruelighed saaledes rationel, at han forholdt sig afvisende til ethvert Fantasteri. Hverken Anelser eller Varsler eller Drømmesyner rørte ham; ingen Overtro bandt ham. Hans klare Forstand lod sig aldrig hilde af Illusionernes

Fata Morgana, Kun i hans Grublen over Tilfældets Magt, Lykkens Luner, i hans Tro paa Fortuna og Felicitas slog Rationalismen over i Mystik.

20

Noget næsten naivt Religiøst er der ogsaa i hans Dyrkelse af *Venus Victrix*. Mommsen har sagt dette andet smukke Ord om Cæsar, at et uforgængeligt Skær af Kvinders Elskov blev liggende om hans Skikkelse som om Enhvers, hvem den fulde Glans af kvindelig Kærlighed i hans Ungdom har omstraalet.

Dette Skær hører med til Skikkelsens Poesi. Men et Drømmeskær var det aldrig. Cæsars Væsen er ikke store, skønne Drømme, men Spændkraft i Nuet, en Aandsnærværelse, der aldrig sættes til ved Erindring eller Forventning.

Det Samme gælder øjensynligt hans Erotik. Den har været heftig, men uden al Sentimentalitet. Selv hvor han en enkelt Gang helt betages, som af Kleopatra, har han ikke betænkt sig paa at skille sig fra den tillokkende Kvinde i Aarevis for at føre Krigen mod de farlige Parther, og han har neppe gjort sig Sorger over, at han ikke blev den sidste, hun foretrak. Cæsar har kendt den Stemning, som den franske Digter Louis Bouilhet har givet Udtryk i sit Udbrud:

Le banquet est fini, quand j'ai vidé ma tasse,
S'il reste encor du vin, les laquais le boiront.

Skønt han skrev Vers, var han inderst inde alt andet end en Poet; en Realist, der praktisk rensede Romerriget for Ruiner fra Fortiden, literært rensede dets Sprog fra overleverede Former, usædvanlige Ord, svulmende Patos, klingende Talemaader. Hans Løsen var at tale rent Latin,

ikke at udtrykke sig poetisk *(latine loqui, non ornate dicere)*.

Et Menneskevæsen, i hvilket de stærkeste Sindsbevægelser hverken forstyrrede eller hindrede en saa forbausende Ligevægt, kunde umuligt forstaas i en af Partilidenskaber oprevet Samtid.

Paa alle Gadehjørner opsloges Spottevers imod Cæsar. I alle Teatre tiljublede Publikum Repliker, der syntes møntede paa ham. I Aristokratiets Samtaler var Catos Storhed og Herlighed Hovedæmnet. I de radikale Kredse var det Moden at valfarte til Catilinas Grav og lægge Blomster paa den.

Cato paa den ene Side, Catilina paa den anden, det var hvad de svagtbegavede Stakler i Samtiden kunde forstaa. Om Cæsar vidste de, som i vore Dage Bernard Shaw, at han havde Epilepsi, stod i usømmeligt Forhold til Kleopatra, og var skaldet.

21

Til visse Tider i Historien, som under Renæssancen og i det attende Aarhundrede, har de Lærde næret og udbredt den Anskuelse, at den Dumhed og Raahed, som ytrede sig i Baal og Brand, Fængsling og Drab, saa snart en stor Tankens eller Handlingens Mand dukkede op, skyldtes den kristne Kirkes Udbredelse, og var ukendt i den klassiske, hedenske Oldtid. Sandheden er, at Menneskeheden i det gamle Hellas kun var lidet mere udviklet end den senere blev.

Man mindes de største Skikkelser i Grækenlands Stortid:

Feidias, Jordens ypperste Billedhugger, anklaget for Tyveri af Guldet paa hans Athenes Dragt, modbeviste Anklagen, da Guldet var løst paasat og stemmede i Vægt

med det ham leverede Guld. Derefter anklagedes han for at have anbragt sit Portræt iblandt Skikkelser paa Athenes Skjold, hvad der var Helligbrøde, og desuden for at have modtaget Perikles i sit Atelier, mens han havde Modeller, hvad der var Rufferi. Under den anden Proces døde han, syg og dybt nedslaaet, i Fængslet.

Anaxagoras, Datidens største Tænker, der negtede at Stoffet opstod og forgik, anklaget for Ugudelighed, fordi han lærte, at Solen var en Ildmasse, Maanen en Jord og Tordenen en Virkning af Skyers Sammenstød. Da Perikles frygtede, at Anaxagoras vilde blive dømt til Døden, flygtede han fra Athen og dømtes af den højeste Domstol *in contumaciam*.

Aspasia, den græske Oldtids for Aand og Vid berømteste Kvinde, anklagedes for Ugudelighed af Digteren Hermippos, der beraabte sig paa et Udsagn af en Slave, der havde hørt hende spøge med et helligt Sagn; desuden anklagedes hun for Rufferi, da hun sigtedes for at have draget Hetærer og gifte Kvinder til sig for at give dem til Perikles. For begge Forbrydelser var der Dødsstraf. Aspasia vilde ikke flygte; Perikles vilde hun ikke forlade. Han førte hendes Sag, anraabte Dommerne med rindende Taarer, og fik hende kun saaledes frikendt.

Men *Perikles* selv, det gamle Athens ypperste Statsmand og Feltherre, blev anklaget for Underslæb, Pengeafpresning og Uretfærdighed. Han blev idømt en Bøde af 80 Talenter og dømt til at nedlægge sin Post som Strateg efter i tredive Aar at være bleven genvalgt. Han fik saa en sen Oprejsning.

Demosthenes, Grækenlands og Jordens berømteste Taler, blev forvist, dømt til Døden og begik Selvmord.

Sokrates's Skæbne er for bekendt til at fortælles.

Hvem kan da undre sig over, at der i det halvtkultiverede Rom ikke var mer end ganske faa Mennesker, som begreb Cæsars Værd og Betydning!

22

Cæsar havde fuldt saa mange imod sig blandt saakaldte Cæsarianere som blandt fordums Pompeianere.

Han havde imod sig alle dem, der hævdede gammelromersk Sædelighed — mest Pigejægere, Mignon'er, Alfonser, Fauner og Satyrer — alle dem, der vilde opretholde Idealerne — mest Aagerkarle, Augurer, Provinsudplyndere, afsatte Skatteforpagtere.

Han hadedes af alt det, der lever og trives i Skyggen; alle krybende Kælderdyr i Menneskeskikkelse, alt det, der rejser sig fra en dunkel Krog og bliver synligt, fordi det træder ud af Mørket i den Hensigt at skade eller myrde, alt dette smaa og gernestore, der afskyer den Store.

Han hadedes af alle dem, der sagde: han har *protegeret* mig; det skal hævnes, og af alle dem, der sagde: han har *ikke* protegeret mig, det skal hævnes.

Han afskyedes af alle dem, der sagde: Han har *benaadet* mig, ret som var det en Brøde at have holdt med Pompeius, Roms ypperste Mand, og af alle dem, der sagde: Han har *ikke* benaadet mig, eller han har *ikke* benaadet min Broder, ret som var det en Forbrydelse at være Forfatningen tro.

Vi skal til en Forandring benaade ham til Gengæld, saa det aldrig glemmes.

Cæsar hadedes af Patrioterne, dem, der kaldte sig selv de Gode *(boni)*, dem, der elskede Roms store Fortid, og som derfor havde bævet af Skadefryd, hver Gang det syntes at gaa galt for den største Mand i Roms Datid, dem, der græmmede sig nu, da Alt var lykkedes for ham.

Disse Mænd var enige om, at hans Færd var en Haan imod Rom. Han gav Galler Adgang til det romerske Senat; han var Elsker af en Ægypterinde. Skamløst haanede han Rom.

Det var kun følgerigtigt, at han vilde gøre det sædeligt opløste, uanstændige Alexandria til Verdens Hovedstad og

gøre Rom, hvis Navn Jorden over nævntes med Ærefrygt, til en Provinsby.

Sikkert nok vilde han i ethvert Tilfælde lade sig udraabe til Konge, og et saa oprørende Attentat paa Frihed og Ret turde ikke forblive ustraffet.

Omtrent 77 Aar derefter synes i et andet Land en anden, ¡lige saa lidet glemt Personlighed at være bleven henrettet paa Grund af den selv samme Beskyldning for at attraa Kongetitlen, og over hans Hoved blev (efter Traditionen) med ikke mere Føje end over Cæsars anbragt Ordene *βασιλεύς* og rex. (Lucas 23₃₈).

I Februar 44 var Sammensværgelsen imod Cæsars Liv fuldt udviklet. Skønt de Sammensvorne, næsten lutter Senatorer, var tresindstyve i Tal, var ikke det Ringeste om Mordanslaget sivet ud.

MORDERNE OG MORDET

I. MORDERNE

1

FORESTILLINGEN om en Skæbne var uadskillelig fra Flerguderiet. Thi da det Guddommeliges Væsensfylde tænktes splittet i de mange Guder, gjorde Kravet paa Enhed sig gældende. Denne Enhed kunde ikke være personlig; thi derved vilde den paany være begrænset; den kunde derfor ikke heller have personlige Egenskaber som Fornuft eller Visdom, og forfulgte ingen Plan.

Den var den rene, ubetingede Magt, Nødvendigheden, som ikke kunde fattes, men som uerkendt, anerkendt var alt Personligt overlegen. Da denne Nødvendighed kun var, fordi den var, kunde den ikke skelnes fra det Tilfældige.

Det Utilfredsstillende i den Forklaring, at de Omskiftelser og Forandringer, hvori Skæbnen sporedes, var tilfældige, ledede til den formentlig dyberegaaende Opfattelse, at de henførtes til en ikke helt fornuftløs og uretfærdig, men dog heller ikke helt fornuftig og retfærdig Magt, *Nemesis*, der tænktes som den i det Tilfældige slumrende Retfærdighed, der skulde betegne en spirende Fornuft, forsaavidt den bragte Ligevægt ind i Tilfældighederne. Nemesis havde det dobbelte Hverv: at ophøje den Ringe, at styrte den Højtstillede.

Den første Funktion: Ophøjelsen af den Fornedrede sysselsatte Oldtiden lidet, eftersom en Forandring fra Uheld

til Held ikke vendte Menneskenes Blik mod det Guddommelige. Overgangen fra Lykke til Ulykke var derimod imposant. Overfor Faldet fra Højden fornam Mennesket sin hele Afhængighed af ukendte Magter.

Da Nemesis altsaa særlig var den Guddom, som bragte den fremragende Storhed til at falde, laa det nær at tillægge det Guddommelige et *Nid* mod den menneskelige Storhed, en Misundelse paa denne Storhed, der syntes at ville kappes med Gudernes.

Saaledes opstod hos Grækerne Begrebet *den guddommelige Misundelse (το θεῖον φθονερόν)* og saaledes blev *φθόνος*, Misundelsen, en guddommelig Grundegenskab.

Herodot bruger Udtrykkene Nemesis og Fthonos i Flæng. Et betegnende Sted hos ham er Begyndelsen af den ægyptiske Kong Amasis's Brev til Polykrates:

»Vel er det mig kært at erfare, min dyrebare Gæsteven lider vel. Dog behager din store Lykke mig ikke, da jeg kender Gudernes Misundelse.«

I Seneca's *Agamemnon* staar de ikke mindre betegnende Ord:

Sidunt ipso pondere magna,
Ceditque oneri Fortuna suo.

der i mere abstrakte Udtryk giver samme Mening.

2

Men hvordan det nu end forholder sig med *Gudernes Misundelse*, der uden Irreligiøsitet lader sig drage i Tvivl, *Menneskenes Misundelse* har til alle Tider været utvivlsom.

Misundelsen er et af de Grundelementer, af hvilke Barnets Sjæl bestaar. Den røber sig allerede i det Blik, en femaars Dreng kaster paa sin Søsters Tallerken, og i den Indsigelse, han nedlægger, ifald der paa denne Tallerken lægges et større eller bedre Stykke end det, han faar.

Der burde være skrevet en Misundernes Psychologi, og i den burde de forskellige Typer af Misundere været fremstilte. Det havde da været let at rangere enhver af Cæsars Drabsmænd ind i hans Rubrik.

Indbildskhed, Havesyge, Forfængelighed, Glimrelyst afgiver paalidelige, sjælelige Fundamenter hos dem, der er Misundere af Naturel. Udygtighedens Harme over at være overset, Dygtighedens Forbitrelse over ikke at være anerkendt som Førerstorhed, viser sig at afgive aabne Udfaldsdøre for Misunderhadet.

Der aabenbarede sig dengang den surt forbitrede Type af grøngul Misundelse, paa hvilken Cassius er det klassiske Exempel. Og der fremtraadte den hykkelsk ulastelige, pedantisk puritanske Type, paa hvilken Cato og hans blege Efterligner Brutus afgiver Exempler.

Cato havde været ædel af Fag, i Virkeligheden rethaverisk. Den griske Brutus var, med samme strengt retskafne Holdning, som Aand kun den uoriginale Citatbøsse. Indskrænkede var de begge to.

Cassius havde af hele sit Hjerte misundt og hadet Brutus. Saa fandt han noget, Brutus og han selv kunde enes om og mødes i, Misundelsen paa Cæsar, og de faldt i hinandens Arme.

3

Som Bilag til Misunderens Psychologi burde man have Renegatens. Cæsars vigtigste Avindsmænd var alle Renegater. Der var betydeligt flere Cæsarianere end Pompeianere i Tallet af hans Morderes Stab.

Renegaten hader først og fremmest den, for hvem han har følt Enthusiasme, i det Øjeblik han ikke føler den mere, fordi Den, der sværmer, efter egen Indrømmelse er ringere end Den, der sværmes for.

Renegaten hader Den, af hvem han har modtaget Velgerninger, fordi han nu føler det som ydmygende at have modtaget, og véd sig altfor god dertil; dernæst fordi han ikke har modtaget flere og større Velgerninger, da dog andre, hvem han sætter langt under sig selv, har modtaget mere.

Han oprøres over Uretfærdigheden; han forklarer først sig selv, dernæst andre, at han ikke skylder nogen Tak; at han har vist en Hengivenhed og i dens Navn bragt Ofre, der ikke stod i noget Forhold til hvad der blev ydet ham. Han mindes med Blu, at han har været Ansøger, er bleven vel optaget, bleven indordnet og underordnet. Timen slaar, da han frigør sig.

Men det er ikke blot en Nydelse at frigøre sig og føle sig frigjort; det er en Nydelse at vide, den tidligere Dyrkede, nu Forhadte, ikke begriber Forandringen, der er foregaaet i Ens Sind, vedbliver at vise Tillid uden en Anelse om hvem det er, han viser den. Hvor er han dum, den indbildt Kloge! Hvilken Nydelse at se ham i den Grad blottet for enhver Forstaaelse af Situationen!

Hvor har Decimus Brutus nydt det, da Cæsar tog hans Arm for sammen med ham at tilbringe Aftenen (hans sidste Aften) hos Lepidus! Hvilken Fest det har været for ham at sidde der og drikke med Cæsar og holde ham i Humør for saa at gaa hjem og hvæsse Dolken!

Og hvor har han hoveret, da han næste Morgen, udsendt af de ved Cæsars Udeblivelse fra Senatet skrækslagne Mordere, som Husets nære Ven kunde gaa ind til Cæsar tidligt paa Formiddagen, og med skemtefulde Ord slaa hans Ildebefindende og Calpurnia's Uro hen som Bagateller! Hvor har han inderst inde jublet, da det lykkedes at faa Imperatoren overtalt til at stige ind i sin Bærestol, og faa ham baaret bort for at slagtes! Alle Kneb gjaldt, blot han fik den Dødsdømte narret, saa han umuligt kunde ane hvad der forestod.

4

Imens sad de to Hædersmænd Cassius og Brutus paa deres Dommersæder med Dolkene under Kappen og fældte adspredte den ene Dom efter anden i Sager, om hvilke de selv neppe vidste, hvad de gik ud paa.

Imens stod alle de skælvende Forrædere i Søjlehallen ved Pompeius' Teater, bævende for at Hemmeligheden, som vidstes af ikke mindre end tresindstyve Indviede, skulde være bleven røbet, saa de tilhobe fik en Ulykke istedenfor en Glorie som Frihedsmænd. Og mens de stod der med Dolkene under Kappen, haabende paa Cæsars Ankomst og ventende paa den, faldt Vers dem ind, som den græske Slave, deres Pædagog, havde lært dem, da de var Drenge:

Ἐν μύρτου κλαδὶ τὸ ξιφός φορήσω
ὥσπερ Ἁρμόδιος κ' Ἀριστογείτων
ὅτε τὸν τύραννον κτανέτην
ἰσονόμους τ' Ἀθήνας ἐποιησάτην

(I en Myrtegren vil jeg bære mit Sværd, ligesom Harmodios og Aristogeiton, der dræbte Tyrannen og gav Athenaierne Frihed og Lighed.)

Det var Begyndelsen til det i Athen meget sungne Skolion af Kallistratos *(Ἁρμοδίου μέλος)*, der priste som Frihedshelte de Mænd, der af rent private Grunde myrdede Tyrannen Hippias' Broder Hipparchos og derved ikke i mindste Maade befriede Byen fra Tyranni. Men Mordet var sket 514 før vor Tidsregning, og dets Aarsag var glemt, som det var glemt, at det ingen Virkning udøvede.

De ængstelige Mordere strammede sig i Vejret ved at føle sig som Frihedsmænd i gammel Stil, som morgenduelige Republikanere, der var staaede tidligt op for at befri Rom, ligesom Harmodios og Aristogeiton et halvt Aartusind forinden sagdes at have befriet Athen.

I ti Aar 58—49 havde Cæsar været helt fraværende fra Rom. Syv store Felttog havde derefter ikke tilladt ham i

de næste fem Aar at opholde sig mer end i Alt femten Maaneder i Rigets Hovedstad.

Han var i Rom nogle Dage i April og i December 49, fra September til December 47, fire Efteraarsmaaneder i 46, og endelig Oktober 45 til Marts 44. I den Tid ordnede han den da kendte, civiliserede Verdens Forhold for Datid og Fremtid.

Da han i Marts 44 blev myrdet, viste det sig blandt andet, hvilken Økonom han med al sin Rundhaandethed havde været. Der laa i Statens Kasse 700 Millioner Sestertser, en Sum, der ti Gange overgik Kassebeholdningen i de Tider, hvor Republikens Finanser forvaltedes bedst.

Mordet paa Cæsar gjorde det muligt for Antonius at tilegne sig det Hele.

5

For tilfulde at forstaa dette Mord er det nødvendigt, først at gennemgaa de vigtigste Mordere, en for en.

Cajus Cassius Longinus var, som vi har set, Ophavsmanden og Hovedmanden. Han var noget ældre end sin Fælle, Marcus Brutus. Han havde som Yngling faaet Undervisning i græsk Sprog og Literatur af Archelaos, en Rhetor paa Øen Rhodos, havde dernæst Aar 54, som tidligere fortalt (II$_{192-194}$), været Quæstor for Crassus under Krigen mod Partherne, havde vist Dygtighed og var undsluppet efter Hærens Sammenbrud.

Aar 52 havde han som Proquæstor i Syrien afslaaet et Angreb af Fjenden, havde Aar 51 i Antiochia udholdt en Belejring og tvunget Barbarerne, der ikke havde Belejringsmaskiner, til et Tilbagetog.

Det var paa det Tidspunkt, da Cicero var blevet Imperator i Kilikien. Han havde i sin Tid været Cassius's Lærer i Talekunst, men nu i mangfoldige Aar ikke set

ham. Han lykønskede i et overstrømmende Brev (*ad fam.* XV 14) sin tidligere Elev til hans krigerske Bedrifter, men latterliggjorde ham samtidigt i Breve til Atticus, og tilskrev sig alene Æren (*ad Att.* V 21).

Man ser af Cicero's forsigtige Udtryk til Cassius, at baade denne og hans Paarørende havde udsuget og plyndret Provinsen dygtigt, og derfor vanskeligt kunde lade sig se i Hovedstaden.

Aar 49 gavnede Cassius som Folketribun ikke Senatspartiet synderligt; thi allerede i Januar blev han med det fordrevet fra Rom.

Han traf sammen med Cicero paa dennes Gods Formianum, og de blev enige om under Borgerkrigen betænksomt at oppebie Udfaldet af det første Slag. De fastholdt, som bekendt, ikke denne Beslutning. Cassius blev af Pompeius med fønikiske, syriske og kilikiske Skibe sendt til Messina, hvor han opbrændte 35 Fartøjer af Cæsars Flaade (II S. 365). Han landede flere Steder og berigede sig ved Rov, indtil Slaget ved Farsalos gjorde Ende derpaa.

Han søgte Tilgivelse, og Cæsar gav ham den saa rundeligt, at han endog udnævnte ham til sin Legat.

Under Kampene i Afrika blev Cassius i Rom for ikke at kæmpe mod tidligere Partifæller. Baade han og Cicero frygtede paa Grund af deres Frafald for, at Pompeius' Sønner skulde sejre i Spanien; men de haabede rigtignok tillige begge to, at Cæsar dèr vilde finde sin Død.

Det var en ny, ufortjent Velgerning, at Cæsar udnævnte Cassius til Prætor for Aar 44. Vi har set, (I S. 13), hvor forbitret han blev over at faa Titelen *prætor peregrinus*, mens Brutus blev udnævnt til *prætor urbanus*. Han var ude af Stand til at lægge Baand paa sin Ærgerrighed som paa sin Havesyge. Blot det, at han ikke tilhørte Cæsars intimere Kreds, fik hans gamle Had til Dictatoren pustet i Glød.

Saa længe den sidste Afgørelse under det spanske Felttog endnu ikke var indtruffet, havde Cassius stadig maattet frygte Pompeianernes Hævn. Nu havde Cæsar sejret, og

han led under den smertelige Ydmygelse at være den Forhadte forpligtet.

Smaating kom til. Cæsars Legat, Quintus Calenus, havde ved Erobringen af Megara (II S. 410) bemægtiget sig de Løver, Cassius som Ædil vilde lade optræde i Circus (Cæsar: *De bello civili* III$_{34, 35}$). Hans Broder Lucius havde forgæves krævet disse Løver af Calenus.

Af Hævngerrighed og Havesyge greb Cassius da til Dolken, eller rettere han paatog sig ud fra disse Lidenskaber det besværlige Arbejde at gøre den med Cæsars Dictatur overmaade veltilfredse Brutus det begribeligt, at han var kaldet til sine Medborgeres store Befrier.

Det holdt haardt; men det lykkedes tilsidst.

6

Marcus Junius Brutus (85—43) var Mordets anden Hovedmand. Hans Væsen er paa disse Blade mangfoldige Gange skitseret. Han er gaaet over i Historien, forherliget af Cicero's næsten sindssvage, men bevisligt ikke ærlige Beundring.

Brutus fulgte Aar 53 Appius Claudius, med hvis Datter han var gift, til Kilikien, hvor Svigerfaderen skamløst berigede sig.

Da Cicero som Appius's Efterfølger overtog Kilikien, hvortil ogsaa Cypern hørte, kom Brutus og Cicero i nærmere Berøring med hinanden. Atticus havde forud anbefalet Cicero Brutus paa det mest Indtrængende.

Saa var det, at Cicero, der som Proconsul maatte holde paa en vis Velanstændighed, opdagede Brutus's ublu Aagerkarlevirksomhed. Lærerigst i den Henseende er Brevet *ad Att.* VI$_1$: »Nu kommer jeg til Brutus: Jeg havde efter din Anmodning skænket ham min hele Interesse, ja endog

fattet en virkelig Hengivenhed for ham, men — — — Dog jeg vil tage mig sammen, for ikke at sige noget dig ubehageligt.« Og Cicero forklarer, hvorledes Brutus havde overgivet ham en hel Fortegnelse over Ønsker, han bad Proconsulen opfylde. Det første Ønske gjaldt Kong Ariobarzanes af Kappadokien, hos hvem Cicero skulde inddrive Penge, Brutus havde laant ham.

Cicero havde til en Begyndelse beskyttet Kongen, da Oprørere truede ham i hans Land; han kunde altsaa ikke paa Brutus's Vegne fare frem med Haardhed imod ham, der allerede forud ved Pompeius's Aager og Udsugning var bragt til Fortvivlelse.

Ikke desmindre har han, som han skriver, saa længe Ariobarzanes var hos ham, trængt ind paa Kongen for at faa ham til nøjagtigt at betale den Sum, han skyldte Brutus. »Senere saa Kongen sig belejret af hundrede Forretningsførere fra Pompeius . . . Men ogsaa Pompeius' Krav kan han kun tilfredsstille paa den Maade, at han hver tredivte Dag betaler 33 attiske Talenter (c. 140,000 Kroner), som han endda kun kan yde ved Paaligning af overordentlige Skatter.«

Dette forslaar tilmed kun til Dækning af Renterne; Kapitalen er Ariobarzanes ude af Stand til at tilbagebetale. »Forøvrigt betaler Kongen ikke Nogen og formaar det ikke heller; han har saa lidet en Statsskat som regelmæssige Indtægter . . . Det er ved Hercules min Overbevisning, at der i hele Verden ikke gives et Rige, som er værre udplyndret, eller nogen Konge, der er saa ludfattig.«

Saa følger hos Cicero Meddelelsen om hvorledes Brutus har villet narre ham til at inddrive de alt Maal overskridende Aagerrenter for sine to Straamænd, Marcus Scaptius og Publius Matinius.

»Han anbefalede mig dem og tilføjede for endnu stærkere at anspore mig, at han selv var gaaet i Borgen for dem med en stor Sum.

»Jeg havde netop opnaaet, at Borgerne i Salamis [paa Cypern] havde forpligtet sig til at betale Gælden samt

Renter for de sidste sex Aar, beregnede til 12 Procent, og det saaledes, at Renterne blev slaaede til Kapitalen. Men Scaptius forlangte 48 Procent.

»Havde jeg tilstaaet ham dette, saa havde jeg maattet frygte at miste dit Venskab. Jeg havde jo da handlet imod vort Program, og i Bund og Grund ødelagt en By, der staar under Catos, ja under Brutus's umiddelbare Beskyttelse og som jeg selv har søgt at støtte med mange Beviser paa Velvilje.«

Og Cicero meddeler videre, at Scaptius da' forelagde ham et Brev fra Brutus, hvori denne erklærede, at Sagen var hans egen personlige — »hvorom Brutus hverken havde sagt mig eller dig et Ord« — og at han krævede en Præfektur, ɔ: en høj Officersstilling for Scaptius.

Men Cicero havde tidligere udtrykkelig udtalt, at slige Pladser ikke maatte kræves for nogen Forretningsmand: »Scaptius havde jo været Præfekt under Appius og som saadan havt Rytter-Eskadroner under sig, med hvilke han i Salamis saa længe holdt Senatet indespærret paa Raadhuset, at fem Senatorer døde af Sult . . . Jeg lod derfor strax, da jeg satte min Fod i min Provins, den Befaling udgaa, at Rytterne skulde forlade Øen. Det har formodentlig givet Scaptius Anledning til at sværte mig hos Brutus.

»Imidlertid er jeg dog ganske paa det Rene med Sagen for mig selv: Indbilder Brutus sig, at jeg vil bevillige ham 48 Procent, medens jeg i den hele Provins har holdt paa, at der ikke maa betales mere end 12, som jeg da ogsaa har kundgjort i mit Program og faaet endog de haardeste Aagerkarle til at nøjes med? . . .

»Ærgrer det ham, at Rytterne maatte drage bort, saa vil det vel være mig ukært, at han er vred paa mig, men endnu ukærere vil det være mig, at han ikke er den Mand, jeg holdt ham for . . . Trods alle de Punkter, paa hvilke jeg har imødekommet Brutus, stemmer han sine Breve til mig, endog hvor han beder mig om noget, i en trodsig,

anmassende, uvenlig Tone. Det vilde være ønskeligt, at du skrev til ham derom.«

Derfor ogsaa denne anden Vending fra Cicero til Atticus: »Skulde han være forbitret paa mig, saa maa du elske ham alene; i mig vil du ikke finde nogen Medbejler.«

Som Brutus' Færd og Holdning er tegnet i dette Brev, hvori Cicero ikke angriber, kun værger sig, er der givet det sande Portræt af Cæsars Morder. Det udviskes ikke af senere ciceroniske Lovprisninger, istemte af det længe undertrykte Had til Cæsar.

Da Brutus ved Borgerkrigens Begyndelse paa Grund af det smudsige Fjendskab, som udviste Velgerninger avler, sluttede sig til sin Faders Morder imod Cæsar, gjorde han sig, som vi saa, i Optimaternes Lejr bekendt som Hedspore (Udtrykket *acriter*).

Da han efter Farsalos anraabte Sejrherren om Naade, havde Cæsar ikke set ham i ti Aar. Ikke desmindre udtalte han blot sin Glæde over, at Brutus endnu var i Live, krævede end ikke, at han skulde gaa over til hans Parti.

Det gjorde imidlertid Brutus, fordi der var størst Fordel derved. Han rejste Cæsar i Møde til Asien, og lod roligt sit hæderkronede Forbilled, Morbroderen, ruste sig i Afrika uden at røre en Finger for ham.

Cæsar overvældede Servilia's Søn med Gunstbevisninger, gjorde ham til Guvernør i *Gallia cisalpina*, senere til *Prætor urbanus*. Brutus slap af Forsigtighed ikke derfor Cicero af Syne. Han besøgte Cicero i hans Tusculanum, hvor Værten dog ikke kunde komme paa det Rene med Gæstens Sindelag i politisk Henseende.

Brutus offentliggjorde vel et Skrift til Ære for *Cato*, men samtidig et andet Skrift, for at godtgøre Cæsars Uskyld i Marcus Marcellus' Drab i Piræus.

Det var paa Atticus' Raad, at Cicero tilegnede Brutus Bogen *De finibus bonorum et malorum* foruden adskillige andre.

Efter at den sidste spanske Krig var tilendebragt, rejste Brutus anden Gang Cæsar i Møde (I S. 13). Det var da endnu ikke faldet ham ind, at Cæsar var Tyran, og at han af den Grund et halvt Aars Tid senere burde stille sig i Spidsen for en Morderbande.

7

Blandt de mindre fremtrædende, men ikke mindre virksomme, Sammensvorne maa fremhæves *Lucius Minucius Basilus,* i en Aarrække Cæsars General, den af Morderne, til hvem Cicero skrev sin Gratulation strax efter at Bedriften var udført, om hvem ovenfor tilstrækkeligt er talt (II S. 459, 460), dernæst Quintus Ligarius, som ligeledes ovenfor er berørt, den Mand, hvem Cicero ved en Forsvarstale i selve Cæsars Hus fik frikendt for Forvisning. (II S. 446).

Quintus Ligarius havde som Legat overtaget Provinsen Afrika efter Proconsulen Cajus Considius's Afgang. Han havde ved Borgerkrigens Udbrud forenet sig med Attius Varus, Aar 49 under Varus og Juba kæmpet imod Cajus Curio, Cæsars Legat, og to Aar senere i Afrika kriget imod Cæsar selv.

Han blev taget til Fange i Hadrumetum (*De bello Africano* 89) og derefter forvist, fordi han end ikke efter Pompeius' Død havde ophørt med at fejde mod Cæsar.

Dictatoren forblev trods gentagne Anraabelser ubønhørlig, og det nyttede ikke, at Cicero sammen med Ligarius's Brødre opnaaede Audiens hos ham 23. September 46. De fik en artig Modtagelse, men intet Tilsagn.

Saa længe Pompeius var i Live, saa' Cæsar ingen Brøde i Tilhængernes Troskab mod Partihovdingen. Efter Pompeius' Død kæmpede de ikke mere for Pompeius, kun imod Cæsar, og det var Imperatoren saa meget mindre

tilbøjelig til at anse for en ubetydelig Forseelse, som han vidste, Partigængerne paany rustede sig imod ham i Spanien.

Ligarius' Benaadning efter Cicero's Tale til hans Forsvar var da et Vidnesbyrd blandt tusind om Cæsars Højsind.

Den hindrede ikke Ligarius's Deltagelse i Sammensværgelsen og Mordet. Cassius fandt hurtigt Fæller, da han kunde beraabe sig paa Brutus. Men ogsaa Brutus hvervede. Han gik at besøge Ligarius, der var syg, og sagde til ham: Ligarius! Hvilken Tid du vælger til at være syg! — Brutus, svarede Patienten, ifald du har noget for, som er dig værdigt, saa befinder jeg mig vel.

Saaledes fik Brutus ogsaa imødekommende Svar af Antistius Labeo og derefter af Decimus Brutus, der var en særligt vigtig Erhvervelse, eftersom han besad en Gladiatorbande, der i Nødstilfælde kunde beskytte de Sammensvorne.

Ligarius blev efter Drabet anklaget efter *Lex Pedia*. Under Fredløsheds-Tiden Aar 43 forraadte nogle Slaver to Brødre Ligarius. Den ene blev strax dræbt, den anden blev fældet paa sin Flugt over Tiberen. Den tredie blev skjult af sin Hustru; men ogsaa han blev myrdet efter Angivelse af en Slave.

Man véd ikke, hvem af de tre der var Cæsars Morder. I ethvert Tilfælde overlevede han, som de øvrige Drabsmænd, sit Offer kun saare kort.

8

Pontius Aquila er allerede nævnt som den Tribun, der under Cæsars sidste Triumf ikke vilde rejse sig for ham. Han var selvskreven i de Sammensvornes Tal. Efter Cæsars Mord ytrer Cicero (*ad Att.* XIV 21) sin Uvilje over,

at Servilia besidder et Grundstykke nær Neapel, som har tilhørt Pontius, og har beholdt det trods hendes Søns nære Forbindelse med Manden.

Det synes derefter, som om Pontius's Godser i Borgerkrigens Begyndelse er blevne inddragne og satte til Auction. Han maa efter sin Benaadning have faaet de øvrige tilbage; thi han var meget rig. Maaske er der blevet tilbudt ham en Erstatning for Ejendommen i Campanien, og han har afslaaet den, da han vilde have sin Villa.

Deraf rimeligvis hans lidenskabelige Kærlighed til den gamle Statsform og hans Had til Cæsar. Han har blandt de Sammensvorne følt sig i sit Element.

Efter Mordet flygtede han til Decimus Brutus, hvervede Tropper for ham, kæmpede som hans Legat og faldt Aar 43 i Slaget ved Mutina. Heller ikke han overlevede da Cæsar mer end et Aarstid. Efter hans Død lod det mirakuløst omskiftelige Senat rejse en Statue for ham som for »den bedste Borger«.

9

Sextius Naso, hvem Appian nævner blandt de Sammensvorne, er en Personlighed, om hvem i Grunden Intet vides. Det hedder om ham, at han strax efter Mordet undflyede til sit Gods i Etrurien, at han vilde besøge Cicero, før denne indskibede sig fra sit Gods i Puteoli, og at han fik et venskabeligt Brev fra denne.

Det siges, at da han Aar 43 var erklæret fredløs, og en af hans Frigivne angav ham til Soldaterne og kom med disse, frarev han en Soldat hans Sværd, dræbte Forræderen og overgav sig.

Men det synes, som om tre Personer er blevne slaaede sammen, først selve Morderen, saa Lucius Sestius, en Søn

af den Mand af samme Navn, hvem Cicero har forsvaret, og endelig en Publius Naso, der var Prætor Aar 44.

Sandsynligheden taler for, at Cæsars Morder ikke over gav sig, men blev dømt efter *lex Pedia*.

Han var et af de mange Fjols, der indbildte sig, at de med Dolkestød kunde gribe ind i Skæbnens Hjul og standse det.

10

Cajus Trebonius er blandt Morderne en af de mest ejendommelige, men er allerede omhyggeligt særtegnet (II S. 413, 414). Han var en Søn af en anset romersk Ridder, var Cæsars Legat under Gallerkrigen, alene fordunklet af Labienus. Som Prætor urbanus Aar 48 modsatte han sig sin skinsyge Collega, Marcus Cælius's Lovforslag, der vilde ophæve den Juliske Gældslov.

Hvor meget Hjerte Cæsar havde for Trebonius, særligt i Modsætning til hans Følelser for Cælius, der blot jagede efter Folkegunst, har han vist i *De bello civili* III$_{20}$.

Det hedder her: »Den vennesæle Trebonius forstod med saadan Mildhed at udtale sine Domme, at det var umuligt at finde nogen, som vilde nedlægge Indsigelse imod dem. Thi der behøves jo ikke meget Mod til at undskylde sig med Fattigdom og til at klage enten over personlige Uheld eller over de daarlige Tider, og henvise til Vanskelighederne ved en Auktion.

»Men dristigt og uforskammet vilde det være, aabenbart at erkende sig forpligtet til at betale en Sum, og samtidigt at sige: »Jeg vil beholde, hvad jeg har, ubeskaaret.« Der fandtes heller Ingen, der krævede dette, og saaledes var Cælius's Forslag uantageligt endog for dem, til hvis Fordel det var indgivet.«

Cælius fandt jo som desperat Oprører sin Død. Trebonius naaede ved Cæsars Gunst den højeste Værdighed,

blev i Oktober 45 ikke blot udnævnt til Consul, men fik det rige Asia stillet i Udsigt som Provins, fik testamenteret Rigdomme i Cæsars Testament, og sørgede senere for at indkassere dem.

Hans Deltagelse i Mordet paa Cæsar er Udslag af en Trang til Forræderi og en Utaknemmelighed, der kan betegnes som pervers. Man møder den tilnærmelsesvis igen 1900 Aar senere hos enkelte af Napoleons Maréchaller.

Trebonius indhøstede ethvert Gode, Cæsars Venskab havde forskaffet ham. Alt i Maj 44 var han paa Rejse til Asia ankommet til Athen, og skrev derfra den 25. til Cicero et sledsk og indsmigrende Brev, i hvis Slutning han har den Koldblodighed, at anmode den berømte Skribent om ikke at gøre ham til en Baggrundsfigur, ifald han i et Skrift nævner dem, der væsentligt har bidraget til Cæsars Undergang. *(Namque illud non dubito, quin, si quid de interitu Cæsaris scribas, non patiaris me minimam partem et rei et amoris tui ferre).*

Som Proconsul for Asien støttede han Marcus Brutus og Cajus Cassius med Penge. Snart derefter, i Midten af Januar 43, slog Dolabella ham ihjel i Smyrna. Trebonius var Dolabella i Vejen; denne havde faaet Syrien af Folket i Rom.

II

Publius Servilius Casca er bleven verdensberømt for alle Tider, saa ussel en Stymper han var, fordi det var ham, der i Mordets Øjeblik forte det første Stød imod Cæsar.

Vi véd, at han skyldte Imperatoren sit Valg til Tribun for Aar 43. Af en Ytring, der rettes til ham i Plutarchs *Brutus* (17), kan man slutte, han har næret Ønsket om at

blive Ædil, men været for uformuende til at hans Venner ansaa det for sandsynligt, han kunde opnaa Pladsen. Hvorfor han har hadet Cæsar, vides ikke, maaske blot fordi Cæsar havde Penge, og han selv ikke havde mange.

Strax efter Mordet flygtede han, da Imperatorens Tilhængere var paa Sporet efter ham. Han vendte dog snart tilbage for ved Aarets Slutning at tiltræde Tribunatet. Efterat Octavian imidlertid i August 43 var blevet valgt til Consul, lod han Casca afsætte, fordi han havde fjernet sig fra Rom, hvad en Tribun end ikke maatte gøre en eneste Dag.

Da Casca som afsat ikke mere var hellig og ukrænkelig, blev han anklaget og dømt som Morder. Han kæmpede paa Brutus' og Cassius Side ved Philippi, og stemte, da Slaget paa venstre Fløj var tabt, i Krigsraadet for Fangernes Henrettelse i det Øjemed at bringe Cassius et Dødsoffer. Han synes ikke at havet overlevet Kampen paa højre Fløj.

Cajus Servilius Casca, Publius's Broder, maa have været Senator, siden han var medvirkende ved Mordet i Pompeius' Curie. Dersom et Epigram i Anthologien taler Sandhed, har han ligesom Broderen ved Philippi selv gjort Ende paa sit Liv:

Occidere simul Cascæ, simul accubuere,
Dextra quisque sua, qua scelus ausus erat.

(Brødrene Casca myrdede i Fællesskab, og de blev samtidigt dræbte. Hver af dem faldt for egen Haand, den Haand, med hvilken han havde forbrudt sig).

12

Lucius Tillius Cimber, der gav Signalet til Mordet, har været en af disse usle Karakterer, hvis Omslag er uberegnelige, og et af disse daarlige Hoveder, i hvilke

en fix Idé borer sig ind og bringer alle andre Ideer i Ulave.

Han havde hidtil ikke blot været en lidenskabelig Tilhænger af Cæsar, men betragtedes som en af de Mænd, der gjaldt mest hos den Mægtige, og ved hvis Forbøn mest kunde opnaas.

Der findes i et Brev fra Cicero til Ampius Balbus, en af Cæsars hidsigste Modstandere, et betegnende Sted (*ad fam.* VI$_{12}$): »Fuldstændigt har Cimber Tillius tilfredsstillet mig. Cæsar vindes jo lettest ved saadanne Ansøgninger, for hvilke der ikke ligger ærgerrig Hensigt, men en Hjertets Drift, til Grund. Det var Tilfældet med Cimbers, og saaledes udrettede han mere for dig end han havde kunnet udrette for nogen anden.«

Han synes virkelig at have udvirket ikke lidet hos Cæsar, saavel for andre som for sig selv. Han skaffede sig endog tildelt Pladsen som Bithyniens Guvernør for Aar 43, og skønt han var ivrig nok for at faa sin Velgører myrdet, kastede han ingenlunde Vrag paa Velgerningen, men afrejste strax, da han efter Mordet saa sig udsat for de andre Cæsarianeres Hævn, til sin Provins, Bithynien.

Forbitrelsen over at han med al sin Indflydelse ikke kunde bevæge Imperatoren til at tilbagekalde hans forviste Broder, havde gjort ham lydhør for hvad de Sammensvorne hviskede ham i Øret.

Man havde først været noget urolig ved at indvie ham i Hemmeligheden, thi han var forfalden til Drik og i Drukkenskab ubesindig (*et nimius erat in vino et scordalus*, Seneca *Ep.* 83). Men han røbede Intet. Paa Senatets Befaling understøttede han som Guvernør Cassius i Syrien mod Dolabella. Han synes at have sat Livet til ved Philippi.

13

Aarsagen, hvorfor *Servius Sulpicius Galba* medvirkede ved Cæsars Mord, var den, at han havde sat sig i Hovedet at blive Consul, og ikke var bleven det.

Han havde i de første Aar af den Galliske Krig været Legat under Cæsar, var Aar 54 ved Imperatorens Beskyttelse bleven Prætor. Han ønskede Aar 49 ved Borgerkrigens Udbrud heftigt at vælges til Consul; men da Cæsar paa dette Tidspunkt, hvor han havde Senatet imod sig, anbefalede ham, kom han slet ikke i Betragtning. Lucius Lentulus fik Stillingen.

Galba kunde umuligt give Cæsar Skylden for sin Skuffelse, tog da heller ikke nu Parti for Pompeius, til hvem iøvrigt en Forretningsforbindelse knyttede ham.

Han var nemlig Aar 52 gaaet i Borgen for Pompeius med Hensyn til en betydelig Pengesum. Heraf var Følgen, at da Pompeius' Formue efter hans Nederlag blev inddraget, vendte Creditorerne sig til Galba, hvad der var ham saa meget pinligere, som han var »en god Økonom« (*homo in re familiare non parum diligens.* Cicero: *ad fam.* VI18).

Det viste sig imidlertid, at han kun behøvede offentlig at rette en Bebrejdelse til Cæsar for det Tab, han ved dennes Sejr havde lidt, for at faa det erstattet. Dictatoren vrededes ikke, men betalte af sin egen Kasse, hvad Galba havde mistet som Cautionist for Pompeius.

Derimod kunde Cæsar ikke føje Galbas Ønske, ovenikøbet at gøre ham til Consul, da andre havde en nærmere Ret til Værdigheden.

Saa sluttede Galba sig til de Sammensvorne.

I Cicero's 13. Phillippiske Tale (16) bliver han derfor prist. Cicero anfører et øjensynlig haanlig ment Sted af et Brev fra Antonius til Hirtius og Octavian, hvori det hedder: »Servius Galba ser I endnu i Lejren med samme Dolk i Beltet.«

Cicero tiltaler da den fraværende Antonius: »Hvad Galba angaar, en saa tapper og karakterfast Borger *(fortissumo et constantissumo cive)*, giver jeg dig ikke noget Svar. Han vil nok vise sig for dig, han selv i egen Person, og den Dolk, du bebrejder ham, vil svare dig.«

Der findes i Ciceros Brevsamling (*ad fam.* X30) et Brev fra Galba, der giver en forvirret og taaget Fremstilling af det første Slag ved Mutina, under hvilket han stod i Hirtius' Hær. Han glemmer ikke at fremhæve sine egne Bedrifter.

Octavian lod ham dømme som Morder.

14

Tilbage staar den ved sin forræderiske Handlemaade mest frastødende af Hovedmændene blandt Cæsars Mordere, *Decimus Junius Brutus Albinus*.

Han var Søn af den Decimus Junius Brutus, der var Consul Aar 77, og af den Sempronia, hvis løsagtige Liv og store Gæld bragte hende i Forbindelse med Catilina. Hendes Karakteristik, som den gives af Sallust, er ovenfor meddelt (I S. 226). Som adopteret af Aulus Posthumius Albinus, der havde været Consul 99, fik han sit Tilnavn.

Cæsar viste ham fra hans unge Aar en ganske særlig Yndest, kaldte ham som ungt Menneske *(adolescens)* til sig i Gallien for at lære ham Krigskunsten, opdrog ham især til Søkrigen, i hvilken han lagde ualmindelige Evner for Dagen. Han udmærkede sig tidligt.

Uden at være Legat fik han hvad man i vore Dage vilde kalde Posten som Cæsars *Admiral*. Han løste med stor Dygtighed den første Opgave, der blev stillet ham, at angribe og tilintetgøre Veneternes Flaade (II S. 103ff); han var medvirkende ved de to, for hine Tider epokegørende, Overfarter fra Gallien til Britannien.

Da det almindelige Oprør Aar 52 havde skilt Cæsar fra sin Hær, stillede han sine faa Tropper i Sydfrankrig under Decimus Brutus' Befaling, og han gjorde Fyldest i det Hverv, der var ham anvist.

Han blev, maaske paa Grund af sin Ungdom, under Gallerkrigen ikke forfremmet til Legat, men var i Regelen i Cæsars Nærhed, hørte til hans intime Kreds, betragtedes almindeligt som Imperatorens erklærede Yndling, hvem denne overvældede med Beviser paa sin Velvilje og Anerkendelse.

Efter at den galliske Krig var til Ende, tog Decimus Brutus tilbage til Rom, hvor han hurtigt maa have vundet en smuk Kvindes Kærlighed, thi Cælius bemærker i et Brev til Cicero fra Februar 50, at Paula Valeria, Triarius's Søster, uden gyldig Grund har ladet sig skille fra sin Mand den Dag, da han skulde vende tilbage fra Provinsen; hun vilde ægte Decimus Brutus.

I Aaret 49 var han, som vi har set (II306), paany Cæsars Admiral under Belejringen af Marseille, og viste samme Dygtighed som under tidligere Søtræfninger.

Til Belønning fik den endnu kun 32-aarige Marineofficer et Embed, som ellers forbeholdtes ældre og ansete Politikere. Cæsar gjorde ham til Guvernør over *Gallia transalpina* for Aar 48 og ligeledes to Aar senere i 46, da Decimus, som vi saa, maatte undertrykke en ubetydelig Opstand af Bellovakerne (II S. 502).

En Stilling som den, to Gange at være indsat til Guvernør over hele det nuværende Frankrig, var ikke blot overordentlig ærefuld, men saare indbringende, og det kunde tænkes, at Taknemmeligheden for en saadan Forfremmelse vilde have bundet den Begunstigede uopløseligt til sin Velgører.

Det var tilmed ikke blot materielt, men ved fin Opmærksomhed, at Cæsar indtil det Sidste udmærkede Decimus Brutus: Da han efter Slaget ved Munda Aar 45 var vendt tilbage fra Spanien og agtede sig til Rom, var

Decimus en af de tre Personer, han gav Plads i sin egen Rejsevogn. De to andre var Antonius og Octavian.

I sit Testamente af 13. September samme Aar indsatte Cæsar Decimus Brutus til sin subsidiære Arving næst efter den som Søn adopterede Octavian. Desuden bestemte han for ham Stillingen som Guvernør over *Gallia cisalpina* og Consulatet for det Aar 42.

Derfor paatog Decimus sig paa Morddagen det egentlige Arrangement.

Intet Under at han mer end nogen anden blev Cæsars Veteraner forhadt.

Han har nydt den Overlegenhed, den Vidende altid har over den Ikke-Vidende, den Narrende over den Bedragne, Morderen over den Myrdede. Men Fornøjelsen var kort.

Da Antonius som Consul ophidsede Folket, gik Decimus i April til Podalen, plyndrede i Alperne for om muligt at blive Imperator og Triumfator. Antonius forlangte af Decimus *Gallia cisalpina*. Indehaveren vilde naturligvis ikke afstaa det, og ved Antonius's Komme tyede han da ind i Mutina.

De to Consuler, Hirtius og Pansa, undsatte Byen. Da de begge var faldne, fik Decimus Overbefalingen. Men saa dygtig han havde været, da han lededes af Cæsar, ene formaaede han Ingenting.

Efterat Octavian i August havde tiltvunget sig Consulatet, lod han Decimus Brutus anklage som Morder og dømme efter *lex Pedia*.

Decimus vilde slaa sig igennem til Marcus Brutus i Makedonien; men hans Tropper forlod ham. Han tog oppe i Alperne sin Tilflugt til en keltisk Gæsteven, hvis Navn Romerne gengiver som Camillus, men der i Virkeligheden synes at have heddet *Camulos*. Denne forraadte ham. Antonius' Ryttere indhentede ham, og efter at han forgæves havde tigget om sit Liv, blev han dræbt af en Galler, Sequaneren Capenus.

Saalænge Cæsar var i Live, nød Decimus som Under-

feltherre et stort Ry. Da han skulde kæmpe paa egen Haand, mistede han det, gjaldt for uvirksom og modløs.

I Ciceros ovenomtalte Brev, der skildrer et Møde mellem Cheferne efter Cæsars Død, 9. Juni 44 (I S. 397), anklagede de andre Mordere ham for at have ladet gunstige Lejligheder gaa tabt, og var ham overhovedet fjendtligt sindede *(Multo inde sermone querebantur, atque id quidem Cassius maxime, amissas occasiones, Decimumque graviter accusabant).*

II. MORDET

1

Det gjaldt om at finde en passende Lejlighed til Mordet.

Det turde ikke opsættes, da der blandt de tresindstyve Indviede og (uden Edsaflæggelse) Sammensvorne let kunde findes en Forræder, endnu lettere en, som ikke formaaede at tie.

Cæsar kunde desuden gøre det hele Anslag til Intet ved Opbrud til Felttoget mod Partherne. Saasnart han paany var Overgeneral, var han omgivet af en Prætorianervagt. Nu havde han ingen. Da hans Venner havde spurgt ham, om han ikke tillod, at idetmindste de Iberiske (spanske) Cohorter paany udgjorde hans Livvagt, havde han svaret: »Der gives intet Elendigere end uophørlig Bevogtning; det er et Tegn paa, at man lever i uophørlig Frygt.«

Det er imidlertid ogsaa et Tegn paa, at man vil indjage Skræk, og det var, hvad Cæsar forsømte.

De Sammensvorne overvejede netop, om det var lettest at dræbe Imperatoren (som tilstræbende Kongetitel) under Centuriatcomitierne paa Marsmarken for Befolkningens Øjne eller paa Vejen til Sacra Via, hvor han boede, eller ved Indgangen til Teatret — da Senatet blev sammenkaldt til

et Møde den 15. Marts i Pompeius' Curie ɔ: i den Sal, der laa i Søjlegangen ved hans Teater paa Marsmarken. Dermed var Spørgsmaalet besvaret.

Cæsar vilde ikke nære nogen Uro ved at tage Plads imellem Senatorerne, der havde erklæret hans Person for hellig og ukrænkelig. Der vilde heller ikke være nogetsomhelst Paafaldende i, at de Sammensvorne her traadte ham nær, og ifald Senatet bifaldt Daaden, naar den en Gang var fuldbyrdet, eller dog, som det var at vente af en lidet viljestærk og overrumplet Forsamling, undlod at nedlægge Indsigelse, saa vilde Mordet synes udført i Kraft af en Senatsbeslutning og dermed være officielt godkendt.

Det var desuden for de Indviede et Held, at 15. Marts netop var en Festdag for Anna Perenna (efter Sagnet Søster til Dido), i Anledning af hvilken der blev givet Kamplege paa Pompeius' Teater. Decimus Brutus' Gladiatorer havde da et udmærket Paaskud til at indfinde sig der.

Der var ovenikøbet udspredt det Rygte, at der den 15. Marts vilde blive indgivet et Forslag om at give Cæsar Kongenavn udenfor Italien — i Henhold til et paastaaet sibyllinsk Orakel, at Partherne blot kunde overvindes af en Konge — og hvis et saadant Forslag blev forelagt og gik igennem, var de Sammensvorne saa heldige at have en Forbrydelse at straffe. Da de imidlertid slet ikke oppebiede Senatsforhandlingerne, er det Hele sikkert en senere Opdigtelse til Forsvar for Mordet.

2

Den følgestrenge Cassius foreslog, at man foruden Cæsar skulde slaa Antonius og Lepidus ihjel.

Lepidus var Aar 46 bleven *magister equitum* og desuden sammen med Cæsar Consul. Aar 44 havde Cæsar egenmægtigt givet ham to Provinser *Gallia Narbonensis* og

Hispania citerior. Han havde i Øjeblikket udenfor Roms Porte de Tropper, han vilde medføre til sine Provinser, kunde altsaa blive de Sammensvorne farlig. Den forvovne og hensynsløse Antonius, der desuden Aar 44 var Consul sammen med Cæsar, vilde, naar han havde Lepidus's Soldater til sin Raadighed, være en truende Magt.

Men Marcus Brutus, der repræsenterede det idealistiske Standpunkt, som Cassius det realistiske, holdt paa, at man skulde indskrænke sig til alene at nedlægge Tyrannen. Enhver kunde da se, at Drabet var foretaget blot for at redde Friheden, ikke af nogen egenkærlig Bevæggrund.

Stod Antonius først overfor den fuldbragte Bedrift, vilde han nok slutte sig til den gode Sag.

Den 14. Marts efter Solnedgang gik Cæsar til Lepidus, hans Overbefalingsmand over Rytteriet, for at spise til Aften i hans Hus, og han tog Decimus Brutus med sig til det lille Drikkelag.

Medens der blev drukket, bragte En Samtalen paa det Spørgsmaal, hvilken Død der var den bedste for et Menneske? Cæsar, der hidtil kun havde forekommet sysselsat med at undertegne Papirer, saa op, og sagde: den uventede. Han vidste ikke, at hans Morder laa tilbords med ham.

Ingen havde røbet noget, end ikke Tillius Cimber, skønt han, som vi saa, jævnlig drak sig fuld. Marcus Brutus var den eneste, som ikke havde formaaet at holde tæt; han havde betroet sin nye Kone, Porcia, det Hele.

Vistnok gik der Rygter i Svang om at der forestod Cæsar noget Forfærdeligt, men Ingen vovede at forebringe ham dem, da han altid afviste Angivere og Mellembærere.

Derfor opdigtedes bagefter, med Oldtidens altid rede Overtro, en Snes Varsler, ved hvilke det var Gudernes Hensigt at advare ham. Enhver kan læse om dem hos Suetonius, Plutarchos, Appianos, Dion og andre. De fortjener ingen Omtale.

3

Men Calpurnia havde naturligvis faaet Rygterne forebragt, og da hun elskede sin Mand, hvem hun var taknemmelig for sin høje Samfundsstilling, og hvis Galanterier hun med en romersk Matrones Ro oversaa, saa var det kun naturligt, at hun Natten før Mordet havde skræmmende Drømme. Hun saa Huset styrte sammen og Cæsar ligge i sit Blod. Hun frygtede med kvindelig Religiøsitet, at dette var et Varsel fra Guderne, og bønfaldt ham under Taarer om, den Dag ikke at gaa ud.

Ved Morgenofferet fandt den Haruspex, der foretog det — neppe uden Tilskyndelse fra Calpurnias Side — lutter frygtindjagende Tegn.

Paa Drikkelaget hos Lepidus, der havde trukket for længe ud, var desuden fulgt en Nedstemthed hos Cæsar. Han følte sig ilde tilpas, gav derfor efter for Calpurnias Bønner, og sendte Antonius hen i Curien, for at meddele hans Ildebefindende og bede Senatorerne den Dag gaa fra hverandre.

Imedens Cæsar selv var uden al Dødsfrygt, svedte de Sammensvorne tilhobe Angstens Sved.

De havde hittet paa, for ikke at vække Opsigt ved at mødes i saa stort Tal, at de vilde benytte sig af en Familiefest. Cassius's unge Søn Cajus fyldte netop den Dag sit syttende Aar, indtraadte altsaa i Mandsalderen og anlagde for første Gang *toga virilis*. De indfandt sig da tidligt om Morgenen hos Cassius som for at lykønske til denne antike Confirmation.

Fra Cassius' Hus kunde de, efter at have fejret den unge Mand, begive sig til Forum og til Curien.

4

Brutus og Cassius maatte som Prætorer først beklæde deres Domstole. Det er forstaaeligt, at deres Tanker var andensteds.

Efter Plutarch skal en af de stridende Parter, som var misfornøjet med Brutus' Afgørelse, have udtalt, at han vilde appellere til Dictatoren, hvortil Brutus siges at have svaret: Han hindrer mig ikke i at dømme efter Loven, og vil ikke heller i Fremtiden hindre mig deri.

Da Retshandlingen var til Ende, gik de Sammensvorne hen paa Marsmarken for ved Indgangen til Pompeius' Curie i Fællig med de øvrige Senatorer at hilse paa Cæsar.

Han udeblev imidlertid, og en uhyre Uro greb dem. De stod der i Søjlegangen med deres Dolke og Sværd under Kapperne, og maatte, da Cæsar ikke indfandt sig, formode, han i sidste Øjeblik var blevet underrettet om, hvad der var i Gære. De selv maatte da nu være forberedte paa at denne Time kun vilde aabenbare to Muligheder for dem, Selvmord eller Henrettelse.

Enkelte Ytringer, der udefra blev henvendte til dem, forøgede deres Angst. Medens de med spørgende Blikke og stadigt alvorligere Ansigter saa paa hverandre, tog en Mand Casca i Haanden og sagde: »Du har skjult det for mig, min Ven, men Brutus har røbet mig det.« I Bevidstheden om sit Forehavende, blev Casca saa forskrækket, at han neppe formaaede at bevare Fatningen.

Manden sigtede kun til Casca's Bestræbelser for at blive Ædil, og denne aandede op, da den anden smilende tilføjede: Men hvorfra vil du faa Pengene til at skaffe dig Ædil-Embedet?

Brutus og Cassius fik sig jaget en lignende Skræk i Kroppen. En Senator ved Navn Popilius Lænas traadte hen til dem med de Ord: »Gid Jert Foretagende maa lykkes! Men skynd Jer; man er ikke taus.«

Han trak sig strax tilbage; men de kunde blot lægge én Mening i denne Tale.

Nu meldtes det tilmed Marcus Brutus, at Porcia, der ligesom han havde tilbragt en søvnløs Nat, sendte ét Bud efter et andet. Hun var til det Yderste ophidset ved Vaagen, ved Angst og ved et Saar hun havde tilføjet sig i Laaret (med en af de smaa Knive, Barbererne dengang brugte til at skære Negle med) i den Hensigt at vise Brutus sin Sjælsstyrke, saa han uden Frygt kunde betro hende den Hemmelighed, hun mærkede, han bar paa. I Virkeligheden viste hun sig ganske uden Herredømme over sig selv, lod ikke blot ved Sendebud uophørligt spørge, hvordan det nu gik Brutus, men spurgte selv Enhver, der kom fra Forum, om Brutus' Skæbne, saa Naboerne samlede sig udenfor hendes Hus.

Saa hørtes da udenfor Curien det Rygte, at hun var Døden nær eller allerede død. Brutus maatte spørge sig selv, om hun i sin sindssygt ophidsede Tilstand havde brudt sit Taushedsløfte? om hun havde indviet Popilius Lænas i Sammensværgelsen, og han selv saaledes ad en Omvej havde anklaget sig?

5

Under disse Omstændigheder afsendte de Sammensvorne Decimus Brutus, der som den intimeste Ven af Cæsars Hus, sikkert vilde faa Adgang, for at han skulde skaffe sig og dem Kundskab om, af hvad Aarsag Cæsar var udebleven, og for at han om muligt skulde rydde Hindringen for hans Komme af Vejen.

Decimus Brutus indfandt sig da i Cæsars Hjem med bekymret og deltagende Mine. Han erfor, at Calpurnia havde havt en uhyggelig Drøm, at hun ved Offerbeskuerens

Udsagn var bleven endnu mere ængstelig, endelig at Cæsar selv følte sig upasselig og ilde til Mode.

Decimus maatte slaa Bekymringerne hen. Han forestillede Cæsar Urimeligheden af, paa Grund af Kvindedrømme at skuffe det romerske Senat, der allerede længe taalmodigt havde ventet paa ham. Da Cæsar udtalte sin Ulyst til at deltage i Senatsforhandlinger den Dag, udbrød Decimus: Gaa dog idetmindste selv, og hæv Forsamlingen!

Imperatoren, der følte sig for utilpas til at gaa, lod da omtrent Kl. 11 om Formiddagen sin Bærestol hente.

Efterat Cæsar allerede havde ladet sig bære bort, kom en fremmed Slave, der havde hørt noget om det hemmelige Anslag, løbende til Huset i Sacra Via for at advare. Da han imidlertid kun traf Calpurnia, sagde han blot: han havde noget at meddele Cæsar i en vigtig Sag, og vilde vente, til han kom tilbage fra Mødet. Han havde altsaa ikke faaet den hele Plan at vide.

Af en anden Mand var der endog ved Indgangen til Curien bleven overrakt Imperatoren et Skriftstykke, der angav Sammensværgelsen. Det fandt man efter hans Død endnu paa hans Legem.

6

Endelig viste Cæsars Bærestol sig. Alle Stimændenes Hjerter bævede af Fryd. Men den forvandlede sig til ny Skræk, da Popilius Lænas i det Øjeblik, Cæsar satte Fødderne paa Jorden, nærmede sig ham og indtrængende sagde ham noget.

De Sammensvorne havde ikke glemt hans dunkle, men meget sigende Henvendelse. De tænkte allerede anden Gang paa at forebygge deres Paagribelse ved Selvmord, da Lænas' Holdning og Mine sagde dem, at han blot

havde ansøgt om et eller andet, og at hans Ønske var opfyldt.

Medens de sammensvorne Senatorer nu ledsagede Cæsar ind i Salen, blev Cajus Trebonius staaende udenfor Curien for at opholde Antonius, saa han ikke samtidigt traadte ind.

Trebonius havde til det Øjemed forud omhyggeligt indstuderet en lang Passiar. Antonius var en farlig Modstander. Man havde god Grund til at frygte den ene Mands Mod og Kæmpekræfter.

Imidlertid satte Cæsar sig i den gyldne Stol, som allerede var bleven fjernet af Tjenerne, da han ikke kom, men som nu ved hans Ankomst hurtigt var bleven bragt ind i Salen igen.

De Sammensvorne omkredsede ham.

Tillius Cimber gik hen foran ham og bad ham tillade Cimbers forviste Broder at vende tilbage. Cæsar skød Afgørelsen ud til et senere Tidspunkt, og afslog, da han vedblev at plage, tilsidst helt hans Bøn.

Dog de øvrige gav sig til at bede med ham. De greb Cæsars Hænder, kyssede hans Pande og Bryst, og overbeviste sig derved om, at han ikke bar Brystharnisk eller noget skjult Vaaben. De tildrog sig samtidigt hans Opmærksomhed, saa han ikke agtede paa, at den ene af Brødrene Casca stillede sig lige bag ham.

7

Nu blev de ivrige. Cæsar vilde rejse sig for at gøre Ende paa deres Paatrængenhed. Da greb Tillius Cimber, tilsyneladende med en Bønfaldendes Haandbevægelse fat i Cæsars Purpurtoga og rev den ned fra hans Skulder — det aftalte Tegn.

Cæsar raabte: Dette er at bruge Vold! I samme Øjeblik saarede Casca med usikker Haand bagfra Cæsar i

Halsen lidt nedenfor Struben. Saaret var let, da Dolken førtes saa frygtsomt.

Cæsar greb med venstre Haand Casca kraftigt om Haandleddet, gennemborede hans Arm med sin Stilus, og raabte: Skurk, hvad gør du!

Idet Casca paa Græsk kaldte sin Broder til Hjælp, gennemborede en anden Sammensvoren med sin Dolk den Side, som Cæsar ved Drejningen havde ladet ubeskyttet. Cassius stødte saa sin Dolk ind i hans Ansigt, og da de andre tøvede for ikke at komme til at ramme Cassius, raabte han: Stød blot til!

Brutus stak da sit Sværd ind i Lysken paa Cæsar; Bucolianus ramte ham mellem Skuldrene, og da alle de Sammensvorne havde draget deres Sværd, og Cæsar, hvorhen han saa, kun saa Klinger, der ramte ham i Ansigtet, maatte han, som et jaget Dyr der fra alle Sider angribes, snart vende sig mod En, snart mod en Anden, saa Morderne jævnligt kom til at saare hverandre. Brutus bemærkede saaledes ikke strax, at han blødte.

Efter en kort frugtesløs Modstand drog Cæsar i Kraft af den hedenske Oldtids Fastholden ved Værdighed endog i Døden, Purpurtogaen op over Hovedet og drog den samtidig med venstre Haand ned om Anklerne, for at falde med den Anstand, der sømmede sig for en Mand.

Da han var falden, fortsatte de Sammensvorne deres Rasen imod ham; hver enkelt regnede sig det til Ære ogsaa at give sit Stød. Saaledes fik Cæsar 23 Saar. Endnu da han laa, kom flere, der med deres Sværd trængte sig ind imellem de andre, til at saare hinanden indbyrdes.

Imperatoren lod ved det første Stød en Stønnen høre, siden intet Ord eller Skrig. Han blev af Morderne trængt over til Pompeius Statue, som vædedes af hans Blod.

Han havde undgaaet den fra alle Sider truende Død under Krigene i Belgien, i Ægypten, i Spanien, for her

at falde for disse Forræderhænder. Hvor er det symbolsk, at de i deres usle Raseri saarede hverandre med deres Sværd og Dolke!

8

I første Øjeblik havde de Senatorer, der ikke hørte til Komplottet, staaet lammede af Rædsel. De havde hverken forsvaret Cæsar eller udstødt noget Skrig eller tænkt paa at flygte.

Men da Cæsar var falden, og Brutus stillede sig op i Salens Midte, vendt mod Senatorerne, for i et Foredrag at forklare dem det Skete, hørte de ikke paa ham, men styrtede ud af Dørene og udbredte ved deres Flugt Forvirring og Bestyrtelse i Befolkningen.

Man lukkede Husene. Man forlod Banker og Kontorer. Man saa overalt Folk løbe. Nogle løb til Senatet for at se det sørgelige Skue. Andre løb derfra, efter at have set det.

Brutus og hans Fæller gik, endnu varme af Mordet, med deres Togaer viklede om venstre Arm som Skjolde, med de dragne, blodige Sværd i Hænderne, samlede ud af Senatet og op paa Capitolium, ikke som Mænd, der flygtede, men med tilfredse og tillidsfulde Miner.

De beraabte sig paa Fortidens Brutus og paa dem, der havde sammensvoret sig mod Datidens Konger.

De kaldte Folket til Frihed og appellerede til de Aristokrater, de mødte. Paa et Spyd bar de en Hat som Frihedstegn.

Adskillige begav sig til Capitolium sammen med dem, eller ilede senere efter dem derop, for at faa Folk til at tro, de havde taget Del i Daaden og for saaledes at faa Del i Hæderen. Blandt dem var af kendte Personligheder Lentulus Spinther, Favonius, Dolabella.

De blev senere af Antonius og Octavian straffede for deres uværdige og usunde Forfængelighed.

Medens alle flygtede fra Curien, blev kun tre Slaver tilbage, som lagde Liget i Bærestol og stille bar den Mand hjem, der som Appian siger »faa Øjeblikke forinden havde været Herre over Landjorden og Havet«.

9

Decimus Brutus' Gladiatorer, der var bevæbnede fra om Morgenen af, fordi de skulde opføre en Kampleg, løb fra Teatret ud paa Forpladsen til Raadhuset. Bestyrtelsen bevirkede, at Teatret hurtigt tømtes. Varerne paa Torvet blev plyndrede. Enhver, der havde lukket sine Døre, rustede sig til Forsvar fra Taget.

Antonius befæstede sit Hus, fordi han formodede, at Mordplanen gjaldt ham ikke mindre end Cæsar. Lepidus, der netop var paa Forum, da Mordet blev ham meddelt, ilede ud paa Tiber-Øen, hvor han havde en Legion Soldater, og førte den over paa Marsmarken for at have den ved Haanden, hvis Antonius vilde befale øjeblikkelig Brug af væbnet Magt.

Da de to begyndte at raadslaa, var deres første Indskydelse den at hævne den mod Cæsar forøvede Skurkestreg. Dog de frygtede, at Senatet vilde slaa sig paa Mordernes Parti, og besluttede derfor at afvente Begivenhedernes Gang.

Paa Forlangende af Cæsars Svigerfader, Lucius Piso, blev hans Testamente aabnet og oplæst i Antonius' Hus. Cæsar havde nedlagt det hos den ældste Vestalinde.

I et tidligere Testamente havde han (som vi véd fra Juristen og Historikeren Quintus Tubero) indsat Cneius Pompeius til sin Arving; dette Testamente blev tilintetgjort ved Borgerkrigens Udbrud.

I Udtrykket for sin sidste Vilje indsatte han til Arvinger sine tre Søsterdattersønner. Cajus Octavius, hvem han adopterede og gav Ret til at bære hans Navn, fik tre Fjerdedel af Arven. Lucius Pinarius og Quintus Pedius skulde dele den Fjerdedel, der var tilbage.

Til Folket testamenterede Cæsar sin Park hinsides Tiberen og 300 Sestertser (60 Kroner) til hver Mand.

10

Et Baal blev opført paa Marsmarken ved Siden af Julias Grav. Men paa Forum, hvor Sørgehøjtiden skulde fejres, blev der nær Talerstolen opstillet en forgyldt Model af Venus Genitrix's Tempel med Søjler, dog uden Vægge. Inden i den skulde anbringes en Elfenbens Baare med guldbroderede, purpurfarvede Sengklæder, og ved Hovedgærdet en Opstander med den Dragt, hvori Cæsar var bleven dræbt.

Da en hel Dag ikke vilde forslaa til Overbringelse af Gaverne, hvis man — som Skik og Brug var — overbragte dem i Optog, kunde Enhver komme med dem til Marsmarken ad hvad Vej, han vilde.

Der blev af Mimer foredraget nogle Digtninge, som passede til den Sorg og Harme, Mordet havde vakt; saaledes det Sted af Pacuvius's Tragedie *Dommen om Vaabnene,* hvori det hed:

Skal jeg have frelst dem, for at de skal ombringe mig?

og et Sted af lignende Indhold, som fandtes i Attilius's *Elektra.*

Antonius lod først oplæse den Senatsbeslutning, hvori der var tilkendt Cæsar alle guddommelige og menneskelige Æresbevisninger, samt den Ed, hvormed alle Senatorer havde forpligtet sig til at vaage over hans Sikkerhed.

Saa føjede han dertil sin egen, i det Foregaaende ofte berørte, Tale.

Lucius Piso førte Sørgetoget, og Øvrighedspersoner for Aar 44 og de foregaaende Aar bar Liget, og anbragte det under Mængdens og Veteranernes Klageraab i det aabne Tempel.

Medens Nogle vilde, at Baaren skulde opbrændes i den capitolinske Jupiters Cella, andre, at det skulde ske i Pompeius' Curie, stak pludselig to bevæbnede Mænd Ild paa den med brændende Voxlys. Strax dyngede Folkestimlen omkring den tørt Kvas, Borde, Bænke, og hvad brændbart der ellers var ved Haanden, sammen til et Baal.

Saa trak Fløjtespillerne og Skuespillerne de Klæder af, som de havde laant af Triumf-Udstyret, og taget paa i Dagens Anledning, og kastede dem paa Ilden. Cæsars gamle Legionærer gjorde det Samme med den Pynt, de havde baaret under Ligfærden. Mange Matroner ofrede deres Smykker og deres Børns smaa Guldkapsler.

Pøbelen ilede fra Baalet til Brutus' og Cassius' Huse med Fakler og blev kun vanskeligt drevet tilbage. Da den dernæst mødte Helvius Cinna, en Cæsar hengiven Tribun, troede den som Følge af en Navneforvexling, at det var Cornelius Cinna, en Prætor, en Usling, der Dagen forud for at behage Morderne i ussel Fejghed havde smædet Cæsar, hans egen Slægtning og Velgører, og havde kastet sine Værdighedstegn fra sig, da han ikke vilde bære Tyrannens Gaver.

Pøbelen slog da den uskyldige Helvius Cinna ihjel, og bar hans Hoved omkring paa en Lanse — et Udslag af folkelig Begejstring og Skønsomhed, som Shakespeare har foreviget i sin *Julius Cæsar*.

II

Knap et halvt Aar havde Cæsar været i rolig og ubestridt Besiddelse af den højeste Magt. Nu først var Øjeblikket kommet, da det Uforlignelige i ham, som under den haardnakkede Modstand, han Livet igennem havde mødt, var blevet hæmmet, kunde udfolde sig frit i sin fulde Glans. Saa slog man ham ihjel.

Han havde sejret saa fuldstændigt, at under den Borgerkrig, som udbrød efter hans Død, kæmpede kun Cæsarianere imod hinanden. Der gaves ingen andre.

Mindet om Cæsars Væsen kaster som en Regnbue over den romerske Verdens mørke Himmel.

Hans Morderes lovpriste Udaad har ikke i Længden kunnet udslette Erindringen om det største og rigeste Menneskevæsen, det antike Rom i Løbet af 700 Aar har avlet.

Ingen vil alligevel formene agtværdige Vismænd i Skoler og paa Universiteter at indprente sildige Efterkommere af Oldtidens Cimbrer, Galler og Romere, at Menneskeslægten, ved hvis Frembringelse Jorden synes at have slaaet en Rekord i Verdensaltet, under sin fortsatte, stigende Udvikling til stedse højere Civilisation og under sin evige Higen mod Idealet, altid har forstaaet at frigøre sig fra de altfor megen Plads optagende Personligheder, der har spærret den Vejen, ad hvilken den med nogle enkelte Forsinkelser bevæger sig til Fuldkommenhed og Fremskridt.

INDHOLD

Side

Cæsars første Sommer i Gallien.

Gallerne 1
Helvetierne 13
Germanerne 31
Gallien og Rom 60

Galliens første og anden Undertvingelse.

Belgierne 65
Rom i 57 94
Søstaternes Oprør 99
Rom i 56 111

Over Rhinen og Kanalen.

Usipeterne og Tenctererne 123
Overgang over Rhinen 131
Overfart til Britannien 134
Overfald af Vinterkvartererne 154
Rom i 55 og 54 169

Galliens almindelige Oprør og Underkastelse.

Forspillet Aar 53 179
Rom i 53 og 52 189
Vercingetorix 201
Gallien Aar 51 246

Borgerkrigen.

Italien og Spanien 256
Thessalien 309
Overfarten 323
Dyrrachium 350
Farsalos 372

Ægypten 400

Veni, vidi, vici 400

Side

Den afrikanske Krig.

Forspillet 409
Mellemspil. Cæsar og Cicero 421
Thapsus og Utica 464

Firfoldig Triumf. Rigets Organisation 490

Det sidste spanske Felttog.

Rom 506

Morderne og Mordet.

Morderne 537
Mordet 559

NAVNELISTE

A.

Aarestrup, Emil (1800—1856) — dansk Digter — I. 340.
Abra — Slavinde hos Pompeia — I. 83, 389,
Acco — Senoner-Høvding — I. 91. — II. 180, 189, 201, 250.
Achillas — ægyptisk Feltherre — I. 413, 414, 416, 419, 420. — II. 376, 377, 378, 494.
Achilles — græsk Sagnhelt — II. 130.
Acilius, Manius — en af Cæsars Legater — II. 328, 330.
Adherbal (d. 112 f. C.) — Konge af Numidien — I. 146, 147, 148, 149, 151.
Adiatunnus — aquitansk Høvding — II. 11, 109.
Adobogianis — Mithridates Eupators Elskerinde — I. 141. — II. 387.
Afranius, Lucius, (d. 46 f. C.) — en af Pompeius' Legater — I. 281. — II. 291—300, 302, 310, 316, 318, 353, 358, 411, 415, 475, 480. 483, 487, 488, 505.
Afranius — Søn af Pompeius' Legat Afranius — II. 299.
Agamemnon — græsk Oldtidshelt — I. 283.
Agrippa, Marcus Vipsanius (63—12 f. C.) — romersk Feltherre — I. 76.
Ahala, Cajus Servilius — Rytteroberst — II. 452, 460, 461.
Aiax, den Store — Telamons Søn, Konge af Salamis — II. 495.
Albinus, Aulus Posthumius — romersk Hærfører — I. 152. — II. 556.
Albinus, Spurius Posthumius — romersk Consul — I. 151, 152.
Alexander den Store (356—323 f. C.) — Konge af Makedonien — I. 1, 2, 3, 46, 52, 53, 66, 89, 105, 106, 127, 177, 182, 297, 304, 416. — II. 190, 192, 257, 372, 397, 399, 449, 450, 531.
Alexander I (1777—1825) — russisk Kejser — II. 48.
Alexander — Konge af Judæa — I. 401.
Alexander — Marcus Crassus' Huslærer — I. 223.
Alkaios — græsk Vognstyrer — I. 142.
Alkibiades (450—404) — græsk Hærfører — I. 95, 192, 463.

Allius — Ven af Catullus — I. 435, 436.
Amantius — Ven af Cæsar — II. 406.
Amasis (570—526 f. C.) — Konge af Ægypten — II. 538.
Ambiorix — eburonisk Fyrste — II. 155, 156, 158, 159, 160, 161, 174, 180, 181, 182, 185, 189, 252, 254, 459.
Ammianus Marcellinus (c. 330—400) — græsk Historiker — II. 6, 7.
Ammonius — ægyptisk Gesandt — II. 457.
Anaxagoras (d. 428 f. C.) — græsk Filosof — II. 534.
Andocumborius — remisk Høvding — II. 68.
Annia — Cinnas Enke, g. m. Marcus Piso — I. 20.
Antipater — jødisk Høvding — I. 53, 401. — II. 387, 402.
Antistia — Pompeius' første Hustru — I. 20, 394.
Antistius, Cajus Reginus — romersk Legat — II. 178, 240.
Antistius, Lucius — romersk Tribun — I. 323.
Antonia — g. m. Marcus Antonius — I. 457, 469, 474, 477. — II. 420, 436.
Antonius, Cajus A. Hybrida — Ciceros Medconsul — I. 183, 199, 200, 210, 233, 300, 321, 378, 453, 454, 469. — II. 325.
Antonius, Cajus — Prætor 44 f. C., Broder til Triumviren — II. 288.
Antonius, Jullus — Søn af Triumviren — I. 458.
Antonius, Lucius — Consul 41 f. C., Broder til Triumviren. — I. 483, 485—87.
Antonius, Marcus (ca. 83—31 f. C.) — romersk Triumvir — I. 16, 29, 30, 31, 56, 79, 313, 314, 367, 397, 398, 400, 401, 412, 423, 426, 427, 428, 457, 458, 462, 466, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489. — II. 83, 99, 238, 247, 260, 261, 274, 286, 288, 290, 314, 325, 333, 334, 335, 336, 337, 342, 347, 358, 391, 402, 415, 416, 419, 420, 431, 434, 436, 449, 458, 459, 460, 464, 465, 518, 530, 542, 555, 556, 558, 560, 561, 562, 566, 569, 570.
Antonius, Marcus — Søn af Triumviren — I. 458.
Antonius, Marcus — romersk Officer — I. 177, 178, 179.
Apelles (omkring 325 f. C.) — græsk Maler — I. 297.
Apollodoros — Sicilianer, Ven af Kleopatra — I. 417.
Aponius, Quintus — Fører for de oprørske Legioner i Spanien — II. 504.
Appianos (2det Aarhdr.) — græsk Historieskriver — I. 69, 124, 177, 178, 227, 286, 291, 306, 310, 329, 412, 482. — II. 58, 114, 115, 116, 258, 260, 345, 386, 459, 550, 561, 569.
Appuleia — gift med Consulen Marcus Lepidus — I. 170.
Aquila, Pontius — romersk Tribun, en af Cæsars Mordere — II. 523, 549, 550.
Aquila, Quintus — en af Cæsars Officerer — II. 475.
Aquilius, Marius — romersk Udsending mod Mithridates — I. 119, 120, 121, 122, 138.
Aquinus — romersk Officer — I. 168.

Arcesilaus — romersk Billedhugger — II. 495.
Archelaos — makedonisk Feltherre under Mithridates Eupator — I. 121, 131, 135, 136.
Archelaos — Rhetor fra Rhodos — II. 542.
Archelaus af Comana — ægyptisk Tronkræver, g. m. Berenike — I. 313—14, 411, 445.
Archilochos (7 Aarhdr. f. C.) — græsk Satiriker — I. 297.
Ariamnes eller *Abgar* — Araberfyrste — II. 193.
Ariarathes VI (d. 103 f. C.) — Konge af Kappadokien — I. 108, 117.
Ariarathes VII — Konge af Kappadokien — I. 108, 109, 142. — II. 47.
Ariarathes — Søn af Mithridates Eupator; Konge af Kappadokien — I. 109, 143.
Ariarathes Epifanes — Konge af Kappadokien — I. 108.
Ariarathes Filopator — Konge af Kappadokien — I. 104.
Ariobarzanes — Konge af Kappadokien — II. 407, 545.
Ariobarzanes, Filoromaios — Konge af Kappadokien — I. 109, 110, 119, 137.
Ariovist — germansk Hærfører — I. 30, 305, 404, 508, 509, 510, 511. — II. 33, 34, 35, 37, 38, 39, 40, 41, 43, 44, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 57, 58, 59, 65, 83, 91, 159, 174, 226.
Aristion — græsk Politiker — I. 126, 127, 131.
Aristius, Marcus — romersk Krigstribun — II. 222.
Aristobulos (d. 104 f. C.) — Fyrste af Judæa — I. 53, 401.
Aristogeiton (d. 514 f. C.) — Hipparchos' Morder — II. 541.
Aristoteles (384—322 f. C.) — græsk Filosof — I. 494. — II. 449.
Arius — Augustus' Husfilosof — I. 424.
Arpineius, Cajus — romersk Ridder — II. 156.
Arsinoë — Søster til Kleopatra — I. 484. — II. 377, 386, 395, 494.
Artavasdes — Konge af Armenien — II. 192, 194.
Asander — Svoger til Farnaces af Krim — II. 406, 407.
Ascalis — Maurusiernes Konge — I. 166.
Ascanius (Julus) — Søn af Æneas — I. 2.
Asconius, Quintus A. Pedianus (c. 3—c. 88) — romersk Grammatiker — II. 197.
Asinius Pollio, Cajus (76 f. C.—4 e. C.) — romersk Feltherre, Historieskriver og Digter — I. 389, 466. — II. 131.
Aspasia (5 Aarhdr. f. C.) — Perikles' Elskede — I. 2. — II. 534.
Atella, Safinius — I. 344.
Athenæus (2. Aarhdr. e. C.) — græsk Grammatiker — II. 6, 7.
Atia — Datter af Cæsars yngre Søster — I. 79. — II. 99.
Atilius, Marcus — romersk Senator — I. 344.
Atilius, Sextus — romersk Almuetribun — II. 94.
Atratinus — I. 440, 454.
Atratinus, Lucius Sempronius — I. 440, 454.
Atrius, Quintus — romersk Officer — II. 151, 152.

Atticus, Titus Pomponius (109—32 f. C.) — lærd romersk Ridder, Ciceros Ven — I. 11, 13, 37, 44, 78, 100, 190, 229, 266, 273, 274, 285, 292, 299, 310, 371, 372, 373, 374, 376, 380, 385, 397, 399, 411, 480. — II. 63, 96, 119, 169, 200, 257, 267, 269, 271, 286, 422, 425, 427, 430, 431, 434, 435, 437, 438, 439, 448, 449, 450, 451, 452, 455, 457, 458, 460, 501, 543, 544, 547.
Attilius — romersk Tragiker — II. 570.
Aufidius — Sammensvoren mod Sertorius — I. 177, 178, 179.
August den Stærke (1670—1733) — Konge af Polen — I. 469.
Augustus (Octavian) (63 f. C.—14 e. C.) — romersk Kejser — I. 17, 18, 19, 37, 73, 74, 75, 76, 77, 79, 85, 197, 327, 332, 363, 393, 397, 407, 408, 409, 421, 423, 424, 425, 427, 428, 430, 457, 458, 468, 475, 478, 480, 482, 483, 485, 486, 487, 489. — II. 67, 246, 553, 555, 556, 558, 569, 570.
Aumale, Hertug af (1822—1897) — fransk General og Historiker — II. 235.
Aurelia — Moder til Cæsar — I. 79, 80, 81, 82, 83, 84. — II. 170.
Aurelia Orestilla — Catilinas anden Hustru — I. 191.
Aurelius — Bekendt af Catullus — I. 439.
Autronius, Publius — romersk Consul — I. 189, 195, 196, 233.
Avienus, Cajus — romersk Krigstribun — I. 35, 36.
Axius — romersk Senator — I. 215, 404.

B.

Baculus, Publius Sextius — romersk Underofficer — II. 79, 80, 87, 188.
Balbus, Ampius — Modstander af Cæsar — II. 554.
Balbus. Lucius Cornelius — Spanier, Cæsars Fortrolige — I. 279, 286, 373, 374, 497. — II. 119, 120, 171, 246, 247, 285, 332, 427, 435, 440, 447, 449, 451, 456.
Balbus, Marcus Atius — romersk Prætor, g. m. Cæsars yngre Søster — I. 78, 93, 446.
Balbus — Søn af Lucius Cornelius Balbus — II. 428, 429.
Ballienus, L. — Sullas Haandlanger — I. 194, 197, 200.
Basilus, Lucius Minucius — en af Cæsars Legater — II. 185, 459, 460, 548.
Bassus, Cæcilius — Pompeianer, foranstaltede Uroligheder i Syrien — II. 502.
Benedict fra Nursia (480—543) — Stifter af den første Munkeorden i Europa — I. 160.
Berenike — Datter af Ptolemæos Auletes — I. 313, 314, 411, 412, 445.
Berenike — gift med Mithridates Eupator — I. 141.
Berlichingen, Goetz von (1480—1562) — tysk Ridder — I. 190.
Bertrand, Henri Gratien, Grev (1773—1844) — fransk General — II. 133.

Bibaculus, Marcus Furius — romersk Digter — I. 17.
Bibulus, M. Calpurnius (d. 48 f. C.) — Cæsars Collega som Ædil, Prætor og Consul — I. 98, 187, 189, 196, 223, 263, 280, 281, 285, 286, 287, 290, 291, 292, 294, 296, 297, 310, 317, 396, 401, 463. — II. 95, 112, 113, 173, 196,256, 257, 322, 324, 325, 329, 330, 424, 454.
Biduit — gallisk Konge — II. 175.
Birria — en af Milos Gladiatorer — I. 461.
Bituit — gallisk Gardist under Mitridates Eupator — I. 143.
Blefamius — Kong Dejotarus' Fortrolige — II. 454.
Bocchus — Konge af Mauretanien, Jugurthas Svigerfader — I. 150, 155, 156, 157.
Boduognat — nervisk Feltherre — II. 78.
Bogudes — Konge af Mauretanien — II. 393, 503, 504, 514, 516.
Bomilcar — en af Jugurthas Fortrolige — I. 151, 154
Bonaparte Lucien (1775—1846) — Broder til Napoleon I — II. 525.
Borgia Cesare (1475—1507) — spanskfødt, italiensk Statsmand — I. 158, 198.
Bouilhet, Louis (1822—1869) — fransk Digter — II. 532.
Brunechilde (d. 613) — Dronning af Austrasien — I. 489.
Brutus, Decimus Junius — Consul 77 f. C. — II. 556.
Brutus, Decimus Junius Albinus (84—43 f. C.) — Cæsars Legat og Morder I. 226, 400, 499. — II. 103, 210, 233, 290, 297, 306, 307, 502, 540, 549, 550, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 364, 565, 569.
Brutus, Lucius Junius (d. 509 f. C.) — Roms Befrier fra Kongevælden — I. 14, 15. — II. 452, 460, 461, 568.
Brutus, Marcus Junius (85—43 f. C.) — delagtig i Cæsars Mord — I. 1, 10—17, 38, 265. 310, 311, 328, 360, 378, 385, 396, 397, 398, 474, 483. — II. 319, 370, 424, 425, 437, 438, 439, 442, 443, 448, 449, 452, 460, 461, 462, 463, 465, 539, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 552, 553, 558, 561, 563, 564, 567, 568, 571.
Brutus, Marcus — romersk Folketribun, Fader til Cæsars Morder M. Brutus — I. 10, 396.
Bucolianus — en af Cæsars Mordere — 567.
Bæbius, Cajus — romersk Folketribun — I. 151.

C.

Caburius, Cajus Valerius — latiniseret Galler — I. 45. — II. 48.
Calenus, Quintus Fufius — en af Cæsars Legater — I. 376, 479. — II. 324, 325, 334, 335, 236, 355, 369, 370, 401, 407, 410, 465, 544.
Calidius, Marcus — romersk Senator — II. 261.

Calidius, Quintus — I. 343.
Calpurnia — Cæsars tredie Hustru — I. 286, 395, 475. — II. 171, 540, 562, 564, 565.
Calpurnius Bestia, Lucius — romersk Consul 111 f. C. — I. 149, 150.
Calvinus, Marcus Domitius — romersk Proconsul — I. 167.
Calvinus, Sextius — romersk Consul — II. 2.
Calvus, Cajus Licinius (82—47 f. C.) — romersk Lyriker — I. 17, 18, 98. 430, 431.
Calvus — Clodius' Redskab — I. 298.
Camillus, Marcus Furius (d. 365 f. C.) — romersk Statsmand — I. 188. — II. 273.
Camulogenus — aulerkisk Feltherre — II. 227, 228.
Camulos — udleverede Decimus Brutus — II. 558.
Canuleius, Lucius — en af Cæsars betroede Mænd — II. 338.
Canuleius — Bankier i Syracusæ — I. 346, 357.
Capenus — Galler, dræbte Decimus Brutus — II. 558.
Carbo, Cneius Papirius (d. 82 f. C.) — romersk Hærfører — I. 85, 163, 164, 169, 217, 342. — II. 113.
Carfulenus — Officer i Cæsars Hær — II. 390.
Carpinatius — romersk Publicaner — I. 346, 356.
Carrinas, Cajus — en af Cæsars Officerer — II. 520.
Carrinas — Cneius Carbos Legat — I. 217.
Carvil — britisk Høvding — II. 153.
Casca, Cajus Servilius — en af Cæsars Mordere — II. 553, 567.
Casca, Publius Servilius — førte det første Dolkestød mod Cæsar — II. 552, 553, 563, 566, 567.
Cassius, Barba — Ven af Cæsar — II. 456.
Cassius, Cajus Longinus (d. 43 f. C.) — Hovedmanden i Sammensværgelsen mod Cæsar — I. 13—15, 219, 233, 365, 397, 477, 483, 487. — II. 192, 193, 194, 256, 272, 286, 410, 424, 442, 459, 460, 539, 541, 542, 543, 544, 549, 552, 553, 554, 560, 561, 562, 563, 567, 571.
Cassius, Cajus — Søn af ovennævnte — II. 562.
Cassius, Lucius — romersk Consul og Hærfører mod Helvetierne — II. 14. 119, 150.
Cassius, Lucius — Fører for Pompeius' Flaade — I. 29. — II. 369 544.
Cassius, Lucius — Folketribun — I. 342.
Cassius, Quintus Longinus — romersk Folketribun, Cæsarianer — I. 466. — II. 260, 261.
Cassius, Quintus — Pompeius' Quæstor i Spanien, senere Cæsars Legat — II. 303, 304, 365, 502, 503, 504.
Cassivellaun — britisk Høvding (54 f. C.) — II. 152, 153, 170.
Casticus — sequansk Høvding — II. 14.
Castor — Søn af Saocondarius — II. 453.

Castus — Fører i Gladiatoropstanden — I. 220.
Catilina, Lucius Sergius (108—62 f. C.) — romersk Patricier — I. 7, 74, 87, 158, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 210, 223, 224, 225, 227, 228, 229, 230, 232, 233, 234, 235, 326, 327, 240, 246, 252, 253, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 271, 285, 296, 300, 301, 310, 316, 321, 402, 433, 448, 453, 508, 510. — II. 3, 27, 417, 421, 487, 533, 556.
Cato, Cajus — Folketribun — II. 113, 120.
Cato, Marcus Porcius d. Ældre (234—149 f. C.) — romersk Moralist og Statsmand — I. 6, 11, 75, 328, 339, 357, 381, 426.
Cato, Marcus Porcius *Uticensis* (95—46 f. C.) — romersk Senator — I. 6—12, 14, 18, 192, 209, 212, 232, 240, 254, 255, 256, 257, 258, 264, 366, 267, 274, 281, 284, 285, 286, 289, 291, 292, 301, 302, 303, 305, 308. 312, 314, 323, 377, 396, 397, 398, 399, 415, 466, 511. — II. 98, 112, 113, 116, 120, 121, 122, 129, 147, 190, 196, 197, 199, 260, 263, 270, 318, 322, 394, 410, 411, 412, 422, 425, 433, 437, 447, 448, 449, 454, 481, 482, 483, 484, 485, 494, 504, 506, 533, 539, 546, 547.
Cato, Marcus — romersk Folketribun — I. 10, 395.
Catugnat — Allobrogerhøvding — II. 3.
Catullus, Cajus Valerius (ca. 87—54 f. C.) — romersk Lyriker — I. 17, 18, 99, 100, 389, 422, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 452, 455, 456, 488. — II. 154, 456.
Catulus, Quintus Lutatius (d. 61 f. C.) — romersk Consul — I. 70, 71, 81, 86, 170, 190, 191, 194, 208, 222, 223, 230, 237, 249, 259, 263, 264, 282. — II. 89.
Catuvolcus — eburonisk Fyrste — II. 155, 156, 185.
Causinius, Cajus — Clodius's Vidne — I. 272.
Cavarin — Senoner-Konge — II. 141, 179, 254.
Cavour, Camillo Benso, Greve af (1810—1861) — italiensk Statsmand — I. 258.
Cerellia — Ciceros Veninde — I. 347, 375, 376, 379.
Cessac, J. B. — fransk Oldtidsforsker — II. 252.
Cethegus — Catilinas Medsammensvorne — I. 233, 234, 535, 257.
Chappe, Claude (1763—1805) — fransk Fysiker — II. 9.
Charles I (1600—1649) — Konge af England — I. 330.
Chlodowech (465—511) — Grundlægger af Frankerriget — II. 60.
Cicero, Marcus Tullius (106—43 f. C.) — romersk Taler — I. 7, 11—13, 18, 23, 28, 37, 44, 47, 49, 52, 64, 68—71, 78, 93, 98—101, 129, 139, 161, 174, 192, 193, 198—214, 222, 224—25, 228—240, 245, 247—53, 255, 258—60, 264—66, 268—69, 271—74, 280, 282, 285—86, 288, 291—92, 295—96, 298—301, 303, 306, 310—23, 327, 329—30, 332—33, 336, 341, 343—48, 350, 353—56, 358, 359, 362, 366—67, 369—82, 385, 396—405, 407, 409—11, 430, 433—34, 440—50, 453—54, 456—60, 462—66, 469—71, 476—82,

497—506, 509, 511. — II. 9, 31, 62—64, 92—98, 111—120, 154, 169—75, 190—91, 196—97, 200, 256—57, 262—67, 269, 271—72, 279—80, 285—86, 319, 325, 409—10, 413—14, 417—41, 443—64, 541, 442, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 554, 555, 556, 557, 559.

Cicero, Marcus — Søn af Taleren — I. 375.

Cicero, Quintus Tullius (102—43 f. C.) — Cæsars Legat, Broder til Taleren — I. 100, 101, 190, 191, 195, 196, 249, 293, 371, 434, 509. — II. 92, 93, 95, 113, 118, 154, 155, 156, 157, 161, 162, 164, 165, 166, 167, 171, 186, 187, 213, 423, 433, 434, 435.

Cicero, Quintus — Nevø af Marcus Tullius — II. 452.

Cimber, Lucius Tillius — en af Cæsars Mordere — II. 553, 554, 561, 566.

Cimber — suevisk Anfører — II. 39, 59.

Cingetorix, Treverer-Høvding — II. 149, 150, 168, 175, 182, 254.

Cingetorix — britisk Høvding — II. 153.

Cinna, Cornelius — Prætor — II. 571.

Cinna, Helvius — Tribun, Tilhænger af Cæsar — II. 571.

Cinna, Lucius Cornelius (d. 84 f. C.) — romersk Consul — I. 20, 78, 85, 132, 133, 136, 158, 163, 164. 216, 248, 342, 393, 493. — II. 95, 279, 286, 491.

Cinna, Lucius Cornelius — Søn af ovennævnte, Cæsars Svoger — I. 180.

Cispius, Lucius — en af Cæsars Officerer — II. 475.

Cispius, Marcus — romersk Tribun — II. 64.

Claudia — Marcus Brutus' første Hustru — I. 385.

Claudia, Quinta — I. 387, 443.

Claudia — Vestalinde — I. 442.

Claudius, Appius C. Cæcus — Censor 312 f. C., Anlægger af den appiske Vej og Vandledning — I. 432, 442, 443.

Claudius, Appius C. Pulcher — Patricier, Prætor, Clodias Fader — I. 432.

Claudius, Appius Pulcher — Consul 55 f. C. — I. 11, 12. — II. 169, 544.

Claudius, Appius — Consul — I. 111.

Claudius, Cajus C. Appius — Cæsars Legat, Broder til Clodia — I. 432. — II. 64, 94, 114, 259, 423, 424.

Clodia — gift m. Metellus Celer — I. 203, 225, 265, 272, 273, 274, 393, 432, 433, 334 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 461, 462, 488, 489. — II. 412.

Clodia — gift med L. Lucullus — I. 273, 395.

Clodia — Datter af Fulvia og Clodius — I. 457, 480.

Clodianus, Cn. Lentulus — Consul — I. 219.

Clodius, Publius C. Pulcher (d. 52 f. C.) — romersk Partifører — I. 7, 82, 83, 84, 198, 226, 265, 271, 272, 273, 274, 288, 291, 293, 297, 298, 299, 300, 301, 303, 306, 312, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 369, 375, 389, 395, 401, 402, 432, 433, 434, 440, 441, 443, 444, 448, 449, 450, 452, 453, 454, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 468, 476. — II. 63, 64, 94, 96, 98, 99, 111, 112, 113, 120, 196, 197, 198, 200, 201, 413, 417, 422, 423, 424, 499.
Clodius Sextus — I. 322, 449, 450, 476.
Clusinas, Cajus — bortvist fra Cæsars Hær — I. 36.
Colbert, Jean Baptiste (1619—1683) — fransk Statsmand — I. 359.
Columbus, Christopher (1435—1506) — Amerikas Opdager — I. 17.
Comm — Atrebathøvding — II. 130, 140, 141, 144, 146, 153, 181, 236 237, 238, 252, 254.
Conconnetodumnus — Carnuter-Høvding — II. 201.
Considius, Cajus — Proconsul i Afrika — II. 486, 548.
Considius, Paulus — romersk Officer — II. 24, 25.
Constantius Chlorus (250—306) — romersk Kejser — II. 180.
Convictolitavis — hæduisk Regent — II. 218, 220, 254.
Coponius — Befalingsmand ved Pompeius' Flaade — II. 335.
Coquelin, Constant (1841—1909) — fransk Skuespiller — I. 471.
Cornelia — Gracchernes Moder — I. 80, 82, 111, 114 387.
Cornelia — Cæsars første Hustru — I. 20, 47, 82, 94, 180, 185, 393, 394.
Cornelia — g. m. Publius L. Crassus, siden g. m. Pompeius — I. 406, 414. — II. 198, 344, 366, 411.
Cornelius, Cajus — Catilinas Medsammensvorne — I. 268.
Cornelius Nepos (c. 95—24 f. C.) — romersk Historieskriver — I. 80, 429, 480.
Cornificius, Quintus — latinsk Digter og Politiker — I. 429, 430.
Cornificius, Quintus — en af Cæsars Legater — II. 355, 400, 401.
Cornificius, Quintus — Folketribun Aar 69 — I. 235.
Correus — bellovakisk Anfører — II. 248.
Cortez, Hernando (1485—1547) — spansk Erobrer af Mejico — II. 135.
Cosconius — romersk Senator — I. 31.
Cossinius — kæmpede mod Slaverne — I. 218.
Cossutia — trolovet med Cæsar — I. 393.
Cotta, L. Aurelius — romersk Consul, Cæsars Morbroder — I. 79, 95, 184, 189, 195. — II. 94.
Cotta, Lucius Aurunculeius — Legat under Cæsar — II. 71, 142, 147, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 164, 186, 188.
Cotta, Marcus Aurelius — Cæsars Morfader — I. 79.
Cotta, Marcus Aurelius — Pompeius' Legat — II. 263, 284.
Cotus — hæduisk Tronkræver — II. 218.
Crasippes, Furius — Ciceros Svigersøn — I. 370. — II. 191, 419, 424.

Crassus, Marcus Licinius (114—53 f. C.) — romersk Triumvir — I. 41, 67, 184, 194, 196, 199, 200, 214, 215, 216, 217, 219, 220, 221, 222, 222, 223, 229, 235, 236, 238, 264, 271, 275, 282, 283, 284, 285, 290, 292, 297, 298, 308, 309, 319, 320, 343, 347, 377, 403, 404, 405, 441, 448, 460, 506. — II. 1, 24, 91, 93, 111, 113, 114, 115, 116, 119, 120, 121, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 256, 413, 424, 506, 526, 542.

Crassus, Marcus Licinius — ældste Søn af Marcus Crassus, Quæstor i Gallien — I. 404, 405. — II. 288.

Crassus, Lucius Licinius (140—91 f. C.) — romersk Taler — I. 66.

Crassus, Otacilius — Befalingsmand ved Pompeius' Flaade — II. 335, 336.

Crassus, Publius Licinius (d. 53 f. C.) — Cæsars Legat, Søn af Marcus Crassus — I. 319, 403, 404, 405, 406. — II. 57, 59, 83, 91, 92, 93, 100, 101, 102, 108, 109, 121, 164, 191, 192, 193, 198, 252, 526.

Crastinus — en af Cæsars Veteraner — II. 360, 369.

Critognat — fornem Arverner — II. 239, 242.

Cromwell, Oliver (1599—1658) — Stifter af den britiske Republik — II. 531.

Croton, Quintus — I. 201.

Curio, Cajus Scribonius d. Ældre (d. 53 f. C.) — romersk Consul og pontifex maximus — I. 98, 137, 196, 237, 299, 462.

Curio, Cajus Scribonius den Yngre (84—49 f. C.) — Tribun og Cæsars Legat — I. 291, 294, 295, 298, 310, 457, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 472. — II. 92, 112, 113, 258, 259, 260, 261, 275, 284, 308, 325, 327, 410, 431, 469, 471, 548.

Curius, — Marcus — Ciceros Gæsteven — II. 433.

Curius, Quintus — Medlem af Catilinas Sammensværgelse — I. 231, 232, 233, 327.

Catulus, Quintus Lutatius — romersk Consular — I. 188.

Cyrus (d. 529 f. C.) — Grundlægger af det persiske Rige — I. 143.

Cyrus — romersk Arkitekt — I. 460.

Cytheris — romersk Skuespillerinde — I. 470, 471, 473. — II. 314, 465.

Cæcilius Statius (d. c. 167 f. C.) — romersk Lystspildigter — I. 444.

Cæsina, Aulus Licinius — romersk Ridder — II. 441, 442, 473.

Cælius, Marcus C. Rufus — romersk Folketribun — I. 225, 228, 438, 446, 447, 448, 454, 455, 456. — II. 196, 261, 440, 441, 442, 444, 445, 279, 402, 412, 413, 414, 417, 418, 551, 557.

Cælius — romersk Bankier — I. 374.

Cæparius — Catilinas Medsammensvorne — I. 235, 257.

Cæpio, Servilius — I. 185.

Cæpio, Quintus Servilius — Consul 106 f. C. — I. 10, 11, 85, 395. — II. 2.

Cæsar, Cajus Julius — Fader til Dictatoren — I. 78.

Cæsar, Lucius Julius — romersk Consul, Cæsars Farbroder — I. 88, 115, 119, 202.
Cæsar, Lucius (d. 46 f. C.) — II. 268, 269, 463, 484, 485, 486, 488.
Cæsar, Sextus Julius — Prætor 208 f. C., — Cæsars Stamfader — I. 3.
Cæsar, Sextus — Statholder over Syrien — II. 304, 403.
Cæsarion — 47 — Søn af Cæsar og Kleopatra. — I. 422, 423, 424, 458. II. 397.
Cæsetius — romersk Almuetribun — II. 529.

D.

Damagoras — Admiral under Lucullus — I. 136.
Damasippus — I. 245.
Damio, Tettius — I. 459.
Dante Alighieri (1265—1321) — Italiens mest berømte Digter — I. 192.
Darenberg, Charles Victor (1817—1872) — fransk Lærd, Forf. af en Oldtidsdictionær — I. 361.
Darius I., Hystaspis (550—485 f. C.) — Konge af Persien — I. 106, 127, 144 — II. 257.
Decianus, Cajus — I. 203.
Deinokrates — makedonisk Bygmester — II. 372.
Dejotarus — Fyrste af Galatien — I. 28, 141, 477. — II. 366, 368, 402, 403, 404, 407, 453, 454, 455.
Deloume, Antonin — fransk Skribent — I. 361.
Demetrios II., Nikator (d. 126 f. C.) — Konge af Syrien — I. 104.
Demosthenes — (384—322 f. C.) — græsk Taler — I. 497. — II. 449, II. 534.
Desjardins, Ernest (1823—1886) — fransk Historiker — I. 358.
Didius, Cajus — en af Cæsars Legater — II. 489, 518.
Didius, Titus — romersk Proconsul — I. 161.
Diochares — Cæsars Kurér — II, 434.
Dioclectian (245—313) — romersk Kejser — I. 333.
Diodorus Siculus — græsk Historieskriver, Samtidig af Cæsar — I. 108. — II. 6, 7, 375.
Dion — Fører for et ægyptisk Gesandtskab — I. 440, 445, 446.
Dion Cassius (c. 150—229) — græsk Historieskriver — I. 47, 71, 79, 97, 98, 135, 204, 249, 288, 305, 310, 315, 321, 375, 376, 404, 405, 411, 418, 482, 486. — II. 18, 38, 42, 53, 58, 63, 96, 99, 120, 196, 197, 200, 245, 246, 291, 311, 333, 386, 392, 393, 459, 461, 465, 491, 495, 496, 561.
Dionysia — romersk Danserinde — I. 471.
Dionysios af Halikarnassos (d. 10. e. C.) — græsk Taler — II. 460.
Diphilus — romersk Skuespiller — I. 294.

Disraeli, Benjamin, Jarl af Beaconsfield (1804—1881) — engelsk Statsmand — I. 95.
Divico — helvetisk Høvding — II. 14, 21.
Divitiac — hæduisk Høvding — I. 509, 510, 511. — II. 23, 24, 30, 32, 33, 34, 46, 69, 70, 73, 91, 149.
Divitiac — Suessionernes Fyrste — II. 73.
Dolabella, Cneius Cornelius — romersk Proconsul — I. 139, 182.
Dolabella, Publius Cornelius (d. 43 f. C. — romersk Consul, Ciceros Svigersøn — I. 98, 139, 375, 457, 469, 474, 475, 477, 484. — II. 272, 285, 286, 325, 402, 414, 415, 417, 418, 419, 420, 425, 431, 434, 436, 439, 440, 451, 462, 463, 465, 552, 554, 569.
Domitius Ahenobarbus, Cneius — rom. Consul — II. 2.
Domitius, Ahenobarbus, Lucius — Consul 54 — I. 48. — II. 120.
Domitius Calvinus, Cneius — Cæsars Legat, Consul (53 f. C.) — I. 420, 441. — II. 169, 170, 190, 348, 349, 358, 369, 379, 387, 394, 401, 406, 407.
Drappes — Senoner-Anfører — II. 207, 249.
Drumann, Wilhelm (1786—1861) — tysk Historiker — I. 25, 282, 310, 420, 438, 507. — II. 31.
Drusus, Marcus Lucius (c. 120—89) — romersk Folketribun — I. 197.
Dumas, Alexandre (1824—1895) — fransk Digter — I. 392.
Dumnacus — Ander-Høvding — II. 248.
Dumnorix (d. 54 f. C.) — hæduisk Fyrste — I. 91, 352. — II. 11, 12, 14, 19, 23, 30, 31, 90, 91, 150, 151, 174.
Duratius — gallisk Fyrste — II. 248.
Duruy, Victor (1811—1894) — fransk Historiker og Minister — I. 331.

E.

Egnatius — Keltiberer — I. 438.
Egus — allobrogisk Høvding — II. 340, 341.
Elisabeth af England (1533—1603) — I. 364.
Empedokles (d. c. 440 f. C.) — græsk Læge, Naturfilosof og Digter — I. 295.
Ennius, Quintus (239—169 f. C.) — den romerske Poesis Fader — I. 294.
Epikuros (c. 341—270 f. C.) — græsk Filosof — I. 295.
Eporedorix — hæduisk Fyrste — I. 133. — II. 221, 222, 226, 230.
Eudamus — en af Milos Gladiatorer — I. 461.
Eufranor — Cæsars Admiral — II. 382, 388.
Eumachus — en af Mithridates' Generaler — I. 21.
Eunoe — Dronning af Mauretanien — I. 410, 422. — II. 393.
Euripides (c. 480—406 f. C.) — græsk Tragediedigter — I. 89, 424.

F.

Faberius — Cæsars Skriver — I. 475.
Fabia — g. m. Publius Dolabella — II. 419.
Fabius, Cajus — en af Cæsars Legater — II. 164, 248, 288, 290, 291, 292, 293, 294.
Fabius, Lucius — romersk Centurion — II. 224.
Fabius Cunctator (d. 203 f. C.) — romersk Feltherre — I. 294.
Fabius Maximus, Quintus (d. 45 f. C.) en af Cæsars Legater — II. 2, 51, 175, 505, 506, 519, 520, 522, 526.
Fabricius, Quintus — romersk Tribun — II. 94.
Farinata degli Uberti (c. 1200—1264) — Ghibellinsk Fører — I. 192.
Farnaces II (d. 47 f. C. — Søn af Mithridates, Konge af Pontus — I. 29, 35, 143. — II. 379, 394, 396, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 419, 494, 506.
Farnaces — Konge over Krim — I. 28.
Fausta — g. m. Titus Annius Milo — I. 461.
Favonius, Marcus — Tilhænger og Efteraber af Marcus Cato — I. 397. II. 112, 121, 122, 270, 352, 365, 569.
Feidias (c. 500—431 f. C.) — Grækenlands største Billedhugger — II. 533, 534.
Ferrero, Guglielmo — Elev og Svigersøn af Lombroso — italiensk Historiker — I. 9, 21.
Filip II. (382—336 f. C.) — Konge af Makedonien — I. 89. — II. 449.
Filip III. (237—179 f. C.) — Konge af Makedonien — I. 174.
Fimbria — romersk Ryttergeneral under Lucius Valerius Flaccus — I. 133, 134, 136, 137.
Flaccus, Cajus Valerius — romersk Consul — I. 45. — II. 48.
Flaccus — Consul 125 f. C. — II. 2.
Flaccus, Lucius Valerius — romersk Consul — I. 52, 78, 133, 134, 136, 201.
Flaccus, Munatius — en af Cneius Pompeius' Officerer — II. 509, 511.
Flora — romersk Hetære — I. 394.
Florus, Julius (ell. Cajus Annæus) (2. Aarhd. e. C.) — romersk Historieskriver — I. 163, 233, 329.
Fonteius, Aulus — romersk Krigstribun — I. 35, 36.
Fonteius, Publius — adopterede Clodius — I. 300.
Fouquet, Nicolas (1615—1680) — fransk Finansmand — I. 359.
Fra Diavolo (Michele Pezza) d. 1806 — italiensk Røverhøvding — I. 192.
François I. (1494—1547) — Konge af Frankrig — I. 358.
Fredegunde (d. 597) — frankisk Dronning — I. 489.
Frederik den Store (1712—1786) — Konge af Prøjsen — I. 372. — II. 295.
Friedrich Wilhelm I. (1688—1740) — Konge af Prøjsen — I. 142.
Fufius, Cajus F. Cita — romersk Ridder — II. 202.

Fufidius, Lucius — en af Sullas Legater — I. 167. — II. 89.
Fufius — romersk Folketribun — I. 317.
Fulginius, Quintus — en af Cæsars Centurioner — I. 499.
Fulvia (d. 40 f. C.) — fornem romersk Dame g. m. Clodius, siden med Marcus Antonius — I. 393, 452, 456, 457, 458, 461, 462, 465, 468, 469, 470, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 485, 486, 487, 488, 489. — II. 197.
Fulvia — røbede den Catilinariske Sammensværgelse til Cicero — I. 231, 232, 233.
Fulvius, Marcus F Bambalio — Fader til Clodius' Hustru Fulvia — I. 456.
Furius, Aulus — romersk Digter — II. 89.
Furius — Bekendt af Catullus — I. 439.
Fustel de Coulanges, Numa Denis, 1830—1889 — fransk Historiker — II. 10.

G.

Gabinius, Aulus (d. 48 f. C.) — romersk Consul og Feltherre — I. 186, 294, 310, 312, 313, 314, 318, 319, 320, 321, 329, 330, 400, 401, 402, 403, 411, 412, 419, 445, 484. — II. 64, 191, 315, 375, 400, 401.
Gabinius — Catilinas Medsammensvorne — I. 233, 235, 257.
Galba, Servius Sulpicius — en af Cæsars Legater — I. 335. — II. 80, 87, 142, 188, 555, 556.
Galba — romersk Senator — I. 31.
Galba — gallisk Konge — II. 72.
Gallius, Marcus — Cæsars Officer — I. 30.
Gallonius, Cajus — romersk Ridder — II. 302, 303.
Gallus, Cajus Cornelius (70—26 f. C.) — romersk Digter — I. 17.
Gallus, Marcus Trebius — Cæsars Krigstribun — II. 100, 101.
Gallus, Publius Aquillius — Folketribun — II. 122.
Gambetta, Léon (1838—1882) — fransk Politiker — I. 471.
Gannicus — Fører i Gladiatoropstanden — I. 220.
Ganymedes — Opdrager for Arsinoe af Ægypten, Feltherre — II. 377, 378, 379, 380, 382, 386, 387.
Gedemon, Cajus Julius — latiniseret Galler — I. 45.
Gellius, Aulus (2. Aarhdr. e. C.) — romersk Historieskriver — I. 143, 239, 269.
Gellius, L. — romersk Consul — I. 219.
Glaber, Cajus Claudius — romersk Proprætor — I. 218.
Gleyre, Gabriel (1808—1874) — fransk-schweizisk Maler — II. 14.
Gnipho, Marcus Antonius — gallisk Rhetor, Cæsars Lærer — I. 80.
Gobannitius — gallisk Fyrste — II. 202.
Goethe, Johann Wolfgang (1749—1832) — Tysklands Digter — I. 16. — II. 351.
Gordios — Ariarathes VI's Morder — I. 108, 109, 110.
Gorm den Gamle (d. c. 936) — Konge af Danmark — 489.

Gracchus, Cajus (151—121) — romersk Folkefører — I. 50, 55, 80, 86, 94, 103, 111, 112, 113, 114, 146, 148, 158, 205, 281, 294, 317, 337, 338, 339, 340, 491, 493. — II. 266, 531.
Gracchus, Tiberius (d. 133 f. C.) — romersk Folketribun — I. 80, 86, 94, 111, 112, 113, 205, 294, 337, 491. — II. 266.
Gracchus, Tiberius Sempronius (d. 150 f. C.) — romersk Feltherre — I. 75, 336.
Gratidianus, Marius — romersk Prætor — I. 194, 362.
Groebe — Udgiver af Drumanns *Geschichte Roms* — I. 24.
Guizot, François (1787—1874) — fransk Historiker og Statsmand — I. 500.
Gutruatus — Carnuter-Høvding — I. 91. — II. 201, 250.
Göler von Ravensburg, F. W. (1809—1862) — tysk Militærforfatter — II. 26, 55, 68, 75, 143, 235.

H.

Hadrian (76—138) — romersk Kejser — I. 407. — II. 171.
Hamilton, Emma Lady (?1761—1815) — Nelsons Elskede — I. 426.
Hannibal (247—183 f. C.) — kartageniensisk Hærfører — I. 65, 142, 162, 174, 190, 296, 334, 362.
Harmodios (d. 514 f. C.) — Hipparchos' Morder — II. 541.
Hastings, Warren (1732—1818) — Indiens Administrator — II. 426.
Hektor — trojansk Helt — II. 130.
Helena — græsk Sagnprinsesse — I. 314, 370.
Henrik III (1551—1589) Konge af Frankrig — I. 96.
Herennius, Cajus — Senator dømt for Underslæb — I. 343.
Hermippos — græsk Digter, Aspasias Anklager — II. 534.
Herodot (c. 484—c. 425 f. C.) — græsk Historiker — II. 538.
Hesiodos (IX. el. VIII. Aarhdr. f. C.) — græsk Digter — II. 177.
Hiempsal — Konge af Numidien — I. 146, 147, 271.
Hipparchos (d. 514 f. C.) — Broder til Athens Tyran — II. 541.
Hippias (d. 490 f. C.) — Tyran af Athen — II. 541.
Hippias — romersk Skuespiller — I. 469.
Hirrus, Lucilius — Officer i Pompeius' Hær — II. 354.
Hirtius, Aulus (d. 43 f. C.) — Cæsars General og Tillidsmand — I. 91, 497. — II. 237, 246, 247, 386, 426, 439, 440, 447, 555, 556, 558.
Hirtuleius — Sertorius' Quæstor — I. 167.
Hoche, Lazare (1768—1797) — fransk General — I. 182.
Holberg, Ludvig (1684—1754) — dansk Komediedigter — I. 327.
Homer — Fællesnavn for Digterne af Iliaden og Odysseen — I. 107, 361, 424.
Horatius Quintus H. Flaccus (64—8 f. C.) — romersk Digter — I. 4, 18, 64, 67, 98, 100, 366, 367, 389, 391, 392, 409, 425.
Hortensia — Datter af Taleren Hortensius — I. 482.

Hortensius, Quintus Hortalus (114—50 f. C.) — romersk Taler — I. 118, 198, 203, 268, 282, 286, 298, 343, 399, 430, 460, 482. — II. 425, 438, 439.
Hortensius, Quintus — Cæsars Officer — II. 268.
Hostia — romersk Hetære, besunget af Propertius — I. 392.
Hypsikrate — gift med Mithridates Eupator — I. 141.
Hypsæus, P., Plautius — Milos Medbejler til Consulatet — I. 460. — II. 195, 315.
Hyrkanos II — Hersker over Judæa (63—40) — I. 53, 401. — II. 402.

I.

Iccius — remisk Høvding — II. 68, 69.
Indutiomarus — Treverer-Høvding — II. 149, 150, 156, 167, 168, 179.

J.

Jalysus — rhodesisk Nationalhelt — I. 297.
Jamblichus — syrisk Fyrste — I. 53.
Johannes Døberen (d. c. 31 e. C.) — jødisk Forkynder — I. 367.
Juba (d. 46 f. C.) — Konge af Numidien — I. 34, 271, 457, 467. — II. 308, 410, 411, 412, 416, 473, 474, 475, 476, 477, 480, 482, 483, 486, 487, 488, 494, 548.
Juba II — Søn af Juba af Numidien, Historieskriver — II. 494.
Jugurtha (c. 154—105 f. C.) — Konge af Numidien — I. 74, 86, 125, 128, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 188, 492, 496, 497. — II. 488, 498.
Julia — Enke efter Marius — I. 2, 46, 85, 86.
Julia — Cæsars ældre Søster — I. 78, 84. — II. 66.
Julia — Cæsars yngre Søster, g. m. Marcus Balbus — I. 78.
Julia — Cæsars Datter, g. m. Pompeius — I. 185, 286, 387, 394, 406. II. 170, 171, 195, 496, 570.
Julia — Moder til Marcus Antonius — I. 479, 482.
Julianus, Flavius (romersk Kejser) — II. 62.
Julius II — romersk Pave 1503—1613 — I. 239.
Juncus — romersk Proconsul — I. 183.
Junius, Quintus — Spanier, benyttet som Sendebud af Cæsar — II. 156.
Jurien de la Gravière (1812—1892) — fransk Admiral og Skribent — I. 426.
Justinian (c. 483—565) — østromersk Kejser — I. 55.
Justinus, Marcus Junianus (II. Aarhdr.) — latinsk Historieskriver — I. 108.

K.

Kallimachos (c. 310—240 f. C.) — græsk Digter — I. 436.
Kallistratos (d. 361 f. C.) — græsk Taler og Feltherre — II. 541.
Karl den Store (742—814). — frankisk Konge I. 4.
Keltil — gallisk Konge — II. 175, 176, 177.
Kineas — græsk Taler, Sendebud for Pyrrhos af Epirus — I. 63.
Kleitos (328 f. C.) — Alexander den Stores Ven og Feltherre — II. 531.
Kleopatra (68—30 f. C.) — Dronning af Ægypten — I. 2, 65, 305, 313, 314, 409, 410, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 458, 473, 483, 484, 485, 487, 489, 491, 499. — II. 373, 376, 377, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 457, 494, 495, 528, 532, 533.
Kleopatra — Enke efter Demetrios II. af Syrien — I. 104.
Kleopatra — Datter af Mithridates Eupator, g. m. Tigranes af Armenien — I. 110.
Klytemnestra — græsk Sagnskikkelse — I. 283, 434.
Knud den Store (d. 1035) — Konge af Danmark og England — II. 334.
Kohlhaas, Hans (d. 1540) — tysk Landevejsrøver — foreviget af Kleist som Michael K. — II. 238.
Korinna (V. Aarhdr. f. C.) — græsk Digterinde — I. 389.
Krixus — gallisk Fører i Gladiatoropstanden — I. 219.
Köchly, Hermann (1815—1876) — tysk Filolog — II. 31, 139.

L.

Labeo, Pacuvius Antistius — en af Cæsars Mordere, faldt som Brutus' Legat ved Filippi — II. 549.
Labienus, Quintus — I. 201.
Labienus, Titus Atius (d. 45 f. C.) — Cæsars Legat og Fjende — I. 30, 34, 201, 202, 203, 204, 208, 209, 252, 253, 499. — II. 13, 19, 20, 21, 24, 25, 26, 60, 66, 71, 80, 82, 87, 92, 102, 130, 142, 146, 151, 155, 157, 161, 164, 167, 168, 180, 181, 186, 206, 219, 227, 228, 229, 237, 241, 252, 264, 266, 271, 275, 276, 329, 332, 344, 357, 360, 409, 411, 427, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 476, 480, 488, 505, 506, 512, 516, 517, 551.
Lagos — Fader til Ptolemæos I. af Ægypten — I. 304.
Laodike — Dronning af Kappadokien g. m. Nikomedes II. af Bithynien I. 107, 108, 117.
Laodike — Dronning af Pontus, g. m. Mithridates Eupator — I. 106, 143.
Laodike — Dronning af Pontus, Moder til Mithridates Eupator — I. 103, 104.
Law, John (1671—1729) — skotsk Finansmand — I. 356.

Lenormant, François (1837—1883) — fransk Arkæolog — I. 361.
Lento, Cæsennius — Ven af Marcus Antonius — II. 518.
Lentulus, Cneius — Ejer af en Gladiatorskole — I. 218.
Lentulus Cneius Cornelius L. Marcellinus — Consul — II. 98, 119, 120, 342.
Lentulus, Lucius Cornelius — Consul — II. 259, 260, 261, 264, 273, 366, 555.
Lentulus Spinther, P. romersk Consul — I. 27, 72, 235. — II. 94, 113, 172, 191, 262, 275—76, 279, 354, 363, 366, 423, 429, 569.
Lentulus Sura, P. Cornelius (d. 63 f. C. — Catilinas Medsammensvorne — I. 234—35, 242, 253, 257, 259, 261, 348, 472.
Lepidus, Marcus Æmilius (d. 77 f. C.) — Consul 78 — I. 67, 95, 170, 171, 180, 182.
Lepidus, M. Æmilius (d. 13 f. C.) — Triumvir — I. 480, 483. — II. 196, 288, 309, 464; 503, 522 — 540, 561, 562, 569.
Levi — Tolder i Judæa — I. 368.
Levin, Poul (f. 1869) — dansk Skribent — I. 393.
Ligarius, Publius — Officer i Afranius' Hær — II. 475.
Ligarius, Quintus (d. 43 f. C. — en af Pompeius' Legater — II. 446, 461, 548, 549.
Ligurius, Aulus — en af Cæsars Legater — II. 435.
Limetanus, Cajus Mamilius — romersk Folketribun — I. 153.
Liscus — hæduisk Øvrighedsperson — II. 22.
Litaviccus — fornem Hæduer — I. 24. — II. 220—22, 226.
Livia — Moder til Servilia — I. 10, 395.
Livia (56 f. C.—29 e. C.) — Augustus' Hustru — I. 480.
Livius Titus (59 f. C.—17 e. C.) — romersk Historieskriver — I. 1, 18, 163, 227, 333, 336, 353, 408. — 273.
Lollia, g. m. Consulen Aulus Gabinius — I. 186, 312, 400.
Longinus, L. Cassius — romersk Proconsul — I. 121.
Longus, Considius — Scipios Legat — II. 467.
Lucanus, Marcus Annæus (39—65) — romersk Digter — I. 26, 408. — II. 184, 273, 397, 483, 501.
Lucas — Evangelist — I. 367, 368. — II. 536.
Lucceius, Lucius — romersk Rigmand — I. 280, 281, 445, 446.
Lucceius, Lucius — romersk Taler — I. 195. — II. 190.
Lucilius, Cajus (c. 180—103 f. C.) — romersk Digter — II. 456.
Lucretia — Tarquinius Collatinus' Hustru; hendes Selvmord afstedkom Grundlæggelsen af den romerske Republik — I. 386.
Lucretius Carus, Titus (c. 98—55 f. C.) romersk Digter — I. 295.
Lucterius — kadurkisk Høvding — II. 12, 202, 207, 208, 249.
Lucullus, L. Licinius (115—c. 58—56) — romersk Feltherre — I. 67, 68, 72, 73, 96, 131, 136, 138, 139, 141, 142, 144, 272, 273, 281, 282, 291, 298, 303, 310, 346, 347, 395, 432. — II. 1, 89, 91, 404, 493, 506.

Lucullus, Marcus — Sullas Quæstor — I. 220.
Luern — Arvernernes Konge — II. 12.
Lupus, Rutilius — Tribun 56 f. C. — II. 97.
Lupus, Rutilius — gallisk Digter — I. 44.
Luscius, L. — romersk Centurion — I. 194, 200.
Luscus, Cajus Annius — romersk Prætor — I. 165, 167.
Lykomedes — kappadokisk Præst — II. 403.
Lysandra — g. m. Nikomedes III. af Bithynien — I. 117.
Læca, Marcus Porcius — Catilinas Medsammensvorne — I. 233, 234, 268.
Lælius, Decimus — Befalingsmand ved Pompeius' Flaade — II. 365.
Lælius — Anklager af Lucius Valerius Flaccus — I. 52.
Lænas, Popilius — romersk Senator — II. 563, 564, 565.

M.

Machiavelli, Nicolo di Bernardo dei, (1469—1527) — italiensk Statsmand, Digter og Historieskriver — I. 198.
Macrobius, Ambrosius (5. Aarhdr. e. C.) — latinsk Skribent — I. 82, 226.
Madvig, Johan Nikolai (1804—1886) — dansk Filolog og Politiker — II. 465.
Magius, Numerius — Overopsynsmand v. Pompeius Arsenaler — II. 281.
Malchus — Nabatæernes Konge — I. 420.
Mallius, Lucius — romersk Proconsul — I. 405.
Mallius Maximus, Cneius — Consul 106 f. C. — II. 3.
Mandubracius — britisk Høvding — II. 153, 154.
Manilius, Cajus — Folketribun 66 f. C. — I. 186.
Manius — Forretningsfører f. Marcus Antonius — I. 485, 486.
Manius Glabrio — I. 394.
Manlius, Cajus — Catilinas Medsammensvorne — I. 233, 234, 260.
Marcellus, Cajus Claudius — Consul 50 f. C., g. m. Octavia, Nièce til Cæsars Søster — I. 268, 399. — II. 171.
Marcellus, Marcus Claudius (d. 45 f. C.) — Pompeianer, Consul 51 — I. 13, 500, 504. — II. 256, 258—59, 442, 445, 454, 503, 547.
Marcia — gift med den yngre Cato — I. 6.
Marcus — Evangelist — I. 368.
Marius, Cajus (156—86 f. C.) — romersk Consul og Feltherre — I. 2, 10, 67, 70, 78, 85, 86, 87, 88, 89, 93, 94, 95, 107, 109, 110, 112, 115, 128, 130, 132, 133, 141, 146, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 161, 163, 164, 188, 197, 201, 209, 216, 224, 225, 230, 281, 340, 342, 355, 492, 493, 494. — II. 3, 44, 60, 89, 97, 269, 279, 286, 491, 506, 522.

Marius, Marcus — romersk Officer, Hærfører under Mithridates Eupator — I. 140, 175.
Martialis (43—104) — latinsk Digter — I. 485.
Marullus — romersk Almuetribun — II. 529.
Masinissa (238—149 f. C.) — Konge af Numidien — I. 146, 151.
Masinissa — fornem Afrikaner — I. 271.
Massiva — Sønnesøn af Masinissa af Numidien — I. 151.
Matinius, Publius — romersk Forretningsmand — I. 11, 278. — II. 545.
Matius, Cajus — Ven af Cæsar — I. 497, 498. — II. 436.
Matthæus — Publicaner og Evangelist — I. 368.
Maximus, Valerius — romersk Historiker — I. 70, 94, 124, 143, 239, 323, 341, 355.
Mazaca — Søn af Mithridates Eupator — I. 119.
Medea — græsk Sagnskikkelse — I. 434. — II. 495.
Memmius, Cajus (d. 100 f. C.) — romersk Folketribun — I. 149, 150, 151, 323.
Memmius, Cajus — romersk Prætor — I. 437, 438. — II. 169, 170, 315.
Memmius, Quintus (d. 89 f. C.) — Candidat til Consulatet — I. 197.
Mena, Publius Licinius — indkaldte de første Barberere til Rom 200 f. C. — I. 193.
Menandros (342—290 f. C.) — græsk Komediedigter — I. 89.
Menodotos — Borger i Pergamon — I. 141. — II. 387.
Merivale, Charles (1808—1893) — engelsk Historiker — I. 423. — II. 397.
Merula, Lucius Cornelius (d. 88 f. C.) — Adelsmand, Jupiters Præst — I. 85.
Messala, Marcus Valerius — romersk Consul — I. 30. — II. 38, 190.
Messius, Quintus — romersk Folketribun — II. 96.
Metella, Cecilia — g. m. Sulla — I. 132.
Metella, Cæcilia — Moder til Clodia — I. 432.
Metellus, Quintus Cæcilius (d. 115 f. C.) — romersk Consul og Hærfører I. 66.
Metellus, Quintus Celer (d. 59 f. C.) — romersk General og Consul — I. 203, 233, 265, 266, 273, 281, 291, 292, 301, 434, 436, 442, 447, 453, 454, 455.
Metellus, Quintus M. Creticus — Proconsul 68—66 f. C. — I. 233, 270, 271, 303. — II. 1.
Metellus, Quintus, M. Nepos — Pompeius' Legat, Consul 57, f. C. — I. 264, 265, 266, 267, 269, 274, 378, 453. — II 94, 98, 114.
Metellus, Quintus Numidicus (d. 91 f. C.) — romersk Hærfører og Statsmand — I. 153—156.
Metellus, Quintus M. Pius (d. 65 f. C.) — romersk Consul — I. 167 — 169, 171—176, 179, 180, 217, 277, 290.
Metellus, Scipio Q. Cæcilius Pius (d. 46 f. C.) — romersk Feltherre — I. 28, 34. — II. 195, 200, 257, 263, 264, 277, 280, 282, 329, 348,

349, 350, 353, 354, 358, 410, 411, 412, 467, 472, 473, 474, 475, 477, 478, 480, 482, 483, 486, 487, 491, 494, 504, 506.
Metellus, Lucius — romersk Folketribun — II. 273, 288.
Metius, Marcus — II. 52, 59.
Meton (c. 433 f. C.) — græsk Astronom — II. 501.
Michelangelo (1475—1564) — italiensk Maler, Billedhugger og Arkitekt — I. 239.
Micipsa — Konge af Numidia, Søn af Masinissa — I. 146, 147.
Milo, Titus Annius (d. 48 f. C.) — romersk Folketribun — I. 226, 375, 433, 455, 457, 459, 460, 461, 462, 464, 465, 466. — II. 64, 67, 95, 96, 98, 111, 113, 195, 196, 197, 198, 414.
Mirabeau, Honoré-Gabriel Riquetti (1749—1791) — fransk Politiker — II. 426.
Mithridates V Euergetes (d. 120 f. C.) — Konge af Pontus — I. 103.
Mithridates VI. Eupator (132—63 f. C.) — Konge af Pontus — I. 8, 21, 22, 29, 53, 72, 88, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 158, 163, 164, 174, 175, 183, 184, 186, 216, 222, 265, 283, 302, 305, 308, 313, 320, 341, 342, 346, 347, 366, 379, 432, 453, 492, 496. — II. 47, 63, 97, 190, 368, 387, 389, 396, 402, 404, 405, 406, 407, 494, 498, 506.
Mithridates Chrestos — Søn af Mithridates Euergetes — I. 103, 104.
Mithridates — Konge af Pergamon, ægte Søn af Mithridates den Store — — I. 53, 141, 142. — II. 387, 388, 407.
Mithridates — parthisk Konge — II. 191.
Molière, Jean Baptiste Pocquelin (1622—1673) — fransk Komediedigter — I. 326.
Molo — græsk Rhetor — I. 21, 183, 398.
Mommsen, Theodor (1817—1903) — tysk Historiker — I. 46, 100, 496, 507. — II. 7, 426, 531, 532.
Monima — g. m. Mithridates Eupator — I. 123, 141, 142.
Moritasg — Senoner-Konge — II. 141, 179.
Mucia — Pompeius' tredie Hustru — I. 265, 266, 283, 394, 403, 412, 454.
Mucianus, Publius Crassus — romersk Senator og Retslærd — I. 112.
Mucius Scævola, Q. — Consul 95 f. C., romersk Retslærd — I. 340, 341.
Mummius — Crassus' Legat — I. 219.
Mummius, Lucius — romersk Feltherre, ødelagde Korinth — I. 65.
Mumurra — en af Cæsars Generaler — I. 99. — II. 456.
Murat, Joachim (1771—1815) — fransk General, Konge af Neapel — I. 473.
Murcus, Statius — Legat under Cæsar — II. 328, 329, 330.
Murena, L. Licinius — Sulla's Legat — I. 138, 139, 140, 232, 399, 433.
Murri, Linda — Italienerinde anklaget for at have ladet sin Mand myrde — I. 191.

Mæcenas (d. 8. e. C.) — romersk Ridder, Beskytter af Kunst og Digtning I. 409. — II. 246.
Møller, Poul (1794—1838) — dansk Digter — I. 489.

N.

Nammeius — helvetisk Underhandler — II. 17.
Napoleon I af Frankrig (1769— 1821) — I. 3—5, 18, 33, 76, 182, 284, 354, 373, 393, 408, 473, 499, 500, 507. — II. 13, 33, 48, 61, 67, 105, 133, 146, 149, 245, 284, 345, 346, 347, 372, 465, 479, 497, 524, 525, 530, 552.
Napoleon III af Frankrig (1808—1873) — I. 19, 279, 295, 393, 408. — II. 3, 7, 18, 26, 75, 106, 142, 143, 236, 240, 243, 252.
Nasidius, Lucius — Officer under Pompeius — II. 305, 306, 488.
Naso, Publius — Prætor 44 f. C. — II. 551.
Naso, Sextius — en af Cæsars Mordere — II. 550.
Nasua — suevisk Anfører — II. 39, 59.
Nelson, Horatio (1758—1805) — engelsk Admiral — I. 426.
Neoptolemos — kappadokisk Feltherre under Mithridates Eupator — I. 121.
Nero (37—68) — romersk Kejser — I. 41, 66, 75, 408.
Nietzsche, Friedrich (1844—1900) — tysk Filosof — II. 48.
Niger, Lucius Lentulus — Pontifex — I. 82.
Niger, Novius — Quæstor — I. 237.
Nikarchos — Plutarchs Oldefader — I. 421.
Nikomedes II Epifanes (d. 94 f. C.) Konge af Bithynien — I. 102—3, 106—09, 117.
Nikomedes III — Konge af Bithynien 91—74 — I. 96, 97, 98, 99, 102, 117, 118, 119, 120, 122, 137, 183, 495.
Nikomedes Filipator — I. 142.
Ninnius, Lucius — Folketribun 58 f. C. — II. 63.
Nissen, Heinrich (f. 1839) — tysk Arkæolog — I. 347.
Nonianus, Marcus Considius — Prætor — II. 263.
Norbanus, Cajus — romersk Hærfører — I. 164.
Numa Pompilius — romersk Sagnkonge — I. 39.
Nunnius, Quintus — Saturninus' Medbejler som Folketribun — I. 197.
Nysa — Datter af Ariarathes Epifanes, g. m. Nikomedes III. — I. 117.
Nysa — Enke efter Ariarathes Filopator af Kappadokien — I. 104, 108.
Nysa — Datter af Nikomedes III. af Bithynien — I. 99.

O.

Octavia — Cæsars Søsterdatterdatter, gift med Marcus Antonius — I. 387, 458, 482.
Octavia — g. m. Cajus Claudius Marcellus — II. 171.
Octavius — Crassus' Legat i Partherkrigen — II. 192, 193.
Octaoius, Cajus (d. 58 f. C.) — romersk Statholder, Fader til Octavian — I. 79.
Octavius, Cneius — romersk Consul 87 f. C. — I. 163, 164.
Octavius, Marcus — Befalingsmand v. Pompeius' Flaade — II. 325, 326, 400, 401.
Odysseus — græsk Sagnhelt — I. 224.
Ofella, Quintus Lucretius — I. 197, 200.
Opimius, Lucius — romersk Consul 121 f. C. — I. 148, 153.
Oppianicus — I. 344.
Oppius, Cajus — romersk Ridder, Cæsars Fortrolige — I. 69, 93, 371, 372, 497. — II. 172, 246, 285, 423, 440, 449, 451.
Oppius, Quintus — romersk Proconsul — I. 121, 122.
Orca, Quintus Valerius — en af Cæsars Legater — II. 284,
Orestes, Aurelius — I. 191.
Orfius, Marcus — Protégé af Cicero — II. 172.
Orgetorix — helvetisk Høvding — II. 11, 14, 23, 174.
Orodes (reg. 56—37) — Konge over Partherne — I. 28. — II. 191, 194, 367, 526.
Otho, Roscius — romersk Folketribun — I. 212, 213.
Ovidius, Publius Naso (43 f. C.—16 e. C.) — latinsk Digter — I. 17. 18, 63, 100, 316, 386, 388, 390, 391, 392, 393, 409, 443. — II. 501.
Otuaneunus, Cajus Julius — latiniseret Galler — I. 45.

P.

Paccianus, Caius — Soldat i Crassus' Hær — II. 194.
Pacianus, Vibius — I. 216.
Pacciæcus — en af Sullas Generaler — I. 166.
Pacuvius. Marcus (c. 220—c. 130 f. C.) — romersk Tragiker — II. 570.
Palla — romersk Godsejer — I. 440.
Pansa, Cajus Vibius — Consul, en af Cæsars Officerer — II. 247, 436, 558.
Panætios (c. 180—c. 110) — græsk Rhetor — II. 425.
Papius, Cajus — romersk Folketribun — I. 208.
Paris, Gaston (1839—1903) — fransk Filolog — I. 44.
Pascal, Blaise (1623—1662) — fransk Matematiker og Filosof — I. 499.

Patin, Guy (1602—1672) — fransk Læge — I. 19.
Paulus, Lucius — romersk Hærfører — I. 331.
Pedius, Quintus — romersk General, Cæsars Søstersøn — I. 78. — II. 66, 77, 505, 506, 522, 570.
Pelopidas — Mithridates' Gesandt — I. 120.
Penelope — Odysseus' Hustru, græsk Sagnskikkelse — I. 370.
Perikles (499—429 f. C.) — athenaiisk Taler og Statsmand — I. 1, 55, 89 — II. 531, 534.
Perpenna, M. (d. 72 f. C.) — Sertorius' Underfeltherre og Morder — I. 28, 179, 171, 173, 175, 177, 178, 179, 180.
Peticius — førte Pompeius paa sit Handelsskib til Amfipolis — II. 366.
Petreius, Marcus — romersk Officer, overvandt Catilina, en af Pompeius' Legater i Spanien — I. 262, 263. — II. 291, 292, 298, 299, 300, 302, 316, 411, 470, 472, 480, 486, 487, 488.
Petronius, Cajus (d. 66 e. C.) — latinsk Skribent — I. 101.
Perseus (212—166 f. C.) — Konge af Makedonien — I. 242.
Peter den Store (1672—1725) — Kejser af Rusland — I. 142.
Petrosidius, Lucius — romersk Standardbærer — II. 160.
Phagita, Cornelius — Tilhænger af Sulla — I. 95.
Phidippus — Læge hos Dejotarus af Galatien — II. 453.
Philippe le Bel (1268—1314) — Konge af Frankrig — I. 358.
Philippus, Lucius Marcius — Consul, g. m. Cæsars Søsterdatter — II. 99, 455, 456.
Phillis — romersk Hetære — I. 391.
Philotimus — Ciceros Hushovmester — I. 375. — II. 436.
Pinarius, Lucius — Søsterdattersøn af Cæsar — II. 570.
Piso, Cajus Calpurnius P. Frugi — Ciceros Svigersøn — II. 419.
Piso, Cajus — Consul 67 f. C. — I. 208, 298.
Piso, Cneius Calpurnius — Catilinas Medsammensvorne — I. 195—197, 198, 237.
Piso, Cneius Calpurnius — Søn af den foregaaende, ubøjelig Aristokrat — II. 472.
Piso, Lucius Cæsoninus — Cæsars Svigerfader — Consul 58. f. C. — I. 286, 311, 318, 320, 321, 395, 401. — II. 14, 569, 571.
Piso, Lucius — II. 14.
Piso, Marcus — Consul 61 f. C. — I. 20. — II. 38.
Piso, Marcus Pupius — Consul Aar 61, berømt som Taler — I. 192.
Pizarro, Francisco (1478—1541) — spansk Erobrer af Peru — II. 135.
Plancius, Cneius — romersk Ridder — I. 302, 322.
Plancus, Lucius Munatius — romersk Folketribun — II. 197, 291.
Plancus, Lucius — Cæsars Legat — I. 487. — II. 155, 165.
Plania — romersk Hetære, besunget af Tibullus — I. 392.
Platon (c. 427—347) — græsk Filosof — I. 89, 302. — II. 485.
Plautius — romersk Folketribun — I. 180.

Plautus, Titus Maccius (c. 250—184 f. C.) — latinsk Komediedigter — I. 331, 332, 362, 363, 364, 365. — II. 397.
Plimsoll, Samuel (1824—1898) — engelsk Parlamentsmedlem — I. 334.
Plinius, Cajus den yngre (62—114) — romersk Taler og Skribent — I. 67, 90, 104, 143, 193, 329. — II. 137, 138, 273, 496.
Plutarchos (ca. 45—ca. 125) — græsk Historiker og Moralist — I. 15, 68, 79, 124, 143, 165, 166, 168, 169, 171, 173, 178, 182, 215, 228, 249, 254, 271, 275, 286, 291, 296, 308, 310, 311, 346, 357, 377. 396, 404, 412, 421, 427, 469, 473, 474, 495. — II. 28, 55, 56, 58, 62, 76, 96, 112, 114, 116, 119, 133, 147, 190, 198, 199, 344, 353, 391, 406, 446, 501, 552, 563.
Polyaenos (2det Aarhdr.) — græsk Militærforfatter — II. 165.
Polybios (c. 210—c. 125 f. C.) — græsk Historiker — I. 12, 329, 353—55. — II. 425.
Polykrates (d. 522 f. C.) — Konge over Øen Samos — II. 538.
Pompeia — Cæsars anden Hustru — I. 82, 83, 84, 185, 273, 395, 453.
Pompeius, Cneius (106—48 f. C.) — Triumvir — I. 8—10, 12, 13, 20, 27, 28, 30, 34, 41, 53, 56, 68, 69, 71, 72, 75, 78, 93, 100, 104, 141—44, 158, 167—74, 179—80, 184—88, 189, 198, 200, 204, 207, 209, 212—17, 220—23, 229, 232, 263—67, 270—71, 274, 281—88, 290, 292. 294—99, 302—13, 320—22, 328, 343, 347, 349, 359—60, 373—74, 379, 387, 394, 396—97, 400—06, 408, 411—15, 432, 434, 446, 449, 453—54, 458—60, 463. 465—66, 494, 506. — II. 1, 62—64. 67, 91, 94—99, 111—22, 169—71, 175, 178, 190—91, 194—200, 246, 257, 258—65, 268—75, 277—84, 286—89, 291, 294, 296, 298, 300, 302—05, 310, 312—23, 325—35, 337—50, 352—58, 360—70, 377, 400, 402—04, 407, 409—11, 413—16, 420, 422—34, 437—38, 442, 454, 460, 465, 475, 491, 494—95, 504—06, 522, 525, 535, 541, 543, 545, 548, 553, 555, 560, 563, 567, 571.
Pompeius, Cneius (80—45 f. C.) — Søn af Triumviren — I. 13, 14, 412—14. — II. 410—11, 460, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 520, 522, 543, 570.
Pompeius, Quintus P. Rufus — romersk Consul 88 — I. 185, 189, 206, 233, 395.
Pompeius, Sextus (75—35 f. C.) — Søn af Triumviren — I. 13, 14, 265, 430, 487. — II. 394, 460, 465, 488, 505, 506, 518, 519, 522, 543.
Pompeius, Cneius P. Strabo (d. 87 f. C.) — romersk Feltherre — I. 163, 164, 185.
Pompeius, Trogus — romersk Historieskriver — I. 108.
Pomponia — Søster til Atticus, gift med Quintus Cicero — I. 101. — II. 435.
Pomponius, M. — Befalingsmand over Cæsars Flaade — I. 13.

Pomponius Veientanus — svigagtig Leverandør til den romerske Hær — I. 333.
Popillius, Cajus — Senator dømt for Underslæb — I. 343.
Porcia — Catos Søster, g. m. L. Domitius Ahenobarbus — II. 120.
Porcia — gift med Marcus Brutus — I. 385, 396, 397. — II. 561, 564.
Poseidonios (c. 150 f. C.) — stoisk Filosof — II. 6, 175.
Posthumia — g. m. S. Sulpicius Rufus — I. 398, 400.
Posthumius — svigagtig Leverandør til Hæren — I. 333, 334.
Pothinos — Ptolemæus XII's Minister — I. 413, 416, 419. — II. 376, 377, 494.
Procilius — Tribun 56 f. C. — I. 460.
Procillus, Cajus Valerius — latiniseret Galler, Søn af Cabur — I. 45, 497. — II. 23, 52, 58, 59.
Propertius, Sextus (c. 50—15 f. C.) — romersk Digter — I. 283, 391, 392, 409.
Protogenes (omkring 330 f. C.) — græsk Maler — I. 297.
Prusias II (186—148 f. C.) — Konge af Bithynien — I. 296.
Ptolemæos I Soter (d. 283 f. C.) — Konge af Ægypten — I. 304.
Ptolemæos, Alexander I — ægyptisk Konge 107—88 f. C. — I. 188.
Ptolemæos X, Alexander II (d. 81 f. C.) — Konge af Ægypten — I. 304.
Ptolemæos XI Auletes — Konge af Ægypten 81—51 f. C. — I. 303, 305, 313, 314, 329, 330, 401, 402, 410, 411, 412, 413, 415, 418, 440, 445, 446, 511. — II. 99, 111, 367, 375, 391.
Ptolemæus XII (d. 47 f. C.) — Konge af Ægypten — I. 35, 412, 413, 416, 417, 418, 419, 420, 484. — II. 367, 386, 387, 388, 389, 390, 394.
Ptolemæos Kyprios — I. 304, 305, 312. — II. 112.
Ptolemæos Neoteros — Konge af Ægypten — II. 391.
Publilia — Ciceros anden Hustru — I. 376. — II. 447.
Pulio, Titus — Centurion under Quintus Cicero — II. 163.
Pyrrhos (318—272 f. C.) — Konge af Epirus — I. 63, 473.
Pytheas (4. Aarhdr. f. C.) — Opdagelsesrejsende fra Marseille — II. 133.
Pythius — romersk Bankier — I. 362.
Pætus, Autronius — Catilinas Medsammensvorne — I. 268, 377.
Pætus, Lucius Papirius — romersk Patricier — II. 439, 440, 443, 447.

Q.

Quintilia — g. m. Digteren Cajus Licinius Calvus — I. 430.
Quintilianus, Marcus Fabius (35—100) — romersk Rhetor — I. 38, 143. — II. 419.
Quintion — en af den ældre Catos Frigivne — I. 357.

R.

Rabirius, Cajus — romersk Senator, Saturninus' Drabsmand — I. 201, 202, 203, 212, 214, 252, 253, 453.
Rabirius, C. Posthumus — romersk Bankier — I. 329, 330, 403, 411. — II. 173.
Racilius — romersk Tribun — II. 98.
Racine, Jean (1639—1699) — fransk tragisk Digter — I. 123.
Rahbek, Knud Lyhne (1760—1830) — dansk Digter — I. 497.
Randon, Jacques (1795—1871) — Maréchal af Frankrig — I. 33.
Rastoptsjin, Fjodor Greve af (1763—1826) — russisk General og Statsmand — II. 214.
Raucillus — allobrogisk Høvding — II. 340, 341.
Ravidus — Medbejler til Catullus — I. 438.
Rebilus, Cajus Caninius — en af Cæsars Legater — II. 240, 248, 249, 281, 519, 526.
Reinach, Théodore (f. 1860) — fransk Historiker — I. 144.
Remus — efter Sagnet Romulus' Broder — I. 61, 482.
Rex, Quintus Marcellus — romersk Consul, Svoger til Clodius — I. 432.
Rex, Quintus Marcius — Consul Aar 68 — I. 233.
Rex, Quintus Marcius — Consul Aar 118 — I. 2. — II. 2.
Rhodon — Cæsarions Opdrager — I. 424.
Ridgeway, William — engelsk Filolog — II. 143.
Romulus — efter Sagnet Grundlægger af Rom — I. 1, 61, 62, 88, 188, 482. — II. 448.
Roscius, Lucius R. Fabatus — en af Cæsars Legater, Prætor Aar 49 — II. 165, 268, 269.
Roscius, Sixtus Amerinus — forsvaret af Cicero mod Beskyldningen for Fadermord — I. 211, 294.
Roscius (c. 134—61) — romersk Skuespiller — I. 129, 471.
Rufus, Acutius — Folketribun — II. 353.
Rufus, Cajus Julius — latiniseret Galler. Søn af Otuaneunus — I. 45.
Rufus, Cæsetius — negtede at sælge Fulvia sit Hus — I. 481.
Rufus, Lucius Vibullius — Pompeius' Fortrolige — II. 276, 277, 291, 327, 328. 331.
Rufus, Minucius — Søofficer under Pompeius — II. 323, 327.
Rufus, Publius Rutilius — romersk Legat 95 f. C. — I. 153, 340, 341. — II. 89.
Runeberg, Johan Ludvig — finsk Digter — II. 162, 163.
Rüstow, Wilhelm (1821—1878) — schweizisk Militærforfatter — II. 31, 139.

S.

Sabinus, Quintus Titurius — Cæsars Legat — II. 69, 70, 93, 102, 107, 108, 142, 147, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 164, 167, 178, 186, 187, 188.
Saburra — Metellus Scipio's Legat — II. 487.
Saglio — italiensk Filolog I. 361.
Saint-Simon, Louis de Rouvroy, Hertug af (1675—1735) — fransk Hofmand og Skribent — I. 241.
Salienus, Titus — Officer bortvist fra Cæsars Hær — I. 36.
Salinator, Julius — romersk General under Sertorius — I. 165.
Sallustius, Cajus Crispus (86—31 f. C.) — romersk Historieskriver — I. 18, 31, 73, 162, 165, 191, 196, 211, 226, 227, 228, 232, 237, 239, 240, 241, 254, 257, 261, 349, 355. — II. 27, 468, 488, 556.
Saocondarius — Svigersøn af Dejotarus af Galatien — II. 453, 454.
Sapfo (VII—VI Aarhdr. f. C.) — græsk Digterinde — I. 389, 434, 435.
Saras — Medlem af et ægyptisk Gesandtskab — II. 457.
Sardalus — Konge af Thrakien — I. 28. — II. 368.
Saserna, Cajus — en af Cæsars Officerer — II. 468.
Saserna, Publius — en af Cæsars Officerer — II. 469.
Saturninus, L. Apulejus — romersk Folketribun Aar 100 f. C. — I. 107, 197, 201, 202, 203, 214, 317.
Scaptius, Marcus — romersk Forretningsmand — I. 11, 12, 278. — II. 424, 545, 546.
Scapula, Titus — Fører for de oprørske Legioner i Spanien — II. 504, 505.
Scaurus, M. Æmilius (f. 163 f. C.) — romersk Feltherre og Statsmand — I. 85, 149, 150, 153. — II. 89.
Scaurus, Marcus Æmilius — Prætor 56 f. C. — I. 460. — II. 315.
Schiller, Friedrich (1759—1805) — tysk Nationaldigter — I. 192. — II. 30.
Scipio, P. Cornelius Africanus minor (185—129) — romersk Feltherre — I. 65, 111, 147, 153, 336, 354. — II. 113, 411, 438.
Scipio, Lucius — I. 164.
Scipio, Publius — II. 454.
Scipio-Salvitto — II. 472.
Scribonia — g. m. Octavian — I. 480.
Scribonius, Publius Libo — Officer i Pompeius' Hær — II. 262, 264, 274, 280, 281, 325, 329, 330, 331, 332, 333, 365.
Scæva, Cassius — Centurion ved Cæsars Hær — II. 340.
Scæva — frigiven Slave — I. 201, 203.
Sedulius — Lemoviker-Fyrste — II. 242.
Segovax — kentisk Høvding — II. 153.
Seleucus — Prins af Syrien, g. m. Berenike af Ægypten — I. 313.
Sempronia — g. m. M. Fulvius Bambalio, Moder til Fulvia — I. 456.

Sempronia — fornem og berygtet romersk Dame — I. 226, 227. — II. 556.
Sempronius, Asellio — romersk Prætor — I. 341.
Sempronius Tuditanus — Fulvia's Bedstefader — I. 457.
Seneca, Lucius Annæus (4—65) — romersk Filosof — I. 194, 360, 363. — II. 538, 554.
Septimius — Catilinas Medsammensvorne — I. 233.
Septimius, Publius — Senator dømt for Pengeafpresning — I. 343.
Serapion — Guvernør paa Cypern — I. 484.
Sergius — romersk Mimiker — I. 469, 470.
Sertorius, Q. (123—d. 72 f. C.) — romersk Feltherre — I. 28, 42, 50, 140, 141, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 179, 180, 217, 260, 261, 277, 290, 496. — II. 108, 109, 291, 298, 304, 505.
Servilia — Søster til den yngre Cato, Moder til Marcus Brutus — I. 10, 11, 14, 15, 258, 265, 310, 311, 395, 396, 397, 398. — II. 547, 550.
Servilia — gift m. L. Lucullus — I. 396.
Servilius, Cajus — romersk Prætor — I. 115.
Servilius Isauricus, P. Vatia (d. 44 f. C.) — Consul 49 og Feltherre — I. 375, 376, 480. — II. 315, 414.
Servilius, Publius S. Rullus — Folketribun 63 f. C. — I. 204, 206, 207, 210, 288, 303, 348.
Servilius, Publius S. Vatia — Consul 41 f. C. — I. 483. — II. 112.
Servius Honoratus, Maurus (4. Aarhd. e. C.) — romersk Grammatiker — II. 82.
Servius Tullius (578—534 f. C.) — romersk Konge — I. 60, 252.
Sestius, Lucius — Søn af nedennævnte — II. 550.
Sestius, Publius — Folketribun 57 f. C. — II. 63, 95, 98, 263, 458.
Setinus, Fulvius — romersk Senatør — II. 496.
Sextius, Titus — Cæsars Legat — II. 178, 225.
Sforza, Francesco — italiensk Fyrste — I. 239.
Shakespeare, William (1564—1616) — Englands store Dramatiker — I. 15, 16, 79, 225, 385, 428, 474. — II. 30, 83, 415, 571.
Shaw, Bernard (f. 1856) — irsk Dramatiker — II. 533.
Silanus, Decimus Junius — romersk Consul — I. 10, 232, 238, 243, 249, 254, 396.
Silanus, Marcus Junius — Aar 53 Cæsars Legat — II. 178.
Silanus, Marcus Junius — Consul Aar 109 — I. 85, 153.
Silius, Titus — romersk Officer — II. 100, 101.
Silus, Sergius — romersk Hærfører — I. 190.
Sittius, Publius — borede Metellus Scipios Skibe i Sænk — II. 487, 448.
Sofokles (496—406 f. C.) — græsk Tragediedigter — I. 89.
Sokrates (468—400 el. 399 f. C.) — græsk Filosof — II. 534.
Sokrates Pylaimenes — uægte Søn af Nikomedes II af Bithynien — I. 107, 108, 117, 118, 119, 142.

Sosigenes — Cæsars Omgangsfælle, alexandrinsk Astronom — I. 40.
Sostratos — græsk Bygmester — II. 373.
Spartacus (d. 71 f. C.) — Fører for Gladiatoropstanden — I. 218, 219, 220, 320.
Spartianus, Ælius (3. Aarhdr. e. C.) — romersk Historieskriver — I. 3.
Spintharus — Skriver hos Cicero — II. 439.
Spurius Mælius — rig romersk Plebejer — II. 460.
Staberius, Lucius — Kommandant i Byen Apollonia — II. 328.
Stahr, Adolf (1805—1876) — tysk Skribent — II. 397.
Staienus, Cajus Acilius — romersk Senator — I. 344.
Statilius, Lucius — Catilinas Medsammensvorne — I. 235, 257.
Statilius Taurus, Titus — romersk Consul — I. 391.
Statius — Quintus Ciceros Slave — I. 100, 101, 293. — II. 92.
Stoffel, Eugen Baron de (f. 1823) — fransk General — I. 33, 92. — II. 220, 243.
Strabon (c. 60 f. C.—20 e. C.) — græsk Geograf — I. 336. — II. 4, 6, 7, 9, 67, 75, 102, 135, 136, 137, 138, 143, 373, 374, 375.
Stratonike — gift m. Mithridates Eupator — I. 141.
Suetonius, Cajus S. (c. 70—140) — romersk Historieskriver — I. 6, 54, 90, 97, 98, 99, 183, 196, 215, 249, 278, 282, 287, 296, 306, 310, 312, 363, 396, 398, 400, 407, 420. — II. 130, 167, 171, 200, 339, 386, 391, 393, 406, 561.
Sulla, Faustus (88—46 f. C.) — romersk Quæstor — I. 185. — II. 171, 264, 280, 483, 487, 488.
Sulla, L. Cornelius (138—78 f. C.) — romersk Dictator — I. 2, 8, 10, 18, 20, 30, 66, 67, 70, 78, 86, 87, 88, 89, 93, 94, 95, 110, 116, 119, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 142, 143, 146, 156, 157, 158, 163, 164, 165, 166, 167, 169, 170, 171, 175, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 188, 189, 194, 197, 200, 203 205, 206, 208, 211, 214, 215, 216, 217, 221, 223, 224, 225, 229, 230, 232, 244, 245, 248, 285, 323, 338, 341, 342, 343, 346, 347, 394, 395, 471, 492. 495, 496, 506. — II. 24, 47, 89, 89, 95, 129, 190, 275, 280, 285, 286, 408, 415, 491, 499, 506, 521, 522.
Sulla, Publius Cornelius (d. 45 f. C.) — Dictatorens Brodersøn, — I. 30, 189, 195, 268, 269, 377. — II. 358.
Sulla, Servius — Catilinas Medsammensvorne — I. 268, 497.
Sulpicius, Publius Rufus (124—87 f. C.) — romersk Folketribun — I. 88, 128, 129.
Sulpicius, Servius S. Rufus — romersk Jurist, Consul 51 f. C. — I. 232, 398, 399, 400. — II. 255, 287, 442.
Sumpf, Otto — tysk Gymnasiallærer — II. 466.
Surenas — parthisk Feltherre — II. 193, 194.
Syagrius (430—486) — romersk Greve i Gallien — II. 60.

T.

Tacitus, Publius Cornelius (ca. 55—120) — romersk Historieskriver — I. 38, 44, 61, 79, 278. — II. 5, 12, 130, 136, 138, 199.
Tarcondimotus — Fyrste af Kilikien — II. 368.
Tarquinius, Titus — en af Catilinas Medsammensvorne — I. 236.
Tarquinius Superbus (534—510 f. C.) — Roms sidste Konge — I. 14.
Tasget — Carnuternes Konge — II. 141, 155, 158, 254.
Tatius, Titus — efter Sagnet Sabinernes Konge — I. 62.
Taximagul — kentisk Høvding — II. 153.
Teja — romersk Hetære — I. 391.
Terentia — Ciceros Hustru — I. 192, 271, 375, 376, 377, 379, 445. — II. 271, 419, 420, 425, 427, 434.
Terentius, Cneius — romersk Senator — I. 235.
Terentius, Publius (194—159 f. C.) — romersk Lystspildigter — I. 89. 293, 444.
Terrasidius, Titus — Cæsars Officer — II. 100, 101.
Tertia — Datter af Servilia — I. 15, 396.
Tertulla — gift med Marcus Crassus — I. 214, 215, 283, 308, 400, 404.
Tertulla — Servilias Datter, g. m. Cajus Cassius — I. 397.
Teutomat — Nitiobrogernes Konge — II. 207, 218, 224.
Theodotos — græsk Rhetor i Alexandria — II. 370.
Theofanes fra Mytilene — Pompeius' Yndlingsslave og Kammertjener — I. 100, 411. — II. 331, 367.
Theopompos (4. Aarhdr. f. C.) — græsk Historiker — II. 449.
Thermus, Marcus Minucius — romersk Proprætor — I. 21, 95, 96, 138.
Thermus, Quintus Minucius — romersk Folketribun — I. 267. — II. 262, 274, 275.
Thorius — romersk Legat under Marcus Domitius Calvinus — I. 167.
Tiberius Claudius Nero (42 f. C. — 37 e. C.) — romersk Kejser — I. 54, 278.
Tiberius Claudius Nero, Fader til Kejser T. C. N. — I. 480. — II. 388.
Tibullus, Albius (c. 55—19 f. C.) romersk Elegiker — I. 391, 392.
Tigranes den Store (121—36 f. C.) — Konge af Armenien — I. 110, 119, 121, 138, 347, 492. — II. 63.
Tillius, Quintus — en af Cæsars betroede Mænd II. 338.
Timomachos — græsk Maler — II. 495.
Tiro, Marcus — Officer bortvist fra Cæsars Hær — I. 36.
Tiro — Ciceros Skriver og Medarbejder — I. 101. — II. 427, 439.
Titus, Sextus — I. 203.
Torquatus, Manlius — Ven af Horats — I. 391.
Torquatus, Lucius Manlius — Consul 63 f. C. — I. 189, 195, 198. — II. 326.
Torquatus Manlius — romersk Feltherre, Consul 340 f. C. — I. 257.

Trajanus, M. Ulpius (c. 53—117) — romersk Kejser — I. 76.
Trebatius, Cajus Testa — juridisk Forfatter — II. 170, 172, 436.
Trebonius, Cajus — Consul 45 f. C. — I. 454, 455. — II. 121, 165, 186, 212, 288, 290, 305, 307, 309, 413, 414, 415. 459, 461, 503, 504, 526, 551, 552, 566.
Triarius — Legat under Lucullus — II. 404, 406, 407.
Triarius — Svoger til Decimus Brutus — II. 557.
Tubero, Lucius Aelius — romersk Prætor — II. 263, 446.
Tubero, Quintus — romersk Historiker og Jurist — II. 569.
Tullia — Ciceros Datter — I. 370, 372, 375 — II. 271, 418, 419, 420, 425, 431, 434 435, 436, 448, 462.
Tullius, Tiberius — Budbringer fra Munatius Flaccus til Cæsar — II. 511.
Tullus Hostilius (672—640) — Konge af Rom — I. 2, 75.
Tullus — Ven af Cicero — I. 272.
Turgeniev, Ivan (1818—1883) — russisk Digter — I. 512, 514. — II. 241.
Turius — Publius Varinius' Legat — I. 218.

U.

Urbinus, Cajus — Metellus Pius' Quæstor — I. 174.

V.

Valeria, Paula — g. m. Decimus Brutus — II. 557.
Valerius Cato, Publius (1. Aarh. f. C.) — latinsk Grammatiker — I. 429.
Valerius Præconius, Lucius — romersk Legat — I. 405.
Vargunteius, Lucius — Catilinas Medsammensvorne — I. 268.
Varinius, Publius — romersk Prætor — I. 218.
Varius Rufus, Lucius (74—14 f. C.) — romersk Digter — I. 18.
Varro, Aulus — Pompeius' Legat — II. 332.
Varro, Marcus Terentius (116—27 f. C.) — Cæsartidens største Lærde — I. 41, 285, 378. — II. 291, 302, 303, 304, 318, 409, 436, 438, 439, 440, 460, 502, 503.
Varus, P. Attius (d. 45 f. C.) — pompeiansk Feltherre — I. 467. — II. 275, 410, 475, 476, 486, 505, 512 517, 548.
Vatinius, Publius — romersk Almuetribun — I. 306, 307, 371. — II. 121, 257, 331, 332, 365, 401, 435, 465, 469.
Velanius, Quintus — romersk Officer — II. 100, 101.
Vellejus Paterculus, Cajus (c. 19 f. C.) — romersk Historieskriver — I. 97. 180. — II. 514.
Vercassivellaun — gallisk Høvding II. 240, 242.
Vercingetorix (d. 46 f. C.) — gallisk Frihedshelt — I. 24, 44, 92. — II. 10, 12, 130, 175, 176, 177, 178, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208,

209, 210, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 223, 226, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 240, 241, 242, 244, 245, 246, 493.
Vergilius, Cajus — romersk Proprætor — II. 478.
Vergilius, Publius Maro (70—19 f. C.) — romersk Digter — I. 2, 18, 22, 193, 389, 409. — II. 82, 486, 498.
Verres, C. (d. c. 43 f. C.) — romersk Proprætor — I. 139, 315, 343, 344, 345, 346, 350, 356, 357, 360. — II. 426.
Vertico — Nervier, Romernes Ven — II. 164, 166.
Verucloetius — helvetisk Sendebud — II. 17.
Vespillo, Lucretius — Søofficer under Pompeius — II. 323, 327.
Vespucci. Amerigo (1471—1512) — italiensk Søfarer — I. 17.
Vestris, Publius — romersk Ridder — II. 475, 476.
Vettius — Ciceros Spion — I. 327, 310, 311, 396.
Vetus, Antistius — Prætor, hvis Quæstor Cæsar var — I. 180.
Vinci, Leonardo da (1452—1519) — Renæssancens flersidigste Geni — I. 239.
Virginia (d. 449 f. C.) — ung Plebejerinde, dræbt af sin Fader for at undgaa Slaveri — I. 386.
Viridomarus — hæduisk Fyrste — II. 221, 222, 226.
Viridovix — gallisk Høvding — II. 107.
Vitellius, Aulus (15—69) — romersk Kejser — I. 70, 264.
Voctio — Konge af Noricum — II. 58.
Voltaire, François de (1694—1778) — fransk Skribent — I. 372.
Volturcius, Titus — Angiver i Catilinasagen — I. 235, 236, 237.
Volumnius, Eutrapelus — Cytheris' Herre — I. 470.
Volusenus, Cajus — romersk Krigstribun II. 87, 140, 141, 189, 237, 238 341.
Volusius — episk Digter — I. 437.
Volux — Søn af Kong Bocchus af Mauretanien — I. 157.
Vorenus, Lucius — Centurion under Quintus Cicero — II. 163.

W.

Westermarck, Edvard (f. 1862) — finsk Sociolog — II. 7.
Wilamowitz-Möllendorf, Ulrich von (f. 1848) — tysk Filolog — I. 19. — II. 426.
William Erobreren (1027—1087) — Konge af England — II. 143.

X.

Xenofon (c. 430—352 f. C.) — græsk Feltherre og Filosof — II. 89.
Xifares — Søn af Mithridates Eupator — I. 142.

Z.

Zachæus — indflydelsesrig Publicaner — I. 368.

Æ.

Ægisthos — græsk Sagnskikkelse — I. 283.
Ælius Liga — romersk Folketribun — II. 63.
Æmilia — Pompeius' anden Hustru — I. 20, 394.
Æmilius Paulus, Lucius (d. 160) — romersk Feltherre — I. 75, 355.
Æneas — trojansk Sagnhelt — I. 1, 79. — II. 498, 528.
Æsopus — tragisk Skuespiller, Ven af Pompeius og Cicero — I. 471.

RETTELSER TIL FØRSTE BIND

S. 10 L. 2 f. n. Silvanus læs Silanus.
S. 70 L. 10 Palæstina læs Palestrina.
S. 334 L. 12, 16, 26 Posthumus læs Posthumius.
S. 432 L. 15 Gravmælet er rejst for en anden Cæcilia Metella.
S. 470 L. 6 f. n. senere læs tidligere.

SCANDINAVIAN DEPARTMENT
UNIVERSITY OF CALIFORNIA